

TABÁK ANDRÁS

A sötét ablak

EGY GYERMEKKOR REGÉNYE

**ZRÍNYI KIADÓ
BUDAPEST, 1989**

**A fedél
PAP KLÁRA
munkája**

**A kötetet tervezte
JORDÁN GUSZTÁV**

© Tabák András, 1989

Tabák András gyermekhősének, Novák Gábornak az élete 1943 tavaszán egyik napról a másikra megváltozik. A gyerek szinte előzmények nélkül zuhan bele egy olyan világba, amelyben a származás mindinkább élet-halál kérdése, s bár jómaga anyai ágról kutyabőrükre büszke székely lófő-család sarja, apja részéről – aki a bori munkatábor szögesdrótja mögött éli a halálraszántak életét – az üldözöttek közé sodródik. Az események feltarthatatlanul torlódnak, az igazság eltitkolása pedig mit sem ér, mégha a kisleány megmentése érdekében édesanyja és vezérkari alezredes nagybátyja mindent megtesz is. A kor valósága kérlelhetetlenül betör a gyerek tudatába, s mindörökké széttépi addig kikezdehetetlennek hitt létbiztonságát. A kálvária, amelyet a kisleány megjár, félelmetes. Végül anyjával együtt maga is bujkálásra, felismert önmagának megtagadására kényszerül.

A *sötét ablak* mely az 1965-ben megjelent, emlékezetes sikerű *Sargasso tenger* teljes egészében átdolgozott új kiadása, valójában tehát új regény, a gyermeki lélek finom és tiszta tükrében eleveníti föl történelmünk legtragikusabb időszakát.

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

ELSŐ RÉSZ

1943. május-1943. Október

1

Az udvarra nyíló, kitárt ablak előtt apám áll.

Gyűrött, viseltes ruha van rajta, amelyben még sosem láttam, lábán pedig hosszú szárú, fekete bakancs, amit csak akkor húz fel, ha kirándulni megyünk. Igen furcsán fest így apu, s ő maga is igen különös. Kék, nagyon világos kék szeme borús, kedves, kerek arca fáradt. Egyik kezével anyut öleli, a másikkal a hátizsákot tartja. Ujjai feszesek, oly erősen szorítják a hátizsák szíját, hogy látom, kifehérednek.

Anyu könnyű, nyári ruhában áll előtte. Meztelen karjával átkulcsolja apu nyakát, és nem szól, csak nézi őt. Arcát nem látom, mert háttal áll nekem, de keskeny, kislányos válla meg-megremeg, úgy rémlik, halkán sírdogál.

Én riadt vagyok, kissé csodálkozó – semmit sem értek. Nem értem, miért hívtak be hirtelen a folyosóról, ahol a pajtásaimmal játszottam, de azután derengeni kezd valami, hogy persze, már napok óta szó van róla, apu elutazik... elutazik egy időre, azért van a lábán bakancs, a kezében hátzsisák, és azt is tudom, hová utazik: egy messzi faluba, ahol – mert hisz olyan messzi van – már nem is magyarul beszélnek az emberek, és ahol mindenki bort iszik, mert az egészben az a legérdekesebb, mesélte apu, hogy ott három falu van egymás mellett, Bor, Sör, Pálinka, s ő azért megy éppen a Bor faluba, mivel ő a borocskát szereti a legjobban. És azt is mondta még, hogy csak kis időre utazik el, hamar visszajön, és akkor hoz majd onnan bort is magával, s abból egy gyűszűnyit én is fogok kapni.

De azt már igazán nem értem, hogy miért van a szobában ekkora ijesztő, nagy csend, hogy apu miért mosolyog olyan furcsán, és hogy anyu miért sír. Hiszen máskor is elutazott már, s akkor anyu sose sírt... és különben is, gyönyörű szép májusi reggel van, amikor még a mi szürke körüti bérházunk is csupa jó szag és csupa fény, csillognak az ablakok meg a fehér bádoglemezek a tetőn, s valahol jókedvűen bömböl egy rádió: *Föl, föl, vitézek a csatára...* Ezt a *Föl, föl-indulót* jól ismerem. Gyakran énekeljük az óvodában, és papírcsákóiban, fakarddal masírozunk közben. S vasárnaponként, amikor apu fölvisz a Várba megnézni az őrségváltást, ott is ezt fújja a zenekar.

Nem, végképp nem értem, mitől szomorú apu meg anyu. Hiszen elutazni remek dolog! Kimenni a pályaudvarra, a Nyugatiba, ami itt van a közelünkben, alig háromsaroknyira, kimenni a peronra, megbámulni a pöfékelő, kormos, gyönyörű mozdonyokat, és azután beülni büszkén a vonatba... A gyerekek is éppen vonatoznak kint a gangon. Biztosan Schmidt Karcsi a mozdony, mert ő a legkövébb... meg ugatást is hallani, mert ott nyargalászik köztük Négerke is, a Steinék fekete kutyája... Talán azért ilyen szomorú apu meg anyu, villan át rajtam, mert összeveszttek valamin? De hát ők nem szoktak veszekedni. Nem kiabálnak egymással, mint Fábry bácsi meg Fábry néni, akiktől néha zeng a ház. Apu és anyu nagyon szeretik egymást.

Hát nagyanya? Ő mitől szomorú? Csak fogja a kezemet, és hallgat, de érzem, hogy ő is szomorú. Jóságos, szép arcát fürkészem, s mintha az ő szeme is könnyes volna. Pedig nagyanya aztán nem szokott sírni! És ha ő, aki mindig okos és erős, most sírva fakad, akkor valami nagy bajnak kellett történnie... Két kézzel kapaszkodom a karjába, s óvatosan közelebb-közelebb húzódok hozzá... De hát, mi baj történhetett?

Nagyanya lehajol hozzám, és rekedtes hangján azt mondja:

– Eredj oda szépen, csókold meg apát. Búcsúzz el tőle.

Búcsúzzam el?, riadok meg. Miért? Mi ez a szokatlan, nagy búcsúzkodás? Hát hová megy... mégis, hová?

S nem moccanok, nem megyek oda hozzá, csak nézek rá. Ijedten, hitetlenkedve, hirtelen támadt gyanakvással. Valamit eltitkolnak előlem, gondolom.

Apu ekkor rám pillant. A tekintete oly fájdalmas, hogy elszégyellem magam, és lesütött szemmel, félénken somfordálok oda hozzá. Szabad karjával fölemel, állát az arcomhoz dörzsöli és erős, meleg szájával megcsókol. Várom, adjon egy fogas-pusztit is (mert mi nem afféle semmipusztikat váltunk, hanem igazi fogas-pusztikat, s ez a kettőnk titka), de apu most nem ad fogas-pusztit, csak hosszan és olyan erősen szorít magához, hogy a lélegzetem is elfűl.

A fülébe kapaszkodom, megcibálgatom és azt kérdezem:

– Mondd, apu, de igazán... te hová mész? Te nem is kirándulni mész...

– Gabó! – hallom anyu éles, ideges hangját. Ha haragszik rám, ilyen a hangja.

Apu azonban nem haragszik. Egyetértően rám nevet, az arcomat kémleli.

– No, nézd csak! – csóválja meg a fejét. – Hát nem hiszel nekem...? Hiszen mondtam már: Borba megyek. Oda, no, ahol annyi sok bor terem.

– És engem miért nem viszel magaddal? – kérdezem, mert egyszerre nagy kedvem támad vele tartani.

– Ó, hosszú ám az út odáig! Gyalogolni is kell sokat... hegynek föl, hegynek le... Hamar kifáradnál...

– Ha kifáradok, a nyakadba veszel – erősködöm, s már látom is magam előtt... megyünk hegynek föl, hegynek le, és apu visz a nyakában... Aztán elvégezzük azt, amit kell abban a Bor faluban és hazajövünk.

– Vigyél el – nyügösködöm. – Na, apu, vigyél el, igazán...

Mély hangon fölnevet, letesz gyorsan a földre.

– Nem lehet – mondja. – Nem... – Hallgat egy kicsit, majd hozzáteszi: – Azért nem vihetlek el, tudod, mert... én katonának megyek oda.

– Katonának...?

Apu mosolyog.

– No, min csodálkozol? Katona leszek. Puskát kapok és harcolni fogok.

Csak állok, nézem őt, és nem hiszek neki.

– Nincs is katonaruhád – mondom lassan. – A katonáknak katonaruhájuk van, meg katonasapkájuk, neked meg nincs. És puskád sincs, apu... Hol a puskád?

Nem felel. Elfordul, meghúzza a hátizsák szíját. Anyu se szól, ijedten pillant rám. Az arca könnyes, a szája picikét kinyílik.

– Nincs is puskád – ismétlem most már haragosan, mélyen megbántódva azon, hogy be akar csapni, ő, aki sose szokott. – Nincs puskád! – kiáltom. – És katonaruhád sincsen...

Ekkor nagyanya megszorítja a kezemet.

– Hallgass – és a hangja szigorú. – Menten elhallgass! – És elhallgatok, megszeppenten kissé, ő pedig csendesen azt mondja apunak: – Indulnod kell, Imre...

Anyu felzokog, színes kendőjével eltakarja az arcát.

Nagyanya háta mögé bújok, és onnan nézem, amint anyu hangosan sír, belekapaszkodik apu kabátjába, amint beszél valamiről sebesen, elcsukló, fojtott hangon, apu meg a vállát simogatja, és kedvesen vigasztalja: – Ne félj, nincs semmi baj. No, hidd el. Semmi baj...

Ekkor titokban én is sírni kezdek nagyanya háta mögött. Igen, gondolom, most már biztos: valami baj van. Különben nem sírna anyu, és nagyanya nem volna ilyen szomorú. De hogy miféle baj ez, azt nem akarják megmondani nekem. Talán apu örökre elmegy? És én már többé nem láthatom...?

Ajtó csapódik. Kilesek nagyanya háta mögül. Üres a szoba. Se apu, se anyu nincs már idebent. Hallom az előszobaajtó halk nyikordulását. Aztán az ismerős, nehéz léptek a folyosón. És nem bírom tovább.

Kitépem magam nagyanya kezéből, torkom szakadtából ordítani kezdek, az ablakhoz iramodom. Nagyanya vissza akar tartani. A kezébe harapok. Felmászom a párkányra, és látom aput, látom, amint hátizsákjával éppen befordul a lépcsőházba.

– Apa, apuka! – üvöltök. – Ne menj el! Jó leszek! Kérlek, nagyon szépen kérlek... Apa! Édesapa! Ne menjél el katonának!...

– Kisunokám! – hallom nagyanya szelíd hangját. – Borka, kicsi unokám... – és

óvatosan átkarol, hogy ki ne essem a gangra.

Apu pedig megáll, visszafordul. Mosolyogva int, és kiált valamit, amit nem értek. Azután megfordul és eltűnik a lépcsőházban.

Ödöngtem a lakásban, szörnyen egyedül voltam. Nem volt semmi, de semmi, ami megvigasztalhatott volna. Még az sem, hogy anyu nem vitt el az óvodába. Amióta apu elment, egyszer sem vitt el. ő reggelente, ahogy azelőtt, a hivatalba indul, de engem nem költ fel. Kedvemre lustálkodhatok az ágyban.

Csak hogy mit ér az egész? Elmúlik a délelőtt, a délután, de apu már nem jön haza a munkából, nem visz el sétálni, nem játszik velem, és este mesélni se fog. Anyu pedig ugyan hiába is hívna sétálni megjátszani! Vele nem lehet alkonyaikor összevissza csatangolni a Körúton, rósejbnit ropogatni az Oktogonon és nézni közben odafönn a villanyújságot, vagy elácsorogni a Glóbus Nyomda előtt az Aradi utcában, ahonnét harsány hangú rikkancsok rajzanak ki hónuk alatt az esti újsággal, vele nem lehet sem kavicsot rugdosni, sem füttyversenyt rendezni az Andrassy út sétányán, vele csak illedelmesen, jól nevelt, fehér harisnyás, fehér cipős kisfiú módjára lehet sétálni, márpedig annál unalmasabb és gyötrelmesebb dolog aligha létezik a világon. És játszani se lehet vele igazában. Örökösen csak veszekszik, azt állítja, hogy a társasjátékban csalok a dobókockával, és csalok a lottójátékban is, meg kártyázás közben is. Ha ő nyer, akkor persze sosincs csalás a dologban, de ha én nyerek, az mindig gyanús. Aztán meg apuval mindig remekül fel lehetett forgatni a lakást, akár kalózkapitányosdit játszottunk, akár a hatalmas doboz építőkockát szedtük elő. Anyu hallani sem akar holmi kalózzjátékról, az építőkockák láttán pedig nyomban idegesség fogja el, és percenként megfenyeget, hogy letöri a derekamat, ha rendetlenséget csinállok.

Mi értelme most már, hogy eltelik a délelőtt, azután meg a délután? Apu nem jön. Hogyan is jöhetne? Ott van abban a messzi faluban, ahol már nem is magyarul beszélnek az emberek, és ahol mindenki bort iszik; igen, most már egészen biztosan ott van, ide-oda jár a katonaruhájában, amit már megkapott, puskával a vállán (de lehet, hogy pisztolya is van, amilyen keresztapának), és alighanem naphosszat lövöldöz. Lövöldöz kedvére, és talán nem is gondol rám.

Elszomorított a gondolat, bár nem tudtam elhinni, hogy ne jutnék eszébe. Meglehet, most is épp rám gondol. Meglehet, neki is a kalózkapitányosdi jár az eszében, meg a sok vidám esti kóborlás a Körúton, és ugyanolyan szomorú, mint amilyen én vagyok.

De talán a szomorkodásnál is rosszabb az unalom. Milyen egyhangúan tud eltelni egy nap!

Délelőtt még csak örültem kicsit, hogy nem kellett aznap sem óvodába mennem. Gomboztam, társasjátékoztam egymagamban. Van egy társasjátékom, különös neve van: *Ne nevéss korán*. Ezt szeretem a legjobban. Színes bábuk rohangásznak körbe a táblán, s ha egyik utoléri a másikat, kiüti. Mind a hat színnel játszottam. Elmulattatott egy darabig. Mindig a piros bábuk nyertek, mert nekik segítettem. Ami igaz, igaz: kicsit csalni szoktam a dobókockával. Azután meguntam a társasjátékot, és a pianínóhoz ültem. Csépeltem a billentyűket. Rettentő zenebonát csaptam, de az sem volt érdekes.

Később felkapaszkodtam az ablakpárkányra, és a harmadik emeleten labdázó gyerekeket figyeltem.

Négykézláb mászkáltak a folyosón, guggolva szökdécseltek, egymás lába között próbáltak átgurítani egy zöld gumilabdát. Nem volt valami szórakoztató játék. Le is rítt róluk, hogy szörnyen unatkoznak. Ráadásul csendben, illedelmesen kellett labdázniuk,

mert Horváth úr, a nagy bajszú vasutas kiszólt nekik, hogy ne lármázzanak, mert ő éjszaka dolgozik, és most aludni akar. Ezt nagyon erős, ordító hangon mondta, miközben kolbászvastag ujjával fenyegette őket, és a gyerekek ijedten pislogtak. Lármázás nélkül persze a legérdekesebb játék sem ér sokat.

Csendes volt a ház. Sehol se szólt rádió, a gangon nem ácsorogtak kint nénik pletykálva, tereferélgetve, mint máskor, és az első emeleten lakó öreg zenész, Pelikán bácsi sem hegedült. De még Négerke, a Steinék kutyája sem ugatott. Úgy látszik, Stein néni magával vitte bevásárolni.

Csendes volt a ház, és csupa ételszag. Az udvar, a körben futó folyosók mind megteltek vele: sült hús-szaggal, hagymaszaggal, főzelékszaggal. Fábryéktól kozmaszag szállt ki.

Később elnézegettem Schmidték cselédlányát, az Irént. Babos kendőben sürgött-forgott szemben, odaát a konyhában. Láttam, hogy lekap valamit a sparherdről, megégeti az ujját, fél lábon ugrálni kezd, és fájós kezével megfogja gyorsan a fülcimpáját. Ez mulatságos volt, Irént különben is szerettem. Jóban van Vilmával, a lányunkkal, s velem is összebarátkozott. Vilma azt mondja rá: kis ugra-bugra. Irén tényleg kapkod, szeleburdiskodik, és szüntelenül beszél, de oly sebesen, hogy gyakran szavát sem érteni. Pedig nekem valószínűleg kedveseket mondhat, mert a végén mindig fölkap, összecsókol és csárdást jár velem. Sőt egyszer azt mondta – Vilma is hallotta –, ha megnövök, egészen bizonyosan szerelmes lesz belém. Ez felettébb hízelgett nekem. Nyomban el is meséltem a többi gyereknek a gangon, főleg a lányoknak, hadd pukkadjanak. Amúgy is mindig csúfolom őket, *kisasszonyok*, mondom nekik, ami szerintem rendkívül sértő, s amin ők csakugyan mérgelednek. Bosszankodtak is, amikor eldicsekedtem Irénnel, de úgy tettek, mintha nem hinnék az egészet. Irigykedtek. A fiúk is irigykedtek, csak a kövér Schmidt Karcsi derült fel. Azt tanácsolta, ha megnövök, tényleg vegyem feleségül az Irént, mert akkor odaköltözhetek hozzájuk a kisszobába, és egész nap együtt játszhatunk.

Csábító ajánlat volt. Az egész házban Schmidt Karcsinak vannak a legszebb játékaik. Märklin-vasút, hatalmas várkastély bástyákkal, ágyúkkal, ólomkatonákkal, de még egy nagy futballpályája is van, olyan játékosokkal, akiknek meg kell nyomni a fejét, s akkor lábukkal elrúgják a csöpp labdát. És hát az a Märklin-vasút...! Pici lámpák világítanak a mozdonyon, és a vonat alagúton, híd alatt szalad át, váltókon kattog, ha pedig tilosat jelez a semafor, magától megáll.

Schmidt Karcsi tanácsa egyre jobban tetszett, és első adandó alkalommal meg is kérdeztem Vilmát, hogyan kell feleségül venni Irént. Vilma nevetett, lisztes kezével megpaskolta az arcom, s azt mondta, kicsi vagyok én még ahhoz, ilyen korban nem szokás nősülni, és különben is, súgta a fülembe, Irénnek már van udvarlója, egy katona, aki minden vasárnap meglátogatja.

Ebből arra következtettem, hogy a katona akar a kisszobába költözni, Schmidt Karcsi villanyvasútjával játszani, és mélységesen felháborodtam.

– Majd levágom én annak a katonának a fejét!

Csípőre tettem a kezemet, dobbantottam, ahogy Horváth bácsi teszi, ha ráfőrmeg a gyerekekre a folyosón. Azt képzeltem, most én is ugyanolyan dühös és félelmetes vagyok, mint ő. Csak az volt a baj, hogy sehogy se sikerült olyan goromba, vastag hangon beszélnem.

– Az a katona felnőtt, erős ember ám – óvott Vilma.

– Bánom is én! Kihozom a kardomat, és belédöföm.

Vilma hallgatott egy darabig, mint aki latolgatja, csakugyan elbánnék-e az Irén katonájával, majd csendesen megszólalt:

– De hát maga, Gáborka, úrigyerek. Az Irén meg cselédlány. A mamája se egyezne bele.

Ez igaz, szomorodtam el.

Anyu valószínűleg nem engedné meg, hogy elvegyem Irént. Még azt se látja szívesen, ha beszélgetek vele. Anyu nem szereti, ha cselédlányokkal beszélgetek, és csibészekkel játszom. „Te úrigyerek vagy – köti a lelkemre unos-untalan. – Nem engedem, hogy hozzászokj a ganghoz, meg mindenféle utcakölykökhöz.”

Így aztán, bárhogy fáj a szívem, a viciné fiát, a himlőhelyes Csőrit is kerülnöm kell. Pedig őt rettentően csodálom. Már egészen nagy fiú, erős, verekedős, és ha két ujját a szájába dugja, akkorát füttyent, hogy az ember elsárgul az irigységtől. Amikor egyszer játszani hívott a hátsó lépcsőre, sajnos, meg kellett mondanom neki, hogy ő csibész, én meg úrigyerek vagyok, és semmiképp sem játszhatunk együtt.

Roppant dühös lett.

– Te kis hülye – vágott mellbe, és kiköpött. – Kis selyempubi...

Nem a mellbe vágás fájt, nem is a *selyempubi*, amiről egyébként is csak amúgy homályosan sejtettem, hogy sértő; az fájt inkább, hogy a többi gyerek barátkozhat, vígan játszhat vele, én meg csak az ablakból figyelhetem őket, sóvárogva.

És akkor Vilma is ugyanazt mondja, amit anyu: *úrigyerek!*

– De én szerelmes vagyok Irénbe! – kiáltottam fel elkeseredetten, mert a villanyvasutazásról semmiképp se akartam lemondani.

– Az más – bólintott komolyan Vilma. – Ha szerelmes belé, Gáborka, az más. Akkor bizony az anyukája sem tehet semmit ellene.

Ebben azonban Vilma tévedett.

Mert apunak ugyan semmi kifogása se volt a tervem ellen, s még arra is kioktatott, hogyan szokás valakinek a kezét megkérni, de anyu erélyesen rám ripakodott: ne majomkodjam, és azzal fenyegetett meg, hogy egy kerek hónapig nem enged moziba, ha megtudja, hogy átmászkalok Irénhez lábatlankodni.

Az ablakban is csakhamar eluntam magam.

Lemásztam a párkányról és a lakásban ögyelegtem.

Két szobánk közül az egyik udvari, a másik a Körútra néz, de egyik egyhangúbb, mint a másik. Amellett még zsúfoltak is, túl sok bennük a bútor, de anyu még egy zsámolyról se tudna lemondani, nemhogy valamelyik szekrényről, fotelről vagy a hatalmas pohárszékről, amely pedig egymaga egy egész falat betölt.

Valaha ugyanis (bár erre csak homályosan emlékszem) jóval nagyobb, háromszobás lakásban éltünk, valahol az Andrássy úton, a Párizsi Nagyáruház mellett, de idővel megemelkedett a lakbér, s amikor már hárman voltunk, jobban be kellett osztani a pénzt is (ráadásul apunak akkoriban épp nem volt állása, mert a textilcég, ahol könyvelőként dolgozott, megszűnt), így hát átköltöztünk ebbe a Teréz körúti lakásba.

A nagy, fényes lakkozású, sötét bútorok – melyeknek még a közelébe sem igen mehetek, mert anyut rögtön elfogja az idegesség – a régi lakásban talán jól mutattak, de itt túl nagyok és túl komorak. Pedig állítólag drága és szép bútorok, s anyu meg apu, mielőtt megszülettem volna, sokáig spóroltak, hogy megvehessék őket. És való igaz, aki csak megfordul nálunk, nem győzi dicsérni ezeket a bútorokat: milyen elegánsak, finomak, választékosak! – engemet azonban ez egy cseppet sem vigasztal. Nem nyúlhatok hozzájuk, nem nyithatom ki őket, s mondom: jóformán rájuk sem nézhetek. Ha valamit ki akarok venni, akkor anyunak kell szólnom, mert különben még összemaszatolnám vagy megkarcolnám a fényezésüket, s erre, épp a szigorú tilalom

miatt, már-már alig elfojtható vágyat érzek. Ha csak egyszer rájuk tenyerelhetnék, ha csak egyszer végighúzhatnám az ujjam a finom politúron, talán már nem is utálnám őket annyira.

Aztán ott a vitrin. Illetve, nálunk két vitrin van. Van egy kicsi és van egy nagy. A kisebbik vitrin négy keréken gördül, ide-oda lehet húzogatni, de természetesen nem nekem, mert anyu szerint én összetörném benne a kávékészletet, nemkülönben a likőröspohárkákat, a teáscsészéket és a porcelánszobrokat, például azt a kedves herendi nyuszt is, amit múlt húsvétkor keresztapától kaptam, de amihez – felháborodásomra – azóta se nyúlhattam. Azaz hogy egyszer lopva mégis kiszedtem az üveg mögül, sebtében és riadtan megcsodáltam, és máris siettem visszadugni a helyére. Am anyu este már fölfedezte, hogy valaki turkált a vitrinben, mert ő még azt is észreveszi, ha akármi csak egy hajszálnyit is elmozdul a megszokott, rendes helyéről, apu pedig akkor nem volt otthon, nem vállalhatta magára a dolgot, így hát anyu rettenetesen leteremtett, és két napig senkivel sem engedett játszani.

A másik, a nagyobb vitrinben, amely a pohárszék része, komolyabb és értékesebb tárgyak sorakoznak.

Egy japán tányér, amelyből ugyan enni nem lehet, de anyu szerint gyönyörű. A tányéron tüzet okádó, zöld pikkelyes szörnyetegek vicsorogtak, és ha sokáig elnézi őket az ember, valóban elég ijesztőek. Egy kávékészlet, melyet anyu az esküvőjére kapott. Ez különös becsben áll. „Meisseni!”

Két szobor is van, két kerámiaszobor, ebben a vitrinben. Az egyik valami agyagszobrocska, sokáig nem tudtam, mit ábrázol, míg anyu el nem magyarázta, hogy egy imádkozó nénit, és én elhiszem neki. Soha nem merném elárulni, hogy ez az imádkozó néni inkább egy sárgarépára hasonlít. A másik szoborral nincs ilyen gondom: egy fej, egy bácsi-fej, aki igen szomorúan mered a világba. Néha eltöprengtem, mi is lehet szomorúságának az oka. Azt gyanítottam, hogy valaha eltörhetett egy nagy szobor, és csak a feje maradt meg. Anyu azonban értésemre adta, hogy ez a bácsi-fej eredetileg is bácsi-fejnek készült, és semmiféle nagyobb szoborról nem törött le, de hogy mitől olyan szomorú – azt ő sem tudta. Meg aztán rengeteg limlom is akad a vitrinben. Kicsipkézett ezüstkanál, piros bojtos töröcske tokkal, egy picurka ezüstdoboz, egy selyemdarabka különböző mókás jelekkel, melyekről megtudtam, hogy kínai írás, és egy kicsiny csontelefánt. Ez a legpompásabb az egész vitrinben. Apu meg én Frédinek hívjuk, és mind a ketten borzasztóan szeretjük.

A falon képek függenek. Egyikükön mező látható néhány kövér tehénnel, egy másikon havasi legelő kecskékkal, báránnyal és kucsmás pásztorokkal. Apu, ha bosszantani akarja anyut, mindig azt dünnyögi, hogy bizonyára az állatkiállításon vásárolta ezeket. És van egy olyan képünk is, amelyen a világon semmit sem látni. Naplemente – ez a címe. A pohárszék fölött pedig egy pucér néni képe lóg. A lábát mossa. Apu néha azt mondja, hogy a kép anyut ábrázolja, s ezen anyu megbántódik. A néni ugyanis roppant kövér, hihetetlenül vastag lábú, a feneke pedig akkora hatalmas, hogy a házmester nénire hasonlít.

A kép alatt azelőtt öblös, jókora váza állt. Csíkos volt, mindenféle értelmetlen vonalakkal, rajzokkal ékesítve, jól emlékszem rá. Ám történt egyszer, hogy apu este olvasott, és közben idegesen fel-alá járkált a szőnyegen, ami igen hatalmas, süppeteg, szép szőnyeg. Anyu rászólt, hogy ne csoszogjon, mert az árt a szőnyegnek. Erre apu csak azért is még jobban csoszogott, anyu meg kiabálni kezdett vele. Apu tűrte egy darabig, végül ő is kiabálni kezdett, és a kezében tartott könyvet a vázához csapta. A váza ripityára törött. Én el voltam ragadtatva, anyu sírva fakadt. Migrént kapott, le kellett feküdni. Apu azzal vigasztalta, hogy a váza irtózatosan ronda volt, és különben sem a vázát akarta eltalálni a könyvvel, hanem a pucér nénit ott a falon, amelyik még

rondább.

Egyetlen barátságos zug van csak ebben a lakásban, a hálósobában az én játéksarkom.

Alacsony, fehér szekrényke áll az ablak alatt, polcain játékok, képeskönyvek. Ezek mind az enyéme. Sok játékom van, de már unom valamennyit. Nincs unalmasabb, mint egyedül játszani. Gyerek csak titokban jöhet be hozzánk. Anyu megtiltotta, hogy bárkit behívjak a Schmidt Karcsi kivételével; vele azért barátkozhatok, mert a papája mérnök, s ezért anyu szemében Karcsi is úrigyerek.

Délelőttöként azonban némi könyörgésekkel rá lehet venni Vilmát, hogy más gyerekeket is beengedjen. A szomszédunkban lakó ikrekkel vagyok jóban, s néha feljön a második emeletről Bucsek Janó, egy szőke, vézna kisfiú, aki sokat betegeskedik és rettentően buta. És persze mindig bejöhét Schmidt Karcsi, mert neki bármikor szabad, pedig én egyáltalán nem szeretem.

Többnyire így, öten játszogatunk. Az építőkockákból várost emelünk, házakat, templomot, mozit, garázst, utcai vécét. Ám Schmidt Karcsi egykettőre megunja az egészet, és szétrugdálja a várost. Erős, kövér, verekedős fiú. Beleköt valakibe, és elpáholja. Legtöbbször Bucsek Janót. Szegény Janó motyog valamit, mert ő mindig csak halkán, ijedten mer beszélni, de Schmidt Karcsi máris felpattan, és megragadja a mellén az inget.

– Mit mondtál? – horkan fel dühösen. – Azt mondtad, hogy hülye vagyok?

– Nem is szóltam... – hebegi Janó. – Isten bizony... én semmit se mondtam.

– Hazudsz! Hazudsz! – lármáznak az ikrek, akik alig várják a verekedést. – Igenis mondtad! És még azt is mondtad, hogy a Schmidt mamája hülye!

Schmidt Karcsi mellbe vágja a kis szőkét, aki nagyot nyekkenve hanyatt esik. Akkor ráugrik, üti, pofozza, gyomrozza, hátracsavarja a karját, miközben az ikrek viháncolnak gyönyörűségükben.

– Üsd! Üsd! Hajrá, bunyó! – üvöltik, azzal ők is rávetik magukat Janóra.

Én hallgatok, nem szólok, pedig sajnálom szegény Janót. Semmi rosszat nem tett, mégis könnyes, rémült arccal kell túrnie, hogy püföljék. Nézni is rossz, amikor Schmidt Karcsi a karját csavarja. De szólni nem merek, még kevésbé tiltakozni. Én is félek Schmidttől. Sokkal erősebb nálam, és ki tudja, ha rászólnék, talán engem is elpáholna. Csak azt nem értem, miért szeret úgy verekedni. Hiszen a papája néha úgy elnászpángolja, hogy borzasztó. Neki aztán tudnia kéne, mennyire fáj a verés.

Gyűlölöm, sírni tudnék haragomban.

– Na, te suszter! – kiált Schmidt Karcsi, amikor megunja a verekedést és leszáll a Janó hasáról. – Fogod-e máskor mondani, hogy hülye vagyok?

– Nem, soha többé – hüppögi Janó.

Az ikrek neveltükben a földön hemperegnek, és torkaszakadtukból üvöltik:

– Suszter! Suszter!

Janót azért csúfolják így, mert a papája cipész. A Zichy Jenő utcában van egy kis műhelye, ahová mi is gyakran viszünk talpalnivalót. Kicsi, félénk ember, akár a fia. Kétrét görnyed, hajlong, úgy mondogatja anyunak: „Alászolgája, nagysasszony! Csókolom a kezét, drága nagysasszony!...” Mindig a földet nézem, egyik lábamról a másikra állok, annyira szégyenlem magam ilyenkor.

Schmidt Karcsi megragadja Janó nyakát, térdre kényszeríti és rárivall:

– Mondd utánam, suszter! Isten bizony, esküszöm, hogy soha többé nem leszek rossz, és soha többé nem mondom neked, hogy hülye vagy. És kérlek, hogy bocsáss

meg nekem.

És Janó csendesen elszepegi a bocsánatkérést, s legvégül, amikor Schmidt odadugja az orra alá a kezét, engedelmesen megcsókolja. Nem fér a fejembe, hogy minek jön ide a Janó, és miért akar folyton velünk játszani, amikor jól tudja, hogy Schmidt Karcsi elagyabugyalja a végén.

Ám egyik nap váratlan dolog történt.

– Azt mondtad, hülye vagyok? – pattant fel Schmidt Karcsi, úgy, mint máskor, s mielőtt Janó megmukkanhatott volna, már pofon is vágta.

Ekkor éles hang csattant fel az ablak felől.

– Nem igaz! Szégyelld magad!

Tátott szájjal fordultunk oda.

A gangról borzas hajú, nagy fekete szemű fiú nézett be.

– Semmit se mondott!

Ezt a fiút Steinnek hívták. Úgy hívták: Stein Gyuri. Alattunk, a harmadik emeleten lakott, és én nem szerettem. Ha összetalálkoztunk a lépcsőházban, mindig gúnyosan rám nevetett.

– Szervusz, Novák. Még mindig selyempubi vagy?

– Mi közöd hozzá? – mondtam dühösen, sejtve, hogy Csóritól szedhette ezt, s kiöltöttem a nyelvem. – Te meg csibész utcakölyök vagy.

Mindannyiszor úgy éreztem, hogy belém akar kötni. Tőle is féltém egy kicsit, hiszen nagyobb volt nálam, már rég iskolába járt. Csúfoltuk egymást, de a végén rendszerint megjelent a mamája, egy szótlan, szemüveges néni, és sietve bevonzolta a lakásukba.

Stein ott állt az ablakban, és haragosan nézett Schmidtre.

– Mit bántod a kisebbet? De nagy hős vagy!

Elpirultam, hiszen Steinnek igaza volt.

Láttam, hogy az ikrek is lesütik a szemüket.

– Azt csinálod, amit akarok – morogta Schmidt, de már nem volt nagy a szája, riadtan pislogott. – Hagyj békén, mert megmondlak a papámnak.

– De nagy hős vagy! – ismételte meg Stein, és lebiggyesztette a száját.

Janó ekkor odaszaladt az ablakhoz és rá visított Steinre.

– Igenis, igaza van a Schmidtnak! Igenis, csúnyát mondtam neki!

Az ikrek újból eltátották a szájukat, én is csak bámultam.

– A Schmidt a barátom! – toporzékolt Janó. – Menj innen! Tessék elmenni!

Schmidt Karcsi kárörvendően nevetett, és fület mutatott neki.

– Menj innen, te zsidó! Hívom a papámat!

Megütötte a fületem ez a szó: *zsidó*.

Már sokszor hallottam, s tudtam, hogy csúnyát jelent, rossz emberekre szokás mondani. Láttam, hogy Steinnek megvillant a szeme. Azt hittem, mond valamit. De nem mondott semmit, lehajtotta a fejét és elsomfordált az ablaktól.

Az ikrek pedig az ablaknál ugráltak.

– Hü-lye Stein! Hü-lye Stein! Meg-i-jedt a Stein...!

De én úgy vettem észre, hogy Stein egyáltalán nem ijedt meg. Már csak azért sem, mert nagyobb, erősebb Schmidtnél, fél kézzel is elintézné. Bizonyára azért ment el,

mert megbántódott. Megbántódott, hogy Schmidt Karcsi azt mondta rá: zsidó.

Miért hagyta?, töprengtem. Miért nem felelte, hogy nem az? Vagy miért nem mondta ő is a Schmidtre?

Eltöprengtem, és arra lyukadtam ki, hogy talán nem szeret csúnyán beszélni, lehet, hogy nem is rossz fiú, és nem is utcakölyök. Hiszen Janót is meg akarta védeni.

Érdekelni kezdett Stein.

Mi ketten még sohase játszottunk egymással. Anyu nem szereti őt. Tudom, majd ha találkoznak a lépcsőházban, és Stein köszön, anyu nem simogatja meg az arcát, nem beszélget vele, mint például Schmidt Karcsival, el sem mosolyodik, csak éppen azt mondja: *szervusz*, és rá se néz. Egyszer, amikor az ikrekkel együtt Stein is be szeretett volna jönni hozzánk játszani, anyu elébe állt és homlokát ráncolva rászólt:

– Előbb menj haza, mosd meg a kezed, az arcod, és csak azután gyere fel.

Stein nem jött vissza. Akkor is megbántódhatott. Igaza volt, mert se a keze, se az arca nem volt maszatos, és anyu csak azért találta ki az egészet, hogy ne kelljen beengednie.

Más nem jutott eszembe Steincről. Akárhogy törtem a fejem, semmi másra nem emlékeztem.

De ezen a napon, amikor annyira elviselhetetlenül unatkoztam, ebéd után hallom ám Négerke vakkantását a folyosón.

Beszaladtam a hálósobába és felkapaszkodtam a párkányra.

Négerke az ablak alatt állt, farkát csóválva, barátságosan nézett rám. Megpillantottam Steint is, amint egymagában golyózott a lépcsőháznál, a harmadik emeleten.

– Stein! – kiáltottam neki. – Gyere fel, beszéljünk!

Mogorván felém pillantott, a kezében tartott golyót még elgurította. Azután összeszedte a golyóit és felbaktatott.

– Mit akarsz? – kérdezte bizalmatlanul.

Zavarban voltam. Tényleg, miért is hívtam ide? Nem szeretem, ő meg biztosan haragszik rám.

– Unatkoztam – vallottam be. – Nincs kivel játszanom.

– Akkor játssz egyedül.

Lelógattam a lábam a párkányról, a vállamat vonogattam.

– Nem szeretek egyedül játszani.

– Én mindig egyedül játszom. Egyedül a legjobb – felelte Stein, és rákoppintott Négerke orrára, mert az ágaskodott, ki akarta szedni markából a golyókat.

Nem mond igazat, gondoltam. Azért játszik egyedül, mert a többi gyerek nem akar vele játszani.

Ám ezt nem mondtam meg, hallgattam. Pedig jó lett volna tudni, hogy miért nem játszik vele a többi gyerek. Mégiscsak csibész utcakölyök volna? De valahogy nem olyan, mint az utcakölykök. Tiszta az arca is, a keze is, rendes a ruhája. Az arca se durva, mint Csőrié, aki tényleg csibész. Stein csak barátságatlan, de nem látszik rossz fiúnak.

– Pedig én játszánék veled – mondtam. – Kettesben sokkal érdekesebb.

– Kis selyempubi vagy – dünnyögte Stein, és még mindig Négerkével hadakozott. – Te csak másokkal tudsz játszani. Nincs fantáziád.

Sértett, hogy megint azt mondta: *selyempubi*, de a kíváncsiságom erősebb volt. Mit jelenthet az, hogy *fantázia*?

Óvatosan megkérdeztem; pontosan ő sem tudta.

– Anyám szokta mondani, ha unatkozom. Azt mondja, hogy azért unatkozol, mert nincs fantáziád.

– Ha volna, akkor nem unatkoznál? Miért nem ad a mamád?

Lenézően végigmért.

– Ostoba vagy. A fantáziát nem lehet csak úgy kapni. Az vagy van az emberben, vagy nincs.

Hallgattam és restelkedtem. Azzal vigasztaltam magam, hogy Stein már harmadik osztályos, nem csoda, ha többet tud nálam.

– Nekem sincs fantáziám – ismertem be. – Egymagamban én mindig unatkozom.

– Hát persze, ez attól van. Attól, hogy nincs neked. De nekem már kezd lenni. Nem hiszed?

– Dehogynem – bólintottam sietve.

– Úgy játszom, ahogy akarok – dünnyögött. – Senki se szólhat bele. És azt gondolok ki, ami nekem tetszik.

– Mit szoktál kigondolni?

Stein Négerke fejére tette a tenyerét, és szelíden lenyomta a földre, hogy nyughasson már végre.

– Mindenfélét – felelte. – Most például golyóztam. Kitaláltam, hogy golyógurító világbajnokságot rendezek. Tudod, mi a világbajnokság?

Nem tudtam.

– Minden országból van egy versenyző, és aki a legügyesebben gurít, az a világbajnok. Most már érted? Minden versenyző én vagyok.

– Most már értem – bólintottam. – De azért mégiscsak unalmas lehet egy kicsit.

Ellenségesen pillantott rám.

– Nem!

Dicsekszik, gondoltam. Biztosan rossz neki, hogy senki se játszik vele, csak szégyelli bevallani.

Ezt se mondtam meg neki. Annál inkább nem, mivel csúnyán és gyanakvóan méregetett.

– Én az apukámmal szeretek a legjobban játszani – szóltam egy kicsit szomorúan. – ő nagyon jól tud játszani. Nem is hinnéd, mennyi mindenféle játékot tud!

– Hát akkor miért nem játszol vele?

– Nincs itthon. Tudod, most háború van, és elment katonának.

Stein ekkor végre odébb zavarta Négerkét, és mogorván mondta: – Az én apám is elment.

– A tiéd is? – kiáltottam fel, és ettől hirtelen barátságot éreztem iránta. – A te apukád is katona? Gyere, ülj fel a párkányra, Stein.

Nem ült mellém, hallgatagon bámult rám. Láttam, akaratosan összeszorítja az ajkát.

– Az én apukám vasárnap ment el – meséltem neki.

– És mi a te apukád? – kérdezte. – Tiszt?

– Nem tudom. Amikor elment, még katonaruhája se volt. A kirándulóruhájában

ment, és hátizsákot vitt magával... Stein, mutasd meg a golyóidat.

Szóltanul letette a párkányra a golyókat, de nem lépett közelebb. Szép golyói voltak, üveggolyók. Csillogtak a napsütésben.

– Nekem is vannak golyóim – s leugrottam a párkányról, izgatottam keresgélni kezdtem a szekrényemben.

Találtam is négyet-ötöt, azután visszakapaszkodtam az ablakba.

– Cseréljünk – ajánlottam. – Ezért a zöldért adok két pirosat.

Szerettem volna, ha cserél velem, holott a golyók nem is érdekeltek igazán. Csak szerettem volna, ha marad még egy kicsit, ha játszik velem. Ha megmondom, hogy az ő apukája is katona, talán anyu se fog haragudni rá, gondoltam.

Stein azonban nem szólt, cserélni sem akart. A golyókat nézegette a párkányon, és nem pillantott rám.

– Az én apám is vasárnap ment el – dünnyögte. – Ő is hátizsákot vitt magával.

– Neki volt puskája? – kíváncsiskodtam. – Az én apukám azt mondta, hogy a puskát is meg a katonaruhát is csak ott kapja majd meg, ahová elutazott.

Stein fölemelte a fejét, különös lett a tekintete.

– Az én apukám nem fog puskát kapni.

Kuncogtam.

– Az nem igaz, rosszul tudod. Minden katona kap puskát. Puska nélkül nem lehet valaki katona.

– Ő nem katona – mondta.

– Nem katona? Az előbb mondtad, hogy ő is elment...

– Igen, de nem katonának. Ő nem az.

– Hát mi?

Elfordította a fejét.

– Ő rab – suttogta. – Rendőrök és katonák fogják őrizni.

Riadtan meredtem rá, de ő nem fordult felém.

A Stein apukája rab? Alig tértem magamhoz. Emlékszem, apuval láttunk egyszer egy nagy, csukott autót, amiből valamiféle zebraruhás ember szállt ki, és rendőr kísérté. Apu azt mondta, hogy a zebraruhás ember rab, aki valamilyen bűnt követett el, lopott, csalt vagy megölt valakit, és most megbüntetik.

Óvatosan odébb húztam a golyóimat. Ki tudja, hátha Stein is lopós, és elcseni őket?

– A te apukád lopott? – kérdeztem nyugtalankodva.

– Hülye vagy! – és hirtelen rám nézett, fellobbant a szeme. – Nem lopott, semmi rosszat sem csinált. De most sok embert elvisznek rabnak. Olyan embereket is, akik semmi rosszat sem tettek. Elviszik őket falura, egy táborba, és ott dolgozniuk kell. Apám elmondta.

Nem egészen értettem, mit beszél. De attól némileg megnyugodtam, hogy az apukája mégsem lopott.

– Akkor nem is rab az apukád – kezdtem vigasztalni.

– De igen, rab! Azért rab, mert be van zárva abba a táborba. Katonák őrzik. És állandóan dolgoznia kell. Azzal se törődnek, ha megbetegszik. Enni is alig kap. És ha meg akarna szökni, lelőnék.

– Aki nem lop, és nem csinál semmi rosszat, azt nem lehet bezárni.

Stein megint lehorgasztotta a fejét. A párkányt kapirgálta.

– Igenis, be lehet zárni – suttogta. – Most be lehet zárni. Apa behívót kapott, és el kellett utaznia. Egy faluba. Egy nagyon messzi faluba. Ott már nem is magyarul beszélnek az emberek. Úgy hívják: Bor.

– Hogy... hogy hívják? – kiáltottam fel. – Hová ment az apukád?

Nem akartam hinni a fülemnek.

– Borba – mondta Stein, és furcsán pillantott rám. – Úgy hívják: Bor. Mi bajod van?

Az üveggolyók a földön koppantak.

Rámeredtem Steinre, hirtelen nagyon közel került hozzám az arca.

– Odament... – suttogtam. – Odament... az én apukám is.

Láttam, Stein szeme felcsillan, közelebb lép. Arcáról eltűnt a szomorúság.

De ezután már nem láttam az arcát. Csak a hangomat hallottam valahonnan messziről.

– Nem igaz! – kiáltottam. – Az én apukám nem rab! Nem igaz! Nem igaz... Nem...

És még mondani akartam valamit, de nem jött ki hang a torkomon.

Semmit se láttam már. Steint se, a labdázó gyerekeket se a harmadik emeleten. A hangjukat se hallottam. Csak Négerke ugatását hallottam, meg azt, hogy nyílik a szobaajtó.

Vilma szólt mögöttem.

– Gáborka, miért kiabál... Gáborka, Uram teremtöm! Rosszul van? Gáborka?...

De már az ő hangját is csak távolról hallottam. Aztán csak csend volt.

Az ágyamban feküdtem, fehér párnák között. A nap éppen az arcomra süttött rá.

Úgy rémlett, régóta fekszem itt, de nem sokra emlékeztem, ami ezalatt történt.

Anyu ijedt, sápadt arcára emlékeztem, arra, hogy sikoltva szalad be, hogy a kezét tördeli, és beszél, beszél. Arról, hogy ne higgyek Steinnek. De én tudom, hogy Stein nem hazudott. Apu igenis ott van, ugyanabban a táborban, ahol Stein apukája, és rendőrök őrzik, akik lelőnék, ha ki akarna jönni onnan. Déness doktor bácsi arcára is emlékszem. Összeráncolt homlokkal hajol fölém. Kis gumikalapáccsal a térdemre üt. Kérdez valamit, de nem tudok válaszolni... És anyu megint csak sír, s ez zavar, betapasztom a fülem... Azután, mintha Stein állna az ablakban. Felsikoltok, erre Stein eltűnik. Vilma fut be hozzám, csitítgat... Nagy, csukott autót látok, és abból az autóból két rendőr kivezet egy zebraruhás embert. A zebraruhás ember apu. Amikor megpillant, lesüti a szemét. Én pedig zokogok, és dühösen kiabálok rá, hogy miért csapott be. Miért mondta, hogy katonának megy?...

Megráztam a fejem, szerettem volna megszabadulni ezektől a képektől. Nem akartam semmire se gondolni.

A napfény az arcomra hullt. Hunyorognom kellett.

Valaki felállt a szobában, lehúzta a rolettát. Azután egy arc hajolt fölém, és erre elmosolyodtam. Déness doktor bácsi is mosolygott. Sovány, barna arca már nem volt olyan gondterhelt, mint előző nap. Jókedvű és mosolygós. Még a szemüvege is vidáman csillogott.

– No, fiatalember? – kérdezte recsegő hangon. – Jobban vagy-e már, barátocskám?

Bólintottam, és egyre csak mosolyogtam rá. Déness doktor bácsit nagyon szerettem.

Mindig meggyógyított, s ha ő vizsgált meg, az sose fájt. Mindig azt mondja: fiatalember, amire igen büszke vagyok, tréfálkozik velem, és megengedi, hogy belefüleljek a hallókészülékébe.

– Ej, ej – csóváltotta a fejét. – így ráijeszteni szegény anyádra... Micsoda dolog! Illik ez? Hiszen te már komoly emberke vagy, okos, bátor, sírni se szoktál, igaz-e?

Bólintottam.

Ő szigorú arccal rám tekintett, de a szeme, az nem volt szigorú. Letelepedett az ágyam szélére, és intett anyunak, hogy menjen ki. Ekkor láttam csak, hogy anyu az ajtóban állt eddig. Vörös volt a szeme a sírástól.

Örültem, hogy kimegy, ő nem szereti, ha sírok, s ha valami bajom van, vagy bánt valami, nem hiszi el, és azt mondja: „Gabó, ne hisztériázz nekem!”, vagy azt mondja: „Kezdesz az idegeimre menni, kisfiam...” A doktor bácsi sose mond ilyet, <5 mindent megért. Ha felsebzem a lábam, vagy játék közben kificomítom a kezemet, nem veszekszik. Csak csóválja a fejét, a homlokát ráncolja, mormog és jómadárnak szólít.

Most is azt mondja:

– Na, te jómadár... – és megfogja a csuklóm, az óráját nézi. – Fáj-e valamid? A fejed például?...

– Nem – felelem büszkén, mert tudom, a betegség szégyen. – Nem fáj semmi...

Elereszi a kezem, és tovább vizsgál. Belenéz a torkomba, miközben nekem azt kell mondanom: á-á-á, megkopogtatja a hátamat, a mellemet, a csővel is hallgatózik, majd a hasamat nyomogatja sokáig – mindezt igen élvezem. Ő viccelődik közben, aztán megcsiklandoz, és visszaparancsol a takaró alá.

– Hát, akkor beszéljünk egy kicsit – törülgeti meg a szemüvegét. – Mi történt veled, barátocskám? Mi a csuda volt ez?

Ismét felteszi a szemüvegét, és olyan kíváncsian pillant rám, ahogy például anyu soha.

Töviről hegyire mindenről beszámolok neki. Ő hallgat, a tekintete türelmes, érdeklődő. Nem szakít félbe, egy szóval sem állít meg, csak mormog egyszer-kétszer valamit, bólogat vagy eltűnődik, s amikor befejezепi a mesélést, kedvesen megütögeti az arcomat.

– Nnno – mondja. Gondolkozik egy kicsit, majd váratlanul megkérdi: – Mondd csak, hazudott már neked apukád? – s figyelmesen rám néz. – Ugye, hogy nem? Én tudom, hogy ő sohasem hazudik. Ha azt ígérte, hogy haza fog jönni, elhiheted neki.

Igaz, nem hazudik, gondoltam magamban. De hátha éppen most hazudott. Néha mindenki hazudik...

Mégis úgy teszek, mintha teljesen megbíznék abban, amit a doktor bácsi mond. Engedelmesen válaszolok:

– Igen, tudom, hogy nemsokára hazajön.

– Na látod – mondja elégedetten. – Nem vagy te már holmi kisfiú, aki egy ideig ne lehetne meg a papája nélkül.

Erre is csak azt felelem: igen. Pedig jól tudom, én még csak kisfiú vagyok, s azt is jól tudom, hogy a doktor bácsi csupán vigasztalni akar. Lehet, hogy apu már sose jön haza, hiszen a rabokat nem engedik el.

Legörbült a szám, éreztem, hogy remeg is egy kicsit, de bátor voltam.

– Mondd, doktor bácsi – kérdeztem. – Apu zebraruhában van?

Elcsudálkozott.

– Zebraruhában? Mi az ördögnek volna abban? Csíkos ruhában a rablók meg a tolvajok vannak. A te édesapád pedig nem rabló és nem tolvaj.

– De ő is rab – mondtam szomorúan. – A Stein megmondta, hogy az ő apukája egy táborban van, ahol rendőrök meg katonák őrzik. Ha ki akarna jönni onnan, akkor lelőnék. És ő ugyanott van, ahol az én apukám.

– Stein rosszul tudja – rázta meg a fejét a doktor bácsi. – Egyáltalán nem lőnék le, csak visszavinnék. Apukád pedig nem akar kijönni onnan, mert tudja, hogy csak akkor jöhet haza minél előbb, ha jól végzi a munkáját.

Hallgattam.

Az biztos, hogy apu jól végzi a munkáját. Apu nagyon ügyes, mindent megjavít és megcsinál. Ott is biztosan mindent ügyesen csinál, és akkor hamar hazajöhet.

– Doktor bácsi – szólítottam meg újra. – Azért ő nagyon rossz helyen van, ugye? Attól volt olyan szomorú a szeme, amikor elment.

Hallgatott egy pillanatig, majd a vállamra tette a kezét.

– Apád tényleg nincs jó helyen, Gábor – mondta. – De muszáj volt elmennie oda. Ha nem megy el, katonák jöttek volna érte.

Hallgattunk, nem fért a fejembe a dolog. Talán csak tévedés az egész! Lehetséges, hogy aput csak véletlenül hívták oda... Ezt szerettem volna megkérdezni, de nem maradt rá idő.

A doktor bácsi felemelte az államot, közelről nézett rám. A szemüvegen keresztül a szeme nagyon nagy volt, és nagyon átható.

– A te apád, Gábor, igen jó ember – mondta nyomatékosan, szinte tagolva a szavakat. – Érted, kislány? Igen jó ember. Bárki mondjon neked bármit: ő jó ember. De most, tudod, olyan a világ, hogy a rendőrök meg a katonák a jó embereket viszik el. Nem a rablókat, a tolvajokat, a rosszakat, hanem az olyan kedves, jó embereket, mint amilyen apád is. No, érted?

Igent intettem, apu a doktor bácsi szerint is jó ember, tehát nem érdemelte meg, hogy elvigyék – és hát ez volt a legfontosabb.

– De én azt is mondom neked, Gábor – folytatta –, hogy ne várd haza holnapra vagy holnaputánra. Meglehet, hogy csak soká jöhet vissza. Nagyon soká...

– És anyu... tudja ezt?... – kérdeztem szorongva.

Bólintott.

– És anyu azt is tudja, hogy apu... nem rossz ember?

Megint bólintott, énelöttem pedig hirtelen megvilágosodott valami. Gyorsan felültem az ágyban.

– Doktor bácsi – suttogtam izgatottan. – Akkor a rendőrök a rossz emberek! Azok a rosszak, akik elvitték aput...

Elmosolyodott és szelíden visszanyomott a párnára.

– Okos vagy – mondta. – Tudtam. Hanem amiről beszélgettünk, az a kettőnk titka ám. Érted? Titok. Erről senkinek sem szabad tudnia.

Titok, gondoltam, és szörnyen izgatott lettem. Ez olyan nagy titok, amiről csak a doktor bácsi meg én tudunk. Ha más is megtudná, biztosan nagy baj lenne belőle...

A doktor bácsi szemébe néztem, csupa elszántság voltam. ő elégedetten bólintott, megpaskolta az arcom, és kiment az ebédlőbe.

Feszülten hallgatóztam.

Sikerült is elcsípnem odakintről egy-egy szót. Hallottam: anyu izgatottan

kérdezősködik, majd a doktor bácsi beszél sokáig, rekedtes, kissé recsegő hangon. „Félelemérzés... szorongás... pihenés...” – ilyesmiket mond.

Azután egyszer csak azt mondta: „Én megmondtam neki...”

Anyu mintha sírt volna. A doktor bácsi felcsattant: „Ez. a kisfiú érzékeny és okos! ... Nem lehet titkolózni előtte!... Tudja csak meg az igazat!...”

Végül hallottam, hogy elbúcsúzik. Bicegve haladt el az ablak előtt.

Anyu ekkor benyitott hozzám.

Behunytam a szemem, úgy tettem, mintha aludnék. Lábujjhegyen odajött az ágyamhoz, megcsókolta a homlokomat, majd halkán kiment.

Kinyitottam a szememet, a mennyezetet néztem. Megint a titokra gondoltam. Titok, amiről csak a doktor bácsi meg én tudunk... Titok, hogy apu jó ember, és hogy rossz emberek vitték el oda...

Elszorult a torkom, félelem fogott el. Ijesztő, rossz érzés. Hiába erőlködtem, szorítottam össze a fogaimat, éreztem, hogy szégyen ide, szégyen oda, mégiscsak muszáj sírnom.

Néhány nap múlva már felkelhettem.

Anyu megtiltotta, hogy kitegyem a lakásból a lábam, így hát ültem az ablakban és sűtkéreztem. Láttam, hogy Stein éppen jön fölfelé a lépcsőn. Előtte Négerke viháncolt, fogai között nagy vászonzacskót tartott.

Durcás képet vágtam, kicsit haragudtam Steinre. Anyu azt mondta, Steintől lettem beteg, és ez igaz volt. Ha Stein nem árulja el, hogy az ő apukája is abban a táborban van, ahol az enyém, nem lett volna semmi bajom.

Elutasító ábrázatom nem zavarta Steint, odajött az ablakhoz.

– Szervusz ! – mondta barátságosan. – Meggyógyultál?

– Meg – feleltem mogorván, és a zacskót néztem Négerke fogai közt.

Teli volt üveggolyóval.

– Akkor jó – mondta Stein, és zavarában egyik lábáról a másikra állt. Azután hirtelen kivette Négerke szájából a zacskót, és felém nyújtotta.

– Ezt neked hoztam. Kell?

– Mind színes? – kérdeztem szigorúan. – Én csak a színes golyókat szeretem.

– Mind színes – bólintott. – Kék, zöld, piros meg minden... Vájlál, kiveszem őket.

Óvatosan kigurította a golyókat a párkányra, s nekem szemem-szám elállt a bámulattól. Gyönyörűek voltak.

– Ezek a legszebb golyóim – dünnyögte Stein, és a pulóverét ráncigálta.

Felemeltem az egyik golyót, a legpirosabbat, és belenéztem vele a napba. Szemem káprázott, behunytam egy pillanatra.

– Te, Stein – mondtam. – A te apukád jó ember ám!

– Tudom – felelte, és kis fájdalommal nézte a golyókat. – Vigyázz rájuk, ne szórd el őket...

Bólintottam, és jelentős pillantást vettem rá.

– A te apukád azért jó ember, mert neki el kellett mennie *oda*. Ez titok, de én egészen biztosan tudom...

– Én is tudom – mondta Stein, és arca ismét elkomorult. – Ő nagyon jó ember.

– És azt tudod-e – hajoltam a füléhez –, hogy akik őrzik, azok rossz emberek? De ez is titok ám!

Stein megrántotta a vállát.

– Miért titok? Mindenki tudja...

És még mondani akart valamit, de akkor odaát szemben kinyílt az ajtó. Schmidt úr lépett ki a folyosóra.

– Mit keresel itt, fiacskám? – kiáltott át szigorúan Steinnek. – Te a harmadik emeleten lakól, hát eridj le szépen... Nem hallod? Azonnal menj le!

Stein lehorgasztotta a fejét, Négerkét a karjára vette, és köszönés nélkül elment.

Én pedig riadtan lemásztam a párkányról, és elbújtam az ablak alá. Ha Schmidt úr beáruul anyunak, akkor szorulni fogok.

Schmidt úr ugyanis, ha óvodás volna, piros nadrágot kapna, mert folyton árulkodik. Ha valami rosszat teszek, s ő megtudja, már szalad is át anyuhoz elmesélni. Anyu olyankor kétszeresen haragos, mert dupla nagy szégyen, ha a rosszaságomról mások is tudomást szereznek.

Schmidt úr ezúttal is beáruult. Mégis megúsztam szidás nélkül.

Tudniillik váratlanul betoppant Elek bácsi, a keresztapám.

Elek bácsi anyu bátyja, katonatiszt. Egyenruhát visel, s az egyenruha olyan pompásan feszül magas, szikár alakján, hogy öröm nézni. A homlokánál kissé kopaszodó, igen vidám ember, és velem különösen kedves. Minden alkalommal ajándékot hoz, méghozzá eredeti, vicces játékokat: cigarettázó törpét, bandzsító négert vagy színes csillámport, ami durrogni kezd, szikrákat hány, ha vízbe szólja az ember. Ő maga pedig remek tréfákat eszel ki, amiken halálra nevetem magam –, s ezek neki is kedvére valók lehetnek, mert alig tudja abbahagyni. Vagy teleszívja a száját cigarettafüsttel, és karikákat ereget a mennyezetre. Némelyik karika akkorára sikerül, hogy ha akarnék, magam is átbújhatnék rajta. Én nem Elek bácsinak nevezem. Így szólítom: Frigyes. Nem tudom, miért hívom így, de ez már teljesen magától értetődő.

– Szervusz, Frigyes! – üdvözöltem kitörő örömmel, amint a szobába lépett.

– Hogy s mint, tábornokom? – kérdezte erre ő.

Azzal már nyúlt is a zsebébe, és színes zsinóron lógó majmot húzott elő.

Igen érdekes és mulatságos volt ez a majom. Ha rángatni kezdtem a madzagot, a majom felcsimpaszkodott rajta egészen a kezemig. Egy darabig elmulattunk vele, egymás kezéből kapkodtuk ki. Visítottam, sivalkodtam, duzzogtam – Frigyesselel meg lehetett tenni. Anyu mindig zsörtölődik, hogy Elek bácsi teljesen elkényeztet engem, és őszintén szólva, anyunak ebben igaza van. Én azonban egy kicsit sajnálom is keresztapát, mert apu meg anyu arról beszélgettek egyszer, hogy „szegény Elekéknek nem lehet gyerekük...” Nem tudom, miért nem lehet Elek bácsinak meg a feleségének, Sarolta néninek gyereke, de úgy sejtem, ez szomorú dolog, és mind a kettőjüket sajnálni kell érte.

Keresztapa azonban ma nem volt olyan jókedvű, mint máskor. A játékot hamar megunta, és arról kérdezgetett, hogy mikor jön haza anyu.

– Hát nem hozzám jöttél? – kérdeztem csalódottan. – Azt hittem, értem jöttél, és sétálni megyünk.

Vele ugyanis csoda érdekes sétálni. Ahány katona csak jön az utcán, mind szalutál neki. Én már előre lesem őket. Kirakatot nézegetnek vagy elbámészkodva ballagnak, s én már előre mulatok magamban, hogy kihúzzák magukat, amint megpillantják keresztapát, hogy repül a kezük a sapkájukhoz! Keresztapa pedig csak úgy hanyagul

tiszteleg vissza, s e mozdulatáért rettentő mód irigylem. Odahaza sokat gyakorlom ezt a tükör előtt. Csákót nyomok a fejembe, kényelmesen bandukolok a tükör felé, s közben jobbra-balra hanyagul szalutálok...

Ma azonban hallani sem akart a sétálásról.

– Beteg vagy. Beteg gyerekeknek itthon a helye.

– Már nem vagyok beteg, idenézz! – s csináltam gyorsan egy cigánykereket meg két bukfencet. – Már meggyógyultam ... kutya bajom...

Szürke szemével rám mosolygott; tudtam, most már csak puhítani kell egy kicsit.

– Na, igazán – kérleltem. – Csak egy kicsit! A doktor bácsi is megmondta, hogy levegőznöm kell...

No, hát éppen itt tartottunk, amikor kopogtattak az ajtón.

Schmidt úr nyitott be, mereven, kihúzva magát, mint aki éppen lenyelt egy sétapálcát.

Szedtem a sátorfámat, szempillantás alatt eltűntem a másik szobában. De az ajtót ravaszul mellécsuktam, és a keskeny réshez lapítva a fületem, minden szót kihallgattam.

– Jó estét, alezredes úr! – hallottam Schmidt úr száraz, pattogó hangját. – Ha nem rablom el az idejét, egy percre...

Keresztapa nem szólt. Bizonyára csak biccentett, és hellyel kínálta a vendéget.

– Szíves elnézését, alezredes úr – mentegette magát ismét Schmidt úr, de mentegetőzhet ő bárhogy is, minden szava kenetlenül csikorog. – Nem törtem volna be, ha tudom, hogy a nagyságos asszony még nem tért haza. Igazán nem szeretném feleslegesen háborgatni önt...

– Ó – mondta keresztapa –, nem tesz semmit, mérnök úr. De attól tartok, ön a húgommal óhajt beszélni.

– Dehogy, kérem, épp ellenkezőleg – kiáltott fel Schmidt úr. – Azazhogy... legalább úgy tartozik ez önre is, alezredes úr. Elvégre, ön is a családhoz tartozik.

Sercenés hallatszott, rágyújthattak. Schmidt úr valószínűleg kétrét görbedt ültében, szolgálatkészen tűzzel kínálva keresztapát. Bizonyára így történt, hiszen keresztapa a gyufával bajosan boldogulna. Mindig fekete kesztyűbe bújtatott bal kezét nem tudja használni. Lövés érte a háborúban, és azóta az egész bal karja béna.

– Térjünk tehát a tárgyra – köszörülte meg a torkát Schmidt úr. – Lelkik ebben a házban egy kis zsidógyerek.

– Érdekes – mondta keresztapa bágyadtan. – Zsidógyerek?

– Igenis, kérem. Ez a fiú, mint már figyelem egy ideje, nap mint nap zaklatja a házbéli árja gyerekeket. Körülöttük sündörög, barátkozni akar velük...

Furcsa, csodálkoztam magamban, hát Schmidt úr a Stein miatt jött? Talán nem is engem akar beárulni...

Kettőzött figyelemmel hallgatóztam.

– Na mármost – emelte fel a hangját Schmidt úr. – Meggyőződésem, hogy az alezredes úrnak sem tetszik, hogy ez a kölyök különösen a kis Gáborkával akar pajtáskodni. Ma direkt kifigyeltem, kérem. Idesompolygott az ablakhoz és beszélgetni kezdett Gáborkával. Ha nem tévedek, spéciéi golyót cseréltek...

Keresztapa hirtelen köhögni kezdett, mint akinek cigányútra ment a füst, én meg elképedve bámultam magam elé.

Tényleg Steinről beszél! Hát persze, hogy róla! És azt mondja, hogy Stein zsidó...

Hirtelen eszembe jutott, amikor Schmidt Karcsi azt mondta Steinnek: *te zsidó*, akkor Stein nem is tiltakozott...

A zsidók rossz emberek, gondoltam. A Stein pedig nem az. Nekem adta a legszebb golyóit...

Kellemetlen érzés fogott el. Már bántam, hogy elfogadtam tőle azokat a golyókat.

– Hát kérem – fejezte be végül Schmidt úr –, csupán ennyit mondhatok. Csak figyelmeztetni szeretném a nagyságos asszonyt erre a gyerekekre...

– Köszönöm, mérnök úr – mondta keresztapa kimérten. – Közölni fogom a hágómmal. Köszönöm önnek...

Búcsúzás. Schmidt úr eltávozott.

Láttam, magasra tartott fejjel, szigorúan és peckesen lépdél a folyosón.

Kissé gondterhelten mentem ki az ebédlőbe.

Keresztapa az asztalnál állt, cigarettáját nyomkodta a hamutálba.

– Barom – mormogta maga elé. – Kapitális barom!...

Észrevett, mosolyogva méregetett.

– Hallgatóztál, mi, te csirkefogó? Láttam ám, hogy nyitva hagyod az ajtót... Hanem ez a te Schmidt bácsid egy állatkerti barom, hallod-e?

– Igen – mondtam felháborodva. – Egy víziló.

– Még jobb – bólintott keresztapa, de arca lassan elkomolyodott. – Igaz ez a golyócserelés? Muszáj neked pont ezzel a Steinnel játszani, mondd? Nincs elég lurkó a házban?

– Ő jött ide – védekeztem. – Én nem is hívtam...

Keresztapa összeráncolta a homlokát.

– Mi az, csak nem akarsz te is árulkodni?

Nemsokára anyu is megjött.

Ingerült volt, veszekedős, mint olyan gyakran mostanában. Keresztapa csillapítgatta, tréfálkozott vele – s a végén már anyu is nevetett.

– Ó, hogy neked se nő be soha a fejed lágya – mondta mosolygós meghatottan.

De rögtön elkomolyodott, és megkérdezte:

– Sikerült elintézned, Elek?

– Igen – mondta keresztapa. – Megvan a hely.

Majd kifúrta az oldalamat, hogy miről beszélhetnek ilyen titokzatosan, de anyu, sajnos, rám szólt, és kiküldött a konyhába Vilmához.

Sértődötten vonultam ki, és szerettem volna panaszkodni Vilmának.

De ő meg nem ért rá. Vasalt. Egy lábasból vizet locsolt a ruhára, és csendesen dohogott magában. Valószínűleg utált vasalni. Elnéztem egy darabig, ahogy dolgozik, elszórakoztatott a forró vasaló sercegése a nedves ruhán, és az is érdekes volt, ahogy a sok gyűrődés egyszerre szép simává válik – de azután eluntam magam, és bementem a cselédszobába.

Hasra feküdtem a pokróccal leterített ágyon, izegtem-mozogtam, moco-rogtam, mert az ágy érdekesen nyekergett, majd unalmamban nézegetni kezdtem egy könyvet.

A könyv címlapján fiatal, vörös hajú néni volt látható, akibe egy kéz hosszá kést döfött. A kéz nem tartozott senkihez sem, és így még félelmetesebb volt az egész.

Borzongva vizsgáltam a képet, és igazán érdekelt volna, hogy meghal-e a szép néni

a késtől. Ez biztosan kiderült a könyvből, és Vilma meg tudta volna mondani. De ő most nagyon rosszkedvű, és morogna, ha zavarnám. Azzal vigasztaltam hát magam, hogy a néni bizonyosan meg fog gyógyulni, mert igazán kár volna érte, ha meghalna.

Azután elnézegettem a falra rajzszögezett fényképet, amelyen egy töpörödött kis néni látszott, fekete ruhában, kendőben, ami csaknem teljesen eltakarta az arcát. Mellette sovány, öreg bácsi állt. Arca ráncos volt, és bajuszt viselt. Szelíden mosolygott, és nagy fekete kalapját egészen hátracsapta a feje búbjára. A néni meg a bácsi Vilma szülei voltak, akik falun laktak egy kis házban, és hátul a képen látszott is egy kis fehér ház, biztosan ez volt az övéké.

Ráhunyorogtam a bácsira, aki kedvesen nézett rám vissza, mintha azt mondta volna: „Ejnye, te rosszcson... – és visszamentem a konyhába.

Odakint besötétedett.

Vilma már villanyfénynél dolgozott, mikor anyu végre kijött értem. Ideges volt, valósággal beráncigált a szobába, s ott láttam: nemcsak ideges, de a szeme sírós. Keresztapa pedig fürkészve pillantott rám, az arca komoly volt.

– No, nézd csak, Gábor – mondta. – Nagyfiú vagy, veled már komolyan lehet beszélni.

Ez egy csöppet sem tetszett nekem. Ha bárki úgy kezdi: *te már nagyfiú vagy*, abból a világon semmi jó nem szokott kisülni.

Kicsit szorongva néztem rá, és az arcomat kezdtem csipkedni.

– Gabó! – szólt anyu. – Figyelj ide, és ne csipkedd az arcodat.

Sietve leengedtem a kezem, megpróbáltam illedelmesen figyelni.

– Ó hát semmiség az egész! – legyintett keresztapa, és végre elmosolyodott. – Óvodát fogsz változtatni. Elviszünk innen, és ezentúl német óvodába jársz.

Csend támadt, mind a ketten várakozóan figyeltek.

– De én nem akarok innen elmenni – motyogtam bátortalanul.

Anyu rám kiáltott, de Elek bácsi csillapítóan megfogta a kezét.

– Én szeretem az óvó nénit is meg a gyerekeket is – keseregtem. – Nem akarok elmenni innen...

Nem tudtam, miért ellenkeztem egyre hevesebben. De egyszerre ez az óvoda olyan kedves lett! Ott volt a Báthory utcában, nem messze az irodától, ahol anyu dolgozott. Gyakran átszaladhatott hozzám, csokit hozott, vagy csak megcsókolt.

Miért akarnak elvinni máshová?

S csak ráztam a fejem, és minél inkább a lelkemre beszéltek, annál jobban megmakacsoltam magam.

Keresztapa egyszerre elhallgatott, cigarettára gyújtott. Felállt az asztaltól, odalépett hozzám. Ugyancsak nyújtogatnom kellett a nyakamat, hogy a szemébe nézhessek.

– Gábor, ezt muszáj! – mondta erélyesen. – Látod, még veled is megbeszéljük. Megtehetjük volna, hogy nem szólunk, csak fogunk és viszünk.

– Nem megyek – dünnyögtem –, akkor sem megyek – és sírhatnékam támadt.

– De mégy! Igenis mégy! Ne ellenkezz velem, te kölyök! – kiáltott anyu, s láttam, hogy megint csupa könny a szeme. – Nem bírom tovább! A sírba viszel! ... Érted?...

És felzokogott.

Ettől persze nálam is eltörött a mécses.

Keresztapa szeme összeszűkült. Harag öntötte el, és hirtelen olyan nyers, idegen

hangon rivallt rám, hogy ijedtemben abbahagytam a sírást.

– Elég legyen! – kiáltotta. – Hogy mersz ilyen engedetlen lenni? Hétfőtől a német óvodába jársz, punktum!

Csak bámultam rá. Sose hallottam még így kiabálni.

Miközben riadtan átkullogtam a másik szobába, még hallottam, amint fojtottan mondja anyunak:

– Ez már nem játék. Most már az életéről van szó...

Az én életemről?

Elkeseredetten felmástrom a párkányra, és a sötét folyosót bámultam.

Az én életemről?... De hiszen ők nem is szeretnek engem. Csak apu szeret, mert ő sose kiabált így velem. Ha itt volna, nem hagyná, hogy más óvodába vigyenek. De messzi van. Jaj istenem, olyan messzi van!... És anyu nem szeret, mert akkor nem veszekedne folyton, és nem mondaná, hogy a sírba viszem... Keresztapa is milyen gorombán kiabált!... Itt már csak nagyanya szeret... Ő aztán nem engedné, hogy bántsanak. Elbújtatna a háta mögé, és jól rápirítana anyura meg keresztapára. El fogok menni nagyanyához, és remekül megleszünk kettesben. Reggel majd mindig elvisz a régi óvodába, ahonnan azért se jövök el. Anyunak pedig szörnyen rossz lesz nélkülem, és egy szép napon beállít majd, hogy menjek vissza hozzá. De én nem fogom megismerni, hanem azt kérdezem tőle: Kit tetszik keresni, néni?...

Ettől azonban úgy elszorult a szívem, s úgy, de úgy megsajnáltam anyut meg magamat, hogy ismét eleredtek a könnyeim. Akkor inkább már mégis átmegyek abba a hülye német óvodába, gondoltam boldogtalanul, de örökké csak szótlán leszek, meg szomorú, és teljesen le fogok fogyni, és akkor majd anyu is belátja, hogy mégiscsak a régi óvodába kell járnom.

Egyszerre odakönyökölt mellém keresztapa, és barátságosan megkérdezte:

– Na, te nyakas. Megbékéltél már?

– Nem – feleltem dühösen.

– Kár. Mert ha megbékéltél volna... akkor most elvinnélek egyet autózni.

Leforrázva hajtottam le a fejem.

Az autózás, főleg ilyenkor este, borzasztóan izgalmas. Persze, most büszkén kellett volna mondanom: veled nem megyek sehová! Már ott is volt a nyelvemen, de nem mondtam ki.

Éppen az ellenkezőjét mondtam ki.

– Hát jó – dünnyögtem. – Megbékéltem. Mert az én életemről van szó...

Szóval, mehettünk autózni.

Hétfőn reggel aztán anyuval átvillamosoztunk Budára. Valamilyen templomnál szálltunk le, majd egy meredek utcán elindultunk fölfele. Riasztó, idegen utca volt, kertes villákkal; sehol egy kapu, egy ház, amely csak egy kicsit is ismerős lett volna. Magas, vasrácsos kerítések tövében haladtunk el. A kertek csendesek voltak, a házakban mintha senki sem lakott volna. Csak egy rigó fütyörészett.

Végül megálltunk egy különösen nagy, rácsos kapu előtt, és becsöngettünk.

– Anyu – ráncigáltam meg a ruháját. – Anyu, menjünk innen. Menjünk inkább mégis a régi óvodába.

Nem felelt. Csak erősebben szorította a kezem.

Hamarosan egy mozgékony, rövid hajú nő sietett le a lépcsőn.

Kinyitotta a kaput, és mosolyogva beengedett minket.

– *Guten Morgen, gnädige Frau* – köszöntötte anyut. – *Ich bin Fräulein Gerda*. Ne ne ijedj meg, kicsikém – fordult rögtön hozzám, mert én valóban megijedtem. – Nemsokára már te is szépen fogsz tudni németül. Erre parancsoljon, nagyságos asszony.

Áthaladtunk a kerten, lépteink kopogtak a fehér kövekkel kirakott úton. Ebben a nagy, bokros-lombos, virágágyás kertben mély csend volt, olyan szorongató, mély csend, amilyenhez nem szokott a fülem.

Hirtelen sípszó hallatszott, és egy gyerekkórus valami érthetlent kiáltott felénk.

Egy alacsony sövénnel körülzárt, csöpp tisztáson csapatnyi gyerek állt, és éneklő hangon mondták, mondták azt az érthetlent.

– Téged köszöntenek – pillantott rám barátságosan Fräulein Gerda. – Azt kiáltották németül: Isten hozott, kisfiú!

A síp ismét harsant, és a gyerekek sietve leültek kisszékükre. A fehér köpenyes nő, aki az előbb sípolt, intett nekik, s erre elénekelték egy dalocskát, amiből megint csak nem értettem egy árva szót sem, mert azt is németül énekelték.

– Ez a nagycsoport – magyarázta anyunak Fräulein Gerda. – A kisfiú közék fog tartozni. Fräulein Elsa! – kiáltott, a fehér köpenyes nő pedig sietve odajött. – Ez a kisfiú vitéz lófő Endródi Elek alezredes úr unokaöccse. A maga csoportjába osztjuk be.

Ez az *osztjuk be* nagyon nem tetszett nekem. A fehér köpenyes óvónő se tetszett. Nagydarab volt, fakószőke, az arca lóéhoz hasonlított.

Lehajolt hozzám, és mézédés hangon megkérdezte:

– Mi a neved, fiúcska?

Egy pillanatig töprengtem, megmondjam-e neki. De anyu gyorsan megbökött, mire alig hallhatóan kinyögtem:

– Novák Gábor.

– Jól van – dicsért meg. – Okos fiú vagy.

Te meg hülye vagy, gondoltam dühösen, mi okosság van abban, hogy tudom a saját nevem?

– Engem Fräulein Elsának hívnak – mondta. – Hozzám fogsz tartozni, és ők – intett a gyerekek felé – a pajtásaid.

Nem szóltam, csak egy pillantást vetettem a gyerekekre.

Mindnyájan engem bámultak, s ez szörnyen kellemetlen volt. De az volt a legijesztőbb, hogy nem akadt közöttük egy sem, aki nevetett vagy mosolygott volna. Komoly arccal üldögéltek a székeiken.

Fräulein Elsa most két rövidet sípolt.

Erre felpattant egy szőke kisfiú, odaloholt hozzánk, és kihúzza magát, várakozóan nézett fel a néniére.

– Kautzky! – szólt parancsolóan Fräulein Elsa. – Bemegy a konyhába, és jelenti Fräulein Marthának, hogy a mi csoportunk ma eggyel több ebédet kap. De ne fusson, hanem szépen, illedelmesen menjen.

A kisfiú sarkon fordult, és szépen, illedelmesen elment.

Pedig láttam, isten bizony láttam rajta, hogy valami borzasztóan szeretne szaladni egyet.

Fräulein Gerda ekkor kedves sajnálkozással anyuhoz fordult.

– Búcsúzzon el a kisfiútól, nagyságos asszony. Ön nem maradhat itt tovább. Nálunk ez szabály. Napközben nincs látogatás, és ajándékot sem szabad beküldeni.

Anyu gyorsan lehajolt hozzám, csókot nyomott a homlokomra.

– Légy jó – suttogta, és a szeme szomorú volt.

Igen, gondoltam, jó leszek, hiszen megígértem. Itt mindenkinek azt kell mondanom, hogy apu katona, és a háborúban van. Anyu és keresztapa többször is a lelkemre kötötték.

De végül mégis a karjába csimpaszkodtam, és szótlán könyörgéssel néztem rá. Ne hagyjon itt, vigyen el erről a szörnyű helyről!

Anyu úgy tett, mintha nem látná a tekintetemet, eltolt, szinte ellökött magától és a kapu felé sietett. A barátságos óvónő követte.

Fräulein Elsa arcáról egyszoriben eltűnt a mosoly. Szigorúan és hidegen pillantott rám.

– Novák! – mondta ugyanolyan hangon, mint az előbb a szőke kisfiúnak. – Menjen fel a teraszra, és hozzon magának egy kisszéket. Utána pedig jöjjön vissza hozzánk.

Csak bámultam rá. Nem értettem, miért *magáz*? Talán megharagudott rám?

De már mit sem törődött velem, visszament a gyerekekhez, én pedig tanácstalanul indultam a ház felé. Az új élmények teljesen megzavartak. Nyomasztó érzés telepedett rám. A csendtől, az ijedt arcú gyerekektől, a fülsértő sípszótól, a szigorú, magázó hangtól, amit sehogyan sem értettem, és attól, hogy itt semmit sem tehet kedvére az ember, még csak nem is futkározhat.

Útközben találkoztam a szőke kisfiúval, aki illedelmesen jött visszafelé.

– Szervusz! – szólítottam meg. – Nem tudod, hol vannak a székek?

Lenézően végigmért, majd odavetette:

– Menj fel azon a lépcsőn, te buta!

– Kautzky! – csattant fel mögöttünk Fräulein Elsa hangja. – Ne fecsegen, hanem siessen ide! Elvégezte a feladatát?

Felmentem a lépcsőn, és csakugyan rátaláltam a székekre. Leültem az egyikre, nem akaródzott a többiek közé mennem. De itt egy percig sem maradhatott egzecírozás nélkül az ember. A teraszon megjelent a barátságos óvónő, Fräulein Gerda, aki most már egy cseppet se látszott barátságosnak.

– Mit keres itt, Novák? – és sovány, izmos arca szigorúan megfeszült. – Fogja a székét, és menjen!

Felragadtam az egyik széket, és hanyatt-homlok lerohantam a lépcsőn.

– Állj! – kiáltott utánam. – Most jöjjön vissza, és menjen le újra. Szépen, illedelmesen. Maga jövőre már iskolásfiú lesz. Meg kell szoknia a rendet és a fegyelmet. És ne csipkedje az arcát, micsoda dolog!...

És szégyenszemre vissza kellett kullognom a teraszra, és vizslató tekintete előtt megint lemennem a lépcsőn. Szépen, illedelmesen.

Ezen a napon mindvégig a könnyeimmel küszködtem. Magányosnak, kitaszítottnak éreztem magam, mint még soha.

Letelepedtem a többiek közé, közel a szőke kisfiúhoz, akit már mégiscsak ismertem, és igyekeztem észrevétlenül meghúzódni. De a gyerekek megint mindnyájan engem bámultak, majd ismét Fräulein Elsára néztek, és borzasztóan unatkoztak. Arcukon ennek ellenére feszes figyelem lebegett.

Fräulein Elsa a félkör közepén ült egy széken.

Szigorúan végigpillantott rajtunk, majd folytatta a mesét, melyet visszatérésemkor egy pillanatra megszakított.

– Tehát ott tartottunk – mondta –, hogy Hans és Peter, amikor hazafelé mentek az óvodából, találkoztak egy torzonborz, fekete szakállas emberrel. Ez a szakállas, fekete ember csúnya volt, mint az ördög, a lábai hosszúak voltak és görbék, az ujjai hegyes karmokban végződtek, és amikor mosolygott és mézédés hangon megszólította a gyerekeket, nagy, szúrós szeméből sárga láng csapott ki. „Szervusz, Peter, szervusz, Hans – mondta nekik a szakállas ember. – Szeretitek-e a csokoládét, fiúcskák?” Hans nem felelt semmit, de Peter kisebb fiú volt, szép, szelíd, szőke kisfiú, és nem akarta megbántani az idegen bácsit, és bizony, torkos is volt ez a Peter, szerette ám nagyon a csokoládét. A szakállas pedig bevitte őket egy boltba, és finom csokit vásárolt nekik. A fiúcskák megköszönték illedelmesen, ahogy úrigyerekekhez illik, és elbúcsúztak tőle. De a szakállas ember bizony nem engedte elmenni őket. „Itt lakom nem messze – mondta nekik nyájasan. – Öregember vagyok már, nehezemre esik a járás. Kísérjetez hát haza, kedves fiúcskák.” Hans és Peter összenéztek, és szívük megesett rajta. Tudták, hogy az idősebbeket gyámolítani kell, és ők mind a ketten jószívű, udvarias gyerekek voltak, így érkeztek el egy sötét mellékutcába, ahol senki sem járt, ahol lámpa is alig világított. A fekete szakállas egyszer csak megállt egy ütött-kopott fekete ház előtt.

Az óvónő elhallgatott egy pillanatra. A gyerekek lélegzetüket visszafojtva figyelték. Óvatosan megböktém a szőke kisfiú vállát.

– Ki az a szakállas ember? – kérdeztem suttogva.

– Az egy zsidó – súgta vissza.

A mese azután úgy folytatódott, hogy Hanst és Pétért a házba is becsalogatta a szakállas, azt ígérve, hogy gyönyörű szép játékokat mutat ott nekik, hintalovakat, villanyvasutakat, biciklit. Nagyon félelmes volt, ahogy fölmentek a nyikorgó csigalépcsőn, ami tele volt pókhálóval, és ahol macskák surrantak el mellettük, és denevérek röpdöstek, majd bevitte őket egy szobába, ahol csak egy szál gyertya égett.

Itt megint csak félbe kellett szakítani a mesét, mert egy piros masnis kislány sírva fakadt, mire a többi lány is bőgni kezdett. Fräulein Elsa a sípjába fújt, haragosan és erélyesen, s egykettőre rendet teremtett. Ismét csend lett, és mindannyian borzadva vártuk, hogy folytassa a mesét.

A két kisfiút tehát a szakállas ember bevitte a szobába, ahol csak egy szál gyertya pislákol, és azt mondta nekik: „Most megöllek titeket!”

Ezt az óvónő halkán, félelmetesen suttogta, gonosz arccal, összehúzott szemmel, és még egyszer elsuttogta: „Most megöllek titeket!”

Azzal a fekete szakállas ember összekötözte a kis Pétért, pedig az összetett kézzel könyörgött neki, hogy ne bántsa, aztán Hansot is meg akarta kötni, de Hans kitépte magát a kezéből. Kitépte magát, az ablakhoz szaladt és kiabálni kezdett. „Segítség! Segítség! – kiáltozott. – A zsidó ember meg akar ölni minket!” Erre mindenfelől emberek rohantak elő. Betörték az ajtót, megmentették a gyerekeket, és a zsidót átadták a rendőrnek. Sírt, nyöszörgött, jajveszékelt a zsidó, de már az sem segített rajta. A rendőr előkapta a pisztolyát, és durr, rögtön agyonlőtte. Hans és Peter pedig térdre borulva hálát adtak a jóistennek, hogy megmentette őket, és nagy könnyhullatás közepette mindjárt megfogadták, hogyha zsidó embert látnak, mindig messzire elkerülik.

A gyerekek felsóhajtottak, de azért még ijedtek voltak egy kicsit. A piros masnis kislány keservesen sírt, és azt hüppögte:

– Ami utcánkban is... lakik egy ilyen... fekete szakállas bácsi.

Én nem szóltam, mert nem mertem, de magamban megvolt a véleményem Hans és Peter apukájáról meg anyukájáról, akik nem mennek el a gyerekükért az óvodába. Ezt szerettem volna Fräulein Elsa tudtára adni, de mégse tettem, mert féltem, hogy összeszidna érte.

Ebéd közben aztán elmondtam a szőke kisfiúnak, akit éppen mellém ültettek az asztalnál. Erősen elgondolkozott rajta, még a homlokát is összeráncolta, és azt felelte végül:

– Hansnak és Peternek biztosan nem volt apukája meg anyukája.

– Miért? – ellenkeztem. – Apukája és anyukája minden gyereknek van.

Ezen újra eltűnődött.

– Igen – mondta bizonytalanul –, de Hansnak meg Péternek az apukáját és az anyukáját biztosan megölték a zsidók.

– Ezt te honnan tudod? A mesében ez nem volt benne.

– Tudom – makacskodott a szőke kisfiú. – A zsidók mindenkit megölnék...

– Kautzky és Novák! – csattant fel az óvónő hangja. – Ebédeljenek, és ne fecsegyenek!

Ebéd közben ugyanis tilos volt beszélgetni.

Nagy, világos teremben ültünk, apró, színes asztalkák mellett. A nyitott ablakon beáradt a napsugár. Végigtáncolt a mesefigurákkal telefestett falon, az asztalokon, és belesütött a szemünkbe.

Ettől egy kicsit felderültem. Nem is olyan rossz itt, vigasztaltam magam. Igaz, magázzák az embert, mintha haragudnának rá, meg gorombán kiabálnak, de délután majd biztosan szabad lesz játszani és kimenni a kertbe labdázni. Itt rengeteg gyönyörű játék lehet...

A fehérre meszelt falon, éppen velem szemben, egy vidám, nyalakodó mackó és egy fehér szakállú törpe között, fénykép függött. Egy kefebajuszos, szigorú képű ember fényképe.

– Az kicsoda? – kérdeztem suttogva a szőkétől, és a képre mutattam.

Csodálkozva bámult rám.

– Hitler – mondta, s rövid töprengés után hozzátette:

– A Führer.

Fräulein Elsa megállt mögöttem.

– Álljon fel!

Ijedtemben levertem a kanalat a földre, s amikor lehajoltam érte, az asztal sarkába bevertem a homlokomat.

Kóvályogva egyenesedtem fel, kezemmel a púpot tapogatva. A gyerekek kuncogtak rajtam.

– Csend! – kiáltotta az óvónő, és sípolt. – Novák – nézett rám. – Ha még egyszer fecseg ebéd közben, büntetést kap.

A szőke kisfiú izgett-mozgott a helyén.

– Fräulein Elsa! Fräulein Elsa! A Novák nem ismerte meg a Führert.

– Nem igaz! – kiáltottam kétségbeesetten. – Én nem is a képet kérdeztem!

– Hát akkor mit kérdezett? – ripakodott rám az óvónő. – Maga hazudni is szokott? Hogy nevelték magát otthon?

Lesújtva ültem vissza a helyemre, fájt a megalázás. A gyerekek most szabadon kinevethettek, Fräulein Elsa megengedte nekik. Ültem, a tányérom fölé hajolva, és csendesen szipogva kanalaztam a levest. Csak arra ügyeltem, hogy bánatomban el ne sírjam magam. Azt nem akartam ezek előtt. Keserűen hallgattam, és utáltam őket...

Ebéd után be kellett menni a termünkbe, és aludnunk kellett.

Itt is tilos volt beszélgetni. Unalmamban a plafont nézegettem, és sóvárogva gondoltam a régi óvodára, ahol olyan vidám volt az élet! Anyu mindig ilyenkor, a pihenőidőben szaladt át hozzám. Lábujjhegyen nyitott be, csak egy percre, hogy ne zavarja a többi gyereket, és csokit hozott, vagy almát, megcsókolt, megölelt és elment. De ide nem jön. Ide talán be sem engednék. Fräulein Elsa már a kapuban rásípolna és rákiabálna: „Tessék visszamenni, kérem szépen, illedelmesen! Az a Novák Gábor úgymint rossz fiú... Azt se tudja, kit ábrázol a fénykép az ebédlőben...”

Később felébresztettek minket, és végre bemehettünk a játszószobába.

Ott aztán szemem-szám elállt. Ennyi csodálatos játékszer! Volt ott villanyvasút, építőkocka, voltak babák, mackók, nagy faautók, tankok, ágyúk, és volt egy olyan autó is, egy pirosra festett, csodaszép kis autó, amibe be lehetett ülni, és pedállal kellett hajtani. Az autón kormány volt, dudu, és elől-hátul világítottak a lámpái. A sarokban két hintaló állt, néhány háromkerekű bicikli között.

A falon itt is ugyanaz a kép függött, mint odaát az ebédlőben.

– Hitler – ismételtettem magamban, nehogy még egyszer szégyent vallják. – Hitler... a főnök...

Sípszó harsant; ez azt jelentette, hogy elkezdhetünk játszani.

De egyelőre senki sem játszott, egyelőre csak veszekedés volt, mert mindenki a legjobb játékot akarta magának. A legtöbben persze a pedálos, piros autóért meg a bicikliért marakodtak. Sírás, nyafogás, dühös civakodás.

Én meghúzódtam az ajtónál, senki se törődött velem. Senki se mondta: „Gyere ide, Novák! Játsszál velem!” Itt minden gyerek csak magával törődött. Amelyik megszerezte a játékát, magához szorította, és gyorsan elrohant vele valamelyik sarokba.

Odamerészkedtem egy kövér kisfiúhoz, aki nagy, színes fakockákból tornyot épített. Nem is akartam játszani vele, csak nézni akartam, de ő máris sivalkodni kezdett:

– Ez az én játékom! Ez az én játékom!

Rémülten menekültem odébb, de a villanyvasúttól is elzavartak, meg a kirakós játéktól is, Fräulein Elsának pedig nem mertem szólni, mert féltem, hogy megint összeszidna, vagy talán már meg is büntetne.

Csak ácsorogtam hát a szoba közepén. Körülöttem csörömpöltek, száguldoztak a biciklik, és méltóságteljesen, tülkölve közeledett a piros autó. A szőke fiú, a Kautzky ült benne, és el akart gázolni.

– Hülye! – kiáltottam rá dühösen, már amúgy is haragudtam rá az árulkodása miatt.

De ő vigyorgott, és nekem hajtott az autóval. Az autó megütötte a lábamat, fájt, de összeszorítottam a számat. Ráadásul megint mindenki rajtam nevetett, a szőke fiú pedig a nyelvét öltögette felém.

Boldogtalanul elvonultam a sarokba, és leültem az egyik küsszébe. A homlokomon égett a púp, és fájt a lábam, de a szívem is nagyon fájt. Szerettem volna hazaszökni.

Ekkor odajött hozzám egy kék ruhás, szőke kislány, és nagy szemével szelíden rám bámolt.

– Veled nem játszik senki? – kérdezte.

Megrántottam a váltamat, nem szóltam. Nem mertem szólani, mert féltem, hogy menten kitör belőlem a zokogás.

A kislány nézett, nézett – jószívű lánynak látszott –, és a szeme sajnálkozó volt.

– Akarsz velem játszani? – kérdezte.

Megvető arcot vágtam. Lányokkal én nem szoktam játszani, legfeljebb a copfjukat ráncigálom.

– Babázni? – kérdeztem lebiggyesztett szájjal.

– Dehog. Kimegyünk a kertbe hintázni.

– Ki szabad menni? – csodálkoztam.

A kislány nem szólt semmit. Megfogta a kezemet, és kiszaladtunk együtt a kertbe.

Remek volt. Az üres kertben senki se zavart bennünket.

A mérleghintát választottuk, és hintázni kezdtünk.

– Téged hogy hívnak? – kérdezte a kislány. – Engem Mányoky Esztikének.

Én is megmondtam a nevemet, és öt perc múlva már nagyon jóban voltunk.

Egy padon üldögéltünk egymás mellett, és bemutattam neki, hogyan kell hegyeset köpni. Ezt Csőritől, a viciné fiától tanultam. Anyu szörnyethalt volna, ha látja.

Esztikének azonban tetszett a dolog, és összevissza köpdöstük a homokot a pad előtt. Aztán meg akartam mutatni, hogyan kell két ujjal füttyenteni, amit szintén Csőritől tanultam, de most sajnos, sehogy se sikerült. Emiatt szégyenkeztem, de Esztike még így is el volt ragadtatva. Titokban bevallotta, hogy utálja a lányokat, és csakis fiúkkal szeret játszani.

– Ti hol laktok? – kérdeztem. – Mi a Körúton lakunk, egy nagy házban, ahol remekül lehet játszani.

– Mi a Rózsadombon lakunk – mondta Esztike –, itt, nem messze. Két kőoroszlán van a kapunál. Ha hazafelé mész, látni fogod. Egyszer majd meghívlak hozzánk, amikor a mamám gyerekzsúrt ad, jó?

– Az én anyukám is szokott zsúrt adni – feleltem gyorsan, mert úgy éreztem, Esztike hencegni akar.

– De az én mamám nagy zsúrokat ad, és *garden partyt* is szokott rendezni.

Sejtelmem se volt, mi az a gárdn-dolog, ezért okosabbnak láttam, ha hallgatok.

– Mert hozzánk sok vendég jár ám – folytatta Esztike. – És külföldiek is járnak hozzánk, és az nagyon érdekes. És én már tanulok angolul is: *I'm apretty girl*. És vívni is tanulok, meg zongorázni is.

– Zongoránk nekünk is van – vettem közbe mogorván.

– De nálunk két zongora van – nyelvelt Esztike. – Egy fekete zongora az ebédlőben, egy másik meg a szalonban. Az fehér. És tudod, hány szoba van nálunk? Tizenegy. Hát nálatok?

– Öt – feleltem bizonytalanul.

– Azelőtt nekünk is öt volt – pergett tovább Esztike nyelve –, de abban az öt szobában nem fértünk el, és amikor a papa előlépett, különben is nagyobb lakásba kellett mennünk. Akkor költöztünk ide, a kőoroszlános villába. Az én papám ugyanis katona.

Méltósággal biccentettem. Kis szünetet tartottam, s aztán bejelentettem, hogy az én keresztapám is katona, méghozzá alezredes, akinek mindenki szalutál az utcán.

Vártam, hogy Esztike végre elcsodálkozik, de ehelyett csengő hangon kacagni

kezdett.

– Az én papám altábornagy, te buta. Az még a tábornoknál is nagyobb. És jól tudom, hogy a keresztpád alezredes, mert eljött megkérni a papámat, hogy intézze el, hogy te ebbe az óvodába járhass. Rögtön tudtam, hogy te vagy az, akinek elintézte a papám, mert ide ritkán jön új gyerek.

Leforrázottan hallgattam, és kicsit mérges voltam erre a hencegő kislányra. De mégse tudtam igazán haragudni rá. Szép, szelíd arca volt, ő maga pedig mindig nevetett. És tulajdonképpen nagyon örültem, hogy megismerkedtem vele, mert én még lánnyal sose voltam jóban. Igaz, hogy ilyen szép és kedves lányt még csak nem is láttam eddig.

Hintáztunk még, aztán visszaindultunk a villába.

– Unalmas óvoda ez – fitymáltam útközben. – Én sokkal érdekesebbe jártam.

– Nekem is unalmas – vallotta be Esztike. – És rém hülye gyerekek vannak itt. Te, tudod, ki az a szőke, aki beárult téged? Egy miniszter fia. A mamája meg grófnő. Hű, ha látnád, micsoda egy undok, kövér trampli!

S mindjárt meg is mutatta, milyen kövér. Felfújta az arcát, a hasát kidüllesztette, és mély hangon dörmögött.

Nagyon neveltünk mind a ketten.

– Te – kaptam bátorságra –, mit jelent az, hogy *fírer*?

– Az nem *fírer* – javított ki –, hanem Führer. Ő a legnagyobb ember a világon, ő olyan Németországban, mint minálunk a Horthy Miklós. Csak sokkal nagyobb ember.

– De a Horthy Miklós szebb ember – vettem ellene. – Ez a... Führer csúnya, és nagyon hülye bajusza van. Nekem nem tetszik.

Esztike megállt, megrökönyödve nézett rám, a vállacskáját vonogatta.

– Igen. Tényleg elég csúnya...

Bevonultunk a játszóterembe. A gyerekek már nem játszottak, ültek és énekeltek. Fräulein Elsa fel-alá járkált, csattogtatót tartott a kezében, és minden második lépésnél csattintott egyet.

És amikor már ötödször énekeltek el ugyanazt a vidám dalocskát, már én is fújtam a szövegét:

*Ist die schwarze Köchin da?
Nein! Nein! Nein!
Dreimal muss sie rummarschieren,
Viertemal den Kopf verlieren.
Fünftemale sagen: Du bist schön,
Du bist schön, du bist die allerschönste!*

Aztán abbahagytuk az éneklést, és azt kellett kiáltanunk:

– *Danke schön, Fräulein Elsa!*

Azzal átmentünk az ebédlőbe meguzsonnázni.

Nemsokára jött egy papa, és elvitt egy vörös hajú, szeplős kisfiút. Valamelyik másik kisfiúért aranyozott sapkájú sofőr nyitott be. Azután egy feltűnően magas és sovány hölgy jelent meg, óriási kalapban.

Esztike felugrott, és vidáman odaszaladt hozzá.

– Mama! Szervusz, mama! Képzeld, itt az Elek bácsi keresztfia is. Úgy hívják, hogy Novák Gábor...

És odahúzkodta hozzám a mamáját.

Borzasztó zavarban voltam, egyik lábamról a másikra álltam; a hölgy kedvesen mosolygott rám.

– Ugye, eljöhet egyszer hozzánk? – lármázott Esztike. – Meghívhatom, ugye, őt is majd a zsúromra?

– Hát persze, természetesen – mondta a hölgy, és könnyedén megsimogatta a fejem. – Majd a születésnapj zsúrodra.

Amikor Esztiék elmentek, odajött hozzám az árulkodós szőke fiú.

– Te ismered Mányoky bácsit, az altábornagyot? – kérdezte.

Hátat fordítottam, nem szóltam hozzá. Erre igen büszke voltam magamban.

Szerencsére anyu is jött nemsokára, és mehettem haza.

Éjszaka rosszul aludtam.

Azt álmodtam, hogy Fräulein Elsa rám mutat és fülrepestőén sípol, miközben a szőke fiú kárörvendően mondogatja: nem fírer, hanem Führer...

Reggel nem mehettem óvodába. Ismét belázasodtam. Anyu rémülten telefonált a doktor bácsinak.

2

Megint otthon voltam és unatkoztam.

Déness doktor bácsi már előző nap kiharancsolt az ágyból, és meghagyta anyunak, hogy vigyen sétálni, mert sokat kell levegőn lennem. Anyu, sajnos délelőtt dolgozik, és délelőttönként Vilma sem ér rá. Sok a munkája. Így hát többnyire a kissámlin üldögéltem a gangon, és a korlát rácsai között bámészkodtam.

Élénkebb volt a ház, mint máskor.

Pintér néni, a házmesterné, a második emeleten söpörgetett, és a gyerekeket szidta, akiktől épp az imént vette el a labdájukat. Pintér néni terebélyes, kövér asszonyság, és rettenetesen erős hangja van. Apu szokta mondogatni: ha kiabál, még Óbudán is meghallják. Akkor bizony most is hallhatták ám Óbudán, mert szörnyen pörölt a gyerekekkel, még a seprűjével is fenyegette őket.

– Adok én nektek labdázni a folyosón! Menjete a játszótérre, ebadták! Itt nem lehet rajcsúrozni!

Ezt egyébként nekem is szokta mondani.

Ha éppen őrségváltást játszom a folyosón és teli tüdőből fújom sárga kis réztrombitámat, vagy trappolva, sivítva, pöfögve gőzmozdonyként száguldozom köröskörül, Pintér néni nyomban megjelenik a házmesterlakás ajtajában és kiereszti a hangját:

– Csend legyen! Ki lármázik odafenn? Miféle rajcsúrozás ez?

Nem ártana tudni, mi az a *rajcsúrozás*. Mert igazán különös, hogy rajcsúr a labdázás, a vonatozás meg a fogócska, de rajcsúrnak minősül az is, ha Csóri megfogja Benedekék csúf, vörös macskáját, madzagot bogoz a farkára és úgy vonszolja körül az udvaron. A macska üvölt, összeszalad a fél ház. Előbújik a Csóri mamája, egy fekete

kendős, szikár, öreg néni, a vice, és két csattanó pofont ken le Csőrinek, aki már versenyt üvölt a macskával. Kisvártatva persze Pintér néni is megjelenik és bömböl: „Hallja-e, nekem ne rajcsúrozzon itt azzal a bestia kölykével! Ez úri ház!...

Nem, nem tudni, mi az a rajcsúrozás. Ha Pintér néni nem volna olyan méregzsák, esetleg meg lehetne kérdezni tőle.

Igaz, bármilyen dühösen veszekszik is, azért jószívű néni. Most is kivette kötényéből a piros pöttyös labdát, s miután szelíden megcibálta a gyerekek fülét, visszaadta nekik. Azok úgy tettek, mintha szép illedelmesen hazaszélednének, de tudtam, hogy feljebb lopóznak egy emelettel és a hátsó lépcsőn folytatják a játékot. Már hallottam is a labdapattogást...

Pintér néni söpört tovább, az udvarra pedig kicsiny teherautó durrogott be. Furcsa egy teherautó volt ez. Elöl csak egyetlen kereke van, és az a neve: Méray. Éktelen lármát csapott, megkerülte a porolót és megállt a házmesterlakás előtt. Ez a Pintér bácsi autója, ő valamilyen fuvarozócégnél dolgozik, és bútorokat szállít. Alacsony, zömök bácsi, orra alatt kis pamacs bajusszal. A fején örökösen ellenzós sofőrsapka van, azt talán még éjszakára sem veszi le. Minden gyerek imádja őt a házban.

Ezúttal is rögtön egy egész óvodára való gyerek csörtetett elő. Isten tudja, honnan bukkantak fel ilyen hirtelen, de máris rajongva, lármázva vették körül a házmester bácsit.

– Pintér bácsi, hadd autózzunk! – könyörögtek. – Csak a Nyugatiig tessék elvinni minket! Hadd üljünk fel, Pintér bácsi!...

Nagy irigységgel figyeltem őket. Pintér bácsi rendszerint enged a könyörgéseknek. Telipakolja a kocsit gyerekekkel és körülautózza velük a háztömböt. Ha jó kedvében van, egészen a Ligetig elviszi őket. Nekem bezzeg anyu megtiltotta a kocsikázást, sose mehetek el velük. Pedig micsoda öröm lehet azzal a sok gyerekekkel együtt autózni!

Ma azonban Pintér bácsi nem állt kötélnek. Odébb hessentette a sok gyereket, és mogorva képpel nekilátott lemosni a kocsit. Ez felettébb érdekes művelet. Kihurcolja az udvarra a hosszú gumicsövet, amelyet úgy nevez: slag, azután ennek a slagnak a végét ráhúzza az udvari csapra, s int Csőrinek, hogy engedje meg a vizet. Csőri elzavarja a báméskodó gyerekeket és fontoskodó arccal, némileg ünnepélyesen kinyitja a csapot. A gumicső megrándul, a végéből bugyborékolni kezd a víz, majd sisteregve, csattogva kizúdul belőle. Ekkor Pintér bácsi felemeli a csövet, és locsolni kezdi az autót. Először a motorházat mossa le, és a szélvédő üveget, majd a sofőrfülkére és az oldalfalakra kerül sor, legvégül pedig a kerekre. Eközben a gyereksereg, amely persze nem tágít, áhítatosan és szájtátva bámulja.

Pintér bácsi ma a kerekeken kezdte a mosdatást, s ez arra vallott, hogy becsípett egy kicsit. Nem tudni, miért, de ha a kerekkel kezd, akkor be van csípve, és ezt mindenki tudja a házban. Pintér bácsi módfelett szereti a bort. Éjszaka gyakran hallani, hogy énekelve botorkál keresztül az udvaron, és Pintér néni szidja, mint a bokrot.

Később eluntam a nézelődést és a konyhaablakunkból kihallatszó vidám dalra figyeltem:

*Rózsa, rózsá, bazsarózsá levele,
Csak egy legényt neveltek a kedvemre,
Azt is azért nevelték a kedvemre:
Kék a szeme, göndör haja fekete.*

Vilma énekelt. Az ablaknál állt, a konyhaasztal előtt, tésztát gyúrt és az arcát sütötte a napfényben. Tudtam, azért jókedvű, mert holnapra kimenőt kapott, ugyanis

szabadságra jött az udvarlója, a Laci katona.

Micsoda remek ember az a Laci katona! Hatalmas, szép szál ember, és engem nagyon szeret. Ezt onnan tudom, hogy ha megjön, Vilma arcára éppen csak csókot nyom, máris a nevemet kiáltja. Úgy szólít: Gábris. Én vágtatok ki a szobából, ő felkap, mint a pelyhet. A nyakába ültet, azzal ügetve elindulunk körbe a folyosón. Vüma nagyon meg van ijedve, a kezét tördeli, sopánkodik; attól tart, hogy Laci katona még lepotyogtat az udvarra. De ilyesmiről szó sincs. Erősen tart, én meg úgy kapaszkodom a nyakába, hogy alig kap szegény levegőt.

– Gyihó! – ordítom teli torokból. – Gyihó, lovacska... – de ha lepillantok a korlát fölött a mély-mély udvarra, bizony megborzongok és behunyom gyorsan a szemem.

Az pedig külön öröm, ha Schmidt Karcsi is látja a lovaglást. Sápadtan leskelődik az ablakból, s talán még a csengős biciklijét is nekem adná, ha megkérném Laci katonát, lovagoltatná meg őt is. Mert az Irén katonája elég nyápic kis katona, annak fel se lehetne ülni a nyakába. De persze nem szólok, mert utálok Schmidt Karcsit, és szeretném, ha megpukkadna az irigységtől. Különben a világért sem engedném, hogy Laci katona nyakába más is felülhessen.

Miután kilovagoljuk magunkat, Vilma mindkettőnket megkínál egy pohár hús kakaóval. Laci katona pedig beküld a szobába.

– Miért? – kérdezem bánatosan.

Ő rám kacsint, és rásóz egyet a fenekemre.

– Mert most szerelmeskedni akarunk egy kicsit.

– Istenem, Laci – sopánkodik Vilma, pedig csak úgy ragyog a szeme. – Miket nem beszél a gyerek előtt?...

Laci katona harsogva nevet.

– Ohó, helyre legény ám ő! Jársz-e már a lányok után, Gábris?

Erre elszégyellem magam és berohanok a szobába.

Holnap jön a Laci katona, gondoltam elábrándozva. – Hű, micsoda lovaglás lesz holnap!...

Ekkor kutyaugatásra lettem figyelmes.

Négerke szaladt hozzám, megnyalta a kezem. A lépcsőházból pedig Stein borzas feje bukkant elő. Örömmel integetett felém, de én, ha akartam volna, se tudok visszainteni neki. Kezem-lábam megbénult, összeszorult a torkom, és segítségkérően pillantottam körül. Aztán hirtelen felugrottam, magamhoz szorítottam a kissámlit, s mintha ördög üzne, kétségbeesetten berohantam az ajtón.

Stein pedig ott állt a lépcsőháznál, a függöny mögül lestem, arcáról lehervadt az örvendező mosoly, s az üveggolyókat, amiket a kezében tartott, lassan visszagyömöszölte a zsebébe. Aztán megfordult, és lehorgasztott fejjel visszabandukolt a lépcsőházba.

Megkönnyebbülten sóhajtottam fel, de a szívem még mindig úgy kalapált, mintha ki akart volna szakadni. És sajnáltam is Steint, meg szégyenkeztem is, és attól tartottam, hogy Schmidt úr most is leselkedik odaát. Pocsékul éreztem magam, nehéz volt a lelkem. Félttem. Nagyon félttem, magam se tudtam, hogy mitől. Tulajdonképpen semmi okom se volt a félelemre, mégis borzongatott valami, dideregve húzódkodtam össze.

Szólni kéne Vilmának, gondoltam. Meg kéne mondani neki, hogy félek... és meg kéne mondani neki, hogy ne eressze ide Steint. Igen, Vilmának feltétlenül szólni kell. Ó olyan jó. Megsimogatná az arcomat, megölelgetne, és akkor elmúlna az egész...

Óvatosan nyitottam ki a konyhaajtót, lábujjhegyen somfordáltam be. Vilma sosem

örült, ha főzés közben körülötte lábatlankodtam. De most beteg vagyok még egy kicsit. Lábadozom, ahogy a doktor bácsi mondja. Hát most csak nem kerget be.

Dehogy kergetett be! Csillogó szemmel rám nevetett, vígan dudorászott magában. Ettől felbátorodtam, letettem a kissámlit a sparherd mellé, és csendben meghúztam magam. Vilma a sparherdhez jött, és megkavargatta a levest, s közben rám kacsintott. Majd visszasietett az asztalhoz, sodrófát vett elő, nyújtani kezdte a tésztát. Mákos tészta lesz, állapítottam meg elégedetten, s számban összelátott a nyál.

Kicsit jobban éreztem magam.

Vilma ismét énekelni kezdett. Csupa olyan nótát énekelt, amiben szerelem van. Anyu szokta mondani róla, hogy rendes, becsületes lány, csak nagyon szerelmes természetű. Ez valami okból nem tetszik anyunak. Sokat dohog emiatt. Pedig Vilma nagyon kedves és nagyon szép lány. Nekem a haja tetszik a legjobban, amit hátrafésül, dús kontyba hord, és a nagy barna szeme, amely vidáman, hamiskásan csillog. A bőre is nagyon szép, csodaszép barna, pedig nem is szokott napozni. Anyu talán azért is mérges rá kicsit, mert ő akármennyit napozik, kvarcol, sose tud ilyen szép barnára sülni. És azt is szeretem Vilmában, hogy mindig olyan jó meleg. Ha megsimogat, megölelget vagy jókedvűen összecsókol, mindig érzem azt a jó meleget.

Mély sóhajtás szakadt ki belőlem, mire Vilma hamiskásan rám sandított.

– Csak nem unatkozik, Gáborka? Meséljen már nekem valamit...

– Mit meséljek? – kérdeztem, s örültem, hogy mégis lehet egy csöppet beszélgetni.

– Én nem tudok mesélni, mert még kicsi vagyok. Te meséljél, Vilma...

Mert ő aztán nagyon érdekes meséket tud! Méghozzá igazi, valódi meséket, és nem olyan butaságokat, amikben boszorkányok vannak, farkasok, hétfejű sárkányok, szörnyetegek és más ijesztő dolgok, amiktől, őszintén szólva, félek kicsit. Vilma csupa jókedvű, vidám mesét tud, s azok roppant érdekelnek engem. A faluról szokott mesélni, ahol született. Csöpp, piros cserepes házakat képzelek magam elé, mezőt, ahol tehének legelnek, libák csipegetnek, patakot, ahol mosnak az asszonyok, mert falun nincs se tisztító, se mosoda, ahová beadhatnák a szennyest, meg látom magam előtt a sárga tornyú templomot, gombján az aranykeresztel, amint megcsillan rajta a nap, és még azt is hallom, hogy kong a harang: bimm-bamm, s biztosan sokkal szebben kong, mint a Nagymező utcai templomban, ahová anyu vasárnaponként elvisz imádkozni. Vilma azt is elmagyarázza, hogyan kell libát őrizni, mert ő, amikor kicsi volt, egész nap libát őrzött a réten. Mesél arról is, alkonyaikor hogyan mennek haza a tehének saját maguktól, meg arról is, hogyan kell papírsárkányt csinálni és fölereszteni, bár ő sohase eregetett sárkányt, mert az fiújáték. Amikor Vilma mesél, mindig arra vágyom, hogy én is elmehessek abba a faluba. Micsoda vidám élet lehet ott! Egész nap csak játszik az ember, rohangál a mezőn, sárkányt ereget, kutyákkal nyargalászik... És ott biztosan nem is szomorúak a gyerekek, mint én, akinek mindentől félnie kell, és akinek olyan nehéz az élete.

Borzasztóan sajnáltam magam, s éreztem, hogy szememet ellepik a könnyek.

– Te mesélj nekem, Vilma! – kértem elcsukló hangon. – Csak egy kicsit meséljél nekem!

Szemrehányóan rám pillantott, gyöngéden korholt.

– Ugyan, Gáborka, csak nem rí? Micsoda legény maga... Ejnye no, hát csupa könny a szeme...

Elém guggolt, köténye csücskével megtörölgette a szemem, az orrom, én meg átkaroltam a nyakát, élveztem, hogy milyen jó meleg.

Egyszerre kitört belőlem a zokogás.

– Nagyon félek – suttogtam. – Ne haragudj rám, Vilma, de én *nagyon* félek. A Stein ide fog jönni az ablakhoz, és én félek, ha ő idejön.

Vilma csitítgatott, a fejemet cirógatta, szememre apró csókokat nyomott.

– Hát a Steintől fél? – duruzsolta. – Hát ettől fél?...

– Igen – hüppögtem –, mert a Stein zsidó. Schmidt Karcsi mondta, meg a papája is... Vilma – néztem rá könyörögve –, ugye nem igaz, hogy a zsidók megölik a gyerekeket? Az óvodában azt mesélte Fräulein Elsa, hogy minden gyereket meg akarnak ölni.

– Ott ilyen meséket mondanak? – álmélkodott Vilma.

Leült a székre, az ölébe vett. Kicsit összelisztezett a kezével, de nem bántam, sőt jólesett.

Aztán mért ölnék meg a gyerekeket? – kérdezte, miközben ringatni kezdett. – Maga minden butaságot elhisz, Gáborka? Jámbor emberek a zsidók, a légynek sem ártanak. A kisfiúkat pedig nagyon szeretik...

Gyanakodva pillantottam rá. Úgy éreztem, ezt csak azért mondja, hogy megnyugtasson. De engem nem lehetett megvigasztalni, mert a Schmidt bácsi is azt szokta mondani, hogy a zsidók rossz emberek, és az óvodában is mindenki azt mondja. De még anyu és keresztapa is megmondta, hogy ne barátkozzam a Steinnel...

Elengedtem Vilma nyakát, szigorúan a szemébe néztem.

– Becsapsz. Ezt csak azért mondod, hogy vigasztaljal.

Vilma tiltakozott, de nem hittem neki. Furcsa volt, attól is a gyanakvásom erősödött, hogy nem nézett rám, kerülte a tekintetemet.

– Mesélj! – követeltem. – Mesélj a zsidókról, Vilma!

Fölemelte a kezét, és erős, barna karjával elsimított egy homlokába hulló tincset. Láttam, gondolkozik.

– De hisz én nem ösmerem őket, Gáborka – szabadkozott. – Hogy mesélnék akkor róluk? Én is csak annyit tudok, amit úgy mondogatnak az emberek. Hát, hogy... – pillantott rám habozva –, hogy valamikor réges-rég ők feszítették keresztre a mi Jézus Krisztus urunkat. A tisztelendő úr szokott erről prédikálni a templomban, és benne van a Szentírásban is. Meg azt beszélnek a zsidókról, hogy hazudnak, csalnak, kifosztják a szegény embert. Ez olyan mendemonda is lehet ám, Gáborka! Annyi mindent összebeszélnek az emberek. De azt igazán senki nem mondja, hogy megölik a gyerekeket.

– Igenis, mondják! Nálunk, az óvodában is mondják! Csokival, játékkal csalogatják a gyerekeket. Aztán egy nagy sötét szobában, ahol csak egy szál gyertya ég, megölik őket.

Vilma a fejét csóváltgatta, egyre hitetlenkedett.

– Nem hiszen én ezt, Gáborka. Nem hiszem, hogy...

Karjára ültetett, odavitt a tűzhelyhez. Megkavargatta az ételt.

– Miért ölnék meg a gyerekeket, Gáborka? A gyerekek senkinek sem ártanak.

– Mégis megölik őket – makacskodtam. – Azért, mert rossz emberek.

– Hát, akad közöttük rossz ember, az már igaz.

– Na, ugye! – mondta diadalmasan.

– De az is igaz – folytatta, amikor visszaültünk a székre –, hogy közöttünk is van jó ember. A tisztelendő úr erről is beszélt egyszer. Vannak jó zsidók, és azt mondta, hogy a Rózenbóm úr is ilyen.

– Az kicsoda? – kérdeztem gyanakodva.

– Az egy úr – mesélte Vilma. – Úgy hívják: Rózenbóm Ármin. Ilyen bolond neve van. Övé az egész uradalom a falu mellett. Nagy, szép birtok. Sok-sok cseléd, napszámos dolgozik benne. A tengersok búza, gyümölcs, ami megterem ott, és a rengeteg jószág, mind a Rózenbóm úré.

Nem értettem a dolgot. Amit mesélt, azt bizonyította, hogy Rózenbóm úr gazdag, de nem azt, hogy jó.

– Te ismerted őt? – kérdeztem.

– Láttam egyszer-kétszer, amikor az autóján bejött a faluba. Amolyan kicsi, mérgeskedő öregember. Mindig kiabál. Félnék tőle az emberek.

– Miért kiabál?

– Mondom, mérgeskedő. Ilyen a természete.

– A jó emberek nem szoktak mérgeskedni – csóváltam a fejem. – Kiabálni se szoktak. Biztos, hogy jó ember ez a Rózenbóm úr?

– De hát, Gáborka, nem ismerem én őt. A tisztelendő mondta róla. Pedig ő aztán nem szíveli a zsidóságot. Ezt is mindig elmondja.

– Miért tartja jónak a Rózenbóm urat? Ő talán nem tudja, hogy mérgeskedő és veszekedős?

– Lehet, hogy tudja róla, lehet, hogy nem.

Éreztem, hogy ő sem érti. Biztosan nem figyelt oda, amikor a tisztelendő úr erről beszélt. Ezért most nehezteltem rá, bár tudtam magamról, hogy a templomban szörnyen unatkozik az ember és sose figyel oda.

– Mégis – faggattam tovább miért mondta rá a tisztelendő úr? Valamit csak beszélt erről.

– Nem tudom – felelte. – Nem emlékszem. De arra pontosan emlékszem, hogy jó embernek nevezte. Talán azért – nézett rám bizonytalanul mert a Rózenbóm úr adakozni szokott. Húsvétkor, karácsonykor, Szent György-napkor adakozik az egyháznak meg a szegényeknek. Nagy szekereken hozzák be az ajándékot az uradalomból... De nem biztos, hogy ezért mondta. Talán valami másért...

Hallgattunk, törtük a fejünket mind a ketten.

Vilma közben visszaültetett a kissámlira, és munkához látott. Lisztet hintett a tésztára, nyújtotta a sodrófával.

Figyeltem egy darabig, de igazán mégsem tudtam rá figyelni. Nyugtalankodtam. Teli voltam gyanakvással. Amit Rózenbóm úrról hallottam, csöppet sem nyugtatott meg. Az volt az érzésem, hogy Vilma összekavarja a dolgokat. Abban reménykedtem, hogy mindent megmagyaráz, eloszlatja a rossz érzéseimet – nem hazudozva, vigasztalgatva, hanem igazán –, de lám, semmit sem tudott megmagyarázni. Pedig nem hazudott – ezt éreztem. Talán Vilma sem tud többet erről a dologról? Anyu néha mondogatja róla: „Derék lány, de buta szegény, mint hat pár rendőrcsizma.” Lehet, hogy Vilma tényleg buta? Ezért nem tudja elmagyarázni nekem? Haragudtam rá egy pillanatig, hogy buta, de aztán már nem haragudtam egy csöppet sem. Hiszen szeretem. Ő is szeret engem. Az ölébe vett, hintáztatott, megcsókolt. Nélküle sokkal rosszabb lenne.

Csendben üldögéltem a kissámlin.

Egyre csak Rózenbóm úr járt a fejemben, de még inkább a Stein. ő azért sokkal jobban izgatott. Milyen szomorú lett az arca, amikor beszaladtam előle! Hogy is tehettem? Üveggolyó volt nála, bizonyára nekem akarta adni. Talán beszélgetni akart

kicsit, vagy játszani is...

Egyszerre megsajnáltam Steint. Rossz lehet neki. Hiába beszél a fantáziáról, szomorú lehet, hogy soha senki nem játszik vele. Egy gyereknek se engedi meg a papája, mamája, hogy Steinnel játsszon. Hát persze, mert zsidó. Most már világos. Pedig lehet, hogy csakugyan van *jó* zsidó. Azt nem hiszem, hogy Rózenbóm úr az volna, de Stein miért ne lehetne az? Hiába nevezik csibésznek, senki sem tud rosszat mondani rá. Nem verekedős, mindig csendben, egymagában játszik. Lám, Vilma megmondta, hogy nem szereti Rózenbóm urat, hiába dicsérte a tisztelendő úr, Steint viszont szereti. Meg is simogatja néha a lépcsőházban, ha összetalálkoznak, és tréfálkozik vele. És az is igaz, hogy Stein jószívű. Nekem adta a legszebb üveggolyóit, amikor beteg voltam, pedig fájhatott értük a szíve. Ma is ajándékot akart hozni nekem. Pedig nem gazdag. Egyáltalán nem az. Örökké ugyanabban a piros pulóverben jár, és alig vannak játéka. A papája se gazdag. Ő is mindig ugyanabban a ruhában jár, és még órája sincs, mert mikor egyszer megkérdeztem tőle a gangon, hogy hány óra, azt felelte: nem tudja, nincs órája.

Itt hirtelen megakadtam a gondolataimban.

A lélegzetem is elakadt.

Tejő isten! A Stein apukája... Hiszen a Stein apukája ugyanoda ment, ahová apu! Pontosan ugyanaznap, ugyanabba a messzi faluba, ahol már nem is magyarul beszélnek az emberek... De hiszen akkor a Stein apukája *jó* ember! Ugyanolyan jó ember, mint apu! Akkor Stein apukája *jó* zsidó!

Izgalmamban nagyot nyeltem, és izegni-mozogni kezdtem a sámlin.

Akkor a Stein is jó gyerek, állapítottam meg, ha nem is határozottan még, de teljes meggyőződéssel. Akinek jó az apukája, az nem lehet rossz gyerek.

– Valami baj van, Gáborka? – fordult hozzám ekkor Vilma, mert fölfigyelt a mocorgásomra. – No, már mosolyog is? – örvendezett. – Mosolyog is már, kis bogárkám? Ó, hogy az imént milyen bánatos volt!

Felugrottam, odaszaladtam hozzá, és átöleltem a derekát.

– Vilma! A Stein mégse rossz fiú! Tudom, hogy nem rossz fiú! Igen, Vilma, most már biztosan tudom! Egészen biztosan!

Vilma felkapott, magához szorított, megcsókolgatott.

– Hát ez volt a baj? – zsörtölődött. – Ezért volt úgy oda?

Majd kiugrottam a bőrömből örömben.

– Milyen buta vagyok! – kiáltottam. – Hiszen már Déness doktor bácsi is megmondta... De ez titok. Senkinek se szabad ám elárulni. És ugye, te is tudod, Vilma, hogy nem rossz fiú?

– Persze hogy tudom – mosolygott vidáman. – Ezt én is megmondhattam volna. Jó fiú ő.

– Jó fiú! – lelkesedtem. – Nagyon jó fiú! A Bucseket is meg akarta védeni! És mennyi gyönyörű üveggolyót adott nekem! És ha tudnád, milyen jó tanuló! – tódítottam. – Ő a legokosabb az egész iskolában!

Vidám délelőtt volt.

Vilma főzött, ismét énekelgetett, én pedig a kissámlin ülve hallgattam. Steinre gondoltam, arra, hogy mindenáron kiengesztelem őt, és akkor majd bizonyára jó barátok leszünk.

Szekrényemből előkerestem legkedvesebb játékomat, a felhúzható motorbiciklit.

Sisakos katona ül rajta, s miközben a motor körbe-körbe fut, ő bólogat a fejével. Az igazat megvallva, sajnáltam megválni tőle, de Steinnek éppen a legkedvesebbet akartam odaajándékozni.

Azután pedig kiültem a gangra, és ölemben a motorbiciklivel izgatottan lestem, vártam. Stein azonban nem mutatkozott, s Négerke ugatását se hallottam. Ahhoz nem volt merszem, hogy lemenjek a harmadik emeletre és becsöngessek hozzájuk. Ki tudja, talán még elzavarnának...

Schmidt Karcsi jelent meg a folyosón, szokása szerint majszolt valamit, és az ikrek is vele voltak.

– Kaptam egy légpuskát – közölte Schmidt, és gőgösen nézett rám. – Tudod, mi a légpuska?

– Mindenki tudja – morogtam kelletlenül, mert most semmi kedvem nem volt se Schmidthez, se az ikrekhez.

– Ilyen légpuskája senkinek sincs – hancegett Schmidt.

A papám vette és azt mondta, hogy eredeti német légpuska. Ez a legjobb fegyver a világon...

– Már lőttél is vele? – kérdeztem, mert a légpuska azért mégiscsak felcsigázta az érdeklődésemet.

Schmidt erre elszontyolodott.

– Még nem. A papám csak akkor engedi meg, ha már iskolás leszek... Akarod, hogy megmutassam a légpuskát? Ők már látták.

Az ikrek fontoskodva bólintottak, s az elragadtatás is látszott rajtuk, hogy a kezükbe vehették.

– Engem nem érdekel – legyintettem. A német óvodában minden gyereknek külön légpuskája van. Tulajdonképpen nem túl érdekes. Lövöldözget egy kicsit az ember, aztán már meg is unja...

Schmidt közelebb lépett hozzám. Dühösen szuszogott.

– Talán neked is van, mi?

– Hát persze – feleltem fölényesen. – Nekem is.

– És már lőttél is vele?

– Ott *mindenki* lőhet vele.

– Hazudsz! – kiáltotta Schmidt elkeseredetten. – Hazudsz!

Ebben igaza volt, de fütyültem rá. Élveztem, hogy milyen borzasztóan mérges, és még inkább azt, hogy az ikrek leplezetlen tisztelettel kezdenek rám pillantani.

Így aztán Schmidt tamaskodását egyetlen kézmozdulattal elintéztem.

– Hát ne hidd. Nem is muszáj, hogy elhidd. Holnap megint megyek óvodába, és egész délelőtt lövöldözni fogok.

Schmidt lesújtva elhallgatott, s megjuhászodott kissé.

– Abban a német óvodában németül is beszélnek?

– *Csak* németül beszélnek – közöltem szemrebbenés nélkül. – Oda csak olyan gyerekeket engednek be, akik tudnak németül.

Erre ismét szuszogni kezdett.

– Hazudsz! Te nem is tudsz németül!

Lenézően mosolyogtam rajta. Minden egyéb bizonygatás helyett elszavaltam neki az *Ist die schwarze Köchin da?* kezdetű versikét, ami szépen megragadt a fülemben, és

aminek a végéhez még azt is hozzábiggyesztettem, hogy *Danke schön, Fräulein Elsa!*

Az ikrek elragadtatva, kerek szemmel csüggték rajtam, Schmidt már ki se merte nyitni a száját. Csak annyit dünnyögött még: – Az én papám is tud németül...

Az ikrek csodálatától és Schmidt diadalmas lefűzésétől vérszemet kaptam. Mesélni kezdtem nekik az óvodáról. Először is elmondtam, hogy tejbe-vajba fürösztik ott az embert, és minden gyereknek külön óvó nénije van, s hogy csupa olyan gyerek jár oda, akinek miniszter vagy tábornagy a papája, és azt is megkérdeztem tőlük, tudják-e, ki az a Führer? Azután elbüszkélkedtem Esztivel, s elárultam, hogy Esztike mamája meghívott gyerekzsúrra, ami nem amolyan vacak kis zsúr, és száznál is több gyerek lesz ott.

Az ikrek lélegzet-visszafojtva hallgattak, Schmidt már egészen zöld volt az irigységtől. Nagy lélegzetet vettem, hogy folytassam tovább a hencegést, amikor hirtelen megpillantottam Steint az első emeleten, a lépcsőházban. Lassan baktatott fölfelé, kezében tejesüveget vitt.

– Szervusztok! – szóltam sietősen, és a motorbiciklit szorongatva eliramodtam.

Éppen akkor értem le a harmadik emeletre, amikor Stein kifordult a lépcsőházból.

Utánakiáltottam, csodálkozva fordult meg. Az arca nyomban ellenségessé vált.

– Szervusz! – mondtam a rohanástól lihegve, és lelkenedezve megmutattam neki a játékot. – Ezt neked akarom adni, Stein.

Nézett rám, majd éles hangon azt mondta:

– Nem kell! – Sarkon fordult, és elindult a folyosón.

Hüledezve bámultam utána, szólni se tudtam. Egyszerűen nem fért a fejembe, hogy ez a gyönyörű játék ne kelljen neki.

Ő ezalatt végighaladt a folyosón, és bement a lakásukba.

A negyedik emeletről az ikrek báméskodtak rám. Schmidt evett, és megvető ábrázatot vágott. Ez felbőszített. Vakmerő lépésre szántam el magam. Dacosan felvettem a fejemet, és elindultam Steinék lakása felé. De minden lépés után egyre nagyobb szorongás fogott el. Karcsi beáruul a papájának, gondoltam. És a papája megint ;it fog jönni anyuhoz...

Valami azt súgta, vissza kéne fordulni, míg nem késő. De én nem akartam, hogy Stein haragudjon rám, és a játékomat is neki akartam adni. Meg azt se szerettem volna, ha az ikrek látják, hogy beijedtem.

Az ajtó előtt álltam, s lábujjhegyre állva, erősen dobogó szívvel becsöngettem.

Stein mamája nyitott ajtót, a szótlan, szemüveges néni, aki most szigorúan pillantott rám:

– Mit akarsz itt, kisfiam?

Ijedtemben semmi sem jutott az eszembe. Már szívesen elszaladtam volna, de csak álltam bambán a küszöbön. Egy kukk se akart kijönni a torkomon.

– Nem hallod? – kérdezte a néni. – Miért csöngettél be?

– Tessék engem beengedni – suttogtam. – Néni kérem, hadd menjek be egy kicsit...

Stein néni furcsálkodva végigmért, azután félreállt az ajtóból.

– Hát, gyere be. Gyuri! – kiáltott be a szobába. – Vendéged van, kisfiam.

Milyen más ez az előszoba, mint a miénk, nézelődtem. Minálunk az előszobában mennyezetig érő, beépített szekrények vannak, a falon képek, tányérok lógnak. Itt nincs semmi. Még fogas sincs, esernyőtartó sincs. A villanyóra csupaszon, szekrényke nélkül. Az ajtók nem fehérek, hanem barnák, a fal is egészen kopott már. A

villanykörte csak egy dróton lóg...

Ekkor kinyílt az ajtó, és megjelent Stein. Most ő bámult rám hüledezve.

A mamája visszament a konyhába, behúzta maga után az ajtót.

– Nézd – szóltam vidáman, és gyorsan felhúztam a motorbiciklit. – Nézd, hogy robog!...

A parkettre térdeltem, és elindítottam. A motor berregve körözött, s láttam, hogy Steinnek felcsillan a szeme. Mégse guggolt le, meg se moccant, csak azt mondta:

– Menj haza!

– De én ezt neked akarom adni! – motyogtam elkeseredetten. – A legszebb játékom...

– Nem kell – mondta Stein. – Menj haza, különben szólok anyunak.

A kis motorbicikli futott körbe-körbe, én pedig a könnyeimmel küszködtem. Rosszulesett, hogy Stein elküld. Ennyire megbántottam délelőtt? Így haragszik?

Nem mertem ránézni, lesütöttem a szemem.

– Jó, elmegyek – szóltam letörten, és felkászálódtam a földről. – De a játékot itt hagyhatom, ugye?...

– Nem kell – rázta a fejét Stein, de kis töprengés után hozzátette: – De ha akarod, még egyszer megnézhetem.

– Hát persze! – nyögtem ki, és nagy lelkendezve újra felhúztam a motorost.

Berregve futott, a katona bólogatott rajta. Stein nem bírta ki, közelebb lépett. Majd szigorú arccal ő is leguggolt.

– Óraműves – jegyezte meg tartózkodóan. – Apám tudna ilyet csinálni, ő műszerész...

Nem tudtam, mi az, hogy *óraműves*, és azt se, hogy *műszerész*, de boldog voltam, hogy Stein beszélget velem.

Négykézláb csúszkáltunk az előszoba parkettjén, és a motorost néztük.

– Ez csak balra tud fordulni? – kérdezte egy kis idő múlva Stein.

– Igen, csak balra – feleltem ijedten, mert féltem, hogy így már nem is tetszik neki annyira.

– Mert olyan szerkezet van benne – mondta szigorúan.

Úgy van beállítva a kereke. Megcsináljam, hogy egyenesen is menjen?

– Csináld meg – könyörögtem. – Nagyon kérek, Stein, csináld meg. Úgy sokkal érdekesebb lenne.

Öt perccel később már nem voltak kerekei a motorbiciklinek. Stein ugyanis leszedte a két nagy kereket, meg a két kicsit is, amelyek az oldalán voltak, s ettől kicsit megfájdult a szívem, de eltitkoltam. Az a fő, hogy Stein mégse küld el, hogy játszik velem...

Később bevallotta, úgy látszik, nem tudja megcsinálni a játékot, és a kerekeket se tudja visszarakni. Efölött nagyon elszontyolodott, én lelkesen vigasztaltam.

– Nem baj, majd vesz a mamám egy másikat. És megkérem, hogy neked is vegyen egyet, jó?... Te, Stein, legyünk barátok.

Rám pillantott, és megrázta a fejét.

– Nem lehet. Én zsidó vagyok.

– De te *jó* zsidó vagy – ellenkeztem. – Vilma is mondta. Náluk a faluban van egy tisztelendő úr, és tőle hallotta egyszer a Vilma, hogy jó zsidók is vannak.

Stein leszegte a fejét, sötét szemével konokul meredt maga elé.

– Engem senki se szeret – mondta vadul. – Az osztályban senki nem akar egy padban ülni velem. Itt, a házban meg nem játszik velem senki. Engem csak a mamám szeret.

– Én is szeretlek. Megkérdezheted Vilmától is. Ha iskolás leszek, melletted fogok ülni...

Erre nem felelt. Lehorgasztott fejjel, törökülésben ült, és ujjaival a földet kapirgálta.

Ekkor Stein néni kijött a konyhából, és mind a kettőnknek adott egy pohár tejet. Utáltam a tejet, otthon semmi fenyegetés rá nem bírhatott volna, hogy megigyam, most azonban hősiesen, nagy kortyokkal lehajtottam az egész pohárral. Kissé háborgott tőle a hasam, és olyan undor fogott el, mintha csukamájolajat nyeltem volna, de hálásan néztem a néniire, és azt mondtam:

– Köszönöm szépen, nagyon finom volt.

A néni elvette a poharat, és megsimogatta a fejem.

– Most pedig menjél szépen haza – szólt csendesen. – Ha akarsz, máskor is lejöhetsz játszani. No, menjél szépen.

Összeszededgettem a boldogtalan motorbicikli darabjait, elbúcsúztam, és vidáman baktattam fel az emeletünkre.

Schmidt Karcsi az ablakukban leskelődött, és kárörvendően vigyorgott. Az ikrek a hátsó lépcsőnél ácsorogtak, és ijedt arccal mutogattak valamit. Rájuk se hederítettem, benyitottam az ajtón.

Anyu az előszobában várt, sápadt, fenyegető arccal.

– Hol voltál? – kérdezte fojtott, tompa hangon, s mielőtt bármit mondhattam volna, máris pofon ütött.

Ez egészen megdöbbenett.

Engem ritkán vertek meg. Csak akkor kaptam nagy néha egy-egy nyaklevest, ha felmásztam a rácsra vagy a vécéablakon kihajoltam a lichthof fölé. Dermedten néztem anyura, s átvillant rajtam, hogy biztos Schmidt árult be. Eszembe jutott vigyorgó ábrázata az ablakban, és tehetetlen gyűlölet fogott el.

– Hol voltál, te nyomorult? – sikította anyu.

Újra pofon vágott, két kézzel esett nekem.

A hajamat tépte, és őrvongva ütött-vert, ahol csak ért. Közben zokogott, és kiáltozott valami félelmes, hörgő hangon.

Eltakartam az arcomat, alig hallhatóan könyörögtem:

– Anyu, ne bánts... jaj, ne bánts...

Lezuhantam a földre, ő még ott is vert, de már nem éreztem fájdalmat, annyira sajgott az egész testem...

Vilma szedett ki a kezei közül.

Fölemelt, magához szorítva vitt be a szobába. Behunytam a szemem, hallottam, hogy anyu nagyon sír odakint, és vékony hangon utánam kiabál, de én nem tudom, mit kiabálhatott, mert se nem láttam, se nem hallottam. Vilma nyakát öleltem görcsösen, és a nagy szégyentől meg a nagy fájdalomtól úgy égett, lüktetett a testem, mintha tűz érte volna...

Feküdtem az ágyban, minden mozdulat heves fájdalmat okozott. A fejem hasogatott, s mintha kétszeresére dagadt volna, az ajkam fölött elrepedt a bőr. Odanyúltam, kitapogattam. Éreztem, hogy duzzadt. Már besötétedett, s reszkettem

attól, hogy anyu egyszer csak bejön, és folytatja a verést. De nem a fájdalom izgatott, hanem a szégyen. Semmi nem fájt úgy, mint a szégyen, hogy megverték, s hogy igazságtalanul vertek meg. Abban már biztos voltam, hogy Schmidt Karcsi árult be, s azt is tudtam, hogy Stein miatt kaptam ki. Tudtam, de nem értettem. Miért kellett miatta így kikapnom? Anyu talán nem tudja, hogy ő jó gyerek?

Azért is barátkozni fogok vele, gondoltam dacosan. És egyszer majd anyu is belátja, hogy a Stein igenis jó gyerek, és megbocsát nekem.

Nemsokára bejött hozzám.

Nem csavarta fel a villanyt, hanem tétován, a sötétben tapogatózva megkereste az ágyamat. Óvatosan leült a szélére.

– Ébren vagy? – kérdezte suttogva.

Nem szóltam, olyigen haragudtam rá.

Egészen fölém hajolt, a szememet kereste. Amennyire a sötétben megállapíthattam, arca ijedt volt, és nagyon kicsi. Mikor észrevette, hogy nyitva a szemem, felsóhajtott.

– Gabókám – nyöszörögte, s megremegett a válla. – Nagyon szeretlek, kicsikém. Én ezt nem akartam...

Hallgattam, mereven bámultam a plafonra.

– Édes, kicsi fiam – suttogta anyu, és félénken magához ölelt, csókolgatni kezdett, könnyeivel összemaszatolt. – Istenem, milyen kegyetlen rossz vagyok én hozzád!

Hát, a jóisten, az biztos haragszik is rád, fortyogtam magamban. A jóisten megbünteti azokat, akik ártatlan kisfiúkat bántanak. Igyekeztem elképzelni, hogyan fogja a jóisten megbüntetni anyut. Biztosan megégetted a kezét a sparherdon, vagy lelöki a lépcsőn, hogy kitörje a lábát.

Megsajnáltam egy kicsit. Hiszen szeretem, és ő olyan kedves tud lenni, ha nem ideges. Játszik velem. Reggelente odabújhatok az ágyába, és együtt hancúrozunk, s akkor nem anyu módra viselkedik, hanem olyan, mint valami csintalan kislány. Arról mesél, hogy kis korában vásottabb volt, mint hét fiú, és hogy nagyapa mennyit mérgeledött ezért. Igen, persze hogy szeretem anyut – de most igazságtalanul vert meg. Ebben biztos voltam, és így továbbra is makacsul hallgattam.

– Légy jó kisfiú – kérlelt halkán. – Fogadj szót, kicsikém, én jót akarok neked. Nem szabad, hogy azzal a Steinnel játsszál.

– Miért nem szabad? – kérdeztem mogorván. – Stein jó gyerek. Ha szeretnéd tudni, nagyon is jó gyerek. Az iskolában csupa egyes a bizonyítványa.

– Tudom – bólogatott anyu. – Én is tudom, hogy jó gyerek. De én arra kérlek, mégse játsszál vele.

Ez nagyon meglepett. Anyu tehát tudja, hogy Stein jó gyerek. De ha tudja, miért tilt el tőle mégis? Itt valami titok van, gondoltam rosszkedvűen, mert a sok titkolózásból már elegendő volt.

Felültem az ágyban, és szigorúan ránéztem.

– Anyu. Te nem szereted a Steint!

– Nem igaz. Szeretem őt is. Minden gyereket szeretek.

– Igazat mondasz? – gyanakodtam.

Megcsókolt, és bólintott.

Most már végképp nem értettem. Azt is tudja, hogy jó gyerek, meg állítólag szereti is... Akkor hát miért vert meg olyan kegyetlenül, és miért nem engedi, hogy barátkozzam vele?

– Sok mindent nem mondhatok el neked – mondta anyu kicsit bizonytalanul. – Te még kisfiú vagy, és nem értenéd meg. Tudod, vannak olyan emberek és olyan gyerekek, akikkel most nem szabad jóban lenni. Stein is ilyen. Ő jó fiú, jó tanuló, szeretni is szabad, és nem szabad kigúnyolni, csúnyán bánni vele... de nem kell vele barátkozni. Abból baj lehet, tudod. Vagy azt akarod, hogy téged is úgy elkerüljön a többi gyerek, mint őt, és hogy téged is kicsúfoljanak?

Megborzongtam, gyorsan visszafeküdtem a párnára.

Nem, azt nem akarom, hogy senki se szeressen. Nagyon rossz lenne, ha nem játszanának velem, ha kicsúfolnának... Schmidt Karcsira gondoltam, ő csúfolna a legjobban.

Hittem is abban, amit anyu mondott, meg nem is. Bizonytalan lettem.

– Minket pedig bajba sodornál – folytatta. – Engem is, keresztapát is. De főleg aput.

Aput? – riadtam meg. Én okoznék bajt apunak?...

– Ugye, szót fogadsz, Gabókám? – kérdezte anyu szelíden. – Ugye, nem játszol többé Steinnel? Ha megígéred, kapsz tőlem ajándékba egy olyan gyönyörű légpuskát, amilyen a Schmidt Karcsinak van.

Hallgattam. A légpuska roppant csábító volt, de Steint változatlanul szerettem.

– Anyu – kérdeztem. – Ugye, nekem azért nem szabad játszanom vele, mert ő... zsidó?

Anyu nehezen lélegzett, az arca ijedt volt. Azután meglógta a fejemet, és gyöngéden megcsókolt.

– Igen – suttogta. – Azért, kicsikém...

Behunytam a szemem, fáradtságot éreztem.

Mindig ezt a szót hallom: zsidó, zsidó. Talán mégis anyunak van igaza, meg keresztapának, hogy ne barátkozzam Steinnel. Hiszen ez éppen olyan, mintha Stein beteg lenne. Amikor kanyaróm volt, kiragasztottak egy piros cédulát az ajtónkra, és senki se jöhetett be hozzánk. Apu megmagyarázta, hogy el vagyok különítve, mert ragályos betegségem van. A többi gyerek mind elkapná, ha meglátogatna. Igen, most is valami ilyenről lehet szó. Nincs kizárva, hogy ha sokat játszának Steinnel, akkor egy nap én is zsidó lennék, és az még akkor is rossz dolog, ha jó zsidó nz. ember. Igen, anyu mégiscsak azért óv engem, nehogy nekem is olyan rossz legyen, mint Steinnek.

Ezen sokáig gondolkoztam. Nem tudtam elképzelni, hogy anyu rosszat akarna nekem. Úgy törtem a fejemet, hogy egészen belefájdult. De mi lesz akkor, ha Stein holnap feljön az emeletünkre? Megint szaladjak be a lakásba? Vagy mondjam meg neki: ne barátkozzunk, mert én nem akarok zsidó lenni?...

Nem találtam megoldást, csak gyötörtem magam.

– No – suttogta anyu. – Hát szót fogadsz, csillagocskám? Megígéred nekem, hogy nem találkozol többé vele?

Nagyon fáradt voltam már, szólni is alig tudtam.

– Jó – motyogtam. – De vegyünk Steinnek ajándékot. Egy olyan motorost, amin katona ül...

Megígérte, hogy vesz majd Steinnek motorost, s megígérte, beszélni fog Stein nénivel, hogy ő se engedje, hogy a Stein játsszon velem, és egyre-egyre azt hajtogatta közben, hogy milyen jó gyerek vagyok én, milyen jószívű, szófogadó kisfiú.

Nekem azonban nehéz volt a szívem, és bántott valami. És amikor este elalvás előtt imádkozni kellett, a *Miatyánk* meg az *Üdvözlégy* helyett azért imádkoztam, hogy a

jóisten segítse meg Steint, és ne engedje, hogy haragudjon rám. És legfőképp azért imádkoztam, hogy ha lehet, Stein holnaptól kezdve már ne legyen zsidó, s hogy én egész nap játszhassem vele.

3

Teltek-múltak a napok. Verőfényes, szép reggeleken siettem anyuval az óvodába, amellyel úgy-ahogy megbékéltem. Megszoktam a gyerekeket, az óvónőket, a szigorú, öröm télén fegyelmet, amelynek legparányibb áthágásáért is kemény büntetés járt, megszoktam a nagy kert félelmes csendjét, mert azt furcsa mód, még madárfütty sem verte lel soha, s beletörődtem abba is, hogy itt nem szeretik a gyerekeket, itt ismeretlen a kedvesség, a becéző szó, a simogató pillantás.

Csak egyet nem tudtam megszokni: Fräulein Elsa meséit. Ezek a mesék feldúltak és állandó félelemben tartottak. Félttem az utcán idegen emberek láttán, félttem otthon is sötétben elalvás előtt; a falakon, a fehér mennyezeten, mint valami mozivásznon, száz és száz ijesztő árny jelent meg előttem, száz és száz ijesztő jelenet pergett le. Álmaim lidércesek voltak, nap nap után csurom verítékesen ébredtem.

Ezekben a mesékben hallottam először oroszokról, akik még a zsidóknál is szörnyetegebbek. Pusztá kézzel fojtják meg a gyerekeket, s pusztá gyönyörűségből vastag bottal, ostorral ütlegelik őket.

Egy ilyen történetnek a hatásától napokig nem szabadultam. Hansnak és Peternek volt egy kedves, szőke kis barátja, akit Ulinak hívtak. Uli nagyon szerette a szép játékokat, s hiába volt apja, édesanyja minden figyelmeztetése, egy nap játékokat fogadott el egy szakállas, kucsmás, medveszerű embertől, akiről mi valamennyien tudtuk, hogy orosz, de ő, úgy látszik, nem tudta. Uli boldogan vitte haza az ajándékot, de alighogy játszani kezdett vele, az ajándék felrobbant, és darabokra tépte. Megsirattuk szegény kis Ulit, talán még nagyobb könnyekkel, mint barátai, Hans és Peter, s nyomban megfogadtuk a tanulságot is: idegen embertől nem fogadunk el játékot. Ha az utcán történetesen megszólít engem valaki, s megkérdi: akarsz-e valami szép játékot, kisfiú? – tudom, szörnyethaltam volna rémületemben.

Hittem ezekben a mesékben, de azért a lelkem mélyén kételkedtem is bennük. Nem tudtam elképzelni, hogy lennének olyan emberek, akik ártatlan kisfiúkat akarnak elpusztítani.

Ám volt annyi magamhoz való eszem, hogy a kételkedésemet eltitkoljam. Megtanultam már, hogy amit gondolok, azt ebben az óvodában nem szabad kimondanom; hogy az őszinteség csak bajt okoz, megszegyenítő büntetést, korholást, kinevetetést. Ha rossz kedvem volt, igyekeztem jó képet vágni, ha meg éppen víg kedvem kerekedett, gondosan eltitkoltam, és kötelességtudó, komoly arccal jártam-keltem.

Az óvoda törvényei szentek voltak. Igaz, megfigyeltem, hogy ezek a szigorú törvények nem mindenkre vonatkoznak egyformán. Mányoky Esztikének például akkor sem esett bántódása, ha feleselt, és a szőke Kautzky, aki oly alávalóan beárult egyszer, akkor is kimehetett sétálni a kertbe, ha nekünk, többieknek tilos volt, s a kézimunkaszobában kellett színes papírokat kivágnunk, ragasztanunk. Jól tudtam, hogy Esztikének, Kautzkynek azért szabad többet, mint énnekem, mert az ő papájuk altábornagy, miniszter, az enyém meg nem az.

Az én apukám könyvelő volt. Anyutól tudtam már régen, és ő részletesen el is magyarázta, hogy mi ez a foglalkozás. Az igazat megvallva, nemigen értettem meg. Annyit azonban szomorúan megállapítottam, hogy könyvelőnek lenni nem valami nagy dolog, legalábbis nem akkora, amiért kivételeznének az emberrel az óvodában.

Ez mélységesen rosszul esett. Nem is a kivételezés hiánya fájt igazán, hanem hogy apu nem olyan nagy és fontos ember, mint például a Kautzky papája. Megpróbáltam elképzelni, milyen lehet egy ilyen nagy és fontos ember. Ügy gondoltam, hogy ősz hajú és magas, igen mély hangja van, es szigorú, villámló tekintete, és természetesen egyenruhát hord, amely csupa kitüntetés meg aranysujtás. Roppant mód csalódtam hát, amikor egyszer a Kautzky papája meglátogatott bennünket.

Látogatását rettentő lótás-futás előzte meg. A máskor csendes, nyugodt óvodában egyszerre minden a feje tetejére állt. Takarítónők söprögettek, munkások díszítették le a kertet és az épületet. A kicsik rémülten bőgtek, az óvónők idegesen kiabáltak, és a kerti út mentén felsorakoztattak bennünket, miközben szüntelenül sípoltak és csattogtak. Fräulein Gerda – aki először oly barátságosan fogadott minket anyuval, s akiről azóta megtudtam, hogy a főóvónő – egy kisfiút meg egy kislányt tuszkolt maga előtt, és kiállította őket az út közepére. Mindketten fehér ruhában voltak, néhány szál virágot és két kis zászlót tarlónak a kezükben. Az egyik zászlócska piros-fehér-zöld volt, a másik horogkeresztes, melyről tudtuk, hogy a német zászló.

Végre, elviselhetetlenül hosszú várakozás után, Fräulein Gerda kíséretében feltűnt a kerti úton a miniszter úr. Fräulein Elsa sípszavára teli torokból kellett kiáltanunk:

– *Grüss Gott, Herr Minister!*

Ezután a kisfiú meg a kislány átadta a miniszter úrnak a virágcsokrot, Kautzky pedig kiszaladt a sorból, és büszkén azt mondta:

– Kezét csókolom, papa.

Mi irigykedve bámultuk Kautzkyt, az óvónők mézédeseen mosolyogtak, míg Fräulein Elsa szelíden kézen nem lógta Kautzkyt, és vissza nem vezette a sorba.

A miniszter úr nem hordott egyenruhát. Krémszínű nyári ruhát viselt, fehér cipőt, sétabotot, s mindenképpen csalódást keltett. Szőke volt, kopaszodó és kövér. Feltűnően apró szemével néhányszor bután ránk pislogott, s bágyadt, sípoló hangon folyton azt mondogatta Fräulein Gerdának:

– Milyen bájos itt maguknál! Milyen elragadó...

Mi már csaknem elaludtunk unalmunkban, mocoogtunk, topogtunk, de ő egyre csak ámuldozott. Ámuldozott rajtunk, hogy milyen kedves csöppségek vagyunk, ámuldozott a renden, a tisztaságon, a fegyelmen, azon, hogy valami fehér harisnyás, tiroli nadrágos fiú elszavalt németül egy versikét, de elbűvölte a villa is, a kert, a fák, a bokrok, a csend és a tiszta levegő, a kék égbolt meg egy kedvetlenül gubbasztó madár az egyik fán, amit majdnem egy percig félrehajtott fejjel, kissé szenvedő mosollyal figyelt, s eközben nyafogó hangon mondogatta:

– Milyen gyönyörű itt! Milyen bá-ájos...

Figyeltem a malacszemű, kövér és buta embert, a Kautzky papáját, s nem fért a fejembe, hogyan lehet ő nagyobb és fontosabb ember apunál. Hiszen apu okos és huncut szemű! Ha egyszer eljönne ide, az összes gyerek megszeretné, és ő nem mondana butaságokat, hogy *Bá-ájos* meg *el-ragadó*, hanem tréfálkozna, és azon nyomban elvinne minket játszani. És ha eljönne, akkor már nekem se lenne többé olyan rossz itt. Az óvónők meg a gyerekek attól kezdve engem is szeretnének.

Nem, sehogy se tudtam megemészteni, hogy a Kautzky papája nagyobb és fontosabb ember apunál. Valami tévedés lehet ez... Vagy ha nem tévedés, akkor

ugyanolyan titokzatos és igazságtalan dolog, mint az, hogy apunak el kellett mennie abba a messzi faluba, s mint az, hogy a Stein zsidó – de hát, végül szomorúan be kellett látnom, hogy ez is valami olyan dolog, amit úgysem érthetek meg, mert még túl kicsi vagyok.

Ezekben a napokban különösen sokat gondoltam apura.

Igyekeztem elképzelni, milyen élete lehet abban a távoli faluban, ahol úgy kell dolgoznia, hogy még pénzt se kap érte, és ahol rendőrök meg katonák őrzik. Vidámnak, tréfás kedvűnek tudtam csak elképzelni. Biztosan ott is mindenki szereti, még a rendőrök meg a katonák is, és arra gondoltam, a Stein apukájával is biztosan jóban van, és hogy hamarosan hazajöhet – mindez enyhítette, de nem szüntette meg a fájdalmamat s főleg a vágyakozásomat iránta.

Egy nap aztán levelet kaptunk tőle.

Anyu még nem volt otthon, s én addig könyörögtem, rimázkodtam Vilmának, míg óvatosan felbontotta a borítékot.

– Mennyi pecsét! – kiáltottam elragadtatva, mert a bőinek szinte fekete volt a temérdek bélyegzőnyomtól.

– Ezek mind cenzúrapecsétek – magyarázta Vilma, és kivett két levelet a borítékból, de az egyiket rögtön visszasüllyesztette. – Ez az anyukájának szól, ezt nem olvassuk el Itt a maga levele, Gáborka – mutatott fel egy összehajtogatott papirost.

Szólni se tudtam izgalmamban. Apu külön levelet írt nekem! Külön levelet, amely senki másnak nem szól, csakis egyes-egyedül nekem!

Sietve elhelyezkedtem Vilma ölében, és türelmetlenül nógattam:

Olvasd már, olvasd!

A levélben ez állt:

Szervusz, Gáborkám!

Apukád nagyon messzire van tőled, de egész nap rád gondol. Egész nap folyton csak arra gondol, vajon mit csinál most Novák Gábor fiatalúr? Miféle rosszban sántikál éppen, és milyen csibészséget követ el? Szeretném tudni, kire keni most a fiatalúr a csibészségeit, hogy az apukája nincs odahaza. Szegény Vilma sokat szorul miattad, mi, te kis csirkefogó? Nagyon szeretnék már látni, és nagyon szentném meghúzgálni a füled. Biztos vagyok benne, hogy i erők is volna már rá. Itt sokszor előveszem a fényképedet. Nézem, nézegetem naphosszat, de akárhogy nézegetem, azon sehogyan sem lehet meghúzgálni a füled. Sajnos, fogaspuszikát se lehet adni neki. De nemsokára egy vagy két napra hazamehetek, és akkor egész nap csak fogaspuszikát fogok adni, és a füled cibálgatom. Ha nincs ellene kifogása a fiatalúrnak, egy jó nagyot játszunk is majd, és egy még nagyobbat kirándulunk. De arra ne spekulálj, hogy folyton csak a vállamon viszlek! Vigyázz magadra, Gábor! Nagyon kérlek, hogy ne mássz fel a rácsra, és ne menj ki egyedül az utcára. Ezért nagyon haragudnék. Remélem, azt már mondanom se kell, hogy anyuhoz és Vilmához jó légy. Szeretném, ha üzennél is. Kérd meg anyut, hogy szorul szóra írja le, miü üzensz nekem. De jó hosszú legyen ám!

Sokszor csókol: Apukád

Egymásra néztünk és mosolyogtunk. Milyen vidám levél! Milyen igazi apu-levél!

Vilma megsimogatta a fejem.

– Csodaszép levelet kapott, Gáborka. De van ám benne rajz is!

Kikaptam kezéből a levelet, s csakugyan, a másik oldalán rajz is volt.

Egy gyönyörű, nagy mozdony volt odarajzolva. Kéményéből fekete füst szállt, és a vezetőfülkéből egy kisfiú nézett ki, aki csudára hasonlított rám.

– Ide van írva – mondta Vilma –, hogy Novák Gábor masiniszta úrnak.

Igen, apu nagyszerűen tud rajzolni.

Azelőtt csaknem minden este megkérdezte, hogy mit rajzoljon, s én megmondtam neki: rajzolj két vitorlást a Balatonon, vagy rajzold le a nagyanyát egy repülőgépen, és a repülőgépben üljön benne a nagyanya kutyája, a Borzas kutya is – és reggelente, amikor felébredtem, ott volt az ágyam mellett, az asztalkán a rajz. Szébbnél szebb rajzok voltak azok, de ilyen szép, mint ez a mozdony, egyik sem volt. Ilyen gyönyörű szép rajzot egyetlen gyerek papája sem tudna csinálni, se a Schmidt papája, se a Kautzky papája, és – bár erre nem akartam gondolni – még a Stein papája sem.

A gyönyörű mozdonyt felszögeztem a falra, a szekrényem fölé, és minden gyereknek eldicsekedtem vele a házban. Először az ikrek nézhették meg, akik azt mondták, hogy olyan igazi ez a mozdony, hogy nem csodálkoznának, ha egyszer csak pöfögni és sípolni kezdene és elindulna körbe-körbe a falon. Megnézhette a Schmidt Karcsi is, aki persze szörnyen irigykedett, de még a Csőrit is belopóztattam az ablakon keresztül, és neki is büszkén megmutattam.

Csőri nagy szakértelemmel vizsgálta a rajzot, közlőrlől i s távolabbról egyaránt szemügyre vette, s közben én borzasztóan izgultam, nehogy valami hibát fedezzen fel rajta. De végül elismerően füttyentett.

– Ez igen! Ha nekem adod, kapsz érte három lópatkót meg egy csúzlit.

Megilletődötten bámultam Csőrire. Három lópatkó meg egy csúzli!... Csőrinek remek csúzlija van, s minden gyereknek a nyála csorog, ha megmutatja. És Csőri soha senkinek még a kezébe se adja a csúzliját... Szörnyen vágytam a csúzliira, nem kevésbé a három lópatkóra, mert tudtam, hogy a lópatkó szerencsét hoz, és nekem még sosem sikerült lópatkót találnom.

– Adok egy mágnest is – mondta sietve Csőri, azzal kipakolta a zsebét, amiben annyi kincs volt, hogy a lélegzetem is elakadt.

Madzagok, golyók, síp, egy letört rézkilincs, kissé megrágott gitt, két szem koszos savanyúcukor, vörös csúzligumi, néhány bélyeg, ördöglakat, rozsdás kezelógomb, két lyukas egyfilléres, egy négus-bomba – felsorolni sem lehet. Meg hát a mágnes! Igazi mágnespatkó. Egyik fele kék, a másik piros. És ő mindjárt be is mutatta, mi mindent tud egy ilyen mágnespatkó. Kiszedtem a szekrényből nagy titokban a varródobozt, kiborítottuk egész tartalmát a földre, és akkor ő az összes tút, csatot, gombostút, fémgombot leragasztotta a mágnesre.

Boldogtalannak éreztem magam, de a rajzot nem adtam neki.

Csőri megsértődött, dühösen mellbe vágott, zsebre gyömöszölte a kincseit, és kimászott az ablakon.

– Hülye kis dedós! – szólt vissza megvetően a folyosóról. – Különben is, ki nem tud ilyen vacak mozdonyt rajzolni?

Ezért nagyon haragudtam. Szerettem volna valami csúnyát mondani, de nem mertem. Meg addigra elment már az ablaktól.

Aznap anyu is kedves volt hozzám. Nem mérgelődött, amiért felbontottuk apu levelét, még csak nem is dohogott emiatt. Viccelődtünk, nevetgélünk. Később pedig odaállított az ajtóhoz, ahol a fehér kereten színes vonalkák jelezték a magasságomat, és

azt mondta, hogy megint nőttem valamicskét, és hogy apu biztosan örülni fog, ha megírja neki. Piros vonalat húzott az ajtófélfára, és fennhangon dünnyögve odaírta a dátumot is: *1943. június*.

Én pedig este lefekvés előtt még egyszer alaposan megszemléltem apu rajzát, hogy másnap részletesen beszámolhassak róla Esztikének, és utána engedelmesen, nyafogás nélkül bebújtam az ágyamba. De anyu egyszer csak felült ágyában, és ijedten átszólt hozzám:

– Gabó! Ha erről a rajzról bárkinek beszélsz, azt kell mondanod: apu katona. Érted, kisfiam? Apu katona, harcol a háborúban, és onnan ír neked.

Félálomban voltam már. Nem értettem, miért köti ezt a lelkemre. De nem kíváncsiskodtam. Apu azt írta, hogy legyek jó fiú, fogadjak szót anyunak, és én jó fiú akartam lenni.

Szombat volt.

Ez a nap különösen izgalmasnak ígérkezett.

A hét közepén becsöngetett hozzánk egy katona – Vilma szerint őrmester volt –, közölte velünk, hogy ő Mányoky altábornagy úr sofőrje, és a kegyelmes úr meg a kegyelmes asszony megbízásából keres fel bennünket, s azzal átnyújtott Vilmának egy igen díszes borítékot, amelyből egy még díszesebb, aranyozott szegélyű, nyomtatott meghívó hullott ki. Egyszóval, Esztike megtartotta az ígéretét és meghívott magukhoz. Méghozzá a születésnapjára.

Én már tükön ültem, de anyu még mindig a fürdőszobában csinosította magát; hallottam, hogy Vilmával pöröl, mert valami hajtút vagy csatot nem talált. Ha anyu nem talál valamit, rendszerint másokkal veszekszik.

Bent váraкоztam hát a hálószobában, már felöltözködve, megfésülve. A földig érő tükörben nézegettem macám. Kissé közömbös arcot vágtam, pedig igazán csinosnak találtam magamat. Legkedvesebb ruhám, a matrózuha volt rajtam, melynek bal ujján egy aranyozott horgony van, és a ruha is, a horgony is nagyon jól állt nekem. Ez egész biztos, mert egyszer a Duna-parton egy bajuszos, részeg matróz bácsi azt mondta apunak, amikor ugyanebben a ruhában feszítettem: „Igazi tengerész ez a kisfiú...” miután barackot is nyomott a fejemre, hunyorogva hozzátette: „Rettenthetetlen kapitány lesz belőled...” Ezek mán a matróz bácsi kért aputól egy cigarettát, a füle mögé dugta, és még egyszer rám kacsintott: „Bizony, kapitány lesz belőled, öcskös...” A bácsi visszament a pallón a hajóra, én pedig megkérdeztem, hogy a bácsi miért kért cigarettát. Apu azt felelte, hogy ez matrózsokás, s a füle mögé azért dugta, mert a tengeren úgy szokták. Semmit nem szóltam, pedig tudtam, hogy a bácsi azért kért cigarettát, mert nem volt rá pénze, s azt se hittem, hogy azért dugja a füle mögé, mert az tengerézsokás, hiszen Révhegyi úr, a fűszeres is mindig a füle mögött hordja a cigarettáját, pedig ő aztán sose járt tengeren. Azt azonban készségesen elhittem a matróz bácsinak, hogy igazi tengerész vagyok, meg hogy rettenthetetlen kapitány válik belőlem, mert azt egészen komolyan mondta.

Megpróbáltam rettenthetetlen arcot vágni a tükörben, de sajnos, nem sikerült. És azért nem sikerült, mert szőke vagyok, kék szemű, kicsit pisze orrú, és a fejem búbján, a forgónál felágaskodik a hajam. Ki látott már rettenthetetlen kapitányt pisze orral, kakastaréjjal? A tejfőlszőke hajam, a kék szemem meg az orrom miatt néha még azt is rám fogják, hogy olyan vagyok, mint valami kislány. Ha anyu például elvisz magával az irodába, mind odagyűlnek hozzám a nénik, az arcomat csipkedik, a fenekemre ütnek s azt gügyögik: „Jé, mint egy kislány. Olyan hamvas a pofikája, mint egy kislányé...” Ilyenkor ég az arcom a szégyentől meg a haragtól.

Igen, állapítottam meg elkámpicsorodva, igazán lehetnék egy picikével nagyobb is. Lehetne olyan borzas fekete hajam, mint Steinnek, és olyan nagy orrom meg fülem, mint amilyen a Csőrié. Akkor senki se csúfolhatna, hogy lányra hasohlítok...

Már nem is találtam magam csinosnak. Kedvetlenül jöttem el a tükörtől, amikor hirtelen eszembe jutott apu rajza.

Feltérdeltem a szekrényemre, óvatosan leszedtem a mozdonyt a falról, és összehajtogatva zsebbe süllyesztettem. Okvetlenül meg kell mutatnom Esztikének. Ehhez ígéretem köt. Az óvodában ugyanis egyedül neki számoltam be róla, s roppant tetszett, hogy Esztike – aki eddig minden alkalommal lefőzött dicsekvésben – irigykedve nézett rám, és izgalomban majd kibújt a bőréből.

– Igazi gőzmozdony? – kérdezte álmélkodva mérleghintázás közben. – Füstöl is, szeneskocsi is van rajta?

– Igen – feleltem nem titkolt büszkeséggel. – Füstöl is, szeneskocsi is van rajta.

– És kocsik is? – kíváncsiskodott tovább Esztike. – Kocsik is, amikben emberek ülnek?

– Sajnos, a kocsik már nem fértek rá a papirosra – mondtam. – Apu engem is lerajzolt, tudod, a mozdonyra...

A mérleghinta megállt, Esztike a másik oldalról, a magasból, tágra nyűt szemmel nézett rám.

– Te is rajta vagy? Az én apukám nem tudna lerajzolni engem – szomorkodott. – Ha megkérném rá, igaz, hívna egy festőt, és az festene nekem egy mozdonyt, meg engem is lefestene... Mert többször is lefestettek már... – fűzte hozzá gyorsan. – De az nem olyan érdekes. Ha engem is apu rajzolna le, az volna az igazi...

Végül megesketett, hogy megmutatom neki a rajzot. Utána kellett mondanom: „Isten bizony esküszöm neked, hogy elhozom a zsúrra a mozdonyos rajzot.”

Anyunak persze nem szólhatok erről, mert biztosan megtiltaná. Talán még veszekedne is. Így azonban remélni lehet, nem veszi észre, hogy leszedtem a falról.

Szerencsére valóban elkerülte a figyelmét.

Berohant a szobába, mögötte Vilma szaladt. Anyu kiabált, mert nem tudta, hol a kalapja. Úgy látszik, anyu sokkal jobban izgult, mint én. Igazán érdekes, de úgy viselkedett, mintha őt hívták volna meg a zsúrra, s mintha engem csak amúgy mellékesen kéne elvinnie. Ez bántott kicsit, de csak magamban háborogtam, mert puskaporos volt a levegő. Vilma közben tűvé tette a házat a kalapért. Végül a fürdőszobában talált rá, ahová anyu vitte ki. Diadalmasan lengetve hozta.

– Ó, köszönöm, Vilma, köszönöm – hadarta anyu szórakozottan, kissé megbocsátóan, és a tükör előtt hosszú ideig próbálgatta fején a kalapot.

Ez a kalap rendkívül mókás volt. Nagy, széles karimájú, mint amilyeneket a moziban látni a cowboyfilmekben, és anyu tulajdonképpen nagyon mulatságos ezzel a kalappal.

Mégis hízelkedve mondtam.

– Olyan szép vagy, anyu!

Gyors puszit adott a homlokomra, és Vilmától is megkérdezte:

Mondja, Vilma, igazán jól áll?

– Nagyon jól áll, nagyságos asszony – felelte Vilma. – Nagyon csinosnak tetszik lenni.

Nem volt szép tőlem, de anyu háta mögött összemosolyogtam Vilmával, és titokban

ugyanúgy kezdtem illegetni magam, ahogy anyu a tükörnél. Különben is, anyu szegény, ha tudná, hányszor játszottam a kalapjában!... Kalapban, fapuskával kirontok a konyhába, ahol Vilma éppen főz, és rákiáltok: „Fel a kezekkel, vagy lövök!” Erre Vilma az orromig húzza a kalap karimáját, és én vakon tapogatózom. Halálra nevetjük magunkat... Utána Vilma egy fél óráig kefélteti a bemocskolt kalapot.

Anyu bepúderezte magát, s ez már a készülődés végét jelentette. Közben utasításokat adott Vilmának, hogy mi legyen a vacsora, kinek mit mondjon a telefonba, és hogy ágyazzon meg. Majd hirtelen eszébe jutott valami, táskájában keresgélt, és rózsaszín papírba burkolt csomagot nyomott Vilma kezébe.

– Ezt pedig vigye le annak a kis Stein gyerekeknek.

Anyu nyakába ugrottam, és összevissza csókoltam. Lám, mégse felejtette el a motorost! Nagy boldogságomnak csöppet se örült.

– Ejnye, te Gabó! – mérgelődött. – Na, hát egészen összemaszatolsz!...

Mindezek után végre elindultunk. Vilma is lejött velünk egy emeletet, vitte Steinnek a motorbiciklit. Ugrált a szívem, boldog voltam. Kettesével futottam le a lépcsőn...

Természetesen taxin mentünk. Méghozzá szürke taxin, mert anyu szerint az elegánsabb, mint a kék taxi.

– Zárda utca tizenkilenc – mondta anyu a sofőrnek, amikor beültünk a kocsiba. – A Mátyóky altábornagy úr villájához.

Dicsekszik, gondoltam kajánul, de az nekem is tetszett, hogy erre a sofőr sapkáját levéve mélyet hajolt, puhán, előzékenyen csapta be az ajtót, s olyan finoman indított, hogy szinte észre sem lehetett venni.

A Körúton hajtottunk végig. A Deák moziban éppen vége volt az előadásnak, tódult ki a sok ember. A másik oldalon pedig láttam a házunkat, az első emeleten a két meztelen szoborral, amelyek hanyagul hevernek a kapu fölötti párkányon. A Britannia Szálloda homlokzatán zászló lengett, s kapujában ott állt most is a bordó ruhás, pofaszakállas portás, akit mindig megbámulok, hogy milyen szigorú és ünnepélyes, és hogy milyen előkelő meghajlással nyitja ki az autók ajtaját. A vezető dudált, lehangyunk egy tejeskocsit, egy járda szélénél cammogó sárga villamost, és amikor egy másik autót is megelőztünk, örömöm határtalan lett. Micsoda pompás dolog taxizni! Ha nagy leszek, és sok pénzem lesz, állandóan taxin járok majd...

Ekkor igen nagy baj történt.

– Mi az ott? Mi lóg ki a zsebemből? – kérdezte anyu váratlanul. – Mutasd azt a papirost!

Riadtan hebegtem valamit, de ő már ki is szedte a zsebemből a rajzot.

Egészen belesápadt, mihelyt meglátta. Szinte nem kapott levegőt. Sietve összehúzta a sofőrülést elválasztó ablakot, és fojtott hangon rám támadt:

– Hogy merted elhozni? Ki engedte meg? Ó, te szerencsétlen kölyök! Hiszen ezen rajta van a muszos pecsét...!

Sejtelmem se volt, mi az a *muszos pecsét*, de éreztem, anyu amiatt olyan ijedt, haragos. Mukkanni se mertem, csak lapítottam. Bedugta a retiküljébe apu rajzát, s láttam, arca kipirul, szeme nagyon fenyegető.

– Két pofont érdemelnél!

Nagyon elment a kedvem. Most mi lesz? Hiszen megígértem Esztikének a rajzot. *Istenbizonyt* adtam rá...

– Anyu – könyörögtem halkán –, add vissza. Muszáj. Én megesküdtem, hogy

megmutatom...

– Jesszus! – kapott az arcához anyu. – Kinek esküdtél te meg?

– Esztikének... – szepegtem, s odébb húzódtam kicsit, mert pofontól tartottam.

De ő föllélegzett. Fürkésztet kicsit, majd hirtelen magához szorítva a fejemet, megcsókolt.

– Kis butám – suttozta. – Ó, te kis számár! Hát ezt nem lehet, kicsikém. Ezt senkinek se szabad megmutatnod. Most újra meg kell ígéred nekem: bárki kérdezősködik apuról, te azt feleled, hogy apukád katona, a fronton van...

– Mi az a front? – kérdeztem bizonytalanul.

– Hát, ahol a katonák harcolnak – felelte anyu idegesen, s könnyű kezével egyre a fejemet simogatta. – Te csak annyit tudsz apuról, hogy katona és a fronton van. Ugye, ezt fogod mondani, szívecském? Mert ha mást mondasz – nézett rám egy pillanatig áthatóan –, akkor bizony apunak nagyon rossz lesz... akkor talán még meg is halhat...

Iszonyodva meredtem rá, szólni sem tudtam.

Az járt az eszemben: apu meghalhat... apu meghalhat... És ez most mind énrajtam múlik! Minden azon múlik, hogy okosan válaszolok-e, ha megkérdeznek.

Szerettem volna már visszafordulni és hazamenni, oly félelmes volt az egész. Voltaképpen nem értettem, mitől ijedt meg anyu, miért olyan nagy baj az a rajz, és azt sem értettem pontosan, miért is kell hazudnom. Csak azt éreztem világosan, ijesztő bizonyossággal, hogy apu veszélyben van, és nekem hazudnom kell érte.

Dudált a taxi, ez felriasztott.

Már a Margit hídon jártunk, túl a szigeti bejárón, de a hídról nem tudtunk lemenni.

Rendőrök zárták el az utat, megállítva az autókat, a villamosokat. Bennünket is megállítottak. Budán a hídfőnél tankok vonultak el keresztbe előttünk; dübörögve, csattogva haladtak Óbuda felé.

Fekete egyenruhás, csákós rendőr állt a taxink mellett, egy pillanatra belesett az ablakon. Puffadt, vörös arca volt, fényes bajusza fenyegetően meredt fölfelé. Gyűlölködve bámultam rá. Aput is biztosan egy ilyen őrzi.

– Igen, anyu – szóltam csendesén. – Azt fogom mondani, hogy apu a fronton van. Nem árulom el. Ha megvernek, akkor se árulom el. És a rajzot is le fogom tagadni. Még Esztikének is letagadom...

Nem érdekel, hogy mit szól majd Esztike, gondoltam. De azért reménykedtem, hogy nem fog kicsúfolni. Ő igazán más, mint a többi kislány.

A haragos bajszú rendőr végre szabad utat mutatott.

Lassan leereszkedtünk a hídról.

Hamarosan a meredek Zárda utcán robogtunk fölfelé, és megálltunk egy kőoroszlános kapu előtt. A ház előtt sok-sok autó állt. Megérkeztünk.

A kapuban furcsa maskarába öltözött ember fogadott minket.

– Libériás inas – súgta a fülembe anyu.

Könnyedén, de igen morc, méltóságos arccal meghajolt, és a villa felé kísért bennünket. Árnyas, szép lugas alatt haladtunk, egészen a villa bejáratáig.

Itt az első libériás inas átadott minket egy másik libériás inasnak, aki még morcabb, még méltóságosabb volt. Olyan peckes-mereven lépegetett fölfele a lépcsőn, hogy kedvem lett volna megtapogatni: valódi-e? A szigorú arcú inas, a széles, vörös szőnyeggel borított lépcső elfogódottá tett. Oly szépen, illedelmesen ballagtam fölfelé, anyu kezét fogva, hogy az óvodában Fräulein Elsa nagyon megdicsért volna. Még a

szőnyeget tartó sárgaréz rúdca sem próbáltam alattomosan belerúgni, pedig úgy sejtettem: szép, csengő hangot adhat.

Felértünk az első emeletre. Nagy, félhomályos terembe léptünk, ahol a falak minden oldalon tükörből voltak. Akárhogy forgolódtam, akárhová néztem, mindenhol az én megilletődött, ijedt ábrázatom pislogott vissza. Megkönnyebbültem, amikor végre benytottunk egy másik terembe, amely telis-tele volt gyerekekkel, papákkal, mamákkal.

Az inas meghajolt, hátrált két lépést, majd mereven ellépkedett.

Hülye alak egy ilyen inas, gondoltam bosszúsan, és anyu hiába húzkodott gyöngéden, nem akarózott beljebb mennem az ajtóból.

Nagy lárma, csivitelés, kiabálás töltötte be a termet. Ez a ricsaj kissé bizonytalanná tett.

– Novák! – kiáltott fel ekkor egy vékony hang, s örvendező kislány szaladt hozzám, megölelt, megcsókolt. – Szervusz, Novák!

Borzasztó zavaromban alig ismertem meg Esztikét. Igaz, valami gyönyörű szép volt csillogó, fehér ruhácskájában, fehér szalaggal a hajában, olyan szép, amilyenek még sosem láttam.

– Szervusz – mondtam megilletődötten. – Minek jött ide ennyi gyerek?

– Jaj, de buta vagy! – nevetett rám. – Őket is meghívtuk. Nálunk mindig ilyen nagy zsúrok szoktak lenni. Majd meglátod, milyen érdekes! És műsor is lesz, majd meglátod...

– Ezek mind a te barátaid? – kérdeztem mogorván.

Esztike elpirult, lesütötte a szemét, azután gyorsan a fülembe súgta:

– Te vagy a legjobb barátom.

Azzal elszaladt, és egy magas, sovány hölgyel tért vissza. Megismertem: a mamája.

Földig érő vörös ruhában volt, s füléből hosszú fülbevaló lógott, amely mindig más színben csillámlott.

Amíg anyuval összeismerkedett, azon tűnődtem, hogyan is lehet egy hölgy ilyen hosszú és sovány.

– Na, gyere – fogott kézen Esztike, és átráncigált a másik szobába.

Ebben a szobában nem volt más, csak két katonatiszt. Az asztalnál ültek és beszélgettek.

Egyikükben, örömömre, keresztapát ismertem fel. Jelenléte minden illendőséget feledtetett velem.

– Frigyes! – kiáltottam boldogan és hozzászaladtam. – Szervusz, Frigyes! De jó, hogy itt vagy!

– A Frigyes tudniillik én vagyok – jegyezte meg keresztapa a másik tisztnek, miközben megcsókolt, és könnyedén megütögte az arcomat. – No, mutatkozz be szépen az altábornagy úrnak.

Erre úgy megrémültem, hogy Esztikével együtt mind a hárman hangosan felkacagtak.

Megmondtam a nevem, és az altábornagy úr is bemutatkozott. Kezet rázott velem, és azt mondta, nagyon örvend, hogy megismerkedhetünk. Eközben tisztelettel néztem a nadrágjára, amelyen piros csík húzódott végig. Tudtam: ilyen nadrágjuk csak a portásoknak meg a tábornokoknak van.

Szép szál, magas ember volt az altábornagy úr, pirosposzsgás, mosolygó arcú; a haja már csaknem egészen ősz, de vékony, kicsi bajusza koromfekete. Ő bizony nem okozott csalódást. Éppen olyan volt, amilyennek lennie kellett. El nem gondolhatta az ember: miért csak altábornagy, és nem főtábornagy?

– No, szaladjatok szépen a többi gyerekhez – mondta szelíd, mély hangon. – Nekünk kettőnknek egy kis beszélőnk van itt.

Esztike erre nyafogni kezdett.

Ne-e-em! Nem akarok visszamenni-i-i. U-u-utálom a sok gyereke-e-et. Hadd mutassam meg neki a zongorá-á-át és az én szobáma-a-at.

Engedélyt kaptunk rá, hogy megnézzük a zongorát meg Esztike szobáját. Titokban örültem, hogy nem kell visszamennem a gyerekek közé. Büszkévé tett, hogy Esztike kizárólag velem törődik, s engem nevezett a legjobb barátjának.

Először a fekete zongorát tekintettük meg; abban nem volt semmi különös. Sőt nem kis elégedettséggel láttam, hogy a billentyűi éppen úgy sárgulnak, mint a mi pianínónké. Anyu mennyit veszezsik emiatt szegény Vilmával! Okvetlenül közölni kell majd vele, hogy Esztikéék zongoráján is sárgák a billentyűk.

– És hol a fehér zongora? – kérdeztem kissé gúnyosan, remélve, hogy Esztike csak lódított.

– Az ott van a szalonban – mondta csodálkozva. – Ahol i többiek vannak. Nem is vetted észre, te buta?

Bántott kissé, hogy már másodszor nevez butának. Igen méltóságosnak éreztem a viselkedésemet. De nem szóltam rá, éppen a méltóság miatt, és amiatt, hogy barátok vagyunk.

Kimentünk a folyosóra, ahonnan balra-jobbra ajtók nyílnak.

Esztike megmutatta a hálószoba ajtaját, a papája dolgozószobájának az ajtaját, ahol egy igazi páncélos vitéz is ni, mondta, majd rámutatott a legközelebbi ajtóra.

– Látod, ez itt az én szobám.

Ebben a pillanatban egy fehér blúzos, kócos kisfiút pillantottam meg a lépcsőháznál. Ijedten és kíváncsian bámult minket, és valami rettenetesen csúf kismacskát szorított magához.

Esztike észrevette. Dühösen rákiabált:

– Mit keresel itt, Józsi? Nem mész le rögtön! Szólok a mamádnak! – És hozzátette, mint egy felnőtt: – Nézze meg az ember...

Megsajnáltam a kisfiút. Szomorúan megfordult, és macskájával együtt szótlanul lement a lépcsőn.

– Neki miért nem szabad itt lennie? – kérdeztem meg óvatosan.

Esztike nagyot sóhajtott.

– Jaj istenem, hogy te milyen szörnyen buta vagy! Ez a Józsi! A szobalányunk gyereke! Hiába zavarom el, mindig velem akar játszani.

– Aha – bólogattam, mintha mindent értenék, és az arcomat kezdtem csipkedni.

De Esztike már be is tuszolt a szobájába.

A szobája szép volt, csak éppen unalmas. Minden rózsaszínű volt ebben a szobában, a függöny, a bútorok, az ágyterítő, még a fal mintái is. És egyetlen valamirevaló játékot se fedeztem fel. Csak baba, csupa baba... alvóbaba, lencsibaba, japáni baba, néger baba – érthetetlen, mit imádnak úgy a lányok ezeken a dundi pofájú, buta, vigyori babákon.

– Ezt pedig rólam festette egy festő – mutatott Esztike büszkén a falon függő képre.

A képen kislányarc volt látható. De szerintem egy cseppet sem hasonlított Esztikére. Valami hasonlóság rémlett kettőjük között, de erre én magamtól sose jöttem volna rá. Különben is Esztike sokkal szebb volt, mint a kép. Mégis azt mondtam udvariasan, hogy nagyon tetszik a kép.

Pergő nyelvel, sietve dicsekedni kezdett:

– A festő azt mondta, hogy ilyen szép kislányt, mint én vagyok, még sohase festett le. Meg is kérte a papámat, ha nagyobb leszek, hadd fessen le újra.

Hirtelen elhallgatott, rám nézett, mint akinek ekkor ötlik eszébe valami.

– Te, elhoztad a mozdonyt?

– Mi... milyen mozdonyt? – dadogtam.

– Hát a rajzot. Amit a papád rajzolt... – s már gyanakodva nézegetett. – Elhoztad?

Lehajtottam a fejem, s éreztem, elpirulok.

– Nem hoztam el.

Esztike haragosan toppantott, és durcásan összeszorította a száját.

– Istenbizonyra mondtad! Megesküdtél, hogy ma elhozod.

Milyen borzasztó volt ez az egész! Újra lesütöttem a szemem, az arcom égett. Kínomban feszengetem, és szerettem volna elszaladni. Milyen nagy szégyen, gondoltam. Esztike most biztos azt hiszi, hogy becsaptam.

– Hazudós vagy! – kiáltott haragosan. – Hazudós vagy! Nem is rajzolt neked semmit a papád! Egy nagy semmit rajzolt! Biztos nem is tud rajzolni, és te csak dicsekszel... le, hazudós!

Igenis, tud rajzolni – motyogtam kiszáradt torokkal, s irtózatos szégyenemben már-már bevallottam az igazat.

Esztike megértené, gondoltam. Neki meg lehetne vallani. De egyedül neki. Akkor belátná, hogy nem feledkeztem el róla, és hogy nem vagyok hazudós.

De azután mégiscsak hallgattam. Úgy hallgattam, mintha megkukultam volna. Hiszen apunak szörnyű nagy baja lehetne ebből... Nem mintha Esztike elárulná, ha elmesélnem neki az igazat, hogy apu nem katona, és nem a fronton van... nem, Esztike biztosan nem árulkodna, de apunak mégiscsak baja lenne. Talán a jóisten büntetné meg őt, vagy a jóisten árulná be valakinek. De az is igaz, hogy én meg *istenbizonyt* adtam az Esztikének. Megesküdtem, hogy megmutatom a mozdonyt, s nem tartom be az eskümet. Ez pedig bűn – ezt anyu is mondogatja, meg az óvodában a tisztelendő bácsi is –, nagy bűn, hazugság, és a jóisten rám is meg fog haragudni!

Tanácsstalanul néztem magam elé, egy kicsit belezavarodtam ebbe a töprengésbe.

Nem baj, sóhajtottam fel magamban, akkor is inkább engem büntessen meg a jóisten, mint aput...

Igazán azonban nem tudtam megnyugodni. El voltam keseredve.

– Tudd meg, hogy nem hazudtam neked – jelentettem ki. – Úgy néz ki, mintha hazudtam volna, pedig nem hazudtam. Különben is, ha hazudtam volna, a jóisten már rég megbüntetett volna, és most már beteg lennék, kitörtem volna a kezemet vagy meghaltam volna.

Ezen Esztike is eltöprengett. Azon tűnődhetett, hogy talán mégsem vagyok hazudós.

– Hát a legközelebb elhozod megmutatni? – kérdezte már megbékélve kicsit.

– Nem hozom el – ráztam meg a fejem. – Ez olyan rajz, amit senkinek se szabad

megmutatni. Megtiltotta az anyukám.

Szerettem volna leharapni a nyelvem, hogy ennyit is kifecsegetem.

Esztike teljesen lázba jött. Izgatottan lehuppant mellém az ágyra.

– Titkos rajz? – kérdezte suttogva. – Csak egyszer mutasd meg! Csak egy egész kicsit! Nna-a-a, mutasd meg, senkinek sem árulom el... Te, én akkor már nem is haragudnék rád! Isten bizony! És meg is csókolnálak... Te – fogta egészen halkra a hangját –, még a páncélos lovagot is megmutatnám. Pedig azt nem szabad megnézni, mert a papa dolgozószobájában van, és oda tilos bemenni. De én mégis megmutatnám neked.

Hallgattam. Jó lett volna, ha Esztike megcsókol, és a páncélos lovag is szörnyen izgatott. El nem tudtam képzelni, milyen lehet az.

– Hol van az a páncélos lovag? – kérdeztem mogorván.

– Jaj, hát mondtam már! A papám szobájában. Óvatosan bemegyünk, és megnézzük, jó?

Már a nyelvemen volt, hogy *jó*. De ijedten lenyeltem. Olyan keservesen éreztem magam, hogy verítékezni kezdett a homlokom.

– De ha nem mutatod meg a rajzot – nézett rám Esztike fenyegetően –, akkor vedd tudomásul, hogy örök harag! Mert hazudósokkal én nem barátkozom!

Rémülten pillantottam rá. Éreztem, hogy könnybe lábad a szemem. Hiszen én annyira szeretem Esztikét! Mi lesz velem nélküle az óvodában? Még egy pillanat, és mindent, mindent bevallók neki apuról!

– Esztike – szóltam ekkor gyáván. – Esztike, nekem ki kell mennem pisilni...

– Esztike a haja tövéig elpirult, és mérgesen azt mondta, hogy szégyelljem magam, meg hogy malac vagyok, mert ilyet nem illik mondani – de végül megmutatta, hova kell mennem.

Elüldögéltem ott egy kicsit, s amikor már úgy éreztem, hogy eléggé összeszedtem magam, és már semmi áron nem árulnám el aput, nagy dérrrel-dúrral lehúztam a vizet, és kijöttem a helyiségből.

Esztikének hült helye volt.

Hosszas keresgélés után végre megtaláltam a tükörszobában, ahol egy másik fiúval nevetgél. Hiába témferegtem körülötte, rám se hederített, talán még észre sem vett.

Fájó szívvel kullogtam vissza a szalonba, hogy megkeressem anyut.

A szalonban már csend volt, és amikor benyitottam, valaki, ujját a szája elé tartva, azt mondta: *pszsz!* A műsor ugyanis megkezdődött.

Rettentő unalmas műsor volt.

Először egy nyurga nagylány hosszú verset szavalt valami rongyos, szegény kisfiúról, aki ázik-fázik, éhezik, majd a végén a temetőben megfagy. Utána egy szemüveges nagyfiú mondott verset, amiben gyakran fordult elő, hogy „Magyarország” meg „haza”, és Horthy Miklósról is szó volt benne, és azt is elmondta a szemüveges nagyfiú, hogy „Duna, Tisza, Dráva, Száva, A mi hazánk olyan drága”. Közben arra gondoltam, hogy apuval ezt úgy szoktuk szavalni, hogy „Duna, Tisza, Dráva, Száva, / Törjön ki a macska lába” – és jól mulattam magamban.

Majd valami dagadt kisfiú következett.

Fontoskodó ábrázattal helyet foglalt a fehér zongoránál, sokáig, csendesen pötyögtette a billentyűket, néha még a szemét is behunyta, és bárgyún mosolygott, miközben mindenki úgy tett, mintha feszült figyelemmel hallgatná.

Amikor a kisfiú végre abbahagyta az unalmas pötyögtetést, dörgő taps csattant fel. Egy hatalmas, kövér hölgy, aki a mamája lehetett, boldog sikolyok közepette odafutott a zongorához, és összecsókolta a dagadt kisfiút. Eközben a többi felnőtt, még az altábornagy bácsi is, folyton tapsolt és azt kiabálta:

– Bravó! Remek! Milyen tehetséges ez a gyerek!

Én nem tapsoltam. Gúnyosan mosolyogtam, és megpróbáltam unott arcot vágni. Végtelenül utáltam azt a kövér, bársonyruhás, lakkcipős kisfiút. A sikeréért utáltam, mert remek dolog lehet, ha ennyien tapsolnak az embernek.

De jó volna, ha én is tudnék zongorázni! Most felállnék, szép kényelmesen elősétálnék, félretolnám a dagadt fiút meg a mamáját, és közömbös arccal odaülnék a zongorához. És olyan szépen játszanék, hogy mindenkinek leesne az álla. Mindenki ámultan sutogná: „Ez igen! Ez a Novák Gábor! Ez aztán bárki másnál szebben zongorázik!” És már nekem tapsolnának, és mindenki elfeledkezne a dundi kisfiúról, aki csak állna szégyenkezve, lefőzve, és akkor anyu se azokkal a katonatiszt urakkal nevetgélne ott az ablaknál, hanem idejönne hozzám, megcsókolna, és büszke volna rám. Talán Esztike is megbocsátana. Visszavonná, hogy hazudós vagyok, és továbbra is én lennék a legjobb barátja. Nem, akkor nem volnék annyira egyedül, mint most.

Újabb taps csattant, felnéztem, és forróság öntött el.

Esztike állt kint a zongoránál. Kecses pukedlit csinált és mosolygott. A fény megcsillant a haján, s a szeme ugyanolyan volt, kék és szelíd, mint amikor először láttam őt az ovodében. Bal kezében kicsiny játék elefántot tartott, s mintha csak ahhoz beszélne, szavalni kezdett:

*Guten Abend, Elefant!
Du bist mir gar nicht unbekannt.
Im Tiergarten hab' ich dich gesehen,
Mit einem bunten Fesslein gehen.*

És elszavalta a második meg a harmadik szakaszt is, úgy, ahogy az óvodában megtanultuk, és olyan kedvesen szavalta, hogy mindenki jókedvűen nevetett. Amikor befejezte, ismét pukedlizett, s kiszaladt hozzá egy szőke kisfiú, meghajolt előtte, és átnyújtott neki egy szál fehér virágot.

– Jaj, de bájosak! – mondták erre a papák és a mamák. – Milyen tündériek mind a ketten.

Nekem jóval kevésbé tetszett a dolog. A tündéri kisfiú bizony nem volt más, mint az undok Kautzky, akivel annyiszor meggyűlt már a bajom. És hogy mosolygott, milyen boldogan nevetett rá Esztike, még egy csókot is nyomott az arcára! Azután kézen fogva szaladtak vissza a hely u k re, ahol Esztike mamája és a kövér, szőke Kautzky miniszter várta őket.

Lehorgasztottam a fejem.

Fájt Esztike árulása. De még annál is jobban fájt, hogy anyu nem jön oda hozzám. Senki se törődik itt velem!

– Tessék átfáradni a másik szobába! – kiáltott akkor egy női hang, talán Esztike mamájáé.

Erre felbomlott a rend.

A gyerekek székeket taszigálva, lökdösődve, zibongva és jókedvűen átlódultak a másik szobába, ahol terített asztalokon habos kávé, kuglóf, torta várta őket. Utánuk lassan mind kimentek a felnőttek is.

Egyedül maradtam a szalonban.

A rendetlenül hagyott, összevissza hányt széksorok közül t kisompolyogtam a fehér zongorához, és óvatosan felnyitottam a fedelét.

Már alkonyodott odakint, a teremben félhomály volt. A zongora billentyűi fehéren világítottak.

Óvatosan, alig érintve a billentyűt, leütöttem egy hangot. A halk, mély hang végigrezgett a termen, s valamelyik sarokban elhalt. Csendesen, szinte lopva végigfutottam a skálán, s közben szorongva füleltem, vajon nem hallják-e meg odaát? Nem hallottak semmit. Lárma szűrődött be, a gyerekek vidáman énekelték: „*Egyedem-begyedem, tengertánc...*”

Szomorú voltam. Valami nyomta, sanyargatta a szívemet.

Nem, gondoltam hirtelen, én nem tartozom ide, még ha itt vagyok is; nem tartozom ezek közé a gyerekek közé, és sosem is fogok közéjük tartozni. Mert lehetetlen. Lehetetlen...

Picit nyitva maradt a szám, úgy meglepett ez a gondolat, amely egyszerű volt, világos és kétségbevonhatatlanul igaz. Ám a következő pillanatban már valami dermesztő félelem töltött el. Egyszerre úgy éreztem, mintha én volnék az a fehér inges kisfiú, aki a lépcsőháznál, karjai közt a macskával, oly riadtan nézett ránk, és akit Esztike elkergetett. És úgy éreztem, mintha Stein is én volnék, Stein, aki mellett senki sem akar ülni az iskolában, akivel a házban senki sem játszik, s akivel többé nekem se szabad.

Elszorult a torkom. „Apu – suttogtam a sötétben –, édes, drága apukám, gyere haza! Olyan rossz itt nekem! Gyere, siess haza minél hamarább, szeress és segíts rajtam...! Kérni fogom a jóistent, hogy minél előbb hazajöhess hozzám. És soha, soha nem foglak elárulni senkinek, de senkinek...”

Már egészen sötét volt a szobában. Egyre jobban rám tört a félelem.

Felálltam a zongoraszékről, és óvatosan, előrenyújtott kézzel, szorongó torokkal elindultam az ajtóhoz, ahonnan a jókedvű zivaj szűrődött be. Lábujjhegyen lopakodtam, lépteim alatt mégis meg-megreccsent a parketta. Hirtelen nagy robajjal nekiütköztem egy széknek.

Dermedten álltam meg, és abban a pillanatban kigyulladt a csillár, nappali fény öntötte el a termet.

Fekete ruhás, fehér bóbitás fiatal nő állt az ajtóban. Csodálkozva nézett rám.

– Hát maga mit csinál itt, kisfiú?

Nem tudtam szólni, nem jött ki hang a torkomon. A szobalány közelebb lépett.

– Nem hallja, kisfiú? Mit csinál itt? Talán eltévedt?

Most megfog és kivisz, villant át rajtam, ő is látja, hogy nem vagyok idevaló gyerek... hogy én nem tartozom közéjük... Elzavar innen, Istenem, menten elzavar, behívja a libériás inast...! Elkerget, ahogy Esztike kergette el a fehér inges kisfiút...

A szobalány kedvesen mosolygott. Mondott valamit, és a kezem után nyúlt.

Felsikoltottam és elugrottam tőle. Keresztülbukdácsoltam a széksorokon, hanyatt-homlok az ajtóhoz rohantam.

– Kisfiú, kisfiú!... – hallottam a lány ijedt hangját, de akkor már benyitottam.

Reszketve álltam a hatalmas, kétszárnyú ajtóban.

A gyerekek az asztalkáknál ültek, ettek-ittak, hangoskodtak. Anyu az egyik ablakmélyedésben állt keresztapával és két katonatiszttel. Fejét hátravetve éppen

kacagott valamin.

Odaszaladtam hozzá, és könnyörögve azt mondtam:

– Anyu, menjünk haza! Olyan rossz itt, anyu! Itt nem szeretnek engem...

Rám csodálkozott, szórakozottan megsimogatta a fejemet.

– Jaj, Gabókám, miket ki nem találsz!?! No, menj szépen oda a gyerekekhez, beszéljess velük.

– Nem – ráztam meg a fejem. – Nem megyek! Kérlek, vigyél haza...

– Gabó! – emelte meg a hangját, és a homlokába fenyegető ráncok szaladtak.

Keresztapa elfordította a fejét, a két tiszt bácsi furcsálkodva nézett rám.

– Nem megyek oda! – kiáltottam már hangosan. – Vigyél haza! Haza szeretnék menni... – s egyszerre kitört belőlem: – Én félek itt, félek! Nem akarok maradni! Nem akarok itt maradni...

Emlékszem, nagy csend támadt, minden tekintet felém fordult.

Keresztapa vezetett ki. A fejét csóválta, és megnyugtatóan a vállamon tartotta a kezét. Azután anyu is kijött, feldúlt és haragos volt. Nem tudom, mit mondhatott, de keresztapa fojtott hangon korholni kezdte...

És azt se tudom, hogyan jöttünk ki abból a házból, hogyan is értünk haza. Csak arra emlékszem, hogy odahaza az asztalon megtaláltam a motorbiciklit a skatulyában, selyempapírba göngyölve, és valahonnan Stein nézett rám, haragosan csillogó, égő szemmel, és azt ismételte, egyre csak azt suttogta: – Nem kell! Nem kell! Tőled nem kell!...

4

Meleg, szép nyár volt.

Anyu még tavasszal megígérte, hogy az idén vagy a Balatonhoz, vagy a Tátrába megyünk nyaralni. Mindkét helyre nagyon vágytam. De a Tátrába jobban. Anyu sokat mesélt az ottani magas hegyekről, amelyek csúcsán soha nem olvad el a hó, mesélt a függővasútról, amint magas kötélpályán úszik a felhők között, a nagy kirándulóutakról, s arról a hegyoldalba épült, gyönyörű szanatóriumról, ahol ő már volt egyszer, s ahová menni akartunk. Így hát a Tátra mégiscsak jobban izgatott.

De azután, ahogy múlt az idő, annál ritkábban került szóba a nyaralás. Anyu sokat dolgozott, gyakran csak alkonyaikor jött haza az irodából. Oly fáradt volt, hogy rögtön lefeküdt, és nem akartam a nyaralással meg ilyesfajta dolgokkal nyaggatni. Már az óvodába sem ő jött értem délutánonként, hanem Vilma. Mindig zavartan, kissé ijedten nyitott be a várószobába. Az óvónők ridegen beszéltek vele.

Én azonban nagyon megörültem neki.

Vilmát ugyanis majdnem mindennap rá lehetett venni, hogy ne villamossal, hanem gyalog menjünk haza. Ezek a hosszú séták hazáig – végig a Margit körúton, át a hídon, majd a Szent István körúton – izgalmasak és érdekesek voltak. Lassan ballagtunk a délutáni napsütésben, s Vilma türelmesen ácsorgott velem a játékboltok kirakatai előtt, kiválasztottam és gondosan megjegyeztem a legszebb dolgokat, hogy karácsony előtt majd pontosan megírhassem kívánságaimat a Jézuskának. Kívánságlistám már ilyenkor júniusban is csaknem egy teljes játékbolt készletéből állt, de ez egy fikarcnyit sem

zavart. A babákon, a főzőcskéken, a szobabútorokon, vagyis az unalmas lányjátékokon kívül minden tetszett, s mindenre áhítoztam, bár ezek a körúti játékozletek csak afféle szegényes boltocskák voltak Liebner bácsi Sas utcai, csodálatos mesepalotájához képest, ahová akárhányszor csak mély megilletődöttséggel tudtam belépni.

Azért persze a körúti üzletekben is akadt éppen elég látnivaló. Vágyaim netovábbja egy pirosra festett, csillogó csengőjű bicikli volt – természetesen kétkerekű, komoly bicikli, mert háromkerekűre már a világ minden kincséért sem ültem volna. A piros biciklit egy Szent István körúti bolt kirakatában láttam meg.

Utunk hazafelé nap nap után úgy zajlott le, hogy sietősen átgyalogoltunk a hídon (ahonnan Vilma engedélyével beleköpködhettem a Dunába, amit anyu sosem engedett meg), majd a Szent István körútra érkezve, jócskán elidőztünk a biciklisbolt előtt.

A bicikli olyan csodálatos volt, úgy ragyogott piros váza, apró csengője, sok-sok ezüstös küllője a napfényben, hogy izgalmamban és bámulatomban megszűnt számomra a világ. Először csak távolról vizsgálgattam bizonyos fensőbbsséggel, mint aki már jogos tulajdonának érzi, majd lassanként közelebb és közelebb merészkedtem hozzá, miközben bódulatomban nekimentem bácsiknak, néniknek, gyerekkocsiknak, és legvégén orromat a kirakatüveghez nyomva, közvetlen közlelől vettem szemügyre. Vilma ezalatt leült egy padra. Szóba elegyedett más, gyerekeket sétáltató cseléd-lányokkal, de biztos lehettem benne, hogy szemét egy pillanatra sem veszi le rólam.

Naponként nagyobb gyönyörűséggel nézegettem a piros biciklit, ismertem már minden porcikáját, még egy kicsi horzsolást is fölfedeztem a nyerge alatt, s minden alkalommal fájó szívvel búcsúztam el tőle.

Egyik nap aztán egy kisfiút is ott találtam a kirakatnál. Éppen olyan lelkesen, sóváran bámulta a biciklit, mint én. A kisfiú, akinek egyébként szörnyen nagy, elálló füle volt, másnap és harmadnap is a kirakatnál álldogált. Mire átértünk a hídon, s közeledtünk a játékozlet felé, ő már ott állt, s az üveghez szorítva arcát nézte, nézte a biciklit. A papája magas, ősz hajú, elegáns úr – mögötte állt, és türelmesen újságot olvasott.

Féltékenykedni kezdtem erre a nagy fülű fiúra. Mindennap jobban aggódtam, hátha megvásárolták neki a biciklit, hátha nincs már ott a kirakatban.

Mert az a gyerek állandóan nyaggatta a papáját:

– Apus, mikor veszed meg nekem ezt a biciklit?

S közben rángatta a papája kabátját és nyugösködött, mint valami nyafka kislány.

A papája pedig nem szidta meg, nem adott neki pofont, amit véleményem szerint feltétlenül megérdemelt volna, hanem csak szelíd hangon mondogatta: – Hiszen neked már van biciklid, Péterke.

– De nekem ez kell! Ez a piros! – toporzékolt a kisfiú, én pedig dühtől és féltékenységtől elhomályosodott szemmel néztem rá.

Éreztem, hogy a papája egy nap megunja majd a nyugösködését, és megveszi neki az *én* biciklimet.

Egyik este, amikor anyu már fáradtan ágyba bújt, odamentem hozzá.

Megcsókolgattam, hízelkedtem ravaszul, és amikor már nevetett, megölelgetett, szemérmesen elárultam neki vágyamat, s nem titkoltam aggodalmamat sem a kisfiú miatt. Az idén inkább semmit nem kérek majd a Jézuskától, csak hadd kapjam meg most azt a gyönyörű biciklit.

Anyu különösen mosolygott. Keze közé szorította a fejemet, és szomorúan mondta:

– Nem lehet, kicsim. Mi most, tudod, szegények vagyunk. Egyedül csak én

keresek, és az a pénz arra is alig elegendő, hogy ehessünk, kifizethessük a lakbért, a villanyszámlát meg Vilma bérét. Mert ugye, te sem akarsz, hogy elküldjem Vilmát.

Nemet intettem, mert azt csakugyan semmiképpen sem akartam volna, és duzzogva szorítottam össze a számat. De hirtelen felderültem. Pompás ötletem támadt.

– Te, anyu! – szóltam óvatosan. – Én inkább nem fogok enni. Éppen csak annyit eszem majd, hogy éhen ne haljak. Akkor Vilmát se kéne elküldeni, és a piros biciklit is meg lehetne venni.

Anyu nevetett, és a fejét csóválta. Én pedig tudtam már, hogy a bicikli sohasem lesz az enyém. A nagy fülű gyereké lesz, akinek van már biciklije, de a papája ezt is meg fogja venni neki, mert annak a gyereknek biztosan gazdag apukája van, és... mert *van* neki apukája. Lehajtottam a fejemet, megcsókoltam anyut, és szótlanul visszamásztam az ágyamba.

Arra gondoltam, ha apu itthon volna, már holnap megvenné nekem a biciklit. Milyen jó annak a ronda, nagy fülű Péterkének! S milyen rossz nekem, hogy szegények vagyunk, hogy tulajdonképpen nincs is apukám! Ki tudja, mikor engedik haza a rendőrök?

A kedves, piros bicikli és apu összekapcsolódott a gondolataimban. Igen, az volna a legszebb, ha a biciklit apu vásárolhatná meg nekem. Szépen bemennék az üzletbe, a boltos, aki persze öreg ember, mert a játékarusok mind barátságos, öreg bácsik, kijönne a pult mögül és nyájasan megkérdezné:

– Mit parancsol a fiatalúr?

Vagy azt kérdezné:

– Miben lehetek a szolgálatára, fiatalember?

Erre én zavarba jönnék, de apu kedvesen noszogatna:

– No, Gábor, mondd meg szépen a bácsinak. Csak nem szégyelled magad?

És borzasztó jóízűen nevetni kezdene rajtam, mert apu úgy tud nevetni!

– A piros biciklit kérem! – mondanám halkán, és rámutatnék a biciklire ott a kirakatban.

Erre a boltos tréfálkozni kezdene, hogy „ejha, milyen nagy legény ez a fiatalember, pedig azt hittem, még háromkerekűn jár”, de én nem szólnék semmit, mert hát a felnőttek szeretnek viccelődni a gyerekekkel, ami nem szép tőlük, és dühítő is, de ők már ilyenek.

Szóval a bácsi kiemelné a kirakatból a biciklit – ábrándoztam tovább megmutatná, milyen kitűnő darab, s felszólítana, hogy vizsgáljam meg a csengőt és a gumikat.

Azután a pénztárhoz fáradnék, mert pénztárhoz soha min megy, hanem *fárad* az ember, apu kifizetné a számlát, és... esetleg még egy szirénázó tűzoltóautóra is rá lehetne beszélni, vagy arra a huncut fakutyára, aminek mozog a farka, vagy...

Felsóhajtottam.

Túl szép volt ez az ábránd – magam is éreztem.

Másnap, amikor az óvodából hazafelé sétáltunk, a bicikli már nem volt a kirakatban. Valami hitvány, zöldre mázolt háromkerekű állt a helyén. Megszorítottam Vilma kezét, hogy siessünk tovább. Vilma nem szólt, csak a kezemet szorongatta. A Nyugatinál a nagy bajszú, öreg árustól kel sóspercet vett nekem, holott máskor csak egyet szokott, s hazáig szótlanul ropogtattuk a pereceket.

Odahaza egy szóval sem említettem anyunak a dolgot, jókedvet mutattam, nevetgéltem, mialatt ő írógépeit az ebédlőasztalon, mert mostanában még haza is hozott munkát. Éreztem, hogy én most nagyon jó vagyok, ő nem is sejti, hogy milyen jó.

Azután anyu még egyszer beszélt arról, hogy szegények vagyunk. Ez akkor történt, amikor június vége közeledett, már itt volt az ideje, hogy elutazzunk nyaralni valahová.

Az állatkertben sétáltunk aznap. Vasárnap délelőtt volt, ragyogó idő. A matrórúhámban igen elegáns voltam, s egy ismeretlen bácsinak úgy megtetszettem, hogy kérte anyut, hadd fényképezzen le, és le is fényképezett, később felültünk a pónifogatra, össze-vissza vágattunk a kis sétatúton, és minden gyerek irigykedve bámult engem.

– Gabókám – mondta. – Az idén nem megyünk nyaralni.

Anyu fején borzasztó kalap volt, borzasztóbb még annál a széles karimájú barnánál is, mert ennek valamiféle váza formája volt, és hátul egy toll ágaskodott ki belőle. Éppen azon mulattam magamban, hogy ez a toll mennyire hasonlít a sétaúton mászkáló pávák tollához, s így az első pillanatban nem is figyeltem fel arra, amit mondott.

Majd felkaptam a fejem, értetlenül csodálkoztam rá.

– Nem megyünk?

Elfordította a fejét. Azt hiszem, szándékosan nem nézett rám, bizonyára szégyellte magát.

– Nem megyünk? – suttogtam, s átjárt a csalódás. – Se a Balatonhoz, se a Tátrába? ... – És hirtelen kitört belőlem: – Miért vagyunk mi szegények? Az óvodából mindenki megy nyaralni! És Schmidt Karcsi is elmegy! Az összes gyerek a házból! Én is el akarok menni!

Anyu ijedten nézett rám, csitított.

– Én nem akarok szegény lenni! – kiáltottam dühösen. – Keressél több pénzt, hogyne legyünk szegények! Én nyaralni akarok, igenis, nyaralni!

– Gabó, Gabó... – mondogatta anyu riadtan. Szinte kicsike lett ott, mellettem az ülésen, és olyan borzasztóan nevetséges volt a fején a tollas kalap.

Nem törődtem vele. Felfakadt minden meggyült keserűségem. A sok megaláztatás az óvodában, az állandó félelem, a piros bicikli fölötti fájdalom... minden, minden, ami csak lerakodott bennem az utóbbi időben. Dühödten, gyűlölködve, lábammal minduntalan toppantva kiabáltam, és őt okoltam mindenért. Nem tudom, miket mondhattam. De anyu egyszer csak megállította a kocsit, és kiszállt belőle.

Nem szólt hozzám, nem is nézett rám. Lassan ment a sétaúton. Én mögötte lépegettem, még mindig haragosan, de már lelkiismeret-furdalással. Szerettem volna kiengesztelni.

Így jöttünk ki némán az állatkertből, így szálltunk fel a földalattira, így érkeztünk haza.

Anyu otthon se szólt hozzám, merev, szomorú szemével keresztül nézett rajtam. Később bement a hálószobába, s én görcsösen erőlködtem, nehogy halljam, nehogy észrevegyem, hogy ő odabent sír.

Anyu ezúttal haragtartó volt.

Nekem már nem is fájt az elmaradt nyaralás, belenyugodni m. Mindig meg tudtam ítélni, meddig érdemes valamiért rimánkodni, ha úgy adódik: bögni, s melyik az a pillanat, amikor tudomásul kell venni, hogy minden hiábavaló. Ilyenkor egykettőre megbékéltem.

Annyi azonban bizonyos, hogy anyut most nagyon megbánhattam, ő igazán nem szokott ennyire haragtartó lenni. S ami a legrosszabb volt: nem veszekedett, nem kiabált, csak hallgatott. Egészen úgy tett, mintha nem ismerne, nem léteznék a számára, sőt tulajdonképpen a világon se volnék.

Hazajött az irodából fáradtan, éles vonásokkal az arcán, de nem csókolt meg, nem üdvözölt, mint máskor, nem is kezdett pörölni akármilyen csekélység miatt – rám e hederített. Az asztalnál vacsora közben se szólt hozzám, még akkor sem veszekedett, ha kalimpálni kezdtem a lábaimmal vagy az arcomat csipkedtem. Kicsit belém bújt az ördög, s annyit csipkedtem az arcomat, akkorákat kalimpáltam, mint soha. Kíváncsi voltam, meddig állja a némaságot.

Állta. Hallgatott, egyre hallgatott. Szigorúan, komoran es kimerültén. Kezdtém igazán megijedni. Hátha nem szól többé hozzám! Hátha nem szeret már! És amire gondolni se mertem – hátha megírja az egészszet apunak! Megírja, hogy engedetlen, rossz kölyök vagyok. Apu pedig nagyon szomorkodna. Talán sírna is. Még sokkal rosszabb lenne neki ott, abban a táborban.

Ültünk az asztalnál, vacsoráztunk.

Anyu kenyeret szelt, megkente vajjal, és váratlanul elém tette. Sokat ettem, a hasam már dugig volt. Alig tudtam legyűrni a falatokat, de nem mertem ellenkezni. Volt anyuban valami félelmetes. Féltém ettől a makacs hallgatástól, és igyekeztem a legillegedelmesebben viselkedni. És ettem, ettem egyik vajas kenyeret a másik után, miközben szinte úgy éreztem, hogy hízom, gömbölyödöm. Olyan kövér leszek, mint a Schmidt Karcsi, gondoltam boldogtalanul, és Dagadtnak fognak csúfolni.

Végül nem bírtam már többet enni, óvatosan megszólaltam:

– Anyu! Már nem vagyok éhes...

Ilyenkor ő azt mondja: „Ezt a kenyeret még meg kell enned! Micsoda malackodás otthagyni, amibe beleharaptál! Pfuj Teufel!”

De most nem mondta, hogy *pfuj Teufel*, semmit se mondott. Közönyös arccal elvette a tányért, a pohárba teát töltött, és elém tette.

Ez már sok volt egy kicsit. Ezt már nem lehetett elviselni.

– Anyu... – szólaltam meg hüppögve.

Evett. Nem válaszolt. Rám se nézett. Bátorságom teljesen elillant, és arra gondoltam, hogy talán *tényleg* nem szól többé hozzám. Valami kaparni kezdte a torkomat, sírhatnékom támadt. Nem bántam volna, ha gorombán beszél velem vagy magáz, mint a Schmidt Karcsit szokta a papája.

– Anyu – szepegtem –, édesanyu... Én eszem még, ha akarod...

Nem szólt, rám se nézett, de puff neki... kente is azonnal a kenyeret, aminek már a pusztá látványától enyhe émelygés kerülgetett. Mégis ettem, ellenkezés nélkül gyűrtem le a falatokat. El fogom csapni a hasam, gondoltam bús beletörődéssel, Déness doktor bácsi ricinust rendel majd, és azt is, még a ricinust is ilyen szótlánul diktálja belém anyu.

– Bocsáss meg, anyu – mondtam csendesen. – Nem leszek rossz soha többé.

Egy pillanatra rám nézett, s végre megszólalt:

– Azt ne mondd. Azt, hogy *soha többé*.

Engedelmesen bólintottam. Igen, nem mondom, hogy soha többé nem leszek rossz, mert igazán biztos, hogy leszek én még rossz, de a héten már *tényleg* nem leszek az többé, azt az egy-két napot valahogy csak kibírom – s boldog vagyok, repülni tudnék, hogy anyu végre szólt hozzám.

– Csak azt ígérd meg – folytatta csendesen –, hogy olyan csúnyán nem viselkedsz máskor, mint az állatkertben.

– Igen – feleltem gyorsan, elfúló hangon. – Megígérem, anyu...

Elgondolkodva kémlelte az arcomat. Azután, amit ritkán tett, cigarettára gyújtott.

– Nem tudlak elvinni nyaralni – mondta. – Nem vagy már olyan kisfiú, hogy meg ne érthetnéd: nincs rá pénzünk. Mástól pedig nem akarok kölcsönkérni. Az szégyen... Van olyan gyerek is, aki életében sose volt nyaralni. Egyszer te is kibírod.

– Igen, igen – helyeseltem. – Hidd el, anyu, engem már nem is érdekel a nyaralás. A Tátra se... Különben is, szörnyen unalmas lehet folyton csak havas hegyeket látni.

Arcán halvány mosoly derengett fel, de rögtön elkomolyodott. Ráncolni kezdte a homlokát.

– No, add csak ide a kezed! – Odahúzta magához és ráütött.

– Azt hiszed, te szentelen, nem láttam, hogy állandóan csipkeded magad, és kalimpálsz a lábaddal?

Most már csak boldogan nevettem ezen, s erre ő is elnevette magát.

– Ó, te gézengúz! Hogy mennyi bajom van veled! De ma legalább rendesen vacsoráztál.

Szívott a cigarettából, és a szeme sarkából rám sandított.

– Voltam ma nagyanyánál. Beszéltem vele. Őhöz kimehetnél három hétre. Az is csak nyaralás...

Ugrálni szerettem volna örömben.

Hiszen ez csodálatos! Nagyszerű! Nagyanyáék a városszélen laknak, ami még Pest is, meg már nem is Pest. Nagy, tornácos házuk van, kerttel, a kert mellett ott a vasúti töltés, azon túl pedig a véghetetlen, szabad mező.

– Ez az igazi nyaralás! – lelkesedtem és az asztal fölött meg akartam csókolni anyut. – Ez a Balatonnál meg a Tátránál is jobb!

Ő azonban nem engedte, hogy megcsókoljam.

– Nana! – tolt el magától. – *Ennyire* még nem vagyunk jóban. Azt hiszed, az ilyen könnyen megy? Most pedig egy-kettő, tessék fogat mosni, megmosakodni!

Jókedvem ettől némileg lelohadt, de engedelmesen kibaktattam a fürdőszobába.

Megmosakodtam, fogat mostam, sőt a hajamat is megfésültem. Az nem volt egyszerű dolog. Valóságos szénaboglya az én hajam, ahogy Vilma mondogatja. S megint azon bosszankodtam, hogy bármit teszek, a forgómon csak ott ágaskodik a kakastaréj, és azon nem lehet segíteni.

Szaladtak a napok, néha érdekesen, néha unalmasan. Jobbára unalmasan. Vártam, mikor indulhatok végre-valahára nagyanyához nyaralni. Legszívesebben álló nap csak azt számolgattam volna, hányszor kell még lefeküdnöm és felkelnem addig.

Jártam az óvodába, ahol végképp egyedül éreztem magam. Már Esztike sem törődött velem; ha szólt is hozzám, csak azt mondta: *te hazudós*, és nem hívott többé a kertbe hintázni. Reggelente félve indultam el, s már útközben azon reszkettem, hogy milyen büntetést kapok majd aznap. Szinte mindennap büntetést kaptam. A gyerekek ilyenkor kárörvendően kuncogtak, és Esztike kék szeméből is csak csúfolódás áradt. Senki se szeretett ott. Senki, ezt napról napra a bőrömön érezhettem.

De erről se beszéltem otthon anyunak. Nem akartam keseríteni, hiszen láttam, mennyi keserűség és gond nyomasztja nap nap után.

Vacsora után rendszerint munkához látott.

Elővett egy kék fedelű, vaskos dossziét; a dossziét valamiféle címer díszítette, és az volt rányomtatva: SECURITAS. Ebben az irodában volt anyu állásban.

Az irodában szigorú arcú, szemüveges ügyvéd urak dolgoztak. Sötét ruhában,

barátságtalanul üldögéltek asztalaik mögött, és valahogy félni, de legalábbis tartani kellett tőlük. Valamennyiük között a legszigorúbb és a legbarátságtalanabb Rechnitz úr volt, a főnök. Neki külön szobája volt, hatalmas, bőrpámás ajtóval, amelynek a kilincsét föl sem értem, s amelyen mindenki csak finom kopogtatás után, borzasztó illedelmesen mert belépni. Rechnitz úrtól mindenki úgy félt, akár a fűztől. Holott az én szememben inkább mulatságosnak tűnt elő, semmint ijesztőnek. A fényes, kopasz fejével, vastag, fekete keretes szemüvegével teknősbékára emlékeztetett. Hanem ami igaz, igaz: ordítani valami páratlan módon tudott. Nem is ordítás volt az, valóságos oroszlánbömbölés, ahogy az ügyvéd urakat leterem tette, azok pedig hol lángvörösen, hol sápadtan hallgatták, anélkül hogy akár nyikkanni is merészeltek volna. Anyuhoz azonban – akit úgy szólított: *Magdikám* – mindig roppant kedves volt. Úgy éreztem, szereti anyut. Nemrégiben még valamilyen különmunkát is szerzett neki, hogy több pénzt kereshessen. A különmunkát tartotta anyu a kék fedelű dossziében.

Rengeteg dolga volt vele.

Éjjelente nemegyszer riadtam fel arra, hogy a másik szobában kopog az írógép. Még mindig dolgozott. De az is előfordult, hogy le sem feküdt, hanem alvás nélkül ment reggel az irodába. Ezért volt olyan fáradt és sovány, hogy Déness doktor bácsi újabban csak zsémbelődni tudott vele, ha összetalálkoztak az utcán. Vilma is egyre jobban aggódott érte. Olyanokat mondott, „el tetszik fogyni, mint a gyertyaszál”, meg „olyan hétszűkesztendő a nagyságos asszony, hogy még belebetegszik egyszer”. Ettől féltettem magam is.

– Ne gépelj olyan sokat, anyu – könyörögtem –, biztosan nem muszáj annyit gépelned! – ám ő szomorúan rázogatta a fejét és kifejező, szép arcán lemondó kis fintorok váltakoztak, de bizony muszáj, mondta, kell a pénz, minden fillérre szükség van, mert nagy a drágaság, napról napra drágul az élet.

Gyakran értem azon, hogy ceruzával a kezében, hosszadalmasan számolgat egy papiroson, és félhangosan mormolja: „tíz pengő erre, öt pengő arra” – a végén pedig sóhajt egyet, összegyűri a papirost, s csak ül ölébe ejtett kézzel, tehetetlenül, mint aki mozdulni se tud, és megadó, fáradt mosolya szinte az arcára kövik

Egyik nap kicsúszott a száján, hogy főleg a német óvoda miatt kell annyit dolgoznia, mert az iszonyúan drága. Nyomban kaptam az alkalmon, hogy megkockáztassam: ha olyan iszonyúan drága, vegyen hát ki és küldjön vissza a régi óvodába.

– Nem, azt nem lehet – mondta gyengéden –, verd is ki a fejedből, szívecském. Nekünk most semmi sem fontosabb annál, mint hogy a birodalmi óvodába járhas. Tudod-e, hányan irigyelnek ezért?

Nem tudtam. Csak azt tudtam, hogy akárki is az, aki ezért irigyel, ritka nagy hülye lehet – de ezt persze nem mondtam meg anyunak, hanem vigasztalóan rámosolyogtam és kidüllesztettem a mellemet.

– Ne félj, anyu! Ha megnövök, olyan sok pénzt fogok keresni, hogy gazdagabbak leszünk Schmidt bácsiéknál, sőt Esztikééknél is. Mi leszünk az egész világon a leggazdagabbak. Tizenegy... nem, tizenöt szobánk lesz, és... négy zongoránk. Meg lesz egy piros biciklim is.

De hát ez csak afféle hengegés volt, magam tudtam a legjobban, még ha szemlátómást jólesett is anyunak, és arra gondoltam, hogy a gyerekek bizonyára azért kínoznak az óvodában, azért árulnak be ok nélkül, s azért csúfolódnak és nevetnek rajtam kárörvendőn, amikor büntetést kapok, mert tudják, hogy mi szegények vagyunk. És aki szegény, annak úgy látszik, nemcsak szégyenkeznie kell, hanem azt bárki bánthatja, akinek csak kedve támad rá.

És láttam, így van ez anyuval is.

Mert újabban már nemcsak otthon dolgozott, hanem esténként eljárt egy úrhoz is gépelni.

Ez az úr – anyu elmesélte Vilmának és nekem – borzasztóan gazdag ember, valami nagy gyáros, akinek ő a leveleit másolja. Ezt a munkát is Rechnitz úr szerezte neki, és anyu többször elismételte:

– Milyen rendes ez a Rechnitz úr! Milyen rendes ember, istenem!...

Vilma bólogatott, és azt mondta, hogy hiába, vannak még rendes emberek. Erre anyu is bólogatni kezdett, és mind a ketten sokáig bólogtak együtt. Én komoly ábrázatot vágtam, holott Rechnitz úr nem is érdekelt. Az az úr érdekelt, aki gyáros, és borzasztóan gazdag. Szerettem volna, ha anyu egyszer elvinne hozzá, de megkérni nem mertem. Úgyse vinne el, csak mondogatná, hogy ne nyűgösködjem, s talán még meg is haragudna.

Egyik este aztán mégiscsak elvitt magával.

El kellett vinnie, mert Vilma kimenőt kapott, és senki se vigyázott volna rám. Én ugyan duzzogtam, adtam a sértődöttet, és azt hajtogattam, hogy nagyfiú vagyok már, tudok magamra vigyázni, de titokban módfelett elégedett voltam, hogy mégis teljesül a kívánságom, és megismerkedhetem a gazdag úrral.

8-as villamossal mentünk az Országházig. Ott leszálltunk. Kiértünk a Duna-partra, és egy gyönyörű, új ház kapuján léptünk be. Lift vitt föl a legfelső emeletre, s közben anyu – ki tudja, hányadszor! – azt ismételte:

– Gabókám, itt nagyon jónak kell lenned. Csendesnek, illedelmesnek, úri-gyerekeknek... És köszönj szépen, és mutatkozz majd be Günczler úrnak.

Bóbitás szobalány nyitott ajtót. Bekísért minket egy nagy szobába. Ebben a nagy szobában pompás, süppedős szőnyegek voltak, az ablaknál hatalmas íróasztal állt, odébb egy másik, alacsony asztal fotelekkel. Körös-körül könyvespolc borította a falakat, egészen föl a mennyezetig. A széles ablakból éppen a Várra lehetett volna látni, meg a Dunára és a Margit hídra, talán még a Szigetre is – de az ablaktáblákat most vastag, fekete függöny takarta, mert az elsötétítést még egy olyan gazdag embernek is meg kellett tartania, mint amilyen Günczler úr volt.

Anyu cigarettára gyűjtött. Idegesen, de lábujjhegyen járkált ide-oda. Időnként hozzám szaladt, gyorsan megfésülte a hajamat vagy megigazította a ruhámat, és újra meg újra a fülembé súgta:

– Légy jó, kicsikém! Ne hozz szégyent anyura!

– Igen, anyu – suttogtam, mert ebben a nagy könyvtárszobában valahogy csak suttogni mert az ember, pedig csiklandozó vágyat éreztem, hogy harsányakat rikkantsak vagy mondjuk, teli torokból énekelni kezdjek.

– Igen, anyu – suttogtam. – Jó leszek, csak azzal a négerrel hadd játsszam.

Az egyik fotel mellett ugyanis egy néger állt. Fából faragott, libériás néger, s szélesen vigyorogva hamutálcát tartott a kezében. Ha az ember megnyomta a fejét, karja megmozdult, és lejjebb vagy följebb emelte a hamutartót.

– Nem szabad – szólt anyu ijedten, amikor bemutattam neki a libériás néger tudományát. – Jaj, itt semmihez se szabad nyúlni...!

Ekkor felpattant az ajtó. Alacsony, ideges ember sietett be, cigarettafüstbe burkolózva. Láttomra csodálkozva megtorpant.

– Günczler úr, kérem – szabadkozott anyu zavartan –, nem tudtam kire hagyni a kisfiámat. Ne haragudjon, hogy kivételesen elhoztam. Gabó, kicsim! Gyere, mutatkozz be Günczler úrnak!

Ez a Günczler úr egy cseppet sem tetszett nekem. Főként azért nem tetszett, mert anyu olyan ijedt volt előtte. Mogyorván nyújtottam neki kezét. Dünnyögött valamit, két ujjával szórakozottan megcsípte az arcomat, amit különösen utáltam, és többé ügyet sem vetett rám.

Belevetette magát az egyik bőrfotelbe, lábát keresztbe dobta a térdén. Újabb cigarettára gyújtott, és rekedtes, erős hangon diktálni kezdett.

Anyu pedig gépelt. Büszkén figyeltem, milyen ügyesen, gyorsan kopogtatja a betűket, és sértett, hogy Günczler úr erről egyáltalán nem vett tudomást, és nem dicsérte meg. Nem, ő csak diktált, fel sem pillantva a kezében tartott papírokból. Anyu csupán akkor pihenhetett meg, amikor betelt az oldal, és új papírost csavart az írógépbe.

Günczler úr közben fintorokat vágott, türelmetlenül ütögette a fotel karfáját, s ingerült hangon ismételte:

– Siessünk, kérem, siessünk. Bocsásson meg, de sietnünk kell...

Néztem ezt a bácsit, Günczler urat, és csodálkoztam magamban. Milyen incifinci ember! Olyasféle csalódottság volt ez, mint amikor a Kautzky papájával találkoztam. Kicsi, sovány, csúnya ember volt Günczler úr, és ha az utcán a járókelők közt látom, igazán mindenre gondoltam volna, csak arra nem, hogy gyáros és olyan gazdag. Micsoda undok, ideges ember! Hogy sürgeti, hajszolja szegény anyut! S anyu milyen ijedt! Hogy elpirul, milyen zavartan mosolyog, ha hibát ejt és radióznia kell!...

És a bácsi, ez a gazdag, utálatos bácsi, nemhogy vigasztalta volna vagy mondaná: *nincs semmi baj, nagyságos asszony*, csak hallgatott, ingerülten dobogtatta a karfát, cigarettázott és idegesen kérdezgette:

– Folytathatjuk, kérem? Folytathatjuk?

Gyűlöltem.

Az ablaknál ültem a fotelban, és már szerettem volna, ha nem vagyok itt, ha nem látnám anyu ijedt arcát, bocsánatkérő mosolyát, ha nem kellene hallanom megszeppent hangját, s megint csak az jutott az eszembe: milyen más volna minden, ha apu itthon volna. Apu jól rápirítana erre az undok bácsira, hogy így beszél anyuval, esetleg meg is verné. De nem, el se engedné ide anyut, nem is kellene idejönnie, hiszen ha apu itthon volna, nem volnánk szegények...

Günczler úr pedig diktált, diktált. Rettentően unalmas leveleket diktált. A levelekben csak pénzről volt szó, üzleti dolgokról, és mindegyik levele Svájcba szólt. Az is kiderült, hogy a bácsi szörnyen vágyik Svájcba, mindenáron ki akar oda menni a pénzével együtt, mindenáron és minél hamarabb.

Azután nagyon sokára már, végre abbahagyta a diktálást.

– Mára befejeztük – jelentette ki szárazon, és összecsapta a kezében tartott mappát.
– Holnap fél nyolcra jöjjön, kérem.

Elővette a tárcáját, és pénzt adott anyunak.

– A múltkori és a mai díj... – Rám nézett, rövid habozás után kivett még egy bankjegyet. – Ezen meg vegyen a kisfiúnak csokoládét.

Láttam, anyu fülig pirul, s olyan mozdulatot tesz, mint aki rögtön visszaadja a pénzt. De aztán sietve, kapkodva azt is begyúrte a retiküljébe.

– Köszönöm szépen, Günczler úr – mondta lesütött szemmel. – Nagyon köszönöm a kedvességét.

Günczler úr türelmetlenül legyintett, mint akinek terhes ez a sok beszéd, s megint megcsípte az arcomat. Annyira utáltam, hogy legszívesebben belerúgtam volna.

Anyu pedig mosolygott, furcsán és gyámoltalanul, és nem nézett rám.

És ahogy hazafelé mentünk a kihalt, elsötétített utcákon, sietve, szótlánul, végig az járt a fejemben: szólni fogok Vilmának, hogy írjunk apunak levelet. Apu pedig tiltsa meg anyunak, hogy Günczler úrhoz járjon dolgozni. Akármilyen szegények vagyunk is most, legyünk inkább még szegényebbek, de ne engedje meg anyunak, hogy ilyen sokat dolgozzon, mert beteg lesz, és talán még kórházba is viszik. S akkor nem lesz már se apukám, se anyukám.

A hét végén váratlanul azt mondta anyu:

– Hétfőn már mehetsz nagyanyához.

Éppen vacsoráztunk, izgalmamban felborítottam a kávésbögrét.

Jaj, most összeszid – riadtam meg, de ezúttal nem veszekedett.

Szótlánul fölemelte az abroszt, kendőt tett a folt alá.

– Légy jó náluk. Nagyapa, tudod, betegeskedik. Megértőnek kell lenned. Nem szabad lármázni, csintalankodni.

Komolyan bólogattam. Nem fogok se lármázni, se csintalankodni. Jó leszek. Megértő leszek... És jó... Olyan borzasztó jó leszek, hogy anyu el se hiszi majd. Csak ne volna olyan messze a hétfő!

Anyu egyszerre elmosolyodott, derűs lett az arca.

Én is nevettem, örültem, hogy végre egy kicsit jókedvű.

– Ha még azt is megígéred – pillantott rám –, hogy nem fogsz Janitól csúf szavakat tanulni, valami nagyon nagy meglepetést kapsz tőlem.

Izgatott lettem. Mi lehet a meglepetés?

De hát hogy ígérhetném meg, hogy nem tanulok csúf szavakat? Jani az unokabátyám. Anyu testvérének, Ákos bácsinak a fia. Ott laknak ők is nagyanya házában. Ha nagyanyánál vagyok, állandóan Janival játszom. Ő már nagy fiú, negyedik elemista, de nem szégyelli, hogy én csak óvodás vagyok még, és mindig bevesz a csapatába. Azt hiszem, Jani szeret engem. Az igaz, hogy csúnyán beszél. Az is igaz, hogy gyakran követeli, beszéljek én is csúnyán, meg mindenféle csúnya dolgokat mutogassak. És ha nem teszem, haragszik és dühös.

De azért anyunak nagy sietve kijelentettem, nem fogok Janitól csúf szavakat tanulni, mondhat ő nekem bármit, egyik fülembe, a másikon ki.

S fészkelődtem, tükön ültem már: mi lehet a nagy meglepetés?

– Apu írt neked.

Mukkanni se tudtam, az asztal lapját szorongattam.

Anyu hangosan olvasni kezdte:

– *Novák Gábor jó kisfiúnak!...* Ez a címzés, tudod – lelte hozzá. – *Édes, kicsi Gáborom! Apu megint messzire utazik tőled, s egyelőre nem látogathat meg. De mi ketten már nagyon megszoktuk, hogy alig vagyunk együtt, és csupán gondolatban láthatjuk egymást. Kérlek, ne szomorkodj ezen, mert a nyár végén biztosan meglátogathatlak...* No, Gabó – zsörtölődött anyu nehogy pityeregj nekem...

– Nem pityergek – suttogtam, lenyeltem a könnyeimet. Nem jöhet haza, gondoltam. Nem engedik haza a rendőrök. És biztos később se jöhet haza, csak vigasztalni akar...

– Figyelsz? – kérdezte anyu. – Olvasom tovább. *Te már okos, nagy gyerek vagy, így hát tudom, nem haragszol rám, hogy nem látogathatlak meg, és ugyanúgy fogsz szeretni, ahogy én téged.*

– Igen, apu – suttogtam. – Én ugyanúgy szeretlek. Én nem haragszom rád. Egy icipicit sem...

– *Én borzasztó sokat gondolok rád – folytatta anyu az olvasást –, s az itteni nagy üzletben már ki is néztem neked egy gyönyörű taligát, ásót, lapátot. Ezekkel most én játszón}, tudod, de ha ugyanolyan jó leszel, s ugyanúgy szót fogadsz anyunak, mint eddig, akkor én ilyen ajándékot hozok neked, de neked nem kell idejőnnöd, hanem a Ligetben játszatsz vele. Millió fogaspuszt küld: Apu.*

Anyu rám nézett és mosolygott.

Én is elmosolyodtam, főleg a fogaspusztok miatt. Már csak azon szomorkodtam, hogy apu nem jöhet haza.

– Rajz nincs? – kérdeztem. – Apu most nem rajzolt nekem?

– De bizony rajzolt – felelte anyu, és megfordította a levelezőlapot.

Ó, de kellett nevetnünk azon a rajzon!

Apu egy embert rajzolt, aki félmeztelenül, sapkában, csizmában, óriási talicskát tol a hegyre. Egészen belegörbül az erőlködésbe, és mókás grimaszt vág.

Neveztünk rajta, ám anyu valahogy furcsán nevetett már, mint aki sírni készül. Megremegett a válla is, majd gyorsan felugrott és kiszaladt a fürdőszobába.

Én pedig fogtam a zöld levelezőlapot, és diadalmasan bevittem a hálószobába. Felrajzszögeztem a szekrényem fölé, oda, a vonatos rajzhoz, s jókora büszkeséggel gondoltam, hogy beszélhet akármit Esztike, ilyen apukája senkinek sincs a világon!

Persze, igaz, hogy hiába van olyan nagyszerű apukám, mint senki másnak – nincs itthon. Esztikének meg állandóan otthon van a papája, pedig igazában neki kéne ott lennie, ahol apunak. Hiszen <5 katona. Csakugyan, miért nem az Esztike papája van ott?...

Ez szöveget ütött a fejembe.

Visszaügettem az ebédlőbe, ahol anyu már Vilmával együtt az asztalt szedte le, és kereken megkérdeztem: miért nem az Esztike papája van ott, ahol apu?

Kissé elcsodálkozott, majd türelmesen magyarázni kezdte:

– Tudod, Esztike papája magas rangú katona. Szóval, igen fontos ember a katonák között. Altábornagy.

– Az altábornagyokat nem viszik el harcolni? – kérdeztem gyanakodva. – És vidékre sem viszik őket dolgozni?

Vilma szélesen mosolygott rám, anyu száján is halvány mosoly jelent meg.

– Nem – felelte. – őket nem viszik el. Ők se nem harcolnak, se nem dolgoznak. Azért altábornagyok.

A fejemet csóváltam.

– Akkor meg mi szükség van altábornagyokra?

– Ők itt maradnak Pesten – magyarázta anyu. – Innen irányítják a katonákat meg a háborút.

– Telefonon? – kérdeztem még gyanakvóbban, mert biztosra vettem, hogy anyu viccelődik.

– Igen – mondta komolyan. – Telefonon, postán, távirón... Odatelefonálnak a frontra, hogy mit csináljanak a katonák.

Hallgattam egy kicsit, nem fért a fejembe a dolog. Lehet, hogy anyu mégse viccel? Hogy mégis igazat mond?

Akkor Esztike papája gyáva – mondtam óvatosan. – Hiába altábornagy, mégis gyáva. Biztosan nem mer kimenni a háborúba, nehogy eltalálja egy golyó.

Anyu mosolygott.

– Attól mindenki fél, kisfiam.

– De apu nem! – kiáltottam. – Ő aztán nem fél! Apu bátor!

– Igazad van – bólintott anyu, és megcsókolt. – Apu bátor ember.

– És a bátor emberek sosem hálnak meg – mondtam meggyőződéssel.

– Sosem – helyeselt anyu. – De most már késő van, eredj szépen, fekdj le.

Hanem a lefekvésből semmi nem lett.

Váratlanul betoppant hozzánk Gyuri bácsi és Vera néni.

Gyuri bácsi apu öccse, és anyu azt mondja róla: lehetetlen, bolondos fiú. Gyuri bácsinak ugyanis furcsa szokásai vannak. Beállít éjfélkor, valamennyiünket fölver, és közli, hogy Vera néni kidobta hazulról, mert összeveszték, és nálunk szeretne aludni. Vagy azért állít be, mert éhes és enni akar, vagy egyszerűen csak húsz pengőt kér kölcsön aputól. Ilyenkor apu és Gyuri bácsi hajnalig is elszórakoznak az ebédlőben. Isznak, beszélgetnek, fojtott nevetésüket egész éjjel hallani. Másnap aztán anyu veszekszik apuval. Olyanokat mond, hogy a mi lakásunk nem szálloda, és szidja Gyuri bácsit, hogy éhenkórász, kunyeráló, könnyelmű, akinek nem szabad pénzt adni.

Én azonban szeretem. Talán azért szeretem, mert csöndes, szomorú ember. Kicsi és sovány, mindig kopott kabátban jár. Többnyire csak ül, ül és hallgat, a szeme pedig félénk és nagyon szomorú. Máskülönben verseket ír. Az a foglalkozása, hogy költő. Egyszer, amikor egy kicsit becsípett, és felderült a kedve, elmagyarázta nekem, hogy miért is nevezik az olyan embereket, mint amilyen ő is, költőnek. Azért nevezik így őket, mondta, mert egész nap csak üldögélnek a papirosukon, s ahogy a tyúk tojást költ, úgy költik ki ők is a verseket. Nem hittem neki, mire kihúzott a zsebéből egy üres papirost és ráült. A homlokát ráncolta, szuszogott, sóhajtozott, grimaszokat vágott, szemét hol becsukta, hol kinyitotta – mindezt pissenés nélkül, áhítatosan figyeltem –, majd hirtelen elmosolyodott, fenéke alól kihúzta a papírt, és – csodák csodája! – az előbb üres lap teli volt betűkkel!

Már majdnem elhittem neki, amikor észrevettem valamit. „Gyuri bácsi – szóltam gyanakodva. – Hiszen ezek írógépes betűk...” „No nézd csak! – álmétkodott el. – Eddig csak tintabetűs verseket tudtam költeni.” Azzal felcacagott, megmutatta a papirost. Hát persze, az egyik fele egészen tiszta volt.

Egy csöppet sem haragudtam rá emiatt, de Vera néni dohogott, hogy Gyuri bácsi szégyellje magát, és ne olyan kisfiúk előtt fitogtassa a humorát, mint én vagyok.

Vera néni egészen más, mint ő. Szigora, gyakran mérges. Sokat pöröl Gyuri bácsival, és néha egészen úgy bánik vele, mintha a kisfia lenne. Én is tartok tőle egy kicsit, de hacsak tehetem, titokban bámulom. Magas, szép néni, sápadt arcával, sötét szemével, hosszú, fekete hajával mesebeli hercegnőre emlékeztet.

Most ott álltak az ajtóban, s anyu ijedten nézte őket.

Én álmétkodtam, mert Gyuri bácsi úgy festett, mint valami ágrólszakadt. Foltozott ruhában volt, amely lötyögött rajta, és karján könyökéig lecsúsztatva gyűrött, sárga, széles szalagot viselt. Igazán alig lehetett ráismerni ebben az öltözékben.

Anyu olyan sápadt lett, mintha minden csepp vér kiszaladt volna az arcából.

– Senki se látott meg titeket? – kérdezte fojtott hangon, cs hevesen megrázta a fejét. – Ó, Istenem, de könnyelműek vagytok!

Láttam, Vera néni szeme fellobban erre, de Gyuri bácsi sietve megfogta a kezét.

Bűnbánóan nézett anyura.

– Ne haragudj, hiszen csak egy percre jöttem. Éppen csak elbúcsúzni...

– Elbúcsúzni? Így? Ebben az öltözetben, ezzel a karszalaggal?... – Anyu indulatosan felnevetett. – Azt hittem, ennél több eszed van!

Csak bámultam anyura. Mi történt vele? Mitől ilyen izgatott, ilyen utálatos? Miért van úgy oda, hogy eljöttek? Talán a toprongyos ruha nem tetszik neki, vagy a sárga karszalag? Igaz, elég furcsán fest ebben a ruhában Gyuri bácsi, s meg kéne kérdezni tőle, minek vette fel azt a sárga karszalagot? De hát a pillanat nem volt alkalmas a kíváncsiszkodásra.

– Most az egyszer kibírtam volna, ha nem búcsúzol el tőlem – bosszankodott anyu.

Gyuri bácsi a szemébe nézett. Arcán megfeszült a bőr, a tekintete szokatlanul kemény lett.

– Nem hozzád jöttem – mondta erélyesen, de csendesen. – A bátyám fiától akarok elbúcsúzni.

Anyu hallgatott, én pedig hirtelen szorongva néztem Gyuri bácsira. Miért akar elbúcsúzni tőlem? Vera nénire pillantottam. Ő elfordította a tekintetét, szép arca elgyötört volt. Megdöbentem. Egyszerre apu elutazása jutott az eszembe, apu búcsúzkodása – s ez itt most úgy hasonlított arra!

– Üljetek le – szólt anyu gyenge hangon.

Leültünk, csend volt.

Kínos volt ez a csend. Visszafojtottam a lélegzetem, moccanni se mertem.

– Milyen furcsa vagy – mondta Gyuri bácsi, s eltűnődve fürkészte anyut. – Hiszen nem mondtad, egy szóval se mondtad, hogy ne jöjjek ide... Sebaj – legyintett keserűen valószínűleg úgylát az utolsó találkozásunk.

– Gyuri! – csattant fel Vera néni, de aztán csak suttogni tudott. – Nem szégyelled magad?...

Gyuri bácsi arca merev volt, mint a kő. Nem nézett anyura.

– Sajnálom, hogy haraggal válunk el, Magda. Igazán kár... A századunkat a frontra küldik. Ukrajnába. Onnan nem sokan térnek vissza...

Erre a szóra: *Ukrajna*, anyu riadtan kapta fel a fejét. Azután lassan lehorgasztotta. Nem ismertem ezt a szót.

– Gyuri bácsi – szólítottam meg félénken. – Mi az, hogy Ukrajna?

Kissé meglepődve pillantott rám, majd elfordította a fejét.

– Az egy ország – felelte halkan. – Oroszország egy része... Ott folyik most a háború...

Összeszorult a torkom.

– Te oroszokkal fogsz harcolni? – rémüldöztem. – Azok megölnék téged, Gyuri bácsi. Borzalmas, vad emberek azok, megölnék mindenkit...

– Hát ezt kitől hallottad? – kérdezte szigorúan Vera néni.

– Az óvodában hallottam. Fräulein Elsa sokat mesél az oroszokról. Megölik a felnőtteket is, a gyerekeket is, mert ők akarnak uralkodni az egész világon.

Vera néni szeme ismét fellobbant, szinte ellenségesen tapadt rám.

– Ne higgy el minden hazugságot, te kis bolond!

– Hallgass, könyörgök, hallgass!... – rimánkodott anyu, én meg csak pislogtam ijedten és tanácstalanul.

Anyu kétségbeesetten fogta a halántékát, Vera néni dühös volt, csak Gyuri bácsi mosolygott maga elé halványan.

– Gyuri bácsi – kérdeztem gyanakodva –, te igazán katona vagy?

Nem szólt, nem mosolygott. Talán nem is hallotta, mit kérdezek. De anyu gyorsan, sietve közbeszólt:

– Igen, katona! Miért nem felelsz neki, Gyuri?

De Gyuri bácsi erre sem felelt nekem, csak azt mondta rekedten:

– Adjatok egy cigarettát.

– Gyuri bácsi – szomorodtam el akkor –, te nem vagy katona. Te is olyan vagy, mint apu meg a Stein apukája. Ugye, hogy olyan vagy? Rab vagy te is, Gyuri bácsi?...

– Gabó! – sikoltott fel anyu, de azután csak hallgatott, csak rémülten nézett maga elé.

Én tudom, hogy apu rab – mondtam csendesesen. – Stein is mondta, meg a doktor bácsi is. De én nem árulom el aput. Téged se foglak elárulni, Gyuri bácsi.

Gyuri bácsi meggyújtotta a cigarettát, lassan kifújta a füstöt. Azon keresztül mosolygott rám.

– Ne is árulj el, Gábor. Kérlek, ne árulj el.

Komolyan bólintottam.

– Tudom, ez titok. Most a jó embereket mind elviszik. Bezárják őket egy nagy táborba, és rendőrök vigyáznak rájuk. Te jó ember vagy, Gyuri bácsi.

– Te meg kedves kisfiú – mosolygott rám ismét, de a szeme szomorú maradt.

Az asztalra ejtette a kezét. Ruhaujja olyan hosszú, nagy volt, hogy az egész kezét elrejtette.

Újból csend támadt.

Arra gondoltam, hogy Gyuri bácsi fél. Fél valamitől, s ezt nem tudtam megérteni. Hiszen ő már volt ilyen táborban, most is onnan jött. Neki tudnia kell, amit apu szokott írni. Nem is olyan rossz ott, ott még vidám is lehet az ember, mint apu...

– Írsz majd nekem levelet? – kérdeztem. – Valami jó vicces verset?

– Hát... ha megengedik.

– Megengedik – bólogattam. – Igenis megengedik. Apunak is megengedik, hogy újon nekem rajzos leveleket. Már küldött is kettőt, egy vonatot meg egy taligás embert... És még azt is megengedik neki, hogy játszhasson. Van már ásója, taligája, lapátja. Ha hazajön, nekem ajándékozza majd mind a hármat.

Gyuri bácsi csodálkozva pillantott rám. Hitetlenkedve csóválta a fejét.

– Nem akarsz te engem becsapni, Gábor?

– Dehogy csaplak be! – tiltakoztam. – Ha nem hiszed, megmutatom a leveleket. Isten bizony, hogy nem csaplak be! Még kirándulni is szabad ott. Apu mondta, hogy lehet kirándulni is... hegynek föl, völgynek le... És borzasztó szép ám ott minden...

Gyuri bácsi egyre csak csóválta a fejét, de már nem látszott olyan szomorúnak, mint az előbb.

S ez annyira föllelkesített, hogy már füllesztésektől sem riadtam vissza.

– Aztán még... fürödni is lehet ott – nyeltem egyet. – Igen. Van ott egy nagy tó, csónakokkal, vitorlásokkal. Igazi nagy tó, mint a Balaton, csak egy picivel kisebb. Apu mindennap megfürdik benne, lubickol. És a Stein apukája is azt írja a levelében, hogy milyen gyönyörű az a tó, és hogy milyen pompásan lehet abban úszkálni...

– Hiszen akkor ez nyaralás! – nevetett fel Gyuri bácsi. – Hiszen akkor nem is szabad szomorkodni, te Gábor! – kiabált vidáman.

– Nem szabad szomorkodni – suttogtam, s csak ültem égő arccal, reszketve az izgalomtól, hogy Gyuri bácsi mindent elhitt, a tavat is, a fürdést is, még a vitorlásokat is.

Lesütöttem a szemem, s nem mertem ránézni, nehogy észrevegye rajtam a turpisságot. Ha most kipróbálta volna, egészen biztosan puhának találja az orromat.

És már Vera néni is mosolygott. Csillogott a szeme. Csak anyu nem mosolygott. Lehajtott fejjel meredt maga elé, s nagyon féltem, hogy egyszer csak szigorúan rám pillant: „Ejnye, Gabó, mit hazudozol itt összevissza, kisfiam?...” Mert anyu nem szereti, ha füllentek; talán nem is érti, hogy ez nem volt igazi füllentés, én csak azt akartam, Gyuri bácsi ne legyen szomorú.

De anyu hallgatott, nem pirított rám, bizonyára csak magában mérgeződött.

Vera néni odahívott magához, az ölébe ültetett. Mosolyogva nézett a szemembe, és hosszú ujjával a hajamat kócolgatta.

– Ó, te kisfiú! – susogta a fülembe. – Te okos, buta kisfiú. Milyen kicsike fiú vagy te. Mint egy mogyoró. Hiszen elférsz a tenyeremen, te kis mogyoró...

És olyan kedvesen, szépen beszélt hozzám, hogy behunytam a szemem, és mosolyogtam örömben. És hagytam, engedtem, hogy ringasson a kezével, amivel vázákat, hamutartókat, mindenféle mókás kis állatokat formál, és csupa jókedv, boldogság töltött el, hogy sikerült elkergetnem a szomorúságukat. Pedig tudtam, hogy ott nincs is tó, vitorlások sincsenek, a rendőrök pedig biztosan nagyon szigorúak. Csodálkoztam is egy kicsit, hogy Gyuri bácsi mindezt elhiszi nekem, ő, aki már volt egy ilyen táborban...

Ekkor hirtelen gyanú ébredt bennem. Biztos, hogy hitt nekem? Hátha nem is hitt, csak úgy tett, mintha hinne, mert ő meg engem akart vigasztalni? Hátha tényleg rossz ott, olyan rossz, amitől úgy kell félni, ahogy ő fél. Hátha apu is csak füllent a leveleiben, mert ő is vigasztalni akar... S a gyanú egyre jobban belém fészkelődött. Már nem voltam vidám, nem mosolyogtam. Csak öleltem, szorongattam Vera néni nyakát, s megborzongtam a visszafojtott izgalomtól, a nagy aggodalomtól.

Nemsokára elmentek, a sötét folyosón osontak a hátsó lépcsőhöz.

Gyuri bácsi visszafordult még egyszer, intett nekem, és arca ismét szomorú volt. Olyan szomorú, hogy már biztosan tudtam: csak játszottak velem, csak hitegettek. Ő tényleg rossz helyre megy, ahonnan talán már vissza se jön. S apunak is nagyon rossz abban a táborban.

Féltem, hogy elsírom magam.

Anyu behúzott az előszobába, sietve bezárta az ajtót, s akkor megkönnyebbült, mély sóhajtás szakadt ki belőle. De rám nem nézett, kerülte a tekintetemet, mintha szégyenkezett volna valamiért.

S amikor lefeküdtem már, odajött hozzám, hogy megcsókoljon, s arca még akkor is zavart és szégyenkező volt.

– Anyu – szólítottam meg csendesén. – Miért nem akartad beengedni Gyuri bácsit?

– Aludj, kicsikém – suttogta. – Aludj szépen.

A fal felé fordultam, behunytam a szemem. De izgatott voltam, nem tudtam megnyugodni. Arra gondoltam, hogy anyu bizonyára azért nem akarta beengedni Gyuri bácsit, mert ő rab, és táborban van.

De hiszen apu is táborban van, nyilallt belém hirtelen. – Apu is rab most...

Kinyitottam a szemem, izgatottan néztem rá.

– Aludj, aludj! – biztatott.

– Anyu – mondtam szemrehányóan. – Te azért nem akartad beengedni Gyuri bácsit, mert ő rab.

Ijedten nézett rám.

– Ezért nem engedted be – mondtam izgatottan. – Igen, és talán aput se engedné be. Kopogtat majd az ablakon, és te nem fogod beengedni őt...

– Gabó – suttogta anyu erőtlenül.

– Rossz-szívű vagy! – kiáltottam. – Az vagy, anyu! Nem szereted Gyuri bácsit, és aput se szereted!... És engem se szeretsz!...

Már reszkettem és őrzöngve kiabáltam.

– Senkit se szeretsz, anyu! Mert rossz-szívű vagy! Rossz-szívű...

Csak arra tudtam gondolni, hogy apu kopogtatni fog az ablakon, és ő nem engedi be.

Anyu pedig csak bámult rám, kerekre tágult, döbönt szemmel.

És elérkezett a hétfő is, a várva várt hétfő reggel, amikor elindulhattam nagyanyához.

Keresztapa jött értem autóval... Nem is emlékszem, elbúcsúztam-e anyutól, megcsókoltam-e. Csak rohantam le a lépcsőn, hanyatt-homlok, ki az utcára. Arcom tüzelt, lélegzetem elfulladt. Csak akkor nyugodtam meg valamennyire, amikor keresztapa már mellettem ült, és a sofőr, egy fiatal katona elindította az autót.

Elmaradt a házunk, a barátságatlan, nagy, szürke bérház, idegenül csillogó ablakaival, homlokzatán a két fekvő szoborral, elmaradt a szemközti mozi, a sarki Kőműves vendéglő, elmaradt az Oktogon, lassan az egész ismerős környék.

Robogott az autó, ragyogó reggeli nap sütött.

Kihajoltam az ablakon, és boldogan, ámulva néztem a pillanatonként változó utat: egy kocsmába éppen hordókat gurítanak... az úttesten nagy csapat óvodás vonul keresztül... egy lámpavasnak dülve kecskeszakállas öreg ember újságot olvas... „Jege-es, itt a jege-es!” – ordít egy hang... öreg néni galambokat etet... amott kiskutya makrancoskodik, s gazdája, valami puccos hölgy, haragosan fenyegeti...

Robogott az autó, és azt suttogtam:

– Olyan jó! Olyan jó, hogy nagyanyához mehetek!

Keresztapa mosolygott, ép kezével könnyedén átölelte a vállamat.

5

Jóformán meg se melegedtem nagyanyánál, a repkénnyel befuttatott, tornácos, ódon, nagy házban – a várva várt nyaralásnak máris befellegzett. Semmihez sem éreztem kedvet, még a játék sem esett jól, csak gubbasztottam az udvaron, a diófa árnyékában, és nagyanyának ez rögtön szemet szűrt. Hőmérőt dugott a hónom alá – s hát persze, lázam volt. A bőrömön pedig pici, piros kiütések jelentek meg.

– Himlő – állapította meg nagyanya, és azon hamarjában ágyba parancsolt.

Feküdtem az ágyban, a ropogásra keményített, hűvös lepedőn, a tarkakockás vánkoson, melyet nagyanya magásra dömöckölt, hogy bármikor felülhessek, ha

kedvem támadna képeskönyvet lapozgatni, és naphosszat unatkoztam, szomorkodtam. Odakinn gyönyörű szép idő volt, szebbet kívánni se lehetett volna, de mit sem ért az egész, hiszen még az ágyból se volt szabad kimásznom. Igaz, nem is igen tudtam volna. Egyszer, amikor titokban megkíséréltem, hogy elnézegessem az akváriumban az aranyhalakat, alig tettem két-három lépést, egyszeriben szédülés és émelygés fogott el, és erre ijedten visszavánszorogtam.

Jobb híján hát az ablakból, ahol a betegágyam állt, a töltésén gyakorta elrobogó vonatokat figyeltem, és számlálgatásukkal csaptam agyon az időt. No meg azzal, hogy megpróbáltam kitalálni, elképzelni, vajon hová is siethetnek olyan szapora pöfögéssel, csattogva és dübörögve, bodros füstöt okádva. Azt is csak onnan, az ablakból figyelhettem, amint Jani unokabátyám és csapata kibontott zászlóval, pergő dobszó mellett masírozik a töltés mentén; bizonyosan a körvasúton túli rétekre indultak valami újabb, ádáz csatába, melyet a félelmetes hírű halálfejes kalózzokkal, a Csuli-féle bandával vívtak szinte nap nap után.

Csupán az vigasztalt, hogy Déness doktor bácsi (akit ágynak esésem hírére anyu azonnal elhozott magával) azt mondta, a betegségem nem veszélyes, és ilyenkor, ötéves korukban gyakran betegek a gyerekek. És még azt is hozzátette: a gyerekek azért betegeskednek sokat, hogy amikorra majd felnőnek, erősek és edzettek legyenek, mert ha gyerekkorukban nem kapnák meg az olyan betegségeket, mint például a himlő, akkor felnőttkorukban kapnák meg, és akkor sokkal rosszabb volna, mert akkor bizony már meg is halhatnának tőle.

Egyszóval bárányhimlőm volt, és mindenki biztosított róla, hogy ez igen jó betegség. Magam is így gondoltam. Először is ragályos, ami már önmagában véve nagy büszkeség, s ami még nagyobb, a kapura ki kellett ragasztani a vörös papirost, amelyen az állt, hogy a betegségem miatt senki fia be nem léphet a kapun, aki idegen – de hát úgyse mert volna bejönni senki, mert volt ott egy másik kiírás is: A KUTYA HARAP, és ha valaki mégis bemerészkedne, Borzas, a fekete puli rögvést nekirontana. Meg aztán bármilyen ragályos, tehát igazi, komoly betegség is a bárányhimlő, fájni szerencsére egy cseppet se fáj. Csak kicsit kellemetlen, hogy a bőröm telis-tele van apró pöttyökkel, és ezek a pöttyök rettenetesen viszketnek. De akárhogy viszketnek, vakargatni a világért se szabad őket, mert különben csúf és ragyás lesz a képem, és a doktor bácsi szerint sokkal, de sokkal később gyógyulnék meg. Így hát bárhogy viszkettek is, nem vakaróztam, noha nagypapa állandóan emiatt izgult.

Egész nap izgult, idegeskedett, figyelt, és minden percben valami új tanáccsal lepte meg nagyanyát.

– Te, Róza – ráncolta gondterhelten a homlokát –, nem kéne lekötni ennek a gyermeknek a kezét?

– Jó, jó, majd mindjárt többől levágom! – horkant fel nagyanya, márcsak azért is, mert nem tűrte, még anyutól se, hogy beleavatkozzon az ápolásba.

Egészen úgy viselkedett, mintha nem is anyu kisleánya volnék, hanem az övé, s mintha anyunak köze se volna hozzám. Mindenkit éberem szemmel tartott, aki az ágyam közelébe merészkedett. És ha valami nem tetszett neki, rekedtes, mély hangján nyomban felmordult:

– Eridj onnét! Ne zaklasd nekem azt a gyereket!

Ilyenkor a hangja is, a tekintete is olyan fenyegető volt, hogy kivétel nélkül mindenki megijedt és eltakarodott.

Délutánonként, amikor a doktor bácsi előírása szerint aludnom kellett volna, még a küszöböt se lehetett átlépni. Néha hallottam az ajtón keresztül, amint anyu könyörög neki: most jön az irodából, egyenesen ideszaladt, csak egy percre hadd lessen be

hozzám – de nagyanya hajthatatlan maradt. Hiábavaló volt minden kérlelés, rimánkodás.

Sőt egy alkalommal, amikor anyu már nagyon nyúzta, türelmét veszítve ráivallt: – Elhallgass, te! Ne edd a lelkem, mert a fenekedre vágok!

Ezt élvezettel hallgattam. Magam elé képzeltem anyu riadt arcát, és némi elégtétellel gondoltam: Most legalább megtudja, hogy milyen rossz, ha rákiabálnak az emberre!

Máskor nagyapa méltatlankodott kint a konyhában.

– No de, Róza lelkem, hát tiszta zoknit kéne vennem, az meg odabenn van, a fiókban...

– Ne menj kártyázni! Minek örökké kártyázni? – porolt vele nagyanya. – Ha meg mégy, eridj csak koszos fuszekliban!...

Az alvást persze hiába rendelte el a doktor bácsi, sosem aludtam délután. Valamelyes kis lázam volt, attól kellemes, zsebongó bágyadtságot éreztem (éppen olyat, mint amikor egyszer vendégek voltak nálunk, én meg titokban kihörpintettem egy gyűszűnyit az egyik likőröspohárka aljáról), és a zsalugáter rései között beszűrődő napsugarat figyeltem. Végigballagott a szobán, megcirógatta a nagy, ovális ebédlőasztalt és a kalapdobozra emlékeztető rádiót, amely újabban már csak akkor szólalt meg, ha nagyapa rásújtott az öklével, felkúszott a szakadozott, sűrű csíkos tapétán meg a fálvédőül szolgáló, bolyhos szőttesen, ami a szalon mögött volt, megkergette a buta pofájú, tárogó aranyhalat az akvárium vizében, és végül megállapodott a szemközti falon függő, beüvegezett képen. A színes olajnyomat azt a pillanatot ábrázolta, amikor Dugovics Titusz, társainak búcsút intvén, magával ragadja a török kopjást a vár fokáról a nyaktörő mélységbe.

A képet valamelyik karácsonyra a *Tolnai Világlapja* küldte ajándékba nagyapának, és nagyapa roppant becsben tartotta. Gyakran odavont a kép alá, felmutatott rá és értésemre adta, hogy szeretné, ha jól emlékezetembe vésném, amit látok, s idővel magam is olyan vitéz levante lennék, mint Dugovics Titusz volt, és nem haboznék akár életemet adni a hazáért a pogány elleni viadalban.

Izgatott ez a kép, és sokszor elnéztem. De nem azért, amiért nagyapa remélni szerette volna. Én ugyanis minden alkalommal azon törtem a fejem, hogy vajon muszáj volt-e szegény Dugovics Titusznak okvetlenül levetni magát arról a bástyáról, nem tudta volna-e valahogy másképpen intézni a dolgot, valami mód úgy taszítani le onnan a lófarkos törököt, hogy neki magának ne essék bántódása.

Csak hogy, gondoltam mindjárt, akkor Dugovics Titusz nem lett volna hős levante, ma senki sem ismerné a nevét, és persze képet se festettek volna róla.

Így teltek lassan, unalmasan a délutáni pihenők.

De keresztapa egyszer-egyszer túljárt nagyanya eszén.

Nagy titokban besurrant a virágoskertbe, azután – hipp-hopp! – beugrott hozzám az ablakon. Mind a ketten az ajkunkra szorítottuk az ujjunkat, hogy csak csendesen, még pissenést se, és örömmel megölelgettük egymást.

– Jött aputól levél? – Mindig ez volt az első kérdésem.

Csak a fejét rázta: nem, a héten sem jött újabb levél tőle.

De hát miért nem ír?, keseregtem magamban. Már nem szeret? Vagy nem tudja, hogy beteg vagyok? Talán elfelejtette, hogy van neki egy kislánya is?

Ilyesmi már előfordult velem.

Egyszer az Angol Parkban voltunk, és felültünk a repülőgépre. Amikor aztán véget

ért a menet, a többiekkel együtt kiszállt, engem pedig ott felejtett. Csak ültem egyedül a nagy repülőgépen, és ijedtemben se sírni, se kiáltani nem tudtam. Láttam, hogy újságjába mélyedve, kényelmesen ballag a dodzsem felé. Végül a gépész emelt ki a repülőből, és együtt futottunk apu után. Rettenetesen szégyellte magát. És hazáig kérlelt, hogy ami történt, el ne áruljam anyunak...

Istenem, ha egyszer keresztapa helyett ő lopózna be a kertbe! Ha ő ugrana be váratlanul az ablakon!

Hanem azért Elek bácsi mindig felvidített.

Suttogva elbeszélgettünk, hangtalanul jóízűeket neveltünk, végül pedig rám kacsintott és sorban kirakosgatta az ajándékait. Mi minden elő nem került a zsebeiből! Dugódani, keljfeljancsi, ólomhuszár, mulatságos kis türelemjátékok, amelyekkel egymagamban is elszórakozhattam, no és persze csoki meg cukorka számolatlanul. Mindezt a párna alá rejtettük, hogy nagyanya észre ne vegye.

De egyik este rájött a turpisságra.

Ágyneműt cserélt, és a lepedőn fölfedezett egy jókora, barna foltot.

– Hát ez mi? – meredt rám fenyegetően. – Gáborka! Borka! – és összenőtt, sűrű szemöldöke szinte szálanként borzolódott fel haragjában. – Ki járt bent nálad a tudtom nélkül? Hadd kössem hátra a sarkát! Csak nem Elek bátyád volt az?

Nem akartam keresztapát elárulni.

Szégyenkező arcot vágtam, még a szememet is lesütöttem.

– Bekakiltam – motyogtam.

– A párna alá? – horkant fel, s dühösen megvizsgálta, még meg is szagolgatta a foltot. – És mióta kakilsz te mogyorós tejsokit, mi?

Úgy sarokba szorított, hogy végül mégiscsak be kellett mártanom Elek bácsit. Szorult is legközelebb szegény, de én még csak szemrehányó szót se kaptam nagyanyától. Hiszen aki beteg, azt nem szabad megszidni.

És hát, dehogyis tudott volna ő megszidni engem! Amilyen morcos volt mindenki máshoz a betegségem alatt, olyan kedves volt énhozzám. Ha csak egyetlen szabad perce akadt, máris szaladt be, hogy megnézzem. Amikor pedig nem volt dolga sem a konyhában, sem a ház körül, odatelepedett az ágyamhoz, és rám nevetett: – No, te kis rútság! Akárha darazsak csíptek volna össze, olyan a fizimiskád.

Búsan néztem rá.

– Ne csúfolj, nagyanya. Mesélj inkább. Mondj valami szép mesét.

Soha nem kellett kétszer kémem. Szeretett kényeztetni, és mesélni is szeretett.

Hányszor esteledett ránk meseszó közben!

A régi ház megtelt titokzatos árnyakkal, az ablakot meg-megérintette az eperfa ága, mintha valaki kopogott volna odakintről. Sűrűsödő szürkesség lopakodott az udvarba, a szoba falai elhomályosultak. És nagyanya még akkor is mondta a mesét. Elfeledte, hogy vacsorát kéne főznie, hogy ezer teendője akadna még, hogy nagyapa réges-rég hazajött a bankból és zsörtölődik, mivel éhes – nem törődött ő semmivel, csak velem, és mesélt, mesélt, miközben én is megfeledkeztem a világról.

Mindenről tudott egy mesét. Fákról és virágokról, de az aludni térő autóbuszokról és a töltésen dohogó fáradt mozdonyokról is. Mesélt a havasok vidékéről, ahol született, ködös csúcsokról és zúgó, rejtelmes fenyvesekről, amelyekben még medve is tanyázik, sebes vizű patakokról, gyopáros legelőkről és süvöltő decemberi szelekről, amikor öles hó sáncolja el az utakat, s az erdőben emberséges zshiványok bujkálnak komisz fogdmegek előtt, egy messze világító, alkonyati máglyatüzet pedig halinás

favágók és kormos képű szénégetők ülnek körül. Mesélt madarokról és okos, fürge kis állatokról, jóságos hegyi szellemekről és az őszi éjszakák sejtelmes neszeiről, különös álmokról és látomásokról, furcsa hiedelmekről és még furcsább szokásokról, teljesült jóslatokról és megfoghatatlan csodákról: százados tölgyről, mely gonosz és ártó óriássá változott, egy kék lábú madárról, mely emberi nyelven szólalt meg, vadászok üzte anyafarkasról, mely öt lábon futott, hogy agyara közé kapott kölykeit mentse, síró zuhatagról, amelybe szerelmes leány ölte magát, mert nem a gazdag nemesúrfit, hanem a szegény kecskepásztort szerette, mohos tomyú várkastélyról és százegy szobájáról, ahol boldogtalanul bolyong a világszép, de gögös hercegkisasszony, ki mérhetetlen dőlyfösségében kérőit mind a kaszatömlöcbe dobatta, mígnem a szíve végül pusztá kővé vált, s amikor szépsége hírére eljött érte a fiatal király, többé már nem tudott szeretni.

Meséi mindig újak voltak, mindig mások, de mindegyikben ugyanaz a torkot szorongató bánat lappangott. Szép almaarca pírba szökött, rekedtes, mély hangja kigyúlt, fojtottság és vibráló izgalom süttött minden szavából. Én pedig elkerekült szemmel, kinyílt szájjal ittam a szavait. Valami megsúgta, hogy meséit első betűjüktől az utolsóig ő maga találja ki, s hogy ezek a mesék egyetlen könyvben sem találhatóak – de örömöm ettől csak még nagyobb lett. Hiszen magaköltötte, csodálatos meséiben senki más nem részesülhetett, csak én egyes-egyedül.

Amikor a mesének vége lett, odabújtam hozzá és rajongva néztem a szemébe.

– Te tudod a világon a legszebb meséket – suttogtam. – És mint a hegyek... olyan szép vagy te, nagymama! Mint azok az égig érő hegyek, amiken örökké hó ragyog...

Mert mindig a havasok idéződtek fel róla, melyekről oly sokat mesélt.

Nevetgéltem rajtam.

– Butuska vagy – csóválta meg a fejét, de a pillantása simogatott de még milyen butuska! Ember a te nagymamád, Borka, nem hegy. És az ember a legszebb hegynél is szebb. Bizony, így igaz. Pedig azok a hegyek igazán szépségesek.

Megfigyeltem, hogy amilyen gyakran és szívesen beszél a hegyekről, olyan ritkán és kedvetlenül szól a falujáról, ahol született.

Egyszer meg is mondtam neki.

Eltűnődött rajta.

– Hát persze – bólintott neked igazad van. Az ember szeresse azt a darabka földet, ahol világra jött. Szeresse holta napjáig. Éppen olyan ez, mintha az édesanyánkat nem szeretnénk...

Hirtelen elszomorodott és lassan megrázta a fejét.

– Én mégse szeretem a falumat, Borka. Bármit ígérnének, el nem mennék oda újra. Néha, amikor gondolok rá, úgy érzem, menten megfagy a szívem.

Felsőhajtott, kissé távol ülő, nagy, barna szeme egyszerre tompa tekintetű lett.

– Emlékszel te hároméves korodra? Ugye, nem? Miért is emlékeznél? Neked, Borka, a jóistennek hála, mindened megvolt. Szerettek a szüleid. Nekem hároméves koromra már nem volt se anyám, se apám. Anyám akkor halt meg, amikor megszülettem. Apám három évvel később nagy betegségben. Őrá sem emlékszem igazán. Azt mondják, jó ember volt. Néha látok a lelkemben homályosan egy arcot, arról azt gondolom, az övé. De nem vagyok benne biztos. Talán egy másik emberé az az arc...

Már nem is engem nézett, a pillantása elrévedt valahová.

– Ott maradtam árván, magam-egyedül a világban. A keresztszüleim fogadtak a

házukba. Nekik Isten nem adott gyermeket, és igen bölcsen tette. Rossz lelkű emberek voltak, Borka. Irgalmazzon nekik a Mindenható, tiszta szívemből kívánom, de én azt gondolom, hogy sohase vezekelhetik le a temérdek gonoszságukat. Talán attól gonoszodtak úgy el, hogy a szegénység nyomta őket. Mifelénk nyomorúságosan szegény volt mindenki. Hányszor hallottam azóta, hogy Székelyföld gazdag ország, dús ország! Én soha nyomát se leltem ott annak. A városok, azok igen, azok között akadt, ahol gazdagság volt, dúskálás volt, de a falvakban csak ínség és nyomorúság ütött tanyát. Igen, egészen bizonyos, hogy attól a koldusszegénységtől lettek gonoszak az én keresztszüleim is. Mert Isten senkit se teremt rossznak, de a szegénység megrontja az embereket. Ők mindig csak fenekedtek, tépték és marták egymást. Engemet pedig még annál is többet téptek és martak. Harmadfél éves koromban már befogtak dolgozni a ház körül. És ha elégedetlenek voltak velem, éhezettek. Ha pedig a szomszédok megszántak egy falat kenyérral vagy egy kis puliszkával, és ők észrevették, hát elszedték tőlem. Elszedték, és megverték.

– Megverték? Ezért? – borzadtam el.

– Mindenért megverték – felelte nyugodtan. – És ez nem egyedül az ő bűnük volt. Arrafelé az járta: verni kell a gyereket, verni mindenért. Hidd el, Borka, ha jönne most valaki és megkérdezné, hogy mire emlékszem gyermekkoromból, csupán azt mondhatnám neki: semmi egyéb, csak arra, hogy mindig megverték, és mindig éhes voltam. Ez minden, amire én emlékszem abból az időből...

Összeráncolta a homlokát és figyelmesen az arcomba kémlelt. Fürkészett egy darabig, majd elégedetlenül megrázta a fejét.

– Kötözni való bolond a te nagyanyád, Borka – dohogott. – Én mondom, hiányzik már egy kereke. Ilyeneket beszél neked!... De talán nem is baj... ki tudja?... lehet, hogy valóban nem baj... – és töprengve nézett maga elé, még mindig ingatva egy picit a fejét.

Lassacskán gyógyulni kezdtem.

A bőrömről eltűntek a piciny pöttyök, s már lázam, hőemelkedésem se volt többé. Az udvarra egy-két órára kimehettem, de hogy az utcára tegyem a lábam, az továbbra is tilos volt. A vörös cédula még mindig ott virított a kapun.

A kerítés mögül integettem Janiéknak, akik a rétre indultak sárkányt eregetni, vagy a töltésen túlra, a gyár felé, hogy újabb csatába szánjanak; Verebély Tomi vitte a piros-fehér-zöld zászlót, a pufók Csömyei a dobot verte, és visszhangzott végig az utca során: *Föl, föl, vitézek, a csatára!*... – én meg figyeltem a távolodó kis csapatot, arcomat a fakerítés léceihez szorítva, figyeltem őket sóváran és boldogtalanul, amíg csak el nem tűntek a szemem elől.

Kedvszegetten kószáltam a kertben vagy a gázos hátsó udvarban, ahol egy-két pajta meg a baromfiól húzódott meg, és ott állt az elhagyatott, egykori istálló is, a kocsiszínnel együtt, de oda a világ minden kincséért se tettem volna be a lábam, mert Jani szerint denevérek és baglyok lakták, sőt talán még kóbor szellemek is, és valóban volt benne valami rejtelmes és kísérteties: zsúpos teteje már megroggyant, falai mállottak és düledeztek, s kifordult ajtóit, ablakait éjjelente a szél nyekergette. Fülledt meleg volt, az idő vánszorgott, a délelőtt telt a legunalmasabban – sose tudtam, hogyan üssem el ebédig. Még Borzas sem volt kapható egy kis viháncolásra, inkább az árnyékban hűsölt és a nyelvét leffegtette.

Így hát vagy az óvóhelyre merészkedtem be, vagy a vonatokat néztem.

Az óvóhely – ahogy nagyapa nevezte: a „bunker” – az udvar kellős közepére épült. Két munkás ásta meg a minap. Ákos bácsi, a nagybátyám, a Jani papája is segített

nekik (Ákos bácsiék a nagy ház oldalsó szárnyában laktak), és ha csak tehettem, én is ott ténferegtem körülöttük. Arról beszélgettek, hogy hamarosan már ideér a háború, és bennünket is bombáznai fognak.

A bombától összedőlnek a házak, gondoltam, és meghalnak az emberek. Egyszer már láttam bombatámadást, egyszer rég filmen, amikor apuval séta közben beültünk a Híradó moziba. Fűlsértő berregéssel repülőgépek úsztak a levegőben, és hatalmas bombákat vetettek ki magukból. Odalenn tűzcsóvák lobbantak, minden szétfröccsenni látszott, gomolygó, fekete füst tört a magasba és sorra omlottak össze a házak. Iszonyú látvány volt. Szólni se tudtam, csak szorongattam apu kezét a sötétben.

De minket miért bombáznának? Nagyanyát, nagyapát meg engemet? Mi semmi rosszat nem tettünk... Ez nem derült ki a beszélgetésből. A két munkás mogorván dolgozott, valami okból igen dühösek voltak, és csúnya szájjal szidták a háborút. A háborút Ákos bácsi is szidta, és nagy hevesen bizonygatta, hogy az angolok meg zsidók voltak az okozói. A munkások kelletlenül néztek rá, a vállukat vonogatták, és egyikük azt morogta: – Akárki volt az okozója, törje ki a fészkes, fekete nyavalya!...

A bunkert szerencsére még egyszer sem kellett használnunk. Néhány földre vájt lépcsőn kellett leereszkedni, aztán egy vasajtót kinyitni, már belül is találta magát az ember. Odabenn félhomály volt, és nehéz dohszag, és ha megszólaltam, tompán dongott a hangom. A mennyezetet gerendákkal, facölöpökkel dúcolták alá, s állandóan a torkomban éreztem a szívemet, mert úgy rémlett, a következő pillanatban az egész alkotmány rám szakad és maga alá temet. Valahányszor a csikorgó vasajtón ismét kibújtam az udvarra, szentül megfogadtam, hogy többé le nem megyek oda.

Annál szívesebben nézegettem a vonatokat.

A töltésen éjjel-nappal dübörögtek a vonatok. Délelőttönként gyakran odaálltam a kerítéshez, és fejemen piros játék csákoval, kezemben papírzászlócskával, valamennyi elhaladó mozdonynak tisztelegtem. Néha a mozdonyvezetők is visszatisztelegtek, egyszer pedig, amikor valami hosszú tehervonat a tilos szemafor miatt vesztegelt, egy konyha bajszú, öreg vasutas lekiáltott: – Bakter úr kérem, sokáig fog tartani ez a várakozás?

– Azonnal intézkedem – kiáltottam vissza.

– Nagyon köszönöm – mondta a vasutas, és komoly arccal, feszesen szalutált.

Én csak hanyagul löktem az ujjaimat a csákom ellenzőjéhez, ahogy Elek bácsi tiszteleg vissza az utcán a katonáknak, és roppantul elégedett voltam.

Néhány nappal később már jókora sétákat tettem nagyanyával.

Délutánonként, amint megnyúltak az árnyékok, fölkerelkedtünk. Végigballagtunk a kövezetlen, poros, örökké néptelen utcán, amelynek mindkét oldalán foghíjak váltakoztak földszintes, kertes házakkal. A sarkon, a vendéglő kerthelyiségében kugliztak, tompán dörrentek a felborult bábuk. Ezt figyeltük egy darabig, majd a szomszédos fűszerüzlet előtt szóba elegyedünk Verebély úrral, aki már a boltja redőnyét húzta le, de nekem még kihozott egy marék Stollwerket. A kopott kis mozi kirakatában megnéztük az új film fényképeit, és bizalmasan közöltem nagyanyával, hogy a Karády Katalin csodaszép hölgy, és nagyon tetszik nekem – ezután pedig a vasúti sorompónál átmentünk a töltés másik oldalára.

A körvasút túlsó oldalán beláthatatlan, széles mező terült el. Bolgárföldek húzódtak arrafelé, és néhány elszórt, magányosan fehérülő tanyaház. Távolságban a gyár kéményei füstölögtek, és még messzebb a munkástelep alacsony, bádogtetős, összezsúfolt barakkjai tűntek elő.

A nyár végi nap már bágyadtan süttött, és könnyű szelek jártak a mező fölött.

Nagyokat szaladtunk a térdig érő, sűrű fűben, és vidáman kiabáltunk egymásnak. Borzas is mindig velünk tartott. Ott nyargalászott körülöttünk, majd kibújt a bőréből örömeiben. Lihegve lepkéket kergetett, vakkantgatott, hempergőzött, és halálra rémített egy boldogtalan tyúkot, mely ki tudja, hogyan vetődött oda.

Odébb, egy csapáson kacsák tartottak a halastóhoz. Fejüket magasra tartva, fontoskodó hápogással billegtek a magas fű között.

Virágot szedtünk, és nagyanya koszorút font belőlük.

– Hazavisszük nagyapának – nevetgélt. – A nyakába akasztjuk, és azt mondjuk neki, hogy menyasszony.

Főlegyenesedett, megigazította hatalmas, ősz hajkoronáját, amelyből néhány fürt mindig az arcába rakoncátlankodott, és tenyerét a szeme fölé emyőzve, a magasba kémlelt.

– Gólyák – mondta. – Nézd, Borka, hogy húznak!...

Néztük a tovaszálló gólyacsapatot, és mind a ketten, de talán még Borzas is, sajtó szívvel néztük őket.

– Nemsokára itt az ősz – sóhajtott nagyanya. – Bizony, költöznek már a madarak is. Melegebb országokba szállnak, nekünk meg itt marad a csúf, lucskos ősz meg a dermesztő tél.

– Hová repülnek ezek a madarak? – kérdeztem. – Nem mehetnének el mi is oda, ahová ők?

Nagyanya elmosolyodott.

– Ó, ők nagyon messze mennek! Egyiptomba... Afrikába... Bizony, még hegyeket is keresztülrepülnek. Tengereket, sivatagokat, bérces nagy hegyeket, amíg odaérkeznek. De jövőre, alighogy nálunk újból kitavasodik, hűségesen visszatérnek.

– Hát visszatálnak? Olyan messziről is?

– Visszatálnak – bólintott. – Az állatok okosak ám, és a madarak is azok. ők persze nem úgy gondolkoznak, mint mi, emberek, őket az ösztönük vezeti. Az ösztön, tudod – amolyan megérzés. Megérik, hogy mikor kell innen útra kelniük, és mikor kell visszatérniük, és az ösztönük azt sem engedi, hogy eltévedjenek. Figyeld csak meg egyszer a galambokat. Milyen ügyesen kiismerik magukat ott fent, a magasban. Régebben, amikor még nem volt se telefon, se távíró, és még a vasutat se találták fel, a sürgős üzeneteket galambokra bízták. És ezek az okos, szép madarak nagyon jó postások voltak.

Mesélgetett, tanítgatott még séta közben is.

– Hiszen te mindent tudsz, nagyanya! – mondtam lelkesen. – De jó volna örökre veled lenni!

Hamisan pislantott rám.

– Hát anyád? Akkor ki volna az ő kisleánya?

Szégyenkezve hajtottam le a fejem. Hát igen, anyuról egy kicsit mindig megfeledkezem.

Sétáink végén rendszerint útba ejtettük Ljuben bácsi bolgárföldjét is.

Ljuben bácsi a háza előtti padon üldögélt és pipázott. Örökösen pipázott, fogai közül szinte sose került ki a csibuk. így dolgozott, dudorászott, beszélgetett, köpködött (amit igen gyakran és bámulatos ügyességgel tett), de Jani égre-földre esküdözött, hogy Ljuben bácsi még enni meg inni is úgy szokott, hogy közben a pipa ott fityeg a szája sarkában.

De ha nagyanyával találkozott, rögtön kivette a szájából.

– Jó estét, jó estét – köszönt ránk érdes hangján, mulatságosan ropogtatva a szavakat. – Köll-e dinnye, finom, zamatos görögdinnye, édeske? Neked én olcsón megszámitom...

Ljuben bácsi mindenkit tegezett, és nagyanyával szívesen elévődött.

– Milyen szép vagy te, bábinka! Ül ide mellém a padkára, hadd nézegesselek.

Nagyanya szívből nevetett rajta. Szép, barna arca fiatalosan ragyogott. Az öklével fenyegette meg Ljuben bácsit.

– Már megint udvarolsz, komisz pogány? Menyecske kéne neked, menyecske, igaz-e?

Ljuben bácsi csak a szemével mosolygott. Mindig elámultam, hogy durván faragott, barázdák szaggatta arcában milyen gyönyörű, kék szempár világít.

– Menecske, menecske, az bizon – bólogatott, s ő is elnevette magát, mondott valamit a maga nyelvén. – Áhh, lelkecském, Ljuben öreg már... hej, igen vén ám...

Felállt, fogai közé szorította a pipáját, és intett, hogy kövessük.

Nemcsak én, de nagyanya is eltörpült hatalmas szál alakja mellett. Ha én egyszer ilyen óriás lehetnék! – s magamban elábrándoztam, milyen pompás dolog volna is az.

Nagyanya kezét fogtam, és csodálattal bámultam Ljuben bácsit. A legszebb játékomról is örömet lemondtam volna, ha csak egyszer megszólít. De sose szólt hozzám, rám se hederített. Meglehet, olyan mérhetetlen magasból talán fel sem tűntem neki.

Azután hazacipeltünk két óriási görögdinnyét. Már alkonyodott, de az elsötétítés miatt az utcán nem gyulladtak fel a lámpák, és sehol egyetlen ablak sem világított. Az ereszkedő szürkületben ez nagyon lehangoló volt.

Nagyapa az üvegezett verandán várt bennünket. A vastag elsötétítő függönyöket már gondosan összehúzta a veranda ablakain, és a fonott karosszékben újságot olvasott. Olvasás közben mozgatta a száját, meresztgette a szemét – mulatságos volt figyelni. A falon, két virágkosár között, kovácsoltvas hajólámpa függött. Ámbár nem is hajólámpa volt talán, csak én tartottam annak, mivel mind a négy üveglapjára egy-egy dagadó vásznú vitorlást pingáltak. Fénykörében néhány beszabadult pille verdesett.

Megvacsoráztunk, és szótlánul üldögéltünk egy darabig. Nagyanya fűrge kézzel valami pulóvert kötött s dúdolgatott magában, nagyapa kezében zizegtek az újságlapok. Borzas az ajtó tövében, a küszöbnél szunyókált, de tüstént megmoccan és fejét fölütve, hegyezni kezdte a fülét, ha a mély esti csöndet kintről valami megzavarta: egy hirtelen vonatfütty, egy messziről konduló, komoly kutyaugatás vagy egy kései járókelő lépteinek roppanása az utcán.

Végül nagyapa akkurátusán összecsukta az újságot, végigsimított tatáros, tar koponyáján, és felpattintotta ezüstláncon fityegő zsebórájának a fedelét.

– Későre jár – dünnyögött. – Tegyük el magunkat holnapra... – s azzal aludni tért, mert másnap kora reggel ment a bankba.

Nagyanya meg én pedig kiültünk a veranda elé, a sötétbe, a lépcső melletti padra. Augusztus végi, holdas, szép este volt. Langyos szellő járt, túlérrett virágillatot, nehéz mezei szagot hozott magával. A levegőben már az ősz érződött. Talán ez okozta, vagy talán az, hogy körös-körül minden sötétségbe burkolózott, de valami megnevezhetetlen, édes szorongás töltött el.

Hallgattuk a fák suhogását, és a tiszta, csillagos eget néztük – ezt sosem untuk meg. Nagyanya halkán, szinte suttogva énekelgetett: – *Csillagok, csillagok, szépen*

ragyogjatok...

És az égről időnként lehullott egy csillag.

– Valahol most sírnak – jegyezte meg ilyenkor nagyanya. – Ha csillag hull le, meghalt egy ember.

Szomorúan pillantott rám, én meg szorongva őreá.

– Meghalt? Biztos ez, nagyanya?

– Bizony, Borka – erősítette meg –, ez így igaz. Mert mindenkinek megvan a maga csillaga. Kisebb csillag, nagyobb csillag, haloványabb vagy fényesebb – amilyen ő maga, amilyen a lelke. És amikor meghalunk, letűnik a csillag is, amelyik a mienk volt.

Elmerengtem egy percre, olyan titokzatos, olyan meghitt s mégis oly fájdalmas volt mindez.

– És... és ha én halnék meg? – kérdeztem. – Akkor is lefutna egy csillag?

– Bolond gyermek! – csapta össze a kezét elszörnyedve. – Mi nem jut eszedbe?! Hát miért halnál te meg, hiszen éppen felgyógyultál... Ej, csak nem szontyolodtál el, kisunokám?

Hallgattam, hátraszegett fejjel néztem a csillagokat. Valóban titokzatosaknak látszottak. Mindegyik egy emberé, gondoltam. Ott van közöttük apuém is, anyuém is, nagyanyuém... meg az enyém is.

Vajon melyik lehet az enyém?

Ez nagyanyát is kíváncsivá tette.

– Nosza – biztatott –, hamar keressük meg!

Odabújtam a karjába, és az ujjammal mutattam: – Az ott egy szép csillag, nagyanya, látod? Hadd legyen az az enyém.

Szelíden ellenkezett.

– Nem lehet. Az túl nagy csillag, az felnőtt csillag, te pedig apró vagy még. Apró csillagot keresünk. Aprót, de annál fényesebbet.

Apró csillag nem is lehet fényes, gondoltam elkeseredve. A nagy csillagok a fényesek, nem a kicsik.

De egyszer csak nagyanya halkan felkiáltott.

– Ott van, ni! – nyújtotta ki a kezét. – Odanézz, Borka, hát nem megtaláltam?... Ott van, ott ragyog a Göncöl mellett, látod-e?

Izgalmamban talpra ugrottam, mintha akkor legalábbis közelebről láthatnám, és – csodák csodája! – valóban úgy ragyogott ott egy csillag, egy aprócska, de annál tündöklőbb csillag, hogy a fényével maga körül mindent elsápasztott.

– Megleltük – örvendett nagyanya. – Ugye, hogy megleltük? Ej, be szépen csillog-villog... de még hogy ragyog az a Borka-csillag!

Borka-csillag, suttogtam magamban, az én csillagom... és elfogódottan néztem nagyanyára. – Keressük meg – kérleltem – a te csillagodat is.

Nem telt sok időbe, azt is megtaláltuk. És megtaláltuk apu csillagát is, anyuét is, meg nagyapáét és Janiét, sőt még Ljuben bácsiét is. Szépek voltak, egyik szebb a másikánál, de az enyémmel nem mérkőzhettek. Egyik sem volt olyan tündöklően fényes, mint az enyém.

Aztán valahogy eltörött a kedvünk. Csak ültünk szótlanul a sötétben, hallgattuk a lábunknál szundító Borzas szuszogását, és valami különös szomorúság telepedett ránk. A diófa ágai közt átszűrődött a holdfény. A töltésen zihálva-krárogva haladt egy vén mozdony. Nesztelen esti madár suhant el a tető felett. A bunker, akár egy mesebeli

szörny óriás púpja, úgy domborodott-sötétlett az udvar közepén.

– Mondd, nagyanya – kérdeztem alig rezdülő szájjal, megborzongva –, mikor fog apu hazajönni? Mikor lesz vége a háborúnak?

– Ki tudhatná azt, kedves? – sóhajtott fel. – Ki volna annak a megmondhatója?

Összébb húzta vállán a kendőt, ő is megborzongott.

– Hűvösödik – mondta. – Az idő is nagyon elszaladt már...

Elbúcsúztunk a susogó fáktól, a csillagoktól, a sötét kerttől, Borzas kutyától, és kézen fogva bementünk a házba aludni.

Azután egy nap, amikor újból megvizsgált, a doktor bácsi azt mondta: – Most már kutya bajod. Mehetsz a többi lurkó közé.

Nagyanyával együtt kiballagtam a kertkapuhoz, és letéptem róla a rég megfakult piros cédulát. Igen ünnepélyes pillanat volt. Nagyanya vidáman hunyorgott, Borzas vakkantgatott és a farkát csóválta, de ott volt még Jani is meg a legjobb barátja, a Verebély Tomi, és ők is örvendeztek.

– Csináltam neked egy csúzlit – mondta Jani. – Direkt neked csináltam.

A csúzli csodaszép volt, és nekem még sosem volt saját csúzlim.

Nagyanya a kezünkbe nyomott egy-egy őszibarackot, aztán mehettünk játszani.

Végigtrappoltunk az utcán, s mire kiértünk a töltés menti tisztásra, már összegyűlt az egész csapat. Egy ottfelejtett, korhadt krampácsolóbódé előtt sorakoztak, amelyet Jani úgy nevezett: a „főhadiszállás”. Hát, a főhadiszállás előtt állt tíz-tizenkét fiú, valamennyi már iskolás, nagyobb nálam, és amikor megláttak, Jani parancsszavára feszesen szalutáltak nekem. Pedig én még iskolába se jártam, és a csapatban is csak – így mondták – külötag voltam.

Verebély Tomi kibontotta a zászlót, a szemüveges, dagi Csörnyei megperdítette a játék dobot, azzal Jani hozzám lépett. Kezet szorított velem, barátságosan megveregette a vállamat és átnyújtott egy barnára festett, lapos kavicsot.

– Ez a kis vitézségi érdemrend – közölte. – Aztán megbecsüld a kitüntetést, Novák, és máskor ne légy beteg.

– Igenis – motyogtam elfogódottan. – Köszönöm szépen, tábornok úr.

Büszke és meghatott voltam, bár arra gondoltam, hogy kis vitézségije már kivétel nélkül mindenkinek van a csapatban, és ez nem is olyan nagy dicsőség, de hát az igazi, komoly kitüntetés, az ezüst vitézségi meg az arany vitézségi, számomra csak álom lehetett. Ahhoz nem volt elegendő holmi ragályos betegség. Ahhoz valódi hőstett kellett, valami egészen kivételes, jeles hőstett, amit kizárólag csatákba lehet véghezvinni. Én pedig, szégyenszemre, nem nagyon kedveltem a csatákat. Olyankor szép szerényen meghúzódtam oldalt és csak a többieket biztattam. De őket se túl hangosan.

Mert a körvasút innenső és túlsó oldalán rettentő, elkeseredett csaták zajlottak a Csuli-féle bandával. Ez a Csuli ritka nagy csibész hírében állt, mifelénk mindenki komisz utcakölyöknek nevezte, ráadásul a gyári telepen lakott, és az egész bandája odavalósi volt. Úgy hívtuk őket, hogy *prolik*, s ha valamelyikükkel összetalálkoztunk az utcán, csúfalkodva kiabáltuk:

– Proli, proli, koszos a füled!

Abban a hitben éltem, hogy a *proli* valami csúf szó, amelyet Janitól éppen eleget hallani, de Verebély Tomi elmagyarázta, hogy a *proli* csavargó, verekedős, tolvaj, rossz embert jelent, meg olyat, aki folyton iszik, és csak a napot lopja. Ő mindezt a papájától tudta, és a papája mondta neki azt is, hogy a proli semmivel sem jobb a

zsidónál.

Csuliék azonban nem prolinak hívták magukat, hanem kalózbándának. A csatában mindig fekete álarcot viseltek, mint a filmekben a banditák. Így jelentek meg, álarcban a vasúti töltésen, halálfejes, fekete zászlójukat lengetve, és torkuk szakadtából bömbölték harci kiáltásukat:

– Héjjá hó! Héjjá hó! Hó! Hó! Hó!

Nekem ilyenkor menten elillant a bátorságom, és roppant örültem, hogy csak kültag vagyok, és még kicsi, és senki se törődik velem.

– Tá-riadó! Tá-riadó! – harsogták a mieink. – Huj, huj, hajrá!

Pergett a dob, lobogott a nemzetiszínű zászló. A két sereg összecsapott.

A töltés oldalán üldögéltem. Izgalmamban tövig rágtam a körmömet, és arra gondoltam, hogy haza kéne menni nagyanyához.

A csaták váltakozó sikerrel folytak. Hol a mieink verték el Csuliékat, hol pedig ők futamítottak meg bennünket.

Ilyenkor egyenest nagyanya kertjébe szaladtunk be, mert szerencsére közel esett a harcmezőhöz, és oda az ellenség nem merészkedett utánunk. Ennek főleg Borzas volt az oka. Ott morgott, vicsorgott ugyanis a kapu mögött.

Az ellenség megtorpant és az utca másik oldaláról, tisztos távolságból gúnyolódni kezdett:

– Gyávák! Anyámasszony katonái! Gyertek elő, ha mertek!

– Borzas! – kiáltottuk, és kinyitottuk a kaput. – Borzas, csípd meg őket!

Borzas veszett ugatással, mint a villám, kiporzott az utcára, de Csuliék akkorára már elszeleltek. Úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket.

Nekünk pedig csudára megjött a kedvünk. Nevettünk, visítottunk, hemperegtünk a porban, és teli torokból üvöltöttük:

– Prolí Csuli! Prolí Csuli! Meziplábas, koszos fülű!...

Egy alkalommal azonban majdnem pórul jártam. Az a csata Csuliék győzelmével végződött, a mieink hanyatt-homlok menekültek, én pedig valahogy lemaradtam tőlük, és rémülten vettem észre, hogy a fekete álarcosok engem vesznek üldözőbe. Futottam a töltés mentén, ahogy csak a lábam bírta, és akkor megpillantottam egy törött léckerítést, amelyen éppen bebújhattam. Bokros, dudvás, elvadultan sűrű növényzetű kertben találtam magam. S egyszerre ott állt előttem egy vörös hajú, szeplős kisfiú, aki jókora macskát szorongatott a karjában, és legalább olyan tágra nyílt, ijedt szemmel nézett rám, ahogy én őrá.

Csuliék már ott trappoltak a kerítés előtt és csatakiáltásukkal felverték az egész környéket.

– Oda... gyorsan... – szólt hirtelen a kisfiú, és rámutatott a kert végében meghúzódó, rogyant sufnira.

Így aztán ott bent, mindenféle kerti szerszám és egyéb limlom között remegtem-vészelttem át azt a néhány percet, amit Csuliék a kertben töltöttek. Keményen vallatóra fogták a kisfiút, de ő olyan jól játszott a mit sem tudó ártatlant, hogy végül hittek neki és mérgesen továbbálltak, én meg nem lettem a túsuk.

Mert semmi kétség, a fekete álarcosok túsul akartak ejteni, amint másnap Jani elmagyarázta, miután megdicsért, hogy ügyesen kereket oldottam az üldözőim elől, túsul akartak ejteni, mondta komolyan, el akartak hurcolni a tanyájukra, hogy előbb szörnyű mód megkínózzanak, azután pedig váltságot kérjenek értem, hiszen a túsokat éppen ezért ejtik. Az persze szerfölött büszkévé tett, hogy Csuliék váltságul akartak

felhasználni, de hogy kire-mire akartak volna kicserélni, arról sejtelmem se volt, és valami azt súgta, hogy valójában Jani sem igen tudja, ám jobbnak láttam nem firtatni a dolgot, mert Jani kemény öklű, erős fiú volt, és ha olyasmiről faggattam, amit maga sem tudott, gyakran egy-két kiadós mellporral vetett véget a kérdezősködéseimnek.

Azután beköszöntött a szeptember.

Janiék megint iskolába jártak. Nekem pedig már csak néhány napom maradt hátra a nyaralásból.

A hátralevő néhány nap már nem telt valami kellemesen. Nagyapa éppen akkor vette ki a szabadságát, és egész nap otthon volt. Reggelente sokáig aludt – ilyenkor csak lábujjhegyen lehetett járkalni az egész házban –, majd fölkel, és ebéidőig a virágoskertben locsolt, gyomlálgatott. A virágoskert volt a szeme fénye. Rajta kívül, de legalábbis nélküle senkinek se volt szabad belépnie oda. Szegény Janit egyszer félholtra verte a nadrágszíjával, mert bemerészkedett a kertbe, és véletlenül letört egy rózsát.

Nem szerettem nagyapát. Nem szerettem, féltem tőle. Ha bal lábbal kelt, jobb lett volna elbujdosni hazulról.

– Gábriel! – szólt rám éles, sípoló hangján. – Ne járj görbén, Gábriel, húzd ki magad, hogy púpos ember ne váljék belőled!

Ilyenkor naphosszat szekált, egzecírozgatott.

– Gábriel! – reccsent rám ebéd közben. – Mikor tanulsz meg végre a késsel-villával bálni? Vízet meg ne igyál evés közben, hallod-e, mert elveszi az étvágyadat!

Nincs a világon annyi hiba, amennyit bennem talált. Miért piszkos a kezem, s kócos a hajam? Mitől vagyok úgy kihevülve, és mi az a kék folt a homlokomon, a sok horzsolás a lábamon? Ez persze mind a játszástól volt. Attól, hogy a föld ledörzsöli az ember lábát, ha elesik, vagy ha lepotyog a kerítésről, amelyen borzasztó csábító átmászni. Ezt ugyan nagyapa is jól tudta, de úgy tett, mintha nem tudná, mert így kedvére veszekedhetett.

Nemhiába anyu papája, gondoltam sötéten, még anyunál is gorombábban veszekszik! Gyakran éreztem úgy, hogy igazságtalanul pöröl velem. Titokban sírtam, s megkérdeztem nagyanyát:

– Te szereted nagyapát?

– Persze hogy szeretem. Ha nem szeretném, nem volnék a felesége. – Elmosolyodott és megcirógatta a fejemet. – Sokat eszi a lelkedet, Borka? De hiszen te is tudod: beteg szegény. Nagyon beteg. Ez az öregségtől van, meg attól, hogy egész életében rengeteget dolgozott.

Rengeteget számol, gondoltam. Biztosan attól lett beteg, meg kopasz is.

– Ne légy keményszívű – kérlelt nagyanya. – A betegség mindenkit meggyötör. Őt is. És hát persze, hogy rosszkedvű és haragos, ha nem érzi jól magát vagy fáj neki valamije. Te is morcos vagy ám, meg nyugös, ha fáj valamid.

Ezt beláttam. A fájó betegségek rosszak. És nagyapa néha csakugyan nagyon beteg volt.

Feküdt az ágyon, bíborvörös arccal, vonásai eltorzultak és halkán nyögdécselt. Nagyanya ki-be szaladt, gyógyszereket hozott, borogatást, és könnyes volt a szeme.

Én némán álldogáltam, és rettentően meg voltam ijedve, hogy nagyapa még ott, a szemem láttára meghal. Csendesesen, könnyörögve mormoltam:

– Gyógyulj meg, nagyapa! Gyógyulj meg...

Kissé fölemelte a fejét, mosolyogni próbált.

De másnap kezdődött minden előlről. Rosszalkodtam egy kicsit, és ő egész nap szidott. Hiába veszekszel, dühösködtem magamban, én akkor is sajnállak, mert beteg vagy!

Leginkább azért szidott, hogy sovány vagyok. Mintha legalábbis én tehetnék róla, hogy soványnak születtem, és nem olyan kövérnek, hál'isten, mint például Schmidt Karcsi. Nagyapa azonban ezzel sem törődött. Gilisztának, hétszűkesztendőnek csúfolt, és annyira belelovalta magát a méregbe, hogy végül már rákvörös arccal az asztalt csapkodta:

– Egyél, te kölyök! Te kákabélű! Faljál, mert időnek előtte elpusztulsz nekem!

Azt tartotta, hogy a kövér ember egészségesebb, derekabb a soványnál. Ezt minden áldott nap hosszasan magyarázta. Nekem meg ünnepélyes ígéreteket kellett tennem, hogy sokat fogok enni, és nem maradok sovány, hanem derék, rendes ember válik belőlem.

Ilyenkor megenyhült, egészen megbékélt velem.

A térdére ültetett és lovagoltatni kezdett. Az arcom égett a szégyentől, hiszen nagyobb fid voltam már annál, hogy ilyen buta játékot játsszanak velem, de túrnöm kellett. Ő meg közben arról mesélt, hogy fiatal korában huszár volt a háborúban, és kergette az ellenséget.

Nincs is ilyen kövér huszár, gondoltam dühösen. Ilyen kövér huszárt el se bír a lova!

Szerencsére nem sejtette, miket gondolok róla, csak lovagoltatott és mesélt. Néha meg nótára gyűjtött, és lelkesen énekelte:

– *Olyan-olyan rendet vág a
Muszkában a magyar honvéd kaszája,
Sanitéc a marokszedő,
Alig győzi szedegetni utána!*

Rettentően gyűlölte az oroszokat. Ha beszélnie kellett róluk, olyan vad indulat fogta el, hogy szinte szikrákat hányt a szeme.

– Cudar gonoszok – fuldokolt a haragtól. – Hozzájuk képest még a zsidók is szelíd báránycák!

Nohát, nekem több se kellett, még a lélegzetem is elakadt. Hát milyenek lehetnek ezek a szörnyű oroszok, akikhez képest még a zsidók is, akik pedig csúnyák, fekete szakállasok és gyerekeket ölnek, csak szelíd báránycák? Nem is nevezte őket másképp nagyapa, csupán így: muszkák.

– *Olyan-olyan rendet vág a / Muszkában a magyar honvéd kaszája* – fújtam lelkesen, miközben fakardommal jobbra-balra vagdalkoztam.

Nagyapa ellágyultan, büszkén mosolygott rajtam.

– Ejha, te szittyá gyerek! – mondogatta. – Te kis székelypalánta ! Aztán hírmondót se hagyj ám az ellenségből!

Nagyanyának nemigen tetszettek az efféle játékok.

– Mire tanítod ezt a kisfiút? – vetette nagyapa szemére. – Mire való ilyen vad dolgokra tanítani? Vidd el inkább sétálni, és vegyél neki felhőcukrot.

– Róza lelkem, te csak ne szólj bele – mondja nagyapa méltósággal. – Ebből a gyerekből igaz magyar lesz. Igaz magyar levante.

Tőle tudtam meg azt is, hogy nemesi vér csörgedezik az ereimben, még hozzá nem akármilyen, hanem hamisítatlan székely lófő-vér, s arra, szerinte, igen-igen büszkének kell lennem. Egyszer előszedett a fiókos szekrényből valami agyongyűrött, megbámult, vastag tekercset, amelyet kutyabőrnek nevezett. Kisimította és megmutatta a rajta levő régi írást, amely azt bizonyította, hogy milyen előkelő származásúak vagyunk. Ez tetszett nekem, s valóban büszkévé tett. Arra gondoltam, hogy ha erről tudomást szereznek az óvodában, ezentúl majd más szemmel néznek rám. Talán velem is kivételezni fognak egy kicsit.

De nemcsak én büszkélkedtem nagyapa féltve őrzött kutyabőrével, hanem nagyapa is szívesen dicsekedett velem.

– Íme, ő az én kisunokám, a Gábiel – mutogatott büszkén a szomszédoknak. – Német óvodába jár a lelkem, a legelőkelőbb helyre egész Pesten. No, Gábiel, mondj szépen valamit németül!

A szomszédok kíváncsian bámultak rám, mint valami különös csodabogárra.

Én meg nem túl sietősen, kissé talán hanyagul is, sikeremet már előre roppant élvezve, szavalni kezdtem a versikét:

– *Ist die schwarze Köchin da? / Nein! Nein! Nein!*

– Úgy ám, ez a legelőkelőbb óvoda! – magyarázta nagyapa és ragyogó arccal nézett a szomszédokra. – Miniszterek fiacskái járnak oda, és az én kisunokám mindannyiukkal jó barátságban van.

Már csak azért is szívesen hencegett a német óvodával, mert bálványozta a németeket.

Ha politizálásra került sor, engesztelhetetlen arcot öltött, tekintetét szigorúan körülhordozta a jelenlevőkön, és mutatóját fölemelve, nagy komolyan azt mondta:

– A német vasnép. Vasnemzet. Ott aztán tudják, hogyan kell ráncba szedni a rendbontókat! Volt nekik az a Bismarckjuk meg a Vilmos császáruk. Most meg van egy Hitlerjük... No, ráncba szedik ők most az egész világot is!

Eszembe ötlött a Hitler-kép az óvoda falán, meg az egész óvoda, és csak keseregni tudtam magamban. Beszélhet nagyapa akármit, gondoltam, a régi óvodában sokkal jobb volt...

Nagyapa különösen kártyázás közben szeretett politizálni. S amióta szabadságon volt, a kerek ebédlőasztalnál minden este összeült a kártyaparti: nagyapa, a Verebély fűszeres, a Csörnyei trafikos meg Ákos bácsi – és rendszerint akkora ramazúrit csaptak, hogy csak úgy zengett tőlük az öreg ház.

Egyik este, amikor szokás szerint bekapcsolták a rádiót és meghallgatták a híreket, nagyapa elégedetten kijelentette:

– Most már biztosan megnyerjük a háborút.

– De papa! – sopánkodott Ákos bácsi. – Hiszen az angolok partra szálltak Olaszországban, az olaszok meg elkergették a Dúvét. Átálltak az ellenséghez.

– Hát éppen ezért! – szegte fel a fejét nagyapa. – Hadd hulljon a férgese! Sose szíveltem azokat a szutykos makarónifalókat. De most majd a német és a magyar együtt megmutatja...

Ákos bácsi felszisszent, ő nemcsak az oroszokat, a tótokat meg a románokat gyűlölte, mert ez szinte kötelességszámba ment nála, hanem minden egyéb nációt is mélységesen megvetett. A németeket is csak úgy pocskolta: azok a gombóceví, svihák svábok!

Micsoda pokoli ordítózás tört ki néha!

Egyik este például Ákos bácsi, aki nemcsak külsejében – jámbor, kék szemével, pisze orrával, nagy kerek fejével –, hanem könnyen felfortyanó természetével is nagyapára ütött, szapulni kezdte a németeket, és hevesen azt bizonygatta, hogy nem lett volna szabad belépnünk a háborúba, mert az ő hibájukból el fogjuk veszíteni.

– Hát bizony, rosszul áll a szénánk – helyeselt a mindig elegáns, köpcös kis Csörnyei úr.

Verebély úr is bólogatott. – Igaz – és szokása szerint mélán lógatta bánatos, hosszú orrát. – Mi, kérem alássan, minden háborút elveszítünk...

De nagyapa akkor már az asztalt verte. Az arca, a tarkója, de még fényes, tar koponyája is vérvörösre gyúlt, és egész felgyülemlett haragját Ákos bácsira zúdította.

– Áruló vagy! – ordított magából kikelve. – Idegenbérenc, hazaáruló, gyalázatos! Te defetista, te... te zsidó!...

– Kikérem magamnak – visította Ákos bácsi –, a papa azonnal vonja vissza! Tessék visszavonni! A papa vegye tudomásul, hogy...

Nagyapa azonban semmit se vett tudomásul. Se nem látott, se nem hallott, csak tajtékozott paprikavörösen s azzal fenyegetőzött, hogy nyomban rendőrt hívat és elviteti Ákos bácsit.

Én rémületemben a legtávolabbi zugban, az öblös bőr karosszék mögött kerestem menedéket, csak onnan mertem előpislogni. De talán rémületemnél is nagyobb volt a döbbenetem. Nem értettem nagyapát. Fel nem foghattam, hogyan is sérthette meg ennyire Ákos bácsit. Még hogy azt vágja a saját fia szemébe: te zsidó!

Ám az, amit Ákos bácsi a háborúról mondott, még kevésbé hagyott nyugodni. Nem tudtam napirendre térni fölötte. Úgy döntöttem, keresztapát fogom kifaggatni, és első adandó alkalommal, amikor kettesben sétálni mentünk, kereken neki is szegeztem:

– Mondd, Frigyes. Igaz, hogy elveszítjük a háborút?

Meghökkenve pillantott rám, de a következő másodpercben már elmosolyodott.

– Nocsak, tábornokom! Ilyen sötét gondok emésztik?

– Ugye, nem veszítjük el? – néztem rá reménykedve. – Az nagyon rossz lenne...

– Valóban? – kérdezte félig tréfásan, félig komolyan; de inkább ingerkedve, mint komolyan. – Úgy gondolod?

– Igenis, úgy gondolom! – mondtam durcásan, mert éreztem, hogy ezúttal valahogy félvállról kezel, pedig nem volt szokása. – Ha elveszítjük a háborút, akkor idejönnek az oroszok, összefognak a zsidókkal és mindenkit lekasabolnak. Még a gyerekeket is.

Nevetett rajtam, kedvetlen nevetéssel, engem meg egyre jobban bántott, hogy egyáltalán nem vesz komolyan.

Megálltam és toppantottam elkeseredésemben.

– Tudd meg, hogy utálok a zsidókat! Rosszak és gonoszak. A világon minden bajt ők csinálnak.

Ekkor már nem nevetett, csak valami halvány mosoly lebegett a szája szögletében, és figyelmes, finom tekintettel mért végig. Most biztosan Steinre gondol, vélekedtem magamban, akiről tudja, hogy a barátom. De hát Stein – az más. Stein jó zsidó. És különben is, ő még gyerek, és gyerekekre nem érvényes az ilyesmi... Ám valahogy mégse éreztem tisztának a lelkiismeretemet. Lehorgasztottam a fejem, hallgattam.

– Jól van, ahogy gondolod – szólt keresztapa csendesen. – Hát csak utáld őket.

Cigaretta húzott ki a zsebéből, a szájába dugta és az öngyújtójával rágyújtott. Máskor megengedte, hogy én lobbantsam fel az öngyújtó lángját, most nem adta ide.

Szórakozottan fújta a füstöt, majd kedvetlenül megállt.

– Gyere, Gábor, forduljunk vissza. Ma semmi kedvem sétálni.

Haragszik, gondoltam, megharagudott rám.

Csüggedten baktattam mellette. Mégse kellett volna azt mondanom neki a zsidókról, amit mondtam. Különös tekintettel néz rám, és úgy látszik, nem tetszik neki, hogy ilyeneket beszélek.

Amikor benyitottunk a kiskapun, rápillantottam, és azt motyogtam:

– Nem is utálok őket. Hidd el, Frigyes, igazán... Én nem is utálok őket, csak úgy mondtam...

Erre elhajította a cigarettát és egészséges karjával átölelte a vállamat. Közben bosszúsán megrázta a fejét.

– Ó, te! Hogy is vehetlek téged komolyan!

S látszott, hogy tényleg haragszik magára. Fejcsóválva ment be a házba.

Pedig ekkor nem mondtam neki igazat.

Titokban mégiscsak utáltam a zsidókat. Tudtam ugyan, hogy akad közöttük jó ember is, mint a Stein meg az apukája, de hogy *általában* rossz emberek, az nem lehetett kétséges. Például nagyapa és Fräulein Elsa igazán nem beszélhettek össze, mégis mind a ketten ugyanazt állítják róluk. Azt, hogy lopnak, csalnak, gyereket ölnek, becsapják a szegényeket és a magyarokat mindenhol kitúrják.

Főleg a két utóbbi háborított fel. Hiszen anyu meg én most szegények vagyunk, szűkében a pénznek, a piros biciklit se tudtuk megvenni, s ennek is biztosan ők az okai. Meglehet, az a kisfiú is zsidó volt, aki elhalászta előlem a piros biciklit. Igen, egész biztosan az volt! Egyre inkább meg voltam győződve róla. És azt is tudtam – anyu mondta előttem valakinek –, hogy a gazdag Günczler úr, aki olyan utálatosan bánt anyuval, amikor nála voltunk, szintén zsidó.

Amikor nagyapának elmeséltem, roppant mód felháborodott.

– A huncut gazember! – kiabálta. – Hallod ezt, Ákos? Hallod ezt az arcátlanságot? Elvette a magyartól a gyárat, szívta a vérünket, meghízott a zsírunkon, most pedig viszi az irháját meg a pénzét Svájcba...

Hát, meg nem hízott, gondoltam, mert olyan keszeg, hogy zörög minden csontja, de azért nagyapának nagyon is igaza van, hogy haragszik rá.

– De nem baj! – mondta nagyapa, és fenyegetően szuszogott. – Nem baj! Fogják ők még lejjebb is adni!

Csak nagyanya csóváltgatta a fejét ilyen beszédek hallatán.

– Jaj, kisunokám – sóhajtott fel szomorúan –, micsoda világban élsz te! Micsoda világban, hogy ilyeneket kell hallanod! – Ha pedig nagyapa vagy Ákos bácsi szavait szajkóztam, még jobban elszomorodott. – Miért beszélsz így? – a tompa tekintete csupa fájdalom volt. – Honnan is szeded ezeket a bolondságokat?

Csodálkoztam rajta. Hogyhogy honnan szedem? Mintha nem tudná! Hiszen erről hallani mindenütt. Otthon, a fűszeresnél, az utcán meg a kocsmakertben, ahol a kuglizókat nézi az ember, de erről beszélnek még a fiúk is, a játszótársaim. Miért kedvetlenedik el ettől nagyanya? És miért néz rám olyan szomorúan? Miért telik meg bánattal a szeme? Hiszen ha nagyapának mondok ilyesmit, vagy Ákos bácsinak, mosolyogva paskolják meg az arcom, és húsz fillért adnak fagyfaltra vagy nyalánságra. És Jani is mindig megdicsér, ha így beszélek.

Ő egyébként is gyakran büszkélkedett el azzal, hogy az iskolában mennyi borsot tör a zsidó gyerekek orra alá. Rajzszőget tesz a padjukba, a nyakukba viszketőport szór,

vagy egyszerűen elagyabugyalja őket.

Főleg egy Müncz nevű gyerekre haragudott, akiről azt mondta: olyan rút, mint az ördög. De lehet, hogy nem is ezért haragudott rá, hanem azért, mert Müncz jó tanuló volt, jó magaviseletű, és tiszta jeles a bizonyítványa, ő pedig örökösen intőket hozott haza, de jelest sohase kapott.

Egyik délután, amikor bevásárolni indultunk, hirtelen megállt, mert az utcasarkon észrevett valakit.

– Nézd – mutatta –, ott a Müncz!

Én pedig megpillantottam azt a kisleányt, aki nemrégiben elbújtatott Csuliék előtt a szünetben. Tejet vitt haza a boltból. Nem tudhattam, vajon ő is felismer-e, csak azt láttam, hogy Janitól rettenetesen megijed. Magához szorította a tejeskannát, és inaszakadtából futásnak eredt.

– Szervusz, paprikajancsi! – kiabált utána Jani. – Hol égetted meg a hajad?

És rám nézett büszkén, látom-e, mennyire fél tőle a Müncz.

Én persze szörnyen dicsértem őt, és csempültem Münczöt, és eszem ágában sem volt elárulni, hogy már ismerem, s még kevésbé azt, hogy honnan. De titokban azt gondoltam, hogy nem valami nagy dicsőség minduntalan kicsúfolni és elpáholni egy ilyen bejedit, gyöngy kisleányt, hiszen még nálam is alig-alig nagyobb. Ez éppen olyan, mint ahogy a Schmidt Karcsi nyúzza és veri folyton a Bucseket... Egy pillanatra magam elé meredtem, annyira meglepett, hogy Jani Schmidt Karcsit juttatta eszembe, de hát természetesen ezt sem vallottam be, hanem egyre csak magasztaltam, hogy milyen egykettőre elkergette a Münczöt, s hogy az tényleg milyen egy ostoba, csúf, gyáva kisleány.

Délután Jani a bandának is elhencegett Müncz megfutamatásával.

– Csak ránéztem, srácok! Bizisten, csak ránéztem, és máris úgy elpuccolt, mint egy ürge! – és állandóan engem szólított tanúnak, minden második szava után bizonyítanom kellett, hogy amit mond, szentigaz.

A főhadiszállás előtt, a sárguló fűben heverészett az egész csapat.

Lustálkodtunk a nagy eperfa árnyékában, egyikünknek se volt kedve játszani a rekkenő hőségben.

– A zsidók mind gyávák – mondta az egyik fiú. – Ha rájuk kiált az ember, mindjárt összezsínálják magukat.

Ezen mindenki nevetett, csak Jani nem.

– Utálom a Münczöt – szólt töprengő arccal, mintha hosszú gondolkodás után sütötte volna ki. – Nem tudom, miért, de utálom. Ha meglátom az osztályban, mindig szeretnék belerúgni.

Mert Jani egy osztályba járt vele. Mind a ketten negyedikesek voltak.

– Én is utálom – mondta Csörnyei, a dobos. – A Müncz büdös. Amikor még egy padban ültem vele, mindig szagolgattam, hogy milyen büdös.

Egy szőke kisleány szólt közbe, akit Mikinek hívtak.

– Nem is büdös – ellenkezett. – Én is ültem vele egy padban.

Csörnyei dühös lett. Szemüvegén keresztül meresztgetni kezdte a szemét, és sziszegett.

– Igenis büdös! Libaszagú, ha tudni akarod. Büdös libaszagú!

– Úgy van – szólt közbe Verebély Tomi, aki roppantul szeretett fontoskodni. – A zsidók folyton libát esznek. Azért is hívják őket libásoknak.

– Az lehet – mondta a szőke kisfiú. – De a Müncz nem бүdös. Nem igaz, hogy бүdös.

– De véded! – nézett rá ferdén Jani. – Talán te is libás vagy, Miki egér?

Néhányan kuncogni kezdtek, a szőke kisfiú zavarba jött.

– Dehogyan védem! – tiltakozott, és a füle tövéig elpirult. – Hát érdekel engem? Lehet, hogy tényleg бүdös... Mit tudom én?

Egyáltalán nem volt бүdös, gondoltam. Ott álltam mellette a kertben, és nem volt az. A Csörnyei meg nem zsidó, és mégis бүdös. Azért бүdös, mert kövér, izzadós, és nem szeret mosakodni. Mindig panaszkodik is emiatt a papája, amikor kártyázni jön nagyapához.

Biztos voltam benne, hogy azok бүdösek, akik nem mosakodnak rendesen, de ha valaki rendesen mosakszik és fogat mos, hiába zsidó, mégse бүdös. Csodálkoztam, hogy ez nem jut a többiek eszébe, és szerettem volna megmondani nekik. De ha együtt volt a csapat, én nyikkanni sem mertem. Csak meghúzódtam szép csendben, hogy ne is lássanak, észre se vegyenek. Nehogy egyszer csak eszébe jusson valamelyiküknek, és azt mondja: te még iskolás se vagy, mit keresel közöttünk?

Így hát hallgattam.

Ők már másról beszélgettek. Arról beszélgettek, hogy a zsidóknak görbe orruk van, fekete hajuk és szakálluk, és ezért hasonlítanak úgy az ördögre.

– Mondjátok – kérdezte ekkor Csörnyei, és izgatottan felkönyökölt a fűben. – Igaz, hogy *ezeknek* kiskorukban levágják a töküket?

A többiek nyerítve nevettek, én meg elvörösödtem, mert tudtam, hogy ez csúnya szó, és Janitól azt is tudtam, hogy mit jelent.

Csörnyei megint дühös lett, mert azt hitte, hogy rajta nevetnek. Mérgében sírós hangon ismételte:

– Igenis, aszongyák! Igenis, aszongyák...

Verebély Tomi megigazította gondosan elválasztott haját, mivel ő nemcsak fontoskodó volt, hanem ficsúr is (így is csúfoltuk), és roppant felnöttesen magyarázni kezdett:

– Igen, ezt én is hallottam. A papám mesélte, hogy ezeknél nincs keresztelő, mint nálunk, hanem amikor megszületik a gyerek, akkor levágnak a... farkából.

Verebély ezt olyan finoman, szemérmesen mondta, hogy újból kitört a nevetés. A fiúk vihogtak, egymást gyömöszölték. Nagyon tetszett nekik a beszélgetés.

– Odanézzetek! -kiáltott fel hirtelen Jani, és a sorompó felé mutatott.

Ljubén bácsi és Müncz jött át éppen a sorompón. Müncz valami nagy kosarat cipelt, ami igen nehéz lehetett, mert alig bírta, és a kosár széle a bokáját verdeste. Talán krumpli volt a kosárban, nem tudtuk megállapítani. Ljubén bácsi ezúttal is pipázott. Azután barátságosan rávert Müncz fenekére, és láttuk, hogy elindul a kocsmá irányába.

Már attól is leesett az állunk, hogy Ljubén bácsi Münczcel sétál, hát még attól, hogy diskurál vele. Hiszen velünk szóba se áll, ránk se hederít soha.

Janinak máson járt az esze.

– Most majd megtudjuk, hogy tényleg van-e pöcse – mondta, azzal tölcserít formált a tenyeréből, és elrikoltotta magát: – Müncz! Gyere ide! Ne félj, nem bántunk. Naaa, isten bizony...

Müncz ránk bámult, habozott. Majd a másik kezébe vette a kosarat, és hozzánk bandukolt. Bizonyára belátta, hogy a nehéz kosarával úgyse tudna elszaladni. Ijedt is

volt, de kíváncsi is, hogy mit akarhatunk tőle.

– Szervusz – köszönt neki Jani, s közben ránk kacsintott. – Na, ne gyulladj be – nézett aztán rögtön Münczre –, most nem fogunk bántani. Tedd le a kosarat.

Müncz engedelmesen letette a kosarat, de mukkanni se mert. Hol egyikünkre, hol másikunkra kapta a tekintetét. Olyan szerencsétlenül álldogált ott, hogy kínomban lesütöttem a szememet. No meg azért is, hogy ne találkozzék a pillantásunk. Haza kellene menni, gondoltam. Nagyanya már biztosan végzett a munkájával, és mesélne nekem.

– Csak nem félsz, Müncz? – hallottam Jani hangját. – Mi farkaskölykök vagyunk – mondta ünnepélyesen –, és farkaskölyök nem bántja a gyengébbet.

Müncz semmit se szólt. A fiúk is hallgattak; lélegzetvisszafojtva várták, mi fog kisülni ebből.

– Húzd le a nadrágodat, Müncz – mondta Jani. – Meg akarjuk nézni, hogy van-e pöcsöd.

A fiúk megint vihogni kezdtek, kényszeredetten csapkodták a combjukat.

Csak a szőke Miki ellenkezett rémülten.

– Ne, azt ne! Jaj, Jani, azt ne...!

– Csend! – kiáltott Jani, és nagyon parancsoló volt, ahogy egy vezérhez illik. – Na, nem hallod, Müncz?! Húzd le a nadrágodat!

A szemem sarkából lestem oda.

Müncz mozdulatlanul állt, csak éppen a szája reszketett egy kicsit. Azután gyöngén, szinte habozva megrázta a fejét.

Jani türelmetlenül dobbantott.

– Nem lesz semmi bajod, te hülye! Hát nincs abban semmi. Vagy talán igaz, hogy neked nincs is?

Most már senki sem nevetett. A fiúk lassan, éhes kíváncsisággal körülfogták Münczöt.

– Naaa, húzd le! – kérlelték. – Nincs abban semmi, igazán...

– Ha akarod, mi is megmutatjuk a magunkét – ajánlotta az egyik gyerek.

Én ugyan meg nem mutatom, gondoltam.

A puszta gondolatától elszörnyedtem. Hiszen még anyu meg apu előtt is szégyellem, nem hogy idegenek előtt.

Müncz egyszerre csak sírni kezdett.

– Bög – szólt valaki utálkozva.

Mereven magam elé néztem.

Úgy látszik, ő is szégyelli magát, villant az eszembe. Furcsa volt, hogy egy zsidó kisfiú pontosan ugyanazt gondolja, amit én, és ezért haragudni kezdtem rá. Most majd jól elverik; úgy kell neki, gondoltam kárörvendve. De ekkor, furcsa mód, keresztapa pillantása rémlett fel. Milyen különösen nézett rám, amikor azt mondtam, hogy utálok a zsidókat! Meg aztán akárhogy is, de Müncz megvédett a múltkor, elrejtett a Csuliék elől. Ákos bácsi persze azt mondta egyszer: prolinak, cigánynak, zsidónak sosem szabad hálásnak lenni, mert azzal csak elkapatja őket az ember...

Bizonytalanul éreztem magam. Szerettem volna elmenni, de kíváncsi is voltam. Vajon mi lesz ebből az egészből? A legjobb volna láthatatlannak lenni, gondoltam.

Amikor felnéztem, Verebély és Csörnyei Müncz háta mögött állt. Éppen a karját

csavarták hátra. Müncz nem védekezett, de egész testében remegett, és fájdalmasan verdestek a szempillái. Valamit motyogott, talán azt: „Engedjete el...” De egészen halkán szólt, nem lehetett érteni.

– Na, ki akarja megnézni először? – kérdezte Jani harsányan, de közben megcsuklott a hangja.

– Ne, ezt ne! Csak ezt ne!... – hebegte a kis szőke Miki, és fehér volt az arca.

A töltésen éleset füttyült egy mozdony.

– Gyávák vagytok – kiáltotta Jani magas gyerekhangon. – Hát majd megnézem én!

Vonat zakatolt el a fejünk felett. Dübörgése minden más hangot elnyomott.

Láttam, Jani lehajol és lehúzza Müncz nadrágját.

Mielőtt azonban az alsónadrágját is leráncigálhatta volna, Müncz felüvöltött és kitepte magát örzői kezéből. Azt hittem, elszalad. De nem szaladt el. A lehúzott nadrágjától nem is tudott volna. Tapodtat se mozdult, csak a szeme volt csupa rémület. És a nadrágját próbálta visszacibálni.

– Meg kell ruházni! – fakadt ki dühösen Csörnyei.

Jani a fejét rázta.

– Nem lehet. Megígértük neki, hogy *most* nem verjük meg. Farkaskölykök vagyunk, megtartjuk a szavunkat. – Váratlanul gonoszul elvigyorodott és rám nézett. – Gyere ide – intett az ujjával. – Te nem vagy farkaskölyök. Ruházd meg te.

Rémülten bámultam rá.

– Én még kicsi vagyok – suttogtam.

A fiúk vihogtak, tetszett nekik az ötlet.

– Ruházd meg te – mondta Jani. – És ha vissza mer ütni, az más. Akkor már palacsintává lapíthatjuk.

Én utálok a zsidókat, gondoltam. Utálok őket... rosszak... a világon minden bajt ők okoznak...

De megint elibém villant keresztapa tekintete. Miért nézett rám olyan furcsán? Olyan egészen különösen?... Úgy gyötört ez a gondolat, hogy be kellett hunynom a szememet.

– Na!... – hallottam Jani türelmetlen hangját. – Na, mire vársz? Talán bejeddél?

Néhányan gúnyosan nevetni kezdtek a fiúk közül. Nem akartam, hogy kinevessenek.

– Ne félj tőle! – bátorított egyikük. – Ez zsidó.

Zsidó, mormogtam magamban. És keresztapa különös tekintetét láttam ismét. Ettől forró lett a fejem.

Müncz behúzott nyakkal állt előttem, és riadtan pislogott. Ha legalább valami jelét adta volna, hogy fölismert! De még csak azt se tudhattam, valóban fölismert-e. És újból elcsodálkoztam, hogy alig nagyobb nálam.

Zsidó, gondoltam újra.

És hirtelen arcul köptem.

Azután másodszor is.

A fiúk nagyon nevettek.

– Klassz srác vagy!

De én nem néztem rájuk. Megint beteg leszek, gondoltam. Beteg leszek, és nagyanya mesél majd esténként. Az jó lesz... nagyon jó... Ó, milyen jó!...

Jani állt előttem, komoly szemmel pillantott rám.

– Meg fogod kapni az ezüst vitézségit – mondta.

A kerítés hasadékán bújtam be a kertbe.

Már alkonyodott, lehült a levegő. A bokrok levelein esti harmat gyöngyözött. Mezítláb voltam, napozóban, fáztam. A fehér napozóm csupa pizsok volt, s fülig maszatos voltam én magam is. Ha az ember egész nap játszik, labdázik, rohangál, nem csoda, hogy bepizskolódik. Már csak emiatt is jobb alkonyaikor hazajönni. A sötétben kevésbé látszik, hogy szutykos az ember, s nagyapa, aki kicsit vaksi, ilyenkor nem veszi észre, s nem csap patáliát miatta. Nagyanya előtt, igaz, akár titkolni se kell, ő csak nevet a dolgon. Maszat Ferkónak nevez, vagy Szurtos Petinek, s miután jól összecsókol, beállít a nagy, barna lavórba, és a jó meleg sparherd mellett lecsutakol. Vele még mosakodni is érdekes. Közben ugyanis remekül elbeszélgetünk. Elmesélem, merre jártam, mit csináltam aznap, és azon ő nagyokat nevet.

Ma aztán lesz mesélnivalóm éppen elég!

Zsebemből előhalásztam az ezüstszínűre festett, lapos kavicsot, a kitüntetést és – ki tudja, már hányadszor? – elgyönyörködtem benne.

Borzas került elő valahonnan. Egyszerre csak ott állt előttem, a farkát csóválta és kíváncsian tekintett rám.

– Szervusz – biccentettem neki kissé leereszkedően és rögtön megmutattam a kavicsot. – Tudod, mi ez? Nem tudod, mi, te buta? Ez a nagyezüst... Ezt csak valami egészen különleges, bátor hőstettért kapja meg az ember. Nem hitted volna, hogy ilyen hős vagyok, ugye?

Borzas semmit sem szólt, mert a pulikutyák, sajnos, nem tudnak beszélni, és ezért dicsérni sem tudják az embert. De arra gondoltam, hogy az óvodában bizonyára más sorom lesz, ha elmesélem a dolgot. Először Esztikének mesélem el, mert őt még mindig szeretem, utána pedig Fräulein Elsának, aki pedig nem győz majd dicsérni a többiek füle hallatára, és azt mondja: „Nem is olyan mulya meg félnék ez a Novák. Nem ijed be a negyedikes zsidó gyerektől sem!” Ebédkor majd a Führer képe alá ültetnek, a külön díszasztalhoz, ahol mindig azok a gyerekek ehetnek, akik aznap különösen fegyelmezettek voltak, vagy valami dicséretes cselekedetet hajtottak végre. A játékszobában pedig beleülhetek a gyönyörű, piros autóba, túlköelve száguldozhatok fel-alá és elgázolhatom az undok Kautzkyt.

Mesés volt erről elábrándozni, talán még álmodni sem lehetett volna szebbet. A kavics pedig ott fénylett, csillogott a markomban, és örömeimet az sem rontotta meg, hogy a festék kissé már leolvadt róla, és összemaszatolta a kezemet.

Igen, gondoltam, Déness doktor bácsinak igaza volt. Ragályos betegség után erősebb és bátrabb az ember.

Fütyülgettem kicsit és hetykén megsimogattam Borzas kobakját.

– Nemsokára az arany vitézségit is megkapom. Majd meglátod! Pedig az csak Janinak meg a Verebélynek van az egész csapatban. Akkor bámulhatsz majd, ha azt is megkapom...

És arra gondoltam, hogy lám, akármilyen kicsi vagyok is, mégis igazi, nagy hős válik majd egyszer belőlem. Attila, Csaba vezér vagy Botond, akikről nagyapa szokott mesélni. Vagy, ki tudja, talán mint Dugovics Titusz. Münczcel együtt majd levetem magam a várfokról, és rólam is festenek majd egy képet...

Csak azt nem értettem, miért van valami gombóc a torkomban. S miért érzem úgy, hogy menten sírva kell fakadnom.

Már csaknem teljesen besötétedett. Szél kezdett fújni, fölzúgtak a fák, suhogtak a bokrok. És a szél valami különös illatot is hozott, valami erős, édesbús illatot, s valahogy ettől is szomorúnak kellett lenni. Ez már őszi szag, búsultam el. Itt az ősz, anyu nemsokára hazavisz...

Zsebre dugtam a kavicsot és odaszóltam Borzasnak.

– Gyere, kutyus, menjünk nagyanyához.

Végigbaktattunk a kerti úton és benyitottunk az üvegezett veranda ajtaján.

Nagyanya egyedül volt a verandán. Az elsötétítő függönyöket már összehúzta, és a hajólámpa sárgás fényénél vacsorára terített. Csörögtek a tányérok, az evőeszközök, ő pedig csendesen dűnnyögött magában.

Biztosan éppen engem szid, kuncogtam magamban. Haragszik, hogy ilyen későn jövök haza. De hogy fog álmélni, ha meglátja a kitüntetésemet!

Egy pillanatra átvillant rajtam: hátha nem is fog álmélni? Hátha örülni se fog? Nem szereti, ha verekszem vagy bántok akárki mást. De azután mindjárt azt motyogtam magamban: „Zsidót bántani nem rosszalkodás.” Mindenki ezt mondja. Nemcsak nagyapa, Fräulein Elsa, de még a gyerekek is mondják az óvodában. Talán csak keresztapa haragudna, mert ő nem szereti az ilyesmit. Majd megkérem nagyanyát, hogy neki ne áruljon el.

Nesztelenül beljebb kerültem, az ujjamat az ajkamra szorítva figyelmeztettem Borzást, hogy el ne merészelje vakkantani magát, aztán nagyanya elé toppantam, megöleltem, és borzasztó sok csókot adtam a ruhájára.

– Te rosszcson! – kiáltott rám. – Hogy megijesztettél! – és zsörtölődve iparkodott eltolni magától. – Aztán meg hol csavarogtál ilyen soká? Ilyenkor kell hazajönni? Eridj innen, te rosszaság!

Borzas ugatott és ott ugrándozott körülöttünk, én meg teli torokból ordítottam: „Tá-riadó! Tá-riadó!”

Végül Borzas meg én közös erővel ledöntöttük nagyanyát az egyik székbe, diadalmasan körül táncoltuk, majd odabújtam hozzá.

– Nagyanya, én úgy szeretlek! – kiáltottam lelkesen. – Én olyan borzasztóan szeretlek!... Nézd, mit kaptam ma! Milyen nagy kitüntetést!

– Menj csak, eridj innen, te hízelkedő – morgott, de már nevetett is, és megnézte a kavicsot. – Hiszen ez a nagyezüst! – örvendezett. – Ej, be szép! Miért tüntettek ki, Borka?

– Mert hős vagyok – düllesztettem ki a mellemet, és sietve helyet foglaltam nagyanya ölében. – Mert olyan igazi hős vagyok, hogy az egész csapat tisztelgett nekem. Beírták a nevemet a Nagykönyvbe is, és közben kibontották a zászlót, pergett a dob. Azt írták bele a könyvbe: „Novák Gábor ma hőstettet hajtott végre. Ezért kitüntetem az ezüst vitézségivei. Endrődi Endrődi János tábornok úr.” Bizony, ezt írták bele! Szóról szóra! Maga Jani olvasta fel nekem.

Nagyanya mosolygott és megsimogatta a hajamat.

– De hiszen te még olyan kicsi vagy! Egy tökmag...

– Nem is vagyok *olyan* kicsi – feleltem sértődötten. – És különben is, a Botond is kicsi volt meg tökmag, de mekkora nagy hős!

Nagyanya elnevette magát, de a fejét dohogva csóválgatta.

– És az a Botond is egy ilyen Szurtos Peti volt? A Botond is úgy nézett ki, amikor hazament, mint egy kéményseprő?

– A hősök össze szokták piszkítani magukat – jegyeztem meg óvatosan.

– Az igaz – bólintott nagyanya. – Bepiszkolódnak a csatában meg a sok verekedésben... Remélem – pillantott rám görbén te nem verekedtél?

Méltatlankodva ráztam a fejem.

– Nem verekedtem, csak köptem.

Csodálkozva bámult rám.

– Köptél? Mi a csudának köptél?

– Mert kellett. Mert éppen ez volt a hősiesség.

Nagyanya szeme egészen kikerekedett, annyira álmélkodott. Nekem meg módfelett tetszett, hogy álmélkodik, és el nem tudja gondolni, miért is kellett köpnöm.

– Igen – erősítettem meg –, valakit le kellett köpnöm. Egy gyereket.

Nagyanya összecsapta a kezét szörnyülködésében.

– Borka! Te leköptél egy másik gyereket? És nem is szégyelled magad...?

Csak nevettem és kalimpáltam a lábammal. Borzas megint ugatni kezdett. Azt hitte az ostoba, hogy őt akarom megrúgni.

– Az a gyerek zsidó – mondtam hányavetin. – És zsidó gyereket leköpní nem rosszalkodás.

Nagyanya nem szólt. Újra megnézte a kavicsot.

– Ki az, akit leköptél? – kérdezte még mindig hitetlenkedve. – Hogy hívják? Ismered?

– A Münczöt köptem le – feleltem elcsöndesedve. – Azt a csúf, szeplős, vörös kisfiút, aki Janival jár egy osztályba.

Szomorúan nézett rám. Éppen úgy, mint mindig, amikor valami rossz fát raktam a tűzre.

– Miért tetted ezt, Borka?

– Mert muszáj volt.

– Ilyet tenni sose muszáj. – A sárgás fény éppen az arcába hullott. Láttam, hogy egyre szomorúbb. Sőt elkeseredett. Olyan elkeseredett, mintha valami nagy bánatot okoztam volna neki.

– Igenis muszáj volt – makacskodtam, pedig a torkom mindinkább elszorult. – Muszáj... Meg akartuk nézni, hogy van-e a Müncznek fütyülője. Verebély azt mondta, hogy a zsidó gyerekeknek levágják a fütyülőjét, és nincs nekik... De a Müncz nem akarta engedni, és erre a fiúk lefogták, és én leköptem őt, mert mind nagyon haragudtunk rá, hogy olyan buta és gyáva, hogy még a fütyülőjét sem meri megmutatni.

Nagyanya felsóhajtott, és letette az asztal sarkára a kavicsot.

Gyorsan elvettem és zsebre akartam vágni.

– Gábor! – szólt rám ekkor valaki. – Mutasd csak azt a kitüntetést!

Ettől a hangtól úgy megrémültem, hogy azt hittem, rögtön meghalok.

Keresztapa állt a szobaajtóban, a hátunk mögött.

A félfának támaszkodva cigarettázott. Az arca ugyan homályban volt, de mégis jól láttam, hogy a szeme haragosan csillog.

Mindent hallott, gondoltam. Itt állt, és mindent kifülelt! Akkor jöhetett ki, amikor Borzas ugatott...

Lecsúsztam nagyanya öléből, lehorgasztott fejjel álldogáltam.

– Na mi lesz? – szólt keresztapa fenyegetően, és összeszűkül a szeme. – Ide azzal

a kavicsal!

Hirtelen előrelépett, és olyan keményen szorította meg a kezem, hogy a kitüntetés kihullott belőle, s én fájdalommban felkiáltottam.

– Ne bánts! – kérte nagyanya ijedten. – Elek, engedd el...

– Vedd fel! – parancsolta keresztapa.

Merő düh volt az arca.

Behúztam a nyakam, rémülten vártam, hogy pofon üssön.

Felvettem a kavicsot, és reszketve odaadtam neki.

Egy pillantást vetett rá, azután ismét engem fürkészt. A tekintete szúrós volt, keskeny ajkát összeszorította. Még sohase láttam ilyen félelmetesnek.

Nem kellett volna elmondanom, gondoltam. Nem, még nagyanyának se... És eszembe jutott, hogy anyu néha megjegyzi: aki igazat mond, annak betörik a fejét. Ezt főleg apunak szokta mondogatni, és közben sír. Apu pedig ilyenkor borzasztó dühös lesz, és kimegy a szobából. Néha még az ajtót is bevágja maga után...

Dermesztő csend volt.

Még nagyanya se merte megtörni. Hol keresztapára, hol rám nézett, de szólni nem mert. Még Borzas is odébb oldalgott, olyan szörnyűséges volt ez a csend.

Meg fog verni, gondoltam újból. Vagy beárul anyunak, és majd ő ver meg. Igen, keresztapa szereti a zsidókat... Ebben már egészen bizonyos voltam. Ezért tekintett rám különösen a múltkor is.

Nem volt bátorságom a szemébe nézni. Lesunyit fejjel álltam előtte, és a csizmáját tanulmányoztam. Csillogó, fényesre tisztított csizmája volt, és úgy éreztem, hogy egy ilyen csizma nagyon ijesztő dolog. Azután ez a csizma megmozdult, finoman csikordult egyet – keresztapa odébb lépett.

Féloldalt állt nekünk, a lámpafényben ismét megnézte a kavicsot. Majd feltépvén a verandaajtót, egy kurta, gyors mozdulattal kihajította a kertbe.

– A kitüntetésem!... – jajdultam fel, és sírva fakadtam.

– Elhallgass! – csapta be az ajtót, miközben fenyegetően végigmért. – Ki ne merd nyitni a szádát!

Hirtelen olyan kétségbeesetté vált az arca, hogy csak bámultam rá, s még a sírás is elakadt bennem.

– Te, kis hülye kölyök... – mondta tompán, és bement a házba.

Nem úgy vacsoráztunk, mint máskor.

Én előbb ettem, nem vártam meg se nagyapát, se keresztapát. Csak nagyanya üldögélt velem az asztalnál, mindvégig szótlanul, ijedten. Néha, csak lopva simogatta meg a fejem, mintha attól félne, hogy keresztapa észreveszi, és megszidja. Halkan, szemrehányóan sugdosta a fülembe:

– Látod, mit tettél? Hogy elszomorítottad keresztapát?...

És egyre csak simogatta a fejemet, nézett rám ijedt-szomorúan.

Azután bevitt lefeküdni. Csókokkal halmozott el, vigasztaló szavakat súgott a fülembe. Amikor átmentünk a sötét nappalin, láttuk, hogy keresztapa a nyitott ablaknál áll, és kibámul a kertbe. Magas, szikár alakja szinte megmerevedett.

De én nem sajnáltam, haragudtam rá. Annyira haragudtam, hogy a gyűlölettől gombóc nőtt a torkomban.

– Nem baj – suttogtam az ágyban, a sötétben. – Holnap úgyis megkeresem a

kitüntetést, és legközelebb is leköpöm a Münczöt. Minden zsidót le fogok köpni ezentúl...

Nehéz volt a lelkem. Olyan nehéz, hogy szempillantás alatt elaludtam.

De túl mélyen mégse alhattam, mert egyszerre csak fölébredtem.

Valami fölébresztett. Úgy rémlett, valami zaj. De bárhogy füleltem, semmi zaj nem hallatszott. Csak a falióra ketyegett, a bútorok roppantak meg és az ablak előtti akácfa susogott rejtelmesen. Majd a padló is megreccsent hirtelen, s erre félelmemben megmarkoltam a takarót. Valaki jár itt, borzongtam meg, valami szellem...

Bár az ablak nyitva állt, és a hold korongja csaknem kitelt, a szobában szinte teljesen sötét volt. Az ablak előtti fa újra felzúgott; ez a zúgás is ijesztő volt. Behunytam a szemem és számolni kezdtem magamban, hogy ismét elaludjam. Hanem a szél megélenkült odakinn, zúgott-zúgott az akácfa, és valami a nyitott ablak üvegének vágódott.

Szólni kéne nagyanyának, gondoltam vacogva. Be kellene hívni, hogy csukja be az ablakot...

Egyre csak attól rettegetem, a következő pillanatban beugrik valaki a szobába.

– Nagyanya!... – nyögtem fel a takaró alatt.

És akkor, valahogy egészen közélről, egyszerre nagyanya hangját hallottam.

Nem értettem, mit mond, de hogy a hang az övé, abban bizonyos voltam. Az ő tompa, kissé rekedtes, mély hangja.

– Nagyanya... – suttogtam. – Hol vagy, nagyanya?

Kiszálltam az ágyból és tétován az ablakhoz indultam.

Megint szólítani akartam, már hangosabban szólongatni, amikor egy éles, szinte metszően kiáltó hang megakasztott.

– Ebből elég volt! – mondta ez a hang. – Untig elég! Tetszik vagy sem, a magam részéről torkig vagyok az egésszel!

Ez keresztapa, szeppentem meg. Jaj, istenem, ez ő!...

Ráismertem nagyapa hangjára is.

– Hallgass! – sivitotta. – Hát elment a jódolgod? Egy magyar katonatiszt... egy magas rangú tiszt... egy alezredes így beszéljen...?

– Psss! – csitította őket nagyanya. – Fölébresztitek a gyereket.

Az ablakhoz surrantam, és kilestem rajta.

A filagóriánál ültek, a kerti asztal mellett, és a holdfényben jól láthattam mind a négyüket. Nagyapát, nagyanyát, Elek bácsit és anyut. Mert anyu is ott ült közöttük.

Ez kellemetlenül lepett meg. Vajon miért jött ide, s főleg ilyen késő este? Csak nem akar hazavinni? Csak nem azért jött, hogy máris véget vessen a nyaralásomnak?...

Dobogott a szívem, alig tudtam megnyugtatni magam.

Nem, az nem lehet, gondoltam, ilyen későn nem keltenek fel és nem visznek el. Anyu biztosan azért jött ilyen későn, mert gépelni volt valakinél...

Az asztalnál ekkor keresztapa rágyújtott.

Az öngyújtó fellobbanó lángjánál egy pillanatra tisztán láttam az arcát. Idegen volt, sovány és fáradt, mintha megöregedett volna. Eszembe ötlött, hogy kora este, ott a zárt verandán előttem változott ilyenné az arca, s akkor elbámultam a csodálkozástól. Hát még mindig haragszik rám?, keseregtem magamban.

Felkelt a székről, és az ujjai közt piciny pontként parázsló cigarettával kört rajzolt a

levegőbe.

– Ez az ördögi kör, amelyben élünk, valamennyiünket magába zárt. És ebbe a körbe zárva többé nem lehet reménykedni. Se reménykedni, se ostobaságokat fecsegni országgyarapításról, turáni feltámadásról és legkevésbé becsületről. Ez már csak egy kavargó örvény, fülsiketítő zenebona. Ebből már nincs kiút. Néha úgy érzem, mintha egy pokollabdát dobálnának körülöttem. Ezt a labdát néha én is elkapom, továbbhajítom. Pocséknak érzem magam. Precízebben: hitvány, gyáva pocséknak, aki a legpocsékabb kör kellős közepében üldögél, vagy alávalóan siralmasan járkál körbe-körbe.

– Nem szoktam meg, hogy így beszélj – mondta újra nagyapa. Fehér vászonruhában és szalmakalapban ült az asztalnál, s most a kalapot izgatottan lekapta, és homlokát, kopasz fejét kezdte törölgetni. – Még egy... egy lázító sem mond ilyeneket! – kiáltott suttogva. – És most azt kell hallanom, hogy te... az én fiam... az én büszkeségem!...

Elek bácsi szippantott a cigarettájából.

– Hát szokja meg – vetette oda szárazon. – Ez a legkevesebb, amit meg kell szoknia. Pocsék nemzet lettünk, gerinctelen, gyáva náció. Ennyi önérzetünk nincs – és megpattintotta a kisujja körmét. – De nekünk magunknak azért még nem muszáj pocsékokká válnunk! Ennyire azért már ne legyünk honfiak, apám!

Nagyapa nem szólt, elfordította a fejét.

– Hát valóban nem érti? – kérdezte hirtelen nagyon mélyen és keresően keresztapa. – Tényleg nem ért és nem lát semmit? Talán a tetőnek kell beomlania, hogy végre észre vegyen valamit?

– Hallgass – mondta nagyapa. – Nekem ne beszélj ilyeneket. Hallgass.

Láttam, egy pillanatra egymásra néznek, aztán mind a ketten újból elfordítják a fejüket. Nagyapa arcát nem láthattam, mert háttal ült nekem. Keresztapáét világosan láttam. Összeszorította a száját és merev arccal, mozdulatlanul állt.

Ekkor anyu nagyapához fordult. A holdfényben különösen sápadtnak látszott, és úgy rémlett, remeg a szája.

– Apa, kérem. Nagyon kérem... most ne, ne vitatkozzunk ezen...

– Nocsak! – fortyant fel nagyapa. – Le akarsz torkolni? Talán már te is belém akarod fojtani a szót? Hát csak hallgass. Neked aztán végképp hallgass a neved, lányom! Hiszen ez mind egyedül a te lelkeseden szárad!

Nagyanya aggodalmasan pillantott az ablak felé, ahol lapultam.

– Fölébred. Csöndesebben...

– Nem érti! – Elek bácsi szinte kétségbeesetten tárta ki a karját. – Nem érti! Ő egy szót sem ért az egészből... Kérve kérem, apám, hát szedje össze magát! Ami ma ezzel a gyerekekkel történt, az katasztrófa. Tragédia! Mindannyiunk rettenetes felelőssége! Hát mit akar? Csak azt árulja el: mit akar? Nyomorékot, lelki beteget, meghasonlott embert? Ezt akar az unokájából, akit – tudom – szívéből szeret?

Elképedve meredtem magam elé.

Csak most értettem meg, hogy rólam beszélnek.

– Sértegetsz? – kérdezte nagyapa valami nevetségesen vékony hangon. – Te... engem?

– Apa, apa kérem... – kérlelte anyu, és szinte rimánkodva nyújtotta ki a karját. – Apa, kérem, engedjen szólnom...

– Nem érdekel! – rikoltotta nagyapa. – Edd meg, amit főztél! Én rimánkodtam

neked! Én, az apád! Összetett kezekkel rimánkodtam, hogy ne menj hozzá ahhoz az emberhez...

– Hallgasson! – vágott közbe Elek bácsi.

Fojtott hangja olyan volt, mint egy suhintás. Még én is összerándultam az ijedtségtől.

– Hallgasson! – ismételte meg. – Ezt nem tűröm! – és összeszűkült szeme jéghidegen szegeződött nagyapára. – Vagy tévedtem volna? És már az unokáját is gyűlöli?

Biztosra vettem, nagyapa most éktelen haragra gerjed, és vörösre gyúlt arccal ordítózni kezd. De nem ez történt. Valami furcsa dolog történt. Vonogatni kezdte a vállát, a kalapot félszegen a fejére tette, s úgy húzta össze magát a karosszékekben, mint aki minél kisebbre szeretne zsugorodni.

– Jól van, no – mondta szelíden és szipogott. – Hát mit gondolsz te? Így kiabálni? Micsoda dolog... – És alig érthetően azt motyogta: – Hiszen én kedvelem Imrét. Végtére is, semmi bajom vele... Ő igazán nem olyan, mint a többi... Hiszen áttért...

Erre megint csak felfigyeltem.

Mi az, hogy *többi*? Mit jelentsen az, amit nagyapa mond? Hogy apu nem olyan, mint a *többi*... És különben is, hogy kerül ide apu? Miért beszélnek róla? Hiszen ő messze van, ő rabságban van... Vagy talán nagyapa azt akarta mondani, hogy apu nem olyan, mint a többi rab? Hogy ő jó ember? De hiszen a többiek is jó emberek. Ma csak jó embereket visznek el rabnak. Ezt mindenki tudja. Meg kellene mondani nagyapának is. És akkor talán nem haragudna úgy anyura, hogy egy *rabhoz* ment feleségül.

Ekkor azonban megdöbentem. Hiszen anyu nagyon rég lett apu felesége! Olyan rég, amikor én még nem is éltem... és apu akkor nem volt rab...

Lázasan törtem a fejem. Mindez furcsa volt, és érthetetlen. Tökéletesen érthetetlen. Csak arra gondolhattam, hogy nagyapa nem szereti aput. De akkor meg miért mondja azt, hogy szereti? És tudom, hogy engem is szeret. Bármilyen kiállhatatlan néha, nagyon szeret.

Tanácsstalanul merengtem magam elé. Lassanként a fejem is belefájdult.

– Mit tanácsolsz, fiam? – dörmögte odakinn nagyapa.

– Ami a praktikumot illeti, megvan a tervem – felelte keresztapa. – Sem egy legendát kiagyalni, sem az ahhoz szükséges papírokat előállítani nem túl nagy kunszt. A családunk pedig éppen eléggé kiterjedt ahhoz, hogy akadjon egy olyan távoli rokon, mondjuk, egy elhalt harmadunokatestvér, aki a célnak megfelel.

– És Imre beleegyezne?

– Imre mindenre kész a gyerekért. Az áttérést is zokszó nélkül vállalta, amint szükségessé vált.

– Nagy áldozat volt tőle, mondhatom! – krákogott nagyapa. – Istentagadó, mióta csak ismerem.

Ökölbe szorult a kezem, hogy így merészel beszélni apuról, habár annyit be kellett ismernem, hogy apu még véletlenül se tenné be a lábát egy templomba.

– De hát, ha jól tesszük is, hogy messzebbre nézünk – folytatta kis szünet után keresztapa –, egyelőre nem a praktikum az, ami legjobban izgat. Van egy nagyobb gond is.

– Micsoda? – kérdezte nagyapa.

Keresztapa nem felelt azonnal. Láttam, a zsebében kotorászik.

– Elfogyott a cigarettám – mormogta bosszúsan a fene egye meg... – Hirtelen megmeredt, az ablak felé pillantott.

Riadtan kucorodtam le a párkány alá.

Észrevett, dobbant meg a szívem, egészen biztosan észrevett!

– Alszik ez a gyerek? – kérdezte gyanakodva.

– Alszik hát – mondta nagyanya gyöngéden. – Alszik a lelkem, mint a tej. Ó, hogy alszik!...

Keresztapa kesernyésen nevetett.

– Jó neki. – Azután hozzátette: – Egyelőre még.

Most csend támadt.

Újból kilestem. Elek bácsi már nem fürkésztet ide, felém. Visszaült az asztalhoz, nagyapára pillantott.

– Nem akartam megbántani az előbb, apa. Ne haragudjon... De Imre, amikor elment, azt mondta nekem: Vigyázz a fiamra! Óvjad, rejtegesd, bújtasd, ha kell. Tégy meg érte mindent, amit csak jónak látsz.

Megint izgalomba jött, ujjáival dobolni kezdett az asztalon.

– De azt nem mondta – csattant fel –, hogy tagadtassam meg vele őt magát is, a tulajdon apját! Pedig már ott tartunk! Hát ki a felelős azért, ami ma történt? Leköp egy gyereket, mert az zsidó, és még büszke is rá... Idáig fajult a dolog. Sikerült beléje csöpögtetni ezt az ocsmányságot. Nos, ki a felelős?

– Elek fiam... – kérlelte nagyanya szelíden.

Keresztapa hallgatott, mereven nézett maga elé.

– No persze! A német óvoda az oka. „Zsidó gyereket leköpni nem rosszalkodás...” Igen, bizonyára a német óvoda az oka. De ki protezsálta be abba az óvodába? Én. No, és ha nem protezsálom be? Hát itt?... Itt, magánál apám, ebben a házban talán nem ugyanazt hallja? Nem ugyanazt éjjel-nappal, szüntelen?

– Ezt én nem akartam – dünnyögte nagyapa. – Esküszöm neked, csakis azért tettem... no, nem mondom, a zsidóságot ugyan ki nem állhatom... de én csakis azért tettem, hogy ez a szegény gyerek még álmában se sejtse...

Mit? Szinte felkiáltottam, és két marokkal ragadtam meg a párkányt. Mit ne sejtsek?...

De odakinn most ismét csend volt. Hallgattak.

Lehorgasztottam a fejemet.

Mennyi titok, gondoltam fáradtan, mennyi titok! És milyen rossz ilyen sok titok között élni!

– Nem tudom – szólalt meg habozva keresztapa. – Már magam se tudom, mi a helyesebb. Amikor ma este elmesélte ezt a dolgot, és büszkén mutogatta a kitüntetését, elkapott a tehetetlen düh meg a kétségbeesés. De hát elég ennyi az üdvösséghez? Lehet tehetetlennek és tisztességesnek lenni egyszerre? És vállalni még a felelősséget is? Hát nem! Biztos, hogy nem.

Anyu lehajtotta a fejét, sírni kezdett.

Ettől nekem is kaparni kezdte valami a torkomat. Titok lappangott itt, amit nem érthettem, amiről sejtelmem se volt, de éreztem, hogy ez a titok – szörnyű titok.

Anyu sírt, és azt mondta:

– Én nem bírom tovább. Nem bírom idegekkel. Ez a gyerek szinte már gyűlöl

engem. Hiszen már sokat ért, még többet érez... A múltkor azt mondja: én rossz-szívű vagyok, és nem engedném be az apukáját, mert rab... – A hangja elcsuklott, és keresztapára nézett. – Mit tegyek? Mondd meg, mitévő legyek? Az óvodából nem akarom kivenni. Ott biztonságban van. És azt sem engedhetem meg, hogy zsidó gyerekekkel barátkozzon...

– Nem – mondta Elek bácsi –, valóban nem... Az pedig, hogy az óvodában maradjon, mindennél fontosabb. – Elhallgatott, egy darabig anyu arcát nézte. – Be kell vallani neki – szólalt meg halkán. – Mindent el kell mondani neki. Szépen, okosan, érthetően.

– Nem! – kiáltott fel anyu rémülten. – Hiszen még gyerek! Istenem, hiszen ötéves... még csak ötéves... ,

Mit kell elmondani nekem?, motyogtam magamban. És miért van anyu annyira megijedve? Hát mi történt? Valami rossz történt talán?

– Meg kell mondani neki – ismételte keresztapa, de anyu csak zokogott, rázta a fejét:

– Nem! Nem! Nem!

És ráborult az asztalra, és nagyanya csitítgatta, simogatta.

Anyu!, suttogtam kiszáradt torokkal. Anyukám!... Édesanya!

– Meg kell mondani – hajtogatta konokul keresztapa. – És amint Imre hazajön, neki kell megmondania. Tudjon csak meg mindent ez a gyerek. Mindent, mindent! Tudja csak meg, hogy félnie kell, hogy rejtőzködni kell. Tudja csak meg, hogy holnap talán már az élete is veszélybe kerülhet. És ha egyszer majd róla is le akarják húzni a nadrágot, hát akkor tudja csak, hogy miért akarják...

Nem emlékszem többre.

Az akácfa hatalmas árnyékára emlékszem csak a fehér falon. Arra, hogy zúg, rettenetesen zúg, zúg a szél. Tépi, cibálja a zsalugáttert, s arra, hogy dideregve húzom össze magam a takaró alatt, és azt mondom: „Nem, nem, nem! Nem igaz!” S hogy fázom, iszonyúan fázom, már szinte önkívületben reszketek az ágyban, és arra gondolok, hogy meg fogok halni.

És hiába húzom a fejemre a takarót, hunyom be a szememet, tapasztom be a fületem, ez a szörnyűséges érzés odalopódzik mellém, rám telepszik, fojtogat. Valami nem ismert, soha el nem képzelt, soha el nem gondolt, borzalmas rémület száll meg, és a lábam felől lassan, lassan kúszik fölfelé.

6

Komor ősz lett, mire anyu hazavitt a Körútra. Egész nap vigasztalanul esett, és a napok is vigasztalanul teltek. Ólmos felhők borították az eget, lomha eső verte a háztetőt, a néptelen gangot, és hosszú, szálkás csíkokat húzott az ablakra.

Az utolsó napokban nagyanyánál meghültem kissé, és ez még nem múlt el egészen. Ezért anyu az óvodába sem engedett el, egész nap otthon tartott, és Vilmának meghagyta, hogy délutánonként fűtsön be.

Vígan ropogott a tűz a barna cserépkályhában. Ha elvégezte a dolgát és a konyhát rendbe rakta, Vilma mellém telepedett. Anyut vártuk haza, ő azonban már szinte mindennap csak késő este jött meg. Két helyen is gépelt esténként. Néha szomorodtam anyu miatt, de nem igazán, csak egy kicsit. Hiszen Vilmával jól megértettük egymást, remekül mulattunk, s olyan hamar elfutott az idő vacsoráig, hogy észre sem vettük.

Odacipeltük a kályhához a kisasztalt, leültünk melléje, és játszani kezdtünk. Főleg társasjátékoztunk, amiben mindig én nyertem, mert Vilma engedte. Vagy kártyáztunk. Fekete Pétert, Csapd le csacsit és Papucsot, de ezekben is mindig én nyertem. És amikor nyertem, Vilma úgy örvendezett, mintha legalábbis ő győzött volna. Dicsérte az ügyességemet, az okosságomat, a ravaszdiságomat, és ez – hiába tudtam, hogy ő csal a javamra, mégiscsak jólesett. Ha igaziból játszana, akkor is én győznék, vigasztaltam magamat.

Ha pedig meguntuk a társasjátékot, a kártyát, mást játszottunk. Vilma megtanított egy mókás versikére, amit ha tehettem, pergő nyelvvvel szavalgattam:

*Egy, megérett a meggy,
Kettő: feneketlen teknő,
Három: te leszel a párom,
Négy: süit a pék...*

És mire az ember eljutott tízig a versikében, már számolni is tudott.

A tíz pedig így szólt: *tíz: a te fejed víz.* Így hát anyunak csak kilencig volt szabad számolnom. Neki mégsem lehetett azt mondani, hogy a feje víz, hiszen ő anyu, és különben is megsértődött volna.

Apunak persze vígan lehetett volna ezt is mondani. Nagyot nevetne rajta, még a nyakába is felültetne menten. De hát ő nincs itthon. Úgy látszik, egyhamar nem is jön haza. Csak írt, írt. Egyik levele a másikat követte, azt azonban már nem is említette, hogy hazautazik.

Nem engedik el, gondoltam csüggedten, már ki tudja, hányadszor. A katonák meg a rendőrök nem engedik haza.

Ilyenkor bánatomban sokáig nézegettem a rajzait, újra és újra szemügyre véve mindegyiket, holott már becsukott szemmel is pontosan ismertem őket.

A játékszekerény fölött a fal már telis-teli volt a rajzaival. Ma új levele érkezett, valami csodaszép képpel, már kirajzszögezni is csak úgy tudtam, hogy odatoltam egy széket, és arra álltam fel. Mennyi sok szép kép volt ott! Például a Lánchíd, amely mögött hátul a Várat, de a Gellérthegyet is látni lehetett, és a Duna felett éppen egy ezüst testű repülőgép szállt, amiben persze én ültem. Ha az ember jobban megfigyelte, tulajdonképpen én vezettem a repülőgépet. De rajzolt villamost is mérges kalauz bácsival és annyi, annyi rengeteg utassal, hogy bele se fértek a kocsiba, és fejük vagy lábuk kilógott az ablakon; lerajzolta az Országházat meg a mi házunkat is, csak hogy az utóbbi képen két hiba is akadt, mert apu kifelejtette a Szabó néni trafikját és a piros postaládát a kapu mellett, én pedig – bárhogy bántott is apu feledékenységére – egyik hibát sem mertem kijavítani, mert féltem, hogy elrontanám a gyönyörű képet.

Azután küldött egy csúfolódós rajzot is, amiért haragudtam egy kicsit. A képen jókedvű fehér csacsi látszott, és az volt aláírva: *Szervusz, Gabi! Üdvözöllek, testvércém!*

Vilmának a kép roppant tetszett jót mulatott rajta. Még anyu is elnevette magát, én azonban csöppet sem voltam elragadtatva. Elpirultam és azt mondtam mérgesen:

– Én nem vagyok csacsi! És csacsi testvérem sincs!

– De hát ez nagyon szép csacsi, Gáborka – kacagott Vilma. – Nézze csak, milyen szép, hosszú füle van! Milyen kedves farkincája! Be szép, kedves csacsi!

– Fehér csacsi se vagyok! – toppantottam. – Különben is, ha ez a csacsi az én kistestvérem, akkor apunak a kislánya. Embernek pedig nem lehet csacsi-kislánya.

Vilma az ölébe kapott.

– De bizony lehet. Aj, de még milyen csacsi kislány lehet! Hát éppen itt van egy, ni!
– azzal rám bökött, s bárhogy tiltakoztam, rúgkapáltam, úgy összecsókolta, hogy szusz is alig maradt bennem. Barátságos délutánok voltak ezek.

Még a riasztóan komor lakás is kedvesebbnek tetszett. Néha akkorákat neveltünk, hogy a porceláncsészék összekoccantak a vitrinben, néha meg szomorkásak voltunk. Vilma mesélt a falujáról, én a nagyanyánál töltött nyaralásról meséltem, sóhajtozva, bánatosan, hogy elmúlt a nyár, és hogy úgy múlt el, mintha csak egy perc lett volna az egész.

Hallgattunk is olykor.

Vilma ezt úgy nevezte: most merengészünk. Hát merengésztünk, néztük a lassan ereszkedő, szomorú szürkületet. Vilma a kályhához támasztotta a fejét, hosszú, szép copfját fonogatta, és hamiskás mosollyal figyelte, hogy töprengek.

– Mi jár az eszében, Gáborka?

Felsóhajtottam.

Mert ha nagyanyára gondoltam, a nála töltött napokra, mindig felidéződött az az este is, amikor a nyitott ablaknál álltam és hallgatóztam. És nem felejtettem el a félelmet, amit akkor éreztem.

– Ugye, te szeretsz engem, Vilma? – és nem mertem ránézni. – Ugye, biztos, hogy nagyon szeretsz?

Megcsókolta a fejem búbját.

– Nagyon, nagyon!

Behunyta a szemét, és mosolygott.

– Hiszen nem is szeretek én senki mást... Senki mást, csak a Laci katonát és magát, Gáborka. Magukat szeretem az egész világon a legjobban.

Az egész világon, gondoltam, s ez jó volt.

Megint lehajtottam a fejem, még mélyebbre. A cipőmet nézegettem.

– És ha én... zsidó kisfiú volnék? – kérdeztem, és a nagy fájdalomtól hirtelen alig kaptam levegőt. – Szeretnél akkor is?

Kinyitotta a szemét, és csodálkozva bámult rám. Láttam, egy csepp ijedtség is van a tekintetében.

– Zsidó kisfiú? Ha szaracén lenne, Gáborka, szintúgy szeretném akkor is.

– Mi az a szaracén? – kérdeztem gyanakodva.

– Hát... az olyan fekete – mondta Vilma bizonytalanul. – Aki Afrikában lakik...

Hevesen ráztam erre a fejemet.

– Azok nem szaracénok, hanem négerok – ellenkeztem. – Akik feketék és Afrikában laknak, azok négerok. Keresztapa mondta. Azok borzasztó vadak, és még embert is esznek.

Vilma ismét nevetett, csillogott a szeme.

– Ó, hát biztosan nagyon éhesek szegénykék.

Ez vicces volt, nevettem én is.

Már nem voltain olyan szomorú, mint az előbb.

Vilmára pillantottam és komolyan rázogattam a fejem.

– De én nem is vagyok zsidó kisfiú. Ugye, elhiszed, hogy nem vagyok az? Csak viccből mondtam... Igen, Vilma, ez nem igaz. Ha tudni akarod, én nemes vagyok. Igazi nemes, nagypapa is megmondhatja. Van egy kutyabőrünk is. És arra a kutyabőrre

rá van írva, hogy mi mind valamennyien nagyon előkelőek vagyunk.

– Nahát! – álmélkodott Vilma, és még a kezét is összecsapta. – Ezt nem is tudtam!

– Pedig ez egészen biztos! Mindenki tudja. Egyszer majd megkérem nagyanyát, hogy hozza el a kutyabőrt, és mutassa meg neked is.

Vilma ijedt arcot vágott.

– Hiszen akkor én nem is szerethetem magát, Gáborka. Én nem vagyok nemes. Én csak cselédlány vagyok. Maga meg igazi nemes úrfi...

Ettől én is megijedtem. Hiszen mit sem ér az egész, ha Vilma többé nem szeretheti az embert.

– De mi csak *kicsi* nemesek vagyunk – bizonykodtam sietve. – Egészen kicsi kis nemesek. A kutyabőr is egészen kicsi... és én is kicsi vagyok még... ötéves...

– Az más – mondta Vilma. – Ötéves nemeseket persze hogy szabad szeretni.

– És tízéveseket is? – reménykedtem. – Ha tízéves leszek, ugye akkor is fogsz szeretni?

Ezt Vilma készségesen megígérte, én pedig ravaszul arra gondoltam, hogy ha tízéves nemeseket szabad szeretni, akkor biztosan húszéveseket is szabad, meg felnőtt nemeseket is szabad, és akkor Vilma mindig szeretni fog engem, és az nagyon jó lesz. Mert ha megnövök, én még jobban fogom szeretni. Sokkal jobban, mint most. És csakis őt fogom feleségül venni, mert ő minden lánynál szebb és mindegyiknél többet ér.

Azon a napon, amikor mindezt megbeszéltük, egyszerre aggódni kezdtünk anyuért.

Aznap olyan sokáig nem jött haza, hogy mind a ketten megijedtünk. Fél kilencre, kilencre rendszerint hazaért, de most már tíz óra is elmúlt. Hallottuk, hogy Pintér néni döngve becsapja a kaput. Azután fél tizenegy is elmúlt, a ház elcsendesedett.

Csendben megvacsoráztunk kint a konyhában, majd Vilma lefektetett.

– Aludjon szépen, nemsokára megjön az anyukája – suttogta és megcsókolgatott.

Én azonban nagyon friss voltam még, és nagyon izgatott. Éberem figyeltem minden zajra, ami odakintről beszűrődött, de a lift nem zúgott, anyu nem jött. Hol marad ilyen sokáig? Csak nem történt baja?

Eszembe jutott, hogy amikor Günczler úrnál voltunk és olyan késő este indultunk haza, milyen félelmesek voltak az elsötétített, néptelen utcák. Mindegyik ház a mi lépteink koppanását verte vissza, és már a 8-as villamos sem járt. Amíg ki nem értünk a Körútra, egyetlen emberrel sem találkoztunk. S most ráadásul még a szél is fúj. De még hogy süvít, füttyül a kályhalyukban. És esik az eső. És sötét van...

Vilma hangját hallottam a másik szobából. Telefonon beszélt.

– Kezét csókolom – hadarta ijedten, mert nem tudni, miért, a telefontól mindig megszeppent. – A Novák nagyságos asszony cselédlánya beszél. Nem tetszik tudni, a nagyságos asszony elment már?...

Biztosan a bácsinak telefonál, akinél anyu gépel, gondoltam.

– Nem is volt ott?... – hallottam ismét Vilma hangját.

Hallottam, hogy leteszi a kagylót.

Nincs ott, gondoltam ijedten. Nem is volt ott. Ma el sem ment oda...

Hirtelen nagyon fáradt lettem és elaludtam.

Anyu ébresztett fel.

Még éjszaka volt, égett a villany a szobában. Anyu az ágyam szélén ült, nagykabátban, egyik kezén még a muffal. Sírt-nevetett örömeiben.

– Gabó – szölongatott, és izgalmában alig tudott beszélni. – Gabó! Apu hazajött...
Érted, kicsikém? Megjött apu...

Az álom kiröppent a szememből. Szólni sem tudtam.

– Hát mit szólsz hozzá? – nevetett anyu. – Megjött! Hazajött egy napra! Gabókám, édes, kicsi fiam... – és sírt, mint a záporosó.

Apu, gondoltam. Mégse csapott be... itt van.

Lerúgtam magamról a takarót, és kiugrottam az ágyból. Vilma az ajtóban állt és mosolygott.

– Vilma – kiáltottam. – Te már láttad őt?

– Nincs itt – törölgette a könnyeit anyu. – Nem itt van. Máshol van...

Máshol? – s úgy álltam, mint akit megütöttek. Nem itt... máshol?... Nem ide jött?

...

Anyu magához húzott és megcsókolt.

– Nem jöhetett ide. Hiszen tudod, ő rab...

Nem engedte be, gondoltam kétségbeesetten, hát mégsem engedte be!

– Egy bácsinál lakik – suttogta anyu. – Egy mókás, kövér bácsinál, aki holnap eljön érted. Emilke bácsinak hívják. Reggel idejön és elvisz apuhoz.

Hallgattam.

Vilma biztatóan mosolygott az ajtóban. Vajon most nem csapnak be?, tépelődtem.

– Te már beszéltél vele? – néztem anyura.

– Hát persze – nevetett. – Egész délután és egész este. Azért jöttem ilyen későn, te csacsi. Egyszer csak beállított az irodába az az Emilke bácsi, és én rögtön elszaladtam vele apuhoz.

Némán bújtam vissza az ágyba.

Holnap látni fogom, gondoltam.

Szinte hihetetlen volt.

Anyu pedig még sokáig beszélt. Sírt és nevetett, de én nem figyeltem oda.

A mennyezetet néztem, és arra gondoltam, hogy apu felkap majd, forgat, fogaspuszikat ad, és akkor megkérdezem tőle: igaz-e, amit keresztapa mondott?

Fájdalmat éreztem, be kellett hunynom a szemem.

Meg fogom kérdezni tőle, gondoltam, mindent megkérdezek tőle. És megkérem, hogy vigyen magával. Vigyen magával, és legyünk együtt rabok abban a messzi faluban. Mert vele lenni, még rabnak is sokkal jobb, mint itthon, ahol csak rossz és szörnyű dolgokat hall az ember, és ahol örökké félni kell, hogy a következő percben valami rettenetes dolog történik. Valami olyasmi, amit még érteni sem lehet.

Reggel korán ébredtem.

Anyu még nem ment el az irodába. Ki-be szaladgált, ő is roppant izgatott volt.

– Csodaszép idő van – nevetett rám. – Nézd csak, hogy ragyog a nap! Igazi arany ős...
Arany ős.

Ez nagyon tetszett nekem. Kidörgöltem szememből az álmat és kinéztem az ablakon.

Csakugyan gyönyörű idő volt. Napsugarak a tetőn, a folyosón, villogtak az ablakok.

Hinni se lehetett, hogy tegnap még esett, csúf felhők borították el az eget.

Anyu szélesre tárta az ablakot, és egyszerre reggeli zajokkal telt meg a lakás.

Ajtócsapkodás, friss lárma. Gyerekek vágattak le a lépcsőn iskolatáskával a hátukon, szemben Schmidt úr lépett ki az ajtón, homlokon csókolta Schmidt nénit, és magasra tartott fejjel, peckesen elindult a gangon. Hegedűcincogásra lettem figyelmes, halk muzsikaszóra. Pelikán bácsi, a zenész gyakorolni kezdett az első emeleten. Valahol felbömbölt egy rádió: „Figyelem, figyelem! Reggeli torna következik.” Éles és tiszta volt a levegő, csípős is egy kicsit, de mégsem hideg.

– Gabó! – kiabált anyu, de ezúttal még ő sem volt haragos, a tükör előtt állt, és valamelyik mókás kalapját illegette a fején. – Siess, szívem, mosakodj, öltözz! Nemsokára jön érted a bácsi. És fogat is mossál, hallod?

Azzal már rohant is az irodába, és a folyosóról kiáltott be a konyhába Vilmának, hogy ebédre karfiol legyen, és el ne felejtse, hogy nekem fogat kell mosnom.

A konyhában Kálmán bácsi üldögélt, bajuszos, alacsony bácsi, aki bár alacsony és kicsit öreg is, roppant erős ember, ő aprítja fel a fát a pincében, és hordja fel nagy zsákokban, minden héten kétszer. A lakásokban pedig minden hibát megjavít. Recseg a rádió, csöpög a vízcsap, vagy letörik egy kilincs, csak szólni kell neki, ő pedig máris megcsinálja. Egy gyárban dolgozik valahol Újpesten, és csak azért vállal fahordást és más munkákat a házukban, mert a gyárban kevés pénzt kap. Hallottam egyszer panaszkodni Vilmának. Szidta a világot, főleg pedig valakiket, akiket burzsujoknak nevezett, és akik még a bőrt is lenyúzzák a szegényemberről. Pedig amúgy hallgatag ember, aki csak akkor szól, ha nagyon muszáj.

Ma ő is barátságosabb volt a megszokottnál. Amikor kimentem a konyhába reggelizni, cigarettasodrás közben rám pillantott.

– Szóval hazajött apád. Hát, üdvözlöm. Add át neki, el ne felejtse.

– Tessék eljönni velünk – mondtam biztatóan. – Nemsokára értem jön egy kövér bácsi, és elvisz apuhoz. Tessék csak velünk jönni.

Mintha halvány mosoly rezdült volna mindig zord arcán. Megnyálazta a cigarettapapírt, és nehéz ujjjaival ismét összesodorintotta.

– Nem lehet – dörmögte. – Nem lehet. Dolgozni kell, sok a munka.

Reggeliztem, és hallgattam csöndes beszélgetésüket. A háborúról folyt a szó, meg arról, hogy Laci katona rövidesen kimegy a harctérre. Vilma nagyon el volt keseredve; egyszeriben rosszkedvű lett, szóvalan. Kálmán bácsi szokása szerint a burzsujokat szidta, mert szerinte minden gondunknak-bajunknak ők az okozói, és az egész háborút is ők csinálták, azután meg valamiféle zöldingeseket kezdett szapulni, akik még a burzsujoknál is jobban a bögyében lehettek, mert olyan kimondhatatlanul csúf és goromba szavakkal pocskolta őket, amilyeneket még Janitól is ritkán hallani.

– Itt lakik maguknál a harmadik emeleten az a Fábry – jegyezte meg sötéten. – Na hát, az is egy ilyen mocskos nyilas. Szóba se álljon vele, Vilmuska.

– Mi az, hogy nyilas? – pillantottam fel a bögréből. Ezt a szót még sose hallottam.

Vilma kicsit ingerülten ütögette meg a vállamat.

– Egyen szépen, Gáborka! Ne legyen olyan kis minden lében kanál.

Sértődötten húztam fel az orromat, de Kálmán bácsi hirtelen támadt érdeklődéssel nézett rám.

– A nyilas az bitang ember – mondta. – Alávaló, gonosz szerzet. Minden rosszra kapható.

Hát a Fábry bácsi tényleg elég rossz ember, gondoltam, folyton ordibál és veri a

Fábry nénit. Pintér néni azt szokta mondogatni róla: részeges disznó...

Fészkelődtem a hokedlin.

– Azért nyilas, mert nyila van? Az indiánoknak is nyiluk van, láttam egyszer a moziban.

Úgy rémlett, Kálmán bácsi megint elmosolyodik a bajusza alatt.

– Nincs nyila – rázta meg a fejét. – Nem indián, és nincs nyila. Csak a feneke likába kéne egy nyíl.

– Jaj, Gáborka, hát miért nem eszik? – porolt Vilma. – Mindjárt betoppan az a bácsi, és maga még meg se mosakodott, fel sem öltözött.

A fogmosásról megfeledkezett, gondoltam örömmel.

Kimentem a fürdőszobába, és kinyitottam a csapot. Folyattam kicsit a vizet, pancsoltam, prüszköltem. Aki hallotta, azt hihette, hogy serény mosakodást csapok, pedig eszem ágában se volt mosakodni, csak köpdöstem a kádat.

Azután felöltöztem, és visszatértem a konyhába.

Kálmán bácsi már lement a pincébe. Vilma a tűzhelynél szorgoskodott. Ma nagyon haragos, gondoltam.

Rám se hederített, tett-vett, dolgozott.

Emilke bácsi pedig egyre késett.

Hiába leskelődtem az ablakban, semmiféle kövér bácsi nem jött, se a liften, se a lépcsőházban. Lehet, hogy nem is jön, gondoltam ijedten. Talán anyu mégiscsak becsapott...

Az ikreket láttam a harmadik emeleti folyosón. Négykézláb mászkáltak, és ez rendes jele volt annak, hogy rémesen unatkoznak. Aztán Irént is megpillantottam. Kijött Schmidték ajtaján, és karján kosárral bevásárolni indult. Az egyik ablakpárkányon pedig aprócska cica üldögélt. Sütkérezett, és kényesen nyalogatta magát.

Ekkor zúgni kezdett a lift, engem pedig izgalom fogott el. Jaj, csak meg ne álljon a harmadiknál! Zúgva, kattogva emelkedett fölfelé, és nem állt meg a harmadiknál, feljött egészen a negyedik emeletre.

Azután kicsapódott az ajtaja. Pintér nénit lehetett látni, amint a lakásunk felé mutogat. Majd előtűnt egy nagy kalapos, körgalléros úr, aki szivarjából szinte ontotta a füstöt.

– Emilke bácsi! – kiáltottam fel. – Vilma, megjött Emilke bácsi!

– Ne ugráljon, Gáborka – mondta Vilma. – Várjuk csak meg, amíg becsönget az a bácsi.

Nagyon utálatos volt.

A bácsi pedig csöngetett, aztán belépett az előszobába.

Csakugyan roppant kövér volt. Egészen mulatságosan kövér a körgallér alatt is előretolakodó, hatalmas pocakjával, fénylő holdvilágarca kedves és barátságos volt. Apró barna szeméből pedig annyi derű áradt, hogy önkéntelenül is mosolyra fakasztott.

Megemelte előttünk széles karimájú, puha kalapját, és azt mondta:

– Novák Gábor urat keresem.

Vilma elnevette magát, én rettentő zavarban voltam. A bácsi a legnagyobb komolysággal beszélt.

– Én vagyok az – pirultam el, és előre léptem.

A szivar füstöt ontott, és a bácsi a kezét nyújtotta.

– Örvendek a szerencsének – szólt recsegő hangon. – Uraságod szereti-e a csokoládét?

– Igen – feleltem megilletődve.

Emilke bácsi komolyan bólintott, majd a zsebéből kihúzott egy jókora tábla Stühmer-csokit, a legfinomabbat és a legrágábbat, s jó egészséget kívánva hozzá a kezembe nyomta.

Nagyon tetszett nekem ez az Emilke bácsi.

Először is megkért, hogy legyen szíves tegezni őt, mert a magázás mindig buta mód zavarba hozza, másrészt a hiúságába vág, hiszen nem annyira vénember ő még, akihez egy magamfajta fiatalember csak magázódva szólhatna, arról nem is beszélve, hogy magázódva sohase lehet egy diskurálás olyan magvas és érdekfeszítő, mint tegeződve – s mindezek után nyomban komoly beszélgetésbe elegyedtünk. Megkérdeztem, miféle szivart szív, s erre elmondta, hogy legjobban a Coronas márkát kedveli, de ha úgy adódik, a Jávát is elszívja, sőt minden kötél szakadtán – bármennyire röstelli is –, olykor-olykor még egy-egy cigarettára is rágyújt. Én meg kifejtettem neki, hogy fogalmam sincs, mi a jó abban, hogy az emberek pipáznak, szivaroznak meg cigarettáznak, mert keresztapa egyszer megengedte, hogy szippantsak egyet a cigarettájából, s attól olyan rosszul lettem, hogy menten forogni kezdett velem a világ és majdnem hánytam. Alkati kérdés, vélte Emilke bácsi kis töprengés után, és azt mondta, hogy jellemes természetű emberek általában hányingert kapnak a dohányzástól. De én úgy gondoltam, amit tudtára is adtam, hogy keresztapa azért cigarettázik annyit, hogy gyakorolja magát a füsteregetésben, mert ha Emilke bácsi nem tudná, fűztem hozzá büszkén, keresztapa akkora pompás karikákat tud kieregetni a száján, hogy nemegyszer átbújhatok rajta, és egészen bizonyos, hogy nincs senki, aki ebben versenyre kelhetne vele.

– Na, ne mondd! – sandított rám Emilke bácsi, azzal slukkolt egy jókorát a szivarjából, az ajkát pedig *o* alakúra formálta, és két-három oly remekbe szabott és hatalmas karikát fűjt a levegőbe, amelyen nemcsak jómagam, de bizony még ő is játszva átfért volna, s ezzel nemcsak megkülönböztetett csodálatomat vívta ki, hanem még inkább megnőtt a szememben; valóban nem hittem volna, hogy a füstkarika-eregetés tudományában bárki is lefőzhetné keresztapát.

Kézen fogva baktattunk a Körúton.

Megbámultuk a szemközti házon dr. Janda magánnyomozó hatalmas cégtábláját, amelyen egy kockás sapkás, pipás ember látszott, s tudtam, hogy ez a felirat: LEGYEN AZ ÜGY BÁRMILY SANDA, KINYOMOZZA DR. JANDA, majd az Aradi utca sarkán, a planétás embernél vásároltunk egy húszfilléres, kék színű planétát, amelyet a bácsi vállán gubbasztó vén kakadu húzott ki a ládából. A planétából kiderült, hogy nagy szerencse elébe nézek, mert rövidesen feleségül fogok venni egy gazdag és szép lányt, akivel boldogan élek majd, míg meg nem halok, ám Emilke bácsinak nemigen tetszett ez, morgolódva csóválta a fejét és azt mondta, csal a planétám, ne higgyek benne. A nőülésembe ugyan esze ágában sincs beleszólni, közölte, de gazdag lányoknak semmi esetre se udvaroljak, mert azok általában csúnyák és elkényeztetettek, úgyhogy csak pórul jár velük az ember, egyébiránt – mint férfi a férfinak – bizalmasan megvallja nekem, hogy a házasságnak épp olyan kevés értelme van, mint a cigarettázásnak vagy a szivarozásnak, azzal a különbséggel, hogy a házasság jóval károsabb az egészségre.

A Mussolini téren felszálltunk az autóbuszra, mert Emilke bácsi Budán lakott. Sajnos, a busz már tele volt, nem ülhettem kedvenc helyemre, a vezetőfülke melletti

ülésre, ahol pedig a legérdekesebb. A választóüvegen át az ember kedvére figyelheti a sofört, és nem esik nehezére elképzelni, hogy tulajdonképpen ő kormányozza az autóbust.

Az Andrássy út telis-tele volt sétáló, sütkérező emberekkel, színes gyerekkocsikkal. Az autóbust mérges pöfögéssel robogott, és hallani lehetett, hogy a vezető vígan fütörészik elöl, a fülkéjében. Emilke bácsi a zöld színű sportújságot olvasta, és időnként barátságosan rám kacsintott.

Nemsokára megérkezünk – mondta, amikor már a Ferenc József hídon jártunk.

Sirályok röpködtek a híd felett. A Dunán megrakott uszályok siklottak lefele. Mellettünk egy újfajta villamos sivített, a „stuka”, de hiába volt újfajta, és hiába sivített is olyan nagy igyekezettel, lehagytuk, mint a pinty.

A Lenke téri végállomáson szálltunk le, és Emilke bácsi lemutatott az egyik ház tetejére.

– Látod, ott lakom.

Különös ház volt. Nem volt igazi teteje, mert a teteje helyén, odafönn az ötödik emelet magasságában, hatalmas ablakok szikráztak a napfényben.

– Ott lakom – ismételte meg Emilke bácsi –, abban a műteremben. Tudod-e, mi a műterem? Ahol a festők dolgoznak.

– Te festő vagy, Emilke bácsi? – néztem rá tisztelettel. – Te képeket is tudsz festeni?

– Hát ha nagyon muszáj! – nevetett, azzal befordultunk a ház kapuján.

Ahogy a lift emelkedni kezdett velünk, egyre hevesebben dobolt a szívem. Még három emelet, még kettő, már csak egy – és látni fogom aput. Izgatottan szorongattam Emilke bácsi kezét.

Azután bementünk a műterembe. A hatalmas üvegtáblákon bezúdult a napfény. A falakon körös-körül képek függtek. De képek sorakoztak mindenütt, a festéktől összemaszatolt asztalhoz támasztva, a kanapén, egy x-lábú állványon. A levegőben facsaró festékszag terjengett, és olyan iszonyú rendetlenség volt az egész teremben, hogy teljesen megzavarodtam. Ha anyu látná ezt!, szörnyülködtem. Hű, ha ezt látná!...

Csak akkor vettem észre, hogy oldalt kicsiny ajtó nyílik, amelyen Emilke bácsi eltűnt. Apu van odaát, villant át rajtam, s az izgalom megint elfogott. Milyen különös itt lenni ebben a műteremben, ésapura várni. De egyúttal valami megfoghatatlan szorongás is eltöltött. Megint eszembe jutott, hogy apu nem jöhetett haza, mert akkor a házunkban mindenki megtudta volna, ami titok, azt, hogy nem is katona ő, hanem rab. Csak ilyen bujdosva szabad vele találkozni. És még az is átvillant rajtam, hogy meg kell kérdeznem, okvetlenül meg kell kérdeznem: igaz-e, amit keresztapa mondott odakint, nagyanyáék kertjében, azon a bizonyos éjszakán – de akkor egyszerre hangok hallatszottak a kis ajtón túlról, és világosan felismertem apu hangját. Kicsit lassú beszédű, mély hangját, amely most nagyon izgatottnak tűnt.

Majd felpattant az ajtó, és a küszöbön apu állt.

Nem szólt, csak szélesre tárta a karját, mintha azt mondaná: fuss ide, szaladj már, mire vársz?! – de én se szólni, se mozdulni nem tudtam. Csak néztem, néztem őt, s valahogy úgy éreztem magam, mint aki váratlanul valami szép mese kellős közepébe csöppent.

Igen, mintha mindez csak mese volna.

A fák, a bokrok, a sárga homokkal teleszórt, kanyargós kis út. A friss, kissé csípős

levegő, és odafönt a nap, amely olyan, akár egy narancs. Az erdő, amelynek már félig elhullott a lombja. A száraz levelek az út mentén, amelyek nem zöldek, mint nyáron, hanem már barnák, sárgulok, és szőnyeget terítenek a talpunk alá. Valami édes illat száll, amitől minduntalan elszomorodik az ember. És apu. Apu, aki a kezemet fogja, és hunyorog ebben a kristályos, tiszta verőfényben.

Bokáig gázolunk a barna levelekben.

Körös-körül csend van. Mély, háborítatlan csend. Csak a lefele induló fogaskerekű zúgása szűrődik el ide, s messziről tétova harangszó.

Hirtelen szívszorítóan éles madárfütty harsan. Aztán dalolni kezd egy másik madár is.

– Rigó – suttogja apu.

Óvatosabbra vesszük a lépteinket. Arrafelé lopózunk, amerről a madárflóta szól.

De egyszer csak végeszakad a füttyszónak. Gyors surrogás hallatszik, és az egyik bokorról felröppen a rigó.

– Elszállt – szomorkodom. – Nem is akartuk bántani, mégis elszállt.

Újból megfogjuk egymás kezét, ballagunk tovább.

Hatalmas koronájú fát látunk. Olyan, mint egy roppant sátor. Lehajló ágai a földet súrolják.

Szomorú vagyok, és látom, apu is szomorú. Az erdőt nézi, csendesen mosolyog.

Milyen furcsa, gondolom. Csak hallgatunk. Nem beszél apu se, és nem beszélek én se. És mégis olyan, mintha egyfolytában beszélgetnénk.

Eljöttünk Emilke bácsitól, villamoson utaztunk sokáig, majd felszálltunk a fogásra, és egész úton hallgattunk. Csak szorongattam apu kezét, nem eresztettem el egy pillanatra se, és közben úgy éreztem, hogy mi most beszélgetünk, és persze a legfontosabb dologról beszélgetünk, arról, hogy én nagyon szeretem őt, és ő nagyon szeret engem.

Apu egy levelet dörzsölget a kezében. Azután megszagolja az ujjait, és rám nevet.

– Érzed? – mondja. – Dióillat.

S odatartja elé a kezét, szagoljam meg én is. Tényleg dióillatú. Gyorsan a tenyeréhez, az ujjaihoz dörgölöm az arcomat, és azt mondom:

– Az arcom is dióillatú.

És ballagunk tovább, amíg a golfpályához nem érünk.

A golfpályán néhány sapkás úr álldogál, botjaikkal valami labdát ütögetnek.

Elnézzük őket egy darabig. Ez a játék igen unalmas lehet, és úgy látom, az urak is eléggé unatkoznak. Kényelmesen sétafikáinak ide-oda, és olyan kelletlenül ütögetik a labdát, mintha muszáj volna nekik. A gyepen, nem messze tőlünk, egy megtermett, rozsdaszínű kutya hever. Ő is szörnyen unhatja magát, mert nem figyel sem a bácsikra, se miránk, hanem édesdeden szunyókál. Nagyon jól teszi, hogy szunyókál, mert egy ekkora hatalmas kutya igencsak tudhat ugatni, és akkor, tudom, félnék egy kicsit. De igazán csak egy kicsit, hiszen apu úgysem engedné, hogy bántson. Jól ellátná a baját.

Az egyik úr ekkor nagyot üt a labdába, és az a puha gyepen éppen felénk siklik.

Elengedem apu kezét, és sietve átbújok a fakorlát alatt. Kíváncsi vagyok, ugyan miféle labda ez.

Ám alig indulok el a labda felé, az összes urak rettentő izgalomba esnek. Integtetnek, a botjaikat lengetik, és kiáltoznak valamit. Azt hiszik, hogy el akarom venni a labdájukat, gondolom sértődötten.

Hátat fordítok nekik is, a labdának is, és visszaszaladok apuhoz. Közben felkel a nagy kutya is, és fenyegetően morog.

– Ejnye – csóválja meg a fejét szemrehányóan apu. – Ezt nem szabad. Látod, most ki fogunk kapni.

És már jön is, igen peckesen, katonásan lépeget felénk az egyik golfnadrágos, kockás sapkájú úr. Olyan, mint egy égimeszelő, és fura módon csak a fél szemén visel szemüveget.

Odalép a korláthoz, végigmér bennünket, és mérgesen azt mondja:

– Kévém, evve nem lehet járni. Ez játéktevület...

Csak azért nem kuncogok, mert félek, hogy akkor még haragosabbá válik. De amint továbbsétálunk, és már senki sem hallja meg, vidáman jegyzem meg apunak:

– Hiszen ez a bácsi nem is tud rendesen beszélni.

Apu csöndesen nevet.

– Raccsol – mondja. – Ezt raccsolásnak nevezik. A bácsi bizonyára arisztokrata.

– Az mi? – kíváncsiskodom, és meg sem kísérelm, hogy kimondjam a szót. – Mit jelent az, amit mondtál?

– A bárókat, a grófokat, a hercegeket nevezik arisztokratáknak – magyarázza meg apu. Rám kacsint, huncutul csillan meg a szeme. – Tudod, ezek nagyon felvágós és ütődött emberek, akik még a rö betűt sem tudják kimondani.

Tényleg elég ütődöttek, ismerem el magamban. Hogy bejiedtek, hogy elszedem a labdájukat!

– És mondd, apu – érdeklődöm tovább –, annak a bácsinak miért csak az egyik szemén volt szemüveg? Ha olyan előkelő és gazdag, miért nem vesz a másik szemére is egyet?

Apu még nagyobb nevet, megsimogatja a fejem.

– Az nem szemüveg, te csacsi. Az monokli. Az arisztokraták meg a nemesek szívesen viselnek ilyet. De hát elég buta dolog, nem igaz?

Nevetünk mind a ketten. Nekem azonban valami furdalja az oldalamat.

– A nemesek is? – kérdem.

– Igen, néha ők is.

Hallgatok, lesütöm a szemem.

– Apu! Mi ugye, nemesek vagyunk?

Érzem, hogy most nagyon csodálkozva nézhet rám. Hallgat is kicsit, csak azután felel:

– Nem, kisfiam, mi nem vagyunk azok.

– Hát nagypapa? Neki kutya bőre is van.

– Ő igen – mondja apu. – Ő nemes.

– És anyu?

– Anyu? Ő is.

Bátortalanul pillantok rá.

– És te nem vagy az, apu?

– Nem. De azért még – mosolyodik el –, remélem, szeretsz?

– Igen – dűnnyögöm. – Hát persze, nagyon szeretlek. De mégis kár, hogy te nem

vagy nemes, mert akkor én is az lehetnék.

Egy pillanatra találkozik a tekintetünk. Azután ő is másfelé néz, én is másfelé nézek.

Csend telepszik közénk.

A csendet végül én töröm meg:

– Apu, nem ülhetnék fel egy kicsit a nyakadba?

Egyetlen mozdulattal, szótlánul lendít föl a nyakába, s így baktatunk tovább, én pedig fölöttébb elégedett vagyok.

Sokkal jobban lovagokat, mint a Laci katona, állapítom meg, és akkor se haragszik meg, ha csavargatom a fülét.

– Apu – kérdezem –, te ugye, sose fogsz más kisfiút a nyakadba ültetni?

– Sose. Mást sose. Mindig csak téged – és megszorítja a lábamat.

Ballagunk beljebb-beljebb az erdőbe.

Erre már nem barna az erdő, se nem sárga, hanem vörös. Oly vörösen lángol, akár a tűz. És erre már madárfütty sincs, egyre mélyebb a csend.

– Apu – szólítom meg újra. – Szeretni se fogsz úgy más kisfiút, mint engem?

– Nem, ebben biztos lehetsz.

Ez jó, gondolom és megölelem a nyakát. Ha nem vagyunk is nemesek, azért a világon mi szeretjük egymást a legjobban.

Megyünk csak beljebb, még beljebb, és az erdő mind sűrűbbé válik. Megint megcsap a különös, szívfájdító, édes illat. Tudom, hogy ez az ős illata. Nagymamánál éreztem utoljára.

– Igaz – kérdezem –, hogy ma este már újra el kell menned?

Most nem válaszol, ismét csak a lábamat szorítja meg.

Elmegy, gondolom szomorúan. Ezért nem felel. És ha nem menne el, akkor rendőrök meg katonák jönnének érte, hogy visszavigyék.

Valami karmolászni kezdi a torkomat, a füléhez hajlok.

– Apu – suttogom –, apukám... Én tudom... én tudom ám, hogy te nem vagy katona. Azt is tudom, hogy te rab vagy... de senkinek, senkinek nem árulom el.

Megáll, óvatosan leemel a válláról.

– Gyere – szól lágyan. – Ott egy pad. Ülünk le.

Letelepszünk a korhadt padra, és nézzük egymást.

Apu szája sarkában fölfedezek egy ráncot, egy hosszú, mély ráncot, amelyet nem ismertem azelőtt. S ettől a ránctól most fáradt és keserű az arca.

– Apu... – szólalok meg, de az izgalomtól megbicsaklik a hangom. – Rossz... ugye, nagyon rossz rabnak lenni?

Mosolyra rándul a szája, szétzilált haját kezdi rendezgetni.

– Alaposan összekócoltál, hallod! – mondja. – Ezt pedig honnan szeded? Ki mondta neked, hogy én rab vagyok?

– Kitaláltam – dűnnyögöm. – Stein mesélte, hogy az ő apukája is ugyanoda ment, ahová te, és hogy abban a faluban rabok leszték. Erre megbetegedtem, és nehogy máskor is beteg legyek, Déness doktor bácsi elmondta, hogy Stein nem hazudott, és hogy a jó embereket most mind ilyen táborokba viszik.

Rápillantok, megrázom a fejemet, és elszántam suttogom:

– Én senkinek se árullak el! Még Gyuri bácsinak se árultalak el, pedig tudom, hogy ő is rabnak ment. Azt mondtam neki, hogy az nem is rossz dolog, és neked se rossz ott. Egész nap sétálgatsz, kirándulsz és fürdesz egy nagy tóban.

Apu a fejemet simogatja, hallgat egy darabig. Közben eltűnődve az arcomat fürkészi.

– Okos fiú vagy – bólint végül. – Csak azt nem értem, miért szeretnél nemes lenni.

Lehajtom a fejem. Félek, hogy a tekintetem elárulna.

– Mert a nemeseket senki se bántja...

– Hát téged bánt valaki?

Hallgatok.

Most kellene megkérdezni tőle, gondolom. De nem merem megkérdezni. Gyöngének érzem magam, és belül valami fáj, egyre jobban fáj.

– Olyan rossz nélküled – suttogom –, minden olyan rossz! Az óvodában mindig engem büntetnek meg, és mindig engem csúfolnak ki. Anyu egész nap dolgozik, még este is, és nincs velem soha. Ha pedig velem van, akkor csak szid, veszekszik, és ha kérek tőle valamit, mindig azt feleli, hogy szegények vagyunk, nincs rá pénz. – Felnézek, könnyörögve pillantok rá. – Vigyél el magaddal. Legyünk együtt rabok! Olyan jó volna veled lenni...!

Apu elgondolkodva rágyújt.

Szívja a cigarettát. A füst ott lebeg közöttünk, érzem kesernyés szagát. Apu pedig hallgat, hallgat, csak a szája szélén a hosszú ránc válik egyre keserűbbé. Aztán fölemeli a fejét, aombok között beomló napsugarakat figyeli.

– Ott nincsenek gyerekek – szólal meg kisvártatva. – Ott nehéz az élet. Sokat kell dolgozni. Perzsel a nap, zuhog az eső – dolgozni kell.

Nem visz el, gondolom fájdalmasan, megint itthagyt!

Eldobja a cigarettát, és két tenyerébe fogja az arcom. Közelről pillant a szemembe.

– Ne mondj ilyeneket, kisfiam. Nagyon rossz lesz neked, ha ilyeneket mondasz. Hiszen nem vagy te már olyan kisgyerek. Sok mindent tudsz a világról. Lám, hiszen azt is tudod, hogy én nem vagyok katona...

– Én csak azt akarom – dűnnyögöm elkeseredve –, hogy ne menj el tőlem. És azt akarom, hogy neked mindig legyen apukám.

Elfordítja a fejét, és az arca ugyanolyan fájdalmas, mint amikor először ment el.

A szorongató őszi illat egyre erősebben száll. Behunyom a szemem, úgy próbálom összegyűjteni minden bátorságomat.

– Apu – bököm ki elakadó hangon. – Ott... Mondd... ott zsidók is vannak?

Ránézek, s jól látom, megrebben a pillája. Tekintete az arcomat kutatja.

– Miért kérdezed?

– Mert a Stein apukája az.

Apu hallgat.

– Én nem szeretem a zsidókat – suttogom, s hirtelen majdnem sírva fakadok. – Nem, én nem tudom szeretni őket, apukám! És félek is tőlük. Nagyon-nagyon félek tőlük. Rosszak, gonoszak, még a gyerekeket is meg akarják ölni...

– Ezt ki mondta neked?

A hangja most éppoly idegen, mint a tekintete.

– Tudom – motyogom. – Mindenki mondja...

– Ki az a mindenki? – csattan fel.

Ijedten szegem le a fejemet. Ilyen haragosnak talán még sose láttam.

De azután csendesen azt mondja:

– Hát persze, közöttük is vannak rosszak. Éppen úgy, ahogy a katolikusok között is, meg a reformátusok között is. Érted? Aki zsidó, az se nem jobb, se nem rosszabb ember a többinél. – Hallgat néhány másodpercig, s érzem, hogy a pillantása szigorú. – De jegyezd meg, hogy aki ma nevezi rossz embernek a zsidókat, az gonosz. Igen, fiam, az nagyon gonosz.

– A jóisten se szereti a zsidókat – suttogom, de rápillantani továbbra se merek. – Megölték a Jézuskát, és a jóisten ezért bünteti most meg őket. Igen, apu, ezt az óvodában tanultam. Fräulein Elsa magyarázta el. És azt is, hogy a jóisten a németeket szereti, utánuk meg a magyarokat. A zsidókat pedig börtönökbe és táborokba zárja. Nem szabad sajnálni őket...

Csend van, apu nem szól. Félénken emelem rá a szemem. A tekintete csupa keserűség.

– Én is be vagyok zárva – mondja végül. – És ha neked valaki azt mondja, hogy rossz ember vagyok, te elhiszed?

– De te nem vagy zsidó! – kiáltottam fel. – Te nem vagy az!

Apu hallgat.

Az arca megfeszül, és nagyon kemény most a tekintete.

Azután lassan fölemeli a kezét és megsimogat.

– Gyere – mondja. – Sétáljunk tovább. Fel akarsz ülni a nyakamba?

Nem felelt, suttogom magamban és fájdalmamban be kell hunynom a szememet. Nem felelt!

– Hát nem jössz? – kérdezi és gyengén mosolyog. – A nyakamba se ülsz már?

– Ne menj el! – és hirtelen tíz körömmel kapaszkodom a karjába. – Édes, drága apukám, ne menj oda vissza! Ne hagyj itt engem. Én félek, én félek, nagyon, nagyon félek! Nekem rossz!... És... és én nem akarok zsidó lenni! Nem, nem, nem! Én nem akarok...

– Gábor – mondja ijedten apu.

– Nem, nem, nem, én nem akarok! – kiáltom. – És én nem is vagyok az! Ugye, hogy nem vagyok az? Hiszen nekem fütyülöm is van! Ha lehúzzák a nadrágomat, mindenki látni fogja!... És akkor engem nem fognak leköpni... Ugye, nem fognak?...

– Gábor! – mondja apu. – Gáborkám!...

És rémülten magához szorít, felkap, ölben visz visszafelé az úton.

A fejem a vállán pihen. Érzem a leheletét, forró és szagatatott. Hallom, hogy csendesen beszél hozzám, hogy vigasztal, csillapítgat. Ez jó. Látom a fákat is magam fölött. Összeboruló, hatalmas koronájukat, amint védelmezően betakarnak. Látom a napot is, amint fátyolba burkolózottan, áttörtén meg-megvillan a lombok között. És hallom apu talpa alatt a gallyak zörgését, a száraz levelek ropogását.

És akkor hirtelen arra gondolok: Nem, nem, nem igaz! Én nem vagyok zsidó kisfiú! Hiszen akkor be sem engednék a német óvodába! Akkor éppen úgy nem játszanának velem a házban, mint ahogy a Steinnel sem játszanak! És nekem van fütyülöm, ami pedig a zsidó gyerekeknek nincsen... Igen, ez biztos. A Verebély Tominak is megmondta az apukája, és a Müncz azért szégyellte megmutatni, mert nincsen neki...

Keresztapát látom magam előtt. Feldúlt arcát az öngyújtó felgyulladó, röpke

lángjánál. És a hangját is hallom. Hallom, amint szenvedélyesen mondja: „Tudja csak meg! Tudja csak meg!”

Már tudom, suttogom magamban. Tudom már, keresztapa...

Könnyek lepik el a szemem, és könnyeimen át nézem apu arcát.

Megy, siet, szinte szalad velem. Rémuult a szeme, az arca sápadt. A szája mozog, bizonyára beszél hozzám. De én nem értem, hogy mit mond. Egy szót se hallok. Egy hangot se. Mintha félálomban volnék... És most kinyújtom a kezemet, a nyakába kapaszkodom. Ez is jó. Nagyon jó. Soha semmi baj nem érne, ha mindig így lehetnék...

Azután, mintha csengetne valami, mintha újból a fogaskerekűben ülnék... és más emberek is lennének ott... és erről hirtelen eszembe jut, hogy nem szabad beszélni, hallgatni kell... egy szót sem szabad szólni, hiszen apu rab, és ez titok... és most már én is titok vagyok, ugyanolyan titok, amilyen ő. És érzem, hogy görcsösen összezárul a fogam, oly görcsösen, hogy szinte fáj...

Amikor felébredtem, úgy rémlett, hogy nagyon hosszú ideig aludtam. Kinyitottam a szememet és csodálkozva bámultam magam elé. Hol vagyok? Megint Emilke bácsi műtermében volnék?

Óvatosan nyújtóztam egyet, és megdörgöltem a szemem.

Hát persze, gondoltam már megnyugodva, apu hozott vissza ide. Haza nem vihetett, mert rab, és nem szabad bemennie a házunkba.

Kaparni kezdte valami a torkomat.

Én pedig zsidó vagyok, gondoltam keserűen. Biztosan jó zsidó, mint a Stein, de mégiscsak az.

Csodálkoztam egy kicsit. Suttuyomban megtapogattam az arcomat, a karomat, a lábamat – és mindegyik ismerős volt. Mindegyik szakasztott ugyanolyan, mint tegnap, mint tegnapelőtt meg azelőtt.

De azért fáj, egyre fáj valami. És mi lesz ezután?, töprengtem el. Mi lesz? Senki se fog játszani velem? És többé nem mehetek a német óvodába? Az nem is volna rossz... Ha már félig zsidó kisfiúnak kell lennem, legalább valami jó is legyen benne.

Azután eszembe ötlött, hogy az egész dolog végtére is titok. Titok, melyről csak apu tud, anyu, keresztapa és nagyanyáék. Senki más nem tud róla. Ők pedig nem árulnak el. Szeretnek engem. És akkor tulajdonképpen nem is vagyok igazán zsidó kisfiú, mert ha senki se tudja, akkor nem is olyan nagy baj...

Így vigasztalgtam magam, de azért csak szomorú maradtam. És a fájó érzés se múlt el.

Majd hirtelenapura gondoltam. Még itt kell lennie. És talán... mégis elvisz magával.

Elhúztam az ágy mellé állított spanyolfal egyik szárnyát és kilestem mögüle.

Apu és Emilke bácsi a festékfoltos asztalnál ültek. Emilke bácsi háttal volt nekem, most zöld pulóvert viselt és zöld svájcisapkát, és persze szivarozott. Gomolygott körülötte a füst. Apu vele szemben ült, az asztalra könyökölve. Öklére támasztotta az állát, és maga elé nézett.

Csak ekkor vettem észre, hogy ismét abban a ruhában van, amelyikben először ment el, a gyűrött, viseltes kirándulóruhában. A padlón, az asztallábnak támasztva ott állt a hátizsákja is.

Elmegy, gondoltam, újból elutazik. És engem nem visz magával.

– Igyunk még egy pohárával – dörmögött Emilke bácsi. Az üvegből italt töltött a poharaikba, azután megint csak hallgatott egy darabig, aput nézte. – Örülök, Imre, hogy megismertelek – mondta csendesen. – És te csak ne köszönj semmit. Micsoda dolog! Okos gondolat volt, hogy a barátaink énhozzám küldtek.

– Semmit sem üzensz nekik? – pillantott rá apu.

Emilke bácsi elgondolkozva pöfékelt, majd kivette a szájából a szivart, és a hamutartóba nyomkodta.

– Ölelem őket – mondta. – Az összes elvtársakat. Nincs más üzennivalóm. A híreket mind elmondtam neked.

– Igen – bólintott apu. – Mindent megjegyeztem.

– Hát, más nincs – dünnyögte Emilke bácsi. – Más nincs... No, az egészségedre, Imre!

Felemelték a poharaikat, és ittak.

Én meg óvatosan odébb húztam a spanyolfalat. De bárhogy ügyeltem, zajt csaptam mégis, jókorát roppant a kiszáradt padló, és erre mindketten felkapták a fejüket.

– Gábor! – örvendezett apu. – Fölébredtél, kisleány?

Felugrott, odajött hozzám.

– Uraságod úgy aludt, akár egy mormota – nevetett Emilke bácsi.

Apu az ágy szélére ült, megcsókolt.

– No – mormogta gyengéden. – Nincs semmi baj... semmi baj...

– Elmész? – néztem rá szomorúan.

Ő pedig még szomorúbban nézett rám vissza.

– Muszáj. Hiszen tudod...

Hát persze, gondoltam, a rendőrök meg a katonák...

Fogaspusztát adott, azután csak fürkészett.

– Szép vagy – mosolygott. – A legszebb kisleány vagy a világon.

Én is mosolyogtam.

– Most már mennem kell – sóhajtott fel apu. – Anyu jön majd érted, én már meg sem tudom várni.

Mindketten a falórára pillantottunk, és csak szorítottuk egymás kezét.

Férfiasán tartottam magam. Összepréseltem a számat, nehogy elbögjem magam.

Apu meg mosolygott, mosolygott, majd sietve a fülemhez hajolt.

– Gondolj rám sokat – súgta. – Én meg sokat fogok írni neked.

– Rajzosat is?

– Rajzosat is, persze – nevetett. – És azokat is kirajzszögezheted majd a falra. Mert tudom, hogy kirajzszögeztél valamennyit. És ne hidd ám, hogy a talicskáról meg az ásóról megfeledkeztem! Emilke bácsi majd odaadja neked. Ha kimentek anyuval a Szigetre, mindig vidd őket magaddal.

– Igen – suttogtam. – Igen, apu.

És hiába erőlködtem, már könnyes volt a szemem.

Ekkor ütni kezdett az óra, és apu felállt.

– Szervusz! Nemsokára megint látjuk egymást. – Ujjai hegyével végigsimította az arcomat, és néhány másodpercig mozdulatlanul, figyelmesen szemügyre vett, mint aki minden egyes vonásomat pontosan az eszébe akarja vésni.

Azután hirtelen megfordult, felkapta a hátizsákot, és vissza sem pillantva kiment az ajtón. Emilke bácsi is kiment vele.

Egyedül maradtam a műteremben.

– Apu – suttogtam.

Leugrottam az ágyról, és az ajtóhoz szaladtam.

– Apu – ismételtém meg. – Hát elmész?

Ajtó csapódott odakint, majd nehéz léptek közeledtek.

Emilke bácsi nyitott be. Ravaszul mosolygott, és rám kacsintott.

– No hát akkor, keressük meg azt a talicskát!

S kihozta a másik szobából a talicskát, a kis ásót meg a kis lapátot, és odatette őket elé. Leguggoltam és megsimogattam a talicskát. Ez még a piros biciklinél is szebb ajándék volt.

– És el is vihetem? – néztem fel félénken Emilke bácsira.

Nagyot nevetett.

– Hát a tiéd! Ekkora pocakkal úgyse lehet talicskát tolni.

Nevettem én is, de aztán elszontyolodtam.

– Anyu nem fogja megengedni, hogy velük aludjam. Legalább a kis lapáttal hadd aludjam.

– El fogjuk intézni a dolgot – biztosított Emilke bácsi. – Meglásd, megfőzzük majd az anyukádat. Ez fontos dolog. Meg fogjuk főzni.

Azután leültünk az asztalhoz. Süteményt ettünk, teát ittunk, és kicsit szomorúan mosolyogtunk egymásra.

MÁSODIK RÉSZ

1944. március-1945. Január

1

Az idén ez volt az első szép, tavaszias nap.

Kinyitottam a szememet, és az ablakon át, az álomtól még félig bódultan, a kék eget pillantottam meg. Úgy éreztem, hogy ilyen kéknek még sose láttam. Különös érzés volt. Hiszen az ég a legtermészetesebb dolgok közé tartozott: olyan volt, mint egy ismerős utca, egy meghitt sarok, mint a ház, ahol lakunk, és ha derűs, tiszta időben

pillantottam fel rá, mintha csak egy megszokott, kedves arcra néztem volna. De most idegen volt. Idegen és félelmet keltő, akár egy rám szegezett, rideg tekintet, és egyszerre kicsinynek és gyámoltalannak éreztem magam, és valami érthetetlen fenyegetettség töltött el.

Ámbár talán mindez csupán az álom hatása volt. Álmomban apuval találkoztam. Váratlanul jelent meg előttem, nem is tudom, hogyan. Azt a nem-igazi katonaruhát viselte, amelyben elutazott, vállán ott lógott a vedlett hátizsák is, és valami különös, távoli, minduntalanul elúszó mosollyal nézett rám. Hirtelen a háta mögé nyűit, és előhúzott egy kétkerekű biciklit. A szívem megdobbant, hiszen azonnal ráismertem. A piros bicikli volt, melyet olyan sokat és oly sóváran csodáltam a kirakatban, és amely nem lehetett az enyém. Még az apró horzsolást is fölfedeztem a nyerge alatt.

– A születésnapodra hoztam – szólott ekkor apu, de egyebet nem mondott, mindegyre csak mosolygott azzal a furcsa, elúszó mosolyával.

Megfogtam a biciklit, boldogan forgatni kezdtem a kormányát, a nyergét veregettem, a csengőjét nyomkodtam, míg azt nem láttam, hogy apu sarkon fordul, és elindul valamerre. Nem értettem, miért megy el, miért hagy itt, hová megy, csak azt tudtam biztosan, ha most elmegy, soha többé nem jön vissza hozzám. Szerettem volna utánakiáltani, hogy ne menjen el, maradjon, hogy forduljon vissza, de bárhogy erőlködtem, nem jött ki hang a torkomon...

Tekintetemet levettem az ablakról, és megborzongtam. És sietve, mintha csak ki akarnám próbálni, hogy tudok-e még beszélni, halkán azt mondtam:

– Apu...

Ezután végleg felébredtem. Felébredtem és azt gondoltam, ma van március tizenennyolcadika, a születésnapom. Egyszerre sok minden az eszembe jutott. Hogy a születésnap jó dolog, mert ajándékot kap az ember, hogy már hatéves vagyok, hovatovább nagyfiú, aki ősszel iskolába megy, hogy a Kautzky születésnapját kocsikeréknyi hatalmas tortával ünnepeltük meg az óvodában egy hete, de az enyémről mindenki elfeledkezik (igaz, ma nem kell óvodába mennem, mert anyu ezen a kivételes, szép szombati napon megengedte, hogy itthon maradjak), és hogy dió- vagy csokoládétortát kapok-e, és hogy egyetlen fújással tudom-e majd kioltani mind a hat gyertyát.

Ám mindez csak egy pillanat volt, talán még annyi se, amíg átcikázott a fejemen, mert a következő pillanatban heves izgalom fogott el.

Nem lehetett az véletlen, döbönt belém, hogy apuval álmodtam az éjjel! Apu ma haza fog jönni! Elvégre a születésnapom van, és eddig apu minden születésnapomon velem volt.

Minden bizonnyal odament a rendőrökhöz meg a katonákhoz, és megkérte őket, hogy engedjék haza. Azok pedig akármilyen rossz emberek, elengedték, mert nekik is van gyerekük, és tudják, hogy a gyerekek születésnapján az apukáknak otthon kell lenniük. Talán már meg is érkezett. Talán már Emilke bácsinál van. Átöltözik, fölveszi a rendes ruháját, és délután, amint besötétedik (milyen szerencse, hogy márciusban korán sötétedik!), és a házban már senki sem fog kint ácsorogni a folyosón, egyszer csak csönget, és betoppan. Anyu halkán felsikolt, Vilma is ámul-bámul, egyedül én nem lepődöm meg. Hiszen én előre tudtam. *Én megálmodtam.*

Hazajön, gondoltam már magabiztosan, minden kétség nélkül, már szinte csak azért, hogy hirtelen támadt izgalmamot csöndesítsem, estére egészen biztosan itt lesz. És nem is lehetetlen, hogy ajándékot is hoz. Esetleg megint egy talicskát és ásót. Egyáltalán nem lenne baj. A régiekkel ugyanis már annyit játszottam, hogy a talicskának bizony kiesett a kereke, a lapátnak a nyele törött el, és most kint fekszenek

a kamrában, a többi limlom között.

De ha nem hoz ajándékot – az se baj. Az a fő, hogy amikor este aludni térünk, odavegyen az ágyába, és csendben, sugdosva jó nagyot beszéljünk. Az pedig biztosan így lesz. Mindig megengedi, hogy odabújjak hozzá. Csak anyu bosszankodik ilyenkor. Alighanem irigykedik, hogy nem ő, hanem én vagyok apunál. De amíg zsörtölődik, mi apuval kuncogunk a takaró alatt, és cinkosan bökdössük egymást.

Később pedig beszélgetni fogunk. Mennyi elmondanivalóm van neki! Beszámolok mindenről, ami azóta történt velem, hogy utoljára találkoztunk. És talán egy kis hencegést is megengedek magamnak. Hadd bámuljon apu! Megkérdem tőle, hogy szerinte is akkora balek-e Göring marsall a hadvezetésben, ahogy beszélnek róla, meg hogy tényleg valami disznóság készül-e azzal, hogy a kormányzó urat Hitler Adolf magához hívatta Németországba – s persze egy szóval se fogom elárulni, hogy mindezt keresztapától hallottam tegnap, amikor nálunk járt és anyuval beszélgetett.

Tudom, a hatás nem fog elmaradni. Szinte magam előtt láttam, milyen kikerekedett szemmel, megnyúlt arccal bámul rám majd apu, elképedésében még a szája is tátva marad egy kicsit. Én meg úgy teszek, mintha észre se venném az álméltkodását. Nagyfiús komolysággal hallgatok, és semmi pénzért meg nem kérdezném, ami miatt pedig majd kifúrja az oldalamat a kíváncsiság, hogy tényleg igaz-e, amit Csóri mentül állít, hogy a marsall tulajdonképpen azt jelenti: *mars, hal!*

Amikor aztán apu mégiscsak szóhoz jut az ámulattól, és megkérdezi, hogy honnan tudom például, ki az a Hitler Adolf, könnyedén legyintek majd: Hát a Führer! Az óvodában mindenhol ki van akasztva a képe. Elég csúnya ember...

Elszomorodtam. Eszembe jutott, hogy utoljára Esztikének mondtam ezt, amikor összebarátkoztunk, és kilopakodtunk a kertbe hintázni. Milyen szép is volt az! És milyen jó volna, ha Esztike még mindig szeretne engem! Meg kéne kérni aput, tünődtem el, hogy újon egy levelet Esztikének. írja meg neki, hogy nem hazudtam én akkor, csak nem árulhattam el a titkunkat. És tudom, apu szívesen megtenné, ha megmagyaráznám neki, hogy milyen fontos ügyről van szó. Esztike pedig igencsak meg volna lepődve. Még szégyenkezne is előttem. És újra jóban lennénk, és gyakran meghívna magához játszani. De nem ám holmi gyerekzsúrra, más, utálatos gyerekekkel együtt, hanem csakis engem egyedül. Apu is eljönne velem, és összebarátkozna az altábornagy úrral. Ott lenne keresztapa is, aki bemutatná Esztikének, hogyan kell füstkarikákat eregetni. És Kautzky többé be se tehetné a lábát a házukba. Ha pedig mégis be akarna menni, a libériás inasok rögtön elkergetnék...

Felsőhajtottam. Sajnos, ebből az ábrándból nem lesz semmi. Soha nem lehetek jóba Esztikével. Hiába írná meg apu a levelet, Esztike nem tudná elolvasni, hiszen akármilyen gögös, kérkedő kislány, ő se jár még iskolába. Ha pedig másvalaki olvasná el, abból szörnyű baj lehetne. Kiderülne, hogy apu nem katona, hanem rab, és talán még az is kiszülne, hogy én félig-meddig zsidó kisfiú vagyok.

Keserű lett a szájam íze. Vajon miért vannak zsidók a világon? És miért kell egy olyan kisfiúnak, amilyen én vagyok, zsidónak lennie? Miért nem a Kautzky az, vagy a Schmidt Karcsi, akik tényleg utálatos, engedetlen, rossz kölykök.

Úgy éreztem, ebben is nagy igazságtalanság ért. Néha azzal vigasztaltam magam, hogy azért a dolog még nem teljesen biztos. Hiszen keresztapa *másról* is beszélhetett ott a verandán, és *tulajdonképpen* apu csak hallgatott, amikor rákérdeztem. Hallgatott, és nem mondott semmit. Hátha az egész csak valami buta tévedés, és egy szép napon kiderül majd az igazság, és akkor majd valamennyien az oldalunkat fogjuk nevetünkben. Nyúztam, nyaggattam anyut, hogy minél gyakrabban járjunk templomba, és ezen nem győzött eléggé csodálkozni, mivel azelőtt mindent kitaláltam, csak

templomba ne kelljen mennem, ahol az unalomtól rendszerint leragadt a szemem. És ha elmentünk a Nagymező utcai templomba vagy a Bazilikába, odakint a gangon rögvést elmeséltem a gyerekeknek, napjában négyszer-ötször is elmondogattam, úgy hencegve, büszkélkedve vele, mintha legalábbis az Angol Parkba vitt volna anyu, vagy az előkelő Lukács cukrászdába, ahol a legfinomabb süteményeket ehette az ember, és a legszebb számológépekhez jutott egész Pesten.

Schmidt Karcsiék még csúfoltak is, micsoda imádkozós fiú lett belőlem. De minél jobban csúfoltak, annál boldogabb voltam. Néha a Vörösmarty utcai kápolnába is elmentünk. A színes szentképeket, melyeket ott kaptam, rendre szétszórtam a házbeli gyerekek között.

Csak akkor bénultam meg, ha kimondták előttem a szót: zsidó. És az óvodában mindennap kimondták. „Olyan piszkos a keze, mint egy zsidógyereké” – pirított rá Fräulein Elsa az egyik kisfiúra, vagy ebéd közben Kautzky azzal hetvenkedett, hogy ha nagy lesz, bosszút fog állni a zsidókon, és mindegyiküket megöli.

Ezt szánt szándékkal hangosan mondta az asztalnál, és dagadozva körülnézett, hogy Fräulein Elsa hallja-e. Ő persze hallotta, és rá is szólt Kautzkyra, hogy ebéd közben ne fecsegen. De egy szikrát se látszott haragosnak, sőt mosolyogva azt mondta:

– Mire maguk nagyok lesznek, már egyetlen zsidó sem lesz a világon.

– Csak az állatkertben lesznek, ketrecben – kotyogott közbe fontoskodóan egy nagy szemű, pisze orrú kislány. – Az anyukám azt mondta, hogy egyet-kettőt közülük azért megtartanak az állatkertben.

Fräulein Elsa nevetett, nyihogott szinte, és hosszúkás, csontos arca ilyenkor különösen hasonlított egy lóéhoz. S mert ő nevetett, hát az összes gyerek kuncogni, nyeríteni kezdett. Egyedül csak én hallgattam, úgy megijesztett az, amit hallottam.

Szívdermesztő érzés volt ez a rejtőzködés. Hányszor töprengtem el azon, hogy keresztapa szavai talán mégis igazak voltak, és egy nap minden kiderül rólam! Vajon mi történik akkor? Engem is messzire kerülnek a házbeli gyerekek? És az iskolában majd senki sem akar mellettem ülni? Nem tudtam elhinni. Nem tudtam elképzelni, hogy nekem is olyan rossz legyen, mint Steinnek.

És az volt a legkeservesebb, hogy csak lopva, magamban tépelődhettem. Anyu nem beszélt velem erről, én meg hogyan is mertem volna szóba hozni. Elviselhetetlenül nehéz teherré nőtt ez a titok. Gyakran fogott el félelem. Néha az okát sem értettem pontosan. Egyszer csak jött, rám telepedett, és a rettenetes érzéstől felsikoltottam:

– Anyu! Vilma!... – miközben reszkettem minden porcikámban.

Ők meg rohantak be hozzám, nálam is rémültebbek voltak. El nem képzelhették, mi bajom az utóbbi időben. Én konokul hallgattam. Összeszorítottam a számat, és könyöröghettek, faggathattak, fenyegethettek – semmit se mondtam nekik. De nem is igen mondhattam volna. Olyan félelem eresztett gyökeret bennem, amilyenel még nem találkoztam, és amilyenről még csak fogalmam se lehetett. Eleinte nem is igen tisztázódott bennem. Csak fájt, nagyon fájt. Ám idővel kezdett körvonalazódni, lassacskán megfoghatóvá vált. Bizalmatlanul vizsgáltam az emberek arcát, akik szóba elegyedtek velem, és se a nyájasságuk, se a tréfálkozásuk nem tudott megnyugtató. Ösztönösen azt kutattam, mi lappanghat a kedvességük mögött. Egyszer Csőrivel együtt komizkodtunk: összeszedtük az emeleti lábtörlőket, és úgy megkevertük őket, hogy a végén már magunk se tudtuk, melyik lábtörlő kinek a lakásához tartozik. De hirtelen kiugrott az ajtaján Horváth úr, a vasutas, és elkapta a galléromat.

– Megvagy, csirkefogó! – s én rosszul lettem az ijedtségtől, egész este hánytam.

Ilyesfajta volt ez a félelem is. Attól féltem, hogy valaki egyszer csak megragadja a

fülemet és azt kiáltja:

– A Novák Gábor zsidó! Le akarta tagadni a rossz gyerek!

De hát nem biztos, hogy az vagyok, horgadt fel bennem rögtön az ellenkezés, egyáltalán nem biztos! Keresztapa nem mondta ki. És nem mondta ki apu se...

Ilyenkor odamentem anyuhoz, és kérve kértem, hogy csak egy percre hadd lehessen velem. Olyan szorosan bújtam hozzá, hogy a lélegzetem is elfulladt, ő abbahagyta az írógép kopogtatását, szemügyre vett és szörnyülködött, hogy mennyire lefogytam, milyen sápadt vagyok, és már ment is ki a fürdőszobába, hogy a gyógyszeres szekrényéből behozza a csukamájolajat. Ettől aztán mindig lelohadt a félelmem. Mert nem lehetett olyan szörnyű dolog a világon, aminél egy kanál csukamájolaj ne lett volna még szörnyűbb. Azért szedeti velem, duzzogtam magamban vérig sértve, hogy ne panaszkodjak neki, és hagyjam dolgozni.

Máskor egyszerűen rám kiáltott, hogy ne egyem a lelkét, nem ér rá velem foglalkozni, elborítja a másolnivaló, és ha félek valamitől, akkor menjek át a másik szobába, és imádkozzam a jóistenhez.

De hát, hogyan imádkozhatnék hozzá? Ha csakugyan zsidó kisfiú vagyok, úgyse hallgat meg. A zsidókat nem szokta meghallgatni. Elzárja előlük a fülét. Erről nemegyszer beszélt az óvodában a tisztelendő úr. De akkor, tűnődtem el, kihez imádkoznak a zsidók? Van külön zsidó Ióisten? És ha van, nekem szabad hozzá imádkoznom? Megpróbáltam elképzelni azt a jóistent – nemigen sikerült. Még abban se voltam biztos, hogy tegezhetem-e.

Igaz, gondoltam ekkor kissé felderülve, ha félig zsidó vagyok is, félig mégiscsak katolikus. Félfüllel meg kell hát hallgatnia az igazi jóistennek.

De már imádkozni se tudtam tiszta szívvel. Ez a *féligség* egyre jobban zavart.

Egyik este, napokig tartó tétovázás után, végül anyuhoz fordultam.

Éppen elővette az írógépet, hogy nekilásson dolgozni, amikor hálóingben kimentem az ebédlőbe, és megálltam előtte. Lehajtottam a fejem, és zavaromban szokás szerint az arcomat kezdtem csipkedni.

Ő kérdőn, kissé türelmetlenül nézett rám, mert az asztalon a szokásosnál is nagyobb halom másolnivaló feküdt.

– Anyu... – szólaltam meg, vakmerőségetől máris megriadva. – Anyukám... zsidó gyerek vagyok én?

Döbbenet meredt rám.

Egy csapásra kerekre táguló szemétől, megnyúlt vonásaitól szinte nevetséges lett az arca.

– Mert én azt hiszem... – motyogtam. – Igen, anyu, én úgy hallottam... – Azzal bűnbánóan bevallottam neki, hogy még a nyáron, akkor, ott nagyanyánál kifülemtem éjszakai beszélgetésüket a kertben.

Az írógép a levegőbe emelkedett, és csörömpölve visszazuhant az asztalra.

– Nem bírom! – sikoltott anyu. – Nem hagysz élni engem! A sírba viszel!

Zokogásba fulladt a hangja, kétségbeesetten tördelte a kezét, majd hisztérikus haraggal nekem ugrott, és akkor is Vilmának kellett kiszednie a kezei közül.

Nem vert el kevésbé, mint amikor Steinék lakásában jártam, de ezúttal mégsem haragudtam rá. Magamat sajnáltam. Most már bizonyos lett, hogy keresztapa szavait nem értettem félre, és jól értettem apu hallgatását is. Ám azon értem magam, hogy anyut is sajnálom, és ez az érzés először meghökkentett, aztán gondolkodóba ejtett. Hát anyu is olyan, aki sajnálatra szorul?

Vizes borogatással a homlokomon, csendben feküdtem az ágyamban. Már késő éjszaka volt, de a szomszéd szobából még mindig behallatszott anyu fel-felcsukló, görcsös sírása. Lázasan dolgozott az agyam. Mindegyre azon elmélkedtem, hogy sajnálom anyut. Csodálkoztam a váratlan felfedezésen, s egyszerre világosan megértettem, hogy *ő is fél*. Ugyanúgy fél, ahogy én, csak másképp mutatja. Igen, anyu fél, azért vert el. Ez egészen bizonyosnak látszik. Hiszen semmi rosszat nem tettem, amivel rászolgáltam volna a verésre. És halványan sejteni kezdtem, hogy anyu is attól fél, amitől én. Attól, hogy én félig zsidó kisfiú vagyok, és ezt mások is megtudhatják, de talán attól is, hogy kiderülhet: apu nem katona, hanem táborban van. És ő bizonyára azt hiszi, mivel kicsi vagyok, előbb-utóbb valakinek kikotyogom a dolgot. Anyu engem nagyon butának tart, gondoltam megbántva.

Igaz, ő felnőtt, és a felnőttek valami ismeretlen okból sokkal butábbnak tartják a gyerekeket, mint amilyenek.

Sokáig tépelődtem még, dűnnyögtem magamban, azután elfáradtam. S amint elfáradtam, mentem rám tört a félelem. Olyan erővel rohant meg, mint még soha. Úgy éreztem, már anyu sem tud segíteni rajtam. Többé nem tud megvigasztalni, és ha odabújnék hozzá, ő is csak sírna és reszketne. Csak egy kicsit nagyobb lehetnék, sóhajtottam fel elkeseredetten, csak néhány évvel! Vagy bárcsak én lehetnék már olyan nagy, mint anyu! Ha annyi éves lennék, mint anyu, nem volnék megijedve, és megvédeném őt is. Hát még akkor, folytattam vérszemet kapva, ha ráadásul olyan hatalmas, erős ember is volnék, mint Ljuben bácsi, a bolgárkertész...

Egy percre lehunytam a szemem, annyira megtetszett ez az ábránd. Egy percig elringatóztam a gondolaton: ma a születésnapom van és nagyanya egyszer azt mondta, hogy aki a tulajdon születésnapján nagyon, de nagyon erősen vágyik valamire, annak a kívánsága teljesülni fog. Hát én arra vágyom, hogy hirtelenében olyan hatalmas szál emberré nőjek, mint Ljuben bácsi. De még annál is jobban szeretném, ha mégis nemes lehetnék, mint nagyapa és anyu, és ha úgy hívhatnának: *endrődi Endrődi Gábor*.

Milyen szépen hangzik ez a név! Három nevem lenne, mint az óvodában a legtöbb gyereknek. Hányszor irigykedtem azon, hogy a Kautzkyt ablánczkürti Kautzky Miklósnak hívják, s hogy az Esztiike neve még az övénél is hosszabb: alsó- és felsőmányoki Mányoky Eszter! Látni kellett, minél hosszabb egy gyerek neve, annál jobban kivételeznek vele az óvónők. Tudtam, hogy díszes, szép, hosszú nevük csak a nemeseknek van. De olyan neve, hogy Novák Gábor, akárkinek lehet. Ez a név csak csúfolódásra jó, gondoltam dühösen, csak arra, hogy Schmidt Karcsiék azt ordibálják a gangon: szervusz Novák, te kis pupák!

Kinyitottam a szemem, s erre az ábrándok mind elröppentek. Nem leszek hatalmas szál ember, törődtem bele búsan, és nemes se leszek soha. A nevem is mindig Novák marad.

Kissé szemrehányóan gondoltam most apura, hogy miért is ilyen szegényes a nevünk. De a következő pillanatban már melegség támadt bennem. Apu hazajön! Ma egész biztosan megjön!

Odakinn az ég még mindig ugyanolyan hideg kék volt.

A délelőtt mulatságosan kezdődött.

– Öltözzön, Gábor – szólta Vilma. – Bevásárolni megyünk.

Fogtuk a kosarat és elindultunk a csarnokba.

A házban itt-ott már nyitva álltak az ablakok, és a cserepes virágok kikerültek a párkányokra. Az első emeleten, sámlijukon üldögélve, öregasszonyok sütkéreztek a

napon. Valahol kanári fütyült. Az udvar végében Csőri unottan rugdosott egy gumilabdát. A labda lyukas volt, s valahányszor a falnak repült, tompán, sziszegve puffant. Pintér néni az ajtaja előtt söpörgetett, és a villásbajszú postás bácsival trécselt, aki szokás szerint most is pityókás volt.

A porolónál a szalmakalapos, öreg kintornás állt, aki még nála is öregebb verklijét a legnagyobb közönnyel forgatta. Az akadozó muzsika már kissé elnyűtt és fáradt volt, akárcsak az öregember, aki akkor sem pillantott fel a körfolyosókra, amikor egy-egy papírba csomagolt pénzdarab hullott a lába elé. Csak fásultan mondogatta: Az isten fizesse meg... az isten fizesse meg...

A szalmakalapos öregember rendszeres látogatója volt házunknak. Nálunk ugyanis nem függött kint a tábla: KOLDULÁS ÉS KINTORNÁZÁS TILOS!, mint a szomszéd, előkelő házban, ahol még egy államtitkár meg egy igazi báró is lakott. A szalmakalapos öregember minden héten begördítette verklijét az udvarunkra és leforgatta ugyanazt a három lemezt. Csak azt nem lehetett tudni, hogy miért hívják kintornásnak. Verklizett, verklizett, de tornászni soha senki se látta. És a dolog még rejtélyesebbé vált, amikor kiderült, hogy kintornásnak nevezik a fehér hajú, vak hegedűst is, meg a toprongyos, kövér bácsit is, aki Úgyszintén sűrűn látogatta házunkat, és bömbölő hangon énekelte: „Szárátnék mááá-jus iccakáján...” A kintornázásról senki sem tudott kielégítő magyarázatot adni. Éppoly sűrű homály fedte, akár a rajcsúrozást. Lassacskán már bele is törődtem, hogy sosem fogom kideríteni az értelmüket.

Azután a kapun kimentünk az utcára.

A Körút is tavaszias külsőt öltött. Már rügyeztek, imitt-amott zöldelltek a járdaszéli fák, egyik-másik házon még kint lengedeztek a piros-fehér-zöld zászlók, amelyeket március tizenötödikére tűztek ki. A Janda ház erkélyén Kossuth Lajos hatalmas arcképe függött.

A forgalom már ebben a délelőtti órában is igen élénk volt. Az úttesten, közvetlenül a járda mellett, nagy testű, lomha villamosok csörömpöltek el, az út közepén pedig autók, motorbiciklik, autóbuszok robogtak. Éktelen dübörgéssel egy hordókkal megrakott söröskocsi közeledett. A lovak trappoltak, a kocsis az ostorát pattogtatta, és a bakon mellette trónoló, lompos fekete kutya dühödten ugatott.

A járdaszélen két kislány ácsorgott. Ha az Oktogon felől megjelent a villamos, sietve rátettek a sínre egy kétfillérest. Ez remek játék. A villamos papírvékonyra lapítja a pénzdarabot, és azt azután el lehet cserélni mindenféle becses kincsre: bélyegre, mágnespatkóra, üveggolyóra vagy ördöglakatra. Csőrivel egyszer öt darab kétfillérest raktunk a sínre. De mielőtt a villamos odaért volna, hirtelen hozzánk lépett egy borostás arcú, rongyos ember, és haragosan elkergetett minket. Olyan elvadult külseje volt, és gyulladásszerű szemével oly ellenségesen nézett ránk, hogy ész nélkül rohantunk be a kapu alá. Onnan láttuk, hogy fölszedegeti a kétfilléreseket, zsebre dugja őket, és továbbáll. „Ez biztosan egy rabló volt” – mondtam fogvacogva Csőrinek. „Hülye vagy – köpött ki megvetően. – A rablóknak rengeteg pénzük van. Ez csavargó volt, vagy egy olyan melós, akinek nincs munkája...”

A járdán óvodások jöttek, sivalkodva, lármázva, rémes ricsajjal. Egészen kisóvodások voltak még, de mélységesen irigyeltem őket. Milyen vidáman lármázhatnak! Ha bennünket visz el sétálni Fräulein Elsa, nemcsak lármázni, de még beszélgetni se szabad. És ha valamelyikünk mégsem bírja ki, s mond valamit a párjának, Fräulein Elsa máris felharsan:

– *Ruhe!* Ki fecseg ott? *Ruhe!*

Megszorítottam Vilma kezét, ő rám mosolygott.

– Látja, Gáborka? Még az idő is megszépült a születésnapjára.

Vallatóra fogtam, hogy árulja el, milyen ajándékot kapok este. De semmit sem volt hajlandó elárulni. Csak nevetgélt, hunyorgott, a fejét rázogatta.

– Ne legyen kíváncsi, mert hamar megöregszik!

Butaság, dohogtam magamban, ugyanolyan butaság, mint az, hogy a sárgarépatól tanul meg fütyülni az ember. Én vagyok a legkíváncsibb gyerek a világon, és egyáltalán nem öregszem.

Az egyik padon egy bácsi ült, egy nagyon öreg, vénségesen vén bácsi, és a sétabotjára támaszkodva bóbiskolt. És nem is akarok megöregedni, gondoltam, a bácsit látva, mert öregnek lenni rossz és szégyen. Az öregek mind csúnyák.

Az Aradi utca sarkán, a Kőműves vendéglő előtt, ott üldögélt a planétás ember, kezében a zöldre pingált dobozzal, vállán a vén kakaduval, de most senki sem akart planétát venni tőle. Ő pedig nem hívogatta az embereket. Csendben, türelmesen gubbasztott a széknél, akárcsak a vállán a kakadu – amellyel roppant mód hasonlítottak egymásra –, és fáradtan nézegette az előtte eliető járókelőket. Annál harsányabban kiabált mellette a matróztrikós, nagy hasú rikkancs, akinek bámulatosan rezes és bibircsókos orra volt. Vilma szerint azért, mert folyton pálinkát ivott.

– Magyarország, Kis Újság, Népszava-a-a! – ordította rekedten. – A kormányzó úr Hitlernél! Szenzációs hírekkel a Magyarország, Kis Újság, Népszava-a-a!...

A járda mellett eldübörgött a villamos, a szemközti kávéházból pedig pokoli ricsajjal kitódult egy csomó ember. Csak abban az egyben hasonlítottak egymáshoz, hogy egyikük rendetlenebbül volt öltözve, mint a másíku. Lármásan vitatkozva átjöttek a mi oldalunkra, s itt egymás szavába vágva, ordítózva, dühös kézmozdulatok és fenyegetőzések közepette vonultak tovább.

Ezeket az embereket művész uraknak nevezik, ezt Vilma mondta egyszer. És azért ordítóznak meg handabandáznak – ezt is Vilma mondta –, mert nincs jobb dolguk, s amíg a többi rendes ember dolgozik, ők naphosszat a kávéházban lopják a napot. Az igazat megvallva, anyu Gyuri bácsira is ezt szokta mondani. Mindenesetre szörnyen kíváncsi lettem volna rá, hogy a csendes és félénk Gyuri bácsi is így ordítózik-e az utcán, mert hiszen őt is művész úrnak vagy szerkesztő úrnak szólítják a pincérek ebben a kávéházban is, meg a Liszt Ferenc téri Japán kávéházban is, ahol külön, fenntartott helye van az ablaknál. Vajon hol lehet most Gyuri bácsi? És miért nem ír nekem verses levelet? Hiszen megígérte...

Befordultunk az Andrássy útra, ahol szokatlan csődületre lettünk figyelmesek. A forgalom leállt, az út mindkét oldalán, a sétányon emberek bámészkodtak, szinte sorfalat alkotva, az úttesten pedig véget nem érő, hosszú sorban csendőrök vonultak. Állukra szíjazott kakastollas kalapban, hátizsákkal a vállukon meneteltek, lépteik tompán dobbantak a macskaköveken. A kakastollak finoman libegtek, a feltűzőt szuronyok csillogtak. A komor menet keresztülvágott a Körúton, és az Opera felé haladt tovább.

– Tábori csendőrök – mondta valaki az ácsorgók közül. – Ide gyűjtik őket, Pestre.

Azután elvonult az utolsó szakasz is, a forgalom megindult, és megkérdeztem Vilmát, hogy annak a zöld kalapos néninek, aki mellettünk állt, miközben a csendőrök masíroztak, mitől olyan nagy a hasa. Ezt bizonyos célzattal kérdeztem meg, mert amióta Csőritől mindenféle érthetetlen dolgokat hallottam erről, élénken foglalkoztatott a probléma. A kérdést annál is inkább időszerűnek tartottam, mivel a születésnapom van, s úgy éreztem, jogom van megtudni, hogyan születtem.

Vilma nem válaszolt. A csendőrök után nézett még egy darabig, és szórakozottan, de határozott helytelenítéssel rázogatta a fejét. Ezzel persze még inkább felcsigázta a kíváncsiságomat.

Holmi ravaszkodások helyett most már kereken nekiszegeztem:

– Mondd, Vilma! Igaz, hogy a gyereket nem a gólya hozza?

Vilma változatlanul a fejét csóválta, és rosszalló pillantással mért végig.

– Hát *ezt* meg kitől hallotta?

– Csőritől – feleltem magabiztosan. – Azt mondta, hogy a gyerek az anyja hasából bújik elő.

Átkeltünk az úttesten, már az Eötvös utcában ballagtunk a vásárcsarnok felé.

Vilma lóbálgatta kezében a kosarat, és az arcán olyasféle kifejezés jelent meg, hogy rendkívül butaságnak tartja, amit beszélek.

– Jó, jó – dünnyögte. – De hogy kerül be az a gyerek az anyja hasába? – s nagy kíváncsisággal rám sandított.

Elöttem is éppen ez volt a rejtély. Csőri becsszóra állította, hogy a néniknek attól szokott nagy lenni a hasuk, hogy ott hordják a gyereket. És csakugyan, gyakran lehet látni nagy hasú néniket az utcán, a villamoson, ahol át kell adni nekik az ülőhelyet. Bár lehetséges, hogy ezeknek a néniknek a kövérségtől nagy a hasuk, mint ahogy Pintér néninek, akinek nincs gyereke, csak sokat eszik. De például Méry néninek, a házunkban egyre nagyobb lett a hasa, már járni is alig tudott szegény, amikor egy szép napon megszületett a gyereke, aki most néha egész éjjel bög, és nem lehet tőle aludni. És a leggyanúsabb az egészben az, hogy Méry néninek azóta már egyáltalán nincs nagy hasa, sőt az egész néni inkább feltűnően sovány. A hét szűk esztendőnél is soványabb. De hogy a gyerek miként kerül oda bele?...

Gondterhelten néztem Vilmára.

– Én például hogyan születtem? Neked emlékezned kell rá!

– Emlékszem is – bólintott Vilma –, hogyne emlékeznék! Ültem otthon, még a régi, nagy lakásban, ott az Andrassy úton, ültem a telefonkészülék mellett, és nagyon izgultam. És egyszer csak csöngeni kezd a telefon, felkapom a kagylót, és az apukája belekiáltja: „Megszületett! Fiú!” Micsoda boldogság volt...

– Csak ennyire emlékszel? – és csalódottan csipdestem az arcomat. – Semmi másra nem? Anyunak nem volt nagy a hasa?

– Dehogyanisnem – csodálkozott el Vilma, miközben rásózott a kezemre, hogy az arccsipdesést hagyjam abba. – Minden asszonynak nagy a hasa, amikor gyereket vár. Ó, maga kis oktondi! Hát megcsípi őket a gólya! Az pedig igen fájdalmas dolog.

Milyen egyszerű, gondoltam szégyenkezve, hát persze, megcsípi őket a gólya! És éppen erre nem gondoltam...

A rejtély tehát megoldódott, elégedetten könyveltem el magamban. Gondom lesz rá, hogy legelső alkalommal Csőrit is értesítem a fontos felfedezésről. Már csak az volt kérdéses, hogy hol a csudában csíphette meg anyut a gólya, amikor a gólyák falun élnek, és az egész Körúton egyet sem lelni fel belőlük. Erre Vilma sem tudott válaszolni. Elismerte, hogy ez valóban fogas kérdés, és azt tanácsolta, talán magától anyutól tudakoljam meg a dolgot. Ettől aztán menten elpárolgott a kíváncsiságom. Százszor inkább elhiszem, hogy a Körúton minden ház kéményén gólya fészkel, semhogy ilyet merjek kérdezni tőle.

Ekkor már a csarnokhoz értünk. Bementünk a hatalmas kapun, amelyet két otromba tehénfej díszített, és odabent – mintha egy másik világba csöppentünk volna.

Az első pillanatokban bizony riasztó látvány egy ilyen csarnok. Az utcácskák zsúfolásig tele emberekkel, főleg szatyros, kosaras nénikkel, szakácsnékkal, cseléd-lányokkal (szombat lévén mindenki igyekezett a hétvégi bevásárlással), és ez a temér-

dek ember összevissza kavargott, tolongott, zajongott. Ráadásul az egész csarnokban félhomály derengett. A magasra épített ablakokon alig szűrődött be fény, a csupasz villanykörték pedig csak lehangoló, sápadt világosságot adtak.

A lárma, úgy rémlett, egyre nő, árad, dagad, mindent magába nyel. Kofák rikácsoltak, hentesbárd csattogott, bőgő motorral, túlkölve, teherautó próbálta áttörni magát a kijárat felé. Fejünk fölött pedig még a hangszóró is recsegni kezdett. Csökönnyösen ismételte: „Glóbus konzerv! Békében, háborús időben: Glóbus konzerv!”

Csörömpölő targoncával egy hordár futott el mellettünk, éles füttyökkel rebbenve szét maga előtt az embereket.

Szorongattam Vilma kezét, egészen szorosan hozzásimultam. Szerettem volna, ha már hazafelé mehetnénk innen. Ijedten pillantgattam jobbra-balra, és eszembe villant, hogy megeshet az a szörnyűség, hogy eltévedek ebben a zűrzavarban, és sohase találok ki innen.

„Glóbus konzerv! Glóbus konzerv!” – bömbölte megátalkodottan a hangszóró, de a kofák rikoltó hangját nem tudta elnyomni.

Rojtos vállkendőben, bekecsben, csizmában ültek a standjuk mögött, s egy pillanatra sem állt be a szájuk.

– Ide tessék, aranyos naccsága, csak ide! Itt a legolcsóbb!

– Mit adhatok, szép kisasszony?

– Friss a túróm! Friss a tojásom! Friss a sajtom!

Bekanyarodtunk az egyik utcácskába, ahol jókora hordókban uborkát, káposztát, ecetes paprikát s még tudj'isten mi mindent árultak.

A kofák azonnal lecsaptak ránk és versengve kiáltozták:

– Ide tessék! Ide, ide, lelkecském!

Vilma a füle botját se mozgatta, még csak rájuk se pillantott. Gondosan szemügyre vette a hordókat, mindegyikből kivett egy csipetnyi káposztát. Tanácstalanul kullogtam mögötte, s el nem tudtam képzelni, mi ütött belé, hogy valamennyi hordóból kóstol egy keveset. Végigkóstolgatta majdnem az egész kis utca hosszát, míg végül a legkövérebb kofa előtt megállapodott.

– Hogy adja? – kérdezte.

A kofa megmondta, és mézédeseen mosolygott ránk. Olyan mézédeseen, hogy már-már attól kellett félni, még ültő helyében elolvad.

– Milyen aranyos ez a csöpp, szöszi lányka! – gügyögte oda nekem. – Hogy egyem a kis lelkedet!

Dühös szemet meresztettem rá, de tiltakozásra nem jutott időm, mert máris hatalmasat lélegzett, teliszívta levegővel a tüdejét, és pergő nyelvvel, harsányan hadarni kezdett. Hol Vilmát dicsérte – *galambomnak, tubicámnak, gerlicémnek* nevezve –, amiért az ő káposztáját választotta, hol pedig a káposztáját, amiből – mennyre-földre esküdözött – rendszeresen vásárol a Jávor színművész úr cselédlánya és a Bakay gróf úr szakácsnője is. Ezen csak hüledeztem magamban. Ha gróf volnék, igazán minden mást ennék, de savanyúkáposztát semmi szín alatt!

– No mérje már, jóasszony, mérje! – türelmetlenkedett Vilma, és erre a kofa egy facsipesszel kotorászni kezdett a hordóban.

De közben sem állt be a szája. Patakzott belőle a panasz. Egészen odavolt azon, hogy a többi kofák rothadt káposztát is belecsempészenek a hordóikba, és az egész csarnokban egyedül csak ő olyan becsületes, bolond asszony, aki nem tesz ilyet, aki a

vevőt soha be nem csapja – s addig-addig hajtogatta, milyen egy becsületes, bolond asszony ő, míg úgy meg nem hatódott önmagán, hogy könnybe lábadt a szeme és elpityeregte magát.

Elvette a pénzt, kétszer is gondosan megolvasta, és még bánatosabban szipákolott. Majd legnagyobb riadalmamra, hirtelen egy marék káposztát tömött a számba. Vilma az oldalát fogta nevetében, én azonban semmi mulatságosat nem találtam az orvtámadásban. Köpködtem, krákoztam, prüszköltem és dühösen megállapítottam magamban: egyáltalán nem biztos, hogy becsületes asszony, de hogy bolond, méghozzá köztönivaló, veszélyes bolond, ahhoz nem fér kétség.

Ezután húst vásároltunk, és az bizonyos izgalmak közepette ment végbe. Vilma ugyanis először nem találta a jegyet, s roppant megijedt, hogy elveszítette. Sápadt arccal, izgatottal? keresgélte a kötényzsebében, a kosárban, a táskájában, miközben a sorban állók zajongtak, méltatlankodtak. A mogorva képű hentes bárdjával a pultot ütögette, csúf szemeket meregetett rám, és még csúfabb grimaszokat vágott. Majd megkérdezte, hogy tulajdonképpen fiú vagyok-e, vagy lány. A fülem hegyéig elpirultam, mert úgy éreztem, a sorban most mindenki rajtam nevet. Haragosan feleltem, hogy igenis fiú vagyok, s ezt abból is látni, hogy nadrágom van, és boykabátot viselek, és ha tudni akarja, már kisfiúnak se vagyok egészen kicsi, hiszen hatéves lettem, aki ősszel iskolába megy. Erre hunyorított, és megkérdezte: hogy ityeg a fityeg, öcskös? Sejtelmem se volt, mit akar ezzel, de ő annál jobban mulatott, és öblös hangon nevetett rajtam.

– Mondd, Vilma – keseregtem, amikor már tovább mentünk –, tényleg olyan kis görcs vagyok én, hogy mindenki lánynak néz?

Vilma kritikusan szemügyre vett. Tetőtől talpig végigfürkészett, majd határozottan kijelentette, hogy semmiféle lányra nem hasonlítok. Az emberek azonban ostobák, fűzte hozzá, mert azt képzelik, attól férfi valaki, hogy olyan egy marha nagy ember, mint az a tökfilkó hentes. Pedig a dolog nem azon múlik. Neki aztán elhihetem, mert ki nem állhatja a nyafka, buta lányokat, és ha bennem akármi lányost is találna, akkor bizony nem szeretne egy szikrát sem.

Hálásan tekintettem rá. Nyomban közöltem is vele, hogy én szintúgy szeretem őt, s újból megerősítettem, hogy okvetlenül feleségül veszem, amint megnövök. Vilma azt felelte, hogy a maga részéről türelmesen kivárja. Bár legfőbb ideje értésemre adnia, mért végig ismét, hogy nem tetszik neki a csélcsap természetem. És ha mégegyszer azt látja, hogy a Schmidték Irénjének is udvarolok odaát, hát le fogja tömi a derekamat.

Fenyegetően rázta meg az ujját, én pedig megszeppelve fogadkoztam, hogy az Irénnel csak játszani fogok ezután, és nem udvarolok neki, nem, soha többé.

– Jól van, – biccentett zordan –, majd meglátom!

Azzal odaállított a nagy üvegtartály mellé, hogy nézegessem a halakat, és semmiképp el ne mozduljak onnan, amíg ő sorban áll kenyérért.

Engedelmesen nézegettem hát a halakat. Lustán úszkáltak ide-oda a piszkoszöld vízben. Dülledt szemükkel, hosszú bajszukkal, tátogó szájukkal utálatosak voltak, és ostobák.

Egy piros svájcisapkás gyerek is odaállt mellém nézelődni.

– Ezek harcsák – szólalt meg fontoskodva, és rám nézett. – Én tudom, mert a papám mindig magával visz horgászni.

– Engem is mindig magával visz az én papám – feleltem sietve, de kissé tartózkodóan, mert nem szerettem az ilyen barátkozós gyerekeket.

– És tudod, miről ismerné meg, hogy ezek harcsák? – kérdezte a kisfiú. – Na,

mondd meg, ha tudod!

– Mindenki tudja – mondtam mogorván. Kezdett bosszantani ez a kisfiú.

– Nem is tudod! – nevetett ki. – Nem is tudod, nem is tudod! Mert bajszuk van, te hülye!

– Nem vagyok hülye – morogtam dühösen, és csak azért nem vágtam orrba, mert erősebb volt nálam. – Te meg mást nem tudsz. Azt se tudod, hogy hogyan születik a gyerek, meg hogy ki a Führer. És azt se, hogy mit jelent ez: *Guten Abend, Elefant, du bist mir gar nicht unbekannt*. Meg azt se tudod, ki a Göring marsall...

Elbizonytalanodva pislogott rám.

– Olyan hal nincs is. A papám sose fogott még...

– Az nem hal – legyintettem gúnyosan. – Az egy balek a hadvezetésben.

Egyre szaporábban pislogott, és teljesen bátorlan lett. Megigazította a sapkáját, szipogott, és egy cseppet se fontoskodott már.

– Te ugye, iskolás vagy?

– Csak ősztől. Most még a *német* óvodába járok.

– Németbe? – tátotta el a száját. – Miért németbe?

– Mert az a legjobb meg a legelőkelőbb – és óvatosan hozzátettem –, te hülye.

A kisfiú nem haragudott meg. Láttam rajta, már nem is merne. Csak szipogott.

– Neked mi a papád? – kérdezte félénken.

Szemrebbenés nélkül vágtam rá.

– Tábournagy. Tudod, az még a tábornoknál is nagyobb. Fent lakunk a Rózsadombon, és két zongoránk van, meg öt libériás inasunk. Tudod, mi a libériás inas...? Ja, és mi nemesek vagyunk. Engem úgy hívnak, hogy ablánczkürti alsó- és felsőmányoki endrődi Endrődi Gábor. Téged hogy hívnak?

– Nagy Mihálynak – felelte, és lesütötte a szemét. – Mi nem vagyunk gazdagok. A papám kint van a fronton, és a mamám kevés pénzt keres.

– Gépelni jár? – pillantottam rá együttérzően, és már szégyelltem magam a kérdésémért.

A kisfiú értetlenül bámult.

– A mama mosónő.

– Ühüm – bólogattam, s már egyik lábamról a másikra álltam. – Hát... szervusz. Nekem most mennem kell.

De csak álltam földbe gyökerezett lábbal.

Egy kopott kirándulóruhás, hátizsákos ember ment el előttem. Egy pillanatra eltűnt, majd ismét felbukkant a forgatagban.

Nagyot dobbant a szívem. Ez apu! Ez ő!...

A hátizsákos, zömök ember gyors léptekkel haladt a kapu felé. A bakancsa kopogott.

– Apu! – üvöltöttem fel, és utánairamodtam. – Apu! Apukám!

Az emberek csodálkozva meredtek rám, és utat nyitottak. Lábak, kosarak, kocsikerekek között bukdácsoltam előre, és a könnyektől vaksin azt motyogtam magamban: Hazajött! Tudtam!

De amire kikecmeregtem a forgatagból, már eltűnt. Egészen a kijáratig szaladtam, de eltűnt. Azután visszanyargaltam a halárusig, de sehol se láttam. Eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Nekitámaszkodtam az oszlopnak, és elsírtam magam.

Megállt előttem egy keménykalapos, sétatálcás öregúr, és fejcsóválva, szigorú arccal nézett rám. Majd odajött egy fiatal nő, és kedvesen megkérdezte:

– Mi történt, kisfiú? Miért sírsz?

– Elvesztettem az apukámat – hüppögtem. – Itt ment el előttem... és nem vett észre...

Az öregúr felhorkant, és meglengette a botját.

– Nahát! Szép kis szülő!

– Ne sírj – vigasztalt a nő. Leguggolt elém, és puha tenyerébe fogta az arcomat. – Hát mitől félsz? Meg tudod mondani, hol laksz? Keresünk egy rendőr bácsit, és ő majd hazakísér.

Elakadt bennem a sírás. Nem lehet, gondoltam elmélyülten, rendőrt nem szabad...

Biztatóan mosolygott rám.

– Hogy hívnak? – kérdezte. – Mi a neved?

– Endrődi – suttogtam. – Endrődi Gábornak hívnak.

– Szép neved van. Na, gyere szépen!

Megfogta a kezem, hogy vezessen, de én rögtön kiszakítottam magam.

– Ne tessék rendőr bácsihoz vinni! – kiáltottam. – Néni kérem, ne tessék... Engem nem szabad!...

És kitört belőlem a zokogás. Vacogni kezdtem, mintha a hideg rázna. A nő csodálkozva és ijedten nézett rám, és azt hajtogatta: „Kisfiú, kisfiú, mi van veled?”

Azután hirtelen Vilma suttogását hallottam: „Gáborka! Gáborka, hát hol járt maga?” – és sápadt volt az arca, ijedtében ő is sírva fakadt. Én pedig megöleltem a nyakát, és még mindig zokogva suttogtam a fülébe:

– Apu itt járt a csarnokban... Láttam őt... És eltűnt, Vilma, eltűnt... Egészen eltűnt...

Még ebéd után is izgalomban tartott, ami a csarnokban történt. Olyan volt ez, mint az álombéli találkozás. Apu éppen olyan sietősen és nyomtalanul tűnt el, akárcsak álomban. Megfordult ugyan a fejemben, hogy talán tévedtem, s valaki idegent néztem apunak, de ez épp csak átvillant rajtam, mert egészen biztos voltam benne, hogy őt láttam. Még a hátizsákját és a bakancsát is megismertem, sőt a járását is, rövid, gyors lépteit, s kissé görnyedt vállát. Olyan érzésem támadt, hogy a csarnokbeli találkozás különös jelentőségű. Ez ebéd közben ötlött eszembe, és izgalmamban hajszál híján magamra borítottam a levessel teli tányért. Jaj, de buta vagyok!, s majdnem hangosan felnevettem. Hát ez azt jelenti, hogy apu már itt van! Nem csapott be az álomom, és nemhiába akartam olyan erősen, hogy hazajöjjön. Nem tudni ugyan, hogy miért járt a csarnokban, ahová sohase szeretett elmenni, de itthon van, ez egészen biztos, és este becsönget majd...

A párkányon üldögéltem, kabátban, sapkában (Vilma csak így engedett a nyitott ablakba ülni) és lelkesedésemben annyira lóbáztam a lábam, hogy csaknem kiestem a gangra.

– Csiribí-csiribá – mormoltam vidáman. – Hazavarázssollak, apukám.

Jól mulattam ezen. Kinyújtottam a karom, és titokzatos arccal a Schmidt Karcsitól tanult varázsigébe kezdtem:

*Csiribí-csiribá!
Abrakadabra,
Hopp-hopp-há!*

E varázsversike segítségével Schmidt Karcsi egyszer egy egész szelet csokit varázsolt elő Bucsek Janó zsebéből. A saját szememmel láttam, bár éltem a gyanúperrel, hogy csalás van a dologban, és a csokit talán már előzőleg becsempészte a Bucsek zsebébe. Ám ha nem volt is benne semmi csalafintaság, akkor se valószínű, hogy egy aput is csak úgy elő lehetne varázsolni. De én mégis elővarázsolom, kuncogtam magamban, estére úgy elővarázsolom, mint a pinty!

Csóri bukkant elő a hátsó lépcsőházból. Titokzatos arccal közeledett.

– Vegyél négus bombát – ajánlotta. – Tíz fillérért adom.

Mondtam, hogy nem szeretem a négus bombát, mert túl nagyot durran.

– Viszketőpor se kell? Beleszórhatod a mamád ágyába, cs egész nap vakarózni fog.

Ez inkább tetszett. Mindjárt el is képzeltem anyut, amint szörnyen vakarózik, és nem tudja, mitől. De aztán bevallottam Csórinek, hogy nem merem megtenni.

– Betojós vagy – és szokása szerint megvetően kiköpött. – Nem is tudom, miért pont neked akartam eladni.

Örültem, hogy odajött hozzám, és nem akartam, hogy máris elmenjen.

– Csóri – néztem rá kérlelően. – Kérlek, mozgasd egy kicsit a füledet. Ma a születésnapom van, igazán megtehetnéd.

Ő ugyanis páratlanul ügyesen tudja mozgatni a fülét, és tíz fillérért szívesen meg is teszi bárkinek, aki megkéri rá.

De hát születésnapom volt, s nekem most ingyen is mozgatta. Mindketten nevtünk.

Aztán Csóri elhallgatott, és hirtelen megkérdezte:

– Te, milyen dolog a születésnap?

Nem értettem, mit kérdez.

– Milyen érzés az, ha valakinek születésnapja van? – kérdezte újból, de már bosszúsan.

Csodálkoztam rajta.

– Hiszen neked is van születésnapod.

– Nekem nincs – mondta sötéten, és megint sercintett egyet. – Nincs. Nem is volt soha. Vagy hát... engem a mutterom a születésnapomon szokott a legjobban elverni.

Ez igaz volt. A mamája néha rettenetesen megverte. A hajánál fogva ráncigálta ki az udvarra, félholtra püfölte egy törött seprűnyéllel, és közben azt kiáltozta, hogy átkozott legyen az óra, amikor Csóri a világra jött.

Zavartan vizsgálgattam. Észrevettem, hogy mindkét könyökén lyukas a pulóvere, s hogy a nadrágja is agyon van foltozva. Eddig még nem figyeltem fel erre, de most annál inkább feszélyezni kezdett, hogy ő ilyen szegény és rongyos, s hogy nekem születésnapom van, és bizonyára sok-sok ajándékot kapok majd.

– De születésnapod azért mégis van – dűnnyögtem vígasztalóan. – Az mindenkinek van. Csak ti nem ünneplitek meg.

– Hülye vagy! – mondta már ellenségesen, és olyan mozdulatot tett, mintha mellbe akarna vágni. – Kis hülye!

Mégsem vágott mellbe, hanem hosszú karját esetlenül leengedte. Egy-két pillanatig

azt hittem, rögtön elbőgi magát. Sose láttam még ilyenek. Lehajtotta a fejét, szipákkolt, végül pulóvere ujjával megtörölte az orrát.

– És mit kapsz ajándékba? – kérdezte mogorván.

Félszegen haboztam.

– Csak egy... valami kisjátékot. De az is elég vacak.

S az járt az eszemben, hogy az ajándékaim közül neki kéne majd adnom valamit.

Csőri nem szólt. Hallgattunk mind a ketten.

– Nem baj – szólalt meg aztán. – Le van tojva az egész! Fábry bácsi azt mondta, hogy nemsokára jó lesz már nekünk is. Elkergetik a gazdagokat meg a zsidókat, és akkor a szegényeknek is lesz pénzük. És akkor nekem is lesz születésnapom.

– Kik kergetik el? – kérdeztem félig kíváncsian, félig ijedten.

– A nyilasok – felelte Csőri. – Akik zöld ingben járnak, mint a Fábry bácsi.

Eszembe jutott, amit egyszer Kálmán bácsitól hallottam, hogy a zöldingesek alávaló, gonosz emberek, de ezt nem mertem megmondani Csőrinek. Most már nemcsak sajnáltam őt, hanem kicsit féltem is tőle. Ő is szidta a zsidókat, s látszott rajta, hogy valóban haragszik rájuk. Óvatosan hallgattam hát, és az járt a fejemben, hogy anyunak talán mégis igaza van: Csőri csibész utcakölyök, vicigyerek, akivel nem kéne barátkoznom.

– Csak az a kár, hogy nem vagyok még nagyobb – folytatta Csőri –, mert akkor én is zöldinges lehetnék. Kapnék egy klassz pisztolyt, és kinyiffantanám itt a házban az összes gazdagot meg zsidót. De negyedikeseket még nem vesznek be maguk közé.

– A... a zsidókat is kinyiffantanád? – kérdeztem félénken.

– Ki én! – horkant fel. – Ők szedik el előlünk a pénzt!

– Van szegény zsidó is – dünnyögtem, s azt akartam mondani, hogy a Steinék is azok, de bármennyire a nyelvem hegyén volt is, mégse mertem kimondani.

Csőri megvető arcot vágott.

– Kis hülye vagy – legyintett. – Azok csak eldugják a pénzüket, és ülnek rajta. De Fábry bácsiék majd elszedik tőlük, és szétosztják a szegények között. És akkor minden ember gazdag lesz, és szegény senki se marad. Majd meglátod, milyen klassz ruhákban fogok járni! És mindennap két moziba ülök be...

Csettintett egyet, a szeme sóváran csillogott.

– És az is lehet – hajolt hozzám titokzatosan –, hogy a mutterom lesz a házmester. Mert Fábry bácsi azt mondta, hogy a Pintérék vörösök.

– És az baj? – néztem rá értetlenül. – Meg különben se a Pintérék vörösök – ráztam meg a fejemet –, hanem Pelikán úr, a hegedűtanár. De Vilma szerint ő is csak festeti a haját.

Csőri lenézően vigyorgott. Azt mondta, hogy kis pisis vagyok, és nem is tudja, miért beszélget velem ilyen komoly és fontos dolgokról. De azután türelmesen elmagyarázta, hogy egyáltalán nem azokat nevezik vörösöknek, akiknek piros hajuk van, hanem azokat, akik az oroszok barátai, és hogy azok a gazdagoknál meg a zsidóknál is sokkal rosszabbak, mert kémek. És suttogva közölte, hogy Fábry bácsiék a vörösöket is ki fogják nyiffantani. Az ő pénzüket is elszedik, és azt is szétosztják a szegények között.

Nem sokat értettem belőle. Az az érzésem támadt, hogy Csőri nagyzol, tücsköt-bogarat összehord és ezúttal is ugyanolyan szemenszedetten hazudozik, mint amikor azt állította, hogy a gyerek az anyja hasából bújik elő. Az pedig végképp nem szép tőle,

hogy Pintér bácsit cseplő, aki mindig megengedi – és egyes-egyedül csak neki! –, hogy beüljön mellé a vezetőfülkébe, amikor felpakolja a gyerekeket a Mérayra, és kocikázni viszi őket. Mindazonáltal nyugtalanná tett, amit Csőritől hallottam. Megborzongtam, fázósan összehúztam magam, és már szerettem volna, ha elmegy.

Ekkor szerencsére zúgni kezdett a lift, és Csőri sietősen azt mondta:

– Jön a mutterod. Na, szevasz!

Megkönnyebbülten ugrottam le a párkányról, és becsuktam gyorsan az ablakot. Azt azonban eltökéltem, hogy este majd kifaggatom aput erről az egész vörösdologról.

Anyu a szokásosnál is fáradtabb volt, karikás szemű, sápadt és ideges – valósággal vibrált körülötte a levegő. De ezen a napon érezhetőleg mindent megtett, hogy kedves legyen hozzám, és türelmes. Én meg persze megorrontván ezt igyekeztem kihasználni az engedékenységet. Állandóan körülötte sündörögtem, s különböző hízelkedésekkel, ravaszkodásokkal próbáltam rávenni, hogy árulja el, milyen ajándékokra számíthatok.

De csak nevetett, és a fejét rázta.

– Estére majd meglátod.

Estére, estére, háborogtam magamban, addig megesz a kíváncsiság! És bosszúból nem meséltem el neki, hogy láttam a csarnokban aput, holott egész nap erre készülődtem. Azért is kértem meg Vilmát, hogy hallgasson, a világért se áruljon el anyunak semmit abból, ami történt. Most azonban keményen megfogadtam, hogy azért se mondom el neki.

– Jó – szoltam végül duzzogva, amikor már beláttam, sehogy se tudom megpuhítani –, jól van, anyu! Akkor én se árulom el a titkomat.

Ez már persze nem tetszett neki.

– Halljam csak – húzta fel a szemöldökét –, miféle titkod van neked?

– Nagyon érdekes és nagyon szép kis titkom van – jelentettem ki tartózkodóan. – És ha elárulod valamelyik ajándékomat, én is elárulom a titkomat.

Fagyosan végigmért, és azt mondta: ne legyek szemtelen. És látszott rajta, már nem is érdeklő a dolog, sőt el sem hiszi, hogy titkom van. Mintha egy magamfajta kisfiúnak még titka se lehetne.

Továbbra is körülötte ténferegtem, mert reménykedtem benne, hogy végül mégiscsak faggatni kezd, s már azt sem bántam volna, ha szigorúan rám ripakodik: egy-kettő, azonnal valljam be azt a titkot! Egy kicsit ugyan kéretném magam, de aztán sebesen elhadarnám neki töviről hegyire az egészet.

De rám se hederített. Ki-kiment a konyhába, azután szennyes ruhát rendezett, szortírozott a hétfői nagymosáshoz, s egy papirosra feljegyezte, hány inget ad oda, hány zsebkendőt, zoknit, nehogy a mosónő valamit ellopjon. Pedig Lidi néni, a mosónő, már évek óta dolgozik nekünk, és még soha semmit se lopott el.

Elkeseredetten kullogtam utána.

– Szeretnéd, anyu, ha elárulnám neked? Ha akarod, szívesen elárulom a titkot..

– A titkot? – visszhangozta szórakozottan, s látszott, egészen máshol jár az esze. – Miféle titkokkal nyaggatsz itt folyton? – és közben az ajkát csücsörítgette, elégedetlen kis fintorokat vágott, mert úgy látszik, a szennyesjegyzékkel valami nem stimmel. – Ide figyelj, Gabó – pillantott rám gyanakodva –, nem hajigálsz te el, mondd, a zsebkendőidet?

Legszívesebben sírva fakadtam volna leforrázottságomban. És szerettem volna megmondani neki, hogy egy igazi, jó anyu sokkal kedvesebb a gyereke születésnapján. Beszélget és játszik vele, csakis vele törődik, nem pedig holmi nagymosással. Nem

szeret már engem, gondoltam mérgesen, ebből is látszik!

Megbántottság, harag és méltatlankodás fortyogott bennem. Fájó szívvel gondoltam a tavalyi születésnapomra, ami bizony sokkal különb volt. Eljött nagymama, keresztapa meg Gyuri bácsi Vera nénivel. És Vera néni kivételesen nem volt se undok, se haragos, hanem igen jókedvűen hancúrozott velem. De apu másik két testvére is beállított, Dezső bácsi, meg a szemüveges kis Péter bácsi, akit felnőtt létére is mindenki Petikének hív. Dezső bácsi szokása szerint mogorván hallgatott egész este. Félrehúzódtam egy sarokba, kiolvastam egy könyvet, és úgy emlékszem, összesen kétszer szólalt meg. Köszönt, amikor megérkezett, és köszönt, amikor elment. De ezt már mindenki megszokta tőle, senki se neheztel rá emiatt. Foglalkozása szerint gépészmérnök, de kizárólag egyetlen dolog érdekli, a fényképezés. Ha arra terelődik a szó, egyszerre figyelni kezd, fölélénkül és még beszélni is hajlandó. Ezzel szemben az apró termetű Péter bácsi folyton-folyvást beszél. Tanácsokat osztogat, fontoskodik, mindenbe beleszól, és többnyire azt bizonygatja, hogy Tamás, a fia, kétségtelenül a legokosabb gyerek az egész világon. Tamás, aki csak két évvel nagyobb nálam, valóban sokat tud, és azt hiszem, tényleg okos is, de titokban ki nem állhatom. Valószínűleg azért, mert mindenki örökké csak dicséri, hogy milyen okos, milyen eszes, milyen rendkívüli, meg hogy *bezzeg* róla kéne példát vennem fegyelmezettségben, tiszteletudásban, rendszeretben, takarosságban, szorgalomban, szófogadó engedelmisségben és igazmondásban, egyszóval mindama tulajdonságokban, amelyeket a felnőttek találtak ki a gyerekek életének megkeserítésére, s amelyekben jómagam a legkevésbé sem jeleskedtem. Anyu is örökösen csak Tamással példálózott előttem, s ezzel persze egy cseppet sem növelte unokatestvérem népszerűségét a szememben. Ő lett lassacskán a *Bezzegtamás*, akár egy tál spenót megevéséről volt szó, akár egy focizás közben elszakadt harisnyáról, akár egy játékszer elrontásáról. Ám azon egyszerűen szemet hunyt, hogy a tavalyi születésnapomon, miután az összes ajándékaimat lefitymálta, Tamás egész este a játéktelefonommal játszott, melyet sikerült is végül helyrehozhatatlanul elrontania. Bógtam mérgebennem, de még azért is engem szidtak le, hogy "nem szégyellem-e magam egy kis elemes telefon miatt akkora hajcihőt művelni. Csak Dezső bácsi fia, Andris fogta a pártomat. Szeret engem, és játszani is szívesen játszik velem. És ez annál is inkább büszkévé tesz, mert ő már nagyfiú, első gimnáziumba jár. Később Tamás zongorázott, és a felnőttek természetesen attól is el voltak ragadtatva, kivéve Dezső bácsit, aki mord ábrázattal átment a másik szobába, hogy zavartalanul olvashasson. Mi pedig Andrissal a sarokba húzódtunk, és azt sugdostuk egymás fülébe, hogy a *Bezzegtamás* tényleg *Bezzegtamás*, hiszen kicsi fiú ugyan, de *bezzeg* nagy hülye.

Azon kaptam magam, hogy hirtelenében még az ajándékoknál is jobban szeretném tudni, kiket hívott meg anyu estére. Megkérdeztem, ő számolgatott a papiros fölé hajolva, rám se pillantott.

– Senkit, Gabókám – vetette oda senkit. Mára nem hívtam vendégeket.

Most már bizonyos voltam benne, hogy ezt mind készakarva rendezte így. Szántsándékkal el akarja rontani a születésnapomat. Egy pillanatig szinte gyűlölködve néztem, hogy csak számol, számol, és velem egyáltalán nem törődik.

– Miért nem hívtál vendégeket? – támadtam rá. – Miért nem hívtál meg senkit se? Miért rontod el a születésnapomat?

– Senkit se hívtam meg, és kész – mondta.

– Mert nem szeretsz már! – kiáltottam, és a haragtól könnyek szöktem a szemembe. – Nem törödsz se velem, se a születésnapommal! És nem akarsz apu testvéreit *beengedni*!

Letette a ceruzát, és a szemét összehúzta.

– Kaphatsz egy pofont, Gabó.

– Nem baj – mondtam elkeseredetten –, úgyis mindig megversz! És ha úgy megversz, hogy meghalok, az se baj! Apu úgyis mindent, mindent meg fog tudni!

Ekkor szótlánul felállt, és összeszorított szájjal odajött hozzám. Láttam, hogy nagyon haragos, és tényleg kaphatok tőle egy pofont. De bántam is én! Még a kezemet se tartottam az arcom elé.

– Verjél csak meg, anyu! Verjél csak meg! Nem szeretsz már, tudom, mert én zsidó kisfiú vagyok! És szégyellsz engem...

– Elhallgass – kiáltott, és hirtelen úgy megszorította a karomat, hogy feljajdultam.

– Beárullak – üvöltöttem torkaszakadtamból. – Ma este mindent elmondok apunak! Mert ma este igenis hazajön! Láttam őt a csarnokban, és este ide fog jönni!

Eleresztette a karomat, és elhülve meredt rám. Én egerutat nyertem ezalatt, az ebédlőasztal túlsó oldalára menekültem.

– És semmi se kell! – tomboltam. – Se a torta, se az ajándékok... Semmi!

Anyu pedig csak állt, bámult rám, nem tudott magához térni a csodálkozástól.

– Mit beszélsz? – hebegett. – Hol láttad te aput?

– A csarnokban – és elsírtam magam. – Igenis láttam őt! Elöttem ment el...

– De hiszen az nem lehet – sóhajtott fel. – Az nem lehet, kicsikém – és a pillantása egyszerre már gyöngédséggel telt meg. – Ő most nem jöhet haza. Ne kínozd magad ezzel.

– De igen, haza fog jönni – erősködtem. – Már itt is van, és estére betoppan. Mert én *tényleg* láttam őt!

Erre már nem szólt semmit, visszaült az asztalhoz. Tűnődve nézett maga elé, azután odaintett.

– No gyere, ülj le ide. Ne félj, nem bántlak.

Biztos, ami biztos, csak a szék sarkára ereszkedtem le. De miután láttam, hogy csakugyan nem akar bántani, kényelmesen elhelyezkedtem.

– Micsoda dolog, hogy így kiabálsz és követelődzői? – kérdezte meg szelíden. – Nem szoktál így viselkedni.

– Elrontottad a születésnapomat – motyogtam. – Legalább Andrist hívtad volna meg. Vele olyan jól lehet játszani.

Anyu hallgatott. Éreztem, hogy könnyű kezével simogat. Bárhogy nehezteltem rá, ez jólesett.

Aztán megfogta az államot, maga felé fordított, és a szemembe nézett.

– Szeretném, ha megértenéd, kicsim – szólalt meg csöndesen –, erre a születésnapodra nem hívhattam meg senkit se. Te nem tudod, mert eddig nem mondtam meg neked: Dezső bácsi és Péter bácsi is ugyanolyan táborban van, mint apu.

– Ők is rabok? – kérdeztem kiszáradt torokkal.

Csak a szemével intett.

Hát ezért nem jöhet Andris, gondoltam szomorúan, de még a *Bezzegtamás* se. Hogy ki ne derüljön, mi unokatestvérek vagyunk.

De bármennyire váratlanul ért és elszomorított is, amit anyutól hallottam, a csodálkozásom még nagyobb volt. Ritkaságszámba ment, hogy ilyen komoly dologról beszél velem. El is tűnődtem rajta, hogy ő, aki azt tartja: gyereknek semmit se szabad

az orrára kötni, mitől változott meg hirtelen. Talán attól, hogy hatéves lettem ma? Vagy attól, hogy rejtegetni kell engem?

– Azt pedig te is tudod – folytatta –, hogy Gyuri bácsi Ukrajnában van. És egy ideje már semmi hír sincs róla.

Nekem sem írta meg a verses levelet, gondoltam, és egyszeriben összeszorult a szívem.

– De ugye, nem halt meg? – kérdeztem suttogva, s az járt az eszemben, hogy Ukrajnában háború van, és iszonyú hideg, Gyuri bácsi pedig olyan sovány kis ember.

Anyu halványan elmosolyodott.

– Nem, szivecském – rázta meg a fejét. – Egészen biztos, hogy nem halt meg. Arról már tudnánk. És az emberek, tudod, nem halnak meg könnyen. Csak hát Vera néni nagyon aggódik, és szeretne már levelet kapni Gyuri bácsitól.

– Keresztapa azt mondta – szóltam izgatottan –, hogy Ukrajna szörnyen messze van. Akkor onnan csak soká jöhet meg a levél.

– Igen – helyeselt anyu. – Látod, én is azt hiszem.

– Akkor ezt meg kellene mondani Vera néninek is. Látogassuk meg, anyu! Viszünk neki valami szép ajándékot, megvigasztaljuk, és rábeszéljük, hogy a Gyuri bácsi helyett veszekedjen csak velünk, ha kedve van rá. Hidd el, hiányozhat neki egy jó kis veszekedés, amióta Gyuri bácsi nincs itthon.

– Te haszontalan! – mondta anyu, és elnevette magát.

Megfenyegetett az ujjával, de már csak tréfából. Már szent volt közöttünk a béke. Abba is beleegyezett, hogy a jövő héten elmenjünk Vera nénihez. Csak persze senkinek se szabad beszélmem róla.

Örültem, hogy ilyen szépen kibékültünk. És annak is, hogy anyu kedves és engedékeny lett. Így már nem muszáj visszautasítanom se a tortát, se az ajándékokat. Még arról is sikerült meggyőzni magam, hogy nem is olyan nagy baj, ha nem lesznek vendégek. Az a fő, hogy apu itt lesz. Mert bárhogy hitetlenkedik is anyu, igenis be fog állítani!

Megvacsoráztunk, beszélgettünk, miközben anyu sűrű pillantásokat vetett az órájára. Majd hirtelen megölelt, megcsókolt, és azt mondta:

– Látod, pontosan ebben a percben születted.

Elnémultam, mert úgy éreztem, ez a negyed-tíz-múlt-három-perccel igen ünnepélyes pillanat. Anyu újból megcsókolt. Meghatott volt, a szeme gyanúsan csillogott.

– Hát, hatéves vagy – susogta. – Istenem, hogy múlik az idő! Hatéves lettél...

Vilma is meghatottan huzigálta meg a fülemet.

– Isten éltesse sokáig, Gáborka!

Büszke voltam, és arra gondoltam, hogy tulajdonképpen jó dolog hatévesnek lenni. Ezt szerettem volna anyuval is közölni, de ő egyre csak azon sopánkodott, hogy mennyire múlik az idő. Vilma azonban udvariasan közbeszólt és azt mondta, lehetséges, hogy az idő múlik, de a nagyságos asszony ugyanolyan szép és fiatal, mint hat évvel ezelőtt. Ettől aztán anyu megnyugodott, sőt egészen jókedvre derült.

– Akkor hát, lássuk az ajándékokat! – ütötte össze a tenyerét.

Buzgón helyesltem.

Vilma pedig behozta a tortát a hat égő gyertyával. A gyertyákat ügyesen, egyetlen fújással kioltottam, és akkor anyu sorjában elibém rakosgatta az ajándékokat, melyeket

a nagykredencbe zárt be, hogy idő előtt föl ne fedezzem őket. Az asztal egykettőre megtelt a játékokkal.

Hát erre bizony nem számítottam. Remélni se mertem ennyi ajándékot. Izgalmamban-bámulatomban azt se tudtam, melyikhez kapjak előbb. A meséskönyvekhez-e vagy a festőkészlethez, amellyel többé nem hengegetnek az ikrek, hiszen már nekem is van, vagy a buksi fejű, barna plüssmackóhoz, akinek a nyakában még egy kis mézes csupor is fityegett? A huszárcsákót és a kardot pedig minden biztonnal nagyapától kaptam. Alighanem a kis dobot is, melynek ugyan igencsak repedt hangja volt, de pompásan lehetett verni, s egyelőre még anyu is úgy tett, mint aki el van ragadtatva a dobtól, pedig egy hét múlva már el fogja dugni valahová, vagy veszekszik majd velem, hogy megőrül tőle. Most azonban kihasználtam az alkalmat, hogy kedvemre püfölhetem, s végül anyu is, Vilma is fülükre tapasztott kézzel kérleltek, játszanék inkább a xilofonon, Péter bácsiék ajándékán, mert az sokkal nagyfiúsabb hangszer a dobnál, és a hallásomat is igen szépen javítja. Ezenkívül kaptam még egy kis perselyt, amelyben két egypengős csörgött, valami buta társasjátékot, és egy egészen kisfiúknak való kirakós kockát. Ez utóbbin némileg meg is sértődtem.

Az asztal közepén pedig egy zöld bádogskatulya állt. Anyu biztatott, hogy nosza, nyomjam csak meg az oldalán a sárga kis gombot. Megnyomtam, s erre a skatulya teteje felpattant; Egy apró pilóta röppent ki belőle, csaknem a mennyezetig szállt fel, majd kinyílt ejtőernyőjével szép lassan visszaereszkedett az asztalra. Ez valami olyan hihetetlenül remek játék volt, hogy a szám is tátva maradt tőle. Hitetlenkedve, kipirult arccal újra meg újra kilőttem a pilótát, nem tudtam betelni vele, míg csak harmadjára bele nem pottyant a tejszínhabos tál kellős közepébe. Erre anyu csendesen mérgeledni kezdett, és egyelőre fel kellett függeszteni a további játékot.

Vilma közben már fölszeletelte a tortát, és éppen hozzá akartunk látni, amikor az előszobában megszólalt az ajtócsengő.

A villa kihullott a kezemből, kezem-lábam reszketni kezdett. Láttam, hogy anyu is elfehéredik. Hitetlenkedve kapja rám a tekintetét, és mindkét kezével a melléhez kap.

– Látod – motyogtam –, látod... – de egyebet nem tudtam kinyögni.

Vilma kisietett ajtót nyitni, és mi ketten lélegzet-visszafojtva lestük az ajtót, hogy mozduljon már a kilincs, lépjen be apu.

De a kitáruló ajtóban nem ő, hanem keresztapa jelent meg.

Egyenruhában volt, vállszíjjal, pisztolytáskával. Csak állt a küszöbön, és bennünket nézett. Szikár arca feszült volt, csupa nyugtalanság. A tekintete merev és kellemetlenül átható.

Anyu halkán felsóhajtott, én meg lehajtottam a fejemet. Könnyeim a tortaszeletre hullottak. Nem jött, gondoltam fájdalommal, nem ő jött...

Elek bácsi ekkor belépett a szobába, és csendesen, de annál erélyesebben így szólt anyuhoz:

– Azonnal csomagolj! Reggel el kell utaznotok! Bejöttek a németek.

Értetlenül néztünk rá, de ő nem törődött velünk.

Átment a másik szobába, és bekapcsolta a rádiót. A rádióból tánczene szólt. Erre kikapcsolta.

Azután visszajött hozzánk és cigarettára gyújtott. Anyu félig riadtan, félig álmélkodva kérdezte, hogy igaz-e, amit mondott.

– Igen – felelte kurtán keresztapa, s látszott, hogy anyu hitetlenkedése bosszantja. – Kilenckor lépték át a határt, és hajnalra már Pesten lesznek.

Hát emiatt nem jöhetett haza apu, gondoltam keserűen.

Anyu hol rám, hol Elek bácsira nézett. Lerítt róla a tanácstalanság.

– És ezért... ezért el kell utaznunk? Nem értem. És hát... hová?

Keresztapa szippantott a cigarettájából.

– A minisztériumból szaladtam ide, szolgálatban vagyok – mondta kimérten. – Nincs időm vitatkozni veled. A németek itt vannak, és ezzel mindenféle játéknak vége. Ez *őrá* vonatkozik – mutatott rám ha még mindig nem fogtad volna fel. Most néhány hétre leutaztok vidékre, egy ismerős családhoz. Én már sürgönyöztem nekik. Reggel nyolckor értetek jövök a kocsival, és azonnal indulunk. Most pedig kérlek, ne spekulálj, hanem csomagolj össze! A további teendőket holnap megbeszéljük. – Azzal elnyomta a cigarettát, fejébe nyomta a sapkáját, és már indult is az ajtóhoz.

Anyu már csak ijedt volt. Kislányosan és panaszosan ijedt.

– De hát, csak úgy... beállítani valahová? – motyogta. – Ismeretlenül... – ám keresztapa egyetlen pillantására nyomban elhallgatott.

– Mennem kell – mondta keresztapa. – Kísérj ki!

Fél perc múlva már az ablak előtt koppantak a léptei.

Anyu sápadtan, összetörve jött vissza.

– Istenem – tördelte a kezét. – Jaj, istenem, mi lesz ebből?...

Nem figyeltem rá. Elborzasztott a gondolat, hogy elutazunk, és még távolabb kerülök aputól. Ki tudja, milyen messzire kell utaznunk? És erről ő semmit se tud. Hazajön majd látogatóba, engem pedig nem talál itt...

Megráztam a fejemet.

– Én nem megyek el! Nem akarok elmenni!

Ráborultam az asztalra, és kitört belőlem a zokogás.

2

Egyik szombaton bált rendeztek a faluban. Ekkor már ötödik hete laktunk Tóthék tornácos, nagy házában, a református templom mellett, ahol azelőtt keresztapa is gyakran nyaralt. Anyu azt mondta, hogy mivel meghívták, elmegy a bálba, én pedig viseljem jól magam, ne haszontalankodjam, feküdjek le korán és aludjak szépen. A legszebb ruhájába öltözött, kicsinosította magát, azzal elment.

Egyedül feküdtem le, és dühös voltam magamra. Ahelyett, hogy jámboran beletörődtem, ki kellett volna csikarnom, hogy engem is magával vigyen. A bál izgatta a fantáziámat. Úgy képzeltem, hogy valami egészen rendkívülien pompás dolog lehet. Talán azért gondoltam így, mert egyszer a moziban láttam egy bált. Ráadásul ez tiszti bál volt, a faluba beszállásolt németek tiszteletére adták.

Nekem pedig csak tollasbál jut! Itt kell feküdnöm a dagadó dunyha alatt a tisztaszobában, ahol koromsötét van, és szű perceg a mestergerendában. A szű, szerencsére, nem bántja az embert, nem kell félni tőle, de azért mégiscsak kellemetlen, hogy szüntelenül perceg. Hallgattam is egy darabig a percegését, s azt reméltem, előbb-utóbb elalszom, de nem aludtam el. Már csak azért sem, mert a konyhában Tóth néni trécselt valakivel, és minden szó behallatszott az ajtón keresztül.

Hallgatózom egy kicsit, gondoltam, legalább nem fogok annyira unatkozni. Vajon

kivel beszélget Tóth néni ilyen késő este?

A szomszédasszonnyal beszélgetett. Az ő hangját könnyű megismerni, mert foghíjas, pöszén beszél, és örökösen sopánkodik valamin.

Most is azt óbégatta:

– Jaj, jaj édeffjőiftenem! Hogy micsoda affonyok vannak a világon...

Tudniillik arról beszélgettek, hogy vannak lelketlen anyák, akik nem törődnek a gyerekeikkel, és akiket, a szomszédasszony szerint, mind meg kéne égetni.

Ronda banya, mondtam magamban, téged kéne megégetni!

– Én csak ezt a szegény fiúcskát sajnálom – mondta ekkor a maga vontatott hangján Tóth néni. – Egész nap csak szomorkodik. És csak lesi, várja szegényke, hogy mikor gyün már haza az anyja.

Rólam beszélnek! – s ezen egészen elképedtem.

Annyira elképedtem, hogy azt hittem, megcsal a fülem.

De a konyhában tovább szőtték a szót, és csakugyan anyuról meg rólam.

– Rossz asszony ez – hallottam újra Tóth néni hangját. – Reggeltől estig mást se tesz, csak pomádézza, illegeti magát. Csupa pacsuliszag tőle a ház...

– Hát, mert udvaroltat magának – kárpálta izgatottan a szomszédasszony. – De még hogy udvarokat! Hogy nem fegyelli el magát az ilyen!

– A jegyző úrral – dünnyögte Tóth néni. – Avval udvarokat magának...

Röpke csend támadt, s én azon kaptam magam, hogy a szívem hangosan dobol.

– Férjet akar – károgtá a szomszédasszony. – Aft hát, férjet akar. A jegyfő úr meg fép ember. Éfelőlkelő ember. Módo ember.

– Az – mondta erre Tóth néni is. – Férjhez akar menni. Azt bizony... Mi másért kellené magát?

Azt kívántam, bárcsak aludtam volna már, és amit hallottam, mind csak álom lenne.

Hazudnak, hajtogattam, minden hazugság, amit mondtak, nem szeretik anyut, és most komiszul bántani akarják.

A párnába fúrtam a fejemet. Ha nagyobb volnék, most kimennék és felpofoznám mind a kettőjüket. Dagadtra pofoznám őket, hogy örökre elmenjen a kedvük az ilyen beszédétől... Vagy legalább apu itt volna. Ő aztán ellátná a bajukat!

Gyűlöltem őket, hogy így beszélnek anyuról. Méghogy udvarokat magának! Hogy ő kellet magát...!

De valami fájni kezdett, és csodálkozva éreztem, hogy egyre jobban fáj. Az járt a fejemben, hogy anyu csakugyan örökké a jegyző árral van. Lehoczky úr pedig – a jegyző – gyakran megfogja anyu kezét, simogatja, sőt még meg is csókolja. És anyu olyankor mindig zavarba jön, még el is pirul. Pedig rengetegszer csókolnak kezét neki mások is, de akkor nem pirul el, és nem jön zavarba. Meg még az is igaz, hogy ha Lehoczky árral van együtt, feltűnően jókedvű. Olyan vidám akkor, hogy rá sem lehet ismerni arra az anyura, aki odahaza mindig csak fáradt és kedvetlen, szomorú és ideges. Ha Lehoczky árral van, sokat kacag.

Elszorult a torkom. Felrémlt Esztikéék zsúrja, ahol anyu az ablakbenyílóban állt a katonatiszt urakkal. Ivott a pezsgőspoharából, és ugyanígy kacagott. Rólam pedig teljesen megfélekedezett. És amikor odamentem hozzá, ingerülten és türelmetlenül vissza akart parancsolni a gyerekek közé...

Most is így bánik velem, gondoltam boldogtalanul. És igen, sajnos Tóth néninek igaza van: egész nap csak lesem, várom őt, hogy mikor jön végre haza.

Napok teltek el úgy, hogy jóformán nem is találkoztam vele. Falun valahogy lassúbb az idő múlása, unalmasabban pereg el a nap, mint otthon, és állandóan arra kell gondolnom: miért is nincs velem anyu? Megharagítottam volna valamivel? Nem, semmivel se haragítottam meg. Utazásunk reggelén ugyan még sírtam és ellenkeztem, de aztán belenyugodtam, hogy menni kell. Gyönyörű reggel volt, illatos és tündöklő tavaszi vasárnap, amikor keresztapa autóján útra keltünk. A hátsó ülésen anyu magához vont és megcsókolt. „Jó fiú vagy, Gabókám. Igazán jó és rendes, belátó kisfiú...” Hát itt talán most rossz vagyok?

Egymagamban reggeliztem, s kora reggeltől egymagamban játszottam a tágas udvaron, a gémeskút melletti homokban. Néha odasettenkedem a disznóólhoz, és kissé viszolyogva elnézegetem a malacokat. Odaballagok az istállóhoz is, ahol a küszöbön, az árnyékban Bodri hűsöl, a hatalmas, fehér komondor, és nyelvét leffegtetve, farkát csóválva, nyájasan fogad. Harapós, igen vad kutya máskülönben. A felnőttek el is kerülnek minél messzebbre. De a gyerekeket, úgy látszik, szereti. Engem legalábbis megkülönböztetett módon szeret, mert még akkor se haragszik meg, ha a farkát cibálom, vagy ha a hátára pattanok.

Átlépek Bodrin, és bekukkantok a mindig félhomályos istállóba, ahová a két ló, a tehén meg a kisborjú van bekötve. Öreg Tóth bácsi villával hajigálja a jászolba a szénát. Mogorván pislog felém. Ugyanilyen szótlan, morc, mosolytalan a menyé, a természetes Tóth néni is, aki háromlábú küsszéken ülve a tehenet feji.

Visszamegyek az udvarra, s azon tűnődöm, vajon azért morcosak-e ők ketten, mert a fiatal Tóth bácsi a háborúban van, és helyette is minden munkát nekik kell elvégezniük.

Bodri már a kukoricagóré mellett hever, rám vár, és látható kíváncsisággal lesi, hogy mit is fogunk játszani. Lovagolunk. Azután meg azt játszuk, hogy eldobom az agyonrágcsált teniszlabdát, ő pedig behemótságát meghazudtolva, szélesebben visszahozza, és a lábam elé teszi. Vagy nem játszunk semmit sem, csak lustálkodunk, elnyúlva a gizes-gazos fűben, s én a hasát vakargatom, amit módfelett élvez.

Bárki bármit mond is, unalmas egy ilyen falu. Meglehet, Vilma faluja egészen más, ott talán csakugyan olyan vidám az élet, ahogy meséli; itt azonban minden egyhangú, unalmas és csúf. Csúf a poros utca, ahol esőben bokáig érő latyakban gázol az ember, és csúfak a házak is, amelyeknek egyáltalán nincs se piros cserepes tetejük, se muskátlis, zsalugáteres ablakuk, mint a mesekönyvbéli falucskákban. Meg az sem igaz, hogy falun jókedvűek az emberek. A mesekönyvekben vidáman mosolyognak, és olyan szépek, pirospozsgások, hogy szinte irigyelni kell őket. De itt mindenki mogorva és rosszkedvű. Még a gyerekek is. Hiába szeretnék összebarátkozni és játszani velük, próbálkozásaim kudarcot vallanak. Csak néznek rám, és nem lehet tudni, hogy mit mond a szemük. Néznek, nem szólnak, s ha odamegyek hozzájuk, lassan szétszélednek.

Egyszer-egyszer lemerészkedem a Tisza-partra is. Felkapaszodom a töltésre, ahonnan már csak egy szaladásnyira van a folyó. Sokkal keskenyebb a Dunánál. Elnézem a pipálgató halászokat is, akik hálóikat foltozzák, vagy térdükre könyökölve, merev-mozdulatlan ülnek ladikjaikban, és csak akkor moccannak meg, amikor kihúzzák a hálójukat.

Kimegyek a falu határába, ahol a hármaskereszteződésnél korhadttal fakeszt áll, ráfeszítve egy kopott pléhkrisztus. A dűlőút mély kerékvágásában megyek tovább, míg ki nem érek a széles mezőre, ahol a csorda legel. Egy magányos gesztenyefa tövében hever a pásztor, a marhák között fekete puli futkos.

Délben, amikor a sárgára festett, féltornyú templomban megkondul a harang, hazabaktatok. Délután is, már alkonyattájt, akkor indulok haza, mikor a harang szól.

De anyu nincs otthon se ebédkor, se vacsoraidőben. Öreg Tóth bácsi a tűzhely mellett ülve pipázik, és harákol, véres, apró szemével engem figyel. Ez zavar és rossz érzéssel tölt el.

Tóth néni a tányéromba méri a sűrű levest, és azt mormogja:

– Anyád elment. Azt üzeni, estére majd meggyün...

Igen, sóhajtottam fel most a sötét szobában, abban igaza van Tóth néninek, hogy anyu keveset van velem. És abban is, hogy mindig csak várom.

Vacsora után némelykor egy kerek órát is elácsorgok a kerítésnél, arccal a templom felé, amerről jönni szokott. I la olyasvalaki tűnik elő, aki messziről és az ereszkedő szürkületben hasonlít rá, izgatottan megmarkolom a kerítés lévét. De aztán már látom, hogy tévedtem, nem ő az.

Elsősorban a jegyző úrra haragszom. Rendszerint ő az, aki társaságot toboroz – hol vadászatra, hol tiszai hajókázásra, hol kirándulásra vagy látogatásra valamelyik közeli falu birtokosaihoz –, és anyut is mindig elhívja. Keresztapa régebben gyakran nyaralt itt, és akkor ismerkedett meg vele. És amikor idejöttünk, őt kérte meg, hogy a gondunkat viselje.

Azóta Lehoczky úr minden áldott nap beállít. Kemény barackot nyom a fejemre, amiről nyilván azt képzelem, kedveskedés, és a maga erőszakos módján addig kapacitálja anyut az aznapi kirándulásra vagy mulatságra, míg anyu fel nem öltözik és be nem ül a nagy, fekete túraautójába. Azután már csak a kavargóport látni utánuk. Az iskolánál, tudom, fölveszik Merezsényi urat, a fiatal kántortanítót, majd azt a két német tisztet is, akik Lehoczky úr ismerősei. Rendszerint így négyesben-ötösben autóznak be aztán Sárospatakra vagy Tokajba, de néha csak a közeli révházig mennek, ahol a nádfedeles csárda áll.

Eleinte engem is magukkal vittek. Az igazat megvallva, unatkoztam közöttük. Lehoczky úr csaknem egész úton harsányan hahotázott, és készakarva kacskaringósan vezetett, hogy anyu ijedezzen, fel-felsikoltson. A tanító úr szótlanul üldögélt, és anyut nézte. A tisztek pedig hol az arcomat csipdesték, hol meg ők is barackot nyomtak a fejemre. Unsoltak, hogy szavaljam el az *Ist die schwarze Köchin da?* című versikét, és szavalatomon nyerítve nevettek, s teletömködték a számat csokoládéval.

Egyikük, a szőke főhadnagy, akit Helmutnak szólítottak, egészen el volt bűvölve tőlem, és a csárdában egyfolytában azt bizonygatta anyunak, hogy milyen megszólalásig hasonlítok az ő kisfiára. Mutatott is egy fényképet, amelyen egy kövér, szőke hölgy ölében egy kövér, szőke gyerek ült, és roppant bamba képet vágott, éppen olyat, amelyet a Schmidt Karcsi szokott.

Egy szikrányit se hasonlított rám. Ám a főhadnagy úr egyre csak erősködött a hasonlóságunkon, majd hirtelen könnyes lett a szeme, megcsókolta a fényképet meg az én fejem búbját, s megrökönyödésemre, vékony és szomorú hangon énekelni kezdett.

A csárdában minden arc felénk fordult. A főhadnagy úr mind magasabb hangon, s mindjobban belevörösödve énekelt, mire az asztalunknál mindenki azt mondta, hogy gyönyörű. Sőt anyu kedvesen rámosolygott: *wunderbar*, amiért is a főhadnagy úr külön kezét csókolt neki.

De igazából Lehoczky úr tudott nótázni!

Amint ivott már valamicskét, s az alkonyattal a cigánybanda is megjött és játszani kezdett, egyszer csak az asztalra vágott, és elkurjantotta magát:

– Hé, füstös, ácsi! Ide húzzátok, ide a fülembé!

Erre a banda nyomban abbahagyta a játékot, a prímás meg hajlongva, alázatos mosollyal odajött hozzánk. Lehoczky úr megrendelte a nótát, és amint a prímás húzni

kezdte, dörgő hangon rázendített:

– Szépasszonynak kurizálok...

Éppen úgy énekelt, szilajon, duhajkodva, amilyen ő maga volt. Széles vállú, megtermett, magas ember, koromfekete hajjal és bajusszal, vad, barna szemmel. Szüntelenül az erejét fitogtatta, és való igaz, hogy rettenetes ereje volt. Félttem tőle. Meg voltam győződve róla, hogy rossz ember.

Az is volt. Egyszer a szemünk láttára megpofozott egy öreg parasztot, aki a dülőúton, épp a pléhkrisztusnál, nem tért ki a szekérével az autónk elől. Az öregember ott állt a pléhkrisztus alatt, az orrából vér szivárgott, de nem szólt semmit. Lehajtott fejjel állt ott még akkor is, amikor a jegyző úr már visszaült az autóba, a kormányhoz.

– Vén marha! – morogta, és a szeme szikrát hányt haragjában.

Anyu tágra nyűt szemmel, riadtan hallgatott, a tanító úr úgy tett, mint aki semmit se látott. A tisztek azonban a fejüket csóválták, és németül mondogattak egymásnak valamit...

Megint eszembe jutott, amit Tóth néni mondott az előbb odakint, és újra azt gondoltam: Hazudik! Anyu nem engedheti, hogy ilyen durva, komisz ember udvaroljon neki! De azután ismét csak magam előtt láttam a gyakori jelenetet, amint a jegyző úr megcsókolja a kezét, és anyu akkor mindig elpirul. Ott, a csárdában, azon az éjszakába nyúló estén például Merezsényi úr le nem vette a szemét anyuról, de ő csak viccelődött ezen. Nevetve mondogatta: „Jaj, Laci, Merezsényi Laci, milyen egy aranyos, nagy gyerek maga!” – amin csodálkoztam is magamban, mert úgy vélekedtem, egy tanítónak mégsem illene ilyeneket mondani. De Lehoczky úrral anyu nem tréfálkozott. Rá se mert nézni, vagy ha mégis rápillantott, mélyen elpirult.

Talán fél tőle, gondoltam. Izgalom fogott el. Igen, anyu egészen biztosan fél ettől a goromba, vad embertől. Félt tőle, és azért nem meri megmondani neki, hogy ő bizony nem akar elmenni se autózni, se kirándulni, se Tokajba bort inni, de még az úri kaszinóba, a bálba se. Elteltem aggodalommal. El kéne mennem a bálba, gondoltam zaklatottan, el kéne menni, és haza kéne hozni anyut. A jegyző úr bizonyára berúg, és akkor még vadabb lesz.

Persze jól tudtam, hogy nem fogok elmenni a bálba. Odakinn sötét van, kutyák ugatnak, szörnyet is hálnék félelmemben, amíg odaérnék. És különben is... anyu felháborodna, és rögtön ingerülten hazazavarna. Úgy éreztem, felesleges áltatnom magam. Szívesen ment el a bálba, gondoltam keserűen, örült, hogy elmehetett, és jól érzi ott magát. Hiszen ugyanolyan izgatottan öltözködött, készülődött, ahogy otthon szokott, valahányszor apuval együtt színházba mennek, táncolni, vagy valakihez vendégségbe. Igen, gondoltam lesújtva, szívesen ment a bálba.

És minden bizonnal szívesen megy kirándulni is, nem sokat törődik azzal, hogy mi van velem. Én meg egyedül fekszem le minden este. Tóth néni megveregeti az arcomat, elfújja a petróleumlámpát, és azt mondja:

– Aludj szépen, kis árva.

Vajon miért mondja ezt? Mindig szeretném megmondani neki, hogy nem vagyok árva, mert apukám is van, anyukám is van, de szomorúságomban sose mondom semmit.

Azután pedig, sokszor már félálomban, hallom, hogy nyílik az ajtó, anyu jön be. Lábujjhegyen járkál ide-oda, halkán neszez (bizonyára kibújik a ruhájából). Odajön hozzám, csókot lehel az arcomra, majd nyikordul az ágya, lefekszik. Szeretnék odabújni hozzá. Lázasan, sóvárogva vágyom erre. De félek, hogy nem engedné meg, és türelmetlenül visszaparancsolna a helyemre.

Idegen ő mostanában, nagyon idegen. Néha annyira, mintha semmi köze se lenne

hozzám. Örülök, hogy nem fáradt, és nem ideges, mint odahaza, és annak is örülök, hogy nem veszekszik velem. De néha, amikor most nagy ritkán együtt vagyunk, van egy-egy perc, amikor hirtelen úgy érzem: ez a szép néni nem is az anyukám.

Nem értem, hogy juthat ilyesmi eszembe. Hiszen ezt akkor se éreztem soha, ha megrakott, vagy valami miatt haragudott rám. Áverés hamar elmúlt, a fájdalom is, az ő haragja pedig egykettőre lecsillapult. Néhány óra múlva már beszélgettünk, szeretttük egymást. Én hízelkedtem neki, és minden dolgomról beszámoltam. De amióta itt vagyunk, mindez megszűnt. Ha véletlenül mégis úgy adódik, hogy egy-két órát együtt vagyunk, érdeklődik ugyan felőlem, s nekem már a nyelvemen van, amit ki szeretnék mondani, tolulnak fel a szavak, melyekbe minden keserűségemet beleöntöttem, de végül valahogy megakadnak a torkomon. Nem tudom kimondani őket. Talán anyu tekintete zavar meg, amely szórakozott. Vagy talán az, hogy a simogatása, bár kedves, nem elég biztató. Csak nézem őt ámulva, hogy milyen szép, milyen gyönyörű, és büszke is vagyok, meg szomorkodom is. Egyre többször jut eszembe, hogy talán jobban szeretne, s gyakrabban maradna velem, ha nem volna ilyen szép. Akkor nem hívnák el egyre-másra mulatni, kirándulni. A kezét se csókolgatnák folyton. És sokkal, de sokkal többet beszélgetne velem.

Rengeteg dolgot kellene megbeszelnünk. Például meg kellene tudni tőle, hogy meddig maradunk még itt, meg hogy amióta elutaztunk hazulról, írt-e apu levelet, és ha írt, küldött-e újabb rajzot is. Száz kérdésem is akadna, melyet senki másnak nem tehetek fel. Mellesleg anyu biztosan felvilágosítana arról is, ami már régóta furdalja az oldalamat, hogy mi az a hatágú sárga csillag, melyet a faluban néhány bácsi és néni, de még egy kislány is hord a szíve fölött. A csillag éppolyan, mint egy kitüntetés. De az a gyanúm, hogy mégsem az. Azok, akik viselik, ugyanis szomorúak és félénkek.

És azt is meg kéne kérdezni, hogy miért van itt annyi temérdek német katona, és kint a mezőn miért áll olyan sok ágakkal, gallyakkal, ponyvakkal letakart tank, melyeknek még a közelébe se szabad menni. Tóth néninek volna igaza? Mert a minap arról beszélt Öreg Tóth bácsinak, hogy hamarosan errefelé is bombázás lesz, ide is elér a háború. Ha pedig ideér a háború, mondta, hazatér az ura is, és akkor bizony ő nem ereszti tovább. Ha kell, akár a disznóólba rejti vagy a trágyadomb alá, de innét többé el nem engedi. És tőle hallottam azt is, hogy az öreg patikus bácsit, aki mindig ingyen mérte nekem a gilisztacukrot, melyet nagyon szerettem, valamelyik este tévedésből lelőtte egy német őrszem.

Főleg persze azt kellene megkérdezni anyutól, hogy szeret-e még? Vagy talán haragszik valamiért, hogy alig törődik velem?

Minderre csak úgy lehetne sort keríteni, ha esténként odabújhatnék az ágyába.

Egyik este különösen nehéz volt a szívem. Eltökéltem, lesz, ami lesz, odamegyek hozzá. Már a lábamat is kidugtam a dunyha alól, amikor muzsikaszó hangzott fel az utcán. Ez a muzsika annyira váratlan volt, és olyan hirtelen zendült meg a tücsökciripeléses, mély, esti csöndben, hogy riadtan bújtam vissza az ágyba, és szusszanni se mertem.

Anyu kiszállt az ágyából, megkereste a papucsát, és pongyolát kapva magára, az ablakhoz szaladt. Bátorságra kaptam én is, odaosontam és kilestem a háta mögül.

Ámultan láttam a tiszta holdvilágnál, odakinn az utcán egy egész cigánybanda húzza. Bizonyára azok, akik a csárdában muzsikálnak. Előttük a jegyző úr állt, mosolygósán, délcegen, világos ruhában, gomblyukában virággal.

Anyu kiszólt valamit, és csengő hangon nevetett. Azután becsukta az ablakot, és a falnak dőlve hallgatta tovább a zenét. És a zene még sokáig szólt, Lehoczky úr mély hangon énekelt. Egyszerre csodálkozva láttam, hogy anyu sírni kezd. Visszabújik az

ágyába, és még ott is sír...

A sötét ablakra bámultam, és megint csak az járt az eszemben: anyu fél. Éppen úgy fél, mint amikor Günczler úrnál voltunk gépelni, vagy amikor megkérdeztem tőle, hogy tényleg zsidó kisfiú vagyok-e, s erre magából kikelve elvert. Titokban jöttünk ebbe a faluba, gondoltam, és azért, mert engem el kellett rejteni, hiszen odahaza most már biztosan kiderülne rólam az igazság.

Emlékeztem rá, mit mondott keresztapa az utazásunk előtti estén. *Vége a játéknak!* Még rám is mutatott, hogy rólam van szó. Ezek a szavak most baljósán visszhangoztak a fülemben, holott pontosan nem is tudtam, hogy mire vonatkoznak. A játéknak Esztikével lett vége, aki hazudósnak tart, és vége lett Steinnel is, mert vele találkoznom se szabad. Valami olyasfélére gondoltam tehát, hogy hosszú ideig senkivel se szabad majd játszanom, és éppen ezért jöttünk ide. Mert itt aztán Bodrin kívül igazán egyetlen pajtásom sincs.

De ez a magyarázat éppoly kevésbé elégített ki, mint az, hogy anyu furcsa viselkedésének oka a félelem lenne. Mert ha valóban félne Lehoczky bácsitól, akkor egyáltalán nem találkozna vele. Ha pedig engem akarna őrizni, el se mozdulna mellőlem.

Elkeseredve hunytam be a szememet.

Aludni kéne, gondoltam, egy jót aludni, és nem ezeken a dolgokon törni a fejem, mert ezek csak fájdalmat okoznak. Reggel, amikor fölébredek, anyu már úgyis itthon lesz.

A meszelt falon sötétlő feszületre szögeztem a szememet, és imádkoztam. Azután meg azt mondtam: „Most elalszom.”

De nem aludtam el, még csak el sem álmosodtam, egyre éberebb lettem.

A szobában sötét volt, és csend.

A világon legeslegjobban apu szeret, gondoltam, ez biztos. Utána pedig nagyanya és Vilma, ők mind a ketten jobban szeretnek, mint anyu...

Ha most Vilma itt volna, sokat keseregnék neki. ő meg vigasztalna, és egész nap csak velem volna.

Egyre jobban sajtott a szívem, annyira hiányzott Vilma. Tudtam, ha ő is itt volna most velünk, anyu többet törődne velem. Mert anyunak nemigen tetszik, hogy mi olyan jóban vagyunk. Azt hiszem, egy kicsit féltékeny Vilmára, és titokban neheztel rá. Egyszer panaszkodott is nagyanyának: „Hovatovább már jobban szereti ezt a lányt, mint engem.” Nagyanya azonban valamiért megharagudott ettől, és fojtott hangon zsörtölődni kezdett vele...

De most anyunak, sajnos, nincs miért féltékenykednie és neheztelnie. Vilma messze van, és nem fog meglátogatni bennünket.

Odakint Bodri felmordult, majd acsargó, vad ugatásba tört ki. Az utcáról zavaros lárma szűrődött be. Nagy lábdobogással egy csomó ember közeledett. Zseblámpafények cikáztak, egyszerre megszólalt egy harmonika, és néhányan németül énekelni kezdtek.

Katonák, gondoltam, úgy látszik, már vége a bálnak. Akkor pedig anyu is nemsokára hazajön.

Azután halkult a harmonikaszó, a danolászás – újra csend lett.

Vajon hány óra lehet? Bizonyára nagyon későre jár. De továbbra se voltam álmos. Talán azért, mert általában nemigen tudok egyedül elaludni. Máskor Tóth néni fektet le, és azt mondja:

– Aludj szépen, kis árva.

Miért mondja folyton, hogy *kis árva*? Ez most szöveget ütött a fejembe. És az előbb miért beszélgetett arról a banyával, hogy anyu férjet keres magának?

Eltépelődtem rajta egy darabig. Talán azt hiszik, nincs apukám? Hiszen a legkisebb és legbutább óvodás is tudja, hogy minden gyereknek van apukája. Igaz persze, vannak olyan gyerekek is, akiknek meghalt az apukájuk...

Dermedten meredtem magam elé.

Gondolni se mertem arra, hogy apunak baja történt, vagy különösen arra, hogy megsebesült, vagy nincs többé. Csak egyvalami zörömbölt az agyamban: *valami történt vele!* Eszembe jutott, amit anyu Gyuri bácsiról mondott. Eltűnt, nincs róla semmi hír. De hiszen apu sem írt mostanában. Igaz, ide nem is írhatott volna. Nem tudja, hogy ebben a faluban vagyunk. Bizonyára otthonra, a Körútra írt, csak Vilma nem küldi utánunk a leveleit. Nem szép tőle. És anyutól se szép, hogy nem sürgeti meg azokat a leveleket.

Vagy talán mégsem ír apu? Talán mégis *történt vele valami*? Nem, az nem lehet! Ő nem a fronton van, mint Gyuri bácsi. Ő egy táborban lakik, ahol csendőrök őrzik. Magam előtt láttam a menetelő csendőröket az Andrássy úton, s ahogy most villant fel ez a kép, hirtelen torokszorogatóan félelmesnek látszott, amint ott vonultak. Egyszerre dobbant a lábuk, feltűzött szuronyuk villogott, és az állukra szíjazott kalap alatt merev és kegyetlen volt az arcuk.

Nem kell félni, motyogtam magamban, nem kell félni! Nincs rá semmi ok...

De hát, nem félek én! Nem bizony! Miért is félnék? Hiszen apuval semmi se történt. Semmi a világon... Leveleket is ír... Hát hogyne! Mindennap hoz tőle levelet a postás bácsi... Egészen biztos!...

Az persze igaz, hogy anyu legszívesebben mindent titkolna előttem, mert úgy gondolja, túl kicsi vagyok még, és semmiről se kell tudnom, de ha apunak baja esnék, azt azért mégsem titkolná el. Ezt még ő se tenné. Különben is, ha bármi rossz történt volna apuval, szomorú lenne. Szomorú lenne, sírna, és nem járna folyton bálba meg kirándulásra. Vera néni is milyen szomorú, amióta nem kap hírt Gyuri bácsiról. Amint hazautazunk, rögtön meg is látogatjuk majd...

Elernyedtem a dunyha alatt. Hitegettem, vigasztaltam, nyugtatgattam magamat, de nem nyugodtam meg igazán. Amiről Tóth néniék beszélgettek, az egyre makacsabbul vette be magát a fejembe. Hátha anyu se tud semmiről, tépelődtem, hátha öelötte is eltitkolják... De nem, ez számárság. Honnan tudhatna apuról olyat Tóth néni, vagy a szomszédbanya, amit anyu nem tud?

Kínzott a tanácstalanság. Megint egy újabb titok. És ez a titok is megfejthetetlen.

Legalább keresztapa jönne már, csak jönne látogatóba minél előbb! Tőle bátran megkérdezhetem, hogy történt-e apuval valami, ő mindenre válaszol, bármit kérdezek, és sose hazudik nekem. És persze, ő majd mindent rendbe tesz itt! Az első dolgom lesz, hogy beáruolom neki Tóth nénit és a bibircsókös boszorkát...

Magam elé idéztem feszes egyenruhájában, fényes, ropogós csizmájában, és előre élveztem, hogyan sír, jajveszékel majd Tóth néni és a banya, amikor szigorú arccal ráncba szedi őket. És természetesen Lehoczky urat is beáruolom neki. Ő pedig nyomban maga elé rendeli, és szúrós szemmel ránéz: „Megkövetelem, hogy ne találkozzék többé a kis Gábor anyukájával, jegyző úr! Értette? Maga, kérem, rosszban sántikál!” Erre aztán Lehoczky úr szörnyen megijed, és égre-földre megesküszik, hogy soha többé nem találkozik anyuval. De még jobb volna, gondoltam bosszúszomjasan, ha ellenkezni merészelne. Mert akkor keresztapa lekenne neki egy óriási pofont, amitől a zsinóros,

zöld kalapja leröpülne a fejről, vagy elővenné szépen a pisztolyát, és durr... beelőne egyenesen a hasába. És ez volna tulajdonképpen a leghelyesebb. Friggyessel nem lehet szemtelenkedni, gondoltam elégedetten, de nem ám! Csak már itt lenne! Ellátja majd ő a jegyző úr baját!

Csakhogy mindez szép ábránd volt csupán. Anyu a bálban van, talán éppen a jegyző úrral táncol. Vagy bort iszik, és nagyokat kacag, miközben Merezsényi úr szótlánul és szomorúan bámulja. Én meg most is hiába várom, talán az eszébe se jutok anyunak.

Pedig ma meg kell várni, meg, feltétlenül, még akkor is, ha csak reggel vetődik haza, és meg kell kérdezni: „Mondd, történt valami baj apuval? Mondd meg, anyu. Kérlek, mondj el nekem mindent! Nem vagyok én már olyan kis ostoba, akivel ne lehetne beszélgetni. Én már úgylis annyi titkot őrzök magamban. Hiszen én magam is titok vagyok! És én vigyázok minden titokra, hidd el, megőrzöm. Akkor se árulom el, ha hízelegnek vagy ha bántanak, fenyegetnek...”

Erre anyu bizonyára elnevetné magát és megcsókolna. „Apu éppen tegnap írt, szivecském. Felolvassam a levelét?” S közben ölelgetnének egymást. És úgy szeretne, mint azelőtt, és megígézné, hogy ezentúl már egész nap csak velem lesz.

De ekkor már éreztem, hogy nem fogom tudni megvárni, mert már úgy elfáradtam, hogy leragad a szemem, ő pedig reggel jön majd haza. A jegyző úr kíséri el ide. És a kiskapu előtt még el is beszélgetnek egy darabig. A jegyző úr többször is megcsókolja a kezét, és hevesen udvarol neki. Anyu jóízűen nevet. Azután bejön ide, lefekszik az ágyába, és sírva fakad.

Hirtelen aludtam el.

Április utolsó napján egyszer csak betoppant keresztapa. Szokása szerint váratlanul állított be, de ez egyszer olyan jókedvű volt, ami ritkaságszámba ment nála.

– Üdvözlöm, tábornok! – kiáltott fel, amint megpillantott.

Ép karjára ültetett, és megkérdezte, vajon egy paprikajancsinak vagy egy keljfeljancsinak örülnék-e jobban.

Közöltem vele, hogy mind a két jancsinak egyformán örülnék, és ezért választani sem tudok közöttük. Megértően bólogatott, mint aki érti a dürgést és éppen erre számított, azzal letett a földre, és egyik zsebéből a keljfeljancsit, a másikkól a paprikajancsit húzta elő, de ráadásként még egy piros süveges, nagy hasú bohóc is előkerült a köpenyéből, akinek a szájában picit cigaretta csüngött, s aki abból a cigarettából, ha a fejét megnyomták, jóízű kis karikákat pöfékelt.

– Hiszen ez még nálad is szebb karikákat fúj, Frigyes! – ugrattam keresztapát.

Ezen kissé megsértődött. Nyomban rá is gyújtott, hogy bebizonyítsa, a legszebb karikákat azért mégiscsak ő eregeti egyelőre.

Fergeteges jókedvem volt. Körültáncoltam a szobát, bukfaceztem, és összevissza csókoltam őt. Csak anyu vágott nyugós és morc arcot, s mintha csak az örömet akarná megkeseríteni, panaszkodni kezdett rám. Valóságos panaszárdatot zúdított keresztapára. Arról beszélt, hogy micsoda engedetlen, vásott kölyök lettem ezekben a hetekben. Keresztapa az ágyamon ült, térdén keresztbe fektetett lábbal, és időnként rosszállóan megcsóválta a fejét. Ettől lelohadt a vidámságom. Annyi bizonyos, magam se tagadhattam, hogy amióta itt vagyunk, temérdek komizságot műveltem, de azért anyu igencsak túlzott, amikor többször is nyomatékosan elismételte: gonosz gyerek vagyok, gonosz.

Főleg amiatt haragudott, ami két hete történt. Alkonyaikor elbújtam a

kukoricagóréban. Szándékosan bújtam el, hogy egy kicsit ráijesszek. Este lett már, a hold is feljött, anyu pedig halálra váltan keresett. Felkutatták értem az egész falut. Tóth néni hangosan imádkozott a feszület előtt, Lehoczky úr a kisbíróval együtt kiment a Tisza-partra, és a halászokat faggatta, a szőke főhadnagy és két német katona pedig bejárták az árterületet, és minden zugba, bokorba bevilágítottak a zseblámpájukkal. Borzasztó nagy ribillió volt! Akkor már a fél falu összecsendült, és mindenki azt hitte, hogy belefelladtam a folyóba. Mindeközben én a góréban kucorogtam, és vacogtam a hidegtől, de a félelemtől is. Sejtettem, hogy ezt a tréfát nem viszem el szárazon, és még jól járok, ha csak egy-két nyaklevest kapok. Magamban mégis elégedetten és kárörvendve kuncogtam. Ez a ráijesztés meg fogja győzni anyut, hogy többet kell velem lennie!

A másik gonoszságom meg az volt, hogy ráuszítottam a Bodrit a jegyző úrra. Egyszer, amikor késő délután az autójával eljött anyuért, szokás szerint bekiáltott az udvarba, hogy meg van-e kötve a kutya.

– Igen – kiáltottam vissza. – Meg van kötve. Tessék csak bejönni!

Benyitott. Megvártam szépen, amíg egészen a tornácig ér. Akkor kioldottam a láncot Bodri nyakörvéről. Lehoczky úr majd hanyatt vágódott megrökönyödésében. És bizony, hiába rugdalózott, meg csapkodott a keze ügyébe került seprűnyéllel, Bodri megharapta, s még a szép, kockás nadrágját is elszakította. Utóbb aztán Lehoczky úr igyekezett nevetni a dolgon. A fájós lábát tapogatta, és viccesen fenyegetett, hogy megtépi az üstökömet. Én azonban, bárhogy féltem is a következményektől, úsztam a boldogságban, hogy ilyen remekül sikerült a bosszúm.

Anyu egyik alkalommal se büntetett meg. Sírógörcsöt kapott, majd migrénje lett, és ágyba kellett feküdnie. Én meg odasompolyogtam hozzá, bocsánatot kértem álnokul, s úgy tettem, mint aki szánja-bánja, amit művelt, noha arról szó sem volt. Ellenkezőleg, magamban azt gondoltam: Látod, anyu? Ilyen rossz leszek mindig, ha te is rossz vagy hozzám...

Arról persze nem beszélt keresztapának, hogy ő alig törődik itt velem. Egy szóval sem említette, hogy naponta kirándulni meg mulatni jár, s számomra csupán percei vannak.

Dőlt, egyre csak dőlt belőle a panasz. Mindkét tenyerét a halántékára szorította, és úgy ismételte:

– Mint valami utcakölyök! Úgy viselkedik, mint egy neveletlen, vadóc utcagyerek. Engedetlenkedik, felesel. Holnap talán már kezét is emel rám...

Láttam, keresztapa elnyom egy kis mosolyt. Erre bátortalanul én is elmosolyodtam. De amint észrevette, azonnal olyan szigorúan nézett rám, hogy elment a kedvem bármi vigyorgástól. Akármilyen elszántan álldogáltam is a szoba közepén, ez a tekintet megszeppentett.

– Válaszolj, Gábor – szólalt meg halkán. – Miért vagy engedetlen anyáddal?

– Két pofon kellene neki – szipogott anyu. – Két csattanós pofon, hogy észhez térjen.

Keresztapa összehúzta a szemét.

– Nem hallod? Kérdeztelek, Gábor.

Leszegttem a fejem, és hallgattam. Verjetek csak el, gondoltam dacosan. Akárhogy elverték, azért se sírok! Pedig kis híján elbögtem magam.

– Látod – kiáltotta anyu diadalmasan –, ilyen szófogadatlan! Ilyen makacs! Szólok hozzá, hallgat. Most láthatod: mintha a süket fálnak beszélnek!

– Gyere ide! – parancsolt rám keresztapa. Már olyan fenyegető volt a hangja, hogy

behúzott nyakkal somfordáltam elé.

Jéghideg tekintettel méregetett.

– Felelj! – intett. – Miért van veled ennyi baj? Miért vagy ilyen rossz?

A cipóm orrát tanulmányoztam. A feltolakvó sírás már a torkomat kaparásztta.

– Nem igaz. Nem vagyok rossz.

– Hazudsz – kiáltott fel anyu. – Hallod, Elek, még hazudik is! A szemembe hazudik, letagadja... pimasz, elvetemült kölyök vagy!

– Te meg sose vagy velem – dűnnyögtem. – Egész nap csak kirándulsz és mulatozol és... És a jegyző úrral szerelmeskedsz!

Azzal kitört belőlem a zokogás. Úgy megrémültem attól, amit mondtam, hogy hanyatt-homlok kirohantam az udvarra.

Éppen Tóth néni jött szembe, és csodálkozva rám bámult. Elrejtöztem a kukoricagóré mögött, és bögtém. Egy percig se volt kétséges, most aztán úgy megharagítottam anyut, hogy többé szóba sem áll velem. Vagy bead egy olyan intézetbe, ahová a neveletlen gyerekeket viszik, és amellyel Schmidt Karcsit fenyegeti mindig a papája.

Nemsokára kijött hozzám keresztapa. Megállt előttem, hallgatagon cigarettázott, s úgy éreztem, tűnődve néz rám. Összeszedtem a bátorságomat, felpillantottam rá, és láttam, már nem haragos. Szelíd tekintettel vizsgálgatott.

– Kelj fel, még megfázol.

Engedelmesen felálltam, s letöröltem a könnyeimet.

Fürkészt még egy darabig, majd azt mondta:

– Most ebédeljünk meg. Utána sétálunk egyet.

Anyu nem ebédelt velünk. Újra migrént kapott, és bent sírdogált a szobánkban. Tóth néni és Öreg Tóth bácsi meg a világ minden kincséért se mert volna keresztapával egy asztalhoz ülni. Tóth néni tiszta kötényben, takaros főkötővel sürgött-forgott, izgatottan tálalt. Öreg Tóth bácsi pedig, valahányszor keresztapa kérdezett tőle valamit, haptákba vágta magát, és reszketeg hangon kiáltotta:

– Igenis, alezredes úr!... Parancsára, alezredes úr!...

Ez mulatságos is volt, meg szomorú is. Hiszen öregember volt, keresztapánál sokkal öregebb. Nadrágvarráshoz szorított kézzel, feszesen állt, még a szeme se rebbent, úgy leste, várta keresztapa kívánságait.

Elek bácsi kelletlenül, rossz étvággal evett, s csak tessék-lássék dicsérte Tóth néni főztjét, aki pedig igazán kitett magáért az aznapi ebéddel.

Alig várta, hogy eltolhassa maga elől a tányért, s rágyújthasson. De a cigarettából is csak néhányat szippantott, máris a hamutartóba nyomta, és rám pillantott.

– No, gyere. Menjünk.

– Váljék egészségére, alezredes úr! – harsogta Öreg Tóth bácsi, amikor felálltunk az asztaltól.

Kimentünk a Tisza-partra.

Sütött a nap, de nem volt meleg, mert könnyű szél fűjt.

Keresztapa egészen a víz széléig ment, és egy darabig a halászokat nézte. Magas, szikár alakja kissé görnyedt volt.

Odasettenkedtem mellé. Csodálkozva láttam, hogy nem is a halászokat figyeli, hanem szórakozottan valahová a távolba bámul.

Halványan, szinte csak a szemével rám mosolygott, és a vállamra tette a kezét.

– Jó itt, nem? Jó és szép. Egész nap játszatsz, csavarogatsz...

Hevesen intettem nemet.

– Itt rossz, nagyon rossz, keresztapa!

Köpenyét a fövényre terítette, és letelepedtünk.

– Rövidesen hazamehetek – bólintott. – Még néhány nap. Annyit már csak kibírsz.

Szerettem volna rávágni, hogy nehezen, még azt a néhány napot is csak nehezen, de aztán mégis hallgattam. Örültem, hogy hamarosan itt hagyjuk ezt a szörnyű helyet.

– Ma nagyon megsértetted anyádat – szólalt meg kisvártatva. – Miért tetted? Hogy lehettél ilyen rossz hozzá?

– Nem vagyok rossz hozzá – feleltem lehajtott fejjel. – ő a rossz énhozzám.

Erre csak hallgatott. Rágyújtott, és egészséges könyökére dőlt. Különös volt, hogy hallgat, hogy semmit se mond. Úgy rémlett, zavarban van. Ezen csodálkoztam.

– No, beszélj csak – biztatott –, miért rossz ő hozzád? Mondjad csak, ne félj semmitől.

Nehezen kezdtem el, de aztán egyszerre csak úgy ömlött belőlem a szó. Magam se hittem volna, hogy ennyi keserűség gyűlt fel bennem. Beszéltem, beszéltem, kapkodva, el-elfulladva és összefüggéstelenül, miközben állandóan azt gondoltam, hogy kár a fáradságért, mert úgyse hisz nekem, vagy ha hinni hisz is, úgysem ért meg, hiszen én még gyerek vagyok. Néha megakadtam egy-két pillanatra, sírtam egy sort, de mindent kipakoltam neki. Mindent. Csak arról az egyről hallgattam, amit Tóth néni a szomszédasszonnyal beszélt a konyhában.

Keresztapa a könyökére támaszkodva cigarettázott. Nem vette le rólam a tekintetét, úgy hallgatott végig. És akkor is csak hallgatott, amikor szipogva, könnyeimet maszatalva befejeztem.

Csend volt. A homokban aprócska madár lépegetett. Fent, a töltesen megjelent két karszalagos német katona. A járőr. Lassan ballagtak tovább.

– Keresztapa – kérdeztem hirtelen apuval ugye nem történt semmi rossz?

– Miért kérded ezt?

– Csak. Szeretném tudni. Ugye, semmi rossz nem történt vele?

Gyors mozdulattal elhajította a körméig szívott cigarettát, és kurtán megrázta a fejét.

– Semmi. Nem történt vele semmi rossz.

– És ír? Miért nem küldi utánunk Vilma a leveleit?

– Mert nem lehet – válaszolt keresztapa.

Felült, figyelmesen nézett rám. A tekintete most nem volt se szigorú, se szúrós, valahogy mégis megriadtam tőle. Lesütöttem a szememet, és kínomban-izgalmamban a földet kezdtem kapirgálni. Egyszerre megsejtettem, hogy mondani akar valamit, és az, amit mondani fog, mindennél szörnyűbb lesz.

– Gábor – szólított meg ekkor valami ismeretlen, furcsa hangon. – Muszáj, hogy megtudd, Gábor: apád és anyád elváltak.

Néhány pillanatig fel sem fogtam, amit mondott. Aztán eszembe villant, hogy a *válás* az, amikor apu és anyu közül az egyik elmegy, és soha többé nem jön vissza. A házukban nemrég Méry nénitől vált el az ura, pedig akkor már a gyerekük is megszületett, és azóta Méry bácsi máshol lakik.

Szólni se tudtam. Csak néztem rá. Vártam, hogy elmosolyodjék, hogy kiderüljön, csupán próbára tett, vagy tréfál velem.

De nem mosolyodott el. Figyelmes szemmel vizsgálgatott, és az arca szomorú volt. Én pedig még mindig nem tudtam megszólalni, noha már tudtam, hogy nem tréfál. Hiszen Tóth néni is úgy beszélt rólam akkor este, mint akinek már nincsen apukája, és világos lett az is, miért mondta azt a szomszédasszony: anyu férjet keres magának.

Éleset kiáltottam. Azután még egyszer kiáltani akartam, de nem mozdult meg a nyelvem. Keresztapa egészséges kezével magához vont, és erősen tartott. Én meg néztem, továbbra is csak néztem rá, ő azonban elfordította a tekintetét.

– Mert tudod – mondta tompán –, az apukád igazában nem az édesapád. Ő csak feleségül vette anyukát, amikor te már megszületted, hogy neki ne egyedül kelljen fölnevelnie. Nem vagy még nagyfiú, de okos gyerek vagy, és ezt meg kellett tudnod végre. Nagyon fontos volt, hogy végre megtudd. Édesapád derék ember volt, apai ágon való távoli rokonunk, maga is székely lófő. Nemsokkal azután halt meg, hogy egyéves elmúltál. Sajnos, nem emlékezhetsz rá. De nekem elhiheted, olyan ember volt, akire büszke lehetsz. Mint ahogy büszke lehetsz a valódi nevedre is, amelyet most visszakaptál. Most megint úgy hívnak, mint születésedkor: Endrődi Gábornak. Ez nagyon szép név! Ritka szép név.

– Nem úgy hívnak – suttogtam. – Engem Novák Gábornak hívnak.

Égett a szemem, és szerettem volna, ha Elek bácsi elenged. De szorosan ölelt magához, és nem volt erőm, hogy kibontakozzam a karjából.

Mennyi iszonyú, rossz dolog történt velem tavaly óta, gondoltam, most pedig még aput is elveszik tőlem!

Az ideutazásunk előtti este rémlett fel, amikor vadul és kétségbeesetten ellenkeztem, mert éreztem, hogy szándékosan akarnak minél messzebbre vinni aputól. Majd arra emlékeztem, hogy Emilke bácsinál apu így búcsúzott el tőlem: „Nemsokára megint látjuk egymást.”

Egy pillanatig se hittem el, hogy nem ő az igazi apukám. A szemem ugyanolyan kék, mint az övé, de a szám is, az orrom is, a fülem is mind-mind az övére hasonlít. Hányszor mondták az ismerősök: „Hogy mennyire hasonlít rád ez a gyerek, Imre!” És persze nem felejtettem el Vilma beszámolóját sem. Amikor épp a születésnapomon, a csarnokba menet elbeszélte, mint is tudta meg, hogy a világra jöttem. Igaz, hogy az még a régi, nagy lakásunkban történt, de apu volt az, senki más, aki megtelefonálta neki, hogy megszülettem.

Keresztapa hazudik, gondoltam. És ha mindezek nem jutnak hirtelen eszembe, akkor is láttam volna, hogy hazudik. Zavart volt a tekintete, és zavart volt az egész viselkedése. Nem nézett rám, kitartóan maga elé meredt, még a pillantásomat is kerülte. Hazudik, állapítottam meg keserűen, ő is hazudik.

Fájt ez a fölfedezés. Hiszen mindig őszinte volt hozzám. Akkor is, hogyha neheztelt vagy haragudott valamiért. Hát akkor most miért hazudik? Miért?

Csöndesen megkérdeztem:

– Talán anyu már nem szereti aput?

– Dehogynem – felelte gyorsan. – Hogy is juthat ilyen az eszedbe?

– A felnőttek akkor szoktak elválni, ha egyikük már nem szereti a másikat. Méry bácsi már nem szerette Méry nénit, és hiába született gyerekük, mégis elvált tőle.

Keresztapa a fejét rázta.

– Az más. A te szüleid szeretik egymást.

– Nem – makacsoltam meg magam –, anyu már nem szereti aput. Különben nem válna el tőle, és nem engedné, hogy a jegyző úr udvaroljon neki.

Keresztapa újból rágyújtott. Úgy éreztem, most még ezt is csak zavarában teszi, mert semmivel sem tud megnyugtatni. És hogy egyáltalán semmit se tud válaszolni arra, amit mondtam. És nem is felelt semmit, csak a cigarettáját szívta.

– De én tudom... – folytattam botladozó nyelvvel –, tudom, hogy apu az én igazi apukám. Nekem nem volt másik apukám. Ezt csak ti találtátok ki, hogy anyu elválhasson tőle, és új férjet keressen.

Keresztapa elhülten bámult rám.

– Honnan szeded ezt? – rázogatta újból a fejét. – Nem tudod, mit beszélsz!

Elsírtam magam.

– És apuval... többet már nem is találkozhatok?

– Dehogynem – felelte. – Majd... majd találkozhatsz vele. De egyelőre nem. Még sokáig nem...

A szemembe nézett, mosolytalan volt az arca.

– Okos fiú vagy – ismételte meg kell értened. Anyádhoz pedig légy jó, mert neki most nagyon nehéz.

– Nem leszek okos – motyogtam. – És jó sem leszek. Rossz leszek. Tudom, hogy anyu már nem szereti aput. És engem se szeret többé. Rossz leszek, mindig csak rossz...

– Hallgass! – mondta keresztapa, és a tekintete már megkeményedett.

Hevesen szívott még néhányat a cigarettájából, azután csizmája sarkával a fövénybe taposta. Felállt, talpra áhított engem is. Gyenge volt a lábam, a karjába kellett kapaszkodnom. Arra gondoltam, hogy Tóth néninek igaza volt. Árva vagyok. Apu nincs többé, anyu meg nem szeret...

Szótlanul bandukoltunk visszafele. Keresztapa a vállamra akarta tenni a kezét, de én elhúzódtam tőle.

– No, talán haragszol rám? – mosolyodott el halványan.

Nem feleltem. Pedig valóban haraggal és gyűlölettel telt meg a szívem.

Nem baj, gondoltam sötéten, nem baj! Ha nagy leszek, úgyis mindenért bosszút állok. Nem fogom szeretni se őt, se anyut. Olyan rossz leszek hozzájuk, hogy sírni fognak. És megkeresem majd aput, és vele fogok lakni...

Senkihez se szóltam egész este.

Keresztapa el akart búcsúzni tőlem, mert már indulnia kellett vissza, de én még csak nem is köszöntem neki. Anyu az ágyam szélén ült, a lázamat mérte és ijedten szólongatott. A mennyezetet néztem, és összeszorított szájjal hallgattam. Végül mérgében cibálni kezdte a hajamat és sikoltozva kiabált velem, de akkor is csak hallgattam.

Még azon a héten mi is hazautaztunk Pestre.

3

Lakásunk ajtajáról lekerült a réztábla, amelyen apu neve állt. Kálmán bácsi egy

másikat erősített fel a helyére, és kérésemre elolvasta a táblára írt nevet: *endrődi Endrődi Magdolna*.

A napsugár megcsillant az új táblán, és egy darabig elnézegettem a beléje vésett betűket, melyek még ismeretlenek voltak számomra. Keresztapa figyelmeztetése csengett a fülemben, hogy ezután Endrődi Gábornak hívnak, és emlékeztem arra is, milyen hevesen tiltakoztam ellene. Pedig ez most már az új nevem. Mindenkinek így kell bemutatkoznom, és vannak, akik azt mondják, hogy szebb nevem lett a réginél.

Ha mondják, hallgatok.

Csak magamban gondolom: nem igaz.

Nemrégiben magam is úgy éreztem, szebb név ez az enyémnél, és néha mondogattam, ízlelgettem is magamban: *endrődi Endrődi Gábor* – milyen jól hangzik!

De az én valódi nevem mégiscsak Novák Gábor, és az most ezerszer különbnek tetszett.

Sok minden társult ehhez a névhez. Természetesen apura kellett gondolnom, de furcsa mód, eszembe jutott Gyuri bácsi is, meg apu többi testvére, és két unokabátyám is. S képzeletemben felködlött egy másik arc is. Egy öreg, hófehér szakállú ember arca, aki fekete kalapban van, göcsörtös botjára támaszkodik, és csodálatosan fénylő, dióbarna szemével mosolyogva pillant reám.

Az öregember a nagyapám volt. Ezt kezdetben nehezen fogtam fel. Ha azt hallottam: nagyapa, a másokra gondoltam, aki szigorúan ráncolja a homlokát, a szemét mereszti és recsegő hangon mondja: „Gábrriel”.

A dióbarna szemű öregember csak elmosódottan élt az emlékezetemben. Az apai nagyanyámra pedig egyáltalán nem emlékeztem. Mindkettőjükéről csak annyit tudtam, hogy vidéken laknak, egy kisvárosban. Apu ugyan néha felolvasott a leveleikből, de azokból sem emlékeztem másra, mint hogy csókoltattak.

Nemigen gondoltam rájuk, ők pedig sohase jöttek látogatóba hozzánk.

És most mégis felidéződtek.

Bizonyára azért, mert csakis Novák Gábornak tudtam elképzelni magam, Endrődi Gábornak sehogyan sem. Amikor kisebb voltam, nagyanyával együtt sokat neveltünk nagyapán, aki a fejébe vette, hogy a Borzas kutyát Botondra fogja átkeresztelni. De bárhogy izzadt, iparkodott, mérgelődött is, a puli nem hallgatott új nevére, fejét félrehajtva, nyelvét lógatva értetlenül bámult. Ám ha én azt kiáltottam neki: *Borzas*, máris szélvészfélegként nyargalt hozzám.

Egyedül csak nekem kell új névre hallgatnom, gondoltam keserűen, mert gyerek vagyok, és nem ellenkezhetem.

Még az sem vigasztalt, hogy új nevem – ezért is áhítoztam rá egy időben – hosszú név, mint az óvodában a legtöbb gyereké. Ezután talán már nem fognak annyit csúfolni, talán jobb dolgom lesz, és néha talán még egy kicsit kivételeznek is majd velem.

De ha olykor-olykor felcsillant is bennem ilyen remény, csak egy pillanatig tartott, és máris tovatűnt. Gyakran álldogáltam a nyitott ablaknál, eltűnődve néztem ki rajta, és azt gondoltam: nem leszek más kisfiú. Mert fejemből nem tudtam kiűzni a gyanút, hogy nemcsak aput és a nevemet veszik el tőlem, hanem belőlem magamból is valami más gyereket akarnak faragni. Márpedig én nem leszek más, hajtogattam magamban. Megverhetnek vagy bedughatnak abba az intézetbe, ahová a rossz gyerekeket viszik, akkor se leszek más!

Keresztapa rémlett fel előttem, amint ridegen mered rám, és sziszeg: „Ne ellenkezz, amíg szépen mondom!” Anyu felcsattanó, éles hangját is hallottam: „Endrődi Gábor vagy, érted? Érted, te kölyök? A régi nevedet verd ki a fejedből!” – és idegesen kiabál,

ráncigái, fenyeget, én pedig behunyt szemmel, rémülten várom, hogy mikor csattan el arcomon a pofon.

Félek tőlük, és hát persze mindig ők kerekednek felül, nekem pedig meg kell hunyászkodnom előttük. De egyet nem parancsolhatnak meg. Azt, hogy higgyek nekik, és bízzam bennük.

Kimeredtem az üres folyosóra, amelyet hirtelen zápor paskolt végig, és fejemben egymást kergették a gondolatok. Már rég beláttam, hogy nem szegülhetek szembe velük, és úgy kell tennem, mintha szófogadó volnék és hinnék nekik. És mindenben úgy is teszek. De ők nem tudhatják, hogy magamban mit gondolok. Semmit se árulok el magamról. Sem azt, ha örülök valaminek, sem azt, ha valami fáj. Semmit, semmit nem tudhatnak rólam!

Egy percig elégedetté tett, szinte felajzott ez a gondolat. Úgy éreztem, erős vagyok, már-már igazi nagyfiú. Saját titkom van. Olyan titok, melyet senki nem vehet el tőlem. Mindenkinek azt mondom: Endrődi Gábor vagyok, és az apukám nem az igazi apukám. De magamban azt mondom, hogy igenis Novák Gábor a nevem, és más apukám soha-soha nem volt. Meg azt is mondom, ha kérdezősködnek, hogy apu és anyu elváltak, mert apu így akarta, de gondolni azt gondolom: azért váltak ők el, mert anyu már nem szereti aput, és azért is ragaszkodik hozzá, hogy én is elfelejtsem.

Néztem a zuhogó esőt, s nyomában a tető felett kibomló homályos szivárványt, és csendben mosolyogtam. Honnan is sejthetné anyu, hogy emlékszem a dióbarna szemű, fehér szakállú öregemberre, és hogy nem felejtettem el apu búcsúszavait sem: „Nemsokára megint látjuk egymást.”

Tudtam, hogy így lesz. Vissza fog jönni, és ha elrejtenek is, rám talál. S akkor majd újból Novák Gábornak hívnak, és senki se pillant rám többé sajnálkozva: szegény kis apátián árva...

Kálmán bácsi kicserélte a névtáblát, de az új tábla – még ha fényesebben ragyog is a napfényben – idegen és utálatos nekem. A régi táblát elkértem tőle, és szekrényem leghátsó zugába rejtettem.

– Hová lett a tábla? – kérdezte másnap anyu.

Azt feleltem, hogy kihajítottuk, és ebben megnyugodott.

De azért igazán egy percig sem volt nyugodt. Hallottam, amint egyszer a konyhában Vilmát faggatta:

– Mi lehet ezzel a gyerekekkel, maga nem tud róla valamit? Olyan különös mostanában. Csak nem fog megbetegedni nekem?

Ha ilyet vagy ehhez hasonlót hallottam tőle, suttymban mosolyogtam. Ő pedig furcsálkodva és aggódóan kémlelt, ajkán ott lebegett a kérdés: „Nincs valami bajod, szivecském?” Úgy tettem, mintha nem venném észre sem a csodálkozását, sem a fürkész pillantásait. Közönyösen játszottam tovább, vagy a ma született bárány ártatlanságával visszaneztem rá, és ő fordította el előbb a tekintetét. Ha pedig vallatóra fogott, hogy kisedje belőlem, mi bajom van, megmerevítettem magam, és makacsul ismételttem: „Semmi. Semmi. Semmi.”

– Miért nem játszol a többiekkel odakint? – kérdezgetett. – Hiszen máskor úgy szeretsz velük lenni. Kimehetsz a folyosóra is. Menj csak ki, Gabókám, ha akarsz.

– Nem akarok – dünnyögtem. – Nincs kedvem.

Még a hátam is borsózni kezdett a gondolattól, hogy a többi gyerek azonnal körülvenne és nyaggatni kezdene az új nevem miatt. Nem akadt az egész házban olyan gyerek, aki oda ne jött volna az ajtónk elé, hogy kellően megbámulja az új névtáblát. Az ikrek pedig állandóan az ablakunk alatt ólálkodtak. Égtek a vágtyól, hogy

elcsíphessenek.

– Ki fogom hívni a doktor bácsit – sóhajtott fel anyu. – Neked valami bajod van, kislíam.

– Semmi bajom sincs, semmi – mondtam újra meg újra, és ő nem tudott mihez kezdeni velem.

Egyre kimerültebben tért haza a munkából, és egyre többet panaszkodott Vilmának az irodára is. Kiderült, hogy Rechnitz úr zsidó, új főnök került a helyére, aki mindenkivel csak gorombáskodik és elégedetlenkedik. Otthon pedig napról napra nagyobb halomban várta a másolni való. Már nem látszott rajta a falun töltött néhány hét, az arca ismét beesett és sápadt lett, haja kócosán hullott a homlokába.

Egyszer úgy találtam rá, hogy az írógépre hajolva sír. Tágra nyílt szemmel figyeltem az ajtóból, és nagyon megijedtem. Egy pillanatig azt hittem, hogy rosszul lett. De aztán anélkül, hogy észrevett volna, felsóhajtott, letörölgette a könnyeit és folytatta a gépelést.

Hála istennek, lélegeztem fel, nincs semmi baja!

Nesztelenül visszahúzódtam a belső szobába, és újra lefeküdtem. De egyszerre csak úgy éreztem, valami a torkomat szorongatja, és arra ösztökél, hogy kiugorjak az ágyból, odafussak hozzá, átöleljem a derekát, és fejemet a mellébe fúrva kiáltsam: „Ne sírj, anyukám, hiszen szeretlek! Nagyon szeretlek, csak ne sírj...”

Ám hirtelen felidéződött előttem, ahogy kacag, miközben a jegyző úr a kezét csókolgatja, s bárhogy szeretném, rám egy pillantást se vet. És amint felidéződött ez a kép, már nem sajnáltam.

Keresztapára pedig csak engesztelhetetlen haraggal tudtam gondolni. Valami azt súgta, minden bánatomnak ő az okozója. S ha számba vettem, hogy ő tett be a német óvodába, ő parancsolt ránk, hogy falura utazzunk, és minden bizonytalán ő csinálta ki apu és anyu válását – nem maradt kétségem, hogy semmi egyebet nem akar, csak minél több keserűséget szerezni nekem. Amikor egy nap az óvodában a tisztelendő bácsi a Júdásról beszélt, akaratlanul is keresztapára kellett gondolnom. Úgy éreztem, hogy ő is Júdás, hiszen elárulta aput, és engem is elárult, akit pedig apu órá bízott.

Jött, nevetett, tréfálkozott, azt mondogatta: *tábornokom*, és mulatságos kisjátékokat halászott elő a zsebéből. Úgy tettem, mintha örülnék neki is, a játékainak is, de közben azt gondoltam: Júdás vagy, keresztapa! Szomorúságot és fájdalmat okozol nekem! S nagyon kellett igyekeznem, hogy meg ne lássa az arcomon, már nem szeretem, és egyre jobban idegenkedem tőle.

Amint elment, ajándékait földhöz vágtam, és rájuk tapostam.

Már csak egyedül Vilmában bíztam. A puszta jelenléte is megnyugtató. Órák hosszat elüldögéltem a konyhában, és néztem ahogy mos, barna karját könyökig merítve a habzó teknőbe, vagy fehérneműt, blúzokat vasal, fújdogálva és megmeglenngetve közben a faszéntől parázsló, súlyos vasalót. Jó volna mindent elmondani neki, gondoltam. Gyakran elképzelttem, hogy csak megszólítom, ő pedig máris kitalálja, hogy mit akarok, s kedvesem rám kacintva, noszogatni kezd: „Mi a baj, Gáborka? Mi nyomja a kis szívét? Hadd hallom, panaszolja el hamar...”

Ott ültem a konyhában, a sámlin, és reménykedve vártam, hogy felfigyeljen rám. Hiszen ő mindig megneszelte, ha bántott valami. De csak térült-fordult, tette a dolgát, ügyet se vetett rám. ő is megváltozott az utóbbi időben. A kedve megfakult, borongósabb lett, hallgatagabb. Amint feltálalta a vacsorát, már be is húzódott a szobájába. Egyszer kilestem, hogy ott ül az ágyán, ölébe ejtett kézzel, elrévedő tekintettel, és csak néz, néz maga elé hosszú perceként át.

A falról Laci katona fényképe mosolygott le. Hetykén félreccapott katonasapkában, huncut tekintettel nézett az emberre, épp úgy, mint amikor meglovagoltatván a gangon rávert a fenekemre: „Most pedig eridj a szobádba, Gábris. Egy kicsit szerelmeskedni akarunk...”

De ezt már nagyon rég nem mondta, s nagyon rég nem lovagoltatott meg. Kiment a frontra harcolni, és Vilma azóta szomorú. Annyira szomorú, hogy az én fájdalmamat már meg sem érzi.

Nagy néha azonban levél érkezett, és ilyenkor Vilma egy csapásra kicserélődött. Ha épp nem voltam óvodában, boldogan kiáltott be a szobába:

– Gáborka, jöjjön hamar! Nézze, írt a Laci katona!

Kivágtattam a szobából, ő pedig az ölébe ültetett, és felolvasta a levelet. Nem mindent olvasott fel belőle. „Ezt kihagyjuk, ez szomorú dolog, ez nem magának való” – mondta. Máskor meg lángba borult az arca, és kuncogott: „Jaj, hogy miket nem ír ez a Laci! Hogy nem restelli el magát ilyeneket írni!...”

Furdalt persze a kíváncsiság, szerettem volna tudni, miket ír a Laci katona, amiktől Vilma annyira nagy zavarban van, de hiába kérleltem, ilyeneket soha nem olvasott fel.

Végül összehajtogatta a levelet, a kötélyzsebébe dugta, engem meg felkapott a levegőbe, összecsókolta, és nevetett, de úgy, hogy a végén már nekem is nevetnem kellett, és az a délelőtt mindig egyetlen nagy vidámság volt.

Hát még ha Irén is átszaladt, már messziről lobogtatva a zöld levelezőlapot, hogy az ő katonája is írt! Én ugyan fel nem érhettem, mit eszik Irén azon a nyápic kis katonán, akit a Laci katona még a kisujjával is földhöz teremtene, de nem sokat töprenghettem rajta, mert Irén is felkapott, és ő is összecsókolta.

– No lám! No lám! – fenyegetett meg az öklével Vilma. – Hát maga mégiscsak egy csélcsap, hogy minden lány csak úgy összecsókolhatja!

Azután Irén visszasietett a Schmidtékhez, Vilma énekelgetve főzte az ebédet, nekem meg hirtelenében eltörött a kedvem. Lehorgasztottam a fejemet, és úgy dűnnyögtem magam elé:

– Hát apu miért nem ír sosem?

Vilma hátrafordult a tűzhelytől, és arcáról lehervadt a mosoly.

– Sosem ír – ismételt meg. – És biztosan azért nem ír, mert már nem vagyok a kislányom...

– Gáborka! – mondta Vilma. – Édes, kicsi lelkem...

Sietve leguggolt elém, és csupa lágyság, kedvesség volt.

– Csak legalább egy kis rajzot küldene – néztem rá. – Egy egészen picinyke kis rajzot... vagy csak egy nyúlfarknyi levelet...

– Küldeni fog – susogta Vilma. – Bizonyosan küldeni fog...

De azután csak hallgatott. Nem mondott egyebet, csak a fejemet cirógatta. Vajon miért hallgat, tűnődtem el, miért nem mond semmit se? Mert nem akar becsapni? Vagy nem akar olyasmiket hazudozni, hogy apu levelei biztosan elkallódnak a postán, vagy hogy mostanában bizonyára nincs ideje írni? Úgy éreztem, ő nem akar hamisságokkal áztatni, mint anyu és keresztapa. Nekik nem hiszek. És napról napra csak a gyanúm erősödik, hogy apu igenis ír, de ők eltitkolják előlem. Igen, gondoltam, Vilma ezért hallgat. Egészen biztos, hogy ezért! Hazudni nem akar nekem, anyuékat pedig meghazudtolni nem akarja.

Kutatóan néztem a szemébe. Mit nem adtam volna, ha a tekintetében olvasni tudok! De hát nem tudtam olvasni benne. Rákérdezni pedig nem volt merszem. Nem volt

bátorságom egyenest nekiszegezni: „Mondd, Vilma, ugye apu szokott írni!” – mert tudom, ő nem hazudna, az igazat mondaná, és ha azt mondaná: „Nem, Gáborka, nem, drága kis galambom, mostanában nem szokott írni” – annál szörnyűbb dolog nem is történhetne velem.

És abba a reménybe menekültem, amelyet megcsillantott előttem.

– Igen – suttogtam –, igen, én is tudom... küldeni fog... – s már láttam is magam előtt, amint a postás bácsi jön a folyosón, jön, szokása szerint kissé kacszázva, jön az orra hegyére csúszott pápaszemmel, kezében lengetve a zöld tábori lapot, és rezes hangján beszél az ablakon: „Levele gyüött, fiatalúr. Levele gyüött az apjátul...”

Lehet, hogy nem is csalóka ez a remény! Hiszen miért ne írhatna nekem apu? Igaz, hogy anyu elvált tőle, de én azért az ökisfia maradtam. Neki tudnia kell, hogy ő az igazi apukám, és hogy én az övé vagyok. Mert nekem bizonygathatja anyu meg keresztapa, hogy más az édesapám, de neki nem hazudhatják ezt!

Akármit hánytam-vetettem magamban, mindig csak arra lyukadtam ki: lehetetlen, hogy ne írna nekem!

Jön a postás, lengeti a levelezőlapot, és borízú hangján azt kiáltja: „Halló, van itthon valaki? Levele gyüött, kérem, levele gyüött Novák Gábor fiatalúrnak...”

Ekkor elakadt bennem a lélegzet. Csaknem felkiáltottam rémületemben. Hiszen én már... má *rnem* Novák Gábor vagyok!

– Én Endrődi Gábor vagyok – tört ki belőlem kétségbeesetten, és felugrottam a sámliról.

Vilma tágra nyílt szemmel nézett rám.

– Jaj, istenem! – s már félig sírásba fulladt a hangom. – Hiszen nekem új nevem van...!

Hanyatt-homlok rohantam be a szobába. A rekamiéra vettem magamat, és fuldokoltam a dühös sírástól. Egy csapásra minden megvilágosodott. Apu hiába ír, nem talál meg a levele. *Endrődi Magdolna* – ez van az ajtóra kiírva, a postás bácsi meg apu leveleit visszaviszi a postára.

Felpattantam az ágyról és izgatottan futkosni kezdtem a szobában. Szinte eszemet vesztettem, hogy apu ír, én pedig nem kaphatom meg. Beszélni kell a postás bácsival, gondoltam, beszélni kell vele!

Ez jó gondolat volt.

A zongoraszékre telepedtem, a pianínó tié, és izgalmamban csipkedni kezdtem az arcomat. Azt fogom neki mondani: „Kérem, postás bácsi, ugye, szokott nekem levelet írni az apukám?” Belepislog a táskájába, a levelek közé, megvakargatja a rezes orrát, és azt feleli: „Nem szokott, kérem. Endrődi Gábornak nem gyün levele.” Diadalmasan nevetek erre: „Én nem vagyok Endrődi Gábor. Az én nevem: Novák Gábor!” „Az más – szól erre ő. – Az már, kérem alássan, egészen más!” Azzal átnyújt egy gyönyörű szép rajzos levelet.

Körültáncoltam az asztalt, majd cigánykereket vettem. A cigánykerék, sajnos nem sikerült valami jól, és kis híján berúgtam a vitrin üvegét. De most még attól is csak jobb kedvem lett.

Azután felmásztam az ablakpárkányra, napoztam, kalimpáltam a lábammal, és tervezgetni kezdtem, hogyan ejtsem szerét a beszélgetésnek a postás bácsival. Amikor ugyanis jönni szokott, rendszerint az óvodában vagyok.

Három napig tartott, amíg kisütöttem az egész tervet. Izgalmas, komoly terv lett belőle. Titokzatos arccal jártam-keltem, annyira titokzatosan, hogy szemet is szűrt. De

én hallgattam, mint a sír. Azután egyik reggel, mikor anyu kissé elaludt, és kapkodva öltözködött, hogy el ne késsen, halkán nyögdecselni kezdtem, majd faggatására, némi vonakodás után bevallottam, hogy fáj a torkom, alig tudok nyelni, és úgy érzem, talán még egy kis lázam is lehet. Jól számítottam. Anyu annyira sietett, hogy nem ért rá lázat mérni, csak éppen megérintette a homlokomat, s bár nem érezte melegnek, mégis beleegyezett, hogy otthon maradjak. Az irodából majd telefonálni fog Déness doktor bácsinak, mondta, hogy jöjjön át délután.

Azzal elrohant, én meg vidáman kinyújtózkodtam az ágyban. Madarat lehetett volna fogatni velem. Ha Vilma benézett a szobába, sóhajtozni és nyögdecselni kezdtem, és azt panaszoltam, hogy egészen olyan érzésem van, mintha egy gombóc akadt volna meg a torkomon.

– Ugyan-ugyan – korholt Vilma –, ne legyen már úgy oda, Gáborka! Egy kis torokgyulladás. Katonadolog.

Én azonban váltig odavoltam. Bizonygattam, hogy szörnyen beteg vagyok. Vilma csak mulatott rajtam. Tizenegy órakor aztán, legnagyobb megrökönyödésére, frissen kiugrottam az ágyból. Közöltem vele, hogy már egyáltalán nem érzem magam betegnek, a torokfájásom teljesen elmúlt. Először méregbe gurult, s azzal fenyegetett, hogy letöri a derekamat, de öt perccel később már versenyt neveltünk és együtt fújtuk:

*Óvodába fáj a lába.
Hazamenni nem fáj semmi!*

A terv első része tehát remekül sikerült. Elgondolni se lehetett szebben. Felöltöztem, és nyomban kiültem a párkányra, nehogy még elszalasszam a postás bácsit. „Én nem vagyok Endrődi Gábor – mormogtam félhangon. – Én Novák Gábor vagyok.” „Az más – feleli erre ő az már egészen más, kérem alássan...”

De hirtelen megijedtem. Mert mi történik akkor, ha nem hiszi el? Ha azt mondja: „Hiszi a piszi, kérem! Az ajtóra is az van kiírva, hogy Endrődi... – és nem adja ide a levelet.

Jaj istenem, gondoltam, jaj istenem! Ott lengeti majd a kezében a levelet, és nem adja ide, mert Endrődi van kiírva. Ha pedig magyarázni kezdem, hogy attól van új nevem, mert anyu és apu elváltak, csak gyanúsabbá válik a dolog, és még inkább nem fogja ideadni...

Kétségbeesetten meredtem ki a folyosóra. Az udvarról vad kopácsolás hallatszott. Szólni kéne Vilmának, gondoltam, most még nem késő! El kéne gyorsan mindent mondani neki, ő pedig talán meg tudná magyarázni a postás bácsinak...

Az udvaron egyre erősebben kalapáltak. Valaki le is kiáltott: „Csöndesebben! Mi ez a rémes zaj?!” És ekkor nagyszerű ötletem támadt.

Lecsúsztam a párkányról, és lázasan kutatni kezdtem a szekrényemben. Minden játékot, mesekönyvet, limlomot kiszórtam, míg a kezemben nem szorongattam a régi réztáblát. Azt, amire rá volt írva: *Novák Imre*. Ezután előkerestem a játékkalapácsot, a lombfűrész dobozból kivettem két fényes szöget, és az ablakon át kimásztam a gangra.

Szerencsére, éppen egyetlen gyerek se ténfergett odakint. Az egész folyosó üres volt. Csak Irént pillantottam meg a Schmidték konyhájában, de ő tett-vett, nem figyelt fel rám. Az udvaron pedig egyre jobban döngött a kalapács. Pintér bácsi püfölt teljes erejéből egy jókora lemezt, meg kellett süketülni tőle.

Az ajtóhoz lopóztam, és szögezni kezdtem a névtáblát. Az új, a fényesebbik fölé helyeztem, és izgatottságomban kétszer is az ujjamra ütöttem.

Amint a táblát felszögelttem, visszaszáguldottam az ablakhoz, és a párkányról bezuhantam a szobába. Boldog voltam. Most már ideadja a postás bácsi, gondoltam.

Csakhogy híre-hamva se volt még. Visszakapaszkodtam a párkányra, s akárhányszor zúgni kezdett a lift, görcsbe rándult a torkom. De egyelőre nem ő jött. Méry néni jött fel a gyerekkocsival, majd később Horváth úr, a mindig dühös, nagy bajszú vasutas.

A harmadik emeleten villogó lakkcsizmában, döngő léptekkel Fábry testvér haladt végig. Zöld inget viselt, és vadonatúj sárga derékszíját. Mögötte Csöri loholt, Fábry testvér köpenyét cipelte, és büszkeségében kétszer is fölneézett hozzám, hogy látom-e. Kuncogtam. De nagy majom ez a Csöri! Az utóbbi időben folyton Fábry testvért utánozta. Ő is döngő léptekkel járt, minden gyereket karlendítéssel üdvözölt, és felszólította őket, hogy ezentúl Csöri testvérnek szólítsák. Egyszer még bajuszt is festett magának, kis kefebajuszt, amelyet Fábry testvér meg a Führer visel, és úgy mutogatta magát mindenütt, amíg a mamája fel nem pofozta az udvaron.

Közben már dél lett. A rádióban harangoztak. Az udvaron megjelent a kintornás, és forgatni kezdte a verkljét. „*Kis cigaretta, valódi, finom...*” – ezt nyekergette, de ő maga nem cigarettát szívott, hanem pipált.

Újra felzúgott a lift, és most megállás nélkül a negyedik emeletig emelkedett. Végre a postás szállt ki belőle.

Kihajoltam az ablakon, és megszólítottam:

– Jó napot, postás bácsi! Küldött az apukám levelet?

Minden pontosan úgy indult, ahogy elterveztem.

Megvakargatta az orrát, félbevágott szemüvegén át a táskájába, a levelek közé pislantott, és azt felelte:

– Nem küldött, fiatalúr. Endrődi Gábornak nincs levele.

– Én nem vagyok Endrődi Gábor! – kiáltottam csengő hangon. – Az én nevem Novák Gábor. Tessék megnézni mind a két táblánkat! Az egyikre az van kiírva, hogy Novák.

Először rám csudálkozott, azután szemügyre vette a névtáblákat, és hümmögött.

– Nincs leveled, no! Nincs, ha mondom, kisöreg...

Csak néztem rá hitetlenkedve.

– És... máskor se szokott írni az apukám? – kérdeztem elvékonyodott hangon. – Máskor se jön tőle levél?

Reméltem, azt feleli erre, persze hogy jön tőle levél, gyakran jön, tegnap is hozott tőle, meg a múlt héten is, csak nem adhatta ide, hiszen akkor még csak az volt kiírva, hogy Endrődi.

De nem ezt felelte.

– Nem gyün tőle levél – dörmögte. – Ha gyünne tőle, akkor tunnám. Tán nem ír. Mert ha írna, levél is gyünne...

Lecsúsztam a párkányról a szobába, szúrást éreztem a mellemben.

– Nem ír – motyogtam magam elé. – Nem ír! Tényleg nem...

Összetörtén kuporodtam le a padlóra, és nem tudtam, mitévő legyek.

A névtáblaeset, szerencsére, nem tudódott ki. Bevallottam Vilmának, és ő még idejében leszedte a táblát. Mire anyu hazajött, már nem maradt áruló jel, én pedig ismét az ágyat nyomtam. Elhatároztam, hogy feküdni fogok, és továbbra is betegnek tettetem

magam. Legalább ennyi vigaszom legyen a csalódásban. Makacsul kitartottam amellett, hogy szédülök, fáj a fejem, rosszul vagyok. Déness doktor bácsi tetőtől talpig megvizsgált, és nem talált bennem semmilyen betegséget, mégis azt tanácsolta anyunak, hogy néhány napig tartson otthon. Szívből hálás voltam neki ezért.

Egy hetet hát megint csak megúsztam óvoda nélkül. Már június volt, beköszöntött az igazi nyár, és úgy számolgattam, hogy nyáron is megúszhatok két-három hetet a nyaralással, azután pedig már itt a szeptember, első osztályos leszek. Apuval azelőtt gyakran beszélgettünk az iskoláról. Sehogyan se tudtam elképzelni, milyen is valójában egy iskola, éppen ezért kissé tartottam tőle. Apu azonban elmagyarázta, hogy az iskola igen érdekes valami. Ott tanítják meg a gyerekeket írni, olvasni, számolni, és ami szintén nem érdektelen, aki iskolás, azt már semmi esetre sem lehet pocoknak meg hátulgombolósna becsmérelni. Még azt is megígérte, hogy amint eljön az ideje, ő visz el az iskolai évnnyitóra, és utána fagyizunk majd egy nagyot a Városligetben.

De akárhányszor gondoltam is az iskolára, meg arra, hogy szeptemberben elsős leszek, most már azt is tudtam, hogy nem apu fog elvinni az évnnyitóra, és nem lesz semmi a fagyizásból se. Mert ahhoz neki haza kellene jönnie. De akkor jön csak ő már haza, amikor vége lesz a háborúnak. Igaz, Kálmán bácsi azt mondta a múltkor, nem tart már sokáig a háború.

Vilma szeméből potyogtak a könnyek, mert éppen hagymát vágott, és rosszkedvűen rázta meg a fejét.

– Ugyan, sose lesz ennek vége! Talán csak akkor, ha már mindegyik megölte a másikat.

Kálmán bácsi cigarettát sodort magának, és a tűzhely parazsáról rágyújtott.

– Csakhogy nem mindegy ám, ki öli meg a másikat – dörmögte. – Bizony nem mindegy, hogy ki kerekedik felül! De meglátja, Vilmuska, hamarosan vége lesz. Még egy év... talán már annyi se...

– Egy év? – Vilma kelletlenül nevetett. – Bele is pusztulok én abba az egy évbe!

Laci katonát félti, gondoltam, s az járt az eszemben, hogy a *féltés* az, ami egyre erősebben összeköt kettőnket.

Ő folyton a Laci katonát félti, én meg aput. Az utóbbi napokban szinte mást se tettem, csak azon tépelődtem, hogy talán mégis valami baja esett. Félelmemet csak fokozta, hogy Gyuri bácsitól se jött levél, és Vera néni is minduntalanul arra gondol, hogy baj történt vele.

Egyik délután találkoztunk vele. Vera néni sárga csillagot viselt, amelyről már tudtam, mit jelent. Feltűnően lefogyott, csak a szeme lett még nagyobb, a tekintete pedig égőbb és lobogóbb, mint valaha. Szomorúnak látszott, de mégsem összetörtnek; valami száraz és kemény szomorúság volt ez. Biztosra vette, hogy Gyuri bácsival valami rossz történt, beteg lett, megsebesült, vagy talán meg is halt, és arra kérte anyut, hogy szóljon Gyuri bácsi miatt keresztapának. Ő a minisztériumban talán megtudhatná, hogy történt-e vele valami. Mindezt egyetlen csepp könny nélkül, józanul, már-már bántó tárgyilagossággal adta elő, és kérése sokkal inkább hatott felszólításnak, semmint kérésnek vagy pláne esdeklésnek, s eközben merev, gyönyörű arcának csak egy-egy önkéntelen rezdülése árulta el, mennyi küszködést és fájdalmat zárhat magába.

– És érted, Vera... – kérdezte anyu, miután megígérte neki, hogy még aznap felhívja keresztapát. – Érted tehetnék valamit? – és félénken pillantott rá.

– Nem – hangzott elutasítóan, csaknem ellenségesen. – Semmit se tehetsz értem.

S ahogy felállt a kávéházi terasz asztalától, s elindult az utcán sárga csillagos ruhájában, magasan, karcsún, szálegyenesen, se jobbra, se balra nem tekintve, úgy

éreztem, egész lényéből, minden porcikájából, de még a járásából is büszkeség és mélységes megvetés árad.

Ez a találkozás – bár örültem, hogy láthattam Vera nénit – még inkább lesújtott. Mert Gyuri bácsi is rab, akárcsak apu, és ha neki baja történt, akkor apuval is előfordulhat ugyanez.

Esténként anyu körül ólálkodtam. Űzött a nyugtalanság, apuról akartam hallani, de nem tudtam, hogyan vágjak bele a kérdezősködésbe. Nem törődik apuval, gondoltam, amióta elvált tőle, már egyáltalán nem érdekli, hogy mi van velem!

Jobban esett volna, ha sírni látom, mint régebben. Mostanában azonban már nem igen sírt, és csak kopogtatta az írógépet. A figyelme állandóan másfele tévedt. Ha szóltam hozzá, csodálkozva nézett rám, mintha egy-két pillanatig fel sem ismerne, ha a fotelbe ült, könyvvel a kezében pihenni egy félórácskát, máris lecsukódtak a szempillái. Ha pedig légiriadót szirénáztak, és le kellett menni a pincébe, már nem idegeskedett, de még csak nyugtalannak se látszott, mint azelőtt, egykedvűen megfogta a kezemet, és a sötét hátsólépcsőn lebotorkáltunk az óvóhelyre. Napról napra növekvő közömbösség jellemezte. Egyszer kenyérszeletelés közben mélyen belevágott az ujjába. De csak fásult, mozdulatlan arccal nézte, hogy a vér ömlik az ujjából, s csupán akkor ocsúdott fel, amikor a réműlettől hangosan rákiáltottam.

Így viselkedett akkor is, ha apu került szóba. Szórakozottan pillantott rám, az arca üres maradt.

– Nem tudom, kisfiam. Nem tudom, mi van velem.

Kitartóan vizsgálgattam. Nem volt bátorságom megkérdezni, amit gondoltam: „Lehet, hogy meghalt?”

– Ugye, te is biztos vagy benne – kérdeztem meg ehelyett, reménykedve –, hogy nincs semmi baja?

– Nincs. Biztos, hogy nincs baja. A jóisten vigyáz rá.

A szemöldököm alól sandítottam fel.

– Gyuri bácsira miért nem vigyázott?

– Őrá is vigyáz. A jóisten mindannyiunkra vigyáz, kicsikém.

– Tudom – dünnyögtem. – Én imádkozom is hozzá. Minden este imádkozom apuért, érted és Gyuri bácsiért is. De hát akkor... ha apunak nincs semmi baja... miért nem ír?

Anyu hallgatott. Azután azt mondta, ne gyötörjem magam, és ne gyötörjem őt se, s folytatta a gépelést.

Egyre többet gyötrődtem. Esténként, imádkozás után magamhoz szorítva a kedves plüssmackómat arra kértem a jóistent, csak egy szót szóljon. Csak egyetlen kis szót, hogy ne kelljen félnem. Csak annyit mondjon, hogy apunak semmi baja, és én nem követelődzöm tovább, megnyugszom szépen. És vártam, percekig feszülten vártam, hogy megszólaljon a mély, jóságosan dörmögő hang (mert hát milyen is lehetne a jóisten hangja, ha nem mély, és jóságosan dörmögő): „Ne félj, kis Novák Gábor. Az apukád jól van, de most nincs ideje levelet írni.”

Egy ilyen éjszaka ötlött eszembe Emilke bácsi. Drága Emilke bácsi! Ő biztosan tud valamit apuról! Neki tudnia kell róla!...

Csak azon csodálkoztam, hogy nem jutott már előbb eszembe. Boldogan nevettem magamban, és előre élveztem az ámulatát, amikor váratlanul betoppanok hozzá. Még a szája is tátva marad majd! Lehet, hogy éppen festeni fog akkor, és ha már ott vagyok, hát engem is belefest a képbe, amit titokban módfelett szeretnék, csak nem merem

megmondani neki. Később teáznánk, ő a szivarjából füstfelhőket eregetne, és meghitten beszélgetnénk apuról.

De hát ez megint csak egy olyan ötlet volt, amelyet nem lehetett csak úgy ukmukkfukk megvalósítani. Ha anyunak szólnék, hogy kísérjen el hozzám, egészen biztosan visszautasítana, s ráadásul még azt is megtiltaná, hogy odamenjek. Egyedül pedig amúgyse mehetnék oda. Nem mintha eltévednék, hanem mert kicsi vagyok még ilyen nagy úthoz, s végül talán fölfigyelne rám egy rendőr és hazakísérne. Vilmánál fogok elmenni, gondoltam határozottan. Beavatom a tervembe, és ő biztosan segíteni fog.

Így aztán másnap szokatlanul vidáman indultam az óvodába. Anyu meg is kérdezte, mitől van olyan széles jókedvem, de én csak rejtélyesen mosolyogtam. Ő annál kedvetlenebbnek látszott. Egész úton gondterhelten hallgatott.

Az óvoda előtt, meglepetésemre nem csókolt meg és nem búcsúzott el, hanem ő is bejött velem a kapun. Nem maradt rá időm, hogy megkérdezzem, mi ennek az oka, máris Fräulein Gerda sietett elő a házból.

– *Guten Morgen, Gnädige Frau!* – mondta mosolyogva, nekem pedig megsimogatta a fejemet. – *Guten Morgen, kleiner Novák.*

Anyu idegesen nevetett, és lecibálta a kesztyűjét.

– Beszélnem kell önnel, Gerda kisasszony – és a kezét nyújtotta.

Fräulein Gerda nyomban komoly arcot öltött.

– Parancsoljon, nagyságos asszony. A teraszon nem fognak zavarni bennünket.

Én földbe gyökerezett lábbal álltam.

Most fogja elmondani a válást, gondoltam, és azt, hogy új nevem lett.

Az óvodában erről még senki sem tudott, és reménykedtem, hogy titokban is marad előttük. Most értettem csak meg, miért is szidta össze keresztapa anyut a műit héten. Játszottam, nem figyeltem rájuk, de félfüllel is meghallottam, hogy az óvodáról beszélnek. „Éppen ott nem akarsz? Ott, ahol a legfontosabb? – pattogott fojtott hangon keresztapa. – Érthetetlen vagy kérlek, teljességgel érthetetlen...”

Hát persze, erről beszélgettek! Ismét gyűlölettel gondoltam keresztapára. Mindennek, ami rossz, ő az okozója.

Tízóraiig, szokás szerint, szabadjára engedtek bennünket. A többiek a ház előtti, tágas gyepen *Benn a bárány, kinn a farkast* játszottak, én azonban félrehúzódtam tőlük, és az egyik nagy kőváza mögül a terasz felé leskeltem.

Anyu és Fräulein Gerda a napvédő terasz árnyékában ültek. Mind a ketten cigarettáztak. Láttam, hogy anyu feltűnően ideges, és idegességénél, úgy rémlett, csak a zavara nagyobb. Talán éppen ebben a pillanatban mondja meg az új nevemet! Veritékes lett a homlokom. Mit szólnak majd a gyerekek? Esztike ki fog nevetni, Kautzky csúfolódni fog, a többiek meg... De közben eszembe jutott, hogy az új nevem hosszú név, mint a legtöbb gyereké itt, s ezentúl talán majd velem is kivételeznek néha.

Sovány vigasz volt. Anyu odafent a teraszon egyre jobban feszengett zavarában, Fräulein Gerda mozdulatlanul figyelte. Elfordítottam a fejemet, olyan kínos volt ez. Mekkora szégyen az egész! A válás, az új név, meg az is, hogy Fräulein Gerdának ki kell tálalni!

Rövidesen sípszó harsant a teraszcélra. Valamennyien odatekintettünk, én is előbújtam a kőváza mögül.

Fräulein Gerda rám mutatott.

– Jöjjön ide szépen.

Néhány másodpercig moccanni se tudtam, s már csattant is Fräulein Elsa hangja:

– Novák! Nem hallotta? *Ein-zwei!*

Ekkor aztán ész nélkül szedtem a lábamat.

Fräulein Gerda mosolygott. Bárki vendég jött az óvodába, mindig mosolygott. De a mosolyában nem volt kedvesség; úgy tetszett inkább, csak szabályos, erős, hófehér fogsorát villogtatja. Anyu nem nézett rám. Még mindig cigarettázott, ajkáról idegesen csípett le egy rátapadt dohányszálat.

– Nos, miért olyan riadt? – villogtatta rám a fogait Fräulein Gerda. – Lépjen közelebb, *Endrődi!*

Új nevem hallatára összerezzenem, és lehajtott fejjel odaléptem hozzá.

Anyu egy pillanatra rám tekintett, könnybe lábadt a szeme, s erre a pillantását másfele kapta.

Fräulein Gerda megütögette az arcomat, és változatlanul a fogát villogtatta.

– Ezentúl az új nevén fogjuk szólítani, Endrődi. Remélem, örül neki. Sokkal szebb neve lett a réginél.

Aztán egy kézmozdulattal elbocsátott.

Lebotorkáltam a lépcsőn, vissza a parkba, és arra gondoltam, hogy a legjobb volna megszökni. Kiszaladnék a kapun, és sose jönnék ide vissza. A szemem sarkából láttam, hogy Fräulein Gerda a kapuhoz kíséri anyut.

Neki persze mindegy, keseregtem magamban, ő elmegy, és nem törődik azzal, hogy engem itt szekálni meg csúfolni fognak.

Amikor Fräulein Gerda visszatért, ismét a sípjába fújt és azt parancsolta: – *Aufpassen!*

Felsorakoztunk, engem pedig kiszólitott magához. Kezét a vállamra tette, és ott álltunk szemben az egész nagycsoporttal.

– *Achtung!* – kiáltott erős hangon. – *Ruhe!*

A gyerekek kíváncsian bámultak engem, tekintetük elől lesütöttem a szememet. Fräulein Gerda megvárta, míg pissenés se hallatszik, és akkor így szólt:

– Ennek a kis társuknak új neve lett. Mától kezdve valamennyien így nevezzük őt: endrődi Endrődi Gábor. Ezt jól megjegyezzék! A régi nevén többé senki se szólíthatja. Ha valamelyikük mégis megteszi, az büntetést kap. *Achtung!* – kiáltott újra. – Most pedig az egész csoport ismétlje meg a nevet. Rajta!

És az összes gyerek kórusban megismételte:

– Endrődi Endrődi Gábor, endrődi Endrődi Gábor!

– *Gut* – bólintott Fräulein Gerda. – Most vonuljanak be tízórazni.

Az első büntetést egy kék masnis kislány kapta. „Novák” – csúszott ki véletlenül a száján.

Fräulein Elsa ott termett, és lecsapott rá.

– *Aufstehen!*

A kislány felállt, és rémületében pityeregni kezdett.

– *Ruhe! Schämen Sie sich!* – süvítette Fräulein Elsa. – Ma és holnap nem vehet részt a közös játékban. És most azonnal átül a számárasztalhoz!

A számárasztal a sarokban állt. A legnagyobb szégyennek számított, ha odaültették az embert. A kislány szeméből potyogtak a könnyek. Fogta a bögréjét, a vajjas kenyerét, és szomorúan átült a számárasztalhoz.

Megkeseredett a kakaó íze a számban. Mereven néztem magam elé. Úgy éreztem, minden gyerek engem figyel, és bizonyára azt gondolják, hogy én vagyok az oka az egésznek. Nem is tudtam eldönteni, anyura haragszom-e jobban, aki elárulta a dolgot, vagy Fräulein Gerdára, aki ezt az egész buta büntetést kieszelte.

De legjobban mégiscsak attól féltem, hogy előbb-utóbb faggatni kezdenek az új nevem miatt. Elhatároztam, hogy nem fogom elárulni apu meg anyu válását, inkább hallgatok, mint egy kuka, de nem árulom el.

Később le kellett mennünk az óvóhelyre, mert felüvöltöttek a szirénák. Ennek most szívből örültem. A szépen berendezett, tágas légópincében ugyanis mindig mesét mondott valamelyik óvónő, és ezért senkinek sem nyílhatott alkalma a faggatózásra.

A légiriadó elég hosszú ideig tartott. Távoli, tompa dörrenések hallatszottak, de ezt már megszoktuk. Aznap Fräulein Löttén, a legfiatalabb óvó néni volt a mesélés sora. Nem tudni, miért, de a szép, hamvasszőke Fräulein Lotte mindig csak háborús meséket mondott. Arról mesélt aznap, hogy az ellenséges repülőgépek nemcsak bombákat dobálnak le a városra, de csodaszép és érdekesnek látszó játékokat is, csakhogy azokban a játékokban robbanószerkezet van elrejtve, és ha valaki hozzájuk ér, akkor a szerkezet felrobban.

Erről már hallottam. Egyszer az Oktogonon kiállítottak egy csomó ilyen játékot. Néhány katonatiszt meg tűzoltó mutogatta az embereknek, és azt mondták, előző nap két kisfiút tépett szét az egyik ilyen bombás játék. Fräulein Lotte most arról mesélt, hogy ezeket a játékokat orosz és néger pilóták dobják le a gépeikről. És amikor azt látják, hogy a játék megöl egy gyereket, ujjongva felkacagnak örömükben.

Borzongató volt erről hallani. De mégis úgy éreztem, hogy Fräulein Lotte ezúttal lódít egy kicsit. Olyan magasból ugyanis, ahonnan a bombákat ledobják, nemigen lehet látni, hogy a bombás játék megöli a gyereket, és különben is, légiriadó alatt egyetlen gyerek se mászkálhat az utcán, mert a légóparancsnokok bekergetik őket az óvóhelyre.

Mindenesetre úgy tettem, mint aki elhiszi a dolgot. Sőt buzgalmamban még meg is tudakoltam: mit csináljon az a gyerek, aki ilyen játékot talál az utcán?

– Nagyon okos kérdés – dicsért meg Fräulein Lotte, és azt mondta, hogy azonnal szólni kell a legközelebbi rendőr bácsinak, vagy ha rendőrt nem találunk, akkor a legelső olyan felnőttnek, aki nem visel sárga csillagot. S újra a lelkünkre kötötte, akármilyen szép és csábító is az a játék, ne hallgassunk az ördög szavára, ne nyúljunk hozzá.

Lefújták a légiriadót, és fölmegettünk ebédelni. Ebéd után aludni kellett, így egész délutánig megúsztam, hogy faggathassanak a nevemről.

Csendespihenő után a kertben különböző buta dalokat énekeltünk, miközben Fräulein Elsa böszön csattogtatott, és válogatott büntetésekkel fenyegette azokat, akik hamisan énekelnek.

Azután szabadon lehetett játszani.

Én rögtön kerekelt oldottam, és elrejtöztem az egyik bokorban. Úgy gondoltam, itt senki se talál rám, és csak a sorakozóra bújok majd elő, amikor már jön is értem Vilma.

De egyszer csak felbukkant Esztike, és mellém kuporodott.

– Kifigyeltem, hogy ide bújtál – közölte diadalmasan.

Közönyös ábrázatot vágtam, holott mérgemben csaknem sírva fakadtam.

Esztike hosszan és titokzatosan nézett rám.

– Mondd, miért lett új neved, Novák?

– Pszt! – szóltam ijedten. – Még meghallja Fräulein Elsa!

A száját biggyesztette.

– Hadd hallja! Engem úgyse merne számárasztalhoz ültetni.

– Akarod, hogy megtanítsalak a püffögésre? – kérdeztem reménykedve.

Kérte, hogy tanítsam meg, s erre rögtön, lelkesen bemutattam neki mi is az a püffögés, abban a reményben, hogy közben talán megfélemedezik majd a kérdezősködésről. Először azt utánoztam a számmal, hogyan süvít, majd robban fel a bomba, vérfagyasztóan szirénáztam, kattogó géppuskasorozatokat adtam le, a távolból lassan közeledő bombázórajok zúgását mímeltem, s nyomban feldübörögtem a légvédelmi ágyúk ösztüzét is. Ezután békésebb produkciót választottam. Bemutattam, hogy csinnadrattáik egy egész katonabanda a Jókai téren vasárnap délelőtt, és elfújtam neki a *Föl, föl vitézeket meg az Árnyas erdőben szeretnék élni*, külön-külön utánozva a trombitát, a dobpergést és a cintányért.

Esztike el volt bűvölve, és bevallotta, nem hitte volna, hogy ilyen mulatságos és ügyes fiú vagyok.

Ezután megkérdezte, hogy miért lett új nevem.

Alig szuszogtam a nagy zenéléstől, meg az igyekezettől, hogy másra tereljem a figyelmét. A kudarccal felbőszített.

– Csak! – vágtam ki dühösen. – Új nevem lett! Csak úgy!

– Kérlek, mondd el – könyörgött, s még a kezét is összetetté. – Isten bizony, nem árurom el senkinek!

– Csak! – ismételt, s boldog voltam, hogy eszembe jutott ez a remek kis szó.

Esztike folytatta a rimánkodást, én meg arra gondoltam, hogy egyszer már kérlelt így engem, amikor nem mutathattam meg neki apu rajzos levelét. Akkor el voltam keseredve, mert szerettem őt, és fájt, hogy hazudósnak nevez. Most már nem szerettem Esztikét, csak dühös voltam rá.

– Csak! – hajtogattam. – Csak! Semmi közöd hozzá!

Végül Esztike abbahagyta a könyörgést, és a vállát kezdte vonogatni.

– Hát jó! – s egyszerre gúnyos arcot vágott. – Ne mondd el! Nem is érdekel! De tudd meg, én nem felejtettem el, hogy a keresztpapádat hívják Endrődinek, neki pedig a mamád a testvére! Te meg azért kaptad az ő nevüket, mert k i sült, hogy nincs papád. Nemcsak az hazugság, hogy a papád rajzos leveleket küld neked, hanem az is, hogy *van* papád.

Úgy éreztem magam, mintha arcul csaptak volna.

– Igenis van – suttogtam.

– Nem igaz! – nyelvelt Esztike, és talpra ugrott. – Minden gyereknek az a neve, ami a papájáé.

Már csak tehetetlenül néztem rá. A szemembe könnyek gyűltek.

– Pfuj, bögőmasina! – kiáltott Esztike.

Rám öltötte a nyelvét és elszaladt.

Egyedül maradtam, égetett a szégyen. Esztike most majd szétkürtöli a gyerekek között, hogy nincs papám, és a mamám nevét viselem, ők pedig azt fogják hinni, én is olyan vagyok, mint a Csőri, akinek tényleg nincs papája, és ahogy rebesgetik, soha nem is volt. Ezt ugyan sokáig nem értettem, hiszen mindenkinek kell hogy legyen apja, míg végül Vilma megmagyarázta, hogy apja persze Csőrinek is volt, de nem vette feleségül a Csőri mamáját, így hát Csőrinek még sincs apja, törvénytelennek született, és aki

törvénytelennek születik, azt úgy gúnyolják: *zabigyerek*. Hát, bántották is szegény Csőrit emiatt éppen eleget! Gyakran még a saját mamája is így üvöltözött, miközben ütötte-verte az udvaron: „Megnyúzlak, te nyomorult zabikölyök, elevenen nyúzlak meg, te életem átka, megrontója!” És csak most világosodott meg előttem, miért is hívják Csőrit ugyanúgy, ahogy a mamáját. Derdák Mária, ez a mamája neve. Az övé meg Derdák József.

Most pedig rólam is azt fogják hinni, hogy olyan... olyan törvénytelen vagyok, mint a Csőri. Kapva-kapnak az alkalmon, hogy kicsúfoljanak.

Kilestem az ágak közül, és láttam, hogy Esztikét máris egy csomó gyerek veszi körül, ő pedig kaján arccal magyaráz, és közben felém mutogat.

Előosontam a bokorból, és azt gondoltam: Megszököm! Úgy kétségbe voltam esve, hogy nem is gondoltam a következményekre. Tétovázás nélkül elindultam a gyepen a kapu felé, a sétány menti magas ösvény eltakart a többiek szeme elől.

De amikor a lépcsőhöz értem, amelyen már csak le kellett szaladni, valaki rám kiáltott. Nem fordultam hátra, lerohantam a lépcsőn. A kapu zárva volt.

Fräulein Lotte sietett le hozzám, szép arcát elcsúfította a harag.

Szó nélkül megragadta a kezemet, én pedig nem ellenkeztem. Hagytam, hogy vezessen, ahová akar.

A fővönőhöz vitt, aki a teraszon olvasott.

Lement a kapuhoz – jelentette Fräulein Lotte, és odatolt az asztal elé.

Fräulein Gerda letette a könyvet, és rám villantotta a fogait.

– Nem tudja, hogy tilos a kapunál tartózkodni?

A cipőm orrát nézegettem, egyik lábamról a másikra álltam. A szemem sarkából láttam, hogy a gyerekek csoportba verődve figyelnek a pázsitról.

– Nos, Endrődi, nem tudja?

– Fräulein Gerda – szólaltam meg alig hallhatóan –, én... én haza szeretnék menni. Kérem... nagyon szépen kérem, tessék engem hazaereszteni.

– Úgy! – meredt rám. – Meg akart szökni! Na, Endrődi, ezért majd számolunk. Most pedig induljon vissza a társaihoz.

– Én haza akarok menni – suttogtam.

Szédülést éreztem, össze kellett szorítanom a fogaimat.

Fräulein Gerda ültében előrehajolt, és hideg, acélkék szemét szinte belém döfte.

– Haza akarok menni – hajtogattam –, haza akarok menni...

Veríték ütött ki a homlokomon, és a lábam egyszeriben úgy elgyöngült, hogy attól féltem, nyomban összeroskadok.

Fräulein Gerda kinyújtotta a karját, izmos kezével megragadta az államot, és arra kényszerített, hogy a szemébe nézzek.

– Felesel? Miféle engedetlenség ez? – sziszegte. – Egy egész hétig a számárasztalnál fog ülni!

Akár egy harapófogó, olyan könyörtelen-keményen szorította az államot.

– Haza akarok menni! – és felsikoltottam, úgy fáj már a szorítása. – Nekem itt rossz... nagyon rossz... Soha többé nem akarok visszajönni ide...

– Elhallgasson!

– Tessék engem hazaengedni! – ordítottam.

És zokogtam, toporzékoltam, üvöltöttem, ahogy a torkomon kifért – akkor már

semmivel se törődtem, talán nem is tudtam magamról.

Az utolsó, amire még emlékeztem, az volt, hogy Fräulein Gerda elereszti az állam, és döbbsenten, gyűlölettel bámul rám.

Kinyitottam a szemem. Este volt már. Azt álmodtam, hogy egy homályos alak áll mellettem, és megnézi, alszom-e. Ott járkál az ágyamnál sötétben, körvonalak nélkül, még csak azt sem tudni, nő-e vagy férfi, egy néma, fenyegető alak, és én félelmemben csak szorítom, szorítom magamhoz a plüssmackómat, mert úgy érzem, hogy ez az árny ártani akar nekem.

– Haza akarok menni... – motyogtam.

Cserepes volt az ajkam, a nyelvemmel megnedvesítettem.

Valaki a homlokomra tette a kezét, és a sötétben csendesen azt mondta:

– Hiszen itthon vagy. Hát nem látod? Itthon vagy már.

Keresztapa ült az ágyam szélén, cigarettázott.

– Akár egy mormota – mosolygott. – Mondhatom, jó sokat aludtál!

– Mi van most? – kérdeztem kissé bambán. – És hogy jöttem haza?

– Este van – feleltem. – Nézz ki az ablakon. Sötét van, a tető fölött világít a hold. Anyunak el kellett mennie gépelni, Vilma kint van a konyhában. Most én vigyázok rád. Az óvodából is én hoztalak haza. Autón jöttünk, te mindvégig az ölemben szunyókáltál.

Igen, gondoltam, este van. Odakint csakugyan sötét volt. Semmire se emlékeztem. Csak a szégyen égetett amiatt, ami történt. Szerettem volna elfelejteni.

Csend volt, a nyitott ablakon friss levegő áramlott be.

Aludni kéne, gondoltam. Álmos vagyok. Fáradt. Jó volna mindig aludni. Holnap is, egész nap...

De amint a másnapra gondoltam, máris nyomasztó aggodalom telepedett rám.

– Frigyes – szóltam félénken. – Hadd ne menjek holnap óvodába. Olyan jó volna nem menni!...

Felállt, becsukta az ablakot, és rátette az elsötétítő táblákat. Azután felcsavarta a kislámpát, és visszaült hozzám.

– Jó volna? – kérdezte.

– Nagyon-nagyon jó volna itthon maradni – sóhajtottam. – Semmi se lehetne jobb...

El akartam mondani, hogy most majd biztosan a számárasztalnál fogok ülni egy egész héten át, de nehezemre esett a beszéd.

Rám mosolygott, és megveregette a kezemet.

– Itthon maradhatsz. Hát hogyné! Sőt ha éppenséggel érdekel, még azt is elárulhatom, hogy abba az óvodába soha többé nem mégy. Soha többé, érted?

Még a lélegzetem is elakadt. És szerfelett ostoba képet vághattam, mert elnevette magát.

– Miért tátja a száját, tábornokom? Nincs svindli a dologban. Úgy igaz, ahogy mondtam. Kivettük az óvodából.

– Jaj, ez jó – suttogtam –, ez nagyon jó...

Hajszál híján elbögtem magam örömben.

– De nem csapsz be? Frigyes, ugye most az egyszer nem viccelsz? Ugye, ez tényleg

igaz? Mondd, kérlek, még egyszer, hogy igaz!

Izgalmamban fel akartam ülni, de szelíden visszanyomott a párnára.

– Ne fickándozzék, generális úr. Feküdjön csak szépen. Amit pedig mondtam, igenis igaz. Frigyesi szavamra, no!

Teli torokból kellett volna kurjantani és indiántáncot járni a paplan tetején. De hát gyenge voltam még, sajnós, nagyon gyenge.

Hálásan pillantottam rá.

– Te vettél ki?

– Én – s megszívta a cigarettáját. – Meg anyu. És Vilma. Ő is.

– Ő is? – Ezen nevetgéltem.

– De még mennyire! Úgy kiabált, kérlek alássan, mint egy zupás őrmester. És fenyegetőzött. Hogy ő rögvest szedi a sátorfáját, ha ki nem veszünk téged ebből az óvodából, és kereshetünk már holnap egy másik cselédlányt.

– Tudod, ő nagyon szeret engem – dűnnyögtem meghatottam – És mondd, megijedtetek tőle? Te is?

– Meghiszem azt – hunyorgott. – Szörnyen begyulladtunk. Én is.

– Frigyesi szavadra?

Fél szememet lehunyva, hitetlenkedve lestem rá, mert még sose láttam begyulladva.

– Arra hát – bólogatott –, frigyesi szavamra! Begyulladtunk tőle, és mi mást tehettünk volna, azon nyomban kivettünk. Megmondtam a főővónőnek, hogy ilyen randa helyre nem engedjük a mi tábournokunkat.

– Ezt is mondtad? A tábournokot? Keresztapa, te lódítasz.

– Dehogyan lódítok. Eszemben sincs. Bizony, hogy mondtam.

Nevettem. Most újra szerettem őt. De a bágyadtságom nem akart múlni. Fáradt voltam, és ezen elkámpicsorodtam.

– Mondd, keresztapa, mitől van, hogy én mindig elájulok? Az óvodában se akartam. Hidd el, még mondogattam is magamban: nem szabad, nem szabad!

– Érzékeny vagy – felelte –, túlságosan érzékeny. Ez az oka.

Nem egészen értettem.

– Mit jelent az, hogy érzékeny?

– Hm – mondta –, jókat tudsz kérdezni! Hát, hogy is magyarázzam meg?... Neked minden, ami rossz, erősebben fáj, mint más gyerekek. Igaz, hogy örülni is jobban tudsz, meg szeretni is. No, érted? Nagyjából ez az érzékenység.

– Még mindig nem értem, keresztapa.

Töprengett egy percig.

– Hát, például... Te nemigen szoktál sírni, igaz?

– Igaz – bólintottam. – Szégyellek.

– Na látod! Ha valami fáj neked, nem kezdesz el rögtön bőgni, ahogy a legtöbb gyerek teszi, hanem inkább megpróbálsz magadban elintézni. Bátran, férfiasan eltitkolod, katona módra tűröd. De amikor már sok-sok fájdalom meg szomorúság gyülemlik össze benned, egyszerre úgy érzed, hogy azt már nem tudod magadba rejtteni, és akkor... hát igen, akkor rosszul leszel.

– Nagyon rossz rosszul lenni – dűnnyögtem. – Sírni szégyellek, az igaz. De azt is szégyellem, hogy folyton elájulok. Utána pedig mindig beteg vagyok. Olyan erősnek kéne lenni, hogy sose legyen ilyen bajom! Hogy akármilyen erős fájdalom meg

szomorúság ér, én még annál is erősebb legyek!

– Ez így is lesz – nézett rám komolyan keresztapa. – Ez így lesz, Gábor. De nem könnyű ám erősebbnek lenni a fájdalomnál meg a szomorúságnál. Ez a felnőtteknek se mindig sikerül. Neked azonban biztosan sikerülni fog, amint nagyobb leszel.

– Talán már az iskolában is, nem?

– Meglehet – bólintott. – Persze, nem rögtön, mindjárt az elején. Egy idő múlva.

Igen, gondoltam, bizonyára az iskolában is sok szomorúság éri az embert. Enyhe szorongással gondoltam az iskolára, pedig már vágytam rá. Reménykedtem benne, hogy az első padba ültetnek majd, hiszen kicsi vagyok.

Az iskoláról kezdtünk beszélgetni. Keresztapának is az volt a véleménye, hogy okvetlenül az első padban lesz a helyem, de rögtön hozzátette, hogy a második vagy a harmadik padban se rossz ülni, sőt bizonyos szempontból még előnyösebb is ott, mert nincs szem előtt az ember, és nem veszik észre a csibészségeit.

S azzal nem állta meg, hogy el ne dicsekedjék vele, ő volt az egész osztályban a legnagyobb csibész. Óra alatt evett, fecsegett, csipkedte a padtársát, bepacázta a füzetét, és olyan élethűen tudta utánozni a macskanyávogást, hogy egyszer a tanító néni az összes padokat végigkutatva a kiscica után. Máskor pedig bebújt a személtárába, de szerencsétlenségére, a tanító néni helyett véletlenül az igazgató úr jött be, és keresztapát a fülénél fogva ráncigálta elő. Igazgatói intő lett a dologból, és otthon jött a nemulass: nagypapa rettentően elnadrágolta.

Megkérdeztem tőle, mi az az intő.

Mosolygott, és azt mondta, egy olyan füzet, amelybe beírják az iskolai csibészségeket, otthon pedig az apukák kiporolják emiatt a gyerekek fenekét.

Ezen csak nevettem.

– Engem apu sose szokott megrakni. Legfeljebb sarokba állít.

De ha sarokba állít, fűztem hozzá gondolatban, akkor is megsajnál néhány perc múlva. És utána engesztelésül moziba visz, vagy fagyit vesz tejszínhabbal.

Elszomorodtam, mert megint csak ő jutott eszembe.

– Frigyes – kérdeztem csendesen –, apu tényleg nem ír?

Elkomorodott, válasz helyett kioltotta a cigarettáját.

– Nem ír – felelte aztán. – Hányszor mondjam még?

Nem baj, gondoltam, s ekkor már újra haragudtam rá, Emilke bácsitól úgyis mindent megtudok!

Eszembe ötlött, hogy talán levelet is írhatnék apunak. Igen, levelet! Megírnám neki, hogy jól vagyok, sokat gondolok rá és szeretem. Emilke bácsi pedig feladná a postán.

Ez a gondolat felvillanyozott. Természetesen ebbe is bele kell avatni Vilmát, hiszen a levelet neki kellene megírnia, ahogy én diktálom neki.

Ábrándozásomban keresztapa fürkész tekintete zavart meg.

– Mire gondolsz? – kérdezte. – Látom, valamit forgatsz a fejedben.

– Semmit se – bizonygattam sietősen. – Igazán semmire se gondolok!

– Jól van – mondta. – Akkor jól van.

Nem firtatta tovább, csak a fejét csóválgatta.

– Aludj – dörögte most már aludj! Jó éjszakát!

Nem bántam, hogy magamra hagy. Ma ugyan jó volt hozzám, és hálás lehetek neki, hogy kivett az óvodából, de azért mégis csak minden bajnak ő az oka. Egyszerűen nem

fért a fejembe, hogy miért nem akar apuról beszélni. Ha szóba hozom aput, azonnal hajthatatlan lesz, és komor. Talán szégyelli magát, hogy rosszat tett apuval? Könnyen lehet, hogy ezért haragoskodik. A felnőttek sohasem ismerik be, hogy nincs igazuk, inkább fenyegetőznek és dühbe gurulnak. Szerencsére Emilke bácsi nem ilyen felnőtt, gondoltam elégedetten, ő nem nézi le az embert, vele komolyan lehet beszélgetni!

Úgy számítottam, hogy két-három napon belül meggyógyulok, Déness doktor bácsi már sétálni is elenged, és akkor majd elcsalom Vilmát Emilke bácsihoz. Nem lesz nehéz rávenni. De addig titokban kell tartani a dolgot, nehogy anyu bármit megneszeljen.

Csak harmadnap rukkoltam ki a tervemmel. Vilma éppen takarított, én körülötte ténferegtem, s végül hebegve-habogva előadtam neki.

Bólogatott, nem szólt semmit. Csak jóval később, már portörítés közben jegyezte meg:

- Azért jobb volna, ha az anyukájának is elmondanánk.
- Jaj, azt nem szabad! – és könnyörögni kezdtem, nehogy szóljon neki.
- Nem szólok – egyezett bele, és megígérte, hogy a levelei még aznap megírjuk.

Meg is írtuk aznap délután. Rövid levél volt, de Vilma szerint szépen sikerült. Az állt benne, hogy nagyon szerelem aput, és egyáltalán nem hiszem el, hogy nem ő az igazi apukám. Kérve-kértem, hogy vigyázzon magára, s amint vége a háborúnak, ne törődjön semmivel, siessen csak haza. A végére azt is odabiggyesztettük, hogy kimaradtam a német óvodából, és annak nagyon örülök.

Leragasztottuk a borítékot, ráírtuk, hogy *Novák Imre úr saját kezeihez*, majd Vilma kivitte a szobájába és a vánkosa alá rejtette.

Másnap délelőtt pedig felültünk az 1-es autóbuszra, és elmentünk Emilke bácsihoz.

Vilma hallgatag volt, egész úton alig szólt hozzám. S ahogy közeledtünk a ház kapujához, láttam rajta, hogy egyre aggodalmasabb. Attól félhetett, hogy anyu valamiképp mégiscsak tudomást szerez a kiruccanásunkról.

Azután a lift felvitt bennünket, és becsöngettünk Emilke bácsi ajtaján.

Istenem! Lehet, hogy nincs itthon! Megrémültem, mert erre az egyre nem gondoltam eddig.

De kisvártatva cammogó léptek hallatszottak bentről. Fordult a kulcs a zárban, kattant a kilincs, és ott állt előttem Emilke bácsi kövéren, szájában szivarral, összefestékezett köpenyben, zöld bársonysapkájában.

Az arca széles mosolyra derült, kivette a szájából a szivart, és nyájasan brummogva beinvitált minket.

- Ez remek gondolat volt, Vilmácska! Pompás gondolat! – örvendezett.

Vilma tartózkodóan nézett rá, és azt mondta, hogy a látogatás az én ötletem volt, én akartam mindenáron eljönni.

Ott álltunk a hatalmas műteremben, ahol ezúttal is rémisztő felfordulás volt. Egy kissé mindannyian zavarban voltunk. Emilke bácsi mosolygott, én pedig szokás szerint az arcomat csipkedtem.

Egy szuszra szerettem volna mindent elhadarni neki, de éreztem, hogy nem tudok megszólalni. A kisajtót néztem, s eszembe idéződött, hogy pattant fel a múltkor, és a küszöbén ott állt apu.

Emilke bácsi letörölgette a vastag port a székekről, és megkért bennünket, hogy

foglaljunk helyet. Az állványon egy nemrég elkészült kép száradt. Egyik sarkában még nedvesen csillogott a festék. Bohócot ábrázolt a kép, aki bő bugyogóban, jókora gombokkal díszített köntösben volt, mulatságosan kipingált arccal, fején félrekapott hegyes süveggel, ám az arca annyi szomorúságot és annyi fájdalmat árasztott, hogy nevetés helyett elfacsarodott az ember szíve.

– Ez nagyon szép kép, Emilke bácsi! – suttoztam.

Elmosolyodott, pöfékelt a szivarjával. Egy percig, fél szemét lehunyva, maga is elnézte a festményt.

– Csakugyan nem rossz – mormogta.

Derűs arccal telepedett le az asztalhoz, velünk szemben, és apró szemét rám függesztve, barátságosan megkérdezte:

– Hát Gábor, minek köszönhetem a szerencsét?

Megilletődöttségem lassacskán eloszlott, de a hangom még bizonytalan volt.

– Nem haragszol, hogy idejöttünk, Emilke bácsi?

– Csodára haragszom – bólogatott. – Hát nem látszik rajtam?

Egyáltalán nem látszott rajta. Biztatóan mosolygott.

– Muszáj volt eljönni hozzád – folytattam felbátorodva.

De tudod, titokban jöttünk ám, Emilke bácsi.

– Nocsak – és kíváncsian mustrálgatott.

– Anyunak nem szabad elárulni.

Megértően biccentett.

– Ez természetes. Ami titok, az titok. Hanem mondjad csak, anyukád miért nem tudhat erről?

Kissé csodálkoztam, hogy miért kérdi ezt, mikor neki tudnia kell a dolgról. Vilmára sandítottam, hogy segítsen már egy kicsit, ő azonban kitartóan hallgatott, és a képet nézte.

Nyeltem egyet, és kiböktem:

– Mert nem engedett volna el. Van egy dolog, ami miatt nem egyezett volna bele.

– Aha – mondta Emilke bácsi, és pislogott. – Szóval, egy olyan dolgról van szó, amiről ő nem tudhat. Világos, mint a vakablak. De kérlek, áruld el, hogy mégis mi az a dolog, mert megesz a kíváncsiság.

Nem értettem, miért viccelődik velem. Ez valahogy nem volt szép tőle. Vagy talán, éledt fel bennem hirtelen a gyanú, ő se tud semmit apuról? És talán a válasról se hallott?

Hallgattam egy kicsit.

– Egy levelet szeretnék odaadni neked – szoltam aztán óvatosan. – Ezt a levelet én írtam apunak. Arra kérlek, hogy küldd el hozzá.

– Nagyon szívesen – felelte Emilke bácsi. – Add ide a levelet, és még ma elküldöm neki. Erről sem tud az anyukád? Titokban akarsz az apuval levelezni? És legalább titkosírással írtad a leveledet?

Megint hallgattam. A gyanú változatlanul ott motoszkált bennem, de abban reménykedtem, hogy Emilke bácsi csak bolondozik, bár a bolondozása ezúttal sértő volt inkább, semmint mulatságos.

– Csak titokban levelezhetek vele – feleltem halkán. – Amióta anyu meg apu elváltak, nem írunk apunak. És azóta apu sem ír. Még nekem se. Pedig én tudatni

akarom vele, hogy nagyon szeretem, és nem hiszem el, hogy nem az ő kisfia vagyok. – Gyanakodva pillantottam Emilke bácsira. – Erről te nem is tudtál?

Most ő hallgatott. Az arca komoly lett, és leütötte szávaijáról a hamut.

– Hát... neked se ír apu? – és összeszorult a torkom.

De ekkor hamiskás mosoly jelent meg Emilke bácsi arcán.

– Hát persze, hogy ír, te kis számár! – mondta, és dökögve nevetni kezdett. – Megírt ő nekem mindent, amiről az előbb beszéltél. Csak tudod, fogalmam se volt, hányadán állunk. Tudsz-e már ezekről a dolgokról? Szabad-e elárulnom neked? Hiszen ezek komoly dolgok, felnőtteknek való dolgok, te meg kisfiú vagy még. – Nagy füstgomolyagot pöffentett ki a száján, és bocsánatkérően nézett rám. – De azért ugye, nem haragszol rám?

– Nem, nem, dehogy! – suttogtam, holott rikoltozni szerettem volna boldogságomban. – Mikor írt neked apu utoljára, Emilke bácsi? És neked is rajzos leveleket szokott küldeni?

– Sajnos nem – rázta a fejét –, nekem csak közönséges leveleket ír. No várj csak, várj csak... Hová is keveredhetett a legutóbbi levele?

Felállt az asztaltól, és töprengve körülnézett. De a műteremben kétségbeejtő rendetlenség volt, és remélni se lehetett, hogy a levél előkerül. Ám hirtelen a homlokára csapott, az ütött-kopott fiókos szekrényhez lépett, és kotorászni kezdett. Összeráncolt homlokkal keresgélt a sok könyv, papiros, limlom között, miközben én remegtem izgalmamban, majd visszacammogott, és elégedetten dörögve a kezembe nyomott egy sűrűn teleírt levelezőlapot.

– Itt van ni! Ez az!

Megdobbant a szívem, apu levelét tartottam a kezemben. Ide-oda forgattam, meg is szagolgattam egy kicsit, hátha apu-szagú a levél, de csak festékszaga volt.

– Én még nem tudok olvasni – mondtam.

– Ó, hát persze – röstelkedett Emilke bácsi. – Látod, milyen rövid eszű vagyok, ezt egészen elfelejtettem.

Visszakérte tőlem a levelet, és közben Vilmára sandított, aki kikerekedett szemmel nézett rá. De ezzel mit sem törődtem. Vilma felettébb különösen viselkedett egész délelőtt.

Emilke bácsi ismét pöfékelt egyet, megköszöri a torkát, és olvasni kezdte a levelet:

– *Kedves barátom – és rám pillantott. – Tudniillik, a levél nekem szól. Értesítelek, hogy jól vagyok, egészséges vagyok, és jól bírom a nagy meleget is, mert erre felé a nyár bizony rekkenően meleg. Reggel fölkelünk, és kivonulunk a munkahelyre. Vasutat építünk, és én talicskákban hordom a követ meg a homokot, de néha ások is, lapátolok is, épp úgy, mintha kisfiú volnék még, és játszánék. Hogy van az én Gábor fiam? Játsszik-e még a kislapáttal meg a talicskával? Kérlek, mondd meg neki, hogy sokat gondolok rá, amikor pedig a talicskát tolom, arra gondolok, hogy talán éppen ő is talicskázik a Szigeten vagy a Ligetben, homokvárat épít vagy vasúti töltést, mint én itt...*

Emilke bácsi egy pillanatra elhallgatott és összehúzott szemmel böngészte a levelet, mintha valamit nem tudna kibetűzni.

– *Én sajnos most még sokáig nem írhatok neki levelet, de feltétlenül mondd meg neki, hogy végtelenül szeretem, és hogy tízmilliószor ölelem és csókolom...*

– Fogaspuszit nem küld? – szóltam közbe izgatottan. – Légy szíves, nézd meg

jobban, Emilke bácsi!

– Már hogyné küldene! – méltatlankodott. – Csak te közbekotyogsz, és nem tudom folytatni az olvasást. Itt van ni! *És nehogy megfeledkezz átadni az én kisfiamnak két fogaspuszit, mert azt ő különösen szereti. Végezetül még azt is mondd meg neki, hogy a háborúnak nemsokára vége lesz, és akkor én olyan gyorsan sietek hozzá haza, amilyen gyorsan csak lehet.*

Félbehajtotta a levelezőlapot, és a zsebébe süllyesztette.

– Csak ilyen rövid? – kérdeztem csalódottan.

– De annál gyönyörűbb! – kiáltott Vilma. – Ilyen gyönyörű levelet én még nem is hallottam, Gáborka!

Már ő is mosolygott, én pedig hangosan nevettem boldogságomban.

– Adjuk oda hamar a levelünket, Vilma!

Odaadtuk, Emilke bácsi azt is zsebre vágta, és szentül megígérte, hogy még aznap délután elküldi apunak. És megígérte azt is, hogy amint választ kap, azonnal telefonál, és akkor újra eljöhethetünk hozzá, hogy meghallgassuk a levelet. Ezt igen aprólékosan megtárgyaltuk, majd Emilke bácsi figyelmeztetett, hogy kötelessége átadni apu fogaspuszijait. Át is adta, és én megállapítottam, hogy egészen jó kis fogaspuszikat tud adni, de persze nem olyan jót, mint apu, de ezt azért nem mondtam meg neki.

Azután sietnünk kellett haza, mert Vilma aznap még hozzá se fogott a főzéshez. Emilke bácsi búcsúzóul még a zsebembe tömött egy kis csokit, ami úgy látszik mindig akadt nála, és egy szép rajtot ajándékozott nekem, egy esetlen, vidám kiscsikót, amint épp magasba szökken.

Csodálatos délelőtt volt. Kézen fogva bandukoltunk Vilmával az Andrassy úton, és azt számolgattuk, hogy hány nap múlva kapja meg apu a levelet, és hányszor kell még aludni Emilke bácsi telefonhívásáig.

– A háborúnak nemsokára vége lesz – magyaráztam vidáman. – Kálmán bácsi is megmondta, és most Emilke bácsi is. Akkor pedig hazajön apu meg a Laci katona, és négyesben elmegyünk majd az Angol Parkba, azután meg a ligeti tóra csónakázni. Ti is egy csónakban ültök majd, és mi is, jó?

Nagyokat neveltünk, fagyit nyaltunk, és megsimogattunk minden szembejövő kiskutyát. Az Operánál lovagolhattam egy kicsit a nénifejű kőoroszlánon, ami izgalmas is volt, és roppant büszkeség, mert körös-körül minden gyerek irigykedve figyelt, majd egy piros léggömböt vásároltunk. Azt mondtuk: *egy-kettő-hááárom*, és elengedtük a léggömböt. A járókelők mind megálltak mellettünk, és jókedvűen mutogattak a magasba. A léggömb pedig szállt, szállt, libbenve emelkedett, míg olyan picivé nem zsugorodott, mint egy tűhegy, s el nem tűnt végleg a szemünk elől.

Még a házuk is kedves volt ezen a napon. Ebédillat szállt innen is, onnan is, Irén csattogó piros papucsban szaladt át Vilmához elpletykálni valamit, és jókedvű lehetett ő is, mert csilingelő hangján egyre kacagott.

Felzúgott a lift, a postás jött fel rajta. Most már csak nevettem a markomba. Apu Emilke bácsinak ír majd, ő pedig rögtön telefonál nekünk! Láttam, hogy a postás megáll a konyhaablakunknál, és bead egy levelet. Megint írt a Laci katona, gondoltam kissé irigykedve.

Lekászálódtam az ablakból. Kimegyek, meghallgatom, hogy mit írt Laci katona. De még az ajtóhoz sem értem, amikor Vilma sikoltását hallottam.

Nagyon megijedtem. Reszkető lábbal rohantam ki hozzá.

Az asztalra borulva találtam. Zokogott. Irén próbálta vigasztalni. Meg akartam

kérdezni, hogy mi történt, de Irén sietve kiteszkolt az előszobába.

Menjen be szépen, Gáborka – súgta a fülembe. – Most menjen be... Meghalt a Laci katona. Elesett szegény...

4

Ebben az évben csak október elsején kezdődött a tanítás, de Schmidt Karcsi már szeptemberben megkapta az iskolatáskáját. Kövér arca fénylett a büszkeségtől, amikor átjött megmutatni. Jó szagú, világosbarna bőrből készült a táska, s két szíjjal a vállon kellett hordani, mint a hátizsákot. Föl is vette mindjárt, úgy sétálgatott nagy peckesen a szobában.

Azután kinyitotta a táskát. Egymás után húzta elő a füžeteit, és elmagyarázta, hogy a vonalas füzet íráshoz kell, a kockás számoláshoz, a sima pedig rajzoláshoz; a színes papirosokból különböző dolgokat kell majd kivágni, a hurkapálcikák meg arra szolgálnak, hogy könnyebben tanuljon meg számolni az ember. Megmutatta a tolltartóját is, amelynek a tetején két futballista kergette a labdát. A tolltartó telis-tele volt szebbnél szebb színes ceruzákkal, tűhegyesre faragva mindegyik, radírral, hegyezővel, tollszemekkel és tollszárakkal – mindez lélegzetelállító látvány volt.

Ő pedig be nem telt a kérkedéssel.

– Ez még mind semmi! Holnap a papám színes krétákat is vesz, meg egy olyan kistáblát, amin az egész ábécé rajta van. Tudod, mi az ábécé?

Mogorván hallgattam. Dühített, hogy olyan önhitten beszél az ábécéről, mintha máris a kisujjában volna.

– Csak ne hencegj! – morogtam.

– Az ábécé – mondta nagyképűen, s ahogy a papája szokta, oktatólag fölemelte még a mutatóujját is –, az ábécé, kérlek, az írás tudománya.

– Úgyse hiszem, hogy tudsz írni.

– Miért, te talán tudsz? – horkant fel.

– Tudok. Mit szólsz hozzá, tudok!

Pöffeszkedve felfújta az arcát, és gúnyosan vigyorgott.

– Nem hiszed? – kérdeztem. – Add ide az egyik ceruzádat.

Ideadta, és még gúnyosabban vigyorgott.

Egy picit kidugtam a nyelvem hegyét, és az egyik mesekönyv hátára jókora ákombákomokkal ráírtam: NOVÁK IMRE

Öröm volt látni Schmidt arcát. Megnyúlt képpel bámult hol rám, hol az ákombákomaimra, és lassan lefoszlott róla ;i vigyor. Én persze nem kötöttem az orrára, hogy apu névtáblájáról jegyeztem meg ezeket a betűket, hanem élvezettel hagytam, hadd higgye csak: valóban tudok írni.

De mégse használtam ki kellőképp a diadalt. Meg voltam illetődve egy kicsit.

– Ez az apukám neve – mondtam csendesen.

Sunyin pislogott, és siralmas ábrázatot vágott. Láttam

i ajta, talán a táskájáról, sőt az egész felszereléséről lemondott volna, ha most ő is le tudná írni a papája nevét.

De máris összeszedte magát.

Hát aztán! Az iskolában majd én is megtanulok írni. 1)c neked nincs se táskád, se ceruzád. És ábécés táblád sincsen.

Mérgesen fújt egyet, azzal elment.

Kuncogtam rajta, de nem volt jókedvem. Tudtam, hogy rajtam kívül minden gyerek megkapta már a táskáját, aki októberben iskolába megy. Nemcsak Schmidt meg az ikrek, de még a Bucsek Janó is. Egész nap a folyosón sétafikálnak hátukon a táskával, és mindenkinek páváskodva mutogatják. Engem azonban, valahányszor megpendítem a laskavásárlást, anyu mindig csak türelemre int.

– Ne nyúzz már annyit, szívem! Idejében megvesszük, neked is lesz táskád, ne nyugtalankodj emiatt.

Biztosan megint nincs pénzünk, gondoltam kedvetlenül.

Hazahozta a fizetését, de a táskáról mintha teljesen megfeledkezett volna. Még csak azt se mondta, hogy most már rövidesen megveszi. Ehelyett keresztapával sűgött-bűgött esténként, és ettől rossz előérzetem támadt. Ha ők sugdolóznak, abból mindig valami rossz sül ki.

Táska nélkül, füzetek nélkül be sem eresztik az embert az iskolába, gondoltam.

Már hiába is próbált anyu türelemre inteni, egyfolytában nyaggattam. Végül beadta a derekát, és egyik délután jókora csomaggal jött haza.

A táska! – és mosolyogtam örömben.

De úgy tettem, mintha semmit sem sejtjenék, hadd legyen nagyobb az ő öröme is.

Kibontottuk a csomagot, és hát persze a táska volt benne. És micsoda gyönyörű táska! Csillogó fekete lakkal volt bevonva, a szélein piros csík húzódott.

– Köszönöm! – kiáltottam elbűvölten. – Ilyen szép táskája senkinek se lesz az iskolában!

A nyakába ugrottam, összecsókoltam. Mosolygott, valahogy nem örvendett igazán.

– A füzeteidet is nézd meg – mondta csendesen.

Megnéztem a füzeteket, és elmagyaráztam neki, hogy a vonalas füzet írásra szolgál, a kockás számolásra, a simába rajzolgatni kell majd. Csodálkozott, hogy honnan tudom ezt, mire közöltem, hogy jóval többet is tudok már, például azt, hogy a színes papírokból mindenfélét ki kell vágni, a hurkapálcikát pedig számolásra használja az ember. Mellesleg megjegyeztem, hogy színes krétákat és egy ábécés táblát is sürgősen be kell szerezni, mert az ábécé, amely az írás tudománya, felettébb szükséges az iskolába járáshoz.

Beleegyezett a krétákba is, a táblába is. Sőt titokban elárulta, hogy keresztapa számológéppel fog megajándékozni, de erről semmiképp se tudjak, s amikor majd ideadja, szörnyen lepődjem meg, és nagyon köszönjem meg neki.

Hátamra szíjaztam a táskát, fogtam a tolltartót, amelyre egy mézescsuprot szorongató mackót pingáltak, és ragyogó arccal siettem ki Vilmához. Fekete ruhájában ott görnyedt a vasalódeszka fölött. Amióta hírét vette Laci katona halálának, mindig fekete ruhában jár. Ezt éppúgy nehéz megszokni, mint a szomorúságát. Nem illik hozzá sem a fekete ruha, sem a szomorúság.

Büszkén, sőt kérkedve akartam megmutatni neki a táskát és a tanszereket, de aztán se nem büszkélkedtem, se nem kérkedtem, csak azt mondtam:

– Nézd, Vilma, nekem is megvan már a táskám!

Letette a köre a vasalót, és gyöngén rám mosolygott.

– Mutassa hát, Gáborka!

Levettem a táskát, és a kezébe adtam.

Megnézte kívül-belül, meg is tapogatta, és azt mondta: ez ám igazán gyönyörű! De a szeme nem örült, ezt észrevettem.

Lesütöttem a tekintetemet. Vidám vagyok és boldogan dicsekszem, gondoltam, amikor neki fájdalma van.

– Akarsz egy ceruzát, Vilma? – kérdeztem. – Hadd ajándékozzak egyet neked. Nézd, milyen szép ez a piros!

Megsimogatott, de a ceruzát nem fogadta el. Én azonban addig kérleltem, míg el nem vett egy kék kivágópapírt.

– Ilyenekkel már az óvodában is játszottunk – meséltem. – Ezekből a papírokból ki lehet vágni fákat, házakat, állatokat, napot és füvet, és rá kell ragasztani egy rajzlapra.

Megegyeztünk, hogy egyik este, amikor kevesebb munkája lesz, ragasztunk majd valami szép képet – aztán folytatta a vasalást.

Az asztalra támasztottam az államot, és őt figyeltem. Hogy megsápadt az arca! Hogy megszorodott! Szerettem volna megkérdezni: akkor is ilyen szomorú volna-e, ha én halnék meg? Rosszulesett, hogy amióta Laci katona meghalt, velem már alig-alig törődik, s ha kedves is hozzám, mintha már nem a szívéből jönne. Ahhoz sincs egy szava se, hogy néhány nap múlva iskolába megyek. Régebben egy ilyen fontos esemény előtt, töviről hegyire megbeszéltük a dolgokat.

– Ugye, te is eljössz az évnyitóra? – kérdeztem. – Olyan jó lenne, ha eljönnél, Vilma!

Csodálkozva pillantott rám.

– Az évnyitóra? De hiszen az már megvolt, Gáborka. Az iskola már elkezdődött.

Csak bámultam rá. Azt hittem, tréfál. De hirtelen eszembe ötlött, hogy csakugyan... délelőttönként már nem látni a gangon Schmidt Karcsit, se Bucseket, se az ikreket... és eszembe jutott az is, hogy mondták: az iskola *elsején* kezdődik, elseje pedig már elmúlt.

Lélekszakadva rontottam be a szobába.

– Anyukám – dadogtam –, az iskola... az iskola már elkezdődött!

Vártam, hogy ijedten a homlokához kapjon, mint amikor elfeledkezik valamiről, de nem látszott rajta szikrányi meglepettség se. Nem nézett rám, szórakozottan mosolygott.

– Igen. Elkezdődött.

– És?... – néztem rá kétségbeesetten.

Nehéz lett kezemben a tolltartó, és súlyos hátamon a táska.

Anyu felsóhajtott, és kissé kényszeredetten, mint akinek most elkerülhetetlenül muszáj megcsókolni.

– Nem mehetsz iskolába, kisfiam. Az idén még nem íratunk be.

– A táska – suttogtam. – A tolltartó... A ceruzák...

– Megvettem, hogy neked is legyen. És hogy ne fájjon értük a szíved. – Két tenyerébe fogta az arcomat, és szelíden azt mondta: – Te beteg vagy, szivecském, beteg egy kicsit. Nem tenne jól neked az iskola. Emlékszel ugye, mi történt az óvodában is... Gyenge vagy, meg kell erősödnöd. Értsd meg szépen, kicsi drágám. Nekünk nagyon kell vigyáznunk rád. Déness doktor bácsi, tudod, levelet írt az előljárásnak, hogy az idén még itthon maradhass. Én pedig elmentem az igazgató

úrhoz. Beszéltem vele, és ő is belátta, hogy korai volna még a padba ülnöd.

Becsaptak, gondoltam keserűen, megint becsaptak.

Magamhoz szorítottam a tolltartót, nem szóltam már egy szót se.

Többé nem beszéltünk az iskoláról. Bele kellett törődnöm ebbe a kudarcba is, mint annyi másba. Lassanként ráébredtem, hogy minden rajtam kívül történik, beleszólásom semmibe se lehet. Letörten őgyelegantem a szobákban, vagy behúzódtam valamelyik sarokba. Sírni szerettem volna, de nem akartam, hogy anyu sírni lászson. Tudtam, hogy gyakran szemmel tart, néha elkaptam egy-egy sajnálkozó pillantását, félszeg mosolyát, de úgy tettem, mintha nem venném észre. Összetört arccal, szomorúan nézett rám. Bizonyára vigasztalni szeretett volna, csak nem tudta, hogyan tegye.

Néhány nap múlva keresztapa valóban elhozta a számológépet. Illedelmesen megköszöntem. Megmutatta, hogyan kell kezelni, és azt ígérte, amint ideje lesz rá, számolni is megtanít rajta, ő is nagyon kedves volt hozzám, és az ő figyelő tekintetében is ott lappangott valami sajnálkozó, aggódo kifejezés. A nyelvemre tolaodott, hogy megkérdezzem, betegnek tart-e ő is. Azután, hogy kivett az óvodából, éppen azt magyarázta el, hogy semmi bajom sincs, az ájulások miatt se kell megijednem, mert azokat nem valami betegség okozta, hanem az érzékenységem.

Végül persze semmit se kérdeztem. Jól emlékszem anyuval való sugdolózásaira, és nem kételkedtem benne, hogy ezt a szégyent is neki köszönhetem.

Mert a szégyen gyötört a legjobban.

Déltájban, amikor a gyerekek jöttek haza az iskolából, a függöny mögül lestem őket. Schmidt Karcsi jött legegöl, önhitt arccal, peckesen, valami ennivalót majszolva, mögötte Bucsek lépkedett, a Karcsi táskáját cipelve, és ő is igen büszkének látszott, bár nála nem lehetett eldönteni, hogy annak szól-e a büszkesége, hogy iskolába jár, vagy annak-e, hogy Schmidt Karcsi táskáját viheti. Az ikrek rendszerint éktelen lármával csörtettek fel. Már a lépcsőházban hallani lehetett a rikoltozásukat:

– Anyuci! Anyuci! Ma már a bé betűt tanultuk!

Az ajkamat harapdáltam.

Nem vitás, ők valamennyien hamarabb tanulnak meg írni-olvasni, mint én. Még a Bucsek is, még ő is, aki pedig olyan buta, hogy tán páija sincs az egész világon. Arra pedig gondolni se mertem, mi lesz akkor, ha megtudják, hogy nem járok iskolába.

Egyelőre nem jöttek rá. De már gyanakodtak.

– Te melyik iskolába jársz? – kérdezték az ikrek, amikor egyik délután rajtam ütöttek a nyitott ablakban.

Átkoztam magam, hogy így meglephettek (újabbán nemhogy a gangra nem merészkedtem ki, de még az ablakban is csak akkor mutatkoztam, ha nem volt gyerek a láthatáron), de első zavarom múltával, kivágtam magamat. Nyeltem egyet, és azt mondtam:

– A... a Zárda utcaiba.

– Van ott iskola? – néztek rám görbén.

– Mi az hogy! Nemcsak óvoda van ott, hanem iskola is, méghozzá *német* iskola, ha tudni akarjátok. És engem az első padba ültettek, olyan jól tanulok.

– Mi is az első padban ülünk – siettek a tudtomra adni. – És mi nemcsak jól tanulunk, hanem az egész osztályban mi vagyunk a legjobb magaviseletűek is. A tanító néni folyton csak dicsér minket.

Most már lenézően bólogattam. Elmondtam nekik, hogy nem kell annyira dicsekedni azzal az első paddal, mert ami engem illet, sokkal szívesebben ülnék a

második padban, vagy akár a harmadikban, mert ott nincs annyira szem előtt az ember, és sokkal jobban csibészkedhetik.

Hüledezve néztek rám.

– Te csibészkedsz az iskolában? – s nemhiába voltak ikrek, mindketten egyszerre borzongtak meg.

Unottan legyintettem.

– Én vagyok a legnagyobb csibész az egész iskolában.

– Az egész iskolában? – suttogták.

Közelebb húzódtak, és mohón bámultak rám. Én hallgattam, félig habozva, félig rejtélyeskedve, mint aki még nem döntötte el, hogy egyáltalán beszélhet-e erről nekik.

– Te – mondták izgatottan, és lázas kíváncsiságukban még az orruk is mozogni kezdett. – Te, mesélj erről! Nem mondjuk el senkinek. Isten bizony!

Méltósággal biccentettem, de még egyszer figyelmeztettem őket, hogy semmi szín alatt ne adják tovább senkinek, amit tőlem hallanak, mert annak vészes következményei lehetnének valamennyiünkre nézve.

Megesküdtek újból, keresztet is vetettek, meg a szívükre szorították a kezüket, miközben a hátuk mögé köptek, és az ilyen szent esküvésekkor kötelező homokevésre csak azért nem kerülhetett sor, mert nem volt se közel, se távol egy csipetnyi homok sem – egyszóval majd belém bújtak kíváncsiságukban. Én pedig sorra elmeséltem nekik, hogy óra alatt eszem, csipkedem a padtársamat, pacákat ejtek az előttem és mögöttem ülők füzeteibe, és olyan remekül nyávogok, hogy a múltkor a tanító néni az összes padokat végigkutatta a macska után. Éppen tegnap meg belebújtam a szemétkosárba, de sajnos véletlenül az igazgató úr jött be, aki a fülemnél fogva ráncigáit elő, és úgy ordítózott, mint Horváth úr a harmadik emeleten, amikor a gyerekek az ablaka alatt trappognak, és nem hagyják aludni.

Az ikrek megrendültén pislogtak. Látszott, hogy ezúttal is roppant mód nőtem a szemükben.

– És mondd – kérdezték félénken és tisztelettel –, nagyon fájt, amikor a füledet húzogatta?

– Persze hogy fájt. Ha huzigálják az ember fülét, az mindig fáj. De a nagyobb baj az volt, hogy igazgatói intőt kaptam. Tudjátok, mi az intő?

Tudták, és éppen ezért most már egyszerűen meg se bírtak szólalni.

– Nem baj – vigasztaltam őket –, előbb-utóbb biztosan ti is kaptok majd intőt. Csak még borzasztó kis gyávák vagytok, és félték a tanító nénitől.

Ezt letörten be is vallották, és módfelett siralmasan festettek. De az intő egyre jobban izgatta, csábította őket. Kisült, amit nem is tudtam róluk, hogy mind a ketten kitűnően mekegnek, és erre megnyugtattam őket, hogy a mekegés is valami, amiatt is lehet már kapni egy intőt.

Később kellemetlenebbre fordult a beszélgetés, mert a leckém felől kezdtek érdeklődni, és arról, hogy melyik betűnél tartok, de ha az iménti szorult helyzetemből fényes sikerrel kimenekültem, most már nem engedhettem sarokba szorítani magam. Közöltem velük, hogy az én iskolámban rég túl vagyunk a bé betűn, ahol most ők tartanak, és éppen ezért hiába is mondanám el nekik, hogy hol tartunk, úgysem értenének belőle egy kukkot se – azzal sietve faképnél hagytam őket.

Hát, hazudozni tudok, állapítottam meg, de iskolába mégiscsak ők járnak, és írni is előbb fognak megtanulni, mint én.

Boldogtalanul csüggesztettem a fejemet. Az iskoláról le kell mondanom, de hát

miért ne tanulhatnék meg írni én is? Aztán erre is csak legyintettem. Ugyan ki tanítana meg? Anyu és keresztapa bizonyosan nem, Vilma pedig újabban semmire se kapható. Ha nyár volna, és nagyanyánál nyaralhatnék, az persze egészen más lenne. Neki kétszer se kéne mondani. Esténként ott ülnénk az üvegezett verandán, a hajólámpa pislán világítana, a lábunknál Borzas heverészne, nagyanya pedig rajzolgatna a füzetbe, és mutogatná-magyarázná: ez ilyen betű, az meg amolyan. Mikor hazajönnék tőle, már a kisujjamban volna az egész.

Anyu gépelni volt aznap este, csak későre ígérkezett haza. Az ebédlőasztalnál ülve vártam. Apu nevét firkálgattam egy papirosra, míg a ceruza az álmoságtól ki nem esett a kezemből.

Egyik délelőtt újból a Lenke téri műteremben jártunk Vilmával. Amikor eljöttünk, eszembe villant, talán Emilke bácsinak kellene szólnom az írástanítás miatt. Értésére adnám, milyen fontos nekem, hogy megismertessen a betűkkel. Hiszen ő nagyon rendes hozzám. Az ígéretét is pontosan megtartja. Amint levelet kap aputól, nyomban jelentkezik. Es anyunak se árult el; ha történetesen anyu veszi fel a telefont, akkor nem szól bele, hanem leteszi a kagylót. Biztosan komolyan venné a kérésemet, és kötélnek állna.

Felderültem, és kikértem Vilma véleményét is. Neki nem tetszett az ötletem.

– Nem szabad, Gáborka – pirított rám. – Emilke bácsi rengeteget dolgozik, elfoglalt ember. Láthatja, minden héten felolvassa az apukája levelét, és elküldi neki a miénket. Ne terheljük őt mással is.

Beláttam, hogy igaza van, még ha Emilke bácsi valószínűleg rá is állt volna, mert ez már tényleg követelődzés lenne. Végül is az a legfontosabb, hogy tőle minden héten megtudhatok valamit apuról.

– De tudod, én mégis szeretnék megtanulni írni – panaszkodtam másnap a konyhában Vilmának. – Az összes gyerek meg fog tanulni a házban, csak én nem. És hogy kicsúfolnak majd, ha rájönnek! Talán még el is kell bujdosnom akkor!

– Kicsúfolják, kicsúfolják – zsörtölődött Vilma. – Hát aztán? Van, aki egész életében nem tanul meg írni.

– De én meg szeretnék tanulni. Te pedig csak kinevetsz.

Kálmán bácsi, aki a konyhaasztalnál ült, szemügyre vett.

– Aztán mondd csak! Minek akarsz te annyira megtanulni írni?

– Nemcsak a kicsúfolás miatt – bizonygattam. – Ha tudnék írni meg olvasni, akkor már nem lehetne mindenfélével becsapni.

– Igaz – biccentett. – Az írás bizony fontos tudomány.

Azt is meg akartam mondani, hogy akkor én magam írhatnám a leveleimet apunak, ami azért sokkal jobb volna, és tudom, neki is jobban esnék. De ezt végül mégse mondtam el. Nem akartam megbántani Vilmát, aki olyan szorgalmasan körmöli a leveleimet.

Aztán már bántam, hogy nem mondtam el, mert utálaloskodni kezdett.

– Kisfiú még maga, Gáborka. Ugyan mire való egy ilyen kisfiúnak az írás meg az olvasás? Addig örüljön, amíg nem kell megtanulnia.

– Nem örülök – méltatlankodtam. – Akkor fogok örülni, ha már tudok írni is, meg olvasni is. Mert akkor már nem leszek ennyire kisfiú se.

– Ez is igaz – dörmögte Kálmán bácsi. – De hát ne lógasd úgy az orrod, hozz inkább papirost meg ceruzát...

A konyhaasztalhoz ültem én is. Kálmán bácsi a torkát köszörülte, és hümmögött. Pirosló füllel vártam a szavaira.

– No – szólalt meg komótosan –, most aztán figyelj. Jól nyisd ki a szemedet. Ez az A betű – és lerajzolta a papirosra. – Látod? Létra, aminek csak egy foka van. Ha pedig fölibe húzunk egy vonást, máris Á betű lesz belőle. Ugye, hogy nem boszorkányság?

– Kálmán bácsi – vetettem közbe izgatottan –, ez az Á betű az apukám nevében is benne van!

És leírtam sietve:

NOVÁK

Igen elcsodálkozott. Őt azonban nem akartam rászedni, és bevallottam, miért is tudom apu nevét leírni.

Somolygott a dohány színű bajusza alatt, majd újra a papiros fölé hajolt. Göcsörtös, nehéz keze volt. Bizonytalanul tartotta ujjai közt a vékony ceruzát.

– No, folytassuk – intett. – Ez meg a B betű. Megjegyezted? Most elveszem ezt a papírt, és amarra az üresre írd rá az A betűt.

A létra, gondoltam, az A betű a kislétra.

Az Á betűt is hibátlanul lerajzoltam, meg a B betűt is, és büszkévé tett, hogy elégedett velem.

– Menjünk tovább – sürgetett. – Erősen figyelj! Ez a... – rajzolta -... a C betű. Mondd hát utánam: A, Á, B, C! No, ez itt melyik? – bökött rá az egyikre.

– A C betű.

– Úgy van. Lám, okos gyerek vagy! Hát ez? – s újabb betűt rajzolt.

– Ez egy kövér ember hasa. Egy nagy pocak.

– A D betű, te tücsök – nevetett. – Érted? A D betű. No, ismételd meg, fiú!

És azon vettük észre magunkat, hogy fülig benne vagyunk a tanulásban. Nemcsak én izgultam, hanem Kálmán bácsi is. Az ölébe ültetett, kezével átnyúlt a vállamon, úgy rajzolgatott a papirosra. Erős dohányszaga volt, és magam se tudtam, miért, de szerettem, hogy ilyen szaga van. És azt is szerettem benne, hogy valamiképp nagyanyára emlékeztetett.

Meg is mondtam neki:

– Te nagyon hasonlítasz ám nagyanyára.

– Hasonlítok? Aztán hogyan?

– Te is ugyanolyan jól magyarázatsz, mint ő.

– No, ne mondd – hunyorgott –, eh, te ravaszdi! Hízelsz itt nekem, igaz?

Azután leírtuk:

BABA

És leírtuk:

ABBA meg BÁB

Ment, akár a karikacsapás. Vilma főzött, de időnként odasettenkedett a hátunk mögé.

– Azt is írja le, Gáborka, hogy *dada*.

– Egy pocak, egy létra, egy pocak, egy létra – kiabáltam vígan, ők pedig nevettek.

Remek délelőtt volt. Kálmán bácsi ragyogott a büszkeségtől, bár igyekezett eltitkolni.

– Mára elég – mondta végül. – Most már muszáj zsákolni mennem, ma a Benedekékhez trógerolom a tüzelőt. De a jövő héten folytatjuk. Addigra minden betüből, amit ma tanultunk, írdál öt sort az irkádba. Ez a leckéd. De aztán meglegyen ám, különben szorulni fogsz!

Miután elment, Vilma telepedett mellém az asztalhoz. Nem állta meg, hogy hamarjában meg ne tanítson az É betűre, amelyben mindketten ráismertünk egy fésűre. Utána még az É betűt is megmutatta – így hát már hét betüből állt a tudományom, és majd kiugrottam a bőrömből örömben.

Egész délután lelkes szorgalommal gyakoroltam a betűket. Nem öt sort, de tízet írtam mindegyikből, és anyu, amikor hazajött, el nem tudta képzelni, hogy hosszú hetek óta először mitől van olyan csuda kedvem.

Mindenen csak nevettem, hunyorgattam, és titokzatoskodva arról kérdezgettem, tud-e kislétrát rajzolni, fésűt meg pocakot, és vajon tudja-e mit jelent egy pocak, egy létra, egy pocak, egy létra.

– De jó a kedved! – mért végig, és láttam, hogy ő bizony egy cseppet sincs jó kedvében.

Miután otthonosan pongyolába öltözött, és feltűzött haját is kibontotta, odaintett magához, és hűvösen a szemembe nézett.

– Most pedig elárulsz nekem valamit. De figyelmeztetek, hogy ne próbálj hazudni! Mit kerestetek tegnap Vilmával Budán?

Elképedve bámultam rá. Előző nap csakugyan Budán jártunk, Emilke bácsinál. Honnan tudhat erről? Rossz előérzetem támadt.

– Nos – sürgetett anyu –, mit kerestetek Budán? – és a kezemre ütött, mert kínomban az arcomat kezdtem csipkedni.

– Nem voltunk Budán – hebegtem. – Igazán, anyu... hidd el... nem voltunk ott...

Nagyon haragudott. Ahogy lenézett rám, vékony szálú, szőke haja az arcába hullott, s haja sátra mögül ridegen villogott elő a szeme.

– Gondolkozz csak! – és száját összeszorította, az arcán megfeszült a bőr. – Gondolkozz! Talán mégis eszedbe jut.

Úgy tettem, mint aki megfeszített erővel kotorászik az emlékezetében, holott azon törtem a fejem, mint is mászhatnék ki a csávából. Budát nem lehet letagadni, gondoltam, azt megtudta valahonnan. De Emilke bácsiról semmiképp se tudhat.

Lehorgasztottam hát a fejemet, és azt rebegtem:

– Ne haragudj, anyu. Én csaltam át Vilmát a hídon. Tudod, Budán sokkal érdekesebb sétálgatni.

– Igen? És merrefelé olyan érdekes sétálgatni?

– A... a Gellért-hegynél, anyukám. Ott, ahol a híd mellett a kishajók kikötnek.

Ekkor elfogyott a türelme.

– Ne köntörfalazz, Gabó! – mondta szárazon. – Valid be, hogy Emilke bácsinál voltatok!

Felnyögtem, és csak a fejemet tudtam rázni, ő pedig egy kurta mozdulattal végképp belém fojtotta a szót.

– Felesleges hazudoznod. Sarolta néni látott titeket a Lenke téren. Leszálltatok az autóbusról, és bementetek az egyik házba. Így történt?

Legszívesebben bőgtem volna dühömben. Sarolta nénit, keresztapa feleségét legalább egy fél éve nem láttam. Neki pedig pont tegnap kellett a Lenke téren járnia!

Hallgattam. Nem volt mit mondanom.

– Jól van – bólintott anyu fagyos nyugalommal. – Majd az is kiderül, hogy mit kerestetek Emilke bácsinál.

Kiment Vilmához, én meg azt gondoltam, mindennek vége. Vilma megijed, és mindent bevall. Anyutól akkor kell a legjobban félni, amikor ilyen fagyos nyugalmat áraszt.

Sokáig, nagyon sokáig maradt kint a konyhában. Már alkonyodon, de még mindig nem jött be. Már hideglelés voltam a szorongó izgalomtól. Soha többé nem mehetünk el Emilke bácsihoz! És soha többé nem tudhatok meg semmit apuról!

Később mind a ketten bejöttek, és riadtan vártam a botrányt. De mintha mi sem történt volna. Anyu egykedvűen lapozgatott valamilyen dossziében. Vilma vacsorára terített. Ő is hallgatag volt, és feltűnően komor. Még véletlenül se pillantott rám.

Néma csendben vacsoráztunk meg.

Vacsora után azonnal le kellett feküdnöm. Elaludni azonban nem tudtam. Sehogy se jött álom a szememre. Később hallottam, hogy beszélgetnek odaát.

Feszülten figyeltem, de egyetlen szavukat se értettem meg. Fojtott hangon beszéltek. Aztán úgy rémlett, mintha egyikük sírna. És rájöttem, hogy Vilma az, aki sír. Pedig Vilma nem szokott sírni. Egyetlen egyszer sírt csak, amikor Laci katona meghalt. Most is ilyen nagy baj lenne?

Világos, gondoltam, mindent bevallott anyunak, aki szörnyen leteremtette. De hát Vilma igazából semmiről se tehet. Én könyörögtem neki, én rágtam a fülét... neki az egész dolog kezdettől fogva nem tetszett. Furdalni kezdett a lelkiismeret. Nincs rosszabb, mint amikor ártatlanul bántják az embert. Talán egész éjszaka sírni fog az ágyában. Nem, gondoltam eltökélten, ezt nem szabad hagyni!

Kiszálltam az ágyból, és az ajtóhoz surrantam. Éreztem, ha Vilmát sírni látom, nálam is eltörik a mécses.

De már nem volt a szobában. Értetlenül álltam a félig kinyitott ajtóban.

Anyu egyedül ült az asztalnál. Nem gépelt, nem is olvasott, csak ült ott, keze szinte élettelenül pihent a térítőn. Olyan tehetetlenül és kétségbeesetten meredt maga elé, hogy elszorult a torkom.

– Anyu... – suttogtam.

Fölemelte a fejét, szótlánul nézett egy ideig.

– Miért nem alszol? – suttogott ő is. – Késő van, aludj szépen.

– Anyu... Ne bántsd Vilmát. Ő nem hibás. Én vagyok a hibás... én mondtam neki, hogy menjünk el Emilke bácsihoz.

– Nem lett volna szabad – mondta fáradtan. – Miért csináltátok ezt, kisfiam?

Hallgattam. Mit felelhettem volna erre? Hiszen tudja, hogy apu levelei miatt jártunk oda.

– Nem, te nem vagy hibás – ingatta meg a fejét. – Te még kicsi vagy, és sok mindent nem érthetsz. Hiszen azt sem tudod elfogadni, hogy akit az apukádnak hiszel,

az nem az apukád. Nagyon-nagyon szereted őt, és nem bírsz elszakadni tőle...

Rám pillantott, csupa könny volt a szeme.

– Pedig nem ő az édesapád. Az egy másik ember volt...

A földre szegeztem a tekintetemet. Hát soha nem hagynak békén? Mindig csak ezzel akarnak gyötörni? Ezzel a hazugsággal?

Magához hívott, átölelt, vállához húzta a fejem.

– Az egy másik ember volt – ismételte meg. – Miért nem hiszel nekem? Csak makacskodsz, és bajt hozol valamennyiünkre. Hagyj már fel ezzel a makacssággal, kisfiam, ígérd meg, hogy végre felhagysz vele. Ugye, megígéred, ha szépen kérem?

Ahhoz folyamodtam, ahhoz az egyetlen védekezéshez, amely a rendelkezésemre állt. Hallgattam. Konokul és megtörhetetlenül.

Végül elengedett, és fásultan így szólt:

– Tehát nem ígéred meg. Bármilyen szépen kérlek... ezután is megmaradsz a makacsságodnál... – Felsőhajtott, és szelíden eltolt magától. – Menj szépen. Menj, feküdj le.

Könyörögve pillantottam rá.

– Hadd menjek ki Vilmához! Engedj ki hozzám, csak egy percre!...

A tekintete egyszeriben szárazzá vált.

– Nem – mondta. – Azonnal feküdj le!

Letörten fordultam sarkon. Már az ajtóban voltam, amikor a hangja megállított.

– Gabó!

Hátrafordultam; mozdulatlan, merő tekintettel nézett rám.

– Vilma elmegy tőlünk – mondta lassan.

Értetlenül meredtem rá.

– Hová?

– Elmegy – ismételte meg kurtán. – Haza a falujába. Elküldtem.

– Elküldted?... – Egy pillanatig nem kaptam levegőt. – Te... te örökre elküldted?

– Menj! – kiáltott anyu, és felugrott. – Menj! Nem hallod? Azonnal feküdj le!

Nem mozdultam, csak néztem őt. Úgy éreztem, ha ott helyben meghalok, az is jobb volna.

– Ki akartatok játszani engem? – hajtogatta kétségbeesetten. – Engem és keresztapát, ti ostobák?!...

A melléhez szorította a kezét, elfulladt a hangja.

Ha Vilma elmegy, gondoltam, már senkim se marad.

– Ti ostobák, ostobák... – suttogta anyu, és felzokogott.

Bemenekültem a szobába, és az ágyamra vettem magam. Sötét volt. Anyu fuldokolva sírt odaát.

Csak feküdtem az ágyon, kibírhatatlan fájdalmamban moccanni se tudtam.

Napok óta esik.

Az ablaknál állok, orromat az üveghez nyomva, és nézem az esőt. Szürke, szálkás függönye mögött a Dunát látom, az Erzsébet hidat, és odaát a Gellért-hegy sötét kúpját. Néhány napja itt, keresztapáéknál lakom, a Petőfi téri szép, új házban, a féltornyú templom mellett. Itt kell laknom egy darabig, mert Vilma már elment tőlünk, anyut

pedig elseje előtt nem engedik el az irodából, ahol felmondott.

Állok az ablaknál, nézem a szakadó esőt, az ólmos eget, a Duna fölött a köd lebegését, és az jár a fejemben, hogy talán tényleg nem is volna rossz meghalni. Ha meghalnék, nem fájna úgy az a valami, amire nem tudok rájönni, hogy valójában mi is. Csak fáj, szúr, szaggat, nem akar elmúlni. Olykor-olykor még a szememet is muszáj behunynom, annyira elviselhetetlenül kínoz.

Emlékszem, aznap dőfött belém először, amikor Vilma elment. Ugyanilyen esős, komor nap volt. Elbúcsúztunk, egyikünk se sírt. Rámosolyogtunk egymásra, és azt mondtam: „Ugye, egyszer még vissza fogsz jönni hozzám?” Megcsókolt és kilépett az ajtón. Anyu elfordította a tekintetét, mint aki semmiről sem tud. Vilma pedig nem nézett vissza. Végighaladt a folyosón, kissé jobbra dőlve, mert nehéz volt a bőrönd. A harmadik emelet fordulójában megpillantottam még utoljára, és hirtelen átvillant rajtam, hátha csak tréfa az egész, s egyszer csak újból előbukkan és mosolyogva elindul visszafelé. Anyu kezébe temetett arccal üldögélt egész este. Én fel-alá bolyongtam a lakásban, s akkor először lepett meg ez a kízó fájdalom. A mellemhez szorítottam a kezem, és nem értettem, mi döfhetett meg ennyire.

Másnap aztán anyu kézen fogott, és elhozott ide. Keresztapa nem volt otthon, néhány napra vidékre utazott. Sarolta néni mosolyra rándította vékony ajkát, és azt mondta:

– Jól megleszel itt, Gábor. Jó dolgod lesz nálam, ha megbecsülöd magad.

Gyűlöltem. Ő volt az, aki beárult, aki elüldözte Vilmát, elvette tőlem Emilke bácsit és apu rövidke leveleit, s aki ráadásul úgy viselkedett, mint aki elvárja, hogy mindezért még hálás is legyek neki.

Ha rám néz, lesütöm a tekintetem, nehogy meglássa bennem a gyűlöletet. Igaz, ha észrevenné, se törődne vele. Nem vagyok én több a szemében, mint egy kiskutya, akire most éppen vigyázni kell, akinek enni kell adni, s akinek nem szabad megengedni, hogy rendetlenkedjék a lakásban.

Ó, ez a lakás! Nyomasztóbbat elképzelni se lehetne. Semmi sem emlékeztet benne keresztapára; mintha nem is itt lakna (s az igazat megvallva, nem is tudom megérteni, hogyan képes ebben a lakásban élni), mintha maga is csak befogadott vendég volna, nincs egy sarok, egy bútordarab, vagy akár egy tárgy, amelyről ő jutna eszembe. „Jó dolgod lesz nálam” – mondta Sarolta néni a jövetelelkor, s azóta már be kellett látnom, hogy valóban *nála* vagyok, nem pedig Elek bácsinál, mert ennek a lakásnak minden zege-zuga csakis őt, Sarolta nénit idézi. A hivalkodóan lenyúzó bútorok csakúgy, mint a tágas szobák otthontalansága. Amilyen elegáns itt minden, olyan rideg is egyúttal. Pedig bárhová pillant is az ember, mindenütt bársonyt cs csipkét és textíliát lát, a parkettán meg talán tenyérszerű helyet sem találni, amelyet ne süppedős, puha szőnyegek borítanak. A szőnyegek még a lépések zaját is elnyelik; ebben a lakásban örökös, mély csend honol, amelytől minduntalanul szorongást érez az ember. Ide nem szűrődik be se tompa utcamoraj, se vidám házbéli lárma. Csak megfoghatatlan neszek surrannak el, olykor egy-egy bútor roppan meg, titokzatos susogással meglebben valamelyik függöny, vagy felbúg a lift odakint, a zárt lépcsőházban, és egyhangú bűgása annyira váratlan és ide nem illő zaj, hogy riadtan megdobban tőle a szívem.

És nemcsak csend van a lakásban, hanem örökké félhomály is. Ha kint süt a nap, verőfényes a Duna, itt akkor is hűvös van, és alkonyi homály dereng. Az ablakokon sűrű szövetes csipkefüggöny, és előtte csaknem mindig félig összehúzott vörös-bordó bársony elsötétítő. Minden komor, sötét és tiszteletet parancsoló. A mélybama, faragott fejekkel díszített bútorok éppúgy tiszteletre intenek, mint az öblös, süppeteg karosszékek, az üvegezett keretükben felrémelő festmények, amelyek idegen, ismeretlen

tájakat ábrázolnak, a súlyos kristályvázák, különös, tört fényükkel, a hidegen villanó, hatalmas vitrinbe gyűjtött porcelánok, tálak, szobrocskák és csecsebecsék, a szörnyként terpeszkedő gyöngyfüggős, kristálydíszes csillárok odafönn, az ebédlőben a mennyezetig érő nagy kép, egy díszmagyarba öltözött szigorú arcú ember képe, az egykori alispán úré, aki Sarolta néni apja, s aki szúrós tekintetét mintha folyton rám szegezné, a falakat körös-körül elborító, kifakult gerincű könyvekkel megrakott polcok keresztapa dolgozószobájában, s asztalán a bronztalapzaton álló márvány mellszobor gúnyos, hideg mosolyával, és a két keresztbe fektetett régi díszkard a falon, markolatuk között Sarolta néniék családi címerével és bekeretezett kutyabőrével.

Az ebédlőben az alispán úr képével szemközt magas tükör áll. Gyakran elnézegetem magam benne. A tükör valami zöldes, rideg fényt áraszt, és az embernek minduntalanul az az érzése támad, nem biztos, hogy saját magát pillantja meg. Én egy kisfiút látok, aki számomra furcsa és kissé idegen, nem a megszokott, aki matrózruháiban illeg-billeg, és igen elégedetlen, hogy lányos az arca s pisze az orra. Ez a fiú sovány, már-már nyúzott arcú, és a szeme riadtan tágra nyút. Forgóján taréjként ágaskodik a haja, homlokát gondterhelten ráncolja, a tekintete pedig egyáltalán nem vidám. Igen, a szeme éppen olyan, mintha abban a minutumban hagyta volna abba a sírást, de nem azért, mert elmúlt a bánata, hanem inkább attól, hogy valamitől megijedt. Az ajka vékony és keserű. Ha alaposan szemügyre veszi az ember, még egy hajszálnyi kis ráncot is fölfedezhet a szája szögletében.

Ennek a gyereknek nem jó, gondolom ilyenkor, túl szomorú.

Szívdobogtató játék ez. Titokban beszélgetek vele, suttogok neki, és vigasztalni próbálok. De nem tud megvigasztalódni. Remegni kezd az álla, a szája legörbül – félő, hogy menten elbőgi magát. Ekkor nagy sietve hátat fordítok neki, és otthagynom.

Behúzódok valamelyik sarokba, vagy a kanapéra kuporodom, és elgondolkodom rajta. Csakugyan én volnék az a kisfiú? Így megváltoztam volna? Vagy talán... ez sem igaz?

Mert itt valahogy minden valószínűtlen. A szemerkélő cső, a Gellért-hegy odaát, a ködbe, párába burkolózott híd, melyet csak sejteni inkább, semmint látni, odalent a néptelen tér, a fölemelt karú szoborral, amely szomorú magányt áraszt, és az, hogy itt vagyok, ebben a komor lakásban, ahol mindegyre szorongás és félelem tölt el.

S mintha én magam sem én magam volnék. Régebben gyakran játszottuk azt a házban, hogy senki sem saját maga, hanem egy másik gyerek. Így utánoztam néha Schmidt Karcsit, néha Bucseket vagy az ikrek valamelyikét. Engem pedig ők utánoztak. Mulatságos volt például, amikor Schmidt Karcsi lett én. Nevettem rajta, de egyszer, emlékszem, különös érzés lepett meg, s egy percig valóban úgy éreztem, hogy ő a Novák Gábor, és rólam nem tudni, ki vagyok. Kellemetlen, szinte fojtogató érzés volt, a nevetés i lurkómra forrt, és a vidámságom egy csapásra elszállt. Mostanában sokat jut eszembe ez az emlék, de a különös, fojtogató érzés nem percekre fog el – hosszú órákra nyugtalanná és tanácstalanná tesz. Hiszen lehetetlen, morfondírozok magamban, lehetetlen, hogy ennyi rossz *igazából* megtörténjék velem. Néha egészen belezavarodom. Már magam se tudom, hogy ez vagy az a rossz csupán álmomban jelent-e meg, vagy valóban megtörtént.

Esteledik. Sarolta néni nesztelenül járkál mögöttem, és Irmának, a foghíjas, vén cselédlánynak magyaráz. Irma vacsorára terít, halkan csörrennek a tányérok. Kigyúl a csillár, szikrázó világosság terül szét a szobában. Az ablakokra felkerülnek az elsötétítő deszkák.

Sarolta néni megáll a kétszárnyú üvegajtóban. Kezét összekulcsolja a melle előtt, valahogy furcsán, kifordítva a karját, és csendesen mondja:

– Vacsorázunk, Gábor.

Kibaktatok kezét mosni. Amikor visszatérek az ebédlőbe, ő már az asztalnál ül. Rám függeszti hideg, zöld szemét, melyben derű sose csillan, és vizsga tekintettel végigmustrál, hogy rendesen van-e rajtam minden. A szőnyegre sötét a szememet, és tehetetlenségemben sírás környékez, annyira megalázónak tartom ezt a minden étkezés előtti mustrát. Ő azonban ebből mit sem vesz észre, alsó ajkát kissé lebiggyesztve, hűvösen elmosolyodik.

– Jól van, leülhetsz.

Keskeny, gyűrűkkel felékszerezett kezével átnyúl az asztal fölött, és végezetül még a körmeimet is megvizsgálja. A keze hideg, és ahogy a bőrömhöz ér, érzem, borzongás fut végig rajtam. Nemcsak gyűlölöm, viszolygok is tőle. Nem fér a fejembe, hogy miért tartják híresen szép néninek. Egyszerűen nem értem, és nem is hiszem el, hogy szép. A szép nénik kedvesek, mosolygósak, a kezük pedig puha és meleg. Az ember örül, ha a kezük érintését érzi.

Eszünk. De a tekintete szüntelenül rajtam. Éberem figyel, hogy illedelmesen tartom-e a villát meg a kést, a könyököm szorosan simul-e a derekamhoz, s hogy nem kalimpálok-e botránnyosan a lábammal. Ha valami kifogása támad, leteszi az evőeszközeit, rám mered, és csak annyit mond:

– Gábor?

Bár a hangja kérdő hangsúlyú, figyelmeztetés és rendreutasítás csendül ki belőle. A tekintete nemtetszést, sőt megbotránkozást fejez ki.

Szerinte rajtam soha semmi nincs rendben, velem mindig valami baj van, s nem akad olyan pillanat, amikor valami helytelent ne tennék. Bárhol húzom is meg magam, többnyire azonnal előtűnik a semmiből (nem tudom, hogyan csinálja, de tényleg mintha a semmiből tűnne mindig elő), és szentelen hangon rám szól:

– Ide ne ülj. Ez a hely nem arra való.

Ha délután lefekszem, és elnyom az álom – mert bágyadt vagyok, egész nap csak szundikálnék –, néhány perc múlva felráz, és korholóan a fejét csóválja.

– Kelj fel. Aludni éjszaka kell, és nem ilyenkor.

Vagy történetesen rádiót szeretnék hallgatni, mert borzasztóan unatkozom, s megkérem szépen, hogy kapcsolná be a készüléket; ő fel sem pillant a könyvéből.

– Most nem rádiózhatsz. Olvasok, nem látod?

Mintha szántsándékkal keserítene még a legapróbb dolgokban is. Irma pedig látja és hallja ezt, és sípoló hangján ő is szüntelenül egzecírozgat.

– Már megint rendetlenkedik, úrfi? Százszor megmondtam, hogy az alezredes úr szobájába nem szabad bemenni. Az meg van tiltva.

Erőtlenül vitatkozom vele, de ő vasvilla szemet mereszt, és letorkol:

– Az meg van tiltva!

Az a legdühítőbb, hogy keresztapa, ha itthon volna, tudom, bizonyosan beengedne. Még azt is mindig megengedte, amikor látogatóba jöttünk azelőtt, hogy játsszam a nagy földgömbbel, amely az ablaknál áll egy állványon. Az ember elfordítja a talpazaton a kapcsolót, s erre villanykörte gyullad ki a belsejében, a gömb pedig lassan forogni kezd. Ez szép is, érdekes is. Ha egyszer-egyszer mégis veszem a bátorságot, és lopva besettenkedem, és játszom vele egy kicsit, Sarolta néni hamarosan benyit, és kiharancsol.

– Ez nem játék.

– De itt nincs semmi játék – kesergek.

Erre félig lehunyja a szemét, és ridegen végigmér.

– Ne feleselj!

Mindig röviden beszél. Röviden, szinte tömondatokban, és csendesen, már-már fojtott hangon. Bizonyára ugyanígy árult be anyunak, hogy látott engem Vilmával a Lenke téren, csendesen, szenvtelenül, fogai közül szűrve a szavakat.

Valahányszor erre gondolok, újra meg újra elfog az indulat. Ökölbe szorul a kezem, és őrzöngeni szeretnék dühömben. Az arcom lángol, cseppenként tölt el a gyűlölet, és esténként könyörögve kérem a jóistent, hogy ne legyen irgalmas hozzá, kegyetlenül büntesse meg. Leginkább azt szeretném, ha azonnal meghalna, de ezt azért mégse merem imába foglalni. És talán keresztapát is megsajnálom, aki nagyon szereti Sarolta nénit.

Ez különben, rejtély számomra. Egyszerűen fel nem foghatom. Már csak azért sem, mivel régebben is láttam éppen elégszer, hogy bármilyen kedves és gyöngéd is hozzá keresztapa, Sarolta néni vele is ugyanolyan hideg és gögös, mint akárki mással. Nem vitás, Sarolta néni őt se szereti.

Nagyanya egyszer azt mondta róla nagyapának:

– Ennek az asszonynak nincs szíve.

– Mit jelent az, hogy nincs szíve? – kíváncsiskodtam.

Nagyanya kissé távol ülő, fényes szemével rám nézett, és szomorú lett.

– Nem tud szeretni – mondta. – Nem tud simogatni, becézgető, lágy szavakat mondani. Nincs szíve... Hiszen rossz lehet neki magának is, szegénynek. Szörnyű ám, ha valaki nem tud szeretni.

– És miért nincs szíve? – firtattam.

Nagyanya eltűnődött.

– Mert gazdag – mormogta. – Gazdag és előkelő. Istenem, istenem, hát te ezt még úgyse érted, Borka! – s valamiért még inkább elszomorodott.

Talán éppen arra gondolt, ami mostanában gyakran az eszemben jár. Jó dolog, hogy Sarolta néninek nincs gyereke. Emlékeztem rá, hogy valaha rég anyuék is beszéltek erről otthon, és sajnálták keresztapát, aki élne-halna egy gyerekért, de én most már tudom, amit anyuék nem tudhatnak: rossz, nagyon rossz sora lenne annak a gyereknek, ha megszületne.

Talán keresztapának is meg kéne ezt mondani, tűnődöm el, és azt is, amit nagyanyától hallottam. És arról ábrándozom, hogy akkor felnyílna a szeme, elkergetné Sarolta nénit, és többé vissza sem engedné ide.

De aztán ráébredek, úgyse hinne nekem. Nem hinne, mert az utóbbi időben kiderült, hogy nem szeret igazán. Ha itthon volna, és panaszkodnék Sarolta nénihez, csak nevetne, tréfálkozna, vagy ki tudja, amilyen furcsa az utóbbi időben, talán meg is haragudna rám. De az a legvalószínűbb, hogy épp úgy tenne, mint anyu, aki mindennap felsálad ugyan néhány percre, megcsókol, sietősen érdeklődik, de ha a fülébe súgom, hogy rossz itt nekem, kibírhatatlanul rossz, és szeretnék vele azon nyomban hazamenni, bosszúsan összeszorítja a száját, és keményen rám pirít, hogy nem akar hallani ilyen nyafogásokat.

Ilyenkor úgy érzem, hogy bármennyire elvágódok is innen, otthon se lesz majd jobb dolgom. Ha megfájdul valamiért a szívem, ezután már hiába baktatok ki a konyhába. A konyha üres, de üres a kisszoba is, üres és kopár, csupán a sodronyos ágy árválkodik benne, meg az ütött-kopott szekrény, amelynek panaszosan nyikorog az ajtaja. A falon is csak egy fehér folt mutatja már, hol mosolygott le hetykén a

fényképről szegény Laci katoná. Nem, otthon se várhatok semmi jót. Telnek-múlnak a napok, de az elkövetkezők is ugyanilyen sivarak és szomorúak lesznek. Apuról nem tudhatok meg semmit, Vilma nincs velem többé, és Kálmán bácsi se taníthat már ezután a betűvetésre, mert anyu megtiltotta neki.

Igaz, megtartotta az ígését, és vett egy fekete táblát sok színes krétával. Ez itt az egyetlen valamirevaló játék. A szobákban persze nem vehetem elő, hát a konyhába vonulok ki, és ott rajzolok, firkálgatok rá. Üldögélek a kissámlin, és fákat rajzolok, napot, házat, mozdonyt, pálcikaembert. Amikor betelik a tábla, letörlöm a spongyával, és nagyot sóhajtván újból rárajzolom a fát, a napot, a házat, a mozdonyt, a pálcikaembert.

De ha Irma nincs a konyhában, s nem kell attól tartanom, hogy beárul, a betűimet írom. A, A, B, C, D, E, É – rovom szép sorjában, és leírom:

ABBA, BABA, BÁB.

És azt is leírom:

NOVÁK IMRE.

Harmincszor, százszor is lekörmölöm, míg csak ki nem fogy a kréta a kezemből, és könnyek nem gyűlnek a szemembe. Bizony, apu álmában se gondolná, hogy amióta ott raboskodik abban a messzi faluban, mennyi bánat és keserűség jutott nekem. Csak bánat és csak keserűség. Ha tudná, vagy akár csak sejtené is, tudom, nem törődne semmivel, a katonákkal meg a csendőrökkel se, hanem rögtön hazaszökne. Mert hát ugyan mit ér az egész titkolózás, ez a nagy titokzatos rejtőzködés, ha állandóan úgy érzi az ember, hogy minden csak fáj, fáj, fáj, és nincs remény, hogy elmúljon ez a fájdalom. És mit ér, ha sose derül ki rólam ugyan semmi, és ha Endrődi Gábor maradok is, de talán már se apu, se Vilmát nem láthatom többé?

Jobb volna meghalni, gondolom ilyenkor újból.

A meghalás, tudom, egy szikrát se fáj. Nagyanya erről is gyakran mesélt. Ha meghalt valaki ismerős, mindig azt mondogatta: jó neki, rég megérdemelte már szegény a boldogságot – és áhítatosan keresztet vetett. Aztán elmerengett, és mesélni kezdte, milyen is az, amikor meghal az ember. „Nem fáj – mondta –, ó, nem fáj az egy szikrát se. Olyan, mintha csak elaludnál. Lehajtod a fejed a párnára, lehunyod a szemedet és elszenderedsz. Álmodsz is ám, csakúgy, mint amikor alszol. Miről álmodsz? Nagy fényességet láatsz, azt látod, hogy leszalad a csillagod az égről. Azután elmúlik az álmod, és azt hiszed, hogy fölébredtél, de bizony akkor már a fényes mennyekben vagy...”

Hát, én is olyan szépen aludnék el, mint máskor. Látnám a Borka-csillagot, amint lefut az égről, és utána máris a mennyországban találnám magamat. Ez egészen biztos, hiszen semmi rosszat nem tettem. A kis lódításokat meg vásottságokat a jóisten elnézi a gyerekeknek. A mennyországban azután összetalálkoznék Laci katonával, és borzasztóan örülnék egymásnak. Rögtön a nyakába ültetne és meglovagoltatna. Még a jóisten is mosolyogna rajtunk...

Azért persze borzongató erre gondolni. Aki meghal, azt koporsóba fektetik, kiviszik a temetőbe, és a földbe teszik, kis dombot emelnek föléje, és a dombra keresztet állítanak. Mit szólna szegény apu, aki a háború után mindjárt siet majd haza hozzám? És mit szólna anyu meg nagyanya meg keresztapa, mindenki, aki szeret még egyáltalán? Mindnyájan fekete ruhában járnának, mint Vilma, és ha csak kimondanák a

nevemet, már attól is sírva fakadnának.

Kaparászni kezdi valami a torkomat, őket is sajnálom, magamat is. A halál mégiscsak rossz dolog.

Búsan firkálgatok a táblára, és újra felírom rá: NOVÁK IMRE.

– Gábor – szólal meg mögöttem Sarolta néni.

Ezúttal is nesztelenül bukkant elő, nem vettem észre.

Riadtan kapok a spongya után, de megelőz. Kiveszi a la lilát a kezemből.

Semmit se mond, befelé indul.

– Sarolta néni – és futok utána ijedten.

Már az előszobában áll, a táblát éppen beteszi az egyik gardrószelekre.

– Sarolta néni – kérlelem. – Add vissza.

Kulcsosomó csörög a kezében, bezárja a szekrényt. Majd félretol az útból, és rám se pillantva visszamegy a nappaliba. Kullogok utána, és lassan kiver a verejték. Baj lesz ebből, igen nagy baj! Keresztapa hazajön, és ő megmutatja neki. Keresztapa pedig roppant megharagszik, s ki tudja, mit eszel ki büntetésül.

Sarolta néni a fotelban ül, cigarettára gyújt. Elébe állok, és dadogva, rimánkodva kérem, hogy most az egyszer ne haragudjon, hogy töröljük le a táblát, és ne áruljuk el senkinek, mert soha-soha többé nem írom rá apu nevét.

– Ő nem az apád – szól élesen, és belém fúja a tekintetét. – Nem az apád, érted?

– Igen – dűnyögöm száraz torokkal. – Igen, Sarolta néni, tudom.

– Akkor miért irkálod a táblára a nevét? Istenem, milyen ostoba gyerek vagy!

– Add vissza a táblát – suttogom. – Kérlek szépen, nagyon szépen kérlek... Töröljük le... ne mutassuk meg keresztapának... ígérem, soha többet nem írom le apu nevét...

Először látom gyűlölködőnek a szemét. Süt, parázslík a tekintete.

– *Apu?* Megint *ezt* mondd? Hát nem tudod abbahagyni?

– Dehogynem – lihegem rémülten. – Ez most csak véletlen volt.

– Ő nem az apád. Sohase volt az! ő csak egy gonosz ember, aki mindannyiunkra bajt hoz.

Döbbenet meredek rá. Gonosznak nevezte aput? Ezt merészelte mondani? Ilyet még senki se mondott apuról.

– Nem igaz – rázom meg a fejemet, és távolabb húzódok tőle. – ő nem gonosz. Nem igaz, Sarolta néni, te rosszul tudod... – és már reszketek az izgalomtól meg a félelemtől.

Végigmér. A tekintete újból hűvös és rendreutasító.

– Feleselsz?

– Nem... ő nem gonosz – hajtogatom kimerültén. – Rosszul tudod... ez nem igaz...

Kinyújtja a kezét.

– Oda állsz – mutatja. – Oda, a sarokba. Szégyelld magad, te neveletlen.

Sokáig állok a sarokban, a kimerültségtől még sírni sincs erőm.

Ő pedig a fotelban ül, és olvas. Hallom a papír zizzenését, amikor egyet-egy lapoz. Lehet, gondolom, hogy közben már meg is feledkezett rólam. Hiszen én csak egy kiskutya vagyok a szemében.

Haragot érzek. Tehetetlen, vak düh tölt el. Ordítanom kéne, toporzékolnom,

kicsikarnom az igazamat, mint az óvodában! Oda kéne szaladnom hozzá, és azt kéne az arcába kiáltanom: „Te vagy gonosz! Te vagy az! Neked nincs szíved!”

Behunyom a szemem, és vadul belekaparok a falba.

– Kijöhetsz a sarokból – mondja később Sarolta néni, de a könyvéből nem pillant fel. – A nevetlenségédért pedig bocsánatot kell kérned.

Azt nem! – s csak állok némán, leszegett fejjel. Tegyen velem, amit akar, de bocsánatot nem kérek tőle, aki gonosznak nevezte aput!

Újból lapoz, futó pillantást vet rám.

– Nyakaskodsz? Így is jó. Én várhatok. De amíg meg nem gondolod magad, addig ott maradsz.

Azzal olvas tovább.

Nézem őt, és érzem, hogy csak én veszíthetek. A tábla olt a szekrényben, meg fogja mutatni keresztapának. Ha bocsánatot kérek, talán a táblát is visszaadja. De gonosznak nevezte aput!, horgadt fel bennem ismét a dac. Ám csak egyetlen pillanatra. A félelem erősebb. Magam előtt látom, ahogy kinyitja a szekrényt, előveszi a táblát, és szótlanul átadja keresztapának, és azt is látom, hogy keresztapa szeme összeszűkül, az arca pedig megkeményedik, szinte kegyetlenné változik... Lúdbőrzés fut végig a hátamon. Nem, gondolom, csak azt ne... csak keresztapa meg ne tudja... Es ha bocsánatot kérek Sarolta nénitől, talán mégiscsak megenyhül. Úgyse lesz ez igazi bocsánatkérés. Amit muszájból tesz az ember, az nem számít igazinak.

Odasomfordálok hozzá, és alig hallhatóan dünnyögöm:

– Bocsáss meg... Nem leszek nevetlen. Nem feleselek, és nem fogok ellenkezni se.

– Jól van – bólint, és megint lapoz a könyvben. – Nem haragszom rád.

– És a táblát, ugye... ugye, visszaadod? – kérdezem bizakodva.

Ingerült fintorba rándul az arca. Összeráncolt szemöldökkel mér végig.

– Nem alkudozunk, Gábor. A táblát megmutatom Elek bácsinak.

Ettől elborul a fejem.

– Add vissza a táblát! – kiáltok rá. – Az az enyém! Én kaptam! És azt írok rá, amit akarok!

Megütődve néz rám, aztán leteszi a könyvet.

– Na, ebből elég!

Kézen fog, és visz magával. Vakmerőségemtől már meg vagyok szeppenve, nem ellenkezem. Az előszobába vezet, kinyitja a fürdőszobaajtót, és belök rajta.

– Itt lármázhatsz, fiacskám. Kedvedre ordítozhatsz. Elek bácsi estére megjön, ő majd kienged.

Mire észhez kapok, már becsukódik az ajtó, fordul a kulcs a zárban.

A tükörbe bámulok. Az első percben nem érzek mást, csak elképedést. Hát ez mi? Bezárt, mint valami rabot? Hitetlenkedve nyomom le a kilincset. Semmi kétség. Rám zárta az ajtót.

A következő percben már elkap a düh. Nekiesem az ajtónak, rugdosom, két ököllel kalapálok rajta, és torkomszakadtából üvöltöm:

– Nyisd ki! Nyisd ki! Engedj ki!

És zokogok, dörömbölök, míg csak ki nem fogy az erőm, és a hangom is el nem fullad.

A kád szélére ülök, és fel-felcsuklik belőlem a sírás. Így még sose szégyenítettek meg. Tudom, ezen még anyu is felháborodna, ezt még ő se tűmé. De hát anyu nincs itt. És nincs senki, aki megvédelmezne. Sarolta néni kénye-kedve szerint bánthat.

Az erős fényben csillognak a csempék. Zöldek és ridegek, akár Sarolta néni szemei.

Estére pedig hazajön keresztapa, meglátja a táblát, és jön az újabb szenvedés. Talán enni se adnak. Vagy egész éjszaka itt tartanak bezárva.

Görcsösen zokogok, de csak belül, magamban, egyetlen hang nélkül, és sehogy se tudom abbahagyni. Meg kéne halni! Meghalni most azonnal! Olyan lenne csak, mintha elaludnék. Még álmodnék is valami szépet. És többé nem kínozhatna senki. Soha többé nem büntethetnének meg...

Az ajtóhoz botorkálok, lábujjhegyre állok, és némi ügyel-bajjal ráhúzó a tolózárát.

Orvosságot kell bevenni, gondolom.

Emlékszem, egyszer valaki meghalt a házunkban, és ('sori elmondta, hogy egy üveg orvosságot vett be. Én csak nevettem rajta: „Nem csapsz be! Úgyse hiszem! Az orvosságtól meggyógyul az ember!” „Hát csak ne hidd! – dühösködött. – Tudd meg, hogy a *sok* orvosságtól igenis meghal az ember! Próbáld csak ki egyszer, ha nem hiszed...”

Mi lenne, ha most kipróbálnám? A mosdó fölötti szekrényke dugig van különböző orvosságokkal. Kis üvegcsékben rengeteg fehér, barna meg sárga tableta. Igen, (sori igazat mondhatott. Anyu sosem engedi, hogy egy aszpirinnél többet vegyek be. Azt mondja, megbetegednék tőle.

A mosdóhoz tolom a széket, ráállok, és kinyitom a szekrényke ajtaját. Tétován kiviszem az egyik üveget. Tele van fehér pirulával. Ha ezt sorra mind bevenném – meghalnék. Mikor keresztapa bejönne ide, itt találna holtan. Talán még Sarolta néni is szánná-bánná akkor, hogy bezárt.

Megint sírnom kell. Ez is igen furcsa. Nem akarok sírni, de mégiscsak sírok. A testemet rázza valami, és patakanak a könnyeim. El kéne dobni ezt az üveget...

Hirtelen elakad a lélegzetem. Valaki közeledik az ajtóhoz. Kattan a zár, a kulcs ismét fordul benne.

– Na gyere csak ki, Gábor!

Jóságos ég! Keresztapa hangja! Meredten állok, moccanni se merek. Hát hazajött. És milyen dühös a hangja! Már mindent tud, bizonyára a táblát is látta. Összeszűkül a szeme, és kiabálni fog. Talán még egy pofont is leken...

– Nem hallod? Azonnal gyere ki!

Megmozdul a kilincs, de nyomban visszapattan. A tolózár nem enged.

– Bezárkóztál? Na, nyisd ki! Egy-kettő, gyerünk! Micsoda pimaszság ez?

Nem nyitom ki, suttogom magamban, nem nyitom ki! Meghalok. Meg akarok halni!

A markomba szórom a pirulákat, és a fogmosó poharat odatartom a csap alá.

– Gábor! – kiáltja haragosan keresztapa. – Most már elég legyen! Azonnal nyisd ki! – és akkorát ránt a kilincsen, hogy belereccsen az egész ajtó.

Egyik kezemben a poharat tartom, a másikban az orvosságokat. A csapból dörögve ömlik a víz.

– Mit csinálsz, Gábor? Azonnal nyisd ki az ajtót. Nem bántlak. ígérem... Hallod? Nem bántlak, de kérlek, nyisd ki szépen az ajtót.

Most is be akar csapni, gondolom, és egyre csak sírok.

– Gábor! – s a hangja már ijedt. – Hallasz engem, Gábor? Kérlek, nyisd ki. Azonnal nyisd ki...

Bekapom az első szem orvosságot, azután a második szemet, a harmadikat, a többit, és fuldokolva kortyolgom rájuk a vizet. Igen, ez nem fáj. Nagyanya nem csapott be. Ő sosem csap be. És most majd elalszom, és álmodni fogok, és nemsokára látom a csillagomat is, amint lefut az égről...

– Gábor! Gábor! Mi van veled? Nyisd ki, nyisd ki...

Ez keresztapa hangja... De milyen messziről hallatszik már...! Mintha nem is itt, az ajtó előtt állna... És... mintha sötétedni kezdene a villany... és mintha valami megragadná a torkomat... ez rossz... és hideg van, és most meg nagyon meleg minden... és jaj, a szívem... jaj, milyen összevissza kalapál... és olyan sárga minden... olyan sárga és olyan homályos...

Aztán egyszerre csak a kövön fekszem. A lámpa gömbje fölöttem világít. Éppen fölöttem, akár a nap... vagy mint egy csillag... és gyengül a fénye, halványul... és távolodik, távolodik, távolodik... aztán jaj, már nincs is... és sötét van... sötét... és... semmi...

Reggelente anyu csókkal ébreszt.

– Jól aludtál, kisfiam? Hová menjünk ma sétálni?

Mostanában nagyon kedves hozzám.

Azelőtt nem szerettem sétálni vele. Állandóan csak leckéztetett: „Gabó, járj egyenesen!... Ne bámészkodj, Gabó, nézz a lábad elé, mert lerúgod a cipőd orrát!... Jaj, Gabó, hányszor mondjam, kisfiam, ha velem sétálsz, ne futkoss el, hanem viselkedj úgy, ahogy egy úrigyerekhez illik...” Bármilyen szép idő lehetett is, hamarosan mindentől elvette a kedvemet.

Most azonban egyáltalán nincs szép idő, hűvös szél fúj, és akármelyik percben eleredhet az eső, mégis remek dolog vele lenni.

Gesztenyét majszolunk vagy pattogatott kukoricát ropogtatunk, és végigkacagjuk a Körutat. Egyik ámulatból a másikba esem. Ki gondolta volna például, hogy anyu két ujját a szájába dugva legalább olyan csibészeset tud füttyenteni, mint Jani vagy a Csóri? Vagy ki hitte volna, hogy a kukoricás staniclit, miután telifújta levegővel, olyan pompásan tudja eldurantani, hogy meg kell süketülni tőle? És bizony azt se képzeltem volna róla, hogy olyan pompás grimaszokat tud vágni, amitől az oldalát fogja az ember nevéttében, meg hogy a megszólalásig hünen utánozza nagyanyát, keresztapát, Sarolta nénit, de bizony még Kálmán bácsit, sőt Emilke bácsit is. Meg kell állnom, úgy fulladozom a nevetéstől, még a könnyeim is csorognak.

Az emberek kissé csodálkozva bámulnak ránk. „Na, ezeknek is elment a jódolguk!” – gondolhatják, mi azonban rájuk se hederítünk. Igaz, titokban azért dagadozom a büszkeségtől. Ugyan kinek van ilyen szép, kedves és mókás anyukája, mint nekem?

Az pedig egyenesen bámulatos, hogy mennyi játékot ismer! Ha kifáradunk a hosszú sétában, beülünk egy cukrászdába, süteményt eszünk, és mindenfélét játszunk. Megtanít például a madárnyelvre, és így szól hozzám a közelünkben ülők nagy megütközésére:

– *Avakavarsz mévég evely süüütevemévényt?*

Erre ágy kell felelnem:

– *Ivigeven* – és akkor meg is kapom a süteményt.

Vagy pedig nyelvtörősdit játszunk. Úgy pereg a nyelve, hogy a hallgatásába is beleszédülök.

– Az ipafai papnak papi fapipája van, tehát az ipafai pap papi fapipája ipafai papi fapipa.

Én is próbálkozom utána mondani, de szégyenszemre, mindig beletörök a nyelvem.

– *Sevebavaj* – vigasztal anyu, s mert lóg az orrom, bánatdíjként újabb süteményt rendel.

Olykor-olykor a Duna-partig is elmerészkedünk. Néptelen a korzó, üresek a játszóterek. Jó dolog, hogy az ember egyedül futkározhat az egész nagy játszótéren, nem kell mérgelődnie, hogy nagyfiúk tehénkédnek a hintán, és hogy pisis kislányok nyávognak a libikókán, melyet a papájuk mozgat. Most minden a miénk. Nagyokat fogócskázunk („*Eniki-beniki-knikibe*– számolja ki anyu, hogy ki legyen a fogó –, *Ábri-fábri-domine...*”), keresztül-kasul futkosunk a téren, és anyu olyan fürge és ügyes, hogy könnyörögnöm kell, legalább egyszer engedje meg, hogy megfogjam.

Akkor felkap, összecsókol és rázöttyent a hintára. Jókorát lódít rajtam, majd ő is beül gyorsan a szomszéd hintába. Kézen fogva repülünk föl-le, föl-le, és néha elgyönyörködöm benne, amint mézszínű haja libeg, röpdös, lebbenve száll.

– Nagyon szeretlek, anyukám! – rikkantom kipirulva.

Ő meg visszakiabál.

– Én is téged!

Azután piros arccal, kissé lihegve bandukolunk hazafelé.

Mindig a nyelvemen van, hogy megkérdezzem: „Azelőtt miért nem szeretted ennyire? Miért nem voltál hozzám ilyen kedves?”

Mégse kérdezem meg soha. Szeretnék elfelejteni mindent, ami rég volt. Ha nem akartam volna meghalni, talán most is ugyanolyan türelmetlen és veszekedős volna, mint azelőtt. Azóta változott meg, hogy kijöttem a kórházból.

Ha a kórházra gondolok, elszomorodom. Rossz, nagyon rossz volt ott lenni. Pedig csak ködösen emlékszem rá. Bárhogy erőltetem az agyam, csak egy-egy homályos kép rémlik fel.

Egy főköttős, fiatal lányra emlékszem, aki húslevessel etet, miközben azt magyarázza, hogy ő nővérke, és hogy ő ápol engem, én meg borzasztóan szégyenkezem, hogy etetni kell, mint valami pólyást, de nem tudok tiltakozni, annyira gyöngye vagyok. A rácsos ágyat mindennap körülállja egy csomó szigorú ember, fehér köpenyes, szemüveges doktor, és komor arccal hol engem bámulnak, hol maguk között diskurálnak. Ilyenkor félek egy kicsit. Csak akkor lélegzem föl, amikor – ahogy jöttek – libasorban elvonulnak.

Arra is emlékszem még, hogy rettentően fáj a hasam – néha még jajgatok is halkán, magamban. Majd nagyanyát látom, amint fölibém hajol, és jóságos szemében tompa fájdalom ül. „Borka, Borka! Hát mit tettél?” Mellette anyu áll. A retiküljét szorongatja. Haja az arcába hull, remeg a szája, szólni se bír, hull a könnye. Behunyom a szememet. Szégyellem magam, hogy ekkora ijedelmet okoztam nekik. De a gyöngeségtől én sem tudok megszólalni...

Később aztán, amint már jobban érzem magam, annál többet fecsegek. Egy percre be nem áll a szám. A szobában fekvő gyerekek karikára nyílt szemmel, tátott szájjal hallgatják iskolai csibészégeim véget nem érő elősorolását, melynek ürügyén már nemcsak keresztapa egykori komizságait adom elő és színezem ki kellőképp, hanem jó néhány magam fabrikálta vásottságot is, és igen elégedetté tesz, hogy a gyerekek szemében kétségtelenül én vagyok az egész kórházi osztály legnagyobb csirkefogója. A

nővékéket meg azzal szédítem, hogy a keresztapám igazi tábornok, akinek már annyi kitüntetése van, hogy egyszerre nem is tudja feltűzni az összesét, és ezért délelőtt is és délután is más-más kitüntetések hord.

Rettentő hát a csalódásom, amikor keresztapa is meglátogat, és közönséges civil ruhában van. Sose láttam még civil ruhában. Nem is áll jól neki. Valahogy még magasabbnak és még soványabbnak látszik ebben az öltözékben, szinte már hórihorgasnak.

– Hol a katonaruhád? – kérdezem, és szeretnék elsüllyedni a nővérek meg a gyerekek előtt. – És hol a pisztolyod, a szíjad meg a csizmád?

Halványan mosolyog.

– Elvitte a cica.

– A cicák nem hordanak katonaruhát – mérgelődöm.

Szörnyen bánt, hogy felsültem miatta.

Ráadásul kiderül, hogy ezentúl már nem is fog katonaruhát hordani. Már nem katona többé. Kíváncsian faggatom, de ő kitér, mindegyre csak viccelődik. A gyerekek az ágyukból bámulnak minket, és látszik, hogy azt gondolják: „Hiszi a piszi, hogy tábornok a keresztapád!”

Csúfolnak is aztán szünet nélkül, míg csak a kórházból ki nem jöhetek.

Anyu visz haza taxin, egész úton a karjában tart, simogat, én pedig aggódva kérdem:

– Sarolta nénihez megyünk-e újra?

– Nem, dehogy – s hevesen a fejét rázza –, oda soha többé nem megyünk!

Otthon engedelmesen fekszem még néhány napig, ahogy a kórházban elrendelték. Egy idegen, vénségesen vén doktor bácsi jön néha megvizsgálni. Déness doktor bácsit ugyanis behívták katonaorvosnak, és kiment a frontra. Ezen bánkódom, mert szeretem őt. Annál nagyobb meglepéssel hallom, hogy egy időre becsukták az iskolákat, szünetel a tanítás, és Schmidt Karcsiék is egész nap otthon ücsörögnek.

Engem már anyu tanítgat a betűkre. Egyik este, amikor felolvasott egy Andersen-mesét, és a rút kis kacsa történetétől mind a ketten meghatódtunk, a meghitt pillanatban bevallottam neki, hogy Kálmán bácsitól megtanultam már néhány betűt.

– Hát akkor folytassuk a tanulást! – nevetett rám.

S nemcsak betűkre tanít azóta, hanem számokra is. Hibátlanul elszámolok százig, és már azt is tudom, hogyan kell összeadni két számot. Egyelőre ugyan csak hurkapálcikák segítségével sikerül, de anyu megnyugtat, hogy az iskolában is így kezdik.

Akkor sem unatkozom, ha gépelnie kell vagy valami más dolga akad. Kivehetem a vitrinből Frédit, a csontelefántot, és játszhatok vele. Azelőtt ránézni se volt szabad. Magam kapcsolhatom be a rádiót (régebben ezért is leharapta volna anyu a fejemet), és kedvem szerint forgathatom a keresőgombot.

Ez remek szórakozás. Sípól, nyüszít, sivít a rádió, néha brummog, akár valami mackó, máskor meg olyan hangot ad, mintha egy macska farkára lépne az ember, de hirtelen gyönyörű muzsika úszik be, és lelkesen kiabálom:

– Hallod, anyukám? Ugye, szép kis zenét találtam?

– Ó, igen – helyesel az írógép mellől méghozzá egy szép *Kis éji zenét!*

Ám egyszerre félbeszakad a muzsika, mély hang szólal meg: – *Achtung! Achtung! Krokodilgross, Lichtspiele!*

Ez a krokodil-dolog légitámadást jelent. Magunkra kapjuk a kabátunkat, és

indulunk a pincébe. Már nyüzsög az egész ház. Ajtócsapkodás, lárma. Mindenki a hátsó lépcsőház felé siet.

Amióta kijöttem a kórházból, gyakrabban kell az óvóhelyre mennünk. Előfordul, hogy napjában kétszer-háromszor is.

Odalent pedig feltűnik, hogy szinte mindenki nyugtalan. Azelőtt csaknem kedélyes volt a fehérre meszelt, tágas, jól kivilágított légópince a trécselő asszonyokkal, a kártyázó urakkal meg a viháncoló gyerekekkel. De újabban valamennyien a tompa dörrenésekre figyelnek, és aggódva találgatják, vajon bomba robbant-e a közelben, vagy a közeli légvédelmi ágyúk dörögnek.

Egyedül talán csak Pintér bácsit nem izgatja a bombázás. Alighogy belép az óvóhelyre, fején elmaradhatatlan sofőrsapkájában, máris kinyitja a magával hozott sakktáblát. Az első emeleten lakó mogorva fogorvossal, Benedek úrral szokott játszani, vagy az ikrek papájával. Tőlük hármuktól akár a fél ház összedőlhetne. Sokszor még a riadó lefújása után is maradnak egy darabig, hogy a megkezdett partit befejezzék.

Annál jobban izgul Oltyán úr, a házparancsnok. Vékonydongájú, sápadt ember, a nagy acélsisakban mulatságosan fest. Valahányszor robbanás hallatszik odafentről, hegyes ádámcsutkája izgatottan mozogni kezd.

– Csak szőnyeget ne kapjunk! – hajtogatja, miközben riadtan ide-oda ugrál a szeme. – Legalább az a rohadt Nyugati ne lenne itt, a szomszédban...

Érthetetlen, miféle szőnyegről siránkozik, és miértátkozza a Nyugatit.

Erről egy új lakó világosított fel.

– A repülők, tudod, főleg a pályaudvarokat bombázzák.

– A vonatokat? – csodálkoztam.

– Bizony. A háborúban a vonatok igen fontosak. Katonákat szállítanak, harckocsikat, ágyúkat és lövedékeket.

Ez az úr a megismerkedésünk óta tetszett nekem. Alacsony, görbe lábú ember volt. Az arca cigányosan barna, és kissé kiugró pofacsontú, haja, bajusza koromfekete, a szeme pedig keskeny és hamiskás. Nemrég költözött be a Méryék melletti elhagyott lakásba. Csak annyit tudtam róla, hogy mérnök, egy nagy gyárban dolgozik, és hogy Jankovics Andrásnak hívják.

Megkérdeztem tőle azt is: mi az a *szőnyeg*?

Hasonló komolysággal magyarázta meg azt is.

– Képzeld csak magad elé. Jönnek a repülőgépek egymás után, szinte libasorban, és végigbombázzák a Körutat a Nemzetitől a Nyugatiig. Erted? Nem hagynak ki egyetlen házat sem. Úgy takarják be a bombáikkal a házakat, ahogy a parkettát a szőnyeg.

– A mi házunkat is?

– No – mosolyodott el –, a miénket remélhetőleg kihagyják.

Anyu nemigen szerette, ha a kényszerű óvóhelyi együttlétekkor Jankovics úrral társalgók. Egyszer ugyanis elmondtam neki, hogy tudom, a repülőgépekben zsidók meg négerek ülnek, és ha azt látják, hogy a bombájuktól összedől egy ház, vagy meghal egy ember, harsányan nevetnek örömükben. Mi tagadás, volt ebben némi célzatosság, hiszen nekem már megvolt a véleményem a dologról, de próbára akartam tenni. Módszelett érdekelt, hogy mi erről az ő véleménye.

Ugyanaz volt, ami az enyém.

– Ez nagy számárság, Gabi – csóválta meg a fejét elkomorulva. – Először is olyan magasról nemigen lehet megfigyelni, hová pottyan a bomba, már csak azért sem, mert mire a bomba célba talál, a repülőgép már hetedhét országon is túljár, embereket pedig

egyáltalán nem lehet felismerni. Hiszen még a hangyánál is kisebbek onnan fentiül. Aztán meg azokban a repülőgépekben angol meg amerikai pilóták ülnek, és nem zsidók meg négerék. Aki tehát rájuk fogja, az hazug és gonosz ember.

Elégedetté tett, hogy amit én gondoltam Fräulein Elsa és Fräulein Lotte óvodai történeteiről, azt egy felnőtt is megerősítette.

Elégtétellel beszéltem el anyunak is, mit mondott Jankovics úr, de anyu nem örült neki. Arra kért, hogy többé ne beszélgessek vele ilyesmiről.

Délelőttöként, amikor anyuval a gépelnivalójáért megyünk (az irodából már kilépett, csak a külön munkáiért jár be), vagy vásárolni indulunk és sétálunk, szinte sosincs légitámadás. A pilóták az estét meg az éjszakát jobban kedvelik, magyarázta el Jankovics úr, mert kevésbé kell félniük a légvédelmi ágyúktól. Ezek az ágyúk is azóta jelentek meg a környékünkön, mióta hazajöttem a kórházból. Ott állnak a Nyugatinál, a Banán-szigeten, meg az Oktogonon, az Abbázia kávéház előtt, külön-külön mindegyik ágyú homokzsákokkal van körülbástyázva, hosszú csövük pedig szinte függőlegesen az égnek mered. Acélsisakos német katonák ácsorognak mellettük unottan, egymás között beszélgetve, mint akiknek semmi közük az ágyúikhoz. Körülöttük pedig zajlik a megszokott élet, járókelők sietnek el mellettük, ügyet sem vetve rájuk, villamosok csilingelnek, autók és autóbuszok robognak, lovas kocsik dübörögnek, a villanyrendőr zöldről pirosra vált, aztán pirosról sárgára és vissza zöldre – a Körút ismerős, nyüzsgő forgatagában valahogy teljesen valószínűtlenül hat az a néhány ágyú ott, a körülöttük ténfergő katonákkal.

A német tüzérekén kívül, furcsa módon, alig-alig látni katonát. De csendőrt és főleg nyilas katonát annál többet. Ezek fekete sapkát és fekete egyenruhát hordanak, s mindenfelé folyton énekelve masíroznak. Ilyenkor lassítanak a villamosok, az autók. A járókelők összecsdülnek a járdaszélen, és szótlánul bámulják őket. A nyilas katonák pedig igen kevélyen, döngő léptekkel vonulnak. Főleg az mulatságos, amikor vezényszóra a magasba dobják a karjukat és nagy hangon kurjantják: „Kitartás! Kitartás!”

Anyu fél tőlük. Ha csak egyet is megpillant közülük, nyomban idegessé válik. Ez ugyan a legkevésbé sem látszik rajta, de én mégis észreveszem. Észreveszem hirtelen megmerevedő arcáról, kővé dermedő, de mégis oly éberré változó tekintetéből, vagy például abból, hogy ha a lépcsőházban történetesen összetalálkozunk Fábry úrral – aki, ha lehet, még döngőbb léptekkel jár –, önkéntelenül is úgy megszorítja a kezemet, hogy fájdalmamban csaknem felkiáltok. Nemigen értem, miért fél. Eszembe jut ugyan, hogy Kálmán bácsi egyszer elvetemült, gonosz embereknek nevezte a nyilasokat, de az igazat megvallva, én inkább mulatságosnak tartom őket. Fábry úr is bolondnak látszik inkább, semmint félelmetesnek, amint mindig trappolva jár-ke, handabandázva, kidüllesztett mellel, hetvenkedően magasra emelt fejjel, mint valami kakas, és boldogboldogtalant karlendítéssel üdvözöl meg *testvérnek* szólít.

Egyik délután anyuval a Belvárosban csatangoltunk. Váratlanul felüvöltöttek a szirénák. Nem tudom miért, de vijjogásuk valahogy ijesztőbbnek hatott, mint máskor. Talán mert világos nappal volt, talán mert idegen környéken laktunk. A szűk utca szempillantás alatt felbolydult. Egyszerre mindenki szaladni, rohanni kezdett. Nagy csattanással lehúztak egy boltredőnyt, fülsiketítő dörgéssel motorkerékpár száguldott el. A kapualjak – megannyi kítátott, sötét száj – mohón nyelték magukba az embereket.

Anyu kézen fogott, mi is beszaladtunk a legközelebbi kapun. A kapualjban két rendőr meg egy ragyás arcú nyilas katona ácsorgott. A nyilas katona övéről csíkos kézigránatok fityegtek le, a mellén géppisztoly himbálózott. Ő mutatta meg az óvóhelyet.

Az óvóhelyen – nem úgy, mint a mienkében – nem volt villanyvilágítás, néhány

gyertya pislákol csupán. Az orromat fülledt, dohos szag facsarta; úgy rémlett, a nyirkos, sötét pince zsúfolva van emberekkel. Egy lánál ültünk, lélegzet-visszafojtva hallgattuk a fenti dörrenéseket. Szorongva simultam anyuhoz, ő magához szorított, a fejemet simogatta – éreztem, milyen szaporán dobog a szíve.

A pincében fojtott csend volt. Időnként megszólalt egy fölényes, mély hang, talán a légóparancsnoké:

– Semmi vész! Ne izguljunk, emberek. Egykettőre elkergetik őket a mieink.

Ám a bombák mindegyre potyogtak, néha egészen közelről hallatszott egy-egy robbanás. A pince falai megrázkódtak, vakolat hullott a boltívekről. Szünni nem akaró légitámadás volt.

És tikkor kintről léptek hallatszottak. Sok-sok csizmás láb dobogott le a lépcsőn. Csikorogva kitérült a páncélajtó, és fekete egyenruhások tódultak be rajta. Mindegyikük kezében zseblámpa villant fel.

– Nyugalom, testvérek! Igazoltatás...

A pincében zsongás támadt, nyugtalan, tompa zsvivaj. Megijedtem. Jobban, mint a fenti dörgéstől, a becsapódó bombák robbanásától. Anyu karjába kapaszkodtam, nem mertem mukkanni se. Az elemlámpák ide-oda cikáztak a sötétben, pászmájukban arcok villantak fel, lázasan keresgélő kezek, riadt tekintetek. El kéne bújni, gondoltam, belebújni gyorsan a lánkába, amin ülünk...

Anyu is kapkodva kotorászott a retiküljében.

– Ne félj, ne félj – suttozta –, semmi félnivalónk... – de szaporán és nehezen lélegzett, s tudtam, legalább annyira fél ő is, ahogy én.

Egyszer csak, akárha a földből nőtt volna ki, egy nyilaskatona termett előttünk. A rávetődő gyertyafényben felismertem: a ragyás arcú, aki a kapuban állt és megmutatta nekünk az óvóhelyet. Erős fényű zseblámpát tartott a kezében, az arcunkba világított. A szemem káprázni kezdett, de úgy is jól láttam, hogy szúrós-gyanakvón végigfűrész bennünket, miközben a tenyerét szótlanul nyújtja a papírokért.

Fél szemét lehunyva betűzgette, s újra meg újra az arcunkba kémlelt. Ujjai közt zörgött a papiros, én pedig hirtelen arra gondoltam, mégiscsak igaza volt Kálmán bácsinak, ezek tényleg gonoszak, és igaza volt keresztapának is, aki állandóan figyelmeztetett: a nyilasoktól félni kell, szörnyen félni. És ott, a pincében értettem meg, hogy valóban félni kell tőlük. Félni a tekintetüktől, a fenyegető némaságuktól, a mellükön lógó géppisztolytól, amelyen a kezüket pihentetik, de még a zseblámpájuktól is, ahogy éles-könyörtelen fénnel az ember arcába hasít, meg attól is, ahogy az igazolványpapírok zizegnek az ujjaik között.

A fény ismét rám villant és elvakított, de aztán továbbsiklott rólam.

– Látod – súgta a fülemben elfúló hangon anyu –, nincs semmi baj... semmi baj...

De akkor valami rettenetes dolog történt.

A pince legsötétebb zugában hirtelen lárma kerekedett. Egyszerre többen is beszélni kezdtek, nyers hangok csattantak. És valaki siránkozóan azt dadogta:

– Eresszenek... eresszenek el... Az istenre kérem! Engedjenek...

Futó léptek robaja hallatszott, az összes fekete egyenruhások mind arrafelé rohantak.

– Zsidót fogtak – suttozta egy néni a közelünkben.

A zseblámpafények összevissza cikáztak. Néhány pillanatig elővillant egy ballonkabátos ember háta. Láttam, hogy görnyedten meghajol, karjával védekezően eltakarja a fejét, miközben zuhognak rá a fekete egyenruhások ütlegei, és máris

cibálják, taszigálják a vasajtóhoz.

Mindez alig szemvillanás alatt történt.

A páncélajtó dörrenve becsapódott. A pincében dermedt csend volt.

– Nem zsidó, hanem katonaszökevény – szólalt meg a fölényes, mély hang. – Az utcáról jött be a piszok.

Mellettünk egy kucsmás öregember ült, a szemüvegét dörgölgette.

– Agyonlövik – dünnyögte, rövidlátó szemét ránk meresztve. – Micsoda szörnyűség...! – s lassan ingatta a fejét.

Aztán egyszer csak megint az utcán voltunk. A fejem kótyagos volt, hunyorogtam a fényben. Nem tudtam szabadulni a rémülettől, a félelem még mindig fogva tartott. Tülkölő teherautó robogott el, fekete egyenruhásoktól zsúfoltan. A ballonkabátos embert kerestem közöttük.

Talán már agyon is lőtték! Lázasan vert a szívem, és szerettem volna elhítenni magammal, hogy ez nem lehet igaz.

– Anyu! – néztem rá könyörögve. – Anyu – suttogtam ugye, nem igaz? Mondd, hogy nem igaz! Hogy nem lövik agyon azt a bácsit...

Megszorította a kezemet, és biztatóan elmosolyodott.

– Persze hogy nem, te csacsi! Csak... megbüntetik.

– Igen, igen! – kaptam a szaván. – Börtönbe csukják egy kicsit... vagy talán visszaviszik oda, ahonnan elszökött...

– Úgy, ahogy mondod – helyeselt. – Én is azt hiszem – s újból megszorította a kezemet.

De előttem újból felrémlt a ballonkabátos ember, amint előregörnyed, karjával eltakarja a fejét, miközben a fekete egyenruhások vadul ütik és lökdösik... Nem, gondoltam, anyu csak vigasztal, nyugtatgat. Nem ő, hanem az öreg bácsi mondott igazat. Aki mellettünk ült a pincében. Azt a ballonkabátos embert talán már agyon is lőtték. Ahogy a Bucsek Janót lőjük agyon a rabló-pandúrban. Elfogjuk négyen-öten, mert mindig neki kell a rablónak lennie, neki, a susztergyereknek, a legkisebbnek, a leggyöngébbnek; elfogjuk, spárgával összekötözzük a kezét, azután rászegezzük a pisztolyainkat, és azt kiáltjuk: tűz...! – ő pedig meghal. És ha akaratoskodik, és nem akar meghalni, vagy későn bukik a földre, Schmidt Karcsi elveri...

És egész este, még lefekvés után is egyre csak a ballonkabátos ember járt az eszemben. Egyre csak ő rémlt fel a szemem előtt. Előregörnyed, karjával eltakarja a fejét, a fekete egyenruhások meg vadul ráncigálják és ütik...

Vajon honnan szökött meg? És miért? Talán neki is van egy kislánya, akit meg akart látogatni?

Már nagyon későre járhatott, de a másik szobában még égett a villany. Láttam a keskeny fénycsíkot, amely beszűrődött az ajtó alatt, és úgy rémlt, hogy izgatott, heves, fojtott szavakat hallok odaát. A macimat szorongattam, és azt gondoltam, csak képzelődöm. Kivel is beszélgetne anyu ilyen későn?

De ekkor tisztán hallottam, hogy egy lány, mély hang így szól:

– Nincs hová mennem. Csak itt húzhatom meg magam, ha megengeditek.

Apu hangja volt.

Nem, gondoltam, ez nem lehet igaz! Ezt csak álmodom... ébren álmodom...

Hitetlenkedve bújtam ki a takaró alól, elszoruló szívvel az ajtóhoz surrantam, és résnyire kinyitottam.

Az erős fény elvakított egy pillanatra, hunyorogtam.

És a hihetetlen igaz volt: valóban apu állt ott, az asztal mellett, fél karjával átölelve anyut. Bolondul kalimpált a szívem.

– Apu! – kiáltottam. – Apu! Apukám!...

Megrökönyödve fordultak felém, szinte megmerevedtek csodálkozásukban.

– Hát, te... – rebegette anyu –, te még nem alszol?...

De én se nem láttam, se nem hallottam, nem figyeltem semmi másra, csak apura, csak őt néztem és őt láttam, miközben mindegyre kalimpált a szívem, de olyan vadul és hevesen, hogy féltem, még kiszakad, csak néztem őt, nem tudtam levenni róla a szememet, és azt gondoltam: hogy megváltozott! istenem, hiszen megismerni is alig lehet!

Bajusza volt, és valamilyen kopott, bő ruhát viselt, amely nevetségesen lötyögött rajta, és lefogyott, rettentő mód lesoványodott, az arcán kidudorodtak a csontok, a bőre beesett, ismeretlen, mély redők vésődtek a homlokára, a haja pedig őszes lett, a halántékánál és hátul a nyakán szinte hófehér, s ezt látva, majdnem felkiáltottam: „Apukám! Mi történt veled? Hát ennyi bánat ért?” – mert tudtam, nagymama mesélte egyszer, hogy minden ősz hajszál egy-egy bánattól ered.

– Apu... – motyogtam, és elhagyott az erőm.

Felkapott, csókokkal borított el. Milyen bűdös, gondoltam, milyen rémesen és kibírhatatlanul bűdös!

– Apu – kérdeztem – hogy nézel te ki? Mi ez a csúf bajusz rajtad?

– Csendesebben – sűgta. – Ne kiabálj. Azt az egyet nem szabad.

Újból magához szorított. Olyan hevesen, hogy a lélegzetem is elakadt.

Most egészen közélről láttam a szemét, keskeny, huncut-lágy, nagyon-nagyon kék szemét, és örültem, hogy az a régi maradt.

– Ugye, nem szaladsz el mindjárt? – kérdeztem. – Maradsz, ugye, egy kicsit? És játszol is velem... Képzeld, már majdnem tudok írni. Le tudom írni a nevedet, apu, és számolni is tudok már. Elszámolok százig is. Anyu tanított meg, és Kálmán bácsi...

– Halkabban, csendesebben – csitított ismét, és ujját a számra tette. – Pszt! Még a holtakat is fellármázod...

Mosolyogva nézegettük egymást.

Láttam, anyu is mosolyog, bár ő kissé ijedten és tanácstalanul, mint akinek még mindig nem fér a fejébe, hogyan is kerültem elő ilyen kései órán, váratlanul, mezítláb és hálóingben.

– Meg fogsz hűlni – figyelmeztetett szelíden. – Legalább a szvetteredet kapd magadra.

– Nem fázom – ráztam meg a fejem, és hálás voltam neki, hogy nem akar visszaparancsolni az ágyba. – Apu ölelget, és ő jó meleg.

Újból egymásra neveltünk apuval, és apu szeme vidáman csillogott.

– Nőttél ám! Tudod-e, hogy nőttél?

Ez érzékeny pontom volt.

– Á, ezt csak mondod – legyintettem. – Én vagyok a legkisebb az egész házban. Maholnap már a Bucsek is nagyobb nálam.

– Nagyobb számár – viccelődött apu, és egyre csak erősítette: – Nőttél, no, nőttél, ha mondom! Sokkal nagyobb lettél, nemsokára már a bajuszod is pelyhedzik.

– Neked pelyhedzik – kuncogtam. – De neked aztán nagyon!

Kis híján kikottyantottam azt is, hogy erősen őszül a haja, de még jókor észhez kaptam. Csak éppen szomorúan gondoltam, ha most azt játszanánk, mint régen, hogy kiráncigálhatom a hajából az ősz szálakat – ami igen vidám multság volt –, nem is száz, de talán ezer hajszálat kéne kihúzkodnom.

Elbúsultam ezen, de hogy észre ne vegye, megérintettem a bajuszát.

– Ugye, le fogod vágatni? Én nem szeretem.

– Levágatom majd, hát persze. Én se szeretem.

– És mondd – fitorítottam el az arcom, kirukkolva végre azzal, ami szerfelett zavart –, mondd, apu, miért vagy ennyire bűdös? Mi ez a szörnyű kis bűdösség rajtad?

Nevettünk mind a hárman. De még hogy nevtünk! Hamarjában le kellett ülnünk a szőnyegre, hogy kikacagjuk magunkat.

– Szörnyű kis bűdösség? – kérdezte apu. – Te vagy egy szörnyű kis bűdösség! – és már hemperegtünk is, egymást dögönyözve, a szőnyegen. – Egy kis, vacak, bűdös kölyök vagy!

De miután kihemperegtük magunkat, elmagyarázta:

– Ez a fertőtlenítő szaga. A táborban, tudod, ebben kellett fürödni.

– Hát a ruhád? – firtattam. – Ez nem a te ruhád. A táborban kaptad?

– Nem. Ezt a gúnyát attól a bácsitól kaptam, aki idehozott a kocsiján.

– Milyen kocsin hozott? Autón?

– Lovas kocsin. Sok-sok tejeskanna között.

Ezen is, azon is nevtünk. A rémséges, elnyűtt gúnyán, melyet talán még egy annál is nagyobb pocakra szabtak, mint amilyen Emilke bácsié, meg azon is, hogy apu éjnek évadján tejeskocsin, kannák között érkezik haza.

Ámbár ez talán nem is volt túl mulatságos. Mert amint kikacagtuk magunkat, apu újból magához vont, és elkomolyodva a szemembe nézett.

– Hanem egyet tudnod kell. Titokban jöttem, és titokban vagyok most itt. Erről senkinek – érted? –, senkinek se szabad tudomást szereznie.

– Senkinek se árulom el – fogadtam meg hevesen. – Úgy fogok hallgatni, mint a mesében a kisnyúl. Hiszen úgy is azt mondogatom mindenkinek – fűztem hozzá keserűen –, hogy nekem nincs apukám.

Erre csend támadt.

Láttam, anyu lehajtja a fejét, s valami zavart félmosoly dereng az ajkán, apu arca pedig elborul.

Jaj, gondoltam, ezt nem kellett volna mondanom!

– Apu – szólaltam meg izgatottan –, én persze tudom, hogy... hogy te vagy az apukám. De anyu meg keresztapa rám parancsoltak, hogy mindenkinek azt mondjam: nem te vagy.

Apu eltűnődve simogatta meg a fejemet.

– Igazuk volt – intett a szemével –, és jól tetted, hogy szót fogadtál nekik. Ezután is

mindenkinek ezt kell mondanod. Hiszen a neved is más lett, nem?

Nem tudtam szólni, csak bólintottam. Láttam, milyen szomorú a szeme, s úgy éreztem, nagy keserőségébe telik, hogy neki is ugyanerre kell rábeszélnie.

– No, csak nem búsulsz el? – mosolygott rám, bár a szeme szomorú maradt. – Hiszen mi tudjuk az igazat.

– Igen – suttogtam –, én sose hittem el, amit anyu meg Elek bácsi mondott. Én mindig tudtam, hogy te vagy az apukám.

– Hát persze hogy én vagyok – szorította meg a vállamat. – De erről senki másnak nem szabad tudnia. Te csak mondogasd szépen továbbra is, akárki kérdezi, hogy nincs apukád. Érted, kisfiam? Mert ha kimondanád az igazat, ha csak egyszer is kiböknéd, abból nagy baj származna. Vedd úgy, kérlek, hogy ez egy titok, amelyet neked kell őrizned.

– Minden csak rossz – mondtam könnyek között és minden csak titok!

– Ne csodálkozz rajta – felelte. – Most gonosz emberek parancsolnak.

– És ha már nem ők fognak parancsolni, akkor mondhatom majd, hogy igenis van apukám, és hogy az te vagy?

– Igen – bólintott –, akkor már igen.

– És akkor újra visszakapom a régi nevemet is?

– Igen. Azt is visszakapod, szivecském, hát persze.

Cigaretára gyújtott, és nézte, mint emelkedik a füst könnyű fátyla a mennyezet felé. Valami megnevezhetetlen szomorúság telepedett a szobára.

Anyu sápadt volt, fáradtan, mozdulatlanul ült a helyén, messze révedő, nem látó szemmel, mintha ott se lett volna közöttünk.

Én rontottam el mindent, gondoltam boldogtalanul, milyen jókedvűek voltunk még az előbb! Tréfálkoztunk, kacagtunk, hemperegtünk, együtt örültünk, hogy itthon van végre apu. Miért is kellett beszélnem erről?...

Végül apu törte meg a hosszúra nyúlt csöndet.

– Rögtön két óra. Ideje lefeküdni.

Anyu mintha álomból ébredt volna.

– Igen – ugrott fel. – Igen, ez a szegény gyerek már alig áll a lábán!... – s egyszerre sűrögni-forogni kezdett, de talán maga se tudta, miért is teszi, csak tépettség és zaklatottság áradt belőle.

Apu a hamutálba nyomta a cigarettáját.

– Holnap majd mindent megbeszélünk – szólt rekedtesen.

– Holnap? – és izgalmamban nem mertem ránézni. – Hát holnap is maradsz még? Holnap, egész nap?

Láttam, anyu megáll az ajtóban és a válla fölött visszaneéz. A szeme repdesett.

– Maradok – bólintott apu, s még mindig a cigarettavéget tunkolta a hamutartóba. – Nem megyek el, Gábor. Most már nem megyek el többé. Itt maradok veletek.

Tágra meredt szemmel bámultam rá.

– Hát elengedtek a csendőrök meg a katonák? Hallgatott néhány pillanatig.

– Nem engedtek el – mondta. – Megszöktem.

Attól a naptól kezdve otthon lakott, csakúgy, mint azelőtt. Boldogságomat csupán az rontotta meg, hogy nem lehettem vele egész nap. Valahányszor anyu vásárolni ment

(és a fárasztó sorban állások délelőtté tartottak, gyakran délutánba nyúlóan), nekem is muszáj volt vele mennem, nehogy a házbeliékben még gyanú támadjon: talán valaki más is tartózkodik a lakásunkban, ha órákig otthon hagy engem. Apu természetesen nem mozdulhatott ki a lakásból. Ha ablakot nyitottunk, kihúzódott a cselédszobába. Akkor is ott üldögélt, ha nagy ritkán vendég állított be. Még a szoba ajtaját is magára zárta, bár senkinek se jutott volna eszébe, hogy bekukkantson oda.

Egy nap eljött keresztapa. Fáradt volt és ideges, a tekintete nyugtalanul járt ide-oda. Még mindig nem tudtam megszokni, hogy többé nem a feszes egyenruha simul rajta, sötét öltönyében idegennek hatott, s nemcsak szikárabbnak, hanem öregebbnek is.

Megölelték egymást apuval, és kissé fanyarul mosolyogtak, mint akik azt mondják: „No lám! Hát, ki hitte volna?”

Sok mindenről beszélgettek, főleg persze a háborúról. Apu derűs volt, azt mondta: „Nem tarthat már soká...” Elek bácsi kevésbé bizakodott. Később másról kezdtek sugdolózni, tanakodásukban még a fejüket is összedugták, és abból már egy mukkot se tudtam elcsípni.

Mielőtt keresztapa elment volna, benéztek még a fürdőszobába. Kinyitották az ablakot, a párkányt tapogatták, le-lepillantottak a szűk világítódudvarba.

– Félelmes – mormolta keresztapa. – De egyetlen nappal se halogathatjuk tovább...

Apu a vállát vonogatta, dohányzott. Újabban nagyon sokat szívott. És furán, a markába rejtve tartotta a cigarettát. A munkatáborban szokta meg így, árulta el egyszer, ahol csak titokban gyűjthetett rá.

– A párkány éppen elég széles – mondta –, és fölöttünk nincs ablak. Az alsó emeletekről pedig ugyan ki bámészkodna ide fel?

Keresztapa az ablakot vette szemügyre.

– Ez bizony nem a legjobb – pattintotta meg a fekete elsötétítőpapírt. – Valahonnan majd szerzek festéket.

Mindez szerfölött titokzatosnak tetszett.

Sejtettem, hogy valami fontos dolgon törik a fejüket, s hogy az apu bujkálásával függ össze, de hiába kíváncsiskodtam, semmit se tudtam kiszedni belőlük. Apu egyébként se szeretett a bujkálásáról beszélni. Talán azt hitte, feleslegesen rémítgetne vele.

– Ne félj, kisfiam – csak ennyit duruzsolt a fülembe. – Remek kis búvóhelyem lesz. Meglátod, hetvenhét csendőr se talál rám!

Másnap megjelent Pintér bácsi. Nagy bádogláda lógott a vállán, tele szerszámokkal. Mogorván a sofőrsapkájához pöccintette a kezét, és csak a foga közül köszönt oda anyunak.

Anyu sietve bezárta utána az ajtót, a kulcsot a kötényébe dugta. Ez igen fontos dolog volt. Ha ugyanis becsöngetnek hozzánk, anyu nyomban kiszól, hogy egy kis türelmet kér, nem találja a kulcsot, velem pedig hangosan pörölni kezd, szid, mint a bokrot, azt kiabálja, hogy minden szál hajamat kitepi, ha még egyszer játszani merészelek a kulcsokkal és elhányom őket, én meg eközben böögök, izgalmamban-félelmemben valódi könnyeket ontok – amikor aztán a kulcsosomó megkerül (ott lapul persze anyu kötényének a zsebében), apu már kisurrant szépen a cselédszobába és bezárkózott.

Pintér bácsitól azonban nem kellett tartanunk. Tudott apu hazatéréséről, hiszen akkor éjszaka ő eresztette be a kapun, apu pedig feltétlenül megbízott benne. „Konok öreg szoci – mondogatta –, sosem árulna el.”

Ebben magam is biztos voltam, noha sejtelmem se volt róla, mit is jelenthet a szó: *szoci*. Bálványoztam Pintér bácsit, akárcsak a többi gyerek a házban. Talán azért, mert aligha létezett olyan mesterség a világon, amelyikhez ne konyított volna, vagy talán azért, mert mindig morcos volt és zord, s neki aztán nem kellett kiállania az udvar közepére a porolóhoz, és rekedtre ordítania magát, hogy „abbahagyni, büdös kölyök, azonnal abbahagyni a rajcsúrozást az emeleten, ez úri ház”, ahogy nagydarab, kövér felesége tette; ó, nem, neki csak meg kellett jelennie a házmesterlakás ajtajában, szája sarkában a füstölgő, messze búzló szivarjával, csak oda kellett állnia a küszöbre és horkantania kellett egyet: „na, csönd lesz ott fenn végre, he?” – s mi máris kezessé juhászodtunk és kullogtunk bűnbánó képpel haza.

Nem ismertem bátrabb, se gorombább embert nála. Még Fábry testvértől se gyulladt be, parádézhatott az tőle naphosszat a fekete egyenruhájában meg a tükörfényesre suvickolt csizmájában, örökösen a pisztolyát lóbálva; épp a minap, az egész ház füle hallatára, úgy leteremtette az udvar kellős közepén az untalan parancsolgatásai miatt, hogy Fábry testvér csak a száját tátogatta, s végül úgy elkotródott, mintha forró vízzel loccsantották volna nyakon.

Pedig Fábry testvértől – nap nap után tapasztalhattam – mindenki fél a házban, s aki csak összetalálkozik vele, széles mosollyal, nagy karlengetéssel üdvözlí. Ám Pintér bácsi még a kisujját se mozdítja. Sőt egyáltalán nem is köszön neki. Néha meg, amúgy merő véletlenségből, éppen akkor támad kedve egy-egy jókorát sercinteni, amikor megpillantja. Figyelmeztette is nemrég az egyik óvóhelyi sakkparti közben Benedek úr, a fogorvos, hogy nem valami okos dolog úton-útfélen ujjat húznia Fábry testvérral, mert még csúnyán megütheti a bokáját, de Pintér bácsi csak rágta a szivaracsonkját és a vállát vonogatta.

– Én egy kültelki jassz vagyok, doktor úr – vetette oda mogorván –, nem volt gyerekszobám.

Azzal még hozzá is tett valami olyan csúfat, hogy aki csak hallotta, belepirult...

– Szóval, bedugult a lefolyó – dörmögte az előszobában, s engem barátságatlanul végigmért. – Te meg mit lábatlankodsz itt, Laci?

– Gábor vagyok – méltatlankodtam, de rám dörrent.

– Az mindegy! A Laci se szebb név. Sétálj csak be a szobába, öcsipöcsi, vakarcs Jóska.

Mi mást tehettem volna, vérig sértve bementem. Még arról se voltam meggyőződve, hogy viccelődik-e. Talán csakugyan nem ismeri a nevemet. De az biztos, gondoltam, hogy nem a lefolyót jött megcsinálni. Akkora vakarcs még én se vagyok, hogy elhiggyem, fekete festék meg ilyen nagy rejtélyeskedés kell a lefolyójavításhoz.

Egész délelőtt a fürdőszobában szöszmötölt. Egyszer leordított Pintér néninek, hogy zárja el a vizet, később meg azt üvöltötte, hogy valamelyik átok kölyök kapja magát, de szaporán, és hozzon fel egy ólomcsövet a sufniából.

Mikor elkészönt, anyu kezébe nyomta az ólomcsövet. Dugja be emlékül a vitrinbe, mondta, majd szivarcsutkáját rágcsálva és dudorászva eltávozott. Anyu szerint pityókos volt, szerintem csupán bolondozott.

Én persze nyomban kilopakodtam a fürdőszobába. Az ablak nyitva állt, hogy a vastagon rákent fekete festék mielőbb megszáradjon. Kívül, a kiugró párkány fölött, az ablakfal mindkét oldalától vastag rúd futott keresztben. Azt eszkábálta a falba Pintér bácsi. És a rúdon, legnagyobb ámulatomra, két fogózkodó csüngött. Két közönséges bőrfogózkodó, amelyet a villamoson látni.

Pintér bácsi tényleg pityókos lehetett, gondoltam hűledezve.

Beszaladtam a szobába, és nevetve elújságotlam, amit láttam. Apu intett, hogy csöndesebben beszéljek, és a bajuszába mosolygott. Anyu nem mosolygott.

– Hideg futkos a hátamon, ha rá gondolok – mondta.

– Miért? – nevetett apu és rám kacsintott. – Prima kis rejtekhely. Ilyenre aztán álmába se gondolna senki, hát nem igaz?

Azt hittem, menten elájulok.

– Te... te oda ki akarsz állni? – hebegtem.

– Akar az ördög! – felelte vidáman. – De hátha valaki olyan toppan be egyszer, akinek nem kellene. – Egyszerre elkomolyodott. – Sosem lehet tudni...

– Újabban már a lakásokba is bemennek – sóhajtott fel anyu, és tudtam, hogy a nyilaskatonákra gondol, akik egyre többen nyüzsögnek az utcán, és akik örökösen igazoltatják az embereket, mert úgy látszik, ez a hóbertjük.

Jönnek a nyakukban himbálódzó géppisztolyokkal, a csikorgó csizmájukban, jönnek hencegő, kényelmes, nagy léptekkel, megállnak a hentes vagy a tejcsarnok előtt várakozó, hosszú sor mellett, és harsány hangon köszönnek:

– Szép jó napot, testvérek! No, hoci szaporán a cetlijeiket!

A sorban ilyenkor nagy ijedelem támad. Az emberek lázasan keresgélik az igazolványaikat. A nyilaskatonák meg szemlátomást roppantul élvezik, hogy annyira meg van ijedve tőlük mindenki. Lassan, komótosan böngészik a papirosokat.

És nem mindig elégszenek meg az igazolványokkal. Megesik, hogy egyik-másik bácsit kiszólítják a sorból, bevezetik a szomszéd ház kapuja alá. Az éppen a sárga csillagos ház, a kapuja előtt egy-két rendőr vagy nyilas őrködik. Amikor a társaik bekísérnek valakit a kapualjba, vigyorognak, és maguk is bemennek utánuk.

Egyszer egy kisfiút is becipeltek. Nem volt könnyű feladat, mert a kisfiú rúgott, karmolt, harapott, visított torkaszakadtából, a mamája pedig zokogva és sikoltozva próbálta kitépni a nyilaskatonák kezéből. Végül egy hatalmas szál nyilaskatona szelíden lefogta, és ami sehogy sem illett goromba arcához, szinte gügyögve mondogatta:

– Ne féljen, naccsága, ne legyen már úgy oda! Mi csak az igazságot akarjuk tudni, kérem. Ugye, meg tetszik érteni, drága naccsága?

A bömbölő kisfiút aztán csakugyan visszaadták neki, a goromba képű nyilas pedig kedélyesen szalutált:

– No ugye, drága naccsága, megmondtam, semmi baja nem lett az úrfi kis pöcsének.

Anyu kezébe kapaszkodtam, és csak néztem rá elszörnyedve. Éreztem, hogy lángol az arcom, és az járt a fejemben, ha engem is bevonzolnának oda, menten meghalnék szégyenemben.

De egyetlen nyilaskatonának se támadt még ilyen gondolata. Velünk szerencsére nem sokat törődnek. Belenéznek anyu irataiba, látják, hogy erdélyi, futólag végigmérnek mindkettőnket, azzal már tovább is állnak.

Csak az fordul elő néha, hogy kicsit elviccelődnek velem.

– Nagyra nőj, kis székely! – ütögetik meg a vállamat. – No, mondd szépen: kitartás!

Anyura sandítok, ő mosolyogva nógat:

– Mondjad csak, mondd bátran! Ne félj a bácsiktól...

Én pedig mondom: *kitartás!*, mondom, ahogy követelik, és ha kívánják, még a

karomat is magasra lendítem.

Dőlnek neveltükben. Paskolják, csipkedik az arcom, lekapják a sapkám, hogy barackot nyomhassanak a fejem búbjára, de bármint kedveskednek, bármennyire dicsérnek is, hogy milyen nekik való, helyre kis legény vagyok én, jól tudom, csak csúfot üznek belőlem, s alig bírom megállni, hogy el ne bögjem magam.

És ami a legjobban fáj, anyu mindezt elnézi, túri, engedi. Sőt maga is velük együtt mulat rajtam. Ha pedig utóbb szemrehányóan megkérdem, miért műveli ezt velem, ahelyett hogy inkább megvédene – vagy egyáltalán semmit se szól, vagy idegesen rám támad, hogy hallgassak, és legyen szíves nem előírni neki, hogy mit műveljen, és mit ne.

– Muszáj így tennie – mondta apu, amikor egy nap panaszkodtam erről. – Ha én volték ott helyette, nekem is így kéne tennem.

– De én tudom – bizonykodtam –, tudom, hogy anyu utalja a nyilaskatonákat. És azt is tudom, hogy amikor mosolyog rájuk, rajtam pedig nevet és karlendítésre biztat, akkor hazudik.

Apu komolyan pillantott rám.

– Úgy van, hazudik – bólintott. – De hát, gondold csak meg jól, hiszen okos fiú vagy! Mi történne, ha anyu így szólna hozzád: Ne mondd, kisfiam, ne mondd azt nekik, hogy kitartás, és ne lendíts arra a bohócköszöntésre se a karodat, mert ezek mind egy szálig kegyetlen, ostoba, gonosz emberek... Ugye, tudod, mi történne? Azon nyomban elhurcolnának mindkettőtöket. Azután idejönnének, felforgatnák a lakást, és persze engem is megtalálnának. A gonoszság ellen védekezni kell. Akár hazugsággal is, ha másképp nem lehet. És ilyenkor a hazugság, nem hazugság, ha érted, hogyan gondolom.

Igen, értettem. Azt hiszem, jól megértettem. Hazudni kell, hazudni körömszakadtáig! És letagadni még a csillagokat is az égről!

És hát nem csak én tettem így.

Egyik délelőtt alacsony, sovány ember jött szembe a Körúton. Kopottas kabátját állig begombolta, nagy kucsmát viselt.

Anyu meghökkenve állt meg.

– Günczler úr!

Csakugyan ő volt. Az utálatos, gazdag Günczler úr, aki oly sértőn és megvetően bánt anyuval, hogy azóta se bocsátottam meg neki.

– Günczler úr – suttogta anyu. – Én azt hittem, hogy ön...

De elakadt a szava, valami olyan iszonyatos rémülettel meredt ránk a rosszul öltözött sovány kis ember. Elfehédett, egész testében reszketni kezdett, s miközben a kezével suta elutasító mozdulatot tett, sipító, vékony gyerekhangon tört ki belőle:

– Kérem, ez tévedés...! Fatális tévedés...! Asszonyom, maga engem összetéveszt valakivel...

Felgyúrte a gallérját, és sietve, már-már futva továbbment.

Anyu tanácstalanul topogott nehéz szatyraival, szinte megszeppenten pillantott rám.

– Tévedtünk, Gabó – dünnyögte. – Tényleg nem ő volt az...

Tudtam, hogy nem mond igazat. Mi is megismertük Günczler urat, ő is megismert bennünket. Lám, hát ő is bujkál, gondoltam csöndes elégedettséggel. Milyen hatalmas, dúsgazdag úr volt, de most ugyanúgy bujkálnia kell, ahogy apunak! És hogy megijedt! Majdnem elájult attól, hogy ráismertünk!

Még mindig magam előtt láttam csúf, sovány arcát, amint eltorzul iszonyú rettegésében, és hirtelen összeszorult a torkom.

Vajon apunak is ennyire félnie kell mindenkitől?

Az éjszakák voltak a legnyomasztóbbak.

A rádiót sose kapcsoltuk ki, halkan búgott, zöld varázsszeme kísértetiesen villogott a sötétben. Esténként, magamhoz szorítva mackómat, mindig azzal aludtam el, hogy hamarosan úgyis fölkeltenek.

S valóban, csaknem minden éjjel arra riadtam, hogy anyu gyengéden rázogató és fölőbém hajolva, sürgetőleg suttozja:

– Ébredj! Ébredj! És öltözz hamar! Le kell mennünk.

A rádió pedig harsog a szobában.

– Figyelem! Légiveszély, Budapest, légiveszély! *Achtung! Achtung! Krokodilgros, Lichtspiele!*

És kint üvöltöttek a szirénák.

Apu persze nem jöhet le velünk az óvóhelyre. Kénytelen fent maradni a lakásban, és nemcsak a bombáktól kell tartania, hanem a nyilaskatonáktól is, akik légiriadó idején azonnal megjelennek. Előszólítják a házparancsnokot és Pintér bácsit, aztán velük együtt végigjárják az emeleteket, találomra felnyitvatnak egy-két lakást, hogy megnézzék, nem rejtőzik-e bennük valaki.

De hát maguk a légítámadások is éppen elég félelmetesek. Nem is igen merek arra gondolni, hogy mit érezhet apu odafönn. Borzasztó érzés lehet hallgatni a repülőgépek zúgását, a légvédelmi ágyúk dörgését, a bombarobbanásokat, és közben tudni, hogy teljesen védtelen, még csak egy emelet sincs a feje fölött, csupán a padlás.

Ő azonban csak tréfálózik rajta. A világért se vallaná be, hogy talán mégis fél, hanem azzal vigasztal: hiszen ismerem őt, milyen szórakozott, legtöbbször bizony úgy belefeledkezik egy-egy könyvbe, hogy fel sem tűnik neki a nagy égzengés, csihi-puhi odakint! Ezt nem egészen hiszem el neki, bár annyi bizonyos, hogy szórakozottságban aligha versengetne vele bárki is.

Emlékszem, Mikulás-este is megszólaltak a szirénák. Épp akkor kellett összekapnunk magunkat és sietni le a pincébe, amikor fölfedeztem, hogy az ablakba kitett cipőmben ott van már a piros cukros-zacskó és a szaloncukrokkal teliaggatott virgács. A pincében meg pokoli lárma volt, a gyerekek szörnyen izgultak a Mikulásért, néhányan még bögtek is, mert attól féltek, hogy valami baja esik a sűrű bombapotyogásban. Végül Pintér bácsi teremtett rendet, megnyugtatta minden gyereket, hogy a Mikulás a Podmaniczky utca sarkán álló ház pincéjében tartózkodik. A saját szemével látta, amikor két krampusz kíséretében bement oda.

Reggelig üldögéltünk az óvóhelyen.

Mire felmentünk, hűlt helye volt a sok-sok cukornak. Apu szórakozottságában utolsó szemig felfalta az egészet. Roppant mód szégyenkezett, és kérve kérte, hogy ne haragudjam rá. S ha eleinte haragudtam is, végül már muszáj volt kuncognom rajta, hogy milyen torkos, és milyen zavartan mentegetőzik: ő csak olvasott, olvasott, közben pedig bekapott egy-egy szemet, míg egyszer csak, maga sem érti, már üresen zizegett a zacskó.

Máskor a legféltettebb játékomat tette tönkre. Egy gyönyörű kis tűzoltóautót. Fel kellett húzni azt az autót, s amikor elindult, szirénázni kezdett, és a tetején egy piros lámpácska gyulladt ki. Keresztapától kaptam, és nem akadt a házban gyerek, aki ne

irigyelt volna érte, de alig néhányszor játszhattam csak vele, mert egyik légitámadás alatt apunak kedve szottyant rá, hogy elővegye és megvizsgálja. Persze elrontotta. Majd azzal, hogy megjavítja, szétszedte, de végül se megjavítani, se összerakni nem tudta. Sírtam mérgemben, ám ami megtörtént, megtörtént – azon már senki sem segíthetett. Anyu gyűjtötte aztán össze a tűzoltókocsi darabkáit, és kihajította a szemébe.

De lent a pincében, miközben hallgatom a dörrenéseket, egyfolytában arra gondolok, inkább egye meg apu az összes csokijaimat és szedje szét akár a legszebb játékomat is, csak baj ne élje.

Mert azok a robbanások még az óvóhelyen is rémítőek. Nem tudom megszokni, bármilyen régóta járunk is le már a pincébe, minden egyes dörrenésre összerázkódom, közelebb húzódok anyuhoz és szorongva pillantok rá. Ő fáradt kis grimaszokat vág, mintha rajtam is, önmagán is, egész helyzetünkön csak mulatna, hogy micsoda bolondul képtelen dolog is itt lenn, ebben a rosszul világított, penészes falú hodályban, egy dohos szalmazsákon gubbasztani, s rám is mosolyog, alsó ajkát picit előrebiggyesztve, és kifejező, eleven arcán ott lebeg valami fintorgó megbotránkozás ez ellen az illetlen, csúf tréfa ellen, amelyet velünk űznek – de nem tud becsapni, se megteveszteni, látom, hogy titokban ő is szorong, a homlokán könnyű veritek gyöngyözik.

Egyik nap, amikor kicsit odébb merészkedtem tőle, lecsaptak rám az ikrek. Egymás szavába vágva, lelkesen újságolták, hogy be szabad menni a mosókonyhába és a Rothmann-raktárba. A mosókonyha is, a Rothmann-raktár is balra nyílik a pincefolyosóról. Az óvóhely jobbra van. Ha a folyosón még tovább merészkedik az ember, a fordulón túl éri el Pintér bácsi titokzatos sufniját, majd a szenespincét. A mosókonyha nem éppen vonzó helyiség, küszöbét semmi pénzért át nem lépném, amióta azt hallottam, patkányok tanyáznak odabent. A Rothmann-raktára annál csábítóbb. A raktárt Rothmann úr használta, akinek nagy drogériája volt az udvarban. De át kellett költöznie a sárga csillagos házba, az üzletéből és a raktárból pedig mindent elvittek. A raktár most tele van üres hordókkal, ládákkal és demizsonokkal, amelyek között remekül lehet bújócskázni.

– Nem megyek sehova – feleltem mogorván az ikreknek.

Valamit észrevehettek rajtam, mert vihogni kezdtek.

– Bejeddél? Félsz a bombázástól? Te vagy az a híres hős csibész az iskolában?

Ez dühítő volt. Rádásul ott ácsorgóit a kis hülye Benedek gyerek, és ő is vihogott:

– Jaj, de dáva! Micsoda dáva!

Valami jó gorombát akartam mondani neki, de abban a pillanatban – mintha ránk szakadt volna a ház.

Fülsiketítő dőrej hallatszott.

A villany kialudt, majd felgyulladt, de csak pislákolva égett tovább.

Mindenki talpon volt és ordított rémületében.

Oltyán úr, a házparancsnok, magas hangon rikácsolt:

– Nyugalom! Csendet! Csak semmi pánik!

Az ikrek és a kis hülye Benedek gyerek torkuszakadtából bömböltek. Én dermedt voltam a félelemtől. Apu járt az eszemben.

– Fel kéne menni... – dadogtam anyunak, aki mellettem termett.

Csak a kezemet szorította meg, az arca hamuszürke volt.

Ekkor kicsapódott a vasajtó, Pintér bácsi jelent meg.

– Semmi baj – süvítette bele a lármába. – Nincs semmi baj! Nyughassanak már! Nem mi kaptuk...

Sapkája, arca, válla hófehér volt a ráhullott vakolattól. Dühösen bömbölt.

– A Szondi utca sarkán csapott be... Hát nem értik? – és prüszkölt mérgében.

Percekbe telt, míg ismét nyugalom lett. Kintről tompa szirénahangok szűrődtek be.

– Lefújták? – reménykedett valaki.

– Nem, ezek a tűzoltók – mondta Oltyán úr.

– Menjünk fel – könyörögtem anyunak csak egy percre...!

– Nem szabad. Nyugodj meg, kicsikém. Hallottad, a házunkat nem érte semmi baj.

Jankovics úr tűnt fel.

– Félsz? – kérdezte barátságosan, és letelepedett mellém.

Egy tábla csokit húzott elő a zsebéből, a kezembe nyomta.

– Ma van a születésnapom – hunyorgott. – Kérlek, fogyaszd el az egészségemre.

– Jó – bólogattam készségesen –, de előbb meg kell húzgálnom a füledet.

Megtörtént, anyu is gratulált neki, aztán hármásban megeszegettük a csokit.

– Az oroszok Csepel előtt állnak – mondta hirtelen Jankovics úr.

Senki sem ült a közelünkben, mégis körülkémlelt, hogy alattomban nem figyel-e valaki.

– Egy csendőr százados lesz a szomszédjuk – pillantott anyura. – Holnap vagy holnapután fog beköltözni.

Anyu rebbenéstelen szemmel nézett rá.

– Bárki legyen a szomszédunk, nincs félnivalónk tőle.

– Miért is lenne? – intett Jankovics úr. – De azért nem art előre tudni az ilyesmit. – Felállt, menni készült. – Sok élelmiszert kell beszerezni. Talán két hónapra valót is, ki tudja? Ha bármiben segíthetek, kérem, csak szóljon.

Azzal köszönt és elment. Anyu tűnődve nézett maga elé, szórakozottságában a köszönését sem viszonzta.

Még aznap elmentünk megnézni a bombatalálat helyét.

Valóban a Szondi utca sarkán álló házat érte találat, rémi szemben a Britannia Szállóval.

A négyemeletes házból alig maradt valami. Üszkös falak, leszakadt homlokzat – mint egy babaházba, be leheli li látni a lakásokba. Mindenütt vasgerendák meredeztek, és az egyik gerenda hegyén, akárha valaki odatűzte volna, egy virágmintás sezlon lógott ki a járda fölé, a harmadik emelet magasságában.

Fojtogató, kesernyés füst szállongott. A járdát elborította a törmelék. Sárga csillagosok lapátolták, néhány nyilaskatona üvöltve siettette őket.

Hirtelen anyu kezébe kellett kapaszkodnom.

A lapátolok között Steint pillantottam meg, és a mamáját. Stein is észrevett engem. Abbahagyta a lapátolást és rám nézett. Az arca csonttá-bórré soványodott, amióta nem láttam, de a szeme még nagyobb és még égőbb lett.

Dühös ordítás harsant. Az egyik fekete egyenruhás odaugrott hozzá, és az arcába sújtott.

– Jaj! – sikoltott fel Stein, és láttam, hanyatt zuhan a törmelékhalmozaton.

Anyu felnyalábolt, futva jöttünk el onnan.

A sarkon csukott, fekete teherautó állt. Némán vették körül az emberek. A romba dőlt ház kapuján halottakat húztak ki hordágyon. Csomagolópapírral takarták le őket,

csak a cipőjük látszott ki a papír alól.

Az egyik tűzoltó is odajött. Füstmarta, kormos arcából csak a szeme és a foga fehérlett elő.

– Beomlott az óvóhely – mondta –, mind odalettek.

Egy testes asszonyosság felzokogott.

– Az átkozottak! – és öklét rázta a lapátolok felé. – Jaj, ezek az átkozott zsidók! Valamennyiünket megölnék miattuk...!

Én nem néztem oda. Nem volt bátorságom odanézni. Újból Stein jelent meg előttem, ahogy elzuhanni láttam a törmelékkupacon, és rogyadozni kezdett a lábam.

Meghalt, gondoltam. Egészen biztos, hogy ő is meghalt...

Csak a kapunkból mertem visszapillantani a lerombolt ház felé. Még mindig sűrű füst gomolygott fölötte, és csonka, csupasz falai ijesztően meredeztek a szürkületben.

Otthon zokogva meséltem el apunak, hogy mi történt Steinnel. Apu a fejemet simogatta és szomorúan mosolygott:

– Ne félj, te butácska, ne félj! Neked semmitől nem kell félned.

Két nappal később – éppen azon a napon, amikor leesett az első hó – beköltözött szomszédunkba a csendőr százados.

Katonák cipelték bőröndjeit a lifttől, ő maga cigarettázva haladt mögöttük. Sovány, szemüveges ember volt, ráncos arcú, s mert sapkáját a kezében tartotta, azt is láttam, hogy a haja őszes, és a homloka felett kopaszodik.

Kint álldogáltam a folyosón, a havazást bámultam. A százados eljött mellettem és rám mosolygott. Feltűnt, hogy az ajka keskeny, szinte vértelen, s hogy az arca, melyet pirosra csípett a hideg, mulatságosan hegyes és előreugró. Korántsem látszott ijesztőnek vagy gonosznak, olyan embernek, akitől különösen félni kell, pedig anyu erre készített elő, amióta Jankovics úrtól értesültünk a jöttéről.

Nem, állapítottam meg magamban, ez a bácsi semmiben se hasonlít a többi csendőrré. Mert ahány csendőrt csak láttam, mind goromba arcú volt, vastag bajszú, a beszédük meg úgy recsegett-ropogott, hogy bármit mondtak is, csak magától a hangjuktól félelem szállta meg az embert.

Ez a csendőr halkán, szinte hízelkedve mondta:

– Szervusz, kislegény! Hát szomszédok leszünk? Üdvözlöm a szüléidét, fiacskám.

– Kezét csókolom – köszöntem én is, ahogy illett, de rögtön lehajtottam a fejemet.

– Nekem csak mamám van, bácsi. Az apukám meghalt.

Odapillantott az ajtókon sárgálló réztáblára, megnézte anyu nevét és felsóhajtott.

– Ó, te szegényke!... – s hűvös, valószínűtlenül hosszú ujjával megcirógatta az arcomat. – Hány éves vagy, mondd?

– Hat – feleltem, és fontosnak tartottam rögtön hozzábiggyeszteni: – Hat múltam.

– Ez igen – mosolygott rám ismét –, már el is múltál! Derék! El ne felejtsd, kérlek, átadni kézsókomat az édesanyádnak.

Bólintottam, hogy semmi szín alatt el nem felejem, és tetszett, hogy ilyen komolyan beszél velem – úgy, akár egy felnőttel.

Fábry testvér jött a gangon, a hátsó lépcsőház felől, a fekete egyenruhájában, lakkcsizmájában, mögötte meg Pintér bácsi sofőrsapkában, félbundában, szokás szerint valami szivarvéget rágcsálva, és a kezében a lakáskulcsot csörgette. Fábry testvér összevágta a csizmája sarkát, hogy csak úgy csattant, és előre döntött felsőtesttel,

magasra lendített karral harsogta:

– Kitartás! Jelentkezem, százados testvér!

Pintér bácsi kiköpte a bagót a szájából, és rám mordult:

– Mit ténferegsz itt, vakarcs? Eridj haza, Ferkó, mert lefagy a fütyülöd!

Szerettem volna hasba rúgni, hogy így megszegyenít az új szomszédunk előtt, de az csak mosolygott.

– Sebaj, kisöreg – és vigasztalóan ismét megcirógatta az arcomat. – Majd elbeszélgetünk legközelebb.

Azzal mindannyian bementek a lakásba.

Apu udvari szobánk függönye mögül nézte végig a felvonulást. Cigarettazott, az arca egykedvű volt.

– Ez se lesz sokáig a szomszédunk. Legfeljebb újévig, addig meg már féllábon is kihúzzuk.

Anyu lemondó kis fintort vágott, de nem vitakozott vele.

– Kellemeőbb szomszédot is el tudnék képzelni. – Mindössze ennyit mondott.

Tudtam, ő nemigen hisz apu újévi reménykedésében, és inkább Elek bácsinak ad igazat, aki szerint több hónapos, hosszú ostrom lesz, és hát keresztapa csak-csak jobban ért hozzá, gondoltam, hiszen katona, ha egyenruhát már nem is visel.

– Lehetetlen – bizonygatta apunak épp a napokban –, merő képtelenség, hogy menetből indítsák meg a támadást. Nem fognak fejjel rohanni a falnak... – és olyasmiket mondott, hogy leharcolt csapatok, elnyúlt utánpótlásvonalak, meg hogy feltöltött *eszes* hadosztályok, jól tagolt, nagy mélységű védelem.

Nem sokat értettem belőle, csupán annyit, hogy messze még, nagyon messze az orosz támadás kezdete.

– Átkarolják és ostromgyűrűbe zárják a várost – magyarázta keresztapa –, friss hadosztályokat dobnak át ide, de azokat még fel kell készíteni az ostromra és csatarendbe kell állítani. Csak ezután kezdhetik meg magának az ostromnak a tüzérségi előkészítését. És ez még legalább hat hét.

– De hiszen addig valamennyien elpusztulunk – suttogta anyu valahonnan a szoba mélyéről, a félhomályból, talán a kályha mellől.

Keresztapa hallgatott néhány pillanatig.

– Nem áttatlak, Magdus, fel kell készülnünk a legrosszabbra. Ezek a gyilkosok nem fogják megadni magukat, mert jól tudják, mire számíthatnak. Az utolsó töltényig harcolnak majd. És hát, ami az oroszokat illeti... a maguk szempontjából tökéletesen igazuk van. Miért véreztetnék feleslegesen utcai harcokban a katonáikat, amikor szétbombázzhatják, kiéheztethetik, porrá ágyúzhatják ezt a várost?

Ám mondhatott bármit, apu mindegyre a fejét rázta.

– Nem, nem – hajtogatta –, tévedsz, Elek! Újévkor bent lesznek a városban, sőt talán már itt, a Körúton. Érzem, tudom... biztos vagyok benne!

– Érzed, tudod... biztos vagy benne! – Keresztapa ingerülten nevetett. – Holott csak konok vagy, és ámítod magad. Értsd meg végre-valahára: ez a város most egy hatalmas erőd! Csak a pesti oldalon ötezer háztömböt kell elfoglalni. És mit gondolsz? Egyik napról a másikra sikerülhet? Mire való, mondd, illúziókban ringatóznod?

Megint össze fognak veszni, gondoltam búsan, s már kullogtam is át minden felszólítás nélkül a másik szobába. Mert mindig oda zavarnak be, ha összekülönböznek valamin. És minden alkalommal összekülönböznek, valahányszor csak keresztapa

látogatóba jön.

– Milyen igaza volt Eleknek! – jegyezte meg most anyu. – Mennyire igaza, amikor folyton csak unszolt bennünket, hogy egyetlen napot se késsünk azzal a búvóhellyel!

Ott álltunk mindhárman a függöny mögött és figyeltük, amint új szomszédunk kíséri a gangra Fábry testvért, aki nagy bokacsattogatások és karlendítések közepette búcsúzott el, majd dongó lépteivel eldübörgött. A százados cigarettára gyújtott. Egy darabig ő is a havazást nézte, aztán végigpillantott a folyosó hosszán, és láttuk, hogy tekintete megakad s elidőzik az ablakunkon.

– Gondolod, hogy át fog jönni? – kérdezte apu.

– Nem tudom – felelte alig mozduló szájjal anyu, és az arca dermedtté vált aggodalmában. – De mától kezdve óvatosabbnak kell lennünk, még annál is óvatosabbnak, mint eddig voltunk.

Este Pintér bácsi is erre figyelmeztetett bennünket. Közvetlenül az elsötétítés után, valami javítás ürügyén jött fel, és legalább olyan nyugtalannak látszott, mint anyu.

– Csak vigyázni, nagyon vigyázni! – hajtogatta. – Ezentúl állandóan résen kell lenniük! Ritka egy komisz fráter ez a százados.

Csodálkoztam rajta. És csalódást éreztem. Hát félne a századostól? Ő, aki senkitől, még Fábry testvértől meg a többi fekete egyenruhásoktól se fél?

Kiábrándító volt látnom, hogy igenis fél. Hogy titkolni se próbálja, mennyire fél az új szomszédunktól. Ráadásul nem értettem az okát. Én egészen másnak találtam a századost, mint amilyenek ő festette le.

Még elmenőben, az előszobában is kettőzött óvatosságra intette anyut, és gondterhelten dörmögött:

– Valahogy kutya rossz előérzetem van. Mérget mernék venni rá, hogy előbb-utóbb beállít ide szaglászni.

– Nem szabad hinni Pintér bácsinak, nem mondott igazat -jelentettem ki elszántan, mikor visszamentünk a szobába. – Ez a százados bácsi nem komisz, nem kell félni tőle. Nagyon is kedves ember. Én már beszélgettem vele.

Apu meglepetten kapta rám a tekintetét – az ablakból nem láthatta a társalgásunkat –, de nem szólt. Ám anyunak a lélegzete is elállt.

– Mit mondtál? – kérdezte lassan. – Beszélgettél vele? Hát nem megtiltottam, hogy idegenekkel kettesben beszéljess?!

– Ezzel a bácsival máskor is fogok beszélgetni – dacoskodtam. – Tudom, hogy jó ember. Látom rajta. Pintér bácsi pedig csak hazudozik, mert fél tőle. De én nem félek. Nincs miért.

Anyu hirtelen odalépett hozzám, és lekent egy jókora pofont.

– Megörültél? – kiáltott fel apu, és odaugrott elé, lefogta a kezét.

De anyu csak lihegett, magából kikelve egyre csak engem nézett, a szeme pedig úgy sütött és parázslóit, hogy sírni se, mukkanni se mertem, bármint égett is az arcom a pofontól.

– Te kis hülye... – suttozta megbicsakló hangon. Te... szerencsétlen kis hülye!... – Felzokogott és kirohant a szobából.

Apu a térdére ültetett, és kis köröket kezdett az arcomra rajzolni. Oda, ahol a pofon helye égett.

– Semmi baj – mondta vigasztalóan. – De azt meg kell ígéred, hogy máskor nem teszel ilyet. Veszélyes dolog ám efféle bácsikkal szóba elegyednie egy kisfiúnak, akire

ekkor a titkot bízták, és aki ezt a titkot ilyen hűségesen megőrizte eddig.

Hálásan pillantottam rá, annyira jólesett.

– De tényleg, apu... – motyogtam. – Hidd el, apu... Ez a bácsi igazán kedves és jó ember, nem kell félni tőle...

Figyelmesen nézett rám.

– Ugye, tudod – kérdezte – hogy engem csendőrök őriztek abban a táborban, ahol voltam? És hogy megszöknöm is tőlük kellett?

Bólogattam, hogy tudom, persze hogy tudom, hogyan tudnám – mégis egyre csak erősködtem.

– Ez a bácsi nem olyan, mint a többi csendőr. Egészen más. Ez a bácsi nem gonosz. Biztos, hogy nem az. És nem is goromba meg kiabálás... Jó csendőr talán nincsen?

– Nincsen – mondta apu szelíden. – Nincs jó csendőr. Különösen most nincs. És ez a te bácsid ráadásul tábori csendőr. A tábori csendőröknek pedig az a dolguk, hogy elfogják vagy egyenesen agyonlőjék a menekülőket, a bujkálókat meg a szökevényeket. Semmivel se jobbak a nyilasoknál. Így hát ez a bácsi, aki se nem goromba, se nem kiabálás, és aki a te szemedben egyáltalán nem látszik gonosznak, ha megtudná, hogy itt rejtőzködöm, bizony ugyanúgy elfogna és elvitetne, mint azok, akik gorombák, kiabálósak, és akiket te is gonosznak tartasz.

Egy pillantra felidéződött előttem a belvárosi légópince meg a ballonkabátos ember alakja, akit vadul ütnek és elhurcolnak – de valóban csak egy pillanatra.

Nem hagytam meggyőzni magam, nem tudom, mi szállt meg. Talán csak az, hogy olyan jó lett volna végre bízni valakiben, hinni abban, hogy akad egy idegen, aki mellettünk áll, esetleg még segít is rajtunk. És annyit már én is tudtam, hogy egy csendőr százados igen nagy hatalom. Ha a pártunkat fogná, többé senkitől se kéne tartanunk.

Apu türelmes maradt, nem haragudott meg a csökönységemért. Csak a fejét csóválta.

– Ejnye – hümmögött –, de kötöd az ebet a karóhoz! De megkutyáltad magad! – s akkor már neveltünk mind a ketten, annyira faramuci-mulatságosan hangzott ez a szájából, és amit egy alamuszi szemvillanással hozzátett, nemkülönben: – Amde most jön a kutyára dér!

Rögtön kitaláltam, mi következik. Most majd hasba bök az ujjával, s azzal kezdetét veszi szokásos hancúrozásunk – fél perccel később már összegabalyodva hempergünk a szőnyegen, ő bökdös, csiklandoz, ahol ér, én meg fulladozom a kacagástól és foggalkörömmel védekezem.

Erre napjában legalább egyszer feltétlenül sor kerül. Még anyutól sem engedjük zavartatni magunkat. Benyit szegény feje, tehetetlenül szemléli az ádáz viadalt, éppen főz, vagy tésztát gyúr és csupa liszt a keze, nem tud közbeavatkozni. Csak az ajtóból rimánkodik, hogy legyen eszünk, ne forgassuk fel fenekestül a lakást. De maga is látja, hogy falra hányt borsó minden szava, s végül beletörődve legyint és visszamegy a konyhába.

Ha nem kellene örökösen félni és rettegni, gondoltam nemegyszer, milyen pompás is lenne így az életünk!

Eltelt két-három nap, de a századosnak színét se láttuk. A szomszéd lakás mintha továbbra is üresen állt volna. Lám, gondoltam kajánul, mégiscsak tévedett Pintér bácsi!

Kész szerencse, hogy nem vette be azt a mérget, amiről beszélt!

Anyu nyugtalansága azonban mit sem csillapodott. Sőt, nőttön-nőtt. Reggeltől estig idegeskedett, kiabált, kifogásolt – egyszóval mindenbe belekötött, hogy pörölhessen és szidhasson, s olyan semmiségekért is megbüntetett, amelyekért máskor rám se szólt volna. Azt pedig nem engedte meg többé, hogy egyedül menjek ki a folyosóra ücsörögni és bámészkodni egy kicsit.

De akármilyen izgalomban volt is, a százados nem mutatkozott. Pedig lassacskán már nemcsak várta, de valósággal kívánta, sóvárogta a látogatását, siettetni szerette volna. Mert attól a hitétől, hogy előbb-utóbb igenis átlátogat hozzánk – sehogy se lehetett eltántorítani.

– Csak jönne már, jönne! – fakadt ki egyszer. – Esnénk túl rajta minél előbb!

Aput kevésbé izgatta a dolog.

– Talán csak rémlátás az egész – próbálta csillapítani.

– Rémlátás, vaklárma... Mi a fenének szimatolna itt? Semmi okot nem adtunk rá.

– Nem, nem! – kötötte meg magát anyu és csak azt hajtogatta : – Jönni fog, jönni, tudom! És váratlanul állít majd be. Épp olyankor, amikor a legkevésbé számítunk rá...

Nem hisz nekem, berzenkedtem magamban. Pedig egy szép napon úgyis kiderül, hogy ez a százados bácsi kedves és jó ember, akitől nincs egy csepp félnivalónk se.

Apu fölfigyelt a durcás képemre és rám mosolygott.

– No gyere – mondta –, gyere, tanuljunk!

Mert nemcsak játékból meg hancúrozásból álltak a napjaink. Apu írni tanított, olvasni és számolni. És anyunál, de még Kálmán bácsinál is türelmesebb volt hozzám. Ha valamit nem értettem, akár tízszer-hússzor is elmagyarázta. Ha pedig elégedett volt, egy szép képet rajzolt jutalmul, melyet kirajzszögezhettem a szekrényemre.

Egy ilyen alkalommal megkérdeztem, hogy miért csak betűs leveleket küldött az utóbbi hónapokban, miért nem rittyentett oda a levelezőlapokra néha egy-egy vidám kis rajzot is.

Rám csodálkozott.

– Milyen levelekről beszélsz? Tavasz óta nem írtam neked. Hiszen tudod, hogy nem írhattam. A válasz miatt...

Nyeltem egyet, fülig vörösödve hajtottam le a fejem.

Emilke bácsi is becsapott, gondoltam.

Hallgattam a dologról, pedig nagyon haragudtam Emilke bácsira. Igaz, hogy jót akart, bátorítani akart, de mégiscsak csúnyán rászedett. És Vilma is benne volt a hazugságban... Csupán azzal vigasztalódhattam, hogy többé senki se szedhetne rá. Már magam is ki tudnám betűzni apu leveleit.

Könnyen tanultam, főleg az olvasásban haladtam szépen. Apu lassanként nem győzött elegendő jutalomképet rajzolni.

Egyszer egy repülőgépet rajzolt. Vártam, hogy odapingálja a gép farkára a piros-fehér-zöld színeket, de gondolt egyet és bámulatomra, ötágú csillagot rajzolt rá, amelyet pirossal befestett.

– Ez egy orosz repülőgép – mondta.

Idegenkedve néztem a rajzot.

– Nem szeretem az orosz repülőgépeket.

– Miért? – kérdezte.

– Azért, mert bombáznak minket, és sok ember meghal. Még gyerekek is.

Fölemelte a rajzot, fél szemét behunyva vizsgálta.

– Először mi bombáztuk őket – szólalt meg csendesen. Talán nem tudtad? Német és magyar repülőgépek szálltak oda, hogy lerombolják a városaikat meg a falvaikat. És ott is élnek gyerekek...

Feszengtem, ilyenkor mindig kényelmetlenül éreztem magam. Ha a németekről mondott rosszat, fikarcnyit se zavart, de ha a magyarokat is belekeverte, az bántott. Néha egészen úgy beszélt a magyarokról, mintha nem szeretné őket.

Ezt óvatosan ki is böktem.

Mosolygott.

– Miket nem gondolsz? Hiszen mi magunk is magyarok vagyunk. Más kérdés, hogy vannak olyan magyarok, akiket valóban nem szeretek, ők azok, akik elhurcoltak, és akiktől félnem és bujkálnom kell.

Mondhattam volna, hogy ezeket a magyarokat persze én se szeretem, de csodálkozásomra azon kaptam magam, hogy dac és lázongás ágaskodik bennem.

– Az oroszoktól is félni kell – mormogtam. – Ott rossz dolguk van a gyerekeknek. Elszedik őket a szüleiktől, és munkára viszik őket. Gyárakba meg bányákba. Sose játszhatnak, egész nap csak dolgozniuk kell, de még enni se kapnak rendesen. Mindig éhesek, és rongyos ruhában járnak, mint a koldusok.

Apu letette a rajzot, és rám függesztette a tekintetét.

– Ezt az óvodában hallottad?

– Igen – bólintottam –, Fräulein Elsa sokat mesélt erről. –, Fräulein Gerda pedig azt mondta, hogy a németeknek meg nekünk azért kellett Oroszországba menni harcolni, mert ott élnek a leggonoszabb emberek a világon, és nem szabad megengedni, hogy ők győzzenek a háborúban, mert ha ők győznének, akkor nálunk is minden gyerek árva lenne, éhezne és rongyos ruhában járna, a felnőtteket meg elvinnék Szibériába, ahol örökké hó van és jeges hideg, amitől mindenki megfagy. És még azt is mondta Fräulein Gerda – fejeztem be egyszuszra –, hogy aki azt akarja, hogy az oroszok győzzenek, az ugyanolyan gonosz ember, mint ők, és százszor is megérdemli, hogy a rendőrök elfogják és örök életére bezárják a dutyiba.

– Te kis ostoba! – tört ki hirtelen haraggal apu. – Hát neked minden aljasságot be lehet mesélni?

Sovány arcában izzott a szeme.

Úgy megijedtem tőle, hogy majdnem sírva fakadtam.

Miért is beszéltem neki erről? Jaj, nem lett volna szabad!

Hiszen tudhattam: valahányszor anyu hozott haza effajta híreket, amelyeket sorban állás közben vagy az óvóhelyen hallott, s amelyek mindig arról szóltak, hogy ahová az oroszok bevonulnak, legyilkolják a férfiakat, a nőket meg a gyerekeket pedig magukkal hurcolják rabszolgamunkára, apu tombolt dühében, s mivel kiabálni nem kiabálhatott, anyu arcába hajolva suttozta: „És te elhiszed? Hitelt adsz ezeknek a tébolyult, ocsmány rémhíreknek?” Olyan volt ilyenkor, mint egy sosem látott, ismeretlen ember.

Féltem tőle, ha ilyenek láttam.

De amilyen hirtelen lobbant fel, olyan hirtelen hunyt is ki a haragja. Kinyújtott kezével megérintette az arcomat és engesztelően rám mosolygott.

– Jól van, no – dörmögte már zavartan, szinte bűnbánóan, – ne haragudj, hogy így rád förmedtem. De azt hittem, már rég elfejtetted az óvodai boszorkányokat, meg a hazugságaikat.

Figyelmesen pillantott rám, és szelíden beszélni kezdett.

– Amit most hallani fogsz tőlem, azt egyelőre éppúgy titokban kell tartanod, mint sok más egyebet... Engem, ugye, nem tartasz gonosz embernek? Márpedig én igenis azt akarom, hogy az oroszok győzzenek. Nekünk nem tőlük, hanem a németektől kell félnünk. És bármilyen szomorú dolog, magyaroktól is. Ugye, különös? Olyanoktól kell félnünk, akikkel egy nyelven beszélünk. Akikkel egy városban vagy éppen egy házban lakunk. Akik a szomszédaink, az ismerőseink. Az oroszoktól pedig, akik közül még soha egyet se láttunk, azt reméljük, hogy elfoglalják a várost és kiűzik innen a gonoszságot. Ha nem sikerülne nekik, vagy túi sokáig késlekednének, mind a hárman elpusztulnánk. De ha végre már itt lesznek, akkor nekem nem kell bujkálnom többé, te újra Novák Gábor leszel, és anyu újra a feleségem. Érted?

– Nem értem, apu – vallottam be szomorúan. – De tudom, hogy értenem kell.

Megcsókolt, ő is elszomorodott.

– Nem is könnyű megérteni. Igazad van.

Ismét fölemelte a rajzot, elnézegettük a csillagot a repülőgép farkán.

– És nagypapa miért nem szereti az oroszokat? – kérdeztem óvatosan. – Miért beszél mindig olyan szörnyűségeket róluk?

Egykedvűen rándította meg a vállát.

– Azért, mert öreg egy kicsit, és mert egy kicsit... buta.

– Keresztapa se szereti őket – dünnyögtem.

Erre már nem felelt. Újabban neheztelt Elek bácsira, ezt gyakran észrevettem, még a neve hallatára is elkomorodott.

Ha keresztapa eljött hozzánk (és alig múlt el egy nap, hogy fel ne ugrott volna), holtbiztosan összevesztek valamin. Bármiről kezdtek is beszélgetni, fojtott szóváltás, ingerült egyet nem értés lett a vége.

Néha egészen apró-cseprő dolgokon is összezördültek, mint legutóbb, amikor keresztapa néhány könyvet hozott, mert apunak lassan már elfogyott az otthoni olvasnivalója.

– Ilyen vacakot a kezembe se veszek – háborgott apu, ezeket tartsd meg magadnak!

– Herczeg Ferenc nem vacak – méltatlankodott keresztapa.

De ez egyszer abbamaradt a vitájuk, mert történetesen én is ott voltam, és kíváncsian megkérdeztem, hogy arról a Herczeg Ferencről beszélnek-e, aki úriszabó az első emeleten, és annyira bandzsít, hogy teljesen keresztben áll a szeme.

Rám meredtek és kitört belőlük a nevetés. És aznap egész este olyan nagy barátságban voltak, mint már régóta nem.

Ezekben a napokban nagypapa is gyakran megfordult nálunk. Mindig teli szatyrokkal jött, zsírt, lisztet, babot, lencsét hozott, még cukrot is, amit pedig már jegyre is alig lehetett kapni. Anyu mindent gondosan elraktározott a kamrában; úgy vettem észre, komolyan megfogadta Jankovics úr tanácsát.

Nagypapa legszívesebben velem töltötte az idejét.

Behúzódtunk a meleg kályha mellé, a sarokba, ahol mindig félhomály derengett, ő egy puha zsámolyon ült, én a kissámlimon, és hallgattam kissé éneklő, zsongító hangját, amint arról mesélt, mint is telnek a napjaik mostanában, és mi minden történik arra feléjük, kint a város szélén. Nagypapáról érdeklődtem, Ákos bácsiról, Janiról meg sorra a többi ismerősről és a többi gyerekről (egyedül Münczről nem mertem kérdezni), ő pedig mindegyikükről elmondott egy-egy jellemző, vidám kis történetet, melyekkel

szívből megnevettetett. Csak Ljuben bácsi neve hallatára felhősödött el az arca.

– Ljuben bácsi eltűnt – sóhajtott fel. – Elvitték a nyilasok. Azóta senki se tud róla.

Borzongva meredtem rá. Szólni se bírtam. Még egy olyan hatalmas, erős embert is, egy olyan óriást, mint Ljuben bácsi, csak úgy elvihetnek? Hát mennyire kell akkor aput féltetni?

Máskor a bombázásokról beszélt. Elmondta, hogy a környéküket különösen komiszul bombázzák, mert a töltésen túl ott a gyártelep, ahol fegyvereket készítenek. Eszembe jutott a homokbunker az udvarukban, ahová egyszer-kétszer én is lemerészkedtem, és szorongva faggattam, hogy szerinte elég erős-e annak a bunkernek a teteje, és hogy ő nem fél-e, amikor le kell oda menniük.

– Miért éppen miránk esne a bomba? – mosolygott, és a lejét rázta. – Nem félek, Borka. Sose félek, kisunokám. Ilyen a természetem.

S arról kezdett beszélni, hogy amikor légiriadóra szólítanak a szirénák, általában le se megy a bunkerbe. Inkább odaáll a ház falához, az eresz alá, és nézi a repülőgépeket, a fényszórók pászmáját meg a levegőben szétpukkanó lövedékeket. Olyan az egész, mint valami cifra tűzijáték,

A Sztálin-gyertyák a legszebbek – mesélte. – Képzeld csak magad elé, Borka! Egyszerre fellobban a koromsötét égen egy fényes csillag, csóvát vet, beragyogja a környéket, és azután lassan-lassan le hull. És néha úgy látod, hogy száz és száz ilyen csillag gyűl ki, nappali fényben tündököl az éjszaka, a házak, a fák, a földek, az egész vidék, és körös-körül, ameddig csak ellátsz, vörös, vérvörös az ég alja.

Olyan szépnek festette le a látványt, hogy szinte sajnálni kezdtem, amiért sose láthatom.

– Mi az a Sztálin-gyertya? – kíváncsiskodtam.

– Magam se tudom pontosan – felelte. – Talán... valami bomba. Amikor szétpukkan, olyan színe van, mint az orgonavirágnak.

Azt is elmagyarázta, hogy ezeket a különös bombákat vagy micsodákat az orosz vezérről nevezték el Sztálin-gyertyának. De még azt is tudta, hogy az orosz vezérnek nagy bajusza van, akár Ljuben bácsinak, a bolgár kertésznek, és örökké csizmában jár. Csak ámultam, mi mindent tud.

Meglepett, hogy nagyapával és Ákos bácsival ellentétben, ő egy szikrát se tartotta rossznak az oroszokat.

– Csak olyan emberek ők is, mint mi vagyunk – mondta. – Ismertem én orosz, Borka, nem is egyet. Még az első háborúból, amikor anyád még akkorácska se volt, mint most te. A mi falunkban sok orosz, őriztek. Foglyok voltak mind egy szálig. Hatalmas, erős emberek. Rájuk néztél és megijedtél. Majd mindegyik ágrólszakadt volt, nagy szakállú, torzonborz, akár az ördög. De aztán megláttad a szemüket... Jó szemük volt. Én ezt tudom. Ismerem az emberek szemét, Borka. Fájdalmas, jó szemük volt, és olyan gyerekszemük, mint a tied. – Felsóhajtott és megcsóválta a fejét. – Én mondom, Borka, mind bolond ember, aki rosszat mond rájuk. És hogy énekeltek! Istenem, de gyönyörűséges is volt az! Sose hallottam még úgy énekelni, az az énekszó még ma is a fülemben cseng... Szép, szomorú nóták voltak egytől egyig. Aki csak hallotta, úgy érezte, meghasad a szíve...

Csendesen mosolygott maga elé, mint aki valami nagyon szépre emlékezik. De azután elszomorodott.

– Csak hát, a jóistent ne bántanák! Hiszen nem tett az nekik semmi rosszat.

– Azt is tudod, hogy miért bántják a jóistent?

A fejét rázta.

– Nem, látod, ezt nem tudom. Talán nem is igaz egy szó se belőle. Talán csak ráfogás. Mert hiszen ők azt akarják, hogy mindenki egyformán éljen ezen a világon. Hogy ne legyen szegény és gazdag, legyen mindenki egyforma. Szóval, egyenlőséget akarnak, no. Jó életet minden embernek. Ez ám igen-igen szép dolog, Borka! De hát, a jóisten is ugyanezt akarja. Krisztus urunk is ezt akarta, ezt bizony, szegény feje... és egyre csak csóváltatta a fejét, mint aki nagyon csodálkozik, és semmit sem ért az egészből, s tompa fényű szemében bánat ült.

Az óvóhelyen másképp beszéltek az oroszokról. Egyre többet beszéltek róluk, és egyre nagyobb haraggal. Olyan volt minden egyes szavuk, mintha Fräulein Elsa mondta volna.

Egyszer váratlan dolog történt. Oltyán úr éppen arról mesélt, amit előző nap hallott, hogy az egyik faluban az oroszok részeg dühükben minden teremtett lelket legyilkoltak, és még az aggoknak meg a pólyásoknak se kegyelmeztek. Mindezt olyan részletesen és rémületesen adta elő, mintha maga is ott lett volna.

A pincében halálos csend volt, mindenki elborzadva hallgatott.

Ekkor megszólalt Pelikán úr, a zenész.

– Bocsásson meg – mondta udvariasan, a torkát köszörülve –, bocsásson meg, Oltyán úr, de ezt én, kérem szépen, nem tudom elhinni – és az ölében tartott fekete hegedűtököt, amelyet minden alkalommal lehozott magával, nagy zavarában a két karjára fektette, s úgy nyújtotta a házparancsnok felé, mintha át akarná adni neki. – Kérem szépen, nem hiszem, hogy ez a történet igaz volna.

Mint amikor egy néma megszólal, olyan elképedve bámult rá mindenki. Pelikán urat kelekótyának tartották a házban, afféle magának való, csöndes bolondnak, aki nem sok vizet zavar. A pincében is örökké egymagában üldögélt, féltett hegedűjét szorongatva, és időnként halványan, bensőségesen elmosolyodott, mintha magában beszélgetne.

Most általános volt a megütközés, hogy az oroszok védelmére kell.

– De Pelikán úr – szólalt meg sértődötten egy hölgy –, nem is értem, hogy mondhat ilyeneket! Egy ilyen finom művészember...

– Úgy van – helyeselt Benedek úr, a fogorvos –, teljesen igaz. Ön nem erre a világra való ember, Pelikán úr, ön nem értheti, mi fenyeget most bennünket. Maga a barbárság áll a kapuink előtt.

– Majd ha magát is felkötik az első lámpavasra az oroszai, akkor mentegesse őket! – tódította hozzá Oltyán úr.

Pelikán úr szelíden ingatta a fejét.

– Én nem félek, kérem szépen. Nem hiszek abban a falusi rémhistóriában se, már ne is haragudjék, Oltyán úr, amelyet elbeszéltek nekünk.

– Azt állítja, hogy hazudok? – Oltyán úr elzöldült mérgében. – Vigyázzon a szájára!

Pelikán úr hosszú, vörösesszőke haját simogatta, és tétován mosolygott.

– Én csak feltételeztem, hogy bizonyára téved...

– Én nem szoktam tévedni – üvöltötte Oltyán úr. – Ezt jegyezze meg magának!

Jankovics úr hangját hallottam; valamelyik boltív homályában ülhetett.

– Tévedni csak az isten nem szokott, Oltyán úr. Ön pedig, ne feledje, nem isten, csak egy házparancsnok.

– Ezek egy húron pendülnek – szólt oda Schmidt úr a fogorvosnak, de úgy, hogy mindenki hallja. – Világos! Az egyik cselák, a másik rác.

Erre már Pintér bácsi is felütötte a fejét a sakktábláról.

– Maga meg sváb, tisztelt úr.

– Mit akar ezzel mondani? – kérdezte Schmidt úr, és fenyegetően felállt.

Pintér bácsi lépett az egyik figurával, oda se nézett rá, csak a vállát vonogatta.

– Semmit. Csak azt, hogy maga sváb.

– Majd gondoskodom én mindkettőjükről! – ordított Oltyán úr. – Csak védjék itt az orosz, és piszkolják a magyar embert!

Addig ordított, amíg bele nem fáradt.

Jankovics úr akkor már rég Pelikán úrral beszélgetett, ők ketten jóban voltak. Jankovics úr kenyeret, konzervet szerzett Pelikán úrnak, ő pedig hálából meghívta magához, és hegedült neki.

– Ez azért túl nagy áldozat, Jankovics úr – dörmögte részvevően Pintér bácsi, amikor egyszer egymással sakkoztak.

Jankovics úr mosolygott, és egykettőre megnyerte a partit.

Egyre jobban rajongtam érte. Ő pedig szívesen elbeszélgetett velem. Úgy összebarátkoztunk, hogy néha megkérte anyut, engedjen be hozzá egy kis tereferére. És anyu, bár mindenki mástól tiltott a házban, őhöz elengedett.

A lakása legalább olyan különös volt, mint Emilke bácsié.

Amikor először léptem be a szobájába, elszörnyedtem az irtózatosságtól. Az ablakok piszkosak voltak, a bútorokon vastagon állt a por, a padlón szanaszét hajigálva nyitott könyvek, összegöngyölt rajzlapok hevertek. A falat is rajzlapok borították, csak úgy sebtében fölszegezve, mindenféle bonyolult, ismeretlen ábrákkal, furcsa és bolondos vonalakkal.

– No, ülj csak le, helyezd kényelembe magad – mondta, de rögtön megvakargatta a füle tövét. – Igen, igen, de hol?

Végül megszabadított egy rozoga széket a temérdek, egymásra halmozott könyvtől, és helyet szorított nekem.

Teát főzött, azt hörpölgettük.

– Te milyen mérnök vagy? – érdeklődtem, mert annyit már tudtam, hogy ez a foglalkozása.

– Gépészmérnök.

– Schmidt bácsi is mérnök – bólogattam fontoskodva. – Házakat épít. De nála nincs ilyen rendetlenség.

Tiszta szívből kacagott.

– Na, te aztán szép kis vendég vagy, hallod! Első dolgod lesz a mamádnak is elpletykálni, mi?

Felhúzott orral közöltem vele, hogy nem vagyok árulkodós, és hogy tulajdonképpen én is módfelett kedvelem a rendetlenséget, de nálunk, sajnos, soha se lehet részem benne, kivéve a nagytakarításokat.

– Hagyd már abba, ne is emlegess nekem holmi nagytakarítást! – zsörtölődött. – Járjál Schmidt úrhoz. Nála aztán egy porszemet se találsz sehol.

Csodálkoztam.

– Honnan tudod?

– Tudom – hunyorgott. – Én már ilyen mindentudó vagyok. És tudod, miért nincs nála egyetlen porszem se? Mert neki a lelke van tele porral és piszokkal.

Élveztem, mint mindig, hogy őszintén és felnőtt módra beszélget velem.

– Nálunk se találnál még egy pici porszemet se – vetettem ellene pedig az én mamámnak tiszta a lelke.

– Ez igaz – bólintott. – A te anyád derék asszony. Nagyszerű asszony, kiskomám. Ő egyszerűen azért tart rendet, mert azt szereti. Én meg nem szeretem. Ha bemegyek egy szobába, ahol minden a maga megszabott helyén áll, ahol minden csillog, fénylik, ragyog, hogy leülni, de még moccanni se merek, hát én bizony legszívesebben nyomban világgá szaladnék onnan.

Alig győztem helyeselni. Hogy ennyire utálja a rendet, még kiválóbbá tette őt a szememben.

Valami kedveset akartam mondani neki, hogy lássa, mennyire szeretem.

– Te irtó bátor vagy, ugye? Nem ijedtél meg a házparancsnoktól se a múltkor.

A teát szüröcsölgette, és cinkos mosollyal nézegetett.

– De bizony megijedtem. Méghozzá alaposan. Képzeld csak el, ha az a sisakos vaddisznó rendőrért küld, vagy behívja az első nyilast az utcáról? Úgy elvisznek, mint a vöcsök.

– Hová visznek el úgy, mint a vöcsök?

– Hogy hová? – és a bögréje fölött rám meredt. – Hát... ugyan hová? Látod, ezt én se tudom. Biztosan bedugnak a dutyiba, az egerek közé.

– De te mégis bátor vagy! – erősködtem, és szerettem volna, ha elismeri. – Egyáltalán nem hiszem, hogy megijedtél. Ezt csak úgy mondod.

– Mondom hát, persze hogy mondok – dörmögött. – Mit gondolsz te? A bátorság nem azon múlik, hogy megijed-e az ember. És még kevésbé múlik a kérkedésen. Várd csak ki a végét! Meg fogod látni, hogy Schmidt úr, a házparancsnokkal együtt, rögtön telecsinálja a bugyogóját, amint megjelenik az első orosz katona. Pelikán úr meg sose hetvenkedik. Nem hallottad még se kérkedni, se a száját jártatni. De a múltkor, ott a pincében úgy érezte, nem hallgathatja tovább a sok szennyes, buta beszédet. Ez a bátorság, barátocskám. Érted? Ez a kurázsi.

Remek volt nála. És nemcsak azért, mert felnőttként kezelt, hanem mert sok mindent megtanulhattam tőle, amit senki mástól nem tanulhattam volna meg.

Csak azzal okozott némi csalódást, hogy mérnök léte nem házakat épít, mert én azt tartottam a legszebb foglalkozásnak, de ő hevesen bizonygatta, hogy gépeket tervezni még annál is szebb.

Egyszer odahívott a nagy, háromajtós szekrényhez, amely olyan hatalmas volt, hogy egy egész falat elfoglalt.

– No, battyogj csak ide – és kinyitotta a szekrényt. – Nézd, micsoda remek kis masinák!

Szemem-szám elállt bámulatomban.

A szekrény polcai dugig voltak kisebb-nagyobb játékokkal, amelyeket ő modelleknek nevezett.

Talán meg se lehetett volna számlálni, hogy hány és hány ilyen modell sorakozott azokon a polcokon, de bárhány is, ilyen pompás játékokat még soha életemben nem láttam, Liebner bácsi játékarúháának legszebb darabjai is elbújhattak mellettük.

– Ugye, szépek? – büszkélkedett. – Iskolás korom óta gyűjtöttem, fabrikáltam őket.

Ez volt a szenvedélyem.

– Te ilyeneket tervezel? – kérdeztem elbűvölten, és azt se tudtam, melyikhez kapjak előbb.

– Egyiket-másikat én terveztem – bólintott –, és ahogy mondtam, én is fabrikáltam. Izgalmas, remek munka. Kár, hogy most ehelyett bombákat meg ágyúlövedékeket kell gyártanom...

Egyik-másik modellről mindjárt el is magyarázta, hogy miféle masina, mire szolgál és hogyan működik. *Dugattyú, henger, porlasztó, robbanómotor* – ilyen és ehhez hasonló furcsaságokat mondogatott. Figyelmesen hallgattam, bár nem sokat értettem belőle. A modellek legtöbbször még működött is. Mozogtak, jártak, zakatoltak – élvezet és gyönyörűség volt nézegetni őket.

Egyszerre nagyon meglepődtem. Egy kis repülőgépre lettem figyelmes, amelynek a szárnyán piros csillag virított.

– Az orosz csillag! – kiáltottam fel.

Ezen meg ő lepődött meg.

– Hát ezt honnan tudod?

– Tudom. Mondta valaki... Hol szerezted ezt a repcsit?

Fölvette és a tenyerére helyezte a parányi modellt.

– Ez egy harci repülőgép – mondta. – Régi típusú vadászgép. Látod, itt vannak a géppuskái. Itt, az orrában, meg amott a szárnyai alatt... Egy barátomtól kaptam, még a háború előtt. Én ugyanis külföldön tanultam. Párizsban, Franciaország fővárosában. Egy orosz fiú volt a legjobb barátom az egyetemen. Tőle kaptam ajándékba.

Mosolyogva méregetett.

– Én meg téged szeretnék megajándékozni – mondta. – No, válassz hát közülük egyet.

A csillagos vadászgépet kértem, de azt az egyet nem adta.

– Hogyisne! Még meglátja nálad valaki, aztán leharapják a fejedet. Egyébként is, emlék – senkinek nem adom.

Végül egy másik repülőgépet választottam, egy pohos hasú, duplafedelű repcsit, amelyet hidroplánnak neveznek, és két széles talpával a vízre is leszállhat.

Boldogan szaladtam vele haza. Éppen keresztapa volt nálunk, és azt gondoltam: soha jobbkor! Észrevétlenül csempészhettem be a kis hidroplánt, s nyomban alkalmas rejtekhelyét kerestem neki. Oda dugtam el apu elől, nehogy a körmei közé kaparintsa és elrontsa. Háborgó lelkiismeretemet azzal csitítottam, hogy mostanában úgyszólván szüksége efféle unaloműző játékokra, hiszen napról napra ritkábbak a légítamadások.

És nemcsak ritkábbak voltak, de rövidültek és gyengültek is. Esték, éjszakák teltek el anélkül, hogy le kellett volna mennünk a pincébe. Mindenkinek feltűnt, és mindenütt erről folyt a szó, a házban is, meg lent az utcán is, vásárlás közben, a hentesüzletnél vagy a Révhegyi úr fűszerkereskedésénél várakozó hosszú sorban.

Keresztapa is erről beszélt odaát, a másik szobában, és kénytelen volt bevallani, hogy ő sem talál magyarázatot a bombázások lanygulására.

– Nem értem – mondta éppen, amikor a hidroplánt elrejtve kióvakodtam hozzájuk. – Már csak azért se, mert a londoni rádió minden egyes adásában arra figyelmeztet, hogyha Budapest nem adja meg magát, akkor repülőerődökkel és nehéztüzérséggel porrá fogják zúzni – s ezúttal is jó néhány olyan szót használt, amelynek inkább csak kapiskáltam, semmint ismertem az értelmét, de hát éppen eléggé kifejező szavak voltak ahhoz, hogy a hideg szánkázzon tőlük a hátamon: *tűzcsapás, tömegtűz, tűzhenger*.

– Világos – magyarázta apunak –, hogy nagy űrméretű rombolóbombákat kellene bevetniük. Ötszáz és ezerkilósakat, sőt kétezer kilósakat. De az utóbbi napokban, ha megfigyelted, a bombázások határozottan korlátozott jellegűek. És ez bizony újra csak arra vall, hogy messze még az ostrom kezdete.

Apu elgondolkodott.

– Nem értek ugyan hozzá, de amit elmondtál, éppenséggel másra is vallhat. Például arra, hogy talán mégsem akarják eltörölni a föld színéről ezt a várost.

– Mesebeszéd – intette le Elek bácsi, mialatt én rémülten bámultam anyura, s megpróbáltam elképzelni, milyen is az, amikor egy várost eltörölnék a föld színéről. – Megint csak illúziókba vetted magad. A háború – az háború!

– Ki tudja? – folytatta apu tünődve, mintha nem is hallotta volna keresztapa szavait. – Kit tudja? Talán úgy vélekednek, hogy néhány *igaz* mégiscsak akad Szodomában...

– Kötve hiszem, hogy valami nagy bibliaismerők volnának. – Elek bácsi fagyos gúnnyal mosolygott. – Szentimentalizmust pedig végképp nem föltételezek róluk. Nyugodj csak meg, még néhány hét, és potyogni fognak majd azok a kéttonnás bombák és légiaknák is!

Kedvetlenül hallgatott el. Fölkelt a helyéről, cigarettára gyújtott és borongósan pillantott ránk.

– Lám – mondta csendesesen –, egy magyar katonatiszt...

Egy volt vezérkari tiszt, aki az ellenség rádióját hallgatja, és aki azt kívánja, hogy az ellenség minél előbb foglalja el a várost. Bármilyen rombolás árán is...

Ott állt az ablaknál, a sűrű függöny előtt, a bevetődő, tompa, délutáni fényben, mindig fekete kesztyűbe bújtatott, béna bal keze a testéhez szorítva, mereven csüngött, és szikár arcán nem látszott más, csak merő keserűség.

– Nem hiszem – mondta apu –, hogy szemrehányásokat kellene tenned magadnak.

Még én is értettem, mire céloz. Hiszen Elek bácsi másfél évig szolgált kint a fronton, a tűzvonalba harcolt, és ott sebesült meg olyan súlyosan, hogy fél kaijára béna maradt.

Anyu is bólintott.

– Ne emészd magad, Elek – kérte. – Nincs rá semmi okod.

De keresztapa csak legyintett, ingerülten pillantott rá.

– Ugyan, kérlek – szólalt meg nyersen –, kímélj meg ettől! És te is – fordult apuhoz –, ha egy mód van rá! Nem szorulok vigasztalásokra...

– Tévedsz – rázta meg a fejét apu –, ez nem vigasztalás. Ellenkezőleg, inkább valami... irigységféle. Csodálkozol? Pedig valóban az. Igen, irigység. Elvégre te *magad* döntöttél arról, hogy mit teszel, hogy mit kell tenned. *Magad*... amikor a nyáron leköszöntél a rangodról. De én? Én mit tettem? Semmit! Én ártatlan vagyok. Érted? Csak egy nyavalyás, nyomorúságos *ártatlan!* Hát ez az, tudod, ez, amit soha ebben az istenverte életben nem bocsátók meg magamnak. Akkor se, ha túlélem az egészet. Soha nem bocsátom meg az ártatlanságomat.

Keresztapa hűvösen nézett rá.

– Értelek – biccentett. – Tudom, mire akarsz kilyukadni. Neked viszont azt kell tudnod, hogy minden látszat ellenére, két malomban örölünk.

– Ó, efelől nincsenek kételyeim – hagyta rá gúnyosan apu.

– Az istenre kérlek titeket – sóhajtott fel anyu ne kezdjétek már megint!...

Én pedig már ballagtam is vissza a másik szobába, jól tudva, hogy a rimánkodása

mit sem ér, ballagtam vissza leverten és szomorúan, azon keseregve magamban, hogy miért is muszáj minden alkalommal összevitatkozniuk valami érthetlenségen – mert hát vitáikból alig-alig értettem valamit. Csak indulatos, fojtott hangjukból éreztem ki, hogy nem akármilyen harag forrong bennük.

És ezúttal is jól hallom, még csak fülelnem se kell különösebben, amint Elek bácsi azt sistergi:

– Ezekkel az eszmékkel én sohase fogok egyetérteni. Megértetted? So-ha!

Megüti a fülemet a furcsa szó: *eszme*. Eddig csak nagyanyától hallottam, aki kedvesen mondogatta néha: „Idesüss, Borka! Támadt egy jó kis eszmém!” De úgy látszik, ők valami mást értenek rajta, mint nagyanya.

Nincs időm eltöprengeni a dolgon, mert apu hangját hallom.

Ő is fojtottan kiabál.

– Én pedig soha többé nem óhajtok ártatlan lenni! A fészkes fenébe az ártatlanokkal! Csak áldozatoknak valók...

– Torkig vagyok a gyűlölködéssel! – szakítja félbe keresztapa, s úgy rémlik, már alig uralkodik magán: – Torkig! Torkig!

– Márpedig én megtanultam gyűlölni – suttogja apu. – És nem én akartam, nem rajtam múlt. Ti hajszoltatok bele. A ti katonáitok, a *ti* neveltjeitek... Ez az egész rothadt magyar királyi vircsaft!

– Elég! – kondul közbe Elek bácsi mély hangja komoran. – Túl messzire mégy. Ehhez még neked sincs jogod, így nem beszélhetsz.

Apu nevet. Valami sosem hallott, keserű nevetés fakad fel benne.

– Nem-e? – kérdezi maró gúnnyal. – Hát mi ez itt most, mondd? – s hallom, indulatában zihál. – Ez a szenny! Ez a pokol! A gyilkosoknak ez a dáridója!... Vagy ez csak úgy lett? Talán csak úgy előállt? A semmiből? Hát miből lett, mondd, miből?

– Mi mindig is német nyomás alatt álltunk, olyan kényszerűségek hatása alatt... – fogna a válaszbba keresztapa, de apu sziszegve metszi el a szavát.

– Ne kezd a szerecsenmosdatást! Nem kérek belőle! Hát németek hurcoltak el engem negyvenben és negyvenkettőben munkaszolgálatra? Németek üztek ki fegyvertelenül a tűzvonalba aknát szedni meg hullát takarítani? És tavaly, Borba talán németek hajtottak el, mint a barmot? És visszafele a halálmenetben németek lőtték halomra a bajtársaimat, akik nem bírták tovább?

Odaát csend.

Majd ismét apu keserű, szúrós nevetése.

– Ellenben, ha mindenáron tudni akarod – folytatja –, éppenséggel egy öreg sváb parasztnak köszönhetem a megmenekülésemet. Még magyarul se tudott tisztességesen. Ő volt az egyetlen, aki felfigyelt rám, amikor ott Soroksáron, a templomnál, az alkonyodó téren egyszerűen kiléptem a sorból. Magam sem értem, miért pont ott szántam el magam több száz kilométer után, de egyszerre úgy éreztem, hogy minden mindegy, tökéletesen mindegy, és csak azt tudtam, hogy nem megyek tovább. Nem megyek tovább, át a Dunántúlra, és vártam a dörrenést. A golyót a lapockám alá. És akkor valami kerékbe tört magyarsággal kiszólt nekem az az öregember a nyitott ablakából, ahonnan a menetoszlopunkat nézte: „Nyisson be a kapun! Ne féljen a kutyától!” Másnap aztán ő öltöztetett át, és ő, a *Volksdeutsch* fuvarozott be a tejeskocsiján egészen az Oktogonig...

Hát így tudtam meg, hogyan is sikerült apunak megszöknie. Az ablakból pedig láttam, amint Elek bácsi elment. A függöny mögül figyeltem. Feltúrte télikabátja

gallérját, hajlott háttal, görnyedten haladt a folyosón, s valamiképp annyira elesettnek és öregesnek hatott, hogy azon értem magam: kapar a torkom és majdnem bőgni kezdek.

– Miért kell örökösen gyötörnöd? – kérdezte éppen ekkor a másik szobában anyu, és csupa szemrehányás volt a hangja. – Nincs talán elég gondja-keserve? Amióta Sarolta otthagya, mert nem szolgál tovább, amúgy se találja a helyét. Mekkora csalódott abban a nőben! És hát... mintha nem tudnád, hogy ketten is bujkálnak nála...

Apu dűnnyögött valamit, alighanem mélységesen bánta már az egész összetűzést, bennem meg valami jóleső melegség támadt, hogy lám, Elek bácsi is rejteget valakiket, igazi katona, ha nem is hord többé egyenruhát, bátor és kemény ember, amilyen azelőtt volt, nem fél ő senkitől se.

– És végül is – fejezte be anyu bizonytalanul, szinte szégyenkezve –, végül is... most ő tart el bennünket... és annak idején a falun töltött heteket is ő fedezte... A félretett pénzből...

– Igen – mormogta apu –, tudom...

Én persze ezt se tudtam. És sokáig azt sem, hogy anyu az ő határozott kívánságára lépett ki az irodából, mert Elek bácsi ragaszkodott hozzá, hogy egész nap itthon legyen, engem meg vegyen ki az óvodából. De még arról is hasonló véletlenül szereztem tudomást, hogy apu búvóhelyének a kieszelése is keresztapától származott.

Ámbár ezt a búvóhelyet szívesen feledném. Azóta is minden alkalommal beleborzadok, ha csak eszembe jut is.

És mi lesz, ha egyszer valaki mégis gyanút fog, s rájön mindenre? Hiszen véletlenül is megtörténhet? Elég, ha az alattunk lakók közül bárki gondol egyet, és kidugja a fejét a lichthof-ablakon.

Az ablakmélyedésben álltam, a lassan leomló téli alkonyaiban, a sötétedő szoba titokzatos árnyai között, s fejemben homályos, szorongató gondolatok kergetőztek, anélkül hogy egyet is megragadhattam volna közülük, miközben úgy tetszett, hogy a nagy-nagy csöndben a tulajdon szívem lüktetését is hallom.

Hirtelen mellbe vágott a rémület. Az az érzésem támadt, hogy apu és anyu már nincs odaát a másik szobában, és az egész lakásban csak én vagyok egyes-egyedül.

– Apu! – kiáltottam fel suttogva. – Apu! Anyukám!... Hol vagytok?... – s pillanat szülte, páni félelmemben reszketve nyitottam be az utcai szobába.

Ott ültek az egyre sűrűsödő homályban, a cserépkályha mellett, a rekamién. Föl se figyeltek rám. Nézték a nyitott kályhaajtóban táncoló tüzet, hallgattak és egymás kezét fogták.

Szüntelenül havazott ezekben a napokban. Apró pelyhű, csillámos, szép hó hullott, egyre gyapjasabb takarót vont a tetőkre.

Aranyvasárnap meg valóságos hószakadás kerekedett. Omlott, dőlt, kavargott a hó, oly sűrű szövésű leplet emelve a szemünk elé, hogy alig láttunk át a Körút túlsó oldalára.

Ámultan figyeltük apuval ezt a rengeteg nagy havat, és szilaj jókedvet éreztem. Ez már nem fog elolvadni, gondoltam elégedetten, most már biztosan fehér karácsonyunk lesz, mert hát mégiscsak az az igazi, a fehér karácsony. Örömet csak az rontotta meg, hogy eszembe nyilallt, azelőtt ilyenkor már fogtuk a kisszánkót és rohantunk apuval a fogaskerekűhöz, mentünk fel a Svábhegyre vagy a Normafához.

– Ne búsulj – vigasztalt apu, megsejtve a bánatomat. – Meglátsd, jövő télen

szánkózunk majd csak igazán nagyokat! És mekkora, de mekkora hógolyócsatákat fogunk vívni!

– Bárcsak jövő tél lenne már! – sóhajtottam fel vágyakozva.

– Az is eljön majd – mondta. – Hamar itt lesz. A jövő tél is, a jövő karácsony is...

Felpillantottam rá, mert megéreztem, hogy valamitől elszomorodott, és láttam, épp egy könnycsepp bukik ki a szeme sarkából.

– Apu... – szóltam elakadó lélegzettel. – Apu... te sírsz?

– Nem, dehogy! – pedig a könnycsepp ott pergett végig az arcán, a szája szögletébe vezető, hosszú árkon. – Dehogy – ismételte, dehogyis sírok! Hidd el, nincs semmi baj. – Halványan elmosolyodott, megveregette a vállam. – Csak tudod, elnéztem most ezt a hószakadást, és sok minden eszembe jutott. Nagyapádra gondoltam, és nagyanyádra, a szüléimre... meg Gyuri bácsira és a többi testvéremre... Ugye, érted?

Bólintottam. Tudtam, hogy őket is elvitték a csendőrök, elvitték mindannyiukat még a nyáron, és azóta semmi hír róluk. Mint ahogy Gyuri bácsiról sincs, amióta elment Ukrajnába.

– De, apu... – szólaltam meg, egy hirtelen támadt, remek sugallatnak engedve. – Hátha ők is meg tudtak szökni! Igen, apu! Hátha ők is... mindannyian... ahogy te!...

Hallgatott. Már a halvány mosoly is lefoszlott az arcáról, s csak nézett maga elé mozdulatlan, vak szemmel. Ahelyett, hogy sikerült volna megvigasztalnom, még inkább elszomorítottam. Ott is hagyott, elment az ablaktól, letelepedett a kályha mellé, és többet nem szólt hozzám.

Később benyitott anyu, először apura pillantott, aztán kérdően énrám, de mert nem mondtunk semmit, ő se szólt, csak a szemével intett, hogy öltözzem, indulunk vásárolni.

– Vigyázzatok magatokra! – szólt utánunk tompa hangon apu.

Szorogattam anyu kezét, sírással küszködtem, annyira hatott rám apu szomorúsága. Egyszerre úgy éreztem, gyűlölöm a nagy hóhullást, a talpam alatt csikorgó, pompás havat, gyűlölöm ezt az egész téli időt, akármilyen varázslatos és gyönyörű, ha ekkora fájdalmat okoz neki. Igazából azonban nem értettem. Vajon miért ne szökhett volna meg nagyapa is, meg nagyanya is – úgy, mint ő? És miért éppen a havazásról jutott eszébe mindaz, amiről beszélt?

Az utóbbit megkérdeztem anyutól. Szelíden mosolygott.

– Az emlékezés az ilyen – mondta. – Ha nagyobb leszel, majd magad is meglátod, mi minden eszébe jut az embernek hóról, szélről, esőről... mi minden és mennyi szomorúság! Különös dolog ez.

A Körúton is vastagon állt a hó. És egyre csak hullt, hullt – hóemberekre hasonlítottak a járókelők, olyan egykettőre belepte őket.

Rengetegen jártak az utcán, szokatlanul nagy volt a forgalom. Már mindenki szentestére készülődött. Az emberek fenyőfákat és ajándékcsomagokat cipeltek, egyik-másik üzlet előtt egész tömeg torlódott össze. A kirakatokat fenyőgallyal, angyalhajjal és színes karácsonyfadíszekkel csinosították ki, némelyikben Jézuska-kép is volt vagy Jézuska-szobor. És furcsa volt, meg mulatságos is, hogy a Deák mozi melletti hatalmas vaskereskedés kirakataiban, jókora kalapácsok, ásók, csákányok és mindenféle egyéb vasholmik között papundepliből kivágott, festett angyalok libegtek, alig észrevehető, hajszálvékony drótszálakra aggatva.

Az Aradi utca sarkán, a Kőműves vendéglő előtt, ahol régen a vén planétás ember állt, vállán még nála is vénebb kakadujával, most csenevész fenyőket árultak. Odébb, a

hirdetőoszlopnál, egy féllábú, mankós katona csillagszórót kínálgatott.

– Doni hadirokkant... doni hadirokkant... – ismételte színtelen hangon.

Nem szerettem ezt a katonát. Nem szerettem látni, ahogy ott áll a plakátoszlopnál, mankójára támaszkodva, üres szemmel meredve maga elé, olyan csüggedt-fásultan, mintha nem is érdekelné, hogy vásárolnak-e tőle, vagy sem. És nem szerettem látni a Szondi utca sarkán a bombatalálattól összeroskadt házat, az égnek szökő, üszkös falaival, bedesztkázott kapujával, kiégett bolthelyiségeivel és összevissza tekeredett vasgerendáival (a virágmintás szalon még mindig ott csüngött az egyik gerenda hegyén), mint ahogy az Oktogonon és a Berliini téren felállított, hosszú csövükkel fölfele meredő légvédelmi ágyúkat sem szerettem látni, vagy a véget nem érő sorban vonuló, ponyvás német teherautókat, amint tompa bűgással, benzinbűzt okádva, lassan haladnak a Nyugati felé.

Gyakran eljátszottam a gondolattal: ha mindezt nem látnám, valójában minden ugyanolyan lenne, mint máskor karácsonytájt, amikor még nem volt háború, s amikor még nem kellett örökké attól félni, hogy a következő pillanatban a tetőkön felbögnék a szirénák, és szaladni kell a legközelebbi légópincébe. Mert hiszen a behavazott Körút fehér fáival, jégcsapos lámpaoszlopaival, a járda mentén elcsörömpölő 6-os vidám csilingelésével, az autók és buszok túlkölésével, a csillogó, gazdag kirakatokkal, az ajándékokat cipelő emberekkel és a Britannia szálló előtt magasodó, roskadásig földíszített, óriási karácsonyfával most is éppoly ünnepinek és békésnek tetszett, mint tavaly meg tavalyelőtt. De még az a sok-sok gyerek is a tavalyi meg a tavalyelőtti karácsonyt idézte, akik az anyukájukkal vagy a nagyszüleikkel a Deák mozi előtt várakoztak a délutáni előadásra, a színes német mesefilmre, a *Jancsi és Juliskára*, amelyet én is boldog-örömmel megnéztem volna, míg keresztapa szigorúan értésemre nem adta, hogy ezt a gondolatot sürgősen verjem ki a fejből.

– A vasorrú bába horgas orrú lett – magyarázta meg anyunak bosszús nevetéssel –, aki kék szemű, szőke fiúcskák és lánykák vérével keveri a maceszába...

Ezzel ugyan számomra szikrányival sem tette világosabbá tilalma okát, mivel az egészről egy kukkot sem értettem, de annyit feltétlenül, hogy iszonyúan megharagudna, ha titokban mégis beülnénk anyuval abba a moziba s utóbb valamiképp kitudódna – biztosan azért, gondoltam, mert én is kék szemű vagyok, meg szőke, és Elek bácsi nem szeretné, ha rosszakat álmodnék a film után.

De hát azok a gyerekek ott, a mozi előtt mégiscsak irigyelendően vidámak voltak, csiviteltek és nevetgéltek, majd kibújtak a bőrükből izgalmukban, s mi sem volt egyszerűbb, mint hogy elhitesse magammal: nem is azt játsszák a moziban, amiről Elek bácsi beszélt, és ami tényleg nagy hülyeség lehet, hanem most is olyan jó kis rajzfilmeket adnak, mint a régi karácsonyi gyermekműsorokban, amelyeket én is megnézhettem, és megnézhetnék most is, ha anyuval kedvünk kerekedne rá.

Ezt az elhitődöt igyekeztem más dolgokra is kiterjeszteni. A vonuló német teherautók láttán például némi fáradsággal sikerült meggyőznöm magam, hogy tulajdonképpen nem is német teherautók, meg nem is katonaiak, hanem csak amolyan közönséges, mindennapi teherautók, és ugye, *közönséges, mindennapi* teherautók már miért is ne vonulhatnának a Körúton, akár libasorban is, ha egyszer úgy tetszik nekik, és ez a bolondság annál is inkább megengedhető, mivel ezek a teherautók igazándiból még egy utolsó, nagy karácsonyi ajándékszállítmányt hordanak szét az összes játékkereskedésekbe, nehogy egyetlen gyereknek is bögnie kelljen majd a fenyőfa alatt, hogy nem olyan játékot kapott, amilyent szeretett volna; és az sem került valami nagy erőfeszítésembe, hogy a Kőműves vendéglő előtti rokkant katonáról bebizonyítsam magamnak, valójában egyáltalán nem katona, csak épp katonaruhát visel, és hiába is állítja, a fél lábát korántsem a csatában veszítette el, hanem *egészen biztosan* fel- és

leugrált a villamos lépcsőjén, fittyet hányva a kocsikban kifüggesztett táblára, hogy *Menet közben fel- és leugrálni szigorúan tilos és életveszélyes!* amit pedig anyu szerint minden felnőttnak és gyereknek egyaránt meg kell fogadnia, ő azonban nem fogadta meg, és addig-addig művelte a fel- és leugrálást, míg végül pórul járt, a villamos kereke levágta a lábát, és most csupán azért füllenti, hogy hadirokkant, mert attól, aki hadirokkant, az emberek inkább vásárolnak csillagszórót, mint attól, akinek a lábát nem az ágyúgolyó, hanem csak a villamos kereke tépte le, hiszen ebben semmi hősi dolog sincs – ámbár, ahogy láttam, nála minden füllentése ellenére sem igen vásároltak, kivéve bennünket, mivel titokban mégiscsak bántott miatta a lelkiismeret, és addig nyúztam-nyaggattam anyut, míg meg nem vett két skatulya csillagszórót, miközben lelkiismeret-furdalásomat tovább enyhítendő azzal mentegettem a katonát, hogy azt a fel- és leugrálást minden bizonnyal csak azért csinálta, nem fogadva szót a szigorúan tilos és életveszélyes táblának, mert gyerekkorában nem tanították meg a betűkre, és éppúgy, mint a Csőri mamája, ő se tanult meg soha olvasni.

Lassacskán úgy rákaptam erre a játékra, hogy szinte minden rosszról, amit láttam, hallottam vagy éreztem, a legparányibb gond nélkül el tudtam hitetni magammal: pontosan az ellenkezője az igaz. S ez még pompás multságul is szolgált. Mert hiszen ha az a bizonyos valami egyáltalán nem olyan, mint amilyennek mindenki látja vagy hiszi, hanem teljesen, de *teljesen* más, akkor ugye, az egész világon egyes-egyedül csak én tudom, hogy milyen is valójában, nem sejtí az más senki emberfia, még Elek bácsi, anyu, sőt apu sem.

Olyan volt ez, mint egy saját mozi. Mint egy remek kis képzelős mozi. És ebben a moziban csupa olyan filmeket vetítettek, amelyekben kedvemet leltem.

Amint behunytam a szemem, máris peregni kezdett a film, s rögtön kiderült, hogy az a sarokház ott, a Britannia szállóval rézsút szemben, igazában nem dőlt ám romba, hanem ugyanolyan ép, mint azelőtt, és ha ép, ha nem érte bombatalálat, akkor sárgacsillagosok se lapátolhatták a romjait ott a múltkor, s akkor persze Steint se láthattam közöttük, amint egy nyilas katona éppen leüti, márpedig az a ház igenis ép, csak jól meg kell nézni, még a kirakatai meg az ablakai se törtek be, nemhogy boltostul, szobástul kiégett volna, mert lám, fenyőgallyal díszített, teli kirakatai előtt emberek bámészkodnak, ablakai mögül öreg nénik és gyerekek néznek ki, sőt az egyikből egy fekete macska les, nagy piros masnival a nyakán, amott pedig épp egy kövér asszonyság rázza ki az erkélyről a portörlőrongyát, pontosan az alatta elhaladd keménykalapos, sétapálcás, idős úr fejére, aki erre éktelenül dühösen ordítani és fenyegetőzni kezd, még villámló, fehér bajusza is felágaskodik mérgében, s oly haragosan rázza fölfelé a pálcát, hogy a kövér asszonyság ijedtében beszalad az erkélyről a lakásba... és ilyenkor persze sem a Mussolini téren, sem a Nyugatinál nem találtam a hosszú csövű légvédelmi ágyúkat, bárhogy meresztettem is a szememet, eltűntek a homokzsákokkal, a lövedékesládákkal és a körülöttük őgyelgő, acélsisakos, fásult arcú német katonákkal együtt, nyomuk veszett, mintha sosem is álltak volna ott az Abbázia kávéház előtt meg a Banán-szigeten, és ez így volt természetes, így volt rendjén – mert hát mit is keresnének ott ágyúk, gondoltam, ahol a világon semmi keresnivalójuk sincs?

De sajnos mindennap akadt valami, amit se el nem hessegethetett az ember, se át nem alakíthatott kedve szerint ebben a képzelős moziban, és amit még akkor is muszáj volt tudomásul vennie, ha mégoly görcsösen szorította is össze a szemét, s mégannyira megfeszítette is minden erejét, hogy csak a saját mozijára figyeljen, semmi másra, csakis azokra a kedves, multságos filmekre, amelyeket a szemhéja alatt lát.

Mert mint is tehettem volna meg, ott állva anyuval együtt a pék előtt kigyózó, utcahossznyi sorban, arra a barnásfekete, nyúlós és ragacsos valamire várakozva, amit

apu komiszkenyérnek nevez, s amit ha késve érkezünk, már a jegyünkre se kapunk meg; mint is tehettem volna, hogy ne vegyek tudomást például az úttesten vánszorgó sárgacsillagosok batyus-kofferes, szomorú meneteiről, vagy az unos-untalanul megjelenő nyilas katonákról, akik napról napra gorombábbak és ingerültebbek voltak, s egyre fenyegetőbbben végezték igazoltatásaikat.

Most már szinte minden második bácsit bevitték a kapu alá, s nekem már majd kifúrta az oldalamat a kíváncsiság, hogy mit akarhatnak tőlük. Hiszen keresztapa már tavaly tudtomra adta, hogy nagy számárság volna, ha elhinném, amit az óvodában meg a házban beszéltek egymás között a gyerekek, hogy a zsidóknak még pólyáskorukban levágják a fütyülőjüket, és erről ismerni meg őket. Ha viszont igazat mondott, akkor teljesen érthetetlen, hogy mi a csudát vizsgálják a nyilas katonák azokon az embereken a kapualjban.

Anyut persze hiába faggatom. Ha firtatni kezdem a dolgot, csak néz rám, valahogy sandán, a szeme sarkából, és csóváltgatja a fejét, lebiggyeszi az ajkát, válasz helyett pedig csak halványan mosolyog, miközben rebbenékeny, szép arcán ezernyi fintor váltakozik, kifürkészhetetlen érzelmek egész viharzása vonul át, amelyből legvégül csupán megütközés marad, valami enyhe, elnéző, de mégis beszédes megbotránkozás, mert jól nevelt, illetudó gyerekek, szerinte, eszébe sem juthatna ilyesmiről kíváncsiskodni.

Végül apu fedte fel a dolog nyitját egy alkalommal, amikor már nem bírtam tovább és megkérdeztem tőle. Amilyen természetesnek vette a kérdésemet, olyan természetes volt a magyarázata is – csak csodálkozni lehetett anyun, hogy miért csinált titkot belőle.

Igen, apu nagyon egyszerűen és nagyon világosan tudja megértetni a dolgokat. Türelmes és belátó. A magyarázatai, azt hiszem, azért olyan világosak és könnyen érthetőek, mert semmit sem akar letagadni vagy elhallgatni előttem (ahogy néha még keresztapa is megteszi, mondván: ez nem tartozik rád, ehhez még túl kicsi vagy, meg sem értenéd), s mert éppen azt szeretné, hogy minél többet lássak, értsek és jegyezsek meg abból, ami mostanában körülöttem történik. És amikor anyu, hangjában rosszallással, nemrég szemrehányást tett neki, hogy *ezt azért mégse kellett volna elmondani a gyerekeknek*, apu megint csak azzal hozakodott elő, amit Elek bácsinak vetett oda a múltkor, nem kevésbé komoran lobbanó indulattal:

– Nem engedem, hogy ő is olyan ártatlan legyen idővel, mint milyen én vagyok, szégyenszemre, még ma is!

Ez sehogyse fért a fejembe. Miért volna szégyen, ha valaki ártatlan? És miért nem szégyen az, ha hazudozik? Holott tudnivaló, hogy a hazugság nemcsak rút dolog, de bűn is.

Mennyit tépelődtem, gyötrődtem ezen!

Természetesen tudtam, hogy muszáj hazudnom. És azt is megértettem, amit apu magyarázott el, hogy a gonoszok ellen most csak így védekezhetünk. De abban már kételkedtem, hogy a hazugság ilyenkor *nem* hazugság, és porig sújtott a gondolat, hogy hazugságaimért előbb-utóbb irgalmatlanul megbüntet majd a jóisten – mert efelől viszont nem voltak kétségeim.

Hiszen amióta apu elment abba a Bor nevű faluba – és számomra valamiképp az volt az idők legkezdeté –, állandóan csak hazudozom. Ömlik belőlem a hazugság, akár a vízfolyás, s közben a szemem se rebben.

Igen, egész biztosan meg fog büntetni a jóisten. Irgalmatlanul nagy büntetésben lesz részem. Meg is érdemlem, nem vitás. Ha az összes házbeli gyerek összes hazugságát egybegyűjténék – beleértve még a Schmidt Karcsiét is, akit pedig az egész

Terézváros legnagyobb hazudozójának tartanak –, az sem érne fel az enyémmel.

Ám esténként, elalvás előtt, azért imádkozom a jóistenhez, hogy segítsen még ügyesebben hazudoznom, s ne engedje, hogy akár csak egyszer is elvétsem a mondókámat és véletlenül valami igazat kottyintsak ki apuról, valami olyant, amivel árthatnék neki – s eközben szorongatom a mackómat, vacogok a sötét szobában, és az ágyamhoz szögez a rémület, hogy ezekért a szörnyűséges könyörgéseimért talán már a következő pillanatban lesújt rám a régóta esedékes büntetés.

Ilyesmiken töprengtem ott, az aranyvasárnapi hosszú sorban, a péküzlet előtt, és az időnkéből bőven futotta töprengésekre. Napról napra tovább tartottak a sorban állások. És többé nem engedték meg anyunak, mint még nemrég is, hogy velem együtt a sor elejére kerülhessen. Már nem mondogatták, hogy *gyerekkel van, hadd jusson be minél előbb*, hanem morogni kezdtek, ha megpróbáltunk előrefurakodni, sőt voltak, akik ordítottak és fenyegetőztek, de olyan dühödten, bőszvörösre gyúlt képpel, hogy attól féltem, menten elkergetnek, talán még meg is vernek mindkettőnket.

Ráadásul kint az utcán, a sorban már egyáltalán nem volt olyan varázslatosan szép az idő, amilyennek a fűtött szoba ablakából tűnt. Dermesztő hideg volt, csontig hatoló széllal és szúrósan az arcunkba vágó, apró szemű, örvénylő havazással. Anyu kigombolta a kabátját, a testéhez szorított, úgy próbált melengetni, mégis úgy éreztem, kezem-lábam elfagy. Annyira *fájt* a hideg, hogy minduntalanul kicsurrant a könnyem.

Hogy másra tereljem a figyelmemet, a sárgacsillagosokat kezdtem nézni. A havat lapátolták el az úttestről, kupacokba hányták fel a járda szélére. Egy karszalagos utca-seprő vezényelte őket, néhány nyilas katona felügyelete alatt. Ámbár úgy vettem észre, hogy a nyilasok inkább csak ácsorognak, topognak csoportba verődve, egymás közt diskurálnak, s még a fél szemüket se igen tartják a sárgacsillagosokon. Miért is tartanak rajtuk? Olyan öregek, soványak, gyengék azok egytől egyig, hogy a lapátot is alig bírják megemelni.

Mondja is valaki a sorban, amikor odajön az egyik nyilas katona, hogy tüzet kérjen:

– De igen babusgatják ezeket a kenyérpusztítókat, testvér, sok lesz ám a gondoskodásból! Ezeknek már valahol Titelnél kéne úszkálniuk, ahogy elnézem őket.

Vastag, gömbölyű kis bácsi, aki ezt mondja, amolyan széle-hossza-egy ember, a pirosposzsgás arcával meg a tömött bekecsében olyan, akár egy zsírosbödön, és jóízűen, göcögve nevet.

A nyilas katona cinkos pillantást vet rá, miközben két tenyerével körülernyözi a gyufalángot, hogy a szél el ne fújja, amíg rágyújt.

– Ami késik, bátyám, nem múlik – jegyzi meg halkán, és csibészes-szélesen elmosolyodik, visszanevet rá.

Sejtelmem sincs, miről beszélnek, az *úszkálást* meg végképp nem értem, és azt sem, miért hahotáznak ezen néhányan olyan nagyon a sorban, csak azon ámulok el önkéntelenül, hogy milyen kedves, szép mosolya van ennek a nyilas katonának, s hogy milyen szép ember ő maga is, amint nyáriasan leburnult, merész, fiatal arcából hófehéren előragyognak a fogai.

Én persze egyáltalán nem találok ügy, mintha babusgatnák a sárgacsillagosokat, hiszen látszik, hogy alig állnak a lábukon, és majd megfagynak a hitvány gönceikben, mert ki tudja, mióta takarították velük a szüntelenül szakadó havat – de igazában mégsem ettől borzadok el hirtelen. Hanem attól, ami úgy ötlük fel bennem, úgy hasít belém, hogy a lélegzetem is elakad.

Nagyapa, gondolom, és nagyanya... Hát hogy is szökhetnének meg ők ketten?

Hogyan futhatnának el a csendőröktől? Hiszen ugyanilyen öregek, gyengék és betegek, mint ezek a sárgacsillagosok itt, akikre a nyilas katonáknak már csak vigyázniuk se kell.

– Jaj!... – suttogom magam elé. – Jaj, jaj – nyüszítem –, jaj, anyu... anyukám!... – s úgy fakad fel bennem a sírás, mint valami bugyogó patak, és sírok, csak sírok, egész testemben remegve sírok, mert egyszerre kell megértenem azt, hogy nagyapát és nagyanyát soha többé nem fogom viszontlátni, s azt, hogy apunak a vigasztalással csak fájdalmat okoztam, sokkal nagyobb, mintha szóra se nyitottam volna a számam.

Anyu pedig azt hiszi, hogy a metsző hidegtől zokogok így, s még erősebben szorít magához, melenget a kabátja alatt, de minden bizonnyal ugyanezt gondolja az az egyenruhás, sovány ember is, aki éppen ekkor áll meg mellettünk, és ellentmondást nem tűrő hangon felkiált:

– Azonnal engedjék előre a hölgyet a kisfiúval! Nem sül ki a szemük? Hát, magyar emberek maguk?

A sorból mindenki odabámult rá, de ellenkezni senki se mert. Egyetlen pissenés sem hallatszott. A könnyeimben át, anyu kabátja alól előkukucskálva, csak most ismertem fel szomszédunkat, a csendőr századost.

A péküzlet bejáratától loholva közeledett a sort igazgató, megtermett, bundagalléros rendőr.

– Vigye előre a nagyságos asszonyt meg a gyereket – rendelkezett pattogó hangon a százados. – És máskor nyissa ki jobban a szemét! Végeztem.

– Parancs, százados úr! – vágta magát vigyázzba a hatalmas darab rendőr, s még a kolbászvastag bajusza is valahogy alázatosan konyult le, amint anyuhoz fordult. – Tessenek csak velem jönni, nagysasszony.

– Köszönöm, százados úr – mondta anyu.

– Nincs mit, nagyságos asszonyom – tisztelgett –, ez is a kötelességeimhez tartozik. – Ő csak ekkor ismert fel engem. – Nini! – derült fel. – Hát, te vagy az, kislegény? Mi már ugyanis megismerkedtünk egymással a folyosón – pillantott magyarázólag anyura. – A szomszédjuk vagyok, nagyságos asszonyom. – Azzal összeütötte a bokáját, és kis főbiccentés kíséretében bemutatkozott. – Noel Gusztáv csendőr százados, szolgálatára!

Ilyen furcsa neve volt: Noel Gusztáv.

Anyu pillanatokra kővé dermedt arcán valami bizonytalan, tétova mosoly tűnt elő.

– Nagyon örülök, százados úr...

Velem pedig madarat lehetett volna fogatni, hogy a véletlen jóvoltából ilyen pompásan sikerült a megismerkedésük.

– Ugye, milyen aranyos és kedves bácsi? – mondtam boldogan anyunak, miközben a rendőr előrevezetett bennünket, és diadalmas, nagy elégtételt éreztem a múltkori pofonjáért. – Milyen barátságos, jó ember! – lelkendeztem. – Most te is láthattad, anyu! Te is, ugye?

Mielőtt beléptünk volna a pékség ajtaján, lopva hátrapillantottam.

A százados még mindig ugyanott állt, ahol elköszöntünk tőle. Ott állt mozdulatlanul, egy helyben, és bennünket figyelt.

És aznap este becsöngetett hozzánk.

– Ki az? – szólt ki anyu az éles, hosszú csöngetésre.

– Én vagyok, nagyságos asszony. A szomszédjuk.

Felismertük a hangjáról, anyu mégis hangosan rákérdezett:

– Ön az, százados úr?

Ily módon figyelmeztette aput. S mögöttem máris kitárult az ebédlőajtó, hallottam, amint a sötétben apu eloson mellettünk, és nesztelenül benyit a fürdőszobába.

Lejátszódott a szokásos jelenet. Anyu mérgelődött, szidott az elhányt kulcsesomó miatt, én pedig, mint ilyenkor rendszeren, izgalmamban igazi könnyeket sírtam.

Noel úr egyenruhában volt, de hajadonfőtt.

Összecepta a bokáját és meghajolt.

– Engedelmet kérek a késői zavarásért, nagyságos asszony! De úgy gondoltam, szomszédok vagyunk, illik végre levizitelnem. A kislegénynek – mosolygott rám –, amúgy is megígértem, hogy egyszer majd elbeszélgetünk.

– Fáradjon beljebb, százados úr – invitálta kedvesen anyu. – Egy teát? – kérdezte már odabent. – Valódi, békebeli tea.

– Ó, egy igazi, jó teának már a zamatát is elfeledtem! – nevetett, s újból meghajolt, köszönettel elfogadta, miközben levette bepárásodott szemüvegét és egy puha bőrdarabkával megtörölgette.

Nem, gondoltam ismét, nem látszik se gonosznak, se félelmesnek. Főleg így nem, szemüveg nélkül, vaksin hunyorogva... Ez, fura mód, megnyugtató. Egy vaksi emberben nincs semmi ijesztő. S bár tudtam, hogy apunak persze előle is el kell bújni a rejtekhelyére, csipetnyi szorongást sem éreztem. Még az is megfordult a fejemben, hogy itt a legjobb alkalom, talán beavathatnánk a titkunkba. Mert újra arra gondoltam, ha ezentúl ő is vigyázna ránk, nagyobb biztonságban lehetnénk.

Ekkor azonban eszembe villant apu múltkori figyelmeztetése, és iparkodtam minél gyanakvóbb szemmel figyelni.

De mégoly gyanakvó, vizsga szemmel is csupa jót állapíthattam meg. Remek társalgó, tréfás kedvű és élvezetes beszédű, kifogyhatatlan a mulatságos történeteiből. A közvetlensége meg olyan természetesnek hatott, mintha valami réges-régi ismerősünk lenne, és ki tudja, mióta látogatna már bennünket. Emellett roppant udvarias volt, a figyelmesnél is figyelmesebb. Anyunak különböző kedvességeket mondott, engem hol kislegénynek, hol fiatalembernek szólított (főleg az utóbbit éreztem felettébb hízelgőnek), és közben hosszú, finom kezével meg-megcirógatta a fejemet – arcáról pillanatra sem tűnt el a mosoly.

Anyu szíves volt hozzá. A legszebb porcelánkészletet vette elő a vitrinből – azt, amelyikre még csak ránézni se volt tanácsos –, és abban szolgálta fel neki a teát, a történeteiben pedig olyan pompásan mulatott, hogy hálásabb hallgatóságot Noel úr nem is kívánhatott volna magának. Mulatott, nevetgélt, néha egyenesen felkacagott, s közben hátravetette a fejét, válláig érő, mézszínű haja röpdösött és nagy, barna szemében valami dévaj, szertelen vidámság táncolt. Rég nem láttam ilyenek. Ilyen könnyednek, fesztelennek, jókedvűnek.

Hamarosan meg is sokalltam egy kicsit. Mert annak ugyan örültem, hogy végre egyszer jókedvű, s annak is, hogy most már kétségtelenül be kell látnia, mekkorát tévedett a százados bácsit illetően, és mégiscsak nekem lett igazam – de azért ez a túlcsonduló, nagy vidámsága valamiképp elkedvetlenített. Hát nem jut eszébe apu? Nem jut eszébe, hogy ott lapul a búvóhelyén, és hogy milyen rossz ott neki, mialatt mi itt teázunk meg vidámkodunk?

Ekkor már feltűnt, hogy beszélgetés közben Noel úr többször is figyelmesen körülpillant a szobában. Különösen a fekete pianínó keltette fel az érdeklődését.

Kisvártatva meg is kérdezte:

– Talán ön zongorázik, nagyságos asszony?

– Nem, nem – tiltakozott anyu félig nevetve, félig sajnálkozva. – Ez csak úgy megvan, régi családi darab. Talán majd egyszer a kisfiam fog gyakorolni rajta...

Noel úr felállt és odalépett a pianínóhoz.

– Szabad, nagyságos asszonyom? – s anyu beleegyező bólintására felnyitotta a billentyűsor fedelét. – Pompás hangszer – mondta élénken Förster, nagyságos asszonyom, August Förster! Patinás, nagy hírű márka, a legkiválóbbak egyike... Megengedi?

Helyet foglalt a támlátlan bársonyszéken, és fejét oldalra hajtva leütött néhány billentyűt. Ismét láthattam különösen keskeny, hosszú ujjú kezét.

– Gyönyörű hangja van – jegyezte meg –, de meglehetősen rég hangolhatták. Tudniillik eredetileg zenetanár volnék – mosolygott hátra futólag anyura –, valaha pedig zongoraművésznek készültem. Világjáró, nagy pianistának lenni – ez volt az álmom. Sajnos, nem futotta a tehetségemből.

Végigjártatta ujjait a billentyűkön, majd játszani kezdett.

A hangszer feldübörgött, telt, zengő hangok töltötték be a szobát. Sose képzeltem volna, hogy egy pianínóból ilyen viharzó mennydörgés csalható elő. Megbabonázva figyeltem. Játék közben is mindegyre mosolygott. Vékony ajkára mintha ráfagyott volna a mosoly.

– Liszt – mondta. – Az ő darabjait ifjúkorom óta kiváltképp kedvelem. Csupa erő, férfiasság...

Hirtelen abba hagyta, lecsukta a pianínó fedelét.

– Szépen laknak – bólogatott elismerően. – Milyen meghittent otthonos itt minden. És mennyi értékes festmény! Szőnyi, Márfy... az meg ott Iványi-Grünwald, ha nem tévedek.

Megállt a kép előtt, s mint akinek váratlanul megragadja valami a figyelmét, fél szemét behunyva, elmerülten vizsgálgatni kezdte.

– Látja, milyen érdekes? Észrevette már, nagyságos asszony? A felhőkből kirajzolódik a művész önarcképe.

Csak bámultam. Azon a tájképen, ha sokáig és figyelmesen nézegette az ember, a gomolygó, szürkés felhők közt egyszerre valóban fölsejlett egy szakállas arc. De hát, hogy is fedezhette fel rögtön, első pillantásra?

– Egyedül laknak itt? – kérdezte, még mindig a képet tanulmányozva.

– Igen – válaszolta anyu kettesben, ahogy látja.

– Régóta?

– Negyvenegy őszén költöztünk ide.

– Honnan?

– Az Andrássy útról.

– És így, kettesben?

– Meg az urammal.

– Ah! – s úgy pillantott hátra anyura, mint akit ez nagyon meglep. – A kedves urát még nem volt szerencsém látni.

– Elváltam tőle.

– Ah... – mondta újból a százados, de semmi egyebet nem szólt.

Visszaült az asztalhoz, engem vett szemügyre. Visszahököltem a tekintetétől. A vékony keretes szemüveg mögül mintha üvegszem meredt volna rám. Sovány arcán

azonban eközben is ott vibrált a mosoly.

– Angyalka – mondta. – Ugye, nagyon rossz neked apuka nélkül?

Hallgattam. Nem mertem se szólani, se a szemébe nézni. Valami homályos, bizonytalan félelem borzongatott meg.

– Igen – sóhajtott fel végül –, ilyen pompás legényke, egy sikerületlen házasságot is megér.

– Ő az első férjemtől van – vetette közbe nyugodtan anyu. – Alig múlt egyéves, amikor az édesapja meghalt.

A mosoly ennek hallatára sem foszlott le Noel úr arcáról, csupán egy kevés mentegetőzés vegyült bele.

– Elnézést – mondta. – Elnézését kérem, nagyságos asszonyom! Nem tudhattam.

Még hogy nem tudhatta? Meg voltam döbbenve. Hát hogyan tudta volna! Tőlem tudta. En mondtam el neki, amikor először találkoztunk a gangon a beköltözése napján. Hát így hazudik?

S egyszerre átjárt a rémület. Igaza volt apunak, gondoltam, mégis neki volt igaza! Gonosz ember ez a bácsi. Rosszban sántikál. És félni kell tőle, nagyon-nagyon félni. Talán annál is jobban, ahogy a nyilas katonáktól...

Még mindig engem fürkészett.

– Te, szegényke! – mormolta. – Te, kis árva... – és aztán lassan anyura fordította a tekintetét.

Úgy látszik, volt valami a tekintetében – én nem tudtam, micsoda –, ami arra készítette anyut, hogy felálljon, és az ebédlő sarkában álló, kis szekreterhez lépjen. Kihúzta az egyik fiókot, és rövid keresgélés után néhány irattal tért vissza. Odatette valamennyit Noel bácsi elé.

Azt vártam, hogy tiltakozva elhárítja, vagy legalább szabadkozni kezd – de nem, magától értetődő mozdulattal nyűit a papírokért, és a böngészésükbe mélyedt.

– Ó – mosolygott mindeközben is –, nem sejtettem volna, nagyságos asszony, hogy ön székely lány. Etédi... igen, negyvenben, úgy hiszem, magam is megfordultam ott. Etéd... az Háromszék, ugyebár?

– Nem – mondta hűvösen anyu. – Udvarhely.

Noel úr nevetett, mintha nem is hallotta volna.

– Ámbár talán nem is baj, hogy nem sejtettem. Mert köztünk szólva, nagyságos asszonyom, manapság aligha akad gyanúsabb szerzet egyik-másik erdélyi menekülnél.

– Márpedig én valóban erdélyi menekült vagyok – biztosította anyu. – Kilencszázhuszban települtünk át a szüleimmel meg a fivéreimmel. – Azzal még egy iratot csúsztatott az asztalra.

Noel úr azt is elolvasta.

– Néha már hajlamos vagyok azt gondolni – folytatta közben csevegő hangon –, hogy erdélyi menekültek nem is léteznek ebben a városban, csupán olyan kétes személyek, akik erdélyi menekülteknek adják ki magukat. És ha kicsit is megkapirgálja őket az ember, a máz alól máris előbújik egy-egy zsidó, katonaszökevény vagy egyéb olyan valaki, akinek szintén jó oka van a bujkálásra. Nem is hinné, nagyságos asszony, hogy mennyi a hamis papír ebben a városban, és hány a hamis papírokkal seftelő család. És ami a legszomorúbb, ezek mind keresztény magyar emberek.

Nincs az a kínhalál, nagyságos asszonyom, a keréketörést és a felnégyelést is beleértve, ami ezeknek a hitvány frátereknek, nézetem szerint, méltó büntetésük

lehetne.

És ezen is csak nevetett. Mintha egy jó tréfát mondott volna.

– Ha nem tévedek – szólalt meg hirtelen, még simulékonyabb mosollyal –, itt, ugyebár, van még egy másik szoba is...

Anyu már jó ideje nem mosolygott. A szíves kifejezés is rég letörlődött az arcáról. Valami fagyos megvetés ült ki a vonásaira. Szótlanul állt fel, nyitotta ki a másik szoba ajtaját.

– Parancsoljon – mondta. – A kisfiam alszik itt bent – és elnézett a százados mellett.

Ő is felállt, az ajtóból körültekintett a szobában.

– Kár – sajnálkozott –, hogy az udvarra nyílnak az ablakok. Nyáron nagy lehet itt a lárma.

– Tűrhető. A konyhára nem kíváncsi?

– Ó!... – Noel úr mézédeseen mosolygott.

Kimentünk a konyhába, és ott az volt az első dolga, hogy lenyomja a cselédszoba kilincsét. A zár nem engedett.

– Háborús időkben nemigen telik cselédre – bólogatott –, pedig ilyen időkben vehetnők legnagyobb hasznukat. A fásztó sorban állások, ugyebár, a nap nap utáni cipekedések az óvóhelyre...

Anyu kulcsot vett elő, megforgatta a zárban, kitarta az ajtót.

– Na, hát, ez egy valóságos szála – nevetett Noel úr. – Egy hodály! Látná csak énnám, nagyságos asszony, azt a cselédszobának nevezett odút! Ha egyvalaki bemegy, kettőnek kell kijönnie.

Kinyitotta a nyikorgó szekrényajtót; csupa por lett a keze.

– Megengedné, hogy kezet mossak a fürdőszobában? – kérdezte csaknem bűnbánóan anyut.

Úgy éreztem, nem bírok megállni a lábamon.

Szerencsére, máris előreindult, nem pillantott rám. Sem anyura. Mert még az ő fagyos arcán is láttam a rémület rezdülését.

Belépett a fürdőszobába, s miközben anyu felcsavarta neki a villanyt, megnyitotta a mosdó csapját.

– Itt viszont minden szűkös és kényelmetlen – folytatta a locsogását. – Ebben a kádban épp csak egy gyerek fér el. Tisztesség ne essék, szólván, ez bizony nem túl hízelgő a régiekre nézve. Atyáink, úgy látszik, a kelleténél kevesebbet gondoltak a tisztálkodással...

Elviselhetetlenül hosszú ideig mosta és törülgette a kezét. Nekem legalábbis úgy tetszett. Kínomban lesütöttem a szememet, a fekete-fehér kőkockákat számolgattam a lábam előtt, nem mertem az ablakra pillantani.

Aztán meghűlt bennem a vér. Láttam, hogy odalép a lichthof-ablakhoz, és megkocogtatja a körmével.

– Ügyes – dünnyögte. – Milyen ügyes ötlet ez a fekete festék! Az elsötétítőpapír bizony könnyen megsérülhet.

Ekkor alig kéznyújtásnyira volt aputól, aki az ablak külső oldalán, a párkányon állt, a fémrúdra szerelt fogantyúba kapaszkodva.

Végre-valahára visszatértünk a szobába.

– Megengedné, nagyságos asszony, hogy olykor-olykor átjöhessek egy félórácskára klimpírozni? Alig-alig bírom ki zongora nélkül.

Anyu már nem tartotta fontosnak, hogy udvarias legyen hozzá.

– Sajnálom, százados úr – mondta szárazon –, én magányos asszony vagyok, ezt meg kell értenie. De Pelikán úr, a zenetanár az első emeleten, bizonyára örömmel engedne a kérésének.

Nem vette zokon az elutasítást; legalábbis nem látszott rajta sértettség. Szórakozottan mosolygott, s már nem is figyelt anyura. A cigarettavégekkel színültig telt hamutartót nézte.

– Ilyen erős dohányos? – kérdezte, s én éreztem, hogy megint elgyöngül a lábam.

– Csak újabban – felelte közömbösen anyu. – Az idegességtől kaptam rá ennyire.

– Az idegességtől? – és Noel úr felvonta szeszínű, vékony szemöldökét. – Ön ideges, nagyságos asszony? Miért?

Anyu mosolytalan gúnnyal pillantott rá.

– Ezt ugye, nem komolyan kérdezte?

– No igen, igen... – dünnyögte. – Hát persze, megértem ! Nem könnyű most az élet, az egyszer biztos... Megkínálna egy cigarettával, nagyságos asszony? Odaát felejtettem a magamét.

Anyu lapos cigarettásdobozt vett elő a kötényéből, felnyitotta a fedelét és szóltalanul eléje tartotta.

Rágyújtottak, nézték egymást.

– Nem fél, így, egyedül a gyerekekkel? – kérdezte Noel úr. – Gondolom, gyakran hív vendégeket.

– Igen ritkán.

Újra csak egymást nézték. A százados tekintete mozdulatlan volt, merev, szinte átszegezte anyut.

– Lássa, nagyságos asszonyom – szólalt meg vontatottan –, lássa, milyen különös is ez! – és eltűnődve lecsípett egy dohányszálat az ajkáról. – Bizonyos voltam benne, hogy vendéget találok kegyednél. Vagy hogy... lakik itt még valaki. Akár esküt tettem volna rá... furcsa, hogy néha mennyire megrézfálja az embert a tulajdon füle! Tisztán hallottam egy tompa, mély férfihangot. És nem ma először. A hálószobám tudniillik szomszédos a konyhájukkal...

Elhallgatott, ismét anyut vizslatta, talán valami árulkodójelre várt, egy szemrebbetésre vagy arcrándulásra – ám anyu máskor oly élénk, beszédes arca áthatolhatatlan volt, s olyan, akár a jég.

Végül kényszeredetten fölnevetett.

– No persze, nagyságos asszony, hiszen nem tudtam... nem tudhattam, hogy elvált, ugyebár! Egyébiránt magam is elvált ember vagyok. Nem mindenkinél válik be a tisztes intézmény. Mondják is, idejét múlta már. És én még csak egy ilyen angyali, szösze kislegénnyel sem dicsekedhetek.

Kinyújtotta a kezét, hogy megsimogasson, de önkéntelen riadtsággal félrekaptam a fejem.

– No csak – mosolygott. – Hát félsz tőlem? Angyalka...

Amikor elbúcsúzott, ugyanolyan szertartásosan udvarias volt, mint jövelekor. Meghajolt, kezet csókolt anyunak, és vagy ötször is elnézését kérte az alkalmatlankodásért.

Már az előszobában álltunk, amikor zavart arccal megszólalt:

– Ha nem terhelem vele, nagyságos asszony, eladna nekem egy üveg dzsemet? Bizonyára eltett télire. Tudja, a jó dzsem a gyöngém...

Így hát még a kamrába is benézett.

Nagy szabadkozások közepette kifizette a dzsemet, azután végre elment.

Anyu bezárta utána az ajtót, és akkor nekitántorodott a falnak. Halálsápadt volt.

– Anyu... – dadogtam megrémülve.

Intett a kezével, hogy semmi, és bevonszolta magát a szobába. A fotelbe roskadt, két tenyerébe temette az arcát.

– Menj – suttogta. – Zörgess ki apádnak. Most már bejöhet...

Ettől az estétől kezdve, egész héten át, a legváratlanabb időkben csöngetett be hozzánk Noel úr. Hol egy könyvet kért kölcsön, hol csipetnyi sót; máskor meg azzal jött, hogy szeretné meghallgatni a híreket a rádióknban, mert az övé éppen elromlott.

– Ejnye! – fenyegetett meg, tréfásan rázogatta az ujját, a negyedik vagy ötödik alkalommal. – Hát te örökösen eldugod a kulcsokat? Ilyen rosszcsont legényke vagy?

Fecsegett, kedélyeskedett, körülszimatolt, azután elment. De sose lehattunk benne biztosak, hogy tíz perc múlva nem csönget-e be újra. A mély férfihangot minden alkalommal fölemlegette, holott apu nem követte el többé azt a vigyázatlanságot, hogy a konyhában megszólaljon; már a szobában is csak suttogva beszélt, és ha anyu vagy én szoltunk hozzá, akaratlanul is lehalkítottuk a hangunkat.

Egyik délután, légitámadás alatt, a szenespincében bújócskát játszottam Schmidt Karcival, Bucsek Janóval meg néhány más gyerekkel, és olyan nagyszerű rejtekhelyét találtam (az óvóhelyi előtér homokzsákjai közé vettem be magam), hogy sehogy se bukkantak rám, s végül harsány kiáltozással adták tudtomra: nem ér a nevem, előjöhettek, én győztem.

Erre kikecmeregtem a zsákok közül, de veszttemre, mert pont az udvar felől közeledő Noel úrba botlottam. Hosszú egyenköpenyben volt, kakastollas Bocskai-sapkában, a vállán csövével lefele fordított géppisztoly lógott.

– Szervusz, anyyalka – állított meg nyájasan. – Miért vagy mindig ilyen szomorú?

Történetesen egy cseppet se voltam szomorú, csak féltem tőle, és nem mertem ránézni. Reménykedve sandítottam az óvóhely felé, hátha kijön anyu a keresésemre, de persze éppen akkor nem jött.

Noel úr a köpenye zsebébe nyúlt, elővett egy szelet csokoládét és a kezembe nyomta.

– Edd csak meg szépen – és sajnálkozva megcirógatott. – Hiszen neked nincs apukád, akitől csokit kaphatnál, igaz?

Nem válaszoltam, csak még mélyebbre horgasztottam a fejemet.

Újra megsimogatott és kérdezősködni kezdett. Olyasmiket kérdezett, hogy megszoktam-e már a bombázásokat és a légópincét, jól alszom-e éjszaka, és nem félünk-e nagyon kettesben anyuval. Majd hirtelen azt kérdezte, hogy mikor ment el tőlünk végleg a mostohaapukám, hogy találkoztam-e vele azóta, és hogy előfordul-e, hogy hébe-hóba meglátogat bennünket.

A hangja éppoly szelíd volt, akár a tekintete a szemüvege mögött, az arca pedig csupa mosoly – de már nem tudott megtéveszteni; tudtam, hogy mégiscsak komisz ember, akitől félni kell, mert rosszat akar. Ezt azonban semmi esetre se vehette észre rajtam. Megszeppenve bár, ám annál engedelmesebben és illemtudóbban válaszoltam neki, pontosan úgy, ahogy anyu meg keresztapa apróra kioktattak.

Mert néha órák hosszat ezzel kínoztak. Talán nem is létezett olyan kérdés a világon, amelyre fel ne készítették volna. Ha pedig csak egyszer is hibáztam a válasszal, anyu valósággal kikelt magából: sírógörcsöt kapott, vagy fuldoklott és tombolt dühében – még az is előfordult, hogy nekem esett s úgy kellett kiszedni a keze közül. Apu kedvetlenül ülte-hallgatta végig ezeket a gyötrelmes kérdezz-feleletesdiket, és egyik nap aztán véget vetett az egésznek. „Elég ebből! – mondta határozottan. – Nem engedem, hogy agyonkínozzátok! Vagy megbízunk a természetes eszében, és mást aligha tehetünk, vagy úgymint hiábavaló minden. De tönkretenni nem engedem!” Anyu a kezét tördelte, és sírva fakadt. Elek bácsi felsóhajtott. „Azt hiszem, igazad van – intett apunak. – Nincs ennek így semmi értelme...”

Tévedett. Mert hálás voltam ugyan apunak, hogy olyan erélyesen a védelmemre kelt, de magamban be kellett látnom, hogy anyu és keresztapa leckéinek igenis megvolt az értelmük. Nem jöttem zavarba Noel úr faggatózásától. Egyedül csupán az ejtett zavarba, hogy nem tudtam eldönteni, valójában hisz-e nekem, vagy sem – bármit válaszoltam ugyanis, ő csak mosolygott, és bólogatott egyre.

– Hozzátok, ugye, nemigen járnak bácsik mostanában? – kérdezte akkor, ott a légópince előterében, én pedig majszoltam a csokit és a fejemet ráztam.

– Nem. Senki más nem jár hozzánk, csak Elek bácsi.

– Elek bácsi? ő kicsoda?

– Alezredes – vágtam ki büszkén. – Anyu testvére. A keresztapám.

Ezen elgondolkodott.

– Ritkán jöhet hozzátok, hallod, mert még sohase láttam.

Megint a fejemet ráztam, és azt mondtam, hogy keresztapa szinte mindennap feljön, de legtöbbször csupán kis időre marad.

– Jól van – mosolyodott el, és hideg ujjaival megveregette az arcomat. – Szaladj vissza az óvóhelyre, biztosan aggódik már a mamád.

Egyik este aztán csakugyan nálunk találta Elek bácsit.

– A, a mély hang tulajdonosa! – tréfálkozott.

Összeütötte a bokáját és bemutatkozott.

Keresztapa szótlánul mérte végig, épp csak biccentett ültében. Élveztem a dolgot. Újból a régi volt, mint amikor még egyenruhát viselt: kimért, fölényes, rideg tekintetű.

De Noel úr, csalódásomra, nem jött zavarba tőle, még csak elfogódottnak se látszott. Szokása szerint locsogott és kedélyeskedett egy darabig, majd udvariasan keresztapa iratait kérte.

– Engedelmet, alezredes úr... Engedelmet – mentegetőzött, miután átfutotta és visszaadta az igazolványokat. – Magam is viszolygok ezektől a formaságoktól... Szabadna megkérdezni, alezredes úr, hogy miért helyeztetett szolgálaton kívül?

– Ezt a honvédevezérkarnál kérdezze meg, igen, százados úr?

Noel úr némán ment el akkor, és reméltük, hogy ezután a találkozás után végleg elmarad.

Nem így történt. Aznap még egyszer visszajött, másnap pedig háromszor vagy négyszer is beállított.

Látogatásai egyre jobban megviselték anyut; napról napra kimerültebbnek látszott. Eleven, szép arcára valami mozdulatlan dültség kövesedett, fényes tekintete kihunyt, akár egy vak tükör, egész lényéből üzőttég áradt. Néha még a könnyem is kibuggyant, amikor lopva elnéztem. Hová tűnt az élénksége, a mozgékonyasága? Hová a felsugárzó, bűvös mosolya? Vonásai mélyebbek lettek, mozdulatai tétovák, a szeme körül és a

szája sarkában ismeretlen kéessötét árnyak jelentek meg – mintha röpke napok alatt, a szemem láttára vált volna öregebbé és öregebbé.

Apu is mind törődöttebb lett. Egyre szótlanabb, komorabb. Azelőtt szinte naphosszat a rádiót hallgatta, hírekre vadászott. Bizonyos órákban pedig mindig odaült a gramfonos, nagy készülékhez, hogy alig hallhatóra tompítva, addig csavargassa a keresógombját, míg csak a zavaróállomás recsegése-füttyögése mögül elő nem dőndült a négy mély dobütés: „*Itt London, London beszél...*”

De mostanában már be se kapcsolta. Órákig ült némán, magába süppedve, ujjai között kihamvadt cigarettával, révetegen nézve maga elé, s gyakran meg sem hallotta, ha szóltunk hozzá. Hol járhatott gondolataiban? Milyen messze? Vajon honnan kellett visszatérnie, hogy ködös tekintete lassanként kitisztuljon ismételt szólongatásunkra, s végül alig rezdülő, gyenge mosollyal jelezze: megérkezett, visszatért, újra itt van köztünk.

– Nem értem... – hallottam egyik este, már lefekvés után, anyu suttogását a másik szobából. – Hát mit akar? Mit? Mit akarhat még tőlünk?...

– Közönséges csendőrtempó – felelte tompa hangon apu. – Mindig is ez volt a módszerük. Akit egyszer kipecéztek maguknak, arról addig le nem szállnak, amíg el nem kaphatják.

– Hiszen a múltkor éppen te mondtad: semmi okot nem adtunk neki gyanúra!

– Nem tudhatjuk. Talán valamivel mégis...

– De hát, mivel? – kiáltott fel kétségbeesetten anyu, s szinte láttam, amint az utóbbi időben oly gyakran, hogy kínzó tehetetlenségében a kezét tördeli. – Mivel, mondd, mivel? Az isten szerelmére, mivel?

– Pszsz! – figyelmeztette apu. – A gyerek...

Csend támadt. Biztosan hallgatóztak, hogy nem mocorgok-e. Lélegzet-visszafojtva feküdtem az ágyamban, a takaró alatt, a sötét szobában, ahol mindig kislámpa világított, egy indigókékre festett, gyenge égő, hogy ne féljek egymagamban, és a félfülű, vedlett plüssmackót öleltem, szörnyekkel teli, lidérces éjszakáim hú társát.

– Nézd, Magdus – szólalt meg aztán higgadtan apu –, az igazat megvallva, ez a história a két apáról, a válásról meg a vér szerinti édesapa korai haláláról, aki ráadásul harmadik unokatestvér is... nos, lássuk be, ez az egész história, bármilyen alaposan átgondoltátok is annak idején, elég valószínűtlen. Legalábbis nem túl meggyőző...

– De a papírok! – hallottam anyu zihálását. – A papírok ezt mind bizonyítják... és a papírok tökéletesek! Erről Elek még jókor gondoskodott. Nem hamisítványok, kifogástalan valamennyi.

– Tökéletesek... kifogástalanok... – Apu csak nevetett a foga között. – Ki törődik most holmi papírokkal? Talán egy ilyen fogdmeg? Éppen ő?

Ismét csend lett odaát.

Aztán anyu csüggedt hangja hallatszott.

– Fáradt vagyok. Nagyon fáradt... És naponta megrémít az a gondolat, hogy... vajon meddig bírom még? Vannak percek, amikor hirtelen rám tör valami ólmos kimerültség... kezem-lábam elzsibbad... mozdulni se tudok... mintha meg lennék kötözve... És közben azt gondolom: úgyis mindegy, minden hiába! Elpusztulunk... nincs remény... semmi remény...

– Én is egyre gyakrabban érzem ezt – mondta rekedten apu. – Minek is élek, kérdezem magamtól, mire való az egész céció? Az ostoba, makacs ragaszkodásom az élethez?... Hiszen ha te nem volnál... és ha nem volna ez a gyerek... De éppen

miattatok tovább kellene állnom. Nyomon van a kopó, előbb-utóbb a fürdőszobaablakra is felfigyel majd...

– Hallgass! – szakította félbe anyu. – Hallgass... könnyörögve kérlek, hallgass! Ó, hallgass... – és a hangja elcsuklott, sírásba fulladt.

Feküdtem a kiságyban, feküdtem mozdulatlanul, görcsösen szorítva mellemhez a plüssmackót, néztem a mennyezeten a hálószerű mintázatot, amelyet a háncsburás kislámpa gyér, kék fénye vetített fel oda, csak feküdtem halott-moccanatlan, olyan kicsire kuporodva össze, amilyen kicsire csak tudtam, és azt hajtogattam magamban: nem hallottam semmit! semmit a világon! mit is hallhattam volna? hiszen tudom, *egészen biztosan* tudom, hogy apu is meg anyu is már réges-rég alszik odaát.

Ám ekkor eszembe villant, hogy egyszer már megpróbáltam elhitetni magammal ilyesmit. Egy hasonló, álmatlan estén, amikor ugyanígy feküdtem a macimmal az ágyban, és ugyanígy füleltem a másik szobából beszűrődő hangokra, először azt képzelvén, hogy hallucinálok, s akkor is elkövettem mindent, hogy meggyőzzem magamat róla, annyira valószínűtlen és hihetetlen volt az, amit hallottam – de nem sikerült, s valami arra kényszerített, hogy kibújjam a takaró alól, elszoruló szívvel az ajtóhoz somfordáljak és résnyire megnyissam... és hát a hihetetlen mégis igaz volt: valóban apu hangját hallottam az ágyban, apuét, aki ott állt az asztal mellett, valamilyen kopott, bő ruhában, amely nevetségesen lötyögött rajta, ott állt fél karjával átölelve anyut, én pedig akkor szélesre tártam az ajtót és berontottam, mint a fergeteg, apu!, üvöltöttem, apu! apukám!, miközben olyan bolondul kalimpált a szívem, hogy attól féltem, még kiszakad...

Könnyek szöktek a szemembe.

Mintha aranyfüsttel vont a volna be az idő, olyan szép volt ez a nem is túl régi emlék. Akkor azt gondoltam, összekerültünk újra, és többé semmi se szakíthat el minket egymástól. Most pedig kiderülne, hogy csak egy csalóka ábránd volt? Hogy minden hasztalan, minden hiábavaló? Apu szerencsés szökése és bujkálása, Elek bácsi körültekintő gondoskodása és anyu összes erőfeszítése? És minden színlelés, porhintés, hazudozás? Hát hiába, hiába minden? S mindegyre anyu csüggedt szavai visszhangoztak bennem: nincs remény... nincs remény... nincs remény...

Csak feküdtem, néztem tágra nyílt szemmel a sötétet, és úgy éreztem, amit hallottam, mindennél iszonyúbb. A szívem vert, mint valami harang, csengett-bongott a bordám között (lehetetlen, gondoltam, hogy ezt a zúgó zenebonát valaki meg ne hallja!), a fejem átforrósodott, a homlokomat izzadság lepte el, s egyszerre elborzadtam, reszketni kezdtem, mert azok a hálószerű árnyak ott a mennyezeten, az a rejtelmes árnyékháló hirtelen életre kelt, mozogni és növekedni kezdett, már nemcsak a plafon derengő négyzetét fonta be keresztül-kasul, hanem lekúszott a falra, az ágyam felé araszolt, mintha imbolygó csápjaival rám akarna hurkolódni, jaj, gondoltam, el innen, el, bárhová, csak innen el!, és váratlanul ott találtam magamat egy félig bedőlt, feketén ásító, mélységes mély kút peremén, s éreztem, hogy bármennyire megfeszítem is az erőmet, valami vonz, valami ellenállhatatlanul vonz abba az irtózatos, fekete, iszapos kútba, melynek a mélyén csontok fehérlenek, meg lódögök vannak, meg békák, tekergő kígyók, pókok és elhullott denevérszárnyak, s mindenféle fertelmes, zöld szörnyek tátognak rám, kivicsorítva túhegyes fogaikat, és éreztem, hogy minden szál hajam az égnek mered, hogy megfagy bennem a vér, hogy a borzalom jeges galacsinjai görögnek végig a gerincemen, mert lám, már meg is támolyodom, már szédülök bele a kútba, és hasztalan minden iparkodásom, hogy tíz körömmel kapaszkodjam a kávájába, síkos kőpereméről a csimpaszkodó ujjaim sorra leválnak, aztán már zuhanok, zuhanok bele a sötéten ásító, iszonyú gödörbe, meg-megpördülve közben, a kút nyálkás gyűrűjéhez csapódva minduntalan, csak zuhanok, mindegyre zuhanok, és soha nem

akar vége szakadni ennek a zuhanásnak, amikor végre ráeszmélek, hogy mindez csak álom volt, és erőnek erejével fölébresztem magam, éppen akkor, amikor hirtelen csörömpölve kihull mind a két ablak, szárnyaikat izmos kezek tépik fel, belökik az elsötétítődeszkákat, és a folyosóról fekete egyenruhás emberek ugrálnak be, letépik, szétszaggatják a függönyt, amelybe belegabalyodtak, csizmás lábukkal rátaposnak, félrerúgják, miközben zseblámpafények cikáznak ide-oda, éles pásztyájukkal felszabdalva a szoba sötétjét, anyu!, akarok kiáltani, anyu! segíts, félek!, de akárhogy kínlódom-erőlködöm, nem mozdul a nyelvem, hang nem tör elő a torkomból, s csak várom bénultan, a mackómat szorongatva, várom rettegve és megadóan, hogy valamelyik zseblámpapászta rám találjon, hiszen most már, jól tudom, nincs menekvés, nincs hova bújni, hacsak a takaró alá nem, de magam is érzem, milyen gyerekes dolog lenne az, nem, nincs értelme, gondolom, úgyis fölfedeznek, és akkor valóban rám villan az egyik elemlámpa kévéje, rám villan, megakad, megállapodik rajtam, az ágyam előtt pedig egy nyilas katona magasodik, fekete egyenruhája alól kivillan a zöld inge, egészen fölím hajol, úgy mered rám, úgy fürkész vizsga tekintettel, és különös, hogy bár elvakít a lámpája, mégis tisztán látom az arcát, a csontos, himlőhelyes arcát, s ezt az arcot ismerem valahonnan, mint ahogy a szűrős szempárt is, amint félig lebocsátott, vörös szemhéja alól vizsgálgat, míg végül dermesztő rémületem közepette ráismerek, ő az, aki egyszer igazoltatott minket anyuval abban a belvárosi pincében, ahol elfogták a ballonkabátos embert, és egyszer csak megpillantom a fölém ereszkedő másik arcot is, az öreges ráncokkal, a vékony szájjal, az előreugró, mulatságos Pinocchio-orrjal meg a fémkeretes szemüveg mögül figyelő merev-mozdulatlan üvegszemmel, nos, kislegény?, szólít meg, s mézesmázosan mosolyog, mint valaha, nos, kérdezi, hát hol az apukád, anygalka? hol van? hová bújt?, nekem pedig csupán annyi erőm marad, hogy rémülten rázogassam a fejemet, de erre rám sziszeg, fogai közül sivítva tör elő a harag, áruld el, de azonnal, átkozott kis csibész, sziszegi, áruld el hol van! hiszen hazudtál nekem, hazudtál, te kis pokolfajzat, amikor azt mondtad, hogy meghalt, hazudtál, azóta már tudom, kinyomoztam!, én meg csak vergődöm az éles fényben, már az összes zseblámpák rám szegeződnek, kévéik az arcomat tépik, hasogatják, nem! nem igaz!, szakad fel bennem végre a hang, nem igaz! én nem hazudtam!, kiáltom, nekem nincs apukám... meghalt... meghalt... meghalt...

A saját sikoltozásomra riadtam fel.

A szobában égett a csillár, és a könnyeimen meg a szemembe csörgő verítéken át megnyugodva láttam, hogy az ablakok épek, rajtuk az elsötétítődeszkák, mind rendesen, és a függönyt se szaggatta le senki, s hogy ott áll az ágyamnál apu is, anyu is, és mind a ketten elnyílt szájjal, néma döbbenettel néznek rám.

Így érkezett el karácsony estéje.

Nem kevésbé vártam, mint tavaly meg tavalyelőtt (annál régebbre nem emlékeztem vissza), s hát persze fölcsigázva, izgatott reménykedések közepette találgattam, vajon mit kapok majd, milyen ajándékokra lelek a fa alatt. Anyu szelíden mosolygott és azzal csendesítgette felajzottságomat, hogy ne váljak se sokat, se szépet, mert az idén csak amolyan háborús Jézuskára számíthatunk.

Sejtettem, hogy igazat mond, mégis reménykedtem. Azt hajtogattam magamban, hogyha háborús Jézuska jön is az idén, velem bizonyára kivételezni fog. Hiszen tudott dolog, a mesékben is mindig így történik, hogy akit sok szomorúság ér, azt végül busásan megjutalmazza valami jó tündér, vagy maga a jóisten.

Remények és kétségek közt telt el a nap. Lassan peregték az órák, már a délelőtt is kétszer olyan hosszúnak rémlett, mint máskor, délután pedig valósággal vánszorogni látszott az idő.

Amikor alkonyodni kezdett, anyu átküldött az udvari szobába. Csak akkor jöhetek elő, kötötte a lelkemre, ha meghallom a kis csengettyű csilingelését. Ez a kis csengettyű titokzatos valami volt. Nem derült ki, hogy anyu rázogatta-e, vagy valamelyik angyal, akit természetesen nem lehet látni, mert az angyalok tudvalevőleg láthatatlanok, ha úgy akarják; ez sosem derült ki, mint ahogy magát a csengettyűt se láttam soha, csak ezüstös hangját ismertem. Ma megcsendül, szélvészfényként rontok be a nagyszobába, ahol a karácsonyfa áll, pompásan földíszítve, ágain imbolygó lángú kis gyertyákkal, percegve sziporkázó csillagszórókkal, és az egész szobát remek fenyőillat tölti be. Anyu megcsókol, könnyeivel összemaszatolja az arcomat, s ezt, mi tagadás, sehogy se értem, nem fér a fejembe, hogy miért is sírdogál ilyenkor, hiszen karácsonyeste szerintem csak örülni és nevetni szabadna, aztán megsimogatja a fejem, és meghatottan azt mondja, hogy énekeljük el a *Mennyből az angyalt*, s nyomban el is énekeljük, holott ami engem illet, rohannék már a fához, megnézni az ajándékokat.

A türelmetlenségtől topogva álltam az ablaknál.

Hullott a hó, a folyosók üresek voltak. Szemben Schmidtéknél szellőztettek. Láttam, már felállították a fájukat, amely olyan magas, hogy csúcsával a mennyezetet horzsolja, és Schmidt ür létrára kapaszkodva, éppen a díszeket aggatja rá, Schmidt Karcsi már két nappal ezelőtt elhencegett, hogy mi mindent hoz majd neki a Jézuska. Ő mindig jó előre tudja, hogy milyen ajándékokat kap, s bár ezt felettébb rejtélyes dolognak tartottam, mert hát honnan is tudhatná meg előre, hogy a Jézuska mit tesz a karácsonyfája alá, most egy pillanatig se volt kedvem eltöprengeni rajta, inkább odasoroltam a szokásos hazugságai közé. Az én fám alá különben is sokkal szebb ajándékokat fog tenni, gondoltam, mert engemet most jobban kell szeretnie a Karcsinál. És ezt fennhangon is eldünnyögtem vagy tízszer, mert úgy okoskodtam, semmi esetre sem árthat, ha a Jézuska is meghallja, hogy mennyire bízom benne.

Aztán Schmidtéknél becsukták az ablakot, és föltették az elsötétítődeszkákat. Egyre jobban besötétedett, már koromfeketeség borult a házra. A lépcsőházban kigyúltak a kékre festett, sejtelmesen halvány fényű villanykörtek. Písla világukkal olyanok voltak, mint a jánosbogárkák.

Ekkor végre megszólalt az ezüstös hangú csengettyű, és berontottam a nagyszobába.

Minden olyan volt, mint máskor.

Csillagszórók szikráztak, lobogtak a kis gyertyák a fán (elégedetten láttam, hogy a mienk is a plafont súrolja), anyu roppant meghatott volt, könnyezett s miközben megcsókolta, azt mondta, hogy most pedig énekeljük el a *Mennyből az angyalt*. Apu mellettem állt, és biztosan azért, hogy kifigurázza a meghatottságunkat, alattomban csipkedett, és halkán, de igen hamisan velünk együtt énekelt.

Nem, egyáltalán nem volt ez szegényes karácsony. Igaz, hogy szaloncukor alig-alig akadt a fán, habcsók meg egy darab se, hiszen ilyesmit már nem lehetett szerezni, és az is igaz, hogy kevesebb játékot kaptam, mint máskor, de amit kaptam, az egytől egyig remek darab volt.

Leginkább mégis egy kis traktornak örültem. Szakasztott olyan piros volt, s nem kevésbé gyönyörű, mint az a tűzoltókocsi, melyet Elek bácsitól kaptam.

Apunak is nyomban felcsillant a szeme, amint a kezemben megpillantotta.

– Gyere, játsszunk vele – biztatott.

– Hogyisne! – s a traktorral az ebédlőasztal mögé menekültem. – Hogyisne! Még hogy ezt is szétszedd, mint a tűzoltóautómat!

– Ó, te kis mulya! – méltatlankodott. – Ha szétszedem, hát majd összerakom.

- Ahogy a múltkor is, igaz? Mindig a legszebb játékaimat rontod el.
- De kapsz is helyettük mindig valami újat.
- Hogy aztán azt is csak elrontsd!
- Miért? – kérdezte védekezően. – Téged talán nem érdekel az, hogy mi van például ennek a traktornak a belsejében?

Ezzel megfogott. Igenis szörnyen érdekelt. Nekem is ez volt a gyengém: szétszedtem minden játékomat, amelyik csak járt vagy mozgott.

Hasra feküdtünk hát a szőnyegen, s mialatt anyu vacsorára terítette az asztalt, szemügyre vettük a kis traktort. Az ember meghúzott rajta egy apró fogantyút, s erre mérges kis pöfögéssel elindult, és közben tölcser alakú kéményéből picci szikrákat hányt.

Elbűvölten figyeltük.

- Mondd, apu – kérdeztem dűnnyögve –, szerinted mitől jár ez?
- A fene se tudja – ráncolta a homlokát. – Éppen ez izgat engem is. Talán benzin van benne...

A kezébe vette, és megszagolgatta.

– Meg kéne vizsgálni... Hm... belülről. Mit szólsz hozzá? – és laposakat pillantott rám. – Szerintem benzinnek kell benne lennie. Okvetlenül!

Óvatosan fürkészgettük egymást. Sejtettem, hogy apu borzasztóan szeretné szétszedni a traktort, és hát sajnós, engem is elővett a kíváncsiság.

- Ha a benzin kifolyik a szőnyegre, anyu veszekedni fog ám – suttogtam.
- Most nem figyel ide – súgta vissza apu. – Különben is, a benzin egykettőre elpárolog. No gyere, fogjunk hozzá! Segíthetsz te is...

A kis traktorban gyűszűnyi benzin se volt, de elemje se volt – egyáltalán semmit se találtunk benne. Utolsó darabkájaig szétszedtük, és akkor apu sajnálkozva megállapította:

- Hát, ez kész talány! Nem lehet tudni, mitől jár.
- Most már semmitől se jár! – törtem ki dühösen. – Ezt is jól elrontottad!

Erre ő is dühös arcot öltött.

– Csend, azonnal elhallgass! Micsoda egy szemtelen, kis büdös kölyök vagy! Szétszedtem miattad ezt a gyönyörű kis holmit, mert kíváncsi vagy, mint egy vénasszony, és még murizol itt nekem?

– Igenis murizok! – s már bögtém mérgemben. – Ha elrontottad, csináld is meg! Tessék összerakni, amit szétszedtél!

Anyu a fejét csóválta, mind a ketten szamarak vagyunk, jelentette ki dohogva, amiért tönkretettük a játékot, hiszen a vak is láthatta, hogy felhúzásra működik, mi másért fityegne ott, a motorháza elején az apró kurbli – azzal összeszedette velünk a szétszórt darabkákat mondván, holnap odaadja majd az egészet Pintér bácsinak, aki biztosan van olyan ügyes, hogy meg tudja reparálni.

Mindeközben apu orrokat meg számfűleket mutogatott nekem, és olyan mókás torzpfákat vágott, hogy végül már nem a bögéstől, hanem a nevetéstől potyogtak a könnyeim.

De anyu hamarosan véget vetett a rajcsúrozásnak.

– Asztalhoz! – mondta szigorúan. – És rendes viselkedést kérek, mert hozom a vacsorát.

Ott ültünk mindketten a hófehér abrosszal megterített asztalnál, és illetlenül csörömpöltünk régimódi, súlyos evőeszközeinkkel, amelyek éppúgy, mint a levéldíszes porcelántányérok meg a talpas kristálypoharak, csak ritka ünnepeken kerültek elő a pohárszékből, mivel anyu féltve őrzött kincsei közé tartoztak, csörömpöltünk és azt skandáltuk: *éhes a banda, korog a gyomra*, s vártuk, hogy anyu bejöjjön a tálcával. Apu eközben egy selyempapírba göngyölt kis dobozt húzott elő a zsebéből. Tegnap hozta fel neki keresztapa igen titokzatos arccal („Remélem, ez az, amire gondoltál” – aggodalmaskodott), és nem volt nehéz kitalálnom, hogy a dobozban ajándék van, melyet apu anyunak szán.

Azután anyu bejött a tálcával, és a tálcán egy tányér kocsonyával meg egy hatalmas tál gőzölgő főtt krumplival (ez volt az ünnepi lakománk, amihez apunak egy üveg vörösbor is jutott), s észrevettem, hogy a markában titkon ő is valami kis ajándékot szorongat.

Megettük a vacsorát, meggyújtottuk a hímes díszgyertyát az asztalon a cifra tartójában, apu pedig bort töltött a poharakba. Még én is kaptam egy félujjnyival.

Fölemeltük a poharainkat, koccintottunk és néma elfogódottsággal pillantottunk egymásra.

Volt valami varázsa ennek a percnak. Hirtelenében nem is tudtam eldönteni, mi a legszebb benne: a díszektől tündöklő, illatozó fenyőfa, a gyertya lángjának lassú lobogása az asztal felett, vagy az összekoccanó kristálypoharak soká hangzó csendülése, s kelyhükben a vörösbor bársonyos, komoly ragyogása, vagy apu és anyu megindult, tűnődő arca, amint egymást kereső tekintetük összekapcsolódik. Nem tudtam eldönteni. Csak a perc meghittségét éreztem. Csak azt éreztem, hogy olyan szép ez a perc, amilyent még nem éltem át, és hogy jó volna megállítani, vagy ha már megállítani nem lehet is, jó volna legalább meghosszabbítani, hogy minél tovább tartson.

– Hát, akkor... – mondta apu. – Boldog karácsonyt!

– Neked is – lehelte anyu.

Kihörpintették a poharukat, és ajándékot cseréltek. Izgatott ujjakkal hámozták elő a selyempapírból a maguk kis dobozát, és kinyitották a fedelét. S amint kinyitották, hitetlenkedve felkiáltottak, és elfakadtak nevetve mind a ketten.

Nekem is muszáj volt nevetnem. Hát ez lett, gondoltam, ez lett a nagy titkolózásuk vége!

Mert ugyanaz volt az ajándékuk egymásnak: egy-egy gyűrű.

Amelyiket anyu kapta, annak egy kő ragyogott a foglatában, éppen olyan színű, mogyoróbama, amilyen a szeme ; ő pedig pecsétgyűrűvel lepte meg aput, és a gyűrű hátlapjába úgy vésette bele kettejük nevének kezdőbetűit, hogy a betűk hajszálvékony cikomyái kibogozhatatlanul egybefonódtak.

– Csodálatos!... – szakadt ki belőlük szinte egyszerre, s aztán csak néztek egymásra elhomályosodó szemmel.

Én pedig már boldogságomban nevettem. Azt az előző percet nem állíthattam meg, de lám, támadt helyette egy másik, egy még szebb – oly régóta nem láttam őket ilyen önfeledten örülni!

Kinyújtották a karjukat, s kezüket messzire tartva a szemüktől, magasra, a fény felé emelték, úgy gyönyörködtek az ujjukra húzott gyűrűben, és anyu elmosolyodott, éppen apuhoz fordult, hogy valamit mondjon, amikor megszólalt a csengő.

Rövid, éles csengetés volt. Akár egy rikoltás.

Megdermedt bennem a vér. Így csak Noel úr szokott csengetni!

Néhány pillanatig anyu is kövé meredve állt. Kinyújtott karral, kissé szétterpesztett ujjakkal, arcára fagyott mosollyal.

Majd hevesen megrázta a fejét.

– Nem... Nem nyitok ajtót! Nem nyitom ki neki! – suttogta.

Apu semmit se mondott. De már vette is a bekecsét, némán belebújt, és csak a szemével jelezte, hogy indul a fürdőszobába.

Erre anyu arca is megkeményedett. Az asztalhoz ugrott, apu tányérját, poharát, evőeszközeit szempillantás alatt a pohárszék ajtaja mögé lökte, s miközben a csengő ismét felrikoltott, mellettem termett és megragadta a váltamat.

– Befelé! Gyorsan! És elő ne merészkedj, míg ki nem hívlak! – Azzal áttuszkolt a másik szobába, s rám csapta az ajtót.

Szuroksötét volt odabenn, de nem gyújtottam villanyt. Lekuporodtam a padlóra a fal mellé, homlokomat a térdemre támasztottam. Úgy éreztem, menten megreped a szívem a dühtől, a fájdalomtól és a gyűlölettől. Hát még ilyenkor is? ... Még karácsony este is betolakszik? Még ilyenkor is gyötör minket? Amikor végre örülhettünk volna egy kicsit...

Sírni szerettem volna. Üvöltve, tombolva, torkom szakadtából sírni, de nem tudtam. Mintha elapadtak volna a könnyeim. Mintha minden kiapadt volna bennem. Már haragot sem éreztem. Fájdalmat és gyűlöletet se.

Egyáltalán semmit sem éreztem, csupán valami szédülésfélét; ám ez a szédülés erősödött, hiába hunytam be a szemem, nem múlt el, se nem csillapodott – egyszer csak megmozdult s keringeni kezdett velem a szoba, egyre jobban forgott, keringett, hullámozott, himbálózott, miközben csukott szemhéjam alatt vörös, sárga és lila fények cikáztak, köröcskék, vonalak meg furcsa görbületek féktelen, vad kavargásban, szeszélyes összevisszaságban, hol fantasztikus ábrákba rendeződve, hol újból szanaszét szóródva, mint egy varázscső képei, majd egy izzó tűzgömb tűnt elő, amely száguldva és lángot lövellve közeledett... de ekkor hirtelen valahogy minden eltávolodott, mérhetetlenül messzire szakadt, éppúgy, mint amikor egyszer fordítva néztem bele keresztapa látcsövébe, és ezzel az eltávolodással nemcsak messzire került, hanem bizonytalanná, sőt valószínűtlenné is vált minden, még csak abban se lehettem biztos, hogy én magam tényleg én vagyok-e, és abban se, hogy mindaz, amit naponta átélek, valóban megtörténik-e, hiszen lehetetlen, hogy ennyi rossz *igazából* megtörténjék velem, és ekkor megint az izzó tűzgömböt láttam magam felé száguldani, mielőtt azonban elérhetett volna, valami sárgás, sűrű homály ereszkedett rám és fojtogatóan körülburkolt – de ez már bódulat volt, vagy ájulás, vagy álom, olyasmi, amilyenben még nem volt részem, és amelyről nem is tudtam magamnak számot adni.

Talán egy óra telt el így. Talán csak percek.

Arra ocsúdtam, hogy megnyílik az ajtó, és világos keretében anyu vékony alakja rajzolódik elém.

– Kijöhetsz...

Hunyorogtam az erős fényben, de így is láttam, hogy az arca már törődött, az öröm lefoszlott róla.

Apu szóltanul cigarettázott az asztalnál. Rettenetesen hideg lehetett odakinn, mert a bekecsében is vacogott, csontig át volt fagyva.

– Nem engedtem be – mondta anyu. – Azt mondtam, nem lehet, a gyerek váratlanul belázasodott.

– Ezt az egyet sose mondd – csóválta meg a fejét apu.

– Mi mással küldhettem volna el?

– Talán nem is kellett volna elküldenéd. Talán behívnod okosabb lett volna. Ezután még gyanakvóbb lesz, és naponta ötször is be fog csengetni.

– Nem... ma nem engedhettem be! – Anyu szenvedélyesen rázta meg a fejét. – Semmi áron! Inkább megöltem volna.

Láttam, hogy az asztalon egy üveg kölni meg egy skatulya bonbon áll.

– Ezt hozta – mutatott oda. – Nekem meg a gyerekek. Megköszöntem, és kértem, hogy menjen el. Először nem akart. De aztán mégis elment.

Apu hallgatott. A tekintete tompa volt és idegen, ahogy az arca elé emelkedő cigarettafüst mögül ránk szegeződött.

– Én is elmegyek – mondta.

Csodálkozva bámultam rá. Egyszerűen nem értettem, hogyan gondolja. Hát hova akar menni ilyen későn? És egyáltalán mi dolga lehet bárhol is karácsony este?

– Még ma éjjel elmegyek – és a hamutartóba nyomta a cigarettáját. – Képtelenség ezt a bújócskát tovább folytatni.

Anyu is csak nézte, szólni sem tudott.

Apu pedig halványan elmosolyodott, és ezt nagyon különösnek találtam ebben a helyzetben. De ugyan mi más is rajzolódnak volna fel az arcára, ha nem mosoly? A tekintete lágy lett, a szája szélesebbre húzódott s szögletében kissé fölfele görbült, és még a gödröcske is megjelent az állán, mint mindig, ha mosolygott.

– Ezt rosszul csináltam – mormolta. – Esztelenség volt idejönnöm. Bajt hoztam rátok, és ez megbocsáthatatlan. Túlságosan féltettem az életemet...

Hirtelen eltorzult az arca, valósággal görcsbe rándult, és ráeszméltem, hogy amit mosolynak véltem, valójában csupa fájdalom és kétségbeesés.

– Nem – suttogta –, nem lehet a végtelenségig játszani ezt a komédiát. Az oroszok pedig nem jönnek. Valami rettentő baj történhetett... Neked nem tűnt fel? Két napja már a bombázásokat is abbahagyták... Vajon mi történhetett? Miért nem jönnek? Hol vannak? Miért késlekednek?

Csend volt. Olyan mély csend, hogy az asztalon égő gyertya percegését is hallottam.

És közben azokra az emberekre gondoltam, akik a házban is, a sorállásokban is arról beszéltek, hogy az oroszok kifulladtak, nincs többé erejük elfoglalni a várost, de még csak megtámadni és bombázni se, és minden bizonytalán már csak napok kérdése, hogy végleg eltakarodjanak, meg hogy különben is közelednek már Bécs felől a német felmentők a félelmetes csodafegyvereikkel, amelyeket itt fognak először harcba vetni; azután pedig keresztapa jutott eszembe, és az, hogy sajnos mégiscsak neki lett végül igaza (mert hiszen ki tudja, mikor kezdődik meg az ostrom, és meddig tart, ha ugyan egyáltalán megkezdődik valaha is?), még hozzá úgyannyira igaza lett, hogy a légítámadások megszűnésére maga se talált magyarázatot: „Felfoghatatlan, teljességgel felfoghatatlan!” – hajtogatta épp tegnap apunak, amikor felhozta neki az anyunak szánt ajándékot, és idegességét, szokatlan módon, palástolni sem tudta, egész idő alatt fel-alá járkált s cigarettáról cigarettára gyűjtött rá...

– Hát... elkéstek – mondta apu, és arcán ismét előtűnt a különös mosolyszerű kifejezés. – Kérlek, csomagolj össze a hátizsákomba – pillantott anyura. – Jobban tudod, mire lesz szükségem. És ne aggódj értem, eddig is szerencsésen megúsztam... És talán Pintér úr is tud valamit segíteni...

Anyu meg se moccant. Az arca, mely az előbb még merő döbbenet volt, egyszerre

kemény lett, akár a kő.

– Nem engedlek el!

– Kérlek... muszáj. – Apu most zavartan, szinte kisfiúsán mosolygott rá. – Ezt már eldöntöttem magamban.

– Ha elmegy, én holnap följelentem magam – mondta nyugodtan anyu. – Bevallom, hogy bűjtattalak.

Apu szelíden ingatta a fejét.

– Miket beszélsz! Hát ő? – intett felém. – Vele mi lesz? Talán őt is feljelentetted?

– Őt Elek veszi majd magához. Ezt meg én döntöttem el így. Egy perccel se fogok tovább élni, mint te.

Újból csend lett.

A gyertya tövig égett az asztalon, és egy lobbanással kialudt.

Apu felsóhajtott és az ablakhoz lépett. Anyu mozdulatlanul figyelte. Én a kezébe kapaszkodtam, mert egyszerre szűk lett a torkom: észrevettem, hogy apu sír. Semmi kétség, fejét az ablakfának hajtja, és remeg a válla a néma zokogástól. Nem szabad elengedni, zakatolt bennem a gondolat, jaj, nem szabad, nem szabad!

– Menj át egy kicsit – súgta a fülembe anyu.

Eleresztettem a kezét, engedelmesen megfordultam, indultam át a másik szobába, amikor hirtelen – akárha maga az ég szakadt volna rám.

Soha életemben nem hallottam még ilyen borzalmas dörgést.

Földhöz szegezett a rémület. Rezegtek az ablakok, imbolygóit a csillár, néhány pillanatra a villany is kialudt. A karácsonyfáról puffanva hulltak a padlóra a díszek. Kiáltani akartam, hogy bombáznak, hogy fussunk, siessünk le a pincébe, amíg nem késő, de csak valami nyöszörgés jött ki belőlem.

A mennydörgés megisméltódott, és iszonyúbb volt az előbbinél is. Az egész ház rengett.

Apu hátrafordult az ablaktól, és kerekre tágult szemmel, dadogva mondta:

– Ezek... hiszen ezek ágyúk...

Anyu mindkét karját a melléhez szorította, lassan leereszkedett a székre.

A mennydörgés pedig harmadszor is felhangzott, és már egyetlen, szakadatlan robajjá olvadt. Hallottam, hogy odakinn ajtók csapódnak, hogy lárma, jajongás, rohanó lábak dobogása veri fel a folyosókat, és az udvaron valaki dühödten kongatja a porlóra akasztott síndarabot: „Riadó! Riadó! Mindenki az óvóhelyre!” És vijjogni kezdtek a szirénák.

– Ágyúk! Ágyúk! – kiáltotta apu elragadtatva. – Halljátok? Hát itt vannak, mégis itt vannak! Lőnek... ágyúznak... – és karját széttárva, teli torokból nevetett. – Lőjetekek csak! Lőjetekek! Lőjetekek!...

Most már nem fog elmenni, gondoltam boldogan, és közben reszkettem szörnyű félelmemben.

Anyu az asztalnál ült. Csak fáradtság látszott rajta, semmi más.

Karácsony óta a pince az otthonunk. Nem tudom, hány nap telt el azóta, hogy leköltöttünk. Ideleln, ahol villany híján petróleumlámpák és gyertyák világánál élünk, semmi sem jelzi az idő múlását. Ideleln mintha örök éjszaka volna.

Karácsonyeste...

Apu ujjongó öröme és anyu fáradt megnyugvása... És az én rémült-reszketeg boldogságom, hogy apu immár nem megy el, hanem végleg velünk marad...

Milyen régvoltnak tetszik is már! Milyen igaz-sem-voltnak!

Van a pincében egy csendes sarok. Függyöny választja el a hosszú, L alakú óvóhelytől. Aki ide belép, keresztet vet. Ez a házikápolnánk. A koromtól, pókhálótól mocskos falon feszület, alatta egy aranyos rámba foglalt, színes kép: Szűz Mária, karján a kis Jézussal. A kép alatt örökmécses pislákol.

Reggelente csaknem mindenki ide gyülekezik. Oltyán úr kiáll a feszület alá. Ünnepelesen keresztet vet, majd még ünnepelesebben, áhítatos arccal és zengő hangon felolvass az imakönyvből. Fura látvány, ahogy ott áll a feszület előtt az állához szíjazott házparancsnoki rohamsisakjában, amelyet talán még álmában sem vet le, és ahogy sisakos, marcona árnyékát az előtte lobogó gyertyák rávetítik Mária és a kis Jézus képére. Az emberek padokon ülnek, néhányan letérdepelnek a nyirkos földre. Az arcuk sovány és sárga. A rózsafüzérüket morzsolgatják és imádkoznak, ki fennhangon, ki csak magában, épp hogy az ajkát mozgatva, hangtalanul. Néha énekelnek is: „Uram, irgalmazz nekünk! Krisztus, kegyelmezz nekünk!...”

Ebéd után, amikor besurranok a függöny mögé, rendszerint üres a sarok. A szentkép alatt az örökmécses pislákol, nagy lánggal lobog egy csonkig égett gyertya.

Lábujjhegyen a legközelebbi padhoz osonok és letelepszem. Az óvóhely csendes. Néhányan olvasnak, a legtöbben szunyókálnak. Az ágyúk szüntelen morajlása is csak tompán szűrődik be, valahogy úgy, mintha nem is fentről, hanem valahonnan mélyen a föld alól hallatszana.

Csend van. Nyugalom. Én is ügyelek rá, hogy neszt se okozzak.

Ebben a sarokban mindig elővesz a szomorúság. A gyerekek ilyenkor a Rothmann-raktárban bújócskáznak, de nekem nincs kedvem játszani velük. Pintér bácsihoz sincs kedvem odaülni. Pedig megengedné, hogy a sakkpartijában én üssem le az ellenfele bábuit. A kártyázókhöz is odamehetnék. Kockacukorral kínálnának, és azt mondanák, szerencsét hozok annak, aki mellé leülök. Vagy megkérhetném Pelikán urat, hogy dominózzon velem egy kicsit. Tüstént előszedné a bőrdíjából a hosszúkás bőrtokban tartott, gyönyörű csontköveket, melyeket csaknem olyan féltőn őriz, mint a hegedűjét, és jóságos dohogások meg zsémbelődések közepette úgy rendezné a dolgot, hogy majdnem mindegyik játszmat én nyerjem meg. És persze hosszasan beszélgethetnék Jankovics úrral. Tüzetesen elmagyarázná, hogy mi a különbség az aknavető és a mozsárágyú között, meg hogy hogyan működik az időzített légibomba, amitől úgy retteg itt mindenki, hogy magától az ördögtől se jobban.

De semmihez sincs kedvem.

Amióta itt lent, a pincében élünk, leginkább egyedül szeretek lenni. Nyomaszt az emberek nyüzsgése, a sokféle zaj, a gyakori torzalkodás. Olykor egészen megzavarodom ebben az egymásba olvadó, kavargó zsvajban. Csak állok szomorúan, gyámoltalanul, és elhagyatottnak érzem magam. Szeretnék elmenekülni vagy elbújni valahová, ahol senki sincs, és ahol akár csak egy röpke időre is, de egymagam lehetnék.

Anyunak is egyre gyakrabban tűnik fel ez. Szótlan vagyok, mondja, szótlan és kedveszegett, s aggódik miattam. „Jól vagy? – kérdezzet. – Miért nem játszol a többi gyerekkel? Mondd, tényleg nincs valami bajod? Semmid se fáj?...”

A faggatózása nemcsak berzenkedésre késztet, de bánt is. Hát valóban nem tudja, hogy mi a bajom?

Magához húz, leguggol elé, és nagy, riadt szemmel vizsgál. „Mondd meg szépen, kicsikém! Kérlek, áruld el!” – s apróra kivallat, hogy fáj-e a torkom, hogy érzek-e meghűlést, hogy nem vagyok-e különösebben gyöngé.

Csak nézek rá szótlanul, és a nyelvem hegyére tolakszik a kérdés, melyet persze ott, mások füle hallatára nem mondok ki: Miért faggatsz arról, hogy mi bajom van? Va te talán nem szoktál apura gondolni?

Én napjában százszor is gondolok rá. Vagy tán ezerszer is, vagy még többször. Néha még látom is. Valamelyik félhomályos sarokból néz rám hirtelen, tisztán látom borostás, sovány arcát, élénk szemét, és csaknem felkiáltok rémületemben: „Vigyázz! Bújj el! Észrevesznek!”

Valóban nem érti ezt anyu?

Nagy néha azért mégis ráveszem magam, és a többi gyerekkel tartok. Kergetőzöm a pincefolyosón az ikrekkel, vagy a kis hülye Benedek gyereket hajkurászom ipi-apacs közben, amikor egyszer csak szédülés fog el, szúrást érzek a mellemben, a lábamból pedig szempillantás alatt úgy kiszáll minden erő, hogy alig bírok odabotorkálni anyuhoz.

Rémülten mered rám. „Istenem, mi van veled? Sápadt vagy... falfehér!” – s bár erőtlenül tiltakozom, máris szalad Benedek úrhoz, a fogorvoshoz, és rimánkodva kéri, hogy azonnal jöjjön és nézzen meg.

Benedek úr megméri a lázamat, tetőtől talpig megvizsgál, de a végén a fejét rázza s annyit mond: „Nincs itt, kérem, nagyságos asszony, hála Istennek, semmi baj. Fáradt a fiatalúr, ennyi az egész.”

„De hát, mitől? – értetlenkedik anyu. – Mitől lehetne fáradt? Hiszen folyton csak gubbaszt magában...” „Az izgalom fáraszt – feleli komolyan Benedek úr. – Ne tessék ezen csodálkozni. Mindnyájan kimerültek vagyunk. Hát még egy ilyen kislegény...!”

Anyu nyugtalansága ettől mit sem enyhül, én azonban tudom, hogy Benedek úrnak igaza van. Karácsony óta nő, növekszik bennem ez a fáradtság. Azóta vagyok ilyen levert és kimerült.

Ó, az a karácsonyeste! Az a boldogságos szenteste! A feldübörgő ágyúszó! Azt képzeltem, egycsapásra vége szakad minden rossznak. És azt képzeltem, másnap reggel már itt is vannak az orosz katonák. Csörömpölve haladnak majd a Körúton a tankok, amelyekre piros csillag van festve, az úttest szélén pedig hatalmas szál, torzonborz szakállú katonák masíroznak. Énekelnek, egyszerre dobban a lábuk. És mi ketten, apu meg én, ott szorongunk a járdaszélen a sok-sok integető ember között, akik mind a katonákat köszöntik. Apu a nyakába ültet, mosolyogva biztat: „Integess hát! Integess te is!” Én pedig boldogan integetek és arra gondolok, hogy többé nem kell félni, se hazudozni, se rejtőzködni! Ezentúl mindenkinek az igazat mondhatom. És ha megkérdezik, büszkén vághatom ki a valódi nevem: „Én Novák Gábor vagyok!”

Vajon apunak is úgy fáj másnap a csalódás, ahogy énnekem? Keresztapának lett igaza, gondoltam keserűen, sokáig fog tartani az ostrom. Ki tudja, meddig? És ki tudja, mi minden történik addig velünk? Csak nehogy megint a fejébe vegye apu, hogy elmegy! Hallotta-e, hogy Noel úr már nem lakik a házban? Azt beszélik, kiment a frontra. És tudja-e apu, hogy mennyit gondolok rá? Elmondja-e neki anyu? Mert anyu mindennap felszalad hozzá néhány percre. És amikor visszajön, örvendezve súgja a fülembe: jól van, csókol téged, és arra kér, hogy ugyanolyan okos és szófogadó légy, mint eddig voltál.

Apukám, igazán jól vagy? Nem esett semmi bajod? És nem félsz nagyon, nem vagy nagyon szomorú? Ha csak egy kis pillanatra láthatnálak... És ugye, nem akarsz elszökni tőlünk? Az orosz katonák már nemsokára itt lesznek. Ugye, nemsokára?

Itt lent a pincében is egész nap hallani az ágyúdörgést. Ezzel alszom el este, és reggel ezzel ébredek. Valamelyik éjszaka azt álmodtam, hogy már a házunk előtt állnak a tankjaik. Hamarosan néhány katona jelent meg a pincében, ötágú csillag piroslott a sapkájukon. Azt mondták, vége a háborúnak, és mindenki fölmehet... Amikor fölébredtem, kalapált a szívem a félelemtől. Eszembe jutott, hogy nagyanya gyakran mondogatta: csalóka valami az álom, mindig az ellenkezője teljesül be. Ugye, ez nem igaz? Ugye, ebben az egyben téved nagyanya?

Jó volna beszélgetni veled, apukám! Panaszkodni egy kicsit. Mert nagyon rossz itt. Szeretnék nem látni és nem hallani. Állandóan nyilas katonák járnak-kelnek. Igazoltatnak, kutatnak, és nagy garral dicsekszenek, hogy hiába is pufogtatnak az oroszok, úgyse tudnak ide bejönni. Elmesélik, hogy Németországból sok-sok katona indult ide, tenger sok katona, és ők fogják elűzni az oroszokat. Valamiféle csodafegyverekről is beszélnek, amiket itt fognak először kipróbálni, és amikkel olyan irtózatos pusztítást rendeznek majd az oroszok között, hogy hírmondó se marad belőlük. Ugye, ez sem igaz? De a pincében lelkendezni kezdenek, nagy a vidámság. Bort vesznek elő, kínálgatják a nyilas katonákat.

Én sírni szeretnék. Hát mindnyájan azt akarják, hogy nekünk rossz legyen? Azt akarják, hogy mi ketten még sokáig ne találkozhassunk. Miért akarják? Ők talán még nem tudják, amit én már tudok? Déness doktor bácsi egyszer elmagyarázta nekem, most olyan a világ, hogy a rosszak kerekedtek felül, a jó embereket pedig üldözik. Keresztapa elmondta, hogy minden gonoszságnak, ami csak körülöttünk történik, a németek az okai. Te meg azt mondtad, hogy téged is az oroszok fognak megmenteni. Ezért izgulok értük olyan nagyon. És keresztapa is meg te is azt mondtátok, a jók mind azt akarják, hogy az oroszok győzzenek, a gonoszok pedig mind azt, hogy a németek. De itt, a pincében nem gonoszak az emberek. Egyáltalán nem olyanok, mint például Fräulein Elsa vagy Noel úr. Szeretnek engem. Játszanak, tréfálkoznak velem, cukorral és keksszel kínálnak, képeskönyvvel ajándékoznak meg. És reggelente mégis fennhangon imádkoznak: kergesse el és pusztítsa el a jóisten az összes orosz katonát!

Ha megtudnák, hogy te vagy az igazi apukám, akkor már nem szeretnének?

Félek, apukám.

Valami titok lappang itt megint. Vagy csak én nem értem, mert még kicsi vagyok? Vagy talán az emberek itt a pincében nem tudják, hogy a németek a gonoszok? Talán még senki se mondta meg nekik? Hiszen amikor még nem tudtam, hogy te rab vagy, és hogy miért – én is a németekért izgultam. Nekik pedig senkijük se rab. És nekik maguknak se kell bujkálniuk. De hát akkor Jankovics úrnak és Pelikán úrnak is úgy kéne beszélnie, mint ahogy ők beszélnek. És Pintér bácsinak is. Vagy az emberek itt, a pincében mégis gonoszak, csak én nem látom rajtuk?

Mégis igaz lenne, hogy a gonoszok számlálhatatlanul sokan vannak?

Mert egyszer megkérdeztem nagyanyát, vajon miért nem pusztítja el a jóisten az összes gonoszokat a földön. „Látod, ezt én sem tudom – felelte nagyanya. – Talán azért, Borka, mert olyan számlálhatatlanul sokan vannak, hogy még ő sem bír velük.”

Ugye, ez nem lehet igaz? A jók, ugye, mégiscsak többen vannak, és legvégül ők győzedelmeskednek?

Beszélgessünk kéne, apukám! Mert csupa gomolyag a fejem. Emlékszel? Ha valami butaságot mondtam, mindig nevetve szóltál anyunak: „Micsoda gomolyag ennek a gyereknek a feje!”

Igen, csupa-csupa gomolyag. A mellemen pedig mintha egy hatalmas kő feküdne. És ha fekszem az ágyban, úgy érzem, menten agyonnyom ez a kő. És minduntalanul a torkomat markolássza valami. Úgy tudnék sírni, hogy nincs is olyan nagy sírás az egész világon. Aztán hirtelen hidegem van, és melegem van. Kezem-lábam kihűl, de a homlokomról csak úgy süt a forróság.

Nagyon egyedül vagyok. Mintha anyu itt sem lenne. Amikor falun laktunk, és ő sosem volt velem, akkor volt ilyen rossz. Néha szeretnék panaszkodni neki egy kicsit. De rögtön félbeszakít. Látom, hogy ideges, ijedten néz körül, és rám parancsol, hogy hallgassak. Fél valamitől? Pedig semmi olyat nem kérdeznék, amiből baj lehetne.

Legalább Vilma volna itt! Belesajdult a szívem, annyira hiányzott. Mit sem vigasztalt, hogy azóta már a Schmidték Irénjének is kiadták az útját („Ilyen időkben a cseléd csak kölönc” – magyarázta anyunak Schmidtne asszony), és hogy emiatt meg a Karcsi volt búbanatos. Tudtam, neki csak azért hiányzik az Irén, mert többé nem nyúzhatja-szekálhatja. De nekem Vilma azért hiányzik, mert szeretem, és nem felejtettem el.

Ugye, apukám, visszajöhet majd hozzánk? Szeretnék egyszer egész nap vele sétálni. Kimegyünk majd a Ligetbe, és nagyokat szaladunk. Belerúgunk a nagyfiúk focijába, luftballont eregetünk, és megsimogatunk minden kiskutyát.

Néztem a képet, Szűz Máriát a Jézuskával, és azon kaptam magam rajta, hogy elerednek a könnyeim.

Ekkor valaki megérintette a vállamat.

– Hát te mit csinálsz itt?

Jankovics úr állt mellettem, kíváncsian fürkészett.

Lopva lenyeltem a könnyeimet, de már későn.

– Az egereket itatod? – csóválgatta a fejét.

– Csak egy kicsit.

– Kicsit se tedd, az nem helyes dolog. Láttalak, amikor besurrantál ide. Lógott az orrod, de ezt nem hittem volna, hogy sírsz. Bántott valaki?

Nemet intettem. Szégyelltem, hogy sírni lát. Mit gondolhat most rólam?

– Csak egy kicsit sírtam – bizonygattam újra.

– És egy kicsit muszáj?

– Szomorú vagyok.

A szeme kerekre tágult, az arca is csupa csodálkozás lett.

– Szomorú? Ej, egyre titokzatosabb vagy. Miért kell szomorúnak lenned? Légy inkább vidám.

– Szeretnék vidám lenni – motyogtam.

– Nahát – és újból a fejét rázogatta –, hét szürke csacsi nem ilyen bánatos! Mi ütött beléd, hékás!

Letelepedett mellém, kedves tekintettel vizsgálgatott.

– Ráérsz? – kérdezte. – Nincs éppen semmi fontos játszánivalód? Jó, akkor hát beszéljünk. De ha most nincs kedved hozzá, csak szólj. Nem sértődöm meg.

– Van kedvem – bólogattam sietve. – Veled jó beszélgetni, Jankovics bácsi. Különbösen se beszélget énvelem már senki – sóhajtottam fel borongósan. – Anyu soha nem ér rá, a bácsik meg csak vicceskednek. De te, ugye, nem nevensz ki?

Elcsodálkozott.

– Miért kellene kinevetnem téged?

– Mert sírtam. És a felnőttek különben is mindig kinevetik a gyerekeket.

– Én még egyetlen gyereket se nevettem ki – tiltakozott. – Téged meg aztán különösen nem nevetnék ki. Mert én is szeretek ám beszélgetni veled! Mit gondolsz, miért jöttem ide?

Hálásan pillantottam rá. Anyu bezzeg nem jött utánam, gondoltam. Biztosan észre se vette, hogy itt vagyok.

– Az előbb érted is imádkoztam – mondtam.

Ez füllesztés volt, de szerettem volna valami kedveset mondani neki.

– Egy szép, hosszú imát mondtam érted.

– Köszönöm – mosolygott a bajuszába –, igazán jólesik. De mondd csak, ha nem titok: mit imádkoztál értem?

– Azt, hogy vigyázzon rád és segítsen meg a jóisten. Meg, hogy ne legyen semmi bajod.

Hüledezve néztem, mit csinál. Bal kezével fürgén megkopogtatta alulról a pad lapját.

– Ez is hozzá tartozik – magyarázta. – Az ima így sokkal inkább segít. Sőt, így segít csak igazán! Tudod is te, hogy hány dologra kell figyelnie a jóistennek? Néha már azt se tudja szegény, hol áll a feje. De ha kopogtatsz, jobban odafigyel... Mondd csak, arra nem kérted véletlenül, hogy hozzak neked egy kis csokit?

Kuncogtam.

– Ilyen butaságot? A jóistentől? Jankovics bácsi, te viccelsz!

– Dehogyan viccelek. És miért volna a csoki butaság? No, nézd csak meg jól a tenyerem! Üres, igaz? Most lassan becsukom, így ni, te meg fújj rá. No, mire vársz? Fújj rá egy nagyot!

Ráfújtam, s erre kinyílt az ökle. A tenyerén pedig ezüstpapírba csomagolt kis csoki feküdt. Alig akartam hinni a szememnek. Pedig nem volt se csalás, se ámítás. Annyira igazi volt az a csoki, hogy rögvest be is kaptam.

Ő meg újra kinyitotta a tenyerét, és újabb csokit varázsolt elő a szemem láttára. Csak álmélkodtam. Hogyan csinálhatja?

Tatáros, keskeny szemével ravaszul pislogott.

– Nincs több. Sajnálom, nem ad többet a jóisten. Háborús időket élünk.

– Csak egyet még – könyörögtem már nem is annyira a csoki kedvéért, mint inkább azért, hogy hátha sikerül kilesnem a fortélyát – egyet hadd adjon még!

– Telhetetlen vagy – vont a vállát. – De felőlem megpróbálhatjuk. No, fújj rá!

Kinyitotta az öklét, és a tenyerén most egy ezüstpapírból gyúrt galacsin görgött ide-oda.

Elképedve meredtem rá először a galacsinra, azután pedig Jankovics úrra.

– Látod – dohogta –, ezt jól megkaptuk. Micsoda felsülés! Neki szegénynek is csak ezüstpapírja van már.

Most én csóváltam meg a fejemet.

– Te csúfolódsz a jóistennel – róttam meg. – Pedig azt nem szabad.

– Dehogyan csúfolódom – ellenkezett –, ő csúfolódik velünk. Hát ez az ezüstpapír-galacsin, ez micsoda? Egy buta vicc, kérlek.

Megbotránkozva néztem rá.

– Jankovics bácsi! Megharagítod a jóistent, és nem fog segíteni rajtunk.

Hamiskásan csillant a szeme, és ijedten vártam, hogy folytatja a csúfolódást – de meggondolta magát.

Egyszeriben elkomolyodott, és bólintott.

– Igazad van. Bocsáss meg nekem. Ha bízol a jóistenben, valóban nem szabad csúfolódnunk rajta. De mondd csak, barátocskám, ha ennyire bízol benne, akkor mitől félsz, és miért lóगतod úgy az orrod? Hiszen még sírtál is titokban... Látod, ezt nem értem.

Gyanakvóan sandítottam rá, hogy nem gúnyolódik-e most is, de az arca változatlanul komoly volt, a tekintete pedig együttérző és baráti.

Hallgattam. Bárhogy szerettem volna is elmondani, hogy apu miatt sírtam, és hogy szomorú is miatta vagyok, erről persze még neki sem beszélhettem. Jólesett, hogy kérdezősködik, gondol velem, és sajnáltam, hogy szomorúságom igazi okát nem árulhatom el.

Kitérve hát az egyenes válasz elől, csupán azt motyogtam:

– Tudod... nagyon rossz nekem.

– A háború mindenkinek rossz – mondta. – A többi gyereknek is. De láttad már szomorkodni vagy sírni őket? Egész nap rohangásznak, és meg kell süketülni az üvöltözésüktől.

Hát persze, gondoltam, nekik nem kell félteniük az apukájukat.

Láttam, hogy várakozóan figyel. Lesütöttem a szememet.

– Semmit se mondasz? Csak nem félsz tőlem? – kérdezte kis félmosollyal, s a vállamra tette a kezét. – Hátha meg tudnálak vigasztalni. Barátok között sikerülni szokott. Mi pedig barátok vagyunk, hát nem?

Biccentettem. Valami a torkomat kaparásztta.

– A szíved fáj? – kérdezte lágyan. – Vagy ennyire félsz? Mitől ez a nagy szomorúság?

Mereven bámultam a mécsest. Nem szabad elárulni aput! Nem szabad! Nem, még neki sem! – s eközben úgy éreztem, meghasadok a kibírhatatlan bánattól. Most majd Jankovics úr is megharagszik rám, gondoltam keserűen, épp úgy megharagszik, mint ahogy Esztike tette. De még csak rápillantani se mertem. Attól féltem, ha rápillantanék, most minden titkot kiolvashatna a szememből.

Türelmesen várt egy darabig, azután így szólt:

– Ha nem megy, hát nem megy. Az ilyesmit nem lehet erőltetni. Talán majd máskor. De azért barátok maradunk, igaz?

Olyan jó lett volna, ha megért! Ha megérti, hogy igenis barátok vagyunk, és hogy szeretem, de semmit se mondhatok neki arról, amiről kérdezget.

De hát, hogyan is érthette volna meg? Csak annak örültem, hogy szemlátomást nem haragudott. Sőt, a tekintete ismét hamiskás lett.

– Mit szólnál hozzá – ajánlotta –, ha azt a csoki-varázslatot újra megpróbálnánk? Valami azt súgja, hogy talán akad még egy csoki.

Hát hogyan akadt volna! Már is ott feküdt a tenyerén, és mosolyogva felém nyújtotta.

– Csak azt ne hidd, hogy tényleg varázslat, vagy hogy a jóisten keze van benne! Egy kis trükk az egész. Ide a kabátujjamba dugtam a csokit, és amikor kinyújtom hirtelen a karomat, belecusszan szépen a tenyerembe. A cirkuszi bűvészek is így

csinálják.

– Te olyan jó vagy – dünnyögtem.

A csoki a szájpadrólomhoz tapadt, és éreztem, hogy sírás fojtogat.

– Te, nehogy pityeregni kezdj nekem! – szólt félig ijedten, félig tréfálkozva. – Nincs itt egyetlen egér se, amelyik szomjazna. Ej, hát mi van veled?

Már bögttem, mint a záporoső.

– Te olyan jó vagy – zokogtam olyan nagyon jó... De itt annyi a gonosz ember!

Átölelt, úgy csillapítgatott.

– No, ne sírj. Kérlek, nyugodj meg... És miféle gonosz embereket emlegetsz?

– Igenis gonoszak – hüppögtem. – Itt mindenki azt akaija, hogy a németek győzzenek.

– Miért, te nem azt akarod?

– Én nem vagyok gonosz.

– Ők sem azok – legyintett. – Csak... buták. Akár a sült tök.

– Hiszen ők már felnőttek.

– Felnőtt is lehet buta. Itt a pincében például rengeteg buta felnőtt van. A lelkük mélyén már valamennyien tudják, hogy a németek elvesztették a háborút, de azért egyre csak makacsul bíznak bennük. Túlságosan félnek az oroszoktól.

A könnyeimen át rásandítottam.

– Te nem félsz tőlük?

Mosolyogva rázta meg a fejét, s erre szégyenlősen bevallottam, hogy én egy kicsit még mindig félek tőlük.

– Hatalmas szakálluk van, és azt mondják róluk, hogy nagyon gorombák. De az ugye, nem igaz, hogy bántják a gyerekeket? Neked tudnod kell, Jankovics bácsi. Volt egyszer egy orosz barátod.

– Az a barátom nem viselt szakállt – nyugtatott meg –, de még bajuszt se. És egy szikrát se volt goromba. A gyerekeket pedig különösképpen szerette.

– Nem csapsz be?

– Miért tenném?

– Mert sírok, és meg akarsz vigasztalni.

– Hát, ne sírj.

Az ölébe ültetett, és a zsebkendőjével megtörölgette az arcomat.

– Csupa maszat vagy – elégedetlenkedett. – Ejnye-bejnye, cimborám! Csupa könny és csokimaszat a képed. No, hékás, ne pityogj már, hallod-e, nem vagy te holmi pisis kislány! – Kissé összehúzta a szemöldökét, úgy vizsgálgatott. – Hanem valamit nem értek, Gábor. Látod? Meglehet, én is csak egy buta felnőtt vagyok. Azt mondod, félsz az oroszoktól. Mégis sírsz, és el vagy keseredve azon, hogy az emberek itt azt szeretnék, ha a németek győznének. Ez nem egészen világos. Te azt akarod, hogy az oroszok győzzenek, igaz?

Félénken bólintottam.

– Miért akarod? – és nagyon figyelmesen nézett rám.

Egy pillanatig hallgattam.

– Mert akkor... vége lesz a háborúnak.

– Ha a németek győznének, akkor is vége lenne.

Megint hallgattam. Óvatosan sandígtattam rá.

– De akkor a jóknak mind rossz lenne – dűnnyögtem. – Nem igaz?

– De igen, igaz. Még mennyire, hogy az! – és elégedetten megpaskolta a combomat. – Remek kölyök vagy. Karakán kis fickó.

Karakán? Ezt a szót nem ismertem. Megmagyarázta. Karakán az, aki nem ijed meg a maga árnyékától, aki nem ereszti búra a fejét. És legfőképp nem pityog.

– Bátorság! Fel a fejjel! – mosolyodott el. – Birkózzuk le végre a szomorúságot meg a sírhatnékot.

– Le kéne birkózni – bólogattam. – Amikor még volt apukám, ő is mindig ezt mondta, ha sírtam valamiért.

Elkomolyodott, visszaültetett a padra, cigarettát vett elő.

Én pedig boldog voltam. Valami zsongítóan jóleső érzés járt át. Jó volt kimondani, hogy *apu*, és jó volt, hogy mondhattam róla valamit.

Jankovics úr eltűnődve morzsolgatta ujjai között a cigarettát. Majd a szentképhez hajolt, s amit véleményem szerint nem lett volna szabad tennie, az örökmécsestről gyújtott rá – de ezt a szentségtelenkedést látható szórakozottságának tulajdonítottam.

– Mondjad csak ... – szólalt meg lassan, és rám emelte a tekintetét. – Itt az óvóhelyen néha hallom, hogy a szüleid elváltak, és az apukád máshol lakik. Tudsz róla, hol van?

– Nem! – vágtam rá, és rémületen gondoltam: Miért kérdi ezt? – Nem tudom, hol van – hadartam elfúló hangon. – Amikor anyu elvált tőle, ő elment. Azóta nem láttam, nem találkoztam vele. És ő nem is az igazi apukám. De azért én nagyon szeretem, és félek, hogy valami baja történik.

Lázasan dobolt a szívem, és a rémület újra belémhasított: miért faggatózik, miért vallat? Talán ő is olyan, mint Noel bácsi? Csak azért beszélget és csak azért kedveskedik velem, hogy hátha kikottyantok valamit apuról?

Nem, ezt nem hihettem róla. De mégis a nyelvemet szerettem volna elharapni, hogy aput szóba hoztam előtte.

A tekintete komolyan függött rajtam.

– Miatta szoktál sírni?

– Igen – suttogtam, és nem volt bátorságom ránézni. – Attól még szabad, hogy nem az igazi apukám...

– Hát persze – nevette el magát –, hát hogyne volna szabad! És tudod, én aztán különösen megértelek. Mert én sem ismertem az édesapámat, nevelőapám volt, akit mindenkinél jobban szerettem. De ő sajnos már meghalt. A te apukád azonban visszajön majd, amint vége lesz a háborúnak.

– Igen – kaptam a szaván –, egész biztosan visszajön. Mert ő is szeret engem. Egyszer csak betoppan majd, és fogaspuszit ad.

Mosolyogva nézegettük egymást.

– Mi az a *fogaspuszi*? – kérdezte Jankovics úr.

– Azt mi ketten találtuk ki, apu meg én. Foggal kell adni, de úgy, hogy egy picit se fájjon. Az a titkos puszing. Olyat ő se adhat másnak, meg én se. Még anyunak se szabad olyat adnunk.

– Nekünk, az én apummal, nem volt ilyen puszing – sajnálkozott Jankovics úr. – De annál több pacink volt. Talán már felsorolni se tudom mindet. Volt aranypacsi, csupa-pacsi, medvepacsi, oroszlanpacsi, sőt még picsipacsi, fityiszpacsi és tüskéspacsi is.

Nevettem.

– Ezt elárulhatom majd apunak? Nagyon fog tetszeni neki. Ő is éppen úgy szeret bolondozni, mint te. Ugye, ti jó barátok lesztek? Kár, hogy nincs kisfiad, Jankovics bácsi. De egyszer, ugye, neked is lesz?

– Lesz – bólintott –, majd egyszer. Biztosan.

– De neked még feleséged sincs. A gyerekeknek pedig anyu is kell ám!

– Anyu is lesz majd – nyugtatott meg.

Remekül belemelegedtünk a tervezetésbe. Vidáman fecsegtünk összevissza.

Megvitattuk, milyen lesz a kisfia, mert abban feltétlenül egyetértettünk, hogy kislány számításba se jöhet. Szerettem volna ugyan megjegyezni, hogyha olyan szép, szőke kislánya lehetne, amilyen Eszti, akkor kislány se lenne baj, de szégyelltem ilyesmit mondani. Egyszóval, olyan kisfiút terveztünk ki, akinek ő szíves-öröme lenne az apukája, én meg a barátja. Csak a nevével nem voltam megbékülve. Miklós. Az undok Kautzkyt hívták így.

Azután másról is beszélgettünk. Bevallottam neki, hogy én már az első pillanatban megszerettem őt, s erre elárulta, hogy ő is engem. Találgattuk, ugyan mikor láttuk egymást először, és hol: itt a pincében, a folyosón vagy a lépcsőházban – de nem tudtunk rájönni. Később nagyanyáról meséltem neki, ő pedig azt mondta, hogy nagyon szeretné megismerni, és meséltem anyuról is, keresztapáról is, de főleg Vilmáról. Még azt is megsúgtam, hogy ha nagy leszek, okvetlenül Vilmát fogom feleségül venni, mert borzasztóan szeretem, amellet ő a legszebb lány a világon.

Régóta nem voltam ilyen vidám.

De aztán eltörött a kedvünk. Valahogy kifogytunk a szóból.

Az óvóhelyen csend volt, de kintről behallatszott az ágyúdörgés.

– Soká lesz vége a háborúnak? – kérdeztem csöndesen. – Mikor érnek már ide az orosz katonák?

– Nemsokára – felelte Jankovics úr. – Még egy hét, vagy kettő. Talán három... Hamar elszaladnak ám addig a napok!

Nagyon sok idő, gondoltam.

Egy hét, kettő vagy három... Rengeteg idő! Száz félelem és száz szomorúság még addig... Száz nehéz kő a mellemen... És száz nap, ezer nap, amíg újból megláthatom aput...

Egyik este valaki lehozott egy gramfont a pincébe.

Nagy vidámság támadt erre.

Már elmúlt tíz óra, és csodálkoztam, hogy senki se fekszik le.

– Ma szilveszter van – világosított fel anyu. – És szilveszter este mulatni szoktak az emberek. Hát nem emlékszel? Mi is mindig elmentünk valahová. Te pedig szerencsepatkót kaptál, és négylevelű lóherét.

Hogyne emlékeztem volna!

Nagyanya diós kiflit sütött, amelyet délután személyesen hozott el a kosarában, keresztapa pedig beállított egy rózsaszínű porcelánmalaccal, és pontosan hetvenhét fillért dobott bele. A régi malacot ünnepélyesen széttörtük, és a rengeteg sok aprópénzből, melyet egész esztendőben összegyűjtöttem, azt vásárolhattam magamnak, amit akartam. Apu piros krampuszt hozott, aki ki tudta ölteni a nyelvét, a szemét meg gonoszkodva forgatta. Jóízűen nevettek rajtam, mert semmi áron nem egyeztem bele,

hogy a csúf krampuszt az ágyam fölé függeszthessék. Vilma egy kis kéményseprővel ajándékozott meg. Suttymban egy csipetnyi kormot is rákent az orrom hegyére, és azt állította, hogy az szerencsét hoz, mivel egy igazi kéményseprő ruhájáról csente az utcán. Büszkén mutogattam mindenkinek a kormos orromat, csak apu csóváltatta a fejét. „Bolondság, csacsi babona. Nézd meg magad inkább a tükörben, te kis majom!” Én azonban szentül hittem, hogy igenis Vilmának van igaza, szerencsét hoz nekem az a korom, és újév reggeléig senki se tisztogathatta le az orromat.

És hát persze arra is emlékeztem, amikor apu és anyu mulatni indultak. Felöltöztek szépen, anyu valamilyen csillámló estélyi ruhában izgult, s várták Gyuri bácsit. Gyuri bácsi be is robogott jókedvűen, kipirult arccal, a fején lila süveggel, és teli tüdőből fújt egy papírtrombitát. Vera néni is vele jött. De nemcsak ő, hanem egy csomó ismeretlen hölgy és úr is, akik pillanatok alatt ellepték és felfordították az egész lakást. Rettenetes kalamajkát csináltak. Fülrepestzően trombitáltak, sípoltak, bégettek, és anyu elszörnyedésére végigheveredtek az ágyon, az asztalra ültek, sáros lábukat a szőnyegbe törölték, miközben négus bombát durrantottak és teliszórták konfettivel a szobát. „Mozgás, mozgás! – lármázott Gyuri bácsi. – A kapu előtt várnak a taxik!”

De még jó darabig nem akarózkodtunk elmenniük, és ennek örültem, mert csudára mókások voltak. Valamennyien papírsüveget vagy papírkalapot viseltek, kivéve egy szőke fiatalurat, aki sárga cylinderben pompázott. Engem valamelyikük a nyakába ültetett, és trombitát nyomott a kezembe. Egy másik arra biztatott, hogy vágjak csak bátran négus bombát a zongoránál ülő úrhoz. Az az úr igen dagadt volt, roppant hamisan klimpírozott, ráadásul malacfejet viselt, és időnként rőfögött. Egy negyedik úr a földön csücsült. Bánatos arccal iddogált egy palackból, és minden második korty után azt mormolta: „*Egy-két köbcenti, helyrebiccenti...*” A hölgyek, akik egytől-egyig igen szépek voltak, szünet nélkül visítogtak, kacagtak, és nem tudni, miért, állandóan a szőke urat akarták összecsókolni. Az bakugrásokat csinált, és olyan ügyesen hajigálta a levegőbe a sárga cylindert, hogy mindannyiszor pontosan és kackiásan visszapottyant a fejére.

Vilmának alighanem igaza volt, vagy hiányzik egy kerekük, vagy egy kerékkel többjük van.

Magam elé mosolyogtam, bár nem vidított fel a régről felhomályló emlék. Sőt, csak szomorúbb lettem. Vajon mit csinálhatnak most azok a bolondos hölgyek és urak? Hol vannak, élnek-e még? És él-e még Gyuri bácsi, akiről semmi-semmi hírünk? És mi van Vera nénival? Mennyire haragudott, csaknem felöklelt a tekintetével, amikor rosszat beszéltem előtte az oroszokról! „Hallgass, te kis bolond!” – kiáltott rám.

Azon is elszomorodtam, hogy nagyanya az idén nem hozhatja el fonott kosarában a pirosbarnára sült, illatozó és omlós diós kifliket, s hogy Elek bácsi nem fog hetvenhét fillért beledobni a porcelánmalacba, és kormot se ken senki az orrom hegyére. Ki törődik azzal, hogy szerencsém és boldogságom legyen az új évben?

Sercegett, harsogott a gramofon, a zene betöltötte az egész óvóhelyet. Újabb és újabb gyertyákat gyújtottak. Olyan fényes kivilágítás volt, akár egy palotában.

És micsoda zajos jókedv!

Valaki bohóctréfát adott elő, egy másik vicceket mesélt, s vicceitől jobbra-balra dőlt mindenki nevedében; Horváth úr, a vasutas, dörgő hangon magyar nótákat énekelt, Csőri pedig ugatott, nyervákolt, kotkodácsolt, sokfajta állathangot utánzóit – igazán ügyesen csinálta, zajos sikert aratott vele.

Pelikán urat felkérték, hogy hegedüljön valamit, s ő nagyon-nagyon szépen muzsikált. Anyunak is, nekem is könny szökött a szemünkbe.

Később a helyiség közepéről félretolták az ágyakat, és táncolni kezdtek.

Schmidt úr odalépett hozzánk, udvariasan meghajolt anyu előtt, és elvitte táncolni. Anyu mosolygott, tánc közben még nevetett is. Emiatt nehezteltem rá. Nevetett, és éppen úgy vetette hátra a fejét, mint amikor Lehoczky jegyző úrral és a németekkel vigadozott a nádfedeles csárdában. Sajgott a szívem apuért. Biztosan ő is szívesen táncolna és inna egy kis bort. De egyedül kell üldögeálnie a jégverem-lakásban, télikabátban, pokrócokba burkolózva, és még csak a zenét sem hallgathatja, csak a gránátok füttyürését, a repülőgépek félelmes sivítását és a robbanásokat. Talán nem is gondol másra, csak arra, hogy a következő bomba a házunkat találja el.

Ingerkedő, víg dal recsegett a gramofon tölcseréből, de azért én jól hallottam az ágyúk mennydörgését. Micsoda pokol lehet most odakint! Néhányan mégis naponta kimerészkedtek az utcára kenyérért, lóhúsért, melaszért. Ők beszélnek, hogy romokban áll a Körút, egyedül csak a mi házunk nem kapott még belövést. „Úgyhogy lassacskán rajtunk a sor” – fűzik hozzá kedvetlen nevetéssel. Elszorul a torkom, alig kapok levegőt, ahogy hallgatom őket. Heherészve, rosszízű viccelődéssel beszélnek a halottakról, akik szanaszét hevernek az utcán, és senki se temeti el őket, a döglött lovakról, melyeknek a húsáért összeverekednek a szomszéd házbeliekkel, s egy akasztottról, egy sárga csillagos lányról, akit szemközt, a Deák mozi előtt húztak fel a fára a nyilas katonák.

Ilyen és efféle borzalmakat mesélnek minduntalanul, de semmi sem rémít meg úgy, mint az, hogy bomba csaphat a házunkba. Gyakran gondolok anyu szavaira, amit egyszer elkeseredésében mondott, hogy haljunk meg inkább együtt mind a hárman.

Igen, gondolom, akkor már zuhanjon egy akkora óriási bomba a házra, hogy ne csak apu haljon meg, hanem mi is!

Fáradt voltam. Kimerített a lárma. Jó lett volna aludni, de hát úgyse tudnám lehunyni a szememet ebben a ricsajban.

A mulatozás egyre féktelenebbé vált. Úgy tetszett, már az egész óvóhely becsípett. Az imasarkot eltakaró függönynél három-négy bácsi támogatta egymást, és hatalmasakat kurjongatva, öblös hangon énekeltek. Oltyán úr próbálta csitítani őket, de még vadabbul fújták.

Már a gyerekek is ott ugrabugráltak a táncolók között. A gramofonnál az ikrek Bucsek Janót püfölték. Bucsek torkaszakadtából üvöltött, de senki se törődött vele.

Valaki felállt az ágyára, és egy széndarabbal a falra firkán tóttá:

BÚÉK! ÉLJEN 1945!

Hol lehet Jankovics úr?, tűnődtem el.

Sehol se láttam a forgatagban. Pedig ő most is biztosan beszélgetne velem. Elhagyatottnak éreztem magam.

Anyu odaát Schmidtéknél ült, és láttam, hogy éppen egy pohár bort fogad el Schmidt nénitől. Most nem is szomorú, gondoltam keserűen. Mindig csak akkor szomorú és ideges, ha velem kell lennie.

Benedek úr, a fogorvos is odatelepedett hozzájuk, és karját hevesen lengetve, hahotázva mesélt valamit. Engem miért nem hívnak oda? Hiszen Schmidt Karcsi is ott ül, meg a kis hülye Benedek gyerek is... És mitől ilyen jókedvűek?

– A németek már Bicskénél vannak – mondta ekkor valaki.

A szemem sarkából láttam, hogy a szomszéd vaságyon hárman beszélgetnek. Egyikük Herczeg úr volt, a kancsal szabó az első emeletről.

– Ha minden jól megy, egy hét múlva felmentik a várost.

– Ugyan – suttog egy másik hang –, mesebeszéd! Tegnap már az Üllői útnál álltak az oroszok. Egy német őrmestertől hallottam az utcán.

– Szörnyűség!...

Lopva a szívemre szorítottam a kezemet. Az Üllői útnál? Hiszen az már nincs messze! Nincs bizony! Ha villamosra száll az ember, tőlünk a hatodik megálló! De ugyanakkor a rémület is elfogott. Hát mégis igaz a hír a felmentő seregről? A tenger sok katonáról, akik egyenest Németországból jönnek ide? Ám igyekeztem máris kirázni a fejből. Egy hét, kettő vagy három, gondoltam. Jankovics bácsi jobban tudja, mint ők...

– Már a Király utcánál is torlaszokat építenek – suttogta az iménti hang. – A bazaltkockákat szedik fel az úttestről...

– Nahát! – szólt elborzadva Herczeg úr. – Azt a vérfürdőt, amit az oroszok meg a zsidók rendeznek majd!...

Vérfürdő? Mi az, hogy *vérfürdő*? Eszembe idéződött, hogy az óvodában meséltek arról, hogy a zsidók megölik a keresztényeket és megfürödnek a vérükben. Erre gondolnak? De hát ez nem igaz! Meg kéne mondani nekik, hogy rosszul tudják. Hogy ez hazugság. Hogy csak a gonosz emberek beszélnek ilyet.

Elfordítottam a fejemet, és odébb csúsztam az ágyon, hogy ne is halljam őket.

Rekedt, vad hang csattant fel ekkor.

Azt hittem, újból a részeket gajdolnak. De a gurgulázó, rekedt hang tovább üvöltött, miközben elhallgatott a gramofon és abbamaradt a tánc.

– Rühes zsidóbérenc! Elvitetem az első járőrrel! -bömbölte a hang.

Láttam, mindenki arrafelé, a pince túlsó végébe csődül.

– Psss! Csend legyen! Hallgassanak! – hallatszott innen is, onnan is.

Valahol bőgni kezdett egy pólyás.

– Elvitetem! Elvitetem! – acsarkodóit a rekedt hang, és már úgy hörgött, hogy alig lehetett érteni.

Majd súlyos csattanás hallatszott, és többen felkiáltottak.

– Ne üsse meg. Szégyellje magát!

Libabőrös lettem.

Anyu után kutattam a tekintetemmel, de nem találtam A szomszéd ágyról is eltűntek a bácsik. Egyedül maradtam.

Szorongást éreztem.

– Ne üsse meg! – zajongtak egyre. – Nem szabad...!

Csóri bukkant fel, és odajött hozzám.

Most nagyon megörültem neki.

Lehuppant az ágyam szélére és elégedetten vigyorgott.

– Jól megkapta a Horváth úrtól!

Persze, gondoltam, hát a vasutas bácsi! Csak ő tud így ordítani.

– Kivel veszekszik? – kérdeztem.

– Veszekszik? – Csóri röhögött. – Üti, mint a répát! A susztart. A Bucsek faterját.

Csak bámultam. Azt a kicsi, ijedős embert? Hiszen az szólni se igen mer!

– Mit meresztgeted a szemed, te hülye? – mért végig Csóri megvetően. – Csak nem

sajnálod? Rohadt áruló az öreg. Azt mondta, hogy neki már mindegy, ki győz, csak felmehessen végre a pincéből. A Dunába kell lőni az ilyen rongyokat.

Megint csak tágra nyílt szemmel csodálkoztam rá.

Fölényesen intett.

– Még ezt se tudod, mi? Naná, pont egy ilyen kis selyempubi tudná! Hát a zsidókat intézik el így, te kis hülye! Összeszedik a bujkálókat, az egész mocskos csürhét, kiviszik őket a Duna-partra, és ott aztán... tratatata... mindet kinyiffanják. Úgy úszkálnak a zsidó hullák a Dunán, mint a döglött halak. Mit gondolsz, te okos? Mitől bűdös a vizünk?

Igaz, gondoltam, egy ideje csak forralt vizet szabad inni.

Semmi másra nem tudtam gondolni.

Összeszedik a bujkálókat... Kiviszik őket a Duna-partra...

Belém nyilallt valami, élesen felkiáltottam.

– Nem igaz! Nem hiszem el! Ezt te találtad ki!

Csóri kivicsorította a fogait.

– Azt hiszed, hazudok? Vigyázz a szádra! Kérdezd meg Fábry testvért, ő is megmondhatja...

Hazudik, hajtogattam magamban, hazudik! Ez ugyanakkora nagy hazugság, mint amikor el akarta hitetni velem, hogy a gyerek az anyja hasából bújik elő! De hirtelen eszembe villant az a szép arcú nyilas katona, aki a Körúton a havat lapátoló sárgacsillagosokra felügyelt, meg a bekecses, pirosposzsgás, gömböc kis bácsi... ők beszéltek az *úszkálásról*, amit akkor nem értettem.

– Bár csak két-három évvel nagyobb lehetnék! – sóvárgott Csóri. – Akkor én is mehetnék a Dunához a vízbe lődözni őket. És akkor lenne elég pénzünk meg kajánk, és nem kéne éhezniük!

Könyörögve néztem rá.

– Ugye, ez a... Dunába lődözés nem igaz? Valid be, hogy csak vicceltél? Nem is igaz, ugye? Csak be akarsz ugratni...

– Na, nézd csak! – füttyentett és fél szemét lehunyva, méregetni kezdett. – Fáj talán? Naná! Ti is gazdagok vagytok, mi? És sajnáljátok a többi gazdagot!

Az arca ellenséges volt, a tekintetéből gyűlölet tüzelt.

Megrettenve sütöttem le a szememet.

– Ugye, nem igaz? – suttoztam. – Adok neked valamit. Csak mondd, hogy nem igaz...

Hallgatott, most ő sütötte le a szemét. Cserepes ajkát megnedvesítette a nyelvével. Egyszerre feltűnt, milyen sovány és milyen szürke az arca. Mint a kályhából kikapart hamu, olyan szürke volt.

– Na, mutasd azt a valamit – bökte meg a vállamat.

Lecsúsztam az ágyról, és kinyitottam az egyik bőröndünket. Lázasan, kapkodva keresgéltem benne, míg a kezembe nem akadt a legszebb felhúzható autóm.

Fitymálva nézegette.

– Adok mást is – ajánlottam sebesen. – Mást is adok, Csóri!

Ő is leguggolt mellém.

– Süsd meg a játékaidat – morogta. – Kellenek a fenének! Kajátok nincs? Egy kis kenyér... Marhára éhes vagyok. A mutteromnak nincs már szinte semmije...

A másik bőröndöt is kinyitottam. Abban tartottuk az elemózsiát. Csőrinek felcsillant a szeme, ismét megnyalta az ajkát.

– Ha ideadod azt a darab szalonnát meg a két konzervet – suttogta –, akkor visszavonom a zsidókat és a Dunába lődözést.

Tudtam, ha anyu rájön, szorulni fogok, mégis habozás nélkül odaadtam, amit kért. És még egy darab komiszkenyérrel is megtoldottam. Erre aztán tényleg visszavonta az egészet, és bevallotta, hogy csak ő találta ki az ijesztgetésemre.

– Biztos, hogy most igazat beszélsz? – néztem rá rimánkodva. – Mondd még egyszer! Mondd, hogy isten bizony és becsszóra.

– Becsszóra, na! És isten bizony! – horkant fel.

A kenyeret, a szalonnát meg a konzerveket a kabátjába rejtette, menni készült. De meggondolta magát, és kotorászni kezdett a zsebében.

– Nesze – dünnyögte –, itt a legjobb csúzlím meg egy pecahorog. Mit bámulsz? Na, jól van, legyen tied ez a mágnespatkó is!

– Köszönöm szépen – motyogtam.

– Te csak kussolj, hülye kis selyempubi! – fortyant fel újra.

Megrántotta a vállát, azzal faképnél hagyott.

Végighasaltam az ágyon, és úgy éreztem, rögvest megbolondulok örömben. Csak néztem elbűvölten a rózsaszín gumijú, pompás csúzlit, amit eddig soha senkinek még csak a kezébe sem adott, bármit kínáltak is érte, s még mindig alig tudtam elhinni, hogy most már örökre az enyém. Ezzel szokta kilövöldözni a Méryék ablakát meg a villanykörtéket a hátsó lépcsőn, gondoltam megilletődötten, de nem kevésbé voltam elragadtatva a remek pecahorogtól és a mágnespatkótól sem. Az utóbbi szintén régés-régi vágyálmaim közé tartozott, főleg az ilyen, melynek az egyik vége pirosra, a másik pedig kékre volt befestve. Ha a vaságy széléhez közelítettem úgy odaragadt, hogy két kézzel is alig tudtam leráncigálni róla. Schmidt Karcsi szét fog pukkadni az irigységtől, gondoltam, s ez már magában véve is több volt közönséges örömnél.

Ekkor valaki letelepedett az ágyamra.

Ijedten takartam le a kincseimet, de Pintér bácsi egyiket sem akarta elvenni.

– Mit művelsz itt, Laci? – kérdezte mogorván, de nem barátságtalanul.

– Mágnesezem – mutattam meg félénken a patkót.

Szokatlan megtiszteltetés volt, hogy szóba ereszkedik velem.

A zene már újra szólt, és tekintete a táncolók között kutatott.

– Hát anyád?

– Ott, Schmidt bácsiéknál üldögél. Nem tetszik látni?

– Aha, már látom! – biccentett. Figyelmesen szemügyre vett, és csendesen mondta:

– Ide hallgass, Józsi! Szólj neki, hogy sürgősen jöjjön át hozzám a műhelybe. De úgy jöjjön, hogy meg ne lássa senki.

Roszzat sejtve, riadtan kaptam rá a pillantásomat.

Talán először láttam mosolyogni.

– No, nincs semmi baj – veregetett vállon. – Semmi rossz, ha mondom. Csak szólj neki, Tóni!

És ugyanolyan észrevétlenül távozott, ahogy felbukkant.

Elment a kedvem a játéktól.

Szerettem volna utána kiáltani, de széles vállú, zömök alakja már kifordult a

páncélajtón.

Nyugtalanul vágtam zsebre a játékokat. Mit akarhat anyutól ilyen késő éjszaka? És miért annyira sürgős? Nincs semmi baj, mormoltam magamban, semmi rossz – hiszen ő mondta! De mégis... miért ilyen sürgős? Mi lehet ennyire halaszthatatlan?

Csak nem apuval?... – és elakadt a lélegzetem.

Leugrottam az ágyról, anyuhoz iramodtam.

Ő bosszúsan csóválta meg a fejét.

– Hát nem tudod egyedül elintézni?

– Félek a sötétben.

Ki törődött most azzal, hogy Schmidt Karcsi kinevet, a felnőttek pedig megmosolyognak!?

A pincefolyosó sötét volt és üres.

Ott végre átadhattam anyunak az üzenetet. Összerezzen és megragadta a kezemet.

– Gyere!

A szenespince előtti fordulóban fény derengett. Onnan nyílt a műhely. Dédelgetett vágyam volt, hogy egyszer beléphessek oda, de a nyugtalanság most elvette minden örömet. Éreztem, hogy anyu keze remeg, s ettől félelem fogott el.

Ketten voltak odabent. Pintér bácsi és Jankovics úr. Egy kis vaskályha meleget ontott, és a boltívről függő petróleumlámpában alig pislákol a láng, annyira lecsavarták a kanócat.

– Iszik egy pohár bort? – kérdezte Pintér bácsi.

Anyu türelmetlen várakozással rázta meg a fejét.

– Van egy kis gond – mondta ekkor Pintér bácsi.

Már tudtam, hogy nem tévedtem: apuról van szó! Megszorítottam anyu kezét, és behunytam a szememet. Semmit sem akarok tudni, látni, hallani!

Pintér bácsi fojtott hangon beszélt.

– Holnap átfésülik az egész házat... Általános házkutatás... Végigjárják az összes lakásokat... Ezt most aligha tessék-lássék fogják végezni... Bujkálókat találtak a szomszéd házakban...

A szavak távolról úsztak felém. Mintha álmodtam volna.

– Le kell jönnie a férjének...

Ez Jankovics úr hangja! Hát, ő is tudja?... Riadt csodálkozással nyitottam ki a szememet. Éppen a lámpa alatt állt, a sárgás fény szétcsorgott a haján, és az arcába kemény barázdákat vésett. De hát, honnan tudja, kitől? Én nem árultam el neki...

Anyu halkán kérdezett valamit; nem értettem, hogy mit.

– Igen, most... Még ma éjszaka... – mondta Pintér bácsi. – Reggel már késő...

Nyöszörögni kezdtem. De lehet, hogy csak magamban, belül, mert egyikük sem figyelt fel rá. A látomás ködlött fel előttem. Apu bejön az óvóhelyre, én pedig rémülten suttogom: „Vigyázz! Bújj el! Észrevesznek!...” Mert hát hogyan is jöhetne le ő a pincébe? A sok gonosz ember közé? A nyilasok közé, akik mindennap többször is beállítanak? Nem, ide nem szabad! Ide nem jöhet le apu. Szólni kell, hogy nem szabad lejönnie az óvóhelyre! Horváth úr ordítani fog: „Elvitetem az első járőrrel!...” És ha Csőri mégse hazudott? Ha igaz a Dunába lödözés?...

Mély csend volt.

– Tessék ideadni a kulcsot – szólalt meg Pintér bácsi. – Bízva rám, semmi baj nem

lesz. Ez a szilveszteri mulatozás épp kapóra jött. Én megyek fel érte, Jankovics úr pedig biztosítani fog. A szenespincében már mindent előkészítettünk...

Mit készítettek elő? Búvóhelyet? Hát mégsem az óvóhelyre jön le apu? Ez jó! Bár a nyilas katonák a szenespincét is naponta végigjárják. És minden zugba bevilágítanak...

Azután visszafelé mentünk a pincefolyosón.

Anyu görcsösen fogta a kezemet. Odafenn mintha erősödött volna az ágyúdörgés. Már az Üllői útnál vannak! Hat villamosmegállónyira!... Anyu arcát kerestem a sötétben. Ezt meg kellene mondani neki.

De még ehhez se volt erőm. Csak botorkáltam mellette, olyan gyöngé voltam.

Az óvóhelyen harsogott a zene, a hangulat még emelkedettebb lett. Lárma, nevetés, részeg énekszó, poharak csendülése. És éppen akkor, amikor beléptünk a páncélaajtón, valaki vidáman felkiáltott:

– Éjfél van, hölgyek, urak! Boldog újesztendőt!

A nyilas katonák nem találták meg aput.

Pedig másnap valóban olyan alapos házkutatást végeztek, amelyet még soha. Nemcsak az összes lakásokat járták végig, hanem az óvóhelyen is mindent felforgattak, s legvégül bementek a szenespincébe, ahol úgyszintén hosszú ideig szimatoltak. Anyu ugyan később azt mondta, nem is volt az az idő olyan hosszú, de én végtelennek éreztem. Olyannyira felkészültem a legrosszabbra, hogy meg se lepődöm, ha azt látom, apuval térnek vissza. Különös érzés volt. Talán a félelmet szoktam már meg. Vagy talán beletörődtem, hogy én abban a pillanatban meghalnék.

De a zöldingesek üres kézzel tértek vissza. Üres kézzel, csalódottan.

A parancsnokuk még egyszer megkérdezte:

– Szóval, maguknál se zsidó, se katonaszökevény?

Szöke bajszerű, tésztafehér arcú ember volt. Vizenyős kék szemével álmosan nézett hol Pintér bácsira, hol Oltyán úrra.

– Szóval, nincs...

Intett a katonáinak, és elmentek.

De még aznap újak állítottak be. Ezek fiatalok voltak, türelmetlenek és gyanakvók. Az ágy alá, de még a bőröndökbe is bekukucskáltak.

Nekik egy szeplős képű égimeszelő volt a vezetőjük. Leplezni se próbálta az ingerültségét.

– Azt képzelik, hiszek maguknak? – lármázott. – Mindenütt dögével kapjuk el a zsidókat, csak épp itt nincsenek?

– Hát, ez egy ilyen mintaház – mondta egykedvűen Pintér bácsi.

– Pofa be, testvérem! – acsarkodóit rá a parancsnok. – Mifelénk nem jutalmazták a defetista humort!

S még egyszer végigjáratta a legényeivel az emeleteket, a padlást, a Rothmann-raktárt, a szenespincét, és a kudarc az őrzöngésig felbőszítette.

Naponta razziáztak, naponta eredménytelenül.

Lassacskán már a kíváncsiság is furdalt. Hová a csudába dughatták el aput ennyire ügyesen? De nem volt merszem megkérdezni se Pintér bácsit, se Jankovics urat. Anyu pedig csak ímmel-ámmal válaszolt: jó helyen van, nyugodjam meg, biztonságos helyen, odabent a szenespincében. Ettől aztán okosabb lettem, mondhatom!, mérge-

lődtem magamban, mert hogy a szenespincében van, azt én is jól tudtam.

Először azt gondoltam, nem akarja elárulni a búvóhelyet, de utóbb gyanakodni kezdtem, hogy talán ő se tudja pontosan. Újév napja óta már nem tünedezett el, mint azelőtt, amikor tudtam, hogy apuhoz szalad fel. Egyébként is, minden egyes lépését éberem figyeltem. Ha főzni ment a mosókonyhába, ahol két szükség-sparherd szolgált erre a célra, vagy sorban állt vízért a gyéren csurdogáló csapnál, nem voltam rest, titokban utána sompolyogtam, hogy nem szed-e rá. De még véletlenül sem indult a szenepince felé.

Néha, amikor kettesben maradtunk, és senki se volt a közelünkben, suttogva faggatni kezdtem:

– Hogy van apu? Jól? Kap eleget enni?

– Jól van, kicsikém – nyugtatgatott, és mosolyogni próbált. – Hidd el, hogy jól!

Mindebből arra kellett következtetnem, hogy apu gondját most Pintér bácsi viseli, ő bármikor, de különösen éjszaka, könnyűszerrel bemehetett a szenespincébe, hiszen a műhelyben lakott. Senki se tarthatta szemmel.

De nem is igen törődtek volna vele. Az óvóhelyen egyre nyomottabb lett a hangulat. Ahogy múltak a napok, úgy növekedett az emberek rosszkedve. Már alig tréfálkoztak, nemigen viccelődtek. A reggeli imákon is napról napra kevesebben vettek részt a szentképes sarokban, és Oltyán úr olyan unottan olvasott fel az imakönyvből, hogy el kellett tőle aludni. Énekelni pedig egyáltalán nem énekeltek már.

Megszűntek a délutáni, esti nagy kártyacsaták is. Csak Pintér bácsi sakkozott rendületlenül; négy-öt ellenfelet is legyőzött egy nap, s mogorván tárcájába téve a győzelemért járó cigarettákat, visszahúzódott a kuckójába.

– A Rákóczi térnél állnak az oroszok – újságolta egyik nap valaki, aki havasan, lucskosan jött vissza az utcáról.

Köhécselni kezdtem, és eltorzítottam az arcomat, hogy észre ne vegyék rajtam a boldogságot. Hiszen az már csak négy villamosmegálló!

Mások is megállapították.

– Onnan már csak egy köpés ideig – és olyan savanyúan mosolyogtak, mint akik ecetet ittak.

Hogy fenyegetőzött volna még nemrégiben is Schmidt úr vagy a házparancsnok, ha ilyen beszédeket hall! Fábry testvér pedig zöld ingben, fekete csizmában ugrott volna ki az óvóhely kellős közepére. És a falak repedeztek volna rikácsolásától:

– Ezek rémhírek! Értik? Alávaló, mocskos rémhírek! A rémhírekért pedig felkoncolás jár!

Leszokott már a rikácsolásról. Alig-alig venni észre, úgy megcsöndesedett. Igaz, keveset van idehaza. Reggel elmegy, s többnyire csak lámpaoltás előtt tér vissza. Fábry néni gyakran sír és könyörög neki, hogy ne menjen el többé sehova, maradjon veszteg, ő pedig már vele sem üvöltözik, ahogy azelőtt. Levert, és lóg az orra.

Egy alkalommal éppen ő jegyezte meg:

– Na, jól nézünk ki! Ezek a németek pont a kapunk elé állítottak egy légvédelmi ágyút.

Jankovics úr, aki történetesen ott álldogált, könnyű mosollyal pillantott rá.

– Biztos ez, Fábry testvér? Nem valami sötét rémhír?

Fábry testvér pedig – csodák csodája! – úgy tett, mint aki mit sem hallott, és csak mosolygott meghunyászkodva.

Mások azt tárgyalták, hogy az oroszok már rátákkal is bombáznak.

– Mi az a rata? – tudakoltam Jankovics úrtól.

Szokása szerint megitatott velem egy bögre teát, a számba dugott két kockacukrot, majd egy irkalapra ügyes kézzel kicsiny repülőgépet rajzolt.

– Látod, nagyjából ilyen. Irtó mókás kis gép, mi? Tömpe az orra, rövid a szárnya, a teste meg kövér. Akár egy jókora dongó. Alacsonyan száll, szinte súrolja a háztetőket. Berreg, prüsszöl, köhög, azt hinnéd, no ez bizony rögvest lezuhan. Még a repülése is lassú és bizonytalan. De egyszerre csak köpködni kezdi a géppuskagolyót, szorgalmasan potyogtatja a bombákat; egyszóval, olyan zenebonát csinál, hogy meg kell bolondulni tőle. A lövedékei pedig úgy verik végig az utcákat, akár a jégeső.

– És a németek nem lövik le őket, amikor ilyen alacsonyan szállnak? – csodálkoztam.

– Egyet-egyét néha lepuffantapak, az igaz. Csakhogy a ratapilóták bátrak és furfangosak. Hirtelen bukkannak elő valamelyik háztető mögül, és amire a németek észbe kapnak, és célba vennék az ágyújukkal, a rata már telibe is trafálta őket.

Derengeni kezdett bennem, miért is aggódnak úgy a kapunk elé állított ágyútól.

– Az is megtörténhet, hogy az ágyú helyett a házat trafálja el a rata? – kérdeztem némi szurkolással.

Jankovics úr kockacukrot ropogtatott a fogai között, és vidáman hunyorgott.

– Hát, bizony... megtörténhet.

Az igazat megvallva, nem tudtam olyan vidám lenni, mint ő. Nem találtam abban semmi gyönyörűséget, hogy egyszer csak egy rata bomba pottyán a fejünkre.

Később ravaszkodva apura próbáltam terelni a beszélgetést. Ha már ilyen derűs kedvében találok, hadd húzzak hasznót is belőle. Puhatolózásaimat azonban nem vette tudomásul, célozgatásaimat pedig elengedte a füle mellett. Egészen egyszerűen úgy festett a dolog, mintha Pintér bácsival együtt nem is ő rejtette volna el aput újév éjszakáján, a legnagyobb mulatozás közepette, és hajnal felé nem ő súgta volna a fülünkbe: „Minden a legnagyobb rendben!”

Úgy látszik, minderről tökéletesen megfeledkezett. Most csak hunyorog, fintorokat vág, és arról panaszkodik, hogy a sok bablevestől állandóan csikar a hasa. Igazán bosszantó! Közben pedig biztosan a markába nevet, éppen úgy, mint amikor a szentképes sarokban apuról kérdezgetett, holott nagyon is jól tudta már akkor, hogy odafönn bujkál.

Valójában persze, egy szikrát se haragudtam rá, valahányszor megláttam, szerettem volna a nyakába ugrani és összecsókolni. Csak éppen rosszulesett, hogy nem bízik bennem, és nem árulja el a búvóhely titkát. Le kellett hát tennem arról, amiben pedig eleinte reménykedtem, hogy meglátogathatom aput. Legalábbis arról kellett letennem, hogy az ő segítségével látogathatom meg.

Egyik délután a Rothmann-raktárban rabló-pandúroztam a gyerekekkel. De hamarosan meguntuk a játékot, ők visszamentek az óvóhelyre, én ott maradtam egyedül. És akkor hirtelen eszembe villant, *mi lenne, ha most bemennék a szenespincébe?*

Zakatolni kezdett a szívem. A merész ötlet felajzott. Bárhogy igyekeztem, nem sikerült kivennem a fejből. Pedig minden elképzelhető rémséget elősoroltam magamnak. Ott vaksötét van. Bizonyára egerek és patkányok futkosnak. Eltévedek a kanyargós utcácskáiban. Anyu a keresésemre indul, és akkor aligha úszom meg egy kiadós verés nélkül.

Minél erősebben próbáltam lebeszélni magamat, annál inkább vágytam arra, hogy megtaláljam apu búvóhelyét. Úgy éreztem, ez igazi hősi tett volna, bátor dolog, és izgalmas vállalkozás.

De amikor a kerítéslecekből eszkábált ajtón besurrantam a titokzatos szenespincébe, ahol az orrom hegyéig se láttam, s minduntalan beleütközve a falba vagy valamelyik sufniába, elindultam a girbe-gurba folyosón, a bátorság már az inamba szállt, és mélységesen bántam az egészet.

Vakon, tapogatózva botladoztam, és fojtottan azt suttogtam:

– Apu! Apu...! Itt vagy, apukám?

S eközben undoromban meg-megrázkódtam az arcomra tapadó pókhálótól, és rettegtem a patkányoktól, minden nesztől, pincei zörejtől.

Végül is, apu rejtekhelyét nem fedeztem föl, de engem fölfedezett Pintér bácsi.

Erős fényű zseblámpával világított az arcomba, és ez egyszer valóban haragos volt.

– Most két olyan csárdás pofont érdemelnél, kiskomám...! Mit keresel itt, he?

– Aput – szepegtem.

Megragadta a galléromat, és egy cseppet se barátságosan maga elé penderített.

– Na, indulás! Egy-kettő! Katonásan!

Egy mukkot se szóltam. És nemcsak azért, mert féltem tőle, hanem főleg azért, mert tudtam, hogy igaza van.

A kirándulásomról persze anyu is tudomást szerzett. Szomorúan nézett rám.

– Ugye, nem teszed többé? ígérd meg.

Megígértem, s közben majd kisült a szemem, úgy szégyelltem magam. Mekkora bajt okozhattam volna, ha Pintér bácsi helyett valaki más talál rám.

Kis hülye vagyok, állapítottam meg porig sújtva, ostoba kis hülye, még a hülye kis Benedek gyereknel is ostobább! Jól teszik, hogy apuról mindent eltitkolnak előttem!

Anyu megsimogatott, gyöngéden fürkésztet.

– Én se találkoztam vele újév óta – suttogta. – Hidd el, nekem is rossz. De most nem szabad, kicsikém, türelmesnek kell lennünk.

– Te se tudod, hogy hol van?

Szokásos válaszára számítottam: *nem*.

De most megmondta:

– Be van ásva a szén közé. Az egyik sufniában.

Elhülten meredtem rá.

– A... a szén közé? – hebegtem, s magam sem értettem, miért, ez volt az első gondolatom: – És... hogyan vécézik ott?

Anyu elnevette magát. Hangtalanul, de tiszta szívből nevetett. Restelkedve hajtottam le a fejemet. Igen, gondoltam, ez butaság. Bár tényleg... hogyan tud ott a szén. között vécézni? És egyáltalán hogyan bírták beásni egy szénkupacba? Hát nem nyomja agyon a szén? És hogyan kap levegőt? Meg hogyan eszik?

Ezeket is mind megkérdeztem, de anyu már csak a fejét ingatta.

– Bízunk Pintér bácsira.

A pincefolyosón álltunk, ahol nem volt világítás; a mosókonyha nyitott ajtaján szűrődött ki valami kevés fény.

– Bízunk Pintér bácsira – susogta anyu, és csak ekkor figyeltünk fel arra, hogy

Schmidt úr ott áll, egészen közel hozzánk, az erős félhomályban.

Hallgatózott, fogott torkon a rémület. Itt állt és hallgatózott, mi pedig nem vettük észre!

Odalépett hozzánk. Úgy rémlett, halványan mosolyog.

– Maguk is levegőzni indulnak, nagyságos asszony? – kérdezte. – Menjünk fel együtt, most csend van.

Hallgatózott, jajongtam magamban, ó Istenem, mindent kifülett!

Nyársat nyelt, magas alakja előttünk imbolygott.

Gépiesen lépkedtünk utána.

A pincefeljárónál petróleumlámpa világított. Lopva anyura pillantottam. Az arca kőmerev volt, a tekintete dermedt. Am e dermedtség mögött félelmet éreztem.

Felbotorkáltunk a lépcsőn, egészen a hosszúkás előtérig, amelyen át az udvarra lehetett kijutni. Éles levegő vágott arcul; mohón, teli tüdővel szívtam magamba. Az udvaron hó csillogott. Sötét volt az ég, és sötét a ház.

– Rágyújtani tilos! – suttogta egy hang.

Néhányan már álldogáltak ott, a falhoz támaszkodva. Egyikük acélsisakot viselt. A házparancsnok!

Rettegve kaptam Schmidt úrra a pillantásomat. Most rögtön odamegy hozzám, és mindent beárul!

De semmi jelét nem adta ennek. Mellettünk álldogált, és mindegyre mosolygott.

– Ó, ez a levegő! Ez a pompás, friss levegő! A dohos pince után! Megfizethetetlen! – Ilyeneket mondott.

Anyuhoz simultam, megszorítottam a kezét. Ő visszaszorított. „Ne félj, semmit se hallott meg” – mondta a szorítása, s ettől egy kevés remény ébredt bennem. Talán tényleg nem hallott meg semmit! Különben már szólt volna Oltyán úrnak.

A bácsik fojtott hangon diskuráltak. Idegesítette őket a nagy csend, nem értették az okát.

– Igen – magyarázta Schmidt úr is anyunak –, a csend a háborúban furcsa valami. Aligha hinné, nagyságos asszonyom, de megesik, hogy a fronton éppen a csendtől kell a legjobban félni. Amikor az első világháborúban mint ifjú önkéntes az orosz hadszíntéren szolgáltam...

Elakadt a szava, mert hirtelen kivilágosodott az ég. Néhány pillanatra lilás fény ömlött szét a háztetőn és az udvaron. Még láttam a fölfele kúszó rakétát, majd ismét sötét lett.

– Sztálin-gyertya – szólt valaki rekedten. – Mintha innen a szomszédból lőtték volna fel...

Különös éjszaka volt.

A vastag hó derengve világlott, és visszhangzó, szinte álombéli csend volt. Időnként nesztelenül felröppent egy-egy Sztálin-gyertya. Enyhe szél támadt, savanykás égésszagot hozott magával. A bácsik suttogva beszélgettek egymás közt, egyikük néha köhécselt. Anyunak picit remegett a keze, talán fázott.

Lassanként megnyugodtam. Egészen biztos, gondoltam, hogy Schmidt bácsi semmit se hallott. Hiszen a pincefolyosón mi is ugyanúgy sustorogtunk anyuval, mint mellettünk ezek a bácsik, akiknek egy szavát sem érteni. De akkor min mosolyog, tépelődtem, ő, aki alig-alig szokott mosolyogni? Valahányszor felszállt egy-egy rakéta, láthattam arcán ezt a pillanatra el nem tűnő mosolyt. Noel úréra emlékeztetett.

Mézesmázos, hazug mosoly volt, akár az övé. Vajon mit forgathat a fejében?

Hátha csak holnap fog szólni, döbönt belém hirtelen, és nem Oltyán úrnak, hanem a nyilas katonáknak!

Másnap azonban nem nyilas katonák jöttek, hanem németek toppantak be.

– *Guten Morgen!* – köszöntek udvariasan. – *Fürchten Sie sich nicht!*

Csakugyan nem adtak okot a félelemre.

Öten vagy hatan lehettek. Borostás arcúak voltak, és több mint fáradtak, elcsigáztak. És rettenetesen fáztak. Körülállták az izzó vaskályhát, a kezüket melengették.

Később letelepedtek az egyik sarokba. Kinyitottak néhány konzervet, és falatoztak. Csöndesen gagyogtak egymás közt.

– Övök a kapu előtti ágyú – mondta Oltyán úr.

Mindenki szótlanul figyelte őket.

– Szólni kéne, hogy vigyék az ágyújukat máshová – javasolta Méry néni.

– Na, mondjon még ilyen okosakat! – mérgelődött a házparancsnok.

Schmidt úr és még ketten-hárman, akik tudtak németül, beszélgetésbe elegyedtek velük. A katonák barátságosan válaszolgattak, nem mutattak rosszindulatot. Erre mások is odaszállingóztak; kisvártatva már egész gyűrű vette körül őket.

– Hát... azt mondják, hogy elég súlyos a helyzet – tolmácsolt Schmidt úr. – Az oroszok egyfolytában támadnak ... Feltarthatatlanul jönnek előre...

A többiek elégedetlenkedtek.

– És ezt csak így mondják? Inkább verjék vissza őket!

– Úgy is van! Az a dolguk!

– Mi van a csodafegyverükkel?

– *Was?* – kapta fel a fejét az egyik katona az éles hangra.

Amikor lefordították neki a kérdést, kényszeredett nevetésre fakadt, és legyintve mondott valamit.

– Azt mondja, hogy számárság az egész – és Schmidt bácsi is kelleetlenül nevetett.

Az igazat megvallva, nemcsak félelmeteseknek nem látszottak, de valami bátraknak se. Az arcuk zilált volt, zavar és beletörődés mutatkozott rajtuk. Ketten – egy lenszőke, szomorú arcú fiatal katona, s egy másik, aki cukorspárgával kötözte a füléhez a szemüvegét, és olyan nyeszlett volt, hogy lötyögött rajta a csizma is, az egyenruha is – ki sem nyitották a szájukat, s mindvégig olyan közönyösen bámultak maguk elé, mint akiket semmi sem érdekel, akiknek minden mindegy, és csak meg-megrebbenő szemük, ide-odaugráló tekintetük árulta el, hogy nagyon is jól tudják, hol vannak, és mire számíthatnak. Félnék, gondoltam. Hiába van ágyújuk a kapu előtt, és hiába német katonák, bizony félnék!

Csak egy tagbaszakadt, kövér képű katona dühösködött, aki valamivel később jött be a pincébe. Ő heves mozdulatokkal bizonygatta, hogy a helyzet egyáltalán nem rossz, és minden okunk megvan a végsőkig bízni bennük, mert ha netán úgy alakul is, hogy most elmennek majd egy időre, bizonyosra vehetjük, hogy hamarosan visszatérnek, mert a háborút végül mégiscsak ők fogják megnyerni. És hosszasan szidta a magyar katonákat meg a zöldingeseket, akik rögtön megfutamodnak, ha lövöldözésre kerül a sor.

Nem akadt senki, aki vitatkozni mert volna vele. És mindenkinek feltűnt, hogy a többi németek is elnémultak, amióta idecsöppent ez a nagydarab, dühös alhadnagy – szemlátomást tartottak tőle.

Ettől a naptól egymást váltva ücsörögtek nálunk ezek a katonák. Megszoktuk őket, nem sok vizet zavartak. Nem igazoltattak, nem mentek a szenespincébe se kutatni, amint bejöttek a kapunk előtt a szolgálatukból, félájultan ledőltek a priccükre, és köpenyükbé burkolózva aludtak egy-két órát. A nyilas katonák pedig, akármilyen nagy dérrrel-dúrral állítottak is be, láttukra nyomban megszelídültek, és még az igazoltatást is csak tessék-lássék végezték.

De a házbeliek már ezen is füstölögtek.

– Micsoda nagy vitézek itt! Igazuk van a németjeinknek: odakint bezzeg kisebb fiúk!

A szemüveges német katona egyszer fölfedezte Pelikán úr hegedűjét.

– *Violin, Violin!* – örvendezett, és elragadtatásában még a kezét is összecsapta.

Addig-addig könyörgött, amíg megnézhetette és kézbe vehette.

Kiderült, hogy Pelikán úr, aki mindedig szóra se méltatta őket, folyékonyan beszélt németül, és hogy a nyeszlett, öregecske katona muzsikus, méghozzá éppen hegedűs. Azonmód el is játszott valamit, és Pelikán úr elbűvölten hallgatta.

Később mindenkitől félrehúzódva leültek, és hosszasan, élénken társalogtak egymással.

Aggódva kérdeztem meg Jankovics urat, hogy vajon Pelikán úr össze akar-e barátkozni ezzel a némettel.

– Nem hiszem – rázta a fejét. – Én úgy veszem észre, inkább a német szeretne övele összebarátkozni.

Neki lett igaza.

Hamarosan leült mellénk Pelikán úr, és titokzatos arccal elsuttogta, hogy *ez* a német nem rossz ember. Például még arra is figyelmeztette őt, hogy a kövérképűtől, az alhadnagytól óvakodni kell, mert az szerfelett rosszindulatú. Majd a hangját még halkabbra tompítva elmondta, hogy a német katona, aki egyébként operaházi hegedűs, tőle mint kollégájától arról érdeklődött, alkalomadtán nem tudna-e majd civil ruhát adni neki, mert már világosan látja, hogy a háborút elvesztették, és nem akarja, hogy megöljék az oroszok.

– Ez egy marha – jelentette ki Jankovics úr. – Ne is haragudjék, Pelikán úr, akármilyen jeles muzsikus a barátja, mégiscsak egy címeres ökör. Ha egyenruhában esik fogságba, a haja szála se görbül meg, de ha civil ruhában kapják el, valószínűleg ledurrantják, mint egy kutyát. Egyébként is – fűzte hozzá sötéten –, nekünk csak ne fájjon a fejünk miatta. Egyék csak meg mindnyájan, amit főztek! Utálom a berezelős *Übermensche*ket.

Nekem roppant tetszett ez a beszéd, mégha teljesen nem értettem is. És persze még jobban tetszett az, hogy a német katonák már legszívesebben álruhába bújnanak ijedtükben. Hiába beszélnek hát felmentő seregről, meg arról, hogy a végén mégis ők győznek – már maguk se hisznek benne.

Szaladtam anyuhoz, hogy nyomban beszámoljak neki az imént hallottakról, de ő Schmidt úrral beszélgetett. Schmidt úr újabban egyre gyakrabban jött oda anyuhoz egy kis beszélgetésre.

– Szegények, ezeket nagyon sajnálom! – sóhajtozott éppen, pillantásával a németek felé intve. – Higgye el, nagyságos asszony, az oroszokat nem ok nélkül tartják barbárok. Akiket csak Szibériába hurcolnak el megfagyni, azok még örülhetnek is. De ezeket a szerencsétleneket – intett újból a katonák felé – a szemünk láttára fogják legyilkolni. Aztán szuronnyal ötágú csillagot hasítanak a mellükre.

Iszonyodva bámultam rá. Láttam, hogy anyu is elborzad.

– Kitől hallotta ezt? – kérdezte.

– Tőlük. Az alhadnagyuk mesélte tegnap, hogy két bajtársukkal ez történt.

– Nem értem – rázta meg a fejét anyu. – ő honnan tudhatja?

Schmidt úr egy pillanatra meghökkent, majd erőltetetten elmosolyodott.

– Csakugyan! Erre nem is gondoltam... Ő se volt ott, meg én sem, ugyebár...

Csodálkoztam rajta. Néhány napja még ennél is borzalmasabb történeteket mesélt az oroszokról, és ezektől a történetektől nem lehetett eltántorítani. Most pedig az első kételkedő szóra zavarba jön.

Csak dűnnyögött maga elé:

– Valóban nehéz ilyen barbárságot elképzelni... Nem is tudom, hitelt adhatok-e az efféle szóbeszédnek... Hiszen már említettem, hogy az első világháborúban mint egyéves önkéntes... A hadifogságot is megjártam... Kijelenthetem, hogy a magam részéről sohase tapasztaltam ilyesmit...

Nem vitás, az ő viselkedése volt a leginkább meglepő. Egyre kevesebbet törődött a német katonákkal, s ha néha muszáj volt is beszélgetnie velük, szinte tüntető kellemetlenséggel tette. De mások is kerülni kezdték őket. Csupán néhány gyerek – főleg Csőri – lebzselte körülöttük lelkesen, meg egy-két fiatal néni, akik lavórokban folyton vizet melegítettek a számukra, és ha csak tehették, ott legyeskedtek mellettük. És persze Fábry testvér, aki miután harsány *Heil Hitler*rel és nagy karlendítéssel köszönt nekik, lámpaoltásig el se mozdult tőlük, ő aztán egy nap eltűnt. Azt beszélték, egy eltévedt golyó végzett vele a Nyugatinál.

– Nem nagy kár érte – mondta a mosókonyhában főzés közben anyunak egy néni. – Legalább azt mondhatjuk majd, hogy a mi házunkban ugyan egy nyilas se volt.

Hébe-hóba már a német katonák miatt is morogtak némelyek. Herczeg úr, a szabó, nem is valami halkán, megjegyezte egyszer:

– Pusztulhatnak már innen a fenébe! Végül még a fél házat leölik miattuk az oroszok!

No, gondoltam behúzott nyakkal, Horváth bácsi most aztán olyan patáliát csap...

Mert ott állt, és minden szót jól hallott. De meg se mukkant. Komoran cibálgatta a bajuszát, és csak mormogott valamit.

Ám egyik nap, amikor különösen fölerősödött az ágyúzás, és a közeli becsapódásoktól még a vastag pincefalak is megremegtek, egyszeribe mindenki újból kedvesebb lett a katonákhoz.

Váratlanul betoppant ugyanis két német tiszt. Egyikük – peckes tartású, hórihorgas ember – csípőre vágta a kezét, és olyan éktelen bömbölésbe kezdett a katonákkal, hogy még az ágyúdörgés is kismiska volt ahhoz képest. Nem tudni, miért, rettenetesen lehordta őket.

A katonák nadrágvarrásra szorított tenyérrel, feszes vigyázzban hallgatták végig, majd kórusban felelték:

– *Jawohl, Herr Hauptmann!*

A köpenyükbé bújtak, felkapták a fegyvereiket, és futólépésben elhagyták az óvóhelyet.

A hórihorgas tiszt ezután vadul körülpillantott, és magához rendelte a házmestert meg a házparancsnokot.

Velük is sokáig ordította.

Pintér bácsi olyan ábrázatot vágott, mint aki füttyül az egészre, de Oltyán úr reszketett, akár a nyárfalevél, és nem győzött bólogatni.

– *Natürlich, Herr Hauptmann! Natürlich...!* – hebegte, majd a házbeliekhez fordulva, azt mondta: – Uraim, nincs mese, valamennyiünknek azonnal ki kell mennünk az utcára! Torlaszt fogunk építeni.

– Ebben a lövöldözésben? – rémüldözött valaki.

– *Was? Was?* – horkant fel a tiszt. Gyulladássos szemével ellenségesen pillantott körül.

– Az isten szerelmére, hallgassanak! Ne vitatkozzanak, kérem! – könyörgött a házparancsnok, és sisakja alól két vékony csíkban csörgött le halántékán az izzadság. – A százados úr jó híreket is hozott. Megállították, sőt a Rákóczi útnál visszaverték az oroszokat.

– Ez igaz? Na végre! – kiáltottak fel többen is.

– És két teljes páncélos hadosztály jött át Pestre. Tigrisekkel, uraim, tigris-tankokkal! – és Oltyán úr diadalmasan nézett szét.

Az összes házunkbéli férfiak alkonyaiig dolgoztak az utcán. Ketten nem jöttek vissza. Akna ölte meg őket, és csak meggesonkult holttestüket hozták be az udvarra.

Aznap este Oltyán úr gyászimát olvasott fel a szentképes sarokban. A nők sírtak, a férfiak komoran hallgattak; majd valamennyien sokáig énekeltek.

A halottakat éjszaka temették el a hátsó udvarban. A temetésre mindenki kiment, csak a gyerekek és a sebesültek maradtak bent. Mert sebesültjeink is voltak. Jankovics úr például egy repesztől sérült meg a fején, és óriási fehér turbánt viselt.

Látva rémületemet, mosolygott és viccelődött, de igencsak fájhatott a sebe, mert időnként eltorzult az arca, és felnyögött.

– Azért csak ne félj – súgta a fülembe. – Ha a Nemzetinél megállították volna az oroszokat, mi a fenének kéne torlaszokat emelnünk itt, az Aradi utcánál, hát nem igaz?

Reménykedve pillantottam rá.

– Hazudott a német?

– Mintha könyvből olvasta volna. Ezeknek itt már úgy befűtöttek, barátocskám, hogy tüzes paráztól ég talpuk-fenekük!

– Hazudott az ordibálós tiszt – siettem rögtön anyuhoz, hogy suttogva elújságozzam neki. – Egy szó sem igaz abból, amit üvöltözött. – És persze nem hagytam ki a befűtést meg a tüzes paraszt sem, mert mind a kettő módfelett tetszett.

Anyu nem vidult fel, s ezen nem csodálkoztam. A halottak meg a temetés ellenére is élénkebb lett a pince. Valahogy fölengedett az emberek fásultsága, megint csak bízni kezdtek a németekben. A kártyázók is arról beszélgettek, miközben a kecskelábú asztalon lapjaikat csattogtatták, hogy újabb és újabb német csapatok fognak átjönni Budáról, és akkor aztán végük az oroszoknak. Az imasarokban vékony, éneklő hangon öreg nénik azért fohászkodtak, hogy a jóisten tegyen csodát, és űzze el a pogány ostromlókat.

Hiába gajdoltok, úgyse hallgat meg titeket!, gondoltam, de ez inkább csak önmagam vigasztalása volt, semmint erős meggyőződés, úgyhogy azon kaptam magam: szorongás fog el és el vagyok keseredve.

Másnap valóban úgy látszott, hogy Jankovics úr tévedett, és mégsem hazudott a német tiszt. Lanyhult az ágyútűz, repülőgépbűgást sem hallottunk, a német katonák pedig hangosabbak lettek. Estére valahonnan pálinkát kerítettek, és ittak. Pattogó, harsány dalokat énekeltek, csizmájuk sarkával verték hozzá a taktust.

Bizalmatlanul figyeltem őket anyu mellől. Most egyáltalán nem azoknak a fáradt, elcsüggedt katonáknak látszottak, mint akár még tegnap is.

Hangjuk harsogott, csizmájuk alatt dübörgött a kőpadló. A házbeliek felderülten biztatták őket, *los! los!* – mondogatták, és odagyűltek köréjük.

– Derék legények ezek – dörmögte Horváth úr, s miközben meghatottan simogatta kolbászvastag bajuszát, egyetértést várva anyura hunyorított.

Anyu nagy erőfeszítéssel visszamosolygott rá.

Nem igaz, gondoltam elkeseredve, ezek gonoszak! Csak a gonoszak énekelnek így!

Éneklésük az óvodát idézte fel bennem. Még Fräulein Elsát is oda lehetett képzelni elébük, amint csattogtat: *frisseb-ben! fris-seb-ben!*

Ekkor váratlan dolog történt.

A szőke, szomorú arcú fiatal katona, aki ezúttal is mindvégig hallgatagon, magába roskadtan ült, most felpattant, és nagyot ordított.

Csend támadt.

Egyik társa rászólt, egy másik csillapítani próbálta, ő azonban mindenkit ellökösött magától, a földhöz vágta a poharát, és még erősebben ordított. Egészen bele-vörösödött az arca.

– Miért kiabál? – kérdeztem ijedten, és anyu háta mögé bújtam.

Anyu hallgatott.

– Miért kiabál? Mondd meg, hogy miért! – könyörögtem, miközben a katona egyre vadabbul üvöltözött, és felkapott egy géppisztolyt, azzal hadonászott. – Mit akar? Miért fenyegetőzik?

– Mert részeg – suttogta anyu. – Nem látod, mennyire berúgott?

Talán azért hatott mindennél rémületesebbnek a jelenet, mert nem értettem, mit kiabál a katona. Haja csomósán hullt a homlokába, a nyakán vastagon kidagadtak az erek, és vérben úszott a szeme. Egy pillanatig úgy rémlett, a mi ágyunk felé indul.

Le fog lőni minket! – és döbbenetemben a tenyerembe rejtettem az arcomat.

Ekkor már az összes többi németek is mind kiabáltak.

Mikor kikukucskáltam anyu háta mögül, láttam, hogy dulakodnak, és a tagbaszakadt alhadnagy éppen kitepi a szőke katona kezéből a fegyvert, másik kettő pedig a kijárat felé taszigálja.

A szőke katona már nem ellenkezett. Feje megadóan a mellére csuklott, és meglepve láttam, hogy sír.

Anyu aztán elmondta, hogy a szőke katona részegségében azt kiabálta: „Elég ebből! Minek örültök? Miért énekeltek? Úgyis megdöglünk! Mind egy szálig elpusztulunk ! ” A házbelieknek meg olyanokat ordított: „Ti bezzeg élve maradtok! Pedig ti sem érdemlitek meg!”

Nem győztem csodálkozni rajta.

– Ilyeneket mondott?

– Részeg volt – bólintott anyu.

Vajon hová vitték?, villant át rajtam. Csak nem lövik le? Egy pillanatra a ballonkabátos ember rémlett fel előttem, az, akit ugyanígy taszigáltak kifelé a nyilas katonák abban az idegen, belvárosi pincében, s akinek a háta ugyanolyan védtelen volt, mint most ezé a katonáé.

– Részeg volt, nagyon részeg... – ismételte anyu, és rajta nem látszott

csodálkozás.

Meglehet, gondoltam, nem is olyan meglepő, hogy ilyeneket mondott a katona! Se a házbelieken, se a németeken nem vettem észre különösebb izgalmat. A nyeszlett katona, aki spárgával kötötte a füléhez a szemüvegét, nyugodtan magyarázott valamit a kövér képű alhadnagynak. Ő pedig néhány napja ruhát akart kunyerálni Pelikán úrtól.

Hirtelen szerettem volna hangosan fölkacagni. Hiszen ez nagyon jó! Borzasztó jó! Remek! Hiába jönnek át Budáról a tigris tankok, ezek a németek itt már tudják, hogy végük van! Tudják – mind egy szálíg!

Csak azt bántam, hogy apu nem láthatta és hallhatta mindezt. Bár elmesélné neki Pintér bácsi!

Ekkor már nem sajnáltam a szőke katonát. Hiába sírt, és hiába is látszott olyan védtelennek, nem esett meg rajta a szívem. Nem történik semmi más, gondoltam, csak az, hogy a jóisten végre-valahára igazságosan megbünteti valamennyiüket.

És ez a gondolat egyszerre nagy nyugalommal és elégedettséggel töltött el. Úgy éreztem, minden igazságosan kezd alakulni. Úgy, ahogy kell. Az oroszok bejönnek, a németek és a zöldingesek megbűnhődnek, mert gonoszak voltak, bennünket pedig semmi baj sem ér. A szőke katona is ezt kiabálta. Szerettem volna megmondani anyunak, hogy úgy látszik, a mesék mégse csalnak: a jók igenis győznek, a rosszak pedig megkapják megérdemelt büntetésüket!

De nem szóltam neki, mert azt mondaná: kisgyerekes gondolataim vannak. Így hát csak magamban örvendeztem, és vidáman mosolyogtam rá.

Ő is mosolygott. Titokban neki is jókedve lehetett.

A német katonák azontúl ismét elcsöndesedtek, a szőke pedig többé ki sem nyitotta a száját. A házbeliek újból kerülni kezdték őket. Fel voltak háborodva, hogy a katona azt kiabálta: ők sem érdemlik meg, hogy életben maradjanak. „Pimaszság – mondogatták –, hallatlan pimaszság! Idejönnek, elfoglalják az országot, és még nekik áll följebb! Ráadásul egy ilyen taknyosnak...”

Most már nemcsak Schmidt úr ült oda napjában többször anyu mellé, de egyre gyakrabban mások is. Bánják is már, mi lesz, keseregtek, csak vége lenne már az ostromnak meg ennek a pinceéletnek!

Gyanakodva figyeltem őket. Nem tetszett nekem, hogy ilyen sűrűn jönnek anyuhoz, és még kevésbé, hogy éppen neki mondanak ilyesmiket.

– Nagy kár, hogy nálunk egyetlen zsidó se rejtőzik – sóhajtott fel egyszer tréfálkozva Benedek úr, a fogorvos. – Most mi védenénk meg őt, azután pedig az oroszoktól ő bennünket.

Összerándult a szívem. Miért mondja ezt? Nagyon rossz érzésem támadt. Főleg Schmidt úr mindegyre ismétlődő talányos, furcsa mosolya nyugtalanított.

De sem ekkor, sem máskor nem derült ki, hogy tudnának vagy akárcsak sejtenének is bármit.

Akik ott voltak, heherésztek Benedek úr szavain.

– Valami katonaszőkevény is megtenné, doktor úr.

– A, az nem ugyanaz – ingatta a fejét kedélyesen a fogorvos bácsi. – Nekünk egy bujkáló zsidó volna most a főnyeremény. Az igazi életbiztosítás.

– Szegény ördögök – dünnyögte valaki –, azért nem szívesen lennék a bőrükben.

– Nemsokára már boldogan cserélne velük!

Anyu sohasem szólt ilyenkor. Szórakozottan hallgatta őket, mint aki oda sem figyel, és ha mégis, csupán udvariasságból.

Schmidt úr legörbedt szájjal mosolygott.

– Majd megvéd bennünket a Jankovics úr – kacsintott – meg a Pintér úr. A mi két elvtársunk.

Ott ültek ők is, mindketten, nem messze. De fülük botját se mozdították. Jankovics úr egy könyvbe mélyedt, Pintér bácsi szokás szerint sakkozott. Én meg törtem a fejem, hol is hallottam ezt a különös szót, hogy *elvtárs*, míg rá nem jöttem, hogy egyszer Emilke bácsinál, és épp az ő szájából.

– Tulajdonképpen... mi bajunk történhetne? – morfondírozott Herczeg úr, s úgy tetszett, jobban bandzsít, mint valaha. Mi, kérem, semmi rosszat nem csináltunk. A németeket persze elintézik majd. De tehetünk mi róla, hogy pont ebbe a pincébe tolakodtak be? Én csak egy kis szabó vagyok. És szabóra, ugyebár, mindig szükség van. Elvégre senki se járhat meztelenül...

Tényleg nem csináltak semmi rosszat, gondoltam. Néha nagy hangon dicsőítették a németeket, és szidták az oroszokat, minden rosszat elmondva róluk, de bántani, nem, bántani valóban nem bántottak senkit. És ha tudnának apuról, bizonyára őt sem árulnák el.

Amikor négy szemközt maradván elmondtam ezt anyunak, komolyan nézett rám.

– Ne higgy nekik – felelte csendesen. – Hazudnak. A gyáva emberektől kell a legjobban félni.

Tehát gyávanak tartja őket, akárcsak Jankovics bácsi, és óva int attól, hogy higgyek nekik. Ezt nem egészen értettem. Hiszen a bácsik valóban kedvesek, és mint kiderült, már egyáltalán nem bánják, hogy az oroszok győznek. Lehet, hogy nem szeretik őket, de az biztos, hogy a bombázásból, az ágyútűzből meg az örökös rettegésből már elégük van. Torkig vannak az ostrommal.

Miért volna ez hazugság? Be akarnának csapni minket? Ugyan miért? Most az egyszer anyu túlságosan is gyanakvó...

De hirtelen felötlött bennem, hogy *akkor*, ott a sötét pincefolyosón Schmidt úr talán mégiscsak meghallott valamit. Azóta ugyan anyu meg én még egymás között sem ejtettük ki többé apu nevét, de igazából egyikünk se tudta, hogy Schmidt úr sejt-e valamit, vagy sem. Mindenesetre azt szeretné, hogyha például Jankovics úr majd megvédené. Rólunk pedig nemcsak ő, de mindenki tudja, hogy jóban vagyunk vele.

Csalódást éreztem.

Hát, ezért kedveskednének velünk? Schmidt úr is, meg a többiek is? Csupán alamuszi számításból? Jankovics úr egyszer azt mondta, ha az oroszok bejönnek, itt mindegyiküknek teli lesz a bugyogója. Igen, gondoltam, anyunak mégis igaza van. Ezek mindannyian gyávaságból hízelegnek nekünk.

Elöntött a méreg.

Úgyse fogok szólni Jankovics úrnak, hogy védje meg őket, gondoltam eltökélten, és Pintér bácsinak se! Schmidt úrnak tényleg csupa piszok a lelke. Hányszor beárult, ha azt látta, hogy Steinnel játszom! És mi mindent össze nem hordott az oroszokról! Most már ugyan hiába gázsulál! Késő! Ha ideérnek az orosz katonák, és két jókora pofont adnak neki, én majd csak nevetek!

Minél inkább kedveskedtek velünk, annál mogorvább lettem.

Igaza volt a szőke katonának, ismertem el magamban, ezek nem érdemlik meg, hogy ne bántásák őket! És egy kicsit sajnálni kezdtem a szőke katonát, ő egész biztosan meg fog halni a harcban. Holott lehet, hogy nem is gonosz ember. De Schmidt úrnak, aki pedig gonosz és piszkos lelkű, talán a haja szála se görbül meg, és minden baj nélkül megússza az egészet.

Azon érem magam, hogy egyre türelmetlenebb vagyok. Hiszen mindenki tudja már, még a pincénkbeli németek is, hogy ideérnek az oroszok! Hát, akkor miért késnek?

Egyre gyakrabban merészkedtem ki a pincefolyosóra, ahol az ágyúdörgést jobban lehetett hallani, és hosszú percekig feszülten figyeltem, hogy erősödik-e vagy lanyhul. Ha erősödött, tudtam, az oroszok megint előrébb jöttek. Ha lanyhult, akkor megálltak. Ezekben a napokban állandóan erősödött a mennydörgés.

Bizonyára megint közelebb kerültek egy villamosmegállóval, reménykedtem.

Én már csak ezzel mértem az időt. „Egy hét, kettő vagy három” – mondta Jankovics úr. De itt, a pincében ki tudná számon tartani a napokat? Összefolynak; nem lehet tudni, hétfő van-e, vagy csütörtök, még a vasárnapot sem jelzi semmi. Meglehet, hogy nem három, de talán már öt hét is eltelt a beszélgetésünk óta.

Hanem a villamosmegálló – az más! Amint hallani fogom, hogy az oroszok a Király utcánál vannak, tudom, az már csak egyetlen rövid megálló tőlünk. És amikor eléri a következő megállót, az Oktogont, akkor már itt is vannak!

Elmosolyodtam. Megkérem majd aput, gondoltam, hogy rajzoljon egy 6-os villamost, teli orosz katonákkal. És a villamos éppen a házuk előtt menjen el...

Kint ácsorogtam a pincefolyosón, ahová csak a mosókonyhából szűrődött ki némi világosság. Anyu is odabent volt, lencsét főzött.

Az udvar felől egy magas katona jelent meg a folyosón, és egyenesen felém tartott.

– Hát, kegyed? – kérdezte, amikor közel ért hozzám. – Mit keres idekint, tábornokom?

Nem akartam hinni a szememnek.

Keresztapa állt előttem.

Letelepedett anyu ágyára, és rágyújtott.

Rettenetesen lefogyott, amióta nem láttam. Az arcbőre szinte rátapadt a csontjaira, a szeme alatt mély karika sötétlett.

Mi ketten, anyu meg én, még mindig nem tértünk magunkhoz az örömtől és a csodálkozástól. Anyu sírt-nevetett, percenként összecsókolta, én pedig nemcsak azon ámuldoztam, hogy eljött, hanem azon is, hogy újra egyenruhában látom, derékszíjjal, pisztolytáskával.

– Frigyes – suttogtam –, hát megint katona lettél?

Összecsipentett szemmel, alig észrevehetően nemet intett.

– Ej, hallgass már! – türelmetlenkedett anyu. – Azért öltözött így, hogy idejöhessen.

Ez izgalmas volt.

Tehát álruhát hord tulajdonképpen. Csak így lopózkodhatott el hozzánk.

– Hogy tudtál idejönni? Nem féltél a golyóktól?

Ő nem türelmetlenkedett amiatt, hogy nem hagyom beszélgetni anyuval.

– De bizony, féltem – válaszolt mosolyogva. – A Belvároson át jöttem, és többet hason csúszva, mint két lábon. Nézd, milyen sáros a köpenyem... Hanem ti nagyon szerencsések vagytok ám! – jegyezte meg ő is. – Itt körülöttetek minden ház félig romokban, egyedül csak a tiétek ép.

– Ó, csak el ne kiabáld! – ijedezett anyu.

Én, ahogy Jankovics bácsitól láttam, komoly arccal, sietve lekopogtattam a

hokedlinkon.

Keresztapa dohogott.

– Na, te kis majom, megint tanultál valamit?

Túlságosan bonyolult lett volna elmagyarázni a kopogtatás jelentőségét, így hát csak nevetgéltem.

Ő meg elővett a zsebéből egy apró, faragott szobrocskát, és a markomba nyomta. A szobrocska fából készült, s még az én kezemben is szinte eltűnt, olyan piciny volt, és valami kopasz, kövér embert ábrázolt.

– Nem tetszik? – kérdezte csalódottan. – Ez egy keleti talizmán. Tudod, hogy mi az?

– Nem – mondtam, de már igyekeztem úgy tenni, mint aki igazán örül, pedig egy csokifigurának jobban örültem volna.

– A talizmán megoltalmazza az embert.

– Az az őrangyal – ellenkeztem.

Leintett.

– Az őrangyal az egészen más. Ne zagyváid össze a dolgokat! Aki talizmánt tart magánál, annak semmi baja nem történhet. Én mindig magamnál tartottam, de most neked adom. Vigyázz rá te is, el ne veszítsd. Most már örökre a tiéd... – és igen komolyan magyarázott még a talizmánról egy ideig, s végül már magam is úgy éreztem, valóban csudálatos valami lehet.

Már nem is tűnt csúnyának. Ha alaposan szemügyre vette az ember, a kövér bácsi barátságosan és biztatóan mosolygott. Ha szivarozna, és nem lenne kopasz, Emilke bácsira hasonlítana, gondoltam. De még így is hasonlított rá egy kicsit.

Óvatosan zsebre dugtam, és megsimogattam titokban. Jó érzés tudni, hogy ezentúl ő is vigyáz rám, oltalmaz a bajban.

Ők ketten e közben halkán beszélgettek.

Nagyanyáékról Elek bácsi se tudott semmit. Azt mondta, náluk már valószínűleg oroszok vannak. Nagyanya biztosan örül, gondoltam. De mit szól hozzájuk nagyapa?

Ezután keresztapa arról beszélt, hogy ő maga jól van, és a vendégeinek sincs bajuk (ezek a *vendégek* a nála bujkálok voltak), csak az ennivalójuk kezd fogytán lenni. „Már hatan vagyunk – tette hozzá röpké mosollyal –, egy egész panzió!” Az ő házukat sem érte belövés. Mert bármilyen különös is, a Duna-parton egyelőre nincsenek olyan heves tűzcsaták, mint erre mifelénk.

– Hát ti? – pillantott anyura. – Ti jól vagytok?

A szeme villanásából láttam, hogy a kérdése elsősorban apura vonatkozik.

Anyu szótlanul bólintott.

Nem beszéltek apuról. A nevét sem ejtették ki. Ők is észrevették, hogy az óvóhelyen szinte mindenki bennünket figyel, a német katonák is. De senki se jött oda. Félnék keresztapától, állapítottam meg elégedetten. Különösen azt élveztem, hogy a gyerekek, még Csőri is, nagy tisztelettel bámulják.

Őt azonban zavarni kezdte ez a megkülönböztetett figyelem.

– Nem mehetnénk ki innen valahová? – kérdezte.

A műhelybe kéredzkedtünk be.

Pintér bácsi szó nélkül beleegyezett. Fölkeltette alvó feleségét, és magunkra hagytak bennünket.

Ekkor látszott csak, milyen ideges Elek bácsi.

– Ha valamelyik istenverte baromnak eszébe jut, hogy leigazoltasson, végem van!

Felugrott a székről, és kinézett a folyosóra, hogy nem hallgatózik-e valaki.

Izgatottsága minket is nyugtalanná tett.

Felfigyelhetett rá, mert elmosolyodott.

– No, nagy baj azért nincsen! Főleg nektek nem kell aggódnotok. Még két-három nap, és ide már befutnak az oroszok. Mifelénk, a Duna-parton nagyobb cirkusz lesz. A németek nyilvánvalóan felrobbantják majd a hidakat, és Budáról ágyútűz alá veszik a pesti partot.

– Nem maradhatnál itt? – kérdezte anyu.

– Képtelenség! – intette le keresztapa. – Micsoda ötleteid vannak! Csak úgy hagyjam magukra a vendégeimet? Arról nem is szólva, hogy itt valamennyiőtöket bajba rántanálak.

Nem értettem, mire gondol. Anyu is értetlenül pillantott rá.

– Ó, az ég szerelmére – kiáltott fel –, még magyarázzam is?! Az oroszok szemében én természetesen ellenség vagyok. Egy magyar vezérkari tiszt!

– De hiszen leszereltek... – hebegte anyu.

– Ne gyerekeskedj! – legyintett. – Háborúban ilyen csekélységek nem számítanak.

Rágyújtott, fanyar mosollyal nézett maga elé.

– Ha a főbelövést netán meg is úsznám, bár az sem biztos, akkor is legalább néhány év fogság. Mondjuk, Szibériában.

Összereztem. Szibéria? Ahol megfagynak az emberek...

Anyu sápadtan, szenvedélyes hitetlenséggel rázogatta a fejét.

– Nem igaz! Ez nem lehet igaz! Ez nem történhet meg!

– Naiv vagy – szívta meg a cigarettát keresztapa. – Még most is ugyanolyan naiv, mint kislánykorodban...

Mondani akart még valamit, de rám pillantva meggondolta magát. Nyugtalansága, s főleg az oroszoktól való félelme váratlanul ért. Tudtam, hogy nem szereti őket, de tudtam azt is, nagyon várja, hogy már itt legyenek. Egyszerűen nem fért a fejembe, hogy bármi baja történhetne, de látnom kellett, hogy ő igenis számít a bajra. Miért nem jó neki is az, ami nekünk? És miért beszél arról a szörnyű Szibériáról? Kitől is hallottam Szibériáról utoljára? Igen, Schmidt úrtói. Tőle. Hát mégsem hazugság a Szibéria? És elvinnék oda keresztapát megfagyni?

Meg voltam döbbenve. Hát az oroszok is igazságtalanok? Csakugyan elvinnék oda keresztapát, aki annyit segített nekünk és másoknak is?

Anyunak is éppen ez jutott eszébe.

– Hiszen nálad bujkálnak! – kiáltotta. – Erre nem gondolsz? ők tanúskodni fognak! És Imre is! Meg én is! Mi, mindannyian...

– Megtiltom! – vágott a szavába Elek bácsi. – Semmit sem *ezért* tettem – mondta nyersen –, és nem tűröm el, hogy nekem ezért bárki hálával tartozzék! Így is éppen elég nagy az én gyalázatam. Meg kellett érnem, hogy szégyellem: magyar vagyok, és keresztény.

– Ezért nem neked kell szégyellned magad.

– Akiknek kellene, azok soha nem fogják megtenni – és keresztapa legyintett, mint aki a témát lezárnak tekinti. – Ismersz – mosolyodott el halványan –, én mindig

pesszimista voltam. És talán jobb is így. Mindig a legrosszabbra kell felkészülni. Ez erőt ad... sőt még bizonyos reményt is.

Elnyomta a cigarettáját, sétálni kezdett a műhelyben. Úgy rémlett, még mindig nem bír uralkodni a nyugtalanságán.

Szótlanul figyeltük. Annyira sajnáltam, hogy könnyek gyűltek a szemembe. Semmi baja nem lesz, hajtogattam magamban, semmi baja, semmi... De újra csak az eszembe villant: Hátha mégis igaz... hátha az oroszok is igazságtalanok... hátha tényleg elviszik Szibériába...

Arra gondolni sem akartam, amit a legelején mondott: agyonlőhetik. Hirtelen visszaemlékeztem apuval folytatott parázs vitáira. „Kő kövön nem marad – mondogatta keresztapa. – Elbánnak velünk, és ki tagadhatja, hogy igazuk van. Egyszóval, lesz itt nemulass!” Apu haragosan ellenkezett, de ő egyre csak a magáét hajtogatta: „Elbánnak velünk! Elbánnak...” Talán már akkor is arra gondolt, hogy elviszik?

Visszafordult, és odalépett hozzánk.

Az arca már nyugodt volt.

– Látnom kellett benneteket. Mindenáron. Ezért jöttem el... De most már indulok. Még sötétedés előtt haza kell érnem. – Hallgatott egy kicsit, az arcunkat fürkészte. – Ha esetleg... mit tudom én...? nem találkozhatnánk többé...

Anyu felsikoltott: – Elek!

– ...mondd meg a szüléinknek – folytatta rezzenetlen arccal keresztapa –, hogy csókolom őket. Szeretném, ha nem vonnának le mindenféle szamárságokat az én sorsomból. Más világ lesz eztán, és másképpen kell majd élni. Sajnos, ehhez én már mindenképpen alkalmatlan vagyok. Ti meg vigyázzatok magatokra. Az utolsó napok lesznek a legkeservesebbek.

Szinte hidegen csókolt meg mindkettőnkéi, és vissza sem pillantva kiment.

Futottunk utána, anyu zokogott.

Ő egyszer még intett nekünk, mielőtt elindult volna az udvarra fölvezető lépcsőn, és úgy rémlett, kissé bosszúsan mosolyog.

Csak álltam a hideg és sötét pincefolyosón, kezemben szorongatva a szobrocskát, és már tudtam, nemcsak azért adta nekem, mert szeret, hanem mert úgy érzi, talizmánra többé nincs szüksége, rajta már talizmán sem segíthet.

Anyu a falnak támaszkodva sírt, én meg egyszerre úgy éreztem, hogy mégsem igazak a mesék.

Féltem.

„Az utolsó napok lesznek a legkeservesebbek.”

Mintha minden keresztapát igazolta volna.

Most már óráról órára fokozódott az ágyútűz. Üvöltött, sírt, robajlott, mennydörgött felettünk a világ. És másnap délelőtt hatalmas robbanás rázta meg a falakat. A pince megingott, a levegőben por kavargott, a legtöbb gyertya kialudt a légnyomástól. Találatot kapott a ház.

Hihetetlen zűrzavar tört ki.

Mindenki ki akart rohanni a pincéből.

– Leszakadt a lépcsőház! – kiáltották.

– Be vagyunk temetve!

A kijáratnál tolongtak. Ordítózás, szitkok, jajveszékelés. Oltyán úr fejéről levették a

sisakot, egy öreg nénit csaknem agyontapostak. A gyerekek torkukszakadtából visítottak.

Szörnyű volt.

Anyu magához szorított, mi tapodtat se mozdultunk.

Újabb dörrenés hangzott, a szemközti falon hosszú repedés nyílt. Kimeredt szemmel bámultam oda, és vártam, hogy ránk ömöljék a mennyezet.

Meghalunk, gondoltam, és dühömben sírni kezdtem.

De a mennyezet nem szakadt le, s amikor helyreállt a rend, kiderült, hogy nem omlott össze a lépcsőház, és a pincekijárat se torlaszolódott el. Az első találat nem is a házat érte, hanem a német ágyút a kapu előtt, borzongva mesélték, hogy az ágyúból csak üszkös roncs maradt, és a katonákból felismerhetetlenségig összeégett hullák.

A második becsapódás már valóban a házat érte. A lövedék keresztültörte a tetőt, és a negyedik emeleti folyosó egy részét is leszakította.

– Akna volt – magyarázta Schmidt úr, s még az ajka is fehér volt a rémülettől. – A német ágyút is aknával lőtték szét.

Délután két ágyúgolyó csapódott be, majd egy gyújtóbomba éppen a lakásunk felett lángra lobbantotta a tetőt. A sűrűn hulló hó azonban eloltotta a lángokat.

– Mikor lesz már vége? Mikor?... – sóhajtoztak elkínzottan az emberek.

Az imasarokban öregasszonyok énekeltek:

– *Uram, irgalmazz nekünk! Krisztus, kegyelmezz nekünk!*

Estefelé magyar katonák jelentek meg.

A szomszéd ház felől kibontották a falat, és a nyíláson bújtak át hozzánk. Vörös-keresztes katonák voltak, két pokróccal letakart sebesültet hoztak be hordágyon. A pokrócokat vastagon átitatta a vér.

– Ne nézz oda – mondta anyu, és keze remegésén éreztem, hogy iszonyú lehet a látvány, amikor fellebbentik a pokrócokat.

A katonák olyan elcsigázottak voltak, hogy csaknem eldőltek.

– Honnan jönnek? – kérdezte Jankovics úr, aki átengedte az ágyát az egyik katonának, hadd aludjon egy szemhunyasnyit.

– A Király utcától – felelte alig forgó nyelvvel a katona, majd hozzátette: – Már ott vannak.

Csupa korom, vér, feketeség volt az arca. Hirtelen a sapkájába rejtette a fejét, és felzokogott.

Az éjszakát nálunk töltötték, majd reggel ellenkező irányban is áttörve a falat a sebesültekkel együtt eltávoztak.

Alighogy elmentek, nyilas katonák áhítottak be.

Sokan voltak, a tekintetükből düh és félelem áradt.

Se nem igazoltattak, se nem kutattak, de amit bejelentettek, mindennél szörnyűbb volt.

– A körúti házakat, a páratlan oldalon, fel fogjuk robbantani. Még ma át kell hurcolkodniuk az Eötvös utcába.

Az Eötvös utca a házunk mögött húzódott. Hátsó udvarunkat csupán egy magas kőfal választotta el az Eötvös utcai házaktól.

A nyilas katonák elmagyarázták, hogy a kőfalon nyílást kell vágni, és azon menjünk át.

– Az átköltözés határideje: este hat óra – közölte a parancsnokuk, majd minden átmenet nélkül rikácsolni kezdett. – Mindenkit figyelmeztetek! Akit hat óra után itt találunk, azt felkoncoljuk! Házparancsnok, házmester! Megjegyezték? Fel-kon-col-juk!

Benedek úr cigarettával kínálta az egyik nyilast, és halkán megkérdezte:

– Testvér, hol vannak az oroszok?

A nyilas katona kezében megrezzent a cigaretta.

– Az Oktogon előtt – súgta vissza.

Megremegtem. Onnan már nincs is több villamosmegálló!

Miután a zöldingesek elcsörtettek, csend hullott az óvóhelyre.

– Pakoljunk... – szólalt meg rekedten Oltyán úr.

Ekkor meghűlt bennem a vér.

Hát apu? Ő hogyan jön velünk?

Láttam, anyu felugrik, és a kijáráshoz siet.

A pincefolyosón értem utol. A műhely ajtajában Pintér bácsival beszéltem. Még a halvány gyertyavilágnál is láttam, hogy mindkettőjüknek viaszfehér az arca.

– Nincs más választás – mormolta Pintér bácsi. – Ezek, asszonyom, valóban aláaknázzák a házat. Neki is velünk kell hát jönnie...

Nem lehet, sikoltottam fel magamban, nem jöhet velünk, nem!

– Hogy így, az utolsó pillanatban... Átkozott disznók! – szitkozódott Pintér bácsi, és dühében eltorzult az arca.

Aztán némán néztek egymásra anyuval. És látszott, hogy tökéletesen tehetetlenek. Ez volt a legijesztőbb.

Anyu egész délelőtt hallgatott. Csak ült az ágyon, mozdulatlanul. Nem csomagolt. Az arca fagyos volt, a kőnél is keményebb.

Nem mertem megszólítani. Pedig kábult voltam a félelemtől. Mi lesz apuval? Mi lesz velem?

Senki se törődött velünk.

Kavargóit, zsongott az óvóhely. Mindenki futkosott, cipelt vagy keresgélt valamit. Az imasárokból leszedték a szentképet a falról. A feszületet a függönybe göngyölték.

És közben sopánkodtak.

– Miért teszik ezt velünk? Miért kell még ezt is kiállnunk?

– Hiszen már úgyis minden elveszett!

Mások leintették őket.

– Háború van – mondták az utolsó töltényig harcolni kell.

Jankovics urat kerestem. Neki kell szólni, gondoltam, neki kell megmondani, hogy apu veszélyben van! Ő biztosan kifundál valami okosat!

De sehoh se találtam a nagy zűrzavarban.

Most szinte nyargalt az idő.

A pinceajtón Oltyán urat támogatták be. A hátsó udvarról jött, jobb karján lucskos vérral itatódott át a kabátja.

– Nem lehet kibontani a falat – vicsorgott fájdalomában, miközben Benedek úr a sebét kötözte. – Képtelenség! Úgy záporoznak a golyók meg a repeszek, mint a jégeső!

– Létrát kell a falhoz támasztani, és azon átmászni – javasolta valaki.

– Elment az esze? – üvöltött Oltyán úr. – Ripityára lövik a létrájával együtt!

- De hát, mégiscsak át kell jutnunk...
- Különben mindenkit föbe lönek!
- Sötétedés után talán enyhülni fog a harc...

Aki csak ott állt, mind egyszerre beszélt és kiabált; elviselhetetlen volt a lárma.

Kora délután újabb nyilas katonák kerültek elő. Súlyos ládákat cipeltek át a vészátjárón, és valamennyit a Rothmann-raktárban helyezték el.

- Egy órán belül itt lesznek a tüzserészek! – de ők már ott se voltak.

Eltelt egy óra, kettő. Aztán a harmadik is.

Senki sem jött.

Odakint már szürkülni kezdett, és a harc nemhogy enyhült volna, de erősödött. Mintha ezer meg ezer ágyú okádta volna a tüzet. És az ágyúrobaj szinte az udvarunkon dübörgött.

A pincében már csend volt. Fásult, beletörődő és mégis félelemmel teli csend.

Egyszerre Jankovics úr fehér turbános fejét pillantottam meg. Pintér bácsival és Pelikán úrral tanakodott a félig nyitott ajtóban. Mind a hárman rendkívül izgatottak voltak.

A műhelyből jöttek, villant át rajtam, és apuról tárgyaltak!

Éreztem, hogy nem tévedek. És abban sem, hogy valami elhatározásra jutottak.

Mindenki a cókmojkján ült, leverten, indulásra készen.

Oltyán úr felkötött karral üldögélt az ágyán. Az óráját leste.

- Indulnunk kell lassan – szólalt meg rekedten.

Hát apu? Anyu karjába kapaszkodtam, úgy néztem fel rá rémületemben.

- Először az asszonyokat és a gyerekeket segítjük át – mondta Oltyán úr.

Ekkor döngve bezárult a páncélajtó. Jankovics úr ráfordította a kallantyút.

- Itt maradunk! – kiáltotta erős hangon.

Az egész óvóhely döbbenten meredt rá.

- Nem megyünk sehová! Értik? Mindnyájan maradunk!

Néha csönd volt.

Anyu megszorította a kezemet. Egyszerre föléledt, kapkodva szedte a levegőt.

- De hát, a robbanószerék! – nyögött fel Oltyán úr. – Ha becsap ide egy bomba...

- Akkor robbanóanyagok nélkül is végünk – vágott vissza Jankovics úr.

Hátul valaki felpattant.

- Mit parancsolgat? – sipította. – Milyen jogon?

– Érti már, hogy ő lesz itt a gazda – morgott a szomszéd ágyon Herczeg úr, a szabó.

- Hát a nyilasok?

Itt is, ott is felugráltak.

- Ember! Rájuk nem gondol?

- Mindjárt hat óra!

- Menni kell! Örültség itt maradni!

– Csend! – üvöltött Pintér bácsi céklavörös arccal. – Vegyék elő az eszüket! Hát nem hallják, mi van odafönn? Maga a pokol! Elhagyni a pincét kész öngyilkosság!

- Maradni öngyilkosság! – harsogta Horváth úr. – Még kiirtják maguk miatt az

egész házat!

Jankovics úr megvárta, amíg valamelyest csillapodik a lárma.

– A nyilasok már nem fognak visszajönni – szólalt meg nyugodtan. – Már arra se volt merszük, se idejük, hogy az aknákat elhelyezzék. De ha mégis visszajönnének, valamennyiünket nem löhetnek agyon.

– Maradunk! – kiáltott fel csengő hangon anyu.

Az arca kipirult, a szeme lázasan csillogott.

Ekkor már senki sem ellenkezett. Behúzódott nyakkal gubbasztott mindenki a helyén. Oltyán úr eldobta a sisakját, és homlokát fásultan a tenyerébe hajtotta.

Ujjongtam magamban. Sikerült! Apu maradhat! Nincs baj! Holnapra már itt vannak az oroszok!

Anyuhoz simultam.

– Mondj valamit – könnyörögtem.

De csak a kezemet fogta, és felzajdultságában még mindig egész testében reszketett.

Később valaki azt mondta:

– Hat óra!

A nyilas katonák nem jöttek vissza.

Ezen az estén nem volt takarodó. A gyertyákat, petróleumlámpákat se kellett elfűjni, mint más estéken.

Mindenki virrasztott. Én hol szunyókáltam, hol felriadtam, és anyu kezét kerestem.

Később végleg fölbredtem. Valami szokatlant éreztem, amire nem találtam magyarázatot. Ekkor már reggel volt.

Körös-körül csupa elgyötört, kialvatlan arc.

Anyu csukott szemmel szendergett mellettem, a kezemet pillanatra sem engedte el.

Mi ez a szokatlan, töprengtem, mi lehet ez? És hirtelen világosság gyűlt a fejemben. A csend!

Mélységes csend volt. Olyan nagy csend, mint amikor fölmerészkedtünk egyszer az udvarra levegőzni. Hallgattak az ágyúk, megszűnt a mennydörgés, talán még puska-lövés se csattant.

Mit jelentsen ez? Jót vagy rosszat? Örülni kell neki, vagy félni kell tőle?

Észrevettem, hogy néhányan nincsenek bent az óvóhelyen. Hiába kerestem Jankovics úr turbános fejét, de üres volt Pelikán úr ágya is.

Anyu pillantásával találkozott a tekintetem. Már ébren volt, szótlanul figyelt valamire.

– Hallod? – suttogtam. – Hallod, milyen csend van?

Csak a szemével intett, hogy hallja, és ő is erre figyel. Az arcáról még nem tűnt el egészen az álom kábulata. De amint körültekintett, hirtelen összeszűkülte a szeme.

– Hol vannak Jankovics bácsiék? – kérdezte feszülten.

– Fölmentek az udvarra – válaszolt helyettem Schmidt úr, és odajött hozzánk. – Az oroszok már egészen közel vannak. Őket várják odafenn. – Karikás volt a szeme, és kényszeredett mosolyt sajtolt ki magából. – Nos, úgy látszik, vége...

Nekünk is föl kéne mennünk, gondoltam, és a türelmetlenségtől alig fértem a

bőrömbe.

Az emberek kis csoportokba verődve beszélgettek. Csak az volt a furcsa, hogy mindannyian suttogtak.

– Végtére is mi fellázdunk... Megtagadtuk a nyilas parancsot... Ezt az oroszokkal feltétlenül tudatni kell...

– De mi lesz, ha mégis a nyilasok jönnek vissza? – kérdezte hideglelősen Herczeg úr. Ő is odajött hozzánk, és nem lehetett tudni, fázik-e, vagy félelmében reszket.

Schmidt úr savanyúan mérte végig.

– Hát látja, ettől az egytől nem félek!

– Legalább tudna itt valaki oroszul... – és Herczeg úrnak még a foga is összekoccant.

– Ó, a Jankovics úr nyilván perfekt orosz – mondta gúnyosan Schmidt úr. – Ámbár ami azt illeti, magam is felszedtem valamicskét még a hadifogságban...

Úgy éreztem, nem bírok tovább magammal.

– Anyu – cibáltam meg a ruháját. – Menjünk fel mi is! Ott jobb!

– Nem lehet, kicsikém. Még korai volna.

Korai? És összeszorult a torkom. Hát még most se biztos... még mindig nem egészen biztos?

– Kedves nagyságos asszonyom – szólalt meg ekkor lassan, szinte ünnepélyesen Schmidt úr, és bizalmas mosollyal enyhén anyu felé hajolt.

De anyu hátraszegte a fejét, és olyan metsző pillantást vetett rá, hogy a mosolya az ajkára fagyott.

– Ja, kérem... ja, igen! – dadogta. – Talán még korai...

Ekkor valaki belökte a páncélajtót.

– Itt vannak!

Az egész óvóhely talpon volt.

– Ketten vannak – lihegte az ember az ajtóban. – Az udvaron jönnek keresztül...

Dermesztő volt a csend.

– El ne mozdulj innen – súgta a fülemben anyu, és sietve felállt.

– Nagyságos asszony! – és Schmidt úr megragadta a kezét. – Most már bevallhatom! Én tudtam, kérem! Igen, kérem, én tudtam, hogy a Novák úr...

Anyu egyetlen rántással kiszabadította a kezét, s kislányos fürgeséggel az ajtó felé szaladt.

– Ne hagyj itt! – kiáltottam.

– Hiszen az apukádért megy – mondta Schmidt úr, és behízselgően mosolygott.

Dübörögve vert a szívem. Miért hagyott itt? Hogyan tehette?

Leugrottam az ágyról, utána akartam futni.

A páncélajtóban akkor jelent meg a két katona.

Megtorpantam, különös remegés fogott el.

Hát itt vannak! ők azok! Fehér hóköpenyük meg-megcsillan a gyertyafényben. Egyikük sem óriás, és egyiküknek sincs szakálla. Vékony, szemüveges ember az idősebbik, az arca szigorú. A másik almaarcú, alacsony, keménykötésű. És a sapkájukon ott a piros csillag.

Elgyöngült a lábam, meg kellett kapaszkodnom a vaságyszélében.

Vajon milyenek? Fognak-e bántani minket?

Egyelőre ránk se hederítettek. Jankovics urat hallgatták, aki mellettük állt, és a raktár felé mutatva, hevesen magyarázott.

A szemüveges katona végül elsietett vele, a másik bejött az óvóhelyre. Vállára vetette a géppisztolyát, és egy sosem hallott, lány nyelven kérdezett valamit.

– *Nyet!* – kiáltott fel mögöttem Schmidt úr. – *Nyet, tovaris!* – rikoltotta. – *Germanci nyet!* – és odébb taszított, valósággal félresöpört az útjából, úgy törtetett oda hozzá.

– Ez orosz? – suttogott valaki. – Olyan a képe, mint egy tatáré...

– Bizony nem ártott még jókor eldugni az aprónépet!

Csak most tűnt fel, hogy tényleg sehol egy gyerek. Hogy én vagyok az egyetlen gyerek az egész óvóhelyen. Hová rejthették a többieket?

Láttam, hogy Schmidt úr nevetve, nagy hadonászva, lelkes buzgalommal magyaráz valamit a katonának, s láttam, hogy mások is felbátorodnak, odakerülnek hozzá, és ők is kézzel-lábbal mutogatnak.

Egyedül maradtam a pincének ebben a sarkában.

Szorongást éreztem, hogy anyu itthagytott, s hogy nincs velem se Jankovics úr, se Pelikán úr. Ügy rémlett, minden arc idegen, valamennyit most látom először.

Ekkor észrevettem, hogy a katona megpillant. Megrettentem. Most mi lesz?

Fölnevetett, félretolta az embereket, és odajött hozzám. Aztán egyszerre csak a karján találtam magam; majdnem összeütöttük az orrunkat.

– *Malcsiska, malcsiska...* – valami ilyesmit mondott. Mandulavágású szeme vidáman csillogott, és egyre csak mondta, mondogatta azokat a lány szavakat.

Schmidt úr mosolyogva hajolt hozzám.

– A nevedet kérdi – súgta. – Mondd csak meg bátran! A nevedet, gondoltam, miért kérdi a nevedet? Megzavarodtam, riadtan pillantottam körül.

Most mindenki engem nézett.

– No bátran, öcskös! – noszogattak mindenfelől.

Igen, pontosan így képzeltem el. A katona megkérdezi a nevedet, én meg büszkén vágom ki: *Novák Gábor!* Hiszen többé már nem kell félni, rejtőzködni, többé már nem titok az igazi nevem.

– No, bátran – biztatott Schmidt úr is. – Már nem titok! Újra csak azt éreztem, hogy mindannyiuknak idegen az arcuk.

És anyu hangját hallottam magamban: „Ne higgy nekik! Hazudnak!”

A katona várakozóan nézett rám.

Lehorgasztottam a fejemet.

– Endrődi Gábor vagyok – suttogtam.

Láttam a többiek meghökkent arcát, és láttam, hogy a katona nem érti, min csodálkoznak.

Én pedig most már kiáltva mondtam:

– Endrődi Gábor!

Az ajtóban ekkor jelent meg apu.

Anyu karjára támaszkodott, és engem keresett a tekintetével.

**E regény megírása az
Eötvös József Alapítvány
támogatásával készült**

ISBN 963 326 923 7

**Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó
A kiadásért felel: Német M. László igazgató**

**Alföldi Nyomda, 860.66-14-2
Felelős vezető: Benkő István vezérigazgató**

Debrecen, 1989

**Felelős szerkesztő: Eszes Máté
Műszaki vezető: Jordán Gusztáv**

Terjedelem: 22 A/5 ív

50(4023) Zi 1193-h-8990
